Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

BIBLIOTECA DE LOYOLA
Sala H Estante 2 Plúteo 5

Jurbilipsi yncor. tacito-

34/5

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. CORNELII

TACITI

OPERA

QVÆ EXSTANT.

IVSTVS LIPSIVS postremùm recensuit.

Additi COMMENTARII *meliores pleniorésque,*
cum CVRIS SECVNDIS.

Accessit seorsim C. VELLEIVS PATERCVLVS
cum eiusdem LIPSI auctioribus NOTIS.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
CIↃ. IↃC.
Cum Priuilegijs Cæsareo & Regio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. CORNELII

TACITI OPERA

QVÆ EXSTANT.

ANNALIVM, *ab excessu Augusti Libri* XVI.
HISTORIARVM, *ab excessu Neronis, Libri* V.
DE MORIBVS *Germanorum, Liber* I.
DE VITA *Iulij Agricolæ, Liber* I.
DIALOGVS, *De caussis corruptæ eloquentiæ, ambigui scriptoris.*

ANTVERPIÆ,
Ex officina Plantiniana,
Apud Ioannem Moretum.
CIↃ. IↃC. I.
Cum Priuilegijs Cæsareo & Regijs.

IMPER. CÆSARI MAXIMILIANO. II. AVG. GERMANICO.

P. P. PIO. FELICI. B. R. N.

IVSTVS LIPSIVS

D. N. M. Q. EIVS.

HISTORIAM aptè scribere, Imperator, maiorum temporibus non solùm magna, sed etiam rara laus fuit. Vtriusque caussa à difficultate est: difficultas ex eo, quòd quæ alijs scientijs ferè singula proponuntur, ea historiæ legitimæ vniuersa. Poëta si adpositè ad delectationem; orator ad fidem; philosophus ad vitam dicat: implesse munus suum videntur. Historiæ scriptor nisi hæc tria simul misceat ac temperet, frustrà se iactet in singulis, neque adlegi aliter inter meliores illos & quasi patricios historicos à prudenti Censore potest. Sed primum de tribus omnis historia habet, quia animos nostros nuda narratio, cuicuimodi illa, naturâ delectat: alterum desideramus non rarò in Græcis: tertium etiam in nostris. Vt abstineam iudicare de antiquis illis Fa-

bio Pictore, L. Cincio, M. Catone, Valerio Antiate, Gellio, Licinio Macro, alijſque quorum ſcripta vixerunt: ex ijs qui ſuperant, C. Cæſar laudatur in primis. Si vt diſertus narrator; libens aſſentio. eſt enim eius viri pura oratio, ſine fuco ac calamiſtris ornata, vel Romanis vel Atticis Muſis digniſſima. ſin vt perfectus hiſtoricus; dubitare me dicam, cùm & nonnulli fidem eius in hiſtoriâ ciuili requirant, & tertium illud ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν totum ei deſit. Itaque ipſe Cæſar, ceteroqui minimè ſui contemtor, Commentarios inſcripſit non Hiſtorias: & hoc ipſo laudem veram meruit quòd falſam adfectare contempſit. Iam verò princeps hiſtoricorum audit Liuius. ſi magnitudinem operis, & varietatem rerum ſpectamus, rectè: ſed tamen (quod more maiorum liceat) à Liuij lectione ſemper commotior ſurrexi, non ſemper melior aut ad vitæ caſus inſtructior. Salluſtius vnus ex III. viris illis eſt qui feliciter conſecutus videtur hæc omnia, & quem, ſi mei arbitrij res ſit, in hoc luſtro principem Senatus hiſtorici legere non dubitem. Nam ceteri deinceps minorum quaſi gentium hiſtorici quantum à ſuperiorum ætate, tantum & à laude afuerunt. niſi quod admirabile eſt quantum inter iſtos vnus excellat, imitator Salluſtij Corn. Tacitus, omni virtute antiquis proximus, longo quidem interuallo, ſed tamen proximus: & ſi linguæ Latinæ eſſet eadem puritas, cetera ſic perfectus, vt vocare illos ipſos antiquos in certamen

men poſſit dignitatis. Acer ſcriptor, Dij boni, & prudens: & quem ſi vnquam in manibus hominum verſari vtile fuit, his certè temporibus & hac ſcenâ rerum expediat. Non ille Annibalis funeſtas Rom. victorias, non ſpecioſam Lucretiæ necem, non vatum prodigia aut Etruſca portenta recenſet, & quæ alia ſunt oblectãdi magis quàm inſtruendi lectoris: hîc mihi quiſque principum aulas, principum interiorem vitam, conſilia, iuſſa, facta conſideret, & obuiâ in pleriſque noſtrorum temporum ſimilitudine, ab iiſdem cauſſis pares exitus animo præcipiat. Inuenies ſub Tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic ſæculo mala; nihil ſincerum, nihil ſimplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accuſationes maieſtatis, vnicum crimẽ eorum qui crimine vacabant; cumulatas illuſtrium virorum neces, & pacem quouis bello ſæuiorem. Triſtia ex ijs pleraque, fateor, & legentibus mæſta: ſed ſingulis noſtrûm à Thraſeâ iam moriente dictum putemus, *Specta iuuenis, & omen quidem Di prohibeant, ceterùm in ea tempora natus es vt firmare animum expediat conſtantibus exemplis*. Accedit genus ipſum ſermonis minimè ſordidum aut vulgare, diſtinctum crebris & neſcio vnde ex abdito erutis ſententijs, quas vel veritate vel breuitate vicem oraculi poſſis accipere. Hunc igitur talem tantumque ſcriptorem, Imp. meis laboribus quà meliorem quà illuſtriorem redditum Auguſto nomini tuo inſcripſi,

& quæ antiqua formula votorum est, libens meritò donaui dedicaui. Libens inquam, propter memoriam delati mihi nuper à M. tuâ beneficij: meritissimò autem, propter diuinas in omni genere virtutes tuas. Omitto illam heroicam fortitudinem in periculis, iustitiam in cognitionibus, constantiam in dubijs, prudentiam in consilijs: tantam & tam admirabilem clementiam, quantam experimur, quis vnquam in Principe vidit, legit, audiuit? Nouem iam circiter anni sunt cùm te imperio orbis terræ, publica Felicitas admouit: toto hoc tempore gladium, nisi in hostem, strictum non vidimus. Nec defuerunt irritamenta seueritatis tuæ, aut semina ciuilis motus: sed videlicet prudenti moderatione quæ vulnerata erant sanasti potiùs quàm recidisti, & quædam dissimulans nec in omnia anxiè anquirens maluisti videri inuenisse bonos quàm fecisse. Turpis illa Tyrannorum vox, & quam vtinam hodie nemo æmularetur, *Oderint dum metuant*: at tua, quam factis cottidie promis, quàm præclara!

Ne metuant dum diligant. Et

Malo vereri quàm timeri me à meis.

Præclarè. Non est enim, Cæsar, maiestas timeri, sed immanitas; neque vllum contra vim munimentum tutius est quàm munimento non egere. Iam verò quanta illa tua est in subditos comitas dicam? an humanitas? an nouæ atque inauditæ virtuti quærendum nouum nomen sit? Nihil gratiæ caussâ loquar:

quar: sed, Deus bone, quæ vidi ipse Viennæ! Admittebantur ad sacros sermones tuos priuati cum principibus, pagani cũ militibus, viri cum feminis, senes pænè dicam cum pueris intermixtis. Querelas aut desideria sua promebant, non solùm patienter audiente te, sed interdum manu & vultu ipso, si quos fortè insolitus ille splendor percusserat, vt auderent, inuitante. Et iam audebant: finemque sermoni suus cuiusque pudor, non fastidium tuum faciebat. O virtutem magnam & iam demum cælo delapsam! hoc est verè Principem esse, hoc patriæ patrem: & Principem curis publicis præferre, patrem priuatis. Itaque, Cæsar, his nouis virtutibus hoc nouum consecutus es, vt cùm alios Cæsares à morte demum cælum receperit, te iam nunc omnes habeant tamquam præsens & salutare numen; & inauditâ quadam felicitate virtuti tuæ non comitetur immortalitas gloriæ, sed præcurrat. Atque hæ quidem virtutes quamquam à cælesti naturâ tuâ sunt, tamen vel augeri vel ornari aliquam partem videntur à studijs doctrinę. quæ quanti ęstimes hinc discimus, quòd vna Viennensis aula tua plures eruditos habeat, quàm aliorum tota regna. Quibus & Bibliothecam iam instruxisti sic adfluentem omni genere monumentorum, vt certamine cum Philadelpho & Pergamenis regibus instituto vel superare eos posse videaris vel certè æquare. in quâ tantâ magnificentiâ nescio magis mirari animum Maiestatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtatis tuæ an Fortunam debeam: animum excelſum, quòd colligere tam multa voluerit; Fortunam, quòd potuerit. In quorum tam felicium monumentorum numero ſi erit vt hic Tacitus meus cenſeatur: næ ille multò beatior, meo iudicio, fuerit, quàm olim cùm eum Imp. M. Claudius Tacitus deſcribi & collocari in omnibus bibliothecis iuſſit. ſiquidem ille vitam ad exiguum tempus dare potuit, quæ nunc pænè eum defecerat: tuæ Maieſtatis iudicio probatus Tacitus, vt poëta vetus loquitur,

Ganeſcet ſaclis innumerabilibus.

C. COR-

C. CORNELII TACITI VITA, HONORES, ET SCRIPTA.

CAIVS CORNELIVS *Tacitus, cui vulgò P. prænomen faciunt, non illâ patriciâ Corneliâ gente, ſed aliâ minùs illuſtri natus eſt, extremis, vt opinio mea fert, Ti. Claudij Imp. temporibus. Pater auúſque honores geſſerint, & ad remp. acceſſerint, nécne, vt re vetuſtâ & incertâ nihil adfirmem: propius à vero abeſt, ipſum primum ius imaginis & honores in familiam non nimis illuſtrem intuliſſe. initium dignitatis illi ſub Veſpaſiano fuit, à quo, Plinio auctore, procurator datus Galliæ Belgicæ, rationes Principis adminiſtrauit. quæ dignitas equeſtri ordini diu peculiaris fuit. Reuerſus, à Tito, vt opinor, Quæſturam accepit: certè dignitatem ſuam quam Veſpaſianus inchoauerat, auctam & adiutam eſſe à Tito, ipſe in Hiſtorijs profitetur: nec aliud ſuſpicari eſt quàm Quæſturam aut ſi fortè Ædilitatem, quia Prætura* XIV. *demum conſulatu Domitiani auctus eſt. In quo erroris manifeſtus eſt eruditus vir, qui Domitiano* IX. *& Verginio Rufo* II. COSS. *Prætorem Tacitum conſtituit. Nam Tacitus quidem ipſe in Annali* XI. *diſertè ait ſe* XV. *virum S. F. ac tum prætorem ludis ſæcularibus Domitiani cum curâ adfuiſſe. Atqui ludos ſæculares à Domitiano editos* A. V. C. DCCCXLI. *id eſt quinquennio ipſo poſterius quàm Vertranio placuit, ex monumentis antiquis liquidæ veritatis eſt. Exſtant nummi non pauci cum his notis,* IMP. CAES. FLAV. DOMITIANVS. AVG. GERM. PONT. MAX. TR. POTEST. VIII. COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. *Ad conſulatum deinde ſatis longo interuallo imperante Neruâ peruenit* A. V. C. DCCCL. *ſuffectus in locum demortui T. Verginij Ruſi, illius qui delatum à Germanicis legionibus imperium conſtanter ſpreuerat. quem & defunctum pro roſtris Tacitus laudauit. Exſulaſſe eum ſub Domitiano quidam tradiderunt; magis tamen, vt opinor, pro more vulgi, qui magnis viris inſignes caſus adfingere amat, quàm quòd eius rei certus auctor ſit. Ego legendo non aliud comperio, quàm afuiſſe eum aliquot annis ab vrbe, idque eo ipſo tempore quo Iulius Agricola ſocer eius mortem obierit* COSS. *Pompeio Con-*

legâ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

legâ, & Cor. Prisco, non tam exsilij necessitate, vt arbitror, quàm tædio temporum & cupidine otij. Nam quòd ijdem, vt omni ex parte tam anxia diligentia constet, decennium in exsilio egisse scribunt, at demum exorato Domitiano restitutum; Latinè vt loquar, inanis fabula est. ac credo eos homines cùm hoc scriberent, indormiisse bello Troiano, & illinc decennia sua sumsisse. Constat enim apud vigilantes & sobrios, Domitianum à ludis suis sæcularibus, quibus certè Tacitus Prætor Romæ adfuit, VII. *dumtaxat annos vixisse, octauo conspiratione suorũ occisum. Hæc ferè in Rep. In priuatâ eius vitâ ista sunt. Vxorem duxit* A. V. C. DCCCXXX. *Vespasiano* IIX. *& C. Iulio Agricolâ* COSS. *Agricolæ filiam, idque illi ad extremam ætatem concors & tranquillum matrimonium fuit. Liberos haut dubiè reliquit, & ex ijs, nisi coniecturâ fallor, longo interuallo nepotem M. Claudium Tacitum qui posteà Imp. appellatus est (sic enim eum Imperatorem nummi appellant, non vt vulgus, P. Annium Tacitum) qui, vt Fl. Vopiscus refert, parentem suum appellare hunc Tacitum solet. Historiæ scribendæ senex demum vacauit, cùm reliquum ætatis in foro & causis orandis egisset. Ex Plinij epistolis & Tacitum in principibus oratoribus fuisse, & orationes aliquot edidisse intelligimus. Æquales habuit, Fabium Quinctilianum, vtrũque Plinium, Iulium Florum, Secundum, Maternum, M. Aprum, Eprium Marcellum, Vipsanium Messallam. Scripsit primùm omnium, vti pòst docebo, Historiarum libros ab excessu Neronis ad imperium Neruæ. Deinde Annales ab Augusti excessu ad finem Neronis, quorum omnium quanta iactura & quibus locis facta sit in tempore memorabo. Nominantur & eius Facetiarum libri à Fulgentio, cum hoc fragmento,* Cæsi itaque morum eclogio in filiis relicto. *Mortis eius tempus non exprimo: natalem tamen annum propemodum inuéni. Odoratus sum ex Plinij Nepotis epistolâ, quæ libro* VII. *Nam ait disertè propemodũ ætate æqualem se Tacito. At Plinius incendio Vesuuini montis, quo auunculus perijt, agebat, vt ipse ait, duodeuicesimum annum. Natus ergo Plinius (nam incendium illud secundo anno Titi) non dubiè anno vrbis conditæ,* DCCCXVI. *Memmio Regulo & Vergĩnio Rufo* COSS. *At Tacitus paullò maior natu, quod eádem illâ epistolâ testatum reliquit Plinius. Ergo natus extremo imperio Claudij, vel potius, initio Neronis: vixeritque, opinor, vel ad imperium Hadriani. Historiam quidem exorsus est scribere post mortem Neruæ clarum, quoniam principio* I. *Histor. vocat Diuum Neruam, qui bonos non habetur, nisi principi mortuo.*

VETERVM

VETERVM SCRIPTORVM DE TACITO TESTIMONIA VEL EIVSDEM FRAGMENTA.

Plin. lib. VII. *Nat. hist. cap.* XVI.

Ipsi nos pridem vidimus eadẽ omnia in filio Corn. Taciti equitis R. Galliæ Belgicæ rationes procurantis.

Plinius Nepos lib. II. *Epist.* I.

Laudatus est Verginius à consule Cornelio Tacito. Nam hic felicitati eius supremus cumulus accessit, laudator eloquentissimus.

Eodem libro, Epistol. XI.

Respondit Cornelius Tacitus eloquentissimè, & quod eximium orationi eius inest, σεμνῶς.

Libro IIII. *Epist.* XV.

Idem Cornelium Tacitum, scis quem virum, arctâ familiaritate complexus est.

Libro VI. *Epist.* XVI.

Petis auunculi mei exitum tibi scribam, quo veriùs tradere posteris possis. Gratiàs ago: nam video morti eius, si celebretur à te, immortalem gloriam esse propositam.

Libro VII. *ad Tacitum.*

Erit rarum & insigne duos homines ætate propemodum æquales, nonnullius in litteris nominis, alterum alterius studia fouisse. Equidem adolescentulus, cùm iam tua fama gloriaque floreret, te sequi, tibi longo, sed proximus, interuallo, & esse & haberi concupiscebam.

Libro IX.

Nec ipse tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quàm de te scribo. Posteris an aliqua cura, nescio: nos certè meremur, vt sit aliqua. non dico ingenio (id enim superbum) sed studio, sed labore, & reuerentiâ posterũm.

Orosius de Domit. loquens.

Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorum regis cum Fusco duce prœlia, quantæque Rom. clades, longo contextu euoluerem, nisi Corn. Tacitus qui hanc historiam diligentissimè contexuit, de reticendo interfectorum

 numero,

numero, & Salluſtium Criſpum, & alios auctores quamplurimos ſanxiſſe, & ſeipſum idem potiſſimum elegiſſe dixiſſet.

Idem.

„ Dein vt verbis Corn. Taciti vtar, Sene Auguſto Ianus patefactus dum
„ apud extremos terrarum terminos nouæ gentes ſæpe ex vſu & aliquando
„ cum damno quæruntur, vſque ad Veſpaſiani durauit imperium.

Flauius Vopiſcus in Probo.

Et mihi quidem id animi fuit, non vt Salluſtios, Liuios, Tacitos, Trogos atque omnes diſertiſſimos imitarer viros, ſed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, &c.

Idem in Tacito.

Corn. Tacitum ſcriptorem hiſtoriæ Auguſtæ, quòd parentem ſuum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari iuſſit.

Sidonius Epiſt. lib. IV. *ad Polemium.*

Caius Tacitus è maioribus vnus tuis Vlpianorum temporum conſularis, ſub verbis cuiuſdam Germanici ducis in hiſtoriâ ſuâ rettulit, &c.

Idem in Panegyrico ad Anthemium.

Quâ Criſpus breuitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo flumine Quinctilianus;
Quâ pompâ Tacitus numquam ſine laude loquendus.

Idem in Epigram.

Et te qui breuitate Criſpe polles,
Et qui pro ingenio fluente nulli
Corneli Tacite es tacendus ori.

Illa Quinctiliani lib. X. * *fortaſſe ad Tacitum referantur.*

* Ambigo ideò, quia hæc vivo Domitiano Fabius ſcripſiſſe videtur. Atqui noſter tunc, vt opinor, nil vulgaverat.

Supereſt adhuc & exornat ætatis ſuæ gloriam vir ſæculorum memoriâ dignus. qui olim nominabitur, nunc intelligitur. Habet amatores, nec immeritò, vt libertas, quamquam circumciſis quæ dixiſſet, ei nocuerit, ſed elatum abundè ſpiritum, & audaces ſententias deprehendas etiam in ijs quæ manent.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

AVGVSTVS Nolæ mortem obit. Tiberius ſuccedit, tardè & cupidinem diſſimulans. Pannonicas legiones tres graus ſeditio inceßit. ea, miſſo Druſo Tib. F. ægrè componitur. Idem in Germaniâ inferiore motus. qui conſêdit, non ſine ſanguine & cæde. Germanicus Cæſar in hoſtem ducit: eaq; expeditione Marſi, Tubantes, Bructeri, Vſipetes vaſtati aut cæſi. Iulia Auguſti F. Rhegij vitam finiit. Sodales in honorem Auguſti, & ludi Auguſtalia inſtituti. Germanicus iterum Rhenum tranſmittit, in Chattos ducit. agros, domos, homines, vaſtat, vrit, cædit. Segeſtes obſidione Arminij liberatur. Ob hæc Imperator conſalutatus. Bellum deinde in Cheruſcos geſtum. reliquiæ Vari & militum lectæ: iisq; ſuprema ſoluta. Romam inreditu, ſub Cæcinâ duce, periclitati. tamen hoſtes proſperâ eruptione fuſi, fugati. Maieſtatis lex reducta & aſperè exercita. Tiberis inundat. Theatralis tumultus eſt: & per eam cauſſam decreta patrum expreſſa ad coërcendos hiſtriones. Poſtremò actum de ſubducendis Tiberi aquis. eoq; nomine querelæ ciuitatum Italiæ & legationes. Hæc biennio ferè geſta,

SEX. POMPEIO, ET SEX. APVLEIO COSS.

NERONE CLAVDIO DRVSO CÆSARE, ET C. NORBANO COSS.

Rei Rom. ſtatus:

VRBEM ROMAM à principio reges habuere. Libertatem, & Conſulatum L. Brutus inſtituit. Dictaturæ ad tempus ſumebantur: [3] neque Decemuiralis poteſtas vltra biennium, neque Tribunorum militum conſulare ius diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. & Pompeij Craſſiq; potentia, citò in Cæſarem: Lepidi, atque Antonij arma, in Auguſtum ceſsere. qui cuncta diſcordiis ciuilibus feſſa, [4] nomine Principis ſub imperium accepit. Sed [5] veteris * reip. proſpera vel aduerſa, claris ſcriptoribus memorata ſunt: temporibuſque Auguſti dicendis non defuêre decora ingenia, donec [6] gliſcente adulatione detererentur. [7] Tiberij, Caiiq;, & Claudij, ac Neronis res, [8] florentibus ipſis, ob metum falſæ; poſtquam occiderant, recentibus odiis compoſitæ ſunt. Inde conſilium mihi pauca de Auguſto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cetera. ſine irâ, & ſtudio, quorum cauſſas procul habeo. Poſtquam Bruto, & Caſſio cæſis, nulla iam publica arma; [9] Pompeius apud Siciliam oppreſſus, [10] exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, niſi Cæſar dux reliquus: poſito Triumuiri nomine, Conſulem ſe ferens, & ad tuendam plebem Tribunicio iure contentum; [11] vbi militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otij pellexit, inſurgere paulatim, munia Senatus, magiſtratuum, legum in ſe trahere, nullo aduerſante: cùm ferociſſimi per acies, aut

Ad Auguſtũ.

Qui primus, princeps dictus.

* Populi Romani.

Materia huic ſcriptioni: A Tiberio ad Galbam.

Artes & via Auguſti ad imperium.

proscriptione cecidissent. ceteri nobilium, quanto quis seruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur: ac nouis ex rebus aucti, tuta & præsentia, quàm vetera & periculosa mallent. Neque prouinciæ illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus populique imperio ob certamina potentium, & auaritiam magistratuum: inualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremò pecuniâ turbabantur. Ceterùm Augustus subsidia dominationi [12] Claudium Marcellum, sororis filium admodum adolescentem, Pontificatu & curuli Ædilitate: [13] M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ socium, [14] geminatis consulatibus extulit. [15] mox defuncto Marcello, generum sumsit: [16] Tiberium Neronem, & Claudium Drusum priuignos, imperatoriis nominibus auxit, integrâ etiamdum domo suâ. nam genitos Agrippâ [17] Caium ac Lucium, in familiam Cæsarum induxerat: [18] nec dum positâ puerili prætextâ, Principes iuuentutis appellari, [19] destinare consules, specie recusantis flagrantissimè cupiuerat. Vt Agrippa vitâ concessit; L. Cæsarem euntem ad Hispanienses exercitus, [20] Caium remeantem Armeniâ, & vulnere inualidum, mors fato propera, vel [21] nouercæ Liuiæ dolus abstulit; [22] Drusoque pridem exstincto, Nero solus è priuignis erat: illuc cuncta vergere. filius, collega imperij, consors Tribuniciæ potestatis adsumitur, omnisque per exercitus ostentatur: non obscuris, vt antea, matris artibus, sed palàm hortatu. nam senem Augustum deuinxerat adeò, vti nepotem vnicum [23] Agrippam Postumum in insulam Planasiam proiiceret: rudem sanè bonarum artium, & robore corporis stolidè ferocem, [24] nullius tamen flagitij compertum. At hercule Germanicum Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus imposuit, adscirique per adoptionem à Tiberio iussit, quamquam esset in domo Tiberij filius iuuenis, sed [25] quò pluribus munimentis insisteret. Bellum eâ tempestate nullum, nisi aduersus Germanos supererat: abolendæ magis infamiæ ob amissum cum Quinctilio Varo exercitum, quàm cupidine proferendi imperij, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ. eadem magistratuum vocabula. iuniores post Actiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella ciuium nati. quotusquisque reliquus, qui remp. vidisset? Igitur verso ciuitatis statu, nihil vsquam prisci & integri moris: omnis exutâ æqualitate iussa principis aspectare: nullâ in præsens formidine, dum Augustus ætate validus, seque & domum & pacem sustentauit. Postquam prouecta iam senectus, [26] ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis & spes nouæ: pauci bona libertatis incassum disserere, plures bellum pauescere; alij cupere; pars multò maxima [27] imminentis dominos variis rumoribus differebant. trucem Agrippam, & ignominiâ acrium Neronem maturum annis, spectatum bello: sed vetere atque insitâ Claudiæ familiæ superbiâ; multaque indicia sæuitiæ, quamquam premantur, erumpere. Hunc & primâ ab infantiâ eductum in domo regnatrice: congestos inueni consulatus, triumphos: ne iis quidem annis, quibus [28] Rhodi specie secessus exsulem egerit, aliquid quàm iram, & simulationem, & secretas libidines meditatum. accedere matrem muliebri impotentiâ: seruiendum feminæ, [29] duobusque insuper adolescentibus, qui

Varij, quos successores destinauit, Marcellus: Agrippa:

C. & L. Cæsares.

Denig. Tiberius Nero.

Et id gratiâ matris Liuiæ.

Germanicus Drusi filius Galliæ præfectus.

Status rerũ, & affectus ciuium sub Augusto.

Iudicia de successoribus:

Nec bona de Tiberio.

qui remp. interim premant, quandoque distrahant. Hæc atque talia agitantibus, grauescere valetudo Augusti. & [30] quidam scelus vxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis consciis, & comite vno Fabio Maximo Planasiam vectum, ad visendum Agrippam. multas illic vtrimque lacrymas, & signa caritatis, spemque ex eo fore vt iuuenis penatibus aui redderetur. Quod [31] Maximum vxori Martiæ aperuisse: illam Liuiæ. [32] *C. Nauum id Cæsari. neque multo pòst, exstincto Maximo (dubium an quæsitâ morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, quòd causa exitij marito fuisset. Vtcumque se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur. neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud vrbem Nolam, an exanimem repererit. acribus namque custodiis domum, & vias sepserat Liuia: lætiq; interdum nuntij vulgabantur, donec prouisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit, Postumi Agrippæ cædes: [33] quem ignarum inermumque, quamuis firmatus animo centurio, ægrè confecit. Nihil de eâ re Tiberius apud senatum disseruit. patris iussa simulabat, quibus præscripsisset Tribuno custodiæ adpositio, ne contaretur Agrippam morte adficere, quandocumque ipse supremum diem expleuisset. Multa sine dubio sæuaque Augustus de moribus adolescentis questus, vt exsilium eius Senatus consulto sanciretur, perfecerat: ceterùm in nullius vnquam suorum necem durauit: neque mortem nepoti pro securitate priuigni inlatam, credibile erat. propius verò, Tiberium ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odiis, suspecti & inuisi iuuenis cædem festinauisse. [34] Nuncianti centurioni, vt mos militiæ, factum esse quod imperasset: neque imperasse sese, & rationem facti reddendam apud senatum, respondit. Quod postquam [35] Sallustius Crispus particeps secretorum [36] (is ad tribunum miserat codicillos) comperit: metuens ne reus subderetur, iuxtà periculoso ficta seu vera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur: néve Tiberius vim principatus resolueret, cuncta ad senatum vocando, [37] eam conditionem esse imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur. At Romæ ruere in seruitium Consules, Patres, Eques. quanto quis illustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuque composito, ne læti excessu principis, neu tristiores primordio, [38] lacrymas,* gaudium, questus, adulationes miscebant. Sex. Pompeius & Sex. Apuleius Coss. primi in verba Tiberij Cæsaris iurauere: apudque eos Seius Strabo, & [39] C. Turranius: ille prætoriarum cohortium præfectus, hic annonæ. Mox senatus, miles q; & populus. nam Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tanquam vetere Rep. & ambiguus imperandi. ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, nisi Tribuniciæ potestatis præscriptione posuit sub Augusto acceptæ. Verba edicti fuere pauca, & sensu permodesto. de honoribus parentis consulturum: [40] neque abscedere à corpore: idque vnum ex publicis muneribus vsurpare. Sed defuncto Augusto, signũ prætoriis cohortibus, vt Imperator dederat. [41] excubiæ, arma, [42] cetera aulæ. miles in forum, miles in curiam comitaba-

Morbus Augusti, quem à fraude Liuiæ tensebant:

Quia reconciliandus Agrippæ videbatur.

*Gnarum id

Tiberius subitò reuocatur.

Liuianæ & aulicæ artes in celandâ morte principis.

Agrippæ cædes.

Quam Tiberius frustrà à se reiicit.

Sallustij pro tempore, sed in omnia tempora verum effatum.

Roma quàm seruituti obnoxia!

*gaudio,

questus adulatione.

A.V.C.D. CCLXVII. Iuratum in nouum principem.

Tiberij callida tergiuersatio.

tur, litteras ad exercitus, tanquam adepto principatu misit: nusquam
Et en, nusquam. contabundus, nisi cùm in senatu loqueretur. Caussa præcipua ex formidine, ne Germanicus in cuius manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum fauor, habere imperium, quàm expectare mallet. Dabat & famæ, vt vocatus electusque potiùs à Rep. videretur, quàm per vxorium ambitum, & senili adoptione inrepsisse. Postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem. nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat.
Testamentum Augusti. Nihil primo senatus die agi passus, nisi de supremis Augusti. [43] cuius testamentum inlatum per virgines Vestæ, Tiberium & Liuiam heredes habuit. [44] Liuia in familiam Iuliam, nomenque Augustæ adsumebatur. In spem secundam, nepotes pronepotesque: tertio gradu primôres ciuitatis scripserat: [45] plerosque inuisos sibi, sed iactantiâ gloriaque ad posteros. [46] Legata non vltra ciuilem modum, nisi quod [47] populo & plebi CCCCXXXV. prætoriarum cohortium militibus singula nummûm milia; [48] legionariis autem cohortibus ciuium Romanorum, trecenos
Honores eximij in funere eius. nummos viritim dedit. Tum consultatum de honoribus. ex quîs maximè insignes visi: vt portâ triumphali duceretur funus, Gallus Asinius; vt legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur, L. Arruntius censuere. addebat Messalla Valerius; [49] renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij. interrogatusque à Tiberio, num se mandante eam sententiam promsisset? sponte dixisse, respondit: neque in iis quæ ad Remp. pertinerent, consilio nisi suo vsurum, vel cum periculo offensionis. ea sola species adulandi supererat. Conclamant pa-
* Permisit tres, [50] corpus ad rogum humeris senatorum ferendum.* [51] Remisit Cæsar adroganti moderatione: populumque edicto monuit, ne, vt quondam nimiis studiis funus diui Iulij turbassent; ita Augustum in foro, potiusquam [52] in campo Martis sede destinatâ cremari vellent. Die funeris, milites velut præsidio stetêre. multum irridentibus, qui ipsi viderant, quique à parentibus acceperant, diem illum crudi adhuc seruitij, & libertatis improsperè repetitæ, cùm occisus dictator Cæsar, aliis pessimum, aliis pulcherrimum, facinus videretur: nunc senem principem longâ potentiâ, prouisis etiam heredum in Remp. opibus, auxilio scilicet militari tuendum, vt sepultura eius quieta foret. Multus hinc ipso
Iudicia in vtramque partem de eo: Vulgi primùm: de Augusto sermo. plerisque vana mirantibus: [53] quòd idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ supremus. quòd Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater eius Octauius, vitam finiuisset. [54] numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum & C. Marium simul æquauerat. continuata per septem & triginta annos Tribunicia potestas: nomen Imperatoris semel atque vicies partum: aliaque
Inde prudentium. Qui eum partim laudabant: honorum multiplicata, aut noua. At apud prudentes vita eius variè extollebatur, arguebatúrque. Hi pietate erga parentem, & necessitudine Reip. in quâ nullus tunc legibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neque parari possent, neque haberi per bonas artes. multa Antonio, vt interfectores patris vlciscereturmulta Lepido concessisse. postquam hic secordiâ senuerit, ille per libidines pessum datus sit: non aliud discordantis patriæ remedium fuisse, quàm vt ab vno regeretur. Non regno tamen,

tamen, neque dictaturâ, sed Principis nomine constitutam Remp. mari Oceano, aut amnibus longinquis septum imperium: legiones, prouincias, classes, cuncta inter se connexa: ius apud ciues, modestiam apud socios: vrbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quò ceteris quies esset. Dicebatur contrà, pietatem erga parentem, & *Plures damnabam.* tempora Reipublicæ, obtentui sumta. ceterùm cupidine dominandi concîtos per largitiones veteranos, paratum ab adolescente priuato exercitum, corruptas consulis legiones, simulatam Pompeianarum gratiam partium. mox vbi decreto patrum, fasces & ius prætoris inuaserit: cæsis Hircio & Pansâ (siue hostis illos, seu Pansam venenum vulneri adfusum, siue milites Hircium, & machinator doli Cæsar abstulerant:) vtriusque copias occupauisse. extortum inuito senatu consulatum, armaq; quæ in Antonium acceperit, contra Remp. versa. proscriptionem ciuium, diuisiones agrorum, ne ipsis quidem qui fecêre laudatas. Sanè Cassij, & Brutorum exitus paternis inimicitiis datos (quamquam fas sit priuata odia publicis vtilitatibus remittere) sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiæ deceptos. pòst [55] Antonium Tarentino Brundisinoq; fœdere, & [56] nuptiis sororis illectum, subdolæ adfinitatis pœnas morte exsoluisse. Pacem sine dubio post hæc, verùm cruentam. [57] Lollianas, [58] Varianasque clades: [59] interfectos Romæ Varrones, [60] Egnatios, [61] Iulos. Nec domesticis abstinebatur. abducta Neroni vxor: & consulti per ludibrium pontifices, an concepto, nec dum edito partu ritè nuberet: *[62] qui Atedij & Vedij Pollionis luxus: postremo Li- * Q. Atedij.
uia grauis in Remp. mater, grauis domui Cæsarum nouerca. nihil deorum honoribus relictum, [63] cùm se templis & effigie numinum, per flamines & sacerdotes coli vellet. ne Tiberium quidem caritate, aut Reip. curâ successorem adscitum: sed quoniam adrogantiam sæuitiamq; eius introspexerit, comparatione deterrimâ sibi gloriam quæsiuisse. Etenim Augustus, paucis antè annis, cum Tiberio Tribuniciam potestatem à patribus rursum postularet, quamquam honorâ oratione, quædam de habitu cultuque & institutis eius iecerat, quæ velut excusando exprobraret. Ceterùm sepulturâ more perfectâ, [64] templum & cælestes religiones decernuntur. Versæ inde ad Tiberium preces. & ille variè differebat, *de magnitudine imperij, suâ modestiâ. solam diui Augusti mentem tanta molis capacem: se in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse, quàm arduum, quàm subiectum fortunæ, regendi cuncta onus. proinde in ciuitate tot illustribus viris subnixâ, non ad vnum omnia deferrent. plures faciliùs munia Reip. sociatis laboribus executuros.* Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat: Tiberioque etiam in rebus quas non occuleret, *Tiberius reiicit à se imperium:* seu naturâ, siue adsuetudine, suspensa semper & obscura verba: tunc verò, nitenti vt sensus suos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus vnus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrymas, vota effundi: ad deos, ad [65] effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere: [66] cùm proferri libellum recitariq; iussit. Opes publicæ continebantur. quantum ciuium, sociorumque in armis: quot classes, regna, prouinciæ, tributa, aut vectigalia, & [67] necessitates ac largitiones. quæ cuncta suâ manu perscripserat Augustus: [68] ad-

Perplexâ & obscurâ, vt mos eius, oratione. At Senatus vrget.

Rationarium imperij profertur.

dideratque consilium, coërcendi intra terminos imperij. incertum metu, an per inuidiam. Inter quæ senatu ad infimas obtestationes procumbente, dixit fortè Tiberius, se, vt non toti Reip. parem, ita quæcunque pars sibi mandaretur, eius tutelam suscepturum. Tum Asinius Gallus, [69] *interrogo*, inquit, *Cæsar, quam partẽ Reip. mandari tibi velis?* Perculsus improuisâ interrogatione, paulum reticuit, dein collecto animo respondit: Nequaquam decorum pudori suo, legere aliquid aut euitare ex eo, cui in vniuersum excusari mallet. Rursus Gallus (etenim vultu offensionem coniectauerat) non idcirco interrogatum ait, vt diuideret quæ separari nequirent: sed vt suâ confessione argueretur, vnum esse Reip. corpus, atque vnius animo regendum. addidit laudem de Augusto, Tiberiumque ipsum victoriarum suarum, quæque in togâ per tot annos egregiè fecisset, admonuit. Nec ideò iram eius leniuit pridem inuisus, [70] tamquam ductâ in matrimonium Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, plusquam ciuilia agitaret, Pollionisque Asinij patris ferociam retineret. Post quæ L. Arruntius haut multum discrepans à Galli oratione perinde offendit. quanquam Tiberio nulla vetus in [71] Arruntium ira: sed diuitem, promptum, artibus egregiis, & pari famâ publicè, suspectabat. Quippe Augustus supremis sermonibus cùm tractaret, qui nam adipisci principem locum suffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem possent cuperentque: Mo. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem: Gallum Asinium, auidum & minorem: L. Arruntium, non indignum, & si casus daretur, ausurum. De prioribus consentitur, pro Arruntio quidam Cn. Pisonem tradidêre: omnesq; præter Lepidum, variis mox criminibus struente Tiberio circumuenti sunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus, suspicacem animum perstrinxêre. Haterius cùm dixisset, [72] *Quousque patieris Cæsar non adesse caput Reip.?* Scaurus quia dixerat, spem esse ex eo non inritas fore Senatus preces, quòd relationi consulum iure Tribuniciæ potestatis non intercessisset. In Haterium statim inuectus est; Scaurum, cui implacabiliùs irascebatur, silentio tramisit. fessusque clamore omnium, expostulatione singulorum, flexit paulatim, non vt fateretur suscipi à se imperium, sed vt negare & rogari desineret. Constat Haterij genua aduolueretur, propè à militibus interfectum, quia Tiberius casu, an manibus eius impeditus, prociderat. neque tamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Augustam oraret, eiúsque [73] accuratissimis precibus protegeretur. Multa patrum & in Augustam adulatio. alij parentem, alij matrem patriæ appellandam, plerique vt nomini Cæsaris adscriberetur, Iuliæ filius, censebant. ille moderandos feminarum honores dictitans, eâdemque se temperantiâ vsurum in his quæ sibi tribuerentur, ceterùm anxius inuidiâ, & muliebre fastigium in diminutionem sui accipiens, [74] ne lictorem quidem ei decerni passus est: [75] aramque adoptionis, & alia huiuscemodi prohibuit. At [76] Germanico Cæsari proconsulare imperium petiuit, missique legati qui deferrent, simul mœstitiam eius ob excessum Augusti solarentur. quo minus idem pro Druso postularetur, ea caussa, quòd designatus consul Drusus, præsensq;

Asinij improuisum telum in Tiberium. Sed id deiicit.

Qui tamen offensus Asinio, etiam aliis de caussis.

Item Arruntio: qui vir magnus, & eò magnæ spei suspectus.

Augusti iudicium de his qui imperio digni.

Haterij commissum in Tiberium: Et Scauri.

Illius periculum à milite.

Senatus fœda adulatio in Liuiam: Quam Tiberius temperat.

sensque erat. [77] Candidatos præturæ duodecim nominauit, [78] numerum ab Augusto traditum: & hortante senatu vt augeret, iureiurando obstrinxit, se non excessurum. [79] Tum primùm è campo comitia ad patres translata sunt. nam ad eam diem, & si potissima arbitrio Principis, quædam tamen studiis tribuum fiebant. neque populus ademptum ius questus est, nisi inani rumore: & senatus largitionibus ac precibus sordidis exsolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quàm quattuor candidatos cõmendaret, sine repulsâ & ambitu designandos. Inter quæ Tribuni plebeij petiuere, vt proprio sumtu ederent [80] ludos, qui de nomine Augusti fastis additi Augustales vocarentur. sed decreta pecunia ex ærario, [81] vtq; per Circum triumphali veste vterentur. [82] curru vehi haud permissum. mox celebratio annua ad Prætorem translata, cui inter ciues & peregrinos iurisdictio euenisset. Hic rerum vrbanarum status erat, cùm Pannonicas legiones seditio incessit: nullis nouis caussis, nisi quòd mutatus princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello spem præmiorum ostendebat. Castris æstiuis tres simul legiones habebantur, præsidente Iunio Blæso: qui fine Augusti, & initiis Tiberij auditis, ob iustitium aut gaudium, intermiserat solita munia. Eo principio lasciuire miles, discordare, pessimi cuiusque sermonibus præbere aures, denique luxum & otium cupere, disciplinam & laborem aspernari. Erat in castris Percennius quidam, [83] dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax linguâ, & miscere cœtus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quænam post Augustum militiæ conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis colloquiis aut flexo in vesperam die, & delapsis melioribus, deterrimũ quemque congregare. Postremò promptis iam & aliis seditionis ministris, velut concionabundus interrogabat, *Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis in modum seruorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi nouum & nutantem adhuc principem, precibus vel armis adirent? satis per tot annos ignauâ peccatum, quòd* [84] *tricena aut quadragena stipendia senes, & plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerent. ne dimissus quidem finem esse militiæ, sed* [85] *apud vexillum retentos,* [86] *alio vocabulo, eosdem labores perferre.* [87] *ac si quis tot casus vitâ superauerit; trahi adhuc diuersas in terras,* [88] *vbi per nomen agrorũ, vligines paludum, vel inculta montium accipiant. Enimuero militiam ipsam grauem, infructuosam:* [89] *denis in diem assibus animam & corpus æstimari:* [90] *hinc vestem, arma, tentoria, hinc sæuitiam centurionum, &* [91] *vacationes munerum redimi. at hercle verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas æstates, bellum atrox, aut sterilem pacem, sempiterna. nec aliud leuamentum, quàm si certis sub legibus militia iniretur. vt singulos denarios mererent; sextus decimus stipendij annus finem adferret;* [92] *ne vltrà sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris præmium pecuniâ solueretur.* [93] *An prætorias cohortes, quæ binos denarios* * *acceperint,* [94] *quæ post sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum suscipere? Non obtrectari à se vrbanas excubias, sibi tamen apud horridas gentes è contubernijs hostem aspici.* Adstrepebat vulgus diuersis incitamentis. hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrantes. Postremò eò furoris venêre, vt tres legiones miscere in vnam agitauerint. depulsi æmulatione, quia suæ quisque legio-

Ratio comitiorum.

Ludi Augustales.

Seditio in Pannonijs.

Cui otium, caussa.

Et fax, quisquam Percennius.

Eius seditiosa oratio ad milites.

Diuturnitatem militiæ culpat:

Et paupertatem,

Et duritiem.

Contrà, præmia aliorum ostendit.

* *acciperent.*

Furere incipit miles:

legioni eum honorem quærebant, aliò vertunt, atque vnà tres aquilas & signa cohortium locant: [95] simul congerunt cespites, exstruunt tribunal, quò magis conspicua sedes foret. Properantibus Blæsus aduênit.

Moderari & sistere Blæsus conatur.

increpabátque, ac retinebat singulos, [96] clamitans, *Meâ potius cæde imbuite manus. leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore desciscitis. aut incolumis fidem legionum retinebo, aut iugulatus pœnitentiam adcelerabo.* Aggerebatur nihilominus cespes, iamque pectori vsque adcreuerat, cùm tandem peruicaciâ victi incœptum omisêre. Blæsus multâ dicendi arte, *Non per seditionem & turbas desideria militum ad Cæsarem ferenda, ait. neque veteres ab imperatoribus priscis, neque ipsos à diuo Augusto tam noua petiuisse. & parum in tempore, incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuilium quidem bellorum victores expostulauerint: cur contra morem obsequij, contra fas disciplinæ, vim meditentur? decernerent legatos, seque coram mandata darent.* Adclamauere, vt filius

Qui suadet Legationem ad principem.

Blæsi tribunus legatione eâ fungeretur, peteretque militibus missionem

Id factum: & filius eius missus.

ab sexdecim annis. cetera maturos, vbi prima proueniissent. Profecto iuuene, modicum otium: sed superbire miles, quòd filius Legati orator publicæ caussæ, satis ostenderet, necessitate expressa, quæ per modestiam non obtinuissent. Interea manipuli ante cœptam seditionem

Sed recruduit seditio, manipulorum aliquot superuentu.

Nauportum missi, ob itinera & pontes, & alios vsus, postquam turbatum in castris accepêre, vexilla conuellunt: direptísque proximis vicis, ipsóque [97] Nauporto quod municipij instar erat, retinentis centuriones inrisu & contumeliis, postremò verberibus insectantur: præcipuâ in [98] Aufidienum Rufum præfectum castrorum irâ. [99] quem direptum vehiculo, sarcinis grauant, agúntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe

A quis præfectus castrorum violatur.

Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris præfectus, antiquam

* vetus

durámque militiam reuocabat, * [100] inuictus operis ac laboris, & eò immitior quia tolerauerat. Horum aduentu redintegratur seditio. & vagi

Blæsus coërcere conatur:

circumiecta populabantur. Blæsus paucos maximè prædâ onustos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, [101] claudi carcere iubet. nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoque manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modò nomina singulorum, modò centuriam quisque cuius manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: simul probra in Legatum cumulant, cælum ac deos obtestantur: nihil reliqui faciunt, quò minus inuidiam, misericordiam, metum, &

Frustrà. nam carcerem frangunt. Vibuleni fallax facinus.

iras permouerent. Adcurritur ab vniuersis, & carcere effracto, soluunt vincula: desertoréque ac rerum capitalium damnatos, sibi iam miscent. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces. & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæsi adleuatus circumstantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos, *Vos quidem*, inquit, *his innocentibus, & miserrimis lucem & spiritum reddidistis, sed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem missum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proximâ* [102] *iugulauit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Respondebit Blæse, vbi cadauer abieceris? ne hostes quidem sepulturam inuident. cùm oculis, cùm lacrymis dolorem*

*torem meum impleuero: me quoque trucidari iube. dum interfectos nullum ob scelus, sed quia vtilitati legionum consulebamus, * ij sepeliant.* Incendebat

* hi

hæc fletu, & pectus atque os manibus verberans: mox disiectis quorum per humeros sustinebatur, præceps & singulorum pedibus aduolutus, tantum consternationis inuidiæque conciuit, vt pars militum, gladiatores qui è seruitio Blæsi erant, pars ceteram eiusdem familiam vincirent,

Quod inuidium & mortem parè Blæso attulit.

alij ad quærendum corpus effunderentur. ac ni properè neque corpus vllum reperiri, & seruos adhibitis cruciatibus abnuere cædem, neque illi fuisse vnquam fratrem pernotuisset, haut multum ab exitio Legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum castrorum extrusere. sarcinæ

Tribuni militum pulsi.

fugientium direptæ. & centurio Lucillius interficitur, [103] cui militaribus facetiis vocabulum, *Cedò alteram*, indiderant: quia fractâ vite in

Lucillius occisus.

tergo militis, alteram clarâ voce, ac rursus aliam poscebat. ceteros latebræ texêre, vno retento Clemente Iulio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promptum ingenium. Quin ipsæ in-

Turbatores inter se turbant.

ter se legiones Octaua & Quintadecima ferrum parabant: dum [104] centurionem cognomento Sirpicum, illa morti deposcit, Quintadecumani tuentur: ni miles Nonanus preces, & aduersum aspernantis, minas interiecisset. Hæc audita, quanquam abstrusum, & tristissima quæque maximè occultantem Tiberium perpulêre, vt Drusum filium cum primoribus ciuitatis, duabusque prætoris cohortibus mitteret, nullis satis

Drusus à Tiberio mittitur seditioni sedandæ.

certis mandatis, ex re consulturum. & cohortes dilecto milite supra solitum firmatæ. additur magna pars prætoriani equitis, & [105] robora Germanorum, qui tum custodes imperatori aderant: simul prætorij præfectus Ælius Seianus, collega Straboni patri suo datus, magnâ apud

Ei comes & consultor Seianus datus.

Tiberium auctoritate, rector iuueni, & ceteris periculorum præmiorúmque ostentator. Druso propinquanti, quasi per officium obuiæ fuere [106] legiones: non lætæ, vt adsolet, neque insignibus fulgentes, sed

Excipitur à legionibus parùm comiter.

inluuie deformi, & vultu, quamquam mœstitiam imitarentur, contumaciæ propiores. Postquam vallum introiit: portas stationibus firmant, globos armatorum certis castrorum locis opperiri iubent. ceteri tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat Drusus silentium manu poscens. [107] illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere; rursum viso Cæsare, trepidare. murmur incertum, [108] atrox clamor, & repentè quies. diuersis animorum motibus, pauebant, terrebantque. Tandem interrupto tumultu litteras patris recitat. in quis perscriptum erat, *præcipuam ipsi fortissimarum legionum curam, quibuscum plurima bella tolerauisset. vbi primùm à luctu requiesset animus, acturum apud patres de postulatis eorum. misisse interim filium, vt sine contatione concederet quæ statim tribui possent: cetera Senatui seruanda, quem neque gratiæ, neque seueritatis expertem haberi par esset.*

Litteræ Tiberij recitatæ.

Responsum est à concione, mandata Clementi Centurioni quæ * præferret. Is orditur de missione à sexdecim annis: de præmiis finitæ militiæ: vt denarius diurnum stipendium foret: ne veterani sub vexillo haberentur. Ad ea Drusus cùm arbitrium senatus & patris obtenderet, clamore turbatur. *Cur venisset, neque augendis militum stipendiis, neque adleuandis laboribus, denique nullâ benefaciendi licentiâ? at hercule ver-*

Milites distinctè quædam postulat:

* perferret.

Ea Drusus differt. Hinc tumultus,

*ad se nisi

bera, & necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Augusti desideria legionum fraustrari solitum: easdem artes Drusum retuliſſe. [109] *numquámne *nisi ad se filios familiarum venturos? nouum id planè, quòd imperator solam militis commoda ad senatum reiiciat. eundem ergo senatum consulendum, quoties supplicia aut præmia indicantur. an præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse?* Postremò deserunt tribunal, vt quis prætorianorum militum, amicorúmve Cæsaris occurreret, manus intentantes, caussam discordiæ, & initium armorum. maximè infensi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli, firmare Drusum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aspernari. Nec multo pòst digredientem cum Cæsare, ac prouisu periculi hiberna castra repetentem, circumsistunt, rogitantes, quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres? vt illic quoque commodis legionum aduersaretur? simul ingruunt, saxa iaciunt. iamque lapidis ictu cruentus, & exitij certus, adcursu multitudinis, quæ cum Druso aduenerat, protectus est. Noctem minacem, & in scelus erupturam fors leniuit. nam [110] Luna *clariore pæne cælo visa languescere Id miles rationis ignarus omen præsentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris adsimilans, prospereque cessura quæ pergerent, si fulgor & claritudo deæ redderetur. [111] Igitur æris sono, tubarum cornuúmque concentu strepere: prout splendidior, obscuriórve, lætari, aut mærere. & postquam ortæ nubes offecêre visui, creditúmque conditam tenebris: (vt sunt mobiles ad superstitionem perculsæ semel mentes) sibi æternum laborem portendi, sua facinora auersari deos lamentantur. Vtendum inclinatione eâ Cæsar, & quæ casus obtulerat in sapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria iubet. Accitur centurio Clemens, & si qui alij bonis artibus grati in vulgus: *in vigiliis, stationibus, custodiis portarum se inserunt, spem offerunt, metum intendunt. *Quousque filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennióne, & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius & Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? denique pro Neronibus & Drusis, imperium populi Rom. capessent? quin potius vt nouissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus? Tarda sunt quæ in commune expostulantur: priuatam gratiam statim mereare, statim recipias.* Commotis per hæc mentibus, & inter se suspectis, tironem à veterano, legionem à legione dissociant. Tum redire paulatim amor obsequij: omittunt portas, signa vnum in locum principio seditionis congregata, suas in sedes referunt. Drusus orto die, & vocatâ concione; quamquam rudis dicendi, [112] nobilitate ingenitâ, incusat priora, probat præsentia. negat se terrore & minis vinci: flexos ad modestiam si videat, si supplices audiat, scripturum patri, vt placatus legionum preces exciperet. orantibus, rursum idem Blæsus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Drusi, [113] Iustusque Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, cùm alij opperiendos legatos, atque interim comitate permulcendum militem censerent; alij fortioribus remediis agendum. nihil in vulgo modicum: terrere, ni paueant: vbi pertimuerint, impunè contemni. dum superstitio vrgeat, [114] adiiciendos ex duce metus, sublatis seditionis auctoribus. Promtum ad asperiora

Et Cn. Lentulo periculum.

Tandem casu seditio componitur.

**clarore repentè cælo.*

Quo velut omin. so vulgus territum.

Nec deest occasioni Drusus.

**ij*

Ergo flectuntur, & obnoxios se ostendunt.

Sententiæ tamen diuersæ de motu prorsus sedando.

riora ingenium Druso erat. vocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt plerique intra tabernaculum ducis obrutos, alij [115] corpora extra vallum abiecta ostentui. Tum vt quisque præcipuus turbator conquisiti. & pars extra castra palantes à centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæsi: quosdam ipsi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis adeóque sæuis, vt non egredi tentoria, congregari inter se, [116] vix tutari signa possent, quæ turbine atque vndâ raptabantur. durabat & formido cælestis iræ, nec frustra aduersus impios hebescere sidera, ruere tempestates. non aliud malorum leuamentum, quàm si linquerent castra infausta temeratáque, & soluti piaculo suis quisque hibernis redderentur. primùm octaua, dein quintadecuma legio rediere. Nonanus opperiendas Tiberij epistolas clamitauerat. mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte præuenit. & Drusus non exspectato legatorum regressu, quia præsentia satis confederant, in vrbem rediit. Iisdem fermè diebus, iisdem caussis Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tanto violentiùs: & magnâ spe fore vt Germanicus Cæsar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus, vi suâ cuncta *tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen superiori, sub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen summæ rei penes Germanicum, [117] agendo Galliarum censui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambiguâ, fortunam seditionis alienæ speculabantur. inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, [118] orto ab *vndeuicesimanis quintanisque initio, & tractis primâ quoque, ac vicesimâ legionibus. nam iisdem æstiuis in finibus Vbiorum habebantur, per otium, aut leuia munia. Igitur audito fine Augusti, [119] vernacula multitudo, nuper acto in vrbe dilectu, lasciuiæ sueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos. Venisse tempus, quo veterani maturam missionem, iuuenes largiora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent, sæuitiamque centurionum vlciscerentur. Non vnus hæc, vt Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora vocesque. *suâ in manu sitam rem Romanam, suis victoriis augeri Remp.* [120] *in suum cognomentum adsciscimperatores.* Nec Legatus obuiam ibat. quippe plurium vecordia constantiam exemerat. repentè lymphati districtis gladiis, in centuriones inuadunt. ea vetustissima militaribus odiis materies, & sæuiendi principium. [121] prostratos verberibus mulcant, [122] sexageni singulos, vt numerum centurionum adæquarent. Tum conuulsos laniatosque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proiiciunt. Septimius cùm perfugisset ad tribunal, pedibusque Cæcinæ aduolueretur, eò vsque flagitatus est, donec ad exitium dederetur. Cassius Chærea, mox cæde C. Cæsaris memoriam apud posteros adeptus, tum adolescens & animi ferox, inter obstantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus vltrà, non castrorum præfectus ius obtinuit. vigilias, stationes, & si qua alia præsens vsus indixerat, ipsi partiebantur. Id militares animos altiùs coniectantibus præcipuum indicium magni

Vicitá apud asperis Drusum asperior.

Capita tumultus cæsa.

Denique legiones castris suis redditæ.

Seditio eadē, sed acrior in Galliā.

**tracturis.*

In quā duo exercitus, superior, inferior.

Initium motus ab inferiore.

**vna & viicesim.*

Voces seditiosorum, votæ, & minæ:

** imperaturos sortè.*

Sæuitia in centuriones.

Cassij Chæreæ animosum factum.

atque implacabilis motus, quòd neque diiecti, *[123] nil paucorum in-
*vel. stinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent: tantâ æqualitate & con-
Germanicus Cæsar tunc in Galliâ: stantiâ, vt regi crederes. Interea [124] Germanico per Gallias, vt diximus, census accipienti, excessisse Augustum adfertur. Neptem eius Agrippinam in matrimonio, pluresque ex eâ liberos habebat. Ipse Druso fratre Tiberij genitus, Augustæ nepos: sed anxius occultis in se patrui auiæque odiis, quorum caussæ acriores, quia iniquæ. quippe Drusi magna apud populum R. memoria, [125] credebaturque si rerum potitus foret, libertatem redditurus. vnde in Germanicum fauor, & spes eadem. Nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuersa à Tiberij sermone, vultu, adrogantibus & obscuris. Accedebant muliebres offensiones, nouercalibus Liuiæ in Agrippinam stimulis: atque ipsa Agrippina paulò commotior, nisi quòd castitate, & mariti amore, quamuis indomitum animum in bonum vertebat. Sed Germanicus quantò summæ spei propior, tantò impensius pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum ciuitates in verba eius adigit. Dehinc audito legionum tumultu, raptim profectus, obuias extra castra habuit, deiectis in terram oculis velut pœnitentiâ. Postquam vallum iniit, dissoni questus audiri cœpere. & quidam prehensâ manu eius, per speciem osculandi, inseruerunt digitos, vt vacua dentibus ora contingeret: alij curuata senio membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos iubet: sic melius audituros responsum: vexilla præferri, vt id saltem discerneret cohortes. tardè obtemperauere. Tunc à veneratione Augusti orsus, flexit ad victorias triumphosque Tiberij, præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset. Italiæ inde consensum, Galliarum fidem extollit, nil vsquam turbidum aut discors. silentio hæc, vel murmure modico audita sunt. Vt seditionem attigit, *vbi modestia militaris? vbi veteris disciplinæ decus? quónam tribunos? quò centuriones exegissent?* rogitans: nudant vniuersi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant: mox indiscretis vocibus, pretia vacationum, angustias stipendij, duritiam operum, ac propriis nominibus incusant, vallum, fossas, pabuli, materiæ, lignorum adgestus, & siqua alia ex necessitate, aut aduersus otium castrorum quæruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut supra stipendia numerantes, [126] mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem, orabant. Fuêre etiam qui legatam à diuo Augusto pecuniam reposcerent, [127] faustis in Germanicum omnibus: [128] &, si vellet imperium, promtos ostentauere. Tum verò quasi scelere contaminaretur, præceps tribunali desiluit. opposuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille moriturum potius quàm fidem exueret clamitans, [129] ferrum à latere diripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prehensam dextram vi attinuissent. extrema & conglobata inter se pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam singuli propiùs incedentes, feriret, hortabantur: & miles, nomine Calusidius, strictum obtulit gladium, addito, Acutiorem esse. Sæuum id malique moris etiam furentibus visum: ac spatium fuit, quo Cæsar

Magnâ laude & gratiâ iuuenis:

Et Tiberio, prater meritum, nunc fidissimus.

Is statim ad legiones properat.

Verbis increpat, & ad fidē hortatur.

Illi desideria sua & querelas promunt:

Pars imperiū offerunt.

Acriter renuit, & mori eligit,

Cui rei gladium quispiā petulanter offert.

Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur. consultatum ibi de remedio. etenim nuntiabatur parari legatos, qui superiorem exercitum ad caussam eandem traherent: destinatum excidio Vbiorum opidum: imbutasque prædâ manus, in direptionem Galliarum erupturas. Augebat metum gnarus Romanæ seditionis, &, si omitteretur ripa, inuasurus hostis. at si auxilia & socij aduersum abscedentis legiones armarentur, ciuile bellum suscipi. periculosa seueritas, flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur, in ancipiti Rep. Igitur volutatis inter se rationibus placitum, vt epistolæ nomine principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia meritis, exauctorari qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes, nisi Propulsandi hostis. [130] legata quæ petiuerant, exsolui duplicarique. Sensit miles in tempus confecta, statimque flagitauit. missio per tribunos maturatur, largitio differebatur. [131] in hiberna *cuiusquam non abscessere quintani *vndeuigesimanique, donec iisdem in æstiuis contracta ex viatico amicorum ipsiusque Cæsaris pecunia persolueretur. Primam ac vicesimam legiones Cæcina legatus in ciuitatem Vbiorum reduxit, turpi agmine, [132] cùm fisci de imperatore rapti inter signa intérque aquilas veherentur. Germanicus superiorem ad exercitum profectus, secundam & tertiamdecumam & sextamdecumam [133] legiones nihil *contatus sacramento adigit. Quartadecumani paulum dubitauerant pecunia & missio, quamuis non flagitantibus oblata est. At in Chaucis cœptauere seditionem, præsidium agitantes vexillarij discordium legionum, & præsenti duorum militum supplicio paulum repressi sunt. [134] Iusserat id Menius castrorum præfectus, bono magis exemplo, quàm concesso iure. deinde intumescente motu profugus repertusque, postquam intutæ latebræ, præsidium ab audaciâ mutuatur: Non præfectum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari simul exterritis qui obstiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, & si quis agmine decessisset pro desertore fore, clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil ausos. [135] Interea legati ab senatu egressi, iam apud aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones prima atque vicesima, veteranique nuper missi sub vexillo hiemabant. Pauidos & conscientiâ vecordes intrat metus, venisse patrum iussu, qui irrita facerent, quæ per seditionem expresserant. vtque mos vulgo, quamuis falsis reum subdere, [136] Munatium Plancum consulatu functum, principem legationis, auctorem senatusconsulti incusant: & [137] nocte concubiâ vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt: concursuque ad ianuam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæsarem, tradere vexillum intento mortis metu subigunt. mox vagi per vias, obuios habuere legatos, auditâ consternatione ad Germanicum tendentes. ingerunt contumelias, cædem parant: Planco maximè, quem dignitas fugâ impediuerat. neque aliud periclitanti subsidium, [138] quàm castra primæ legionis. illic signa & aquilam amplexus, religione sese tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deûm commaculauisset. Luce demum, postquam dux,

Sed amici Germanicū abripiunt.

De medicinâ ancipitis mali consultant.

Ea visa optima, indulgere.

Igitur cepiit quæ petierat, *vlquam fort.
* vna & vi.

Missionem & pecuniam.

At superior exercitus infidē manſit: *contatas.

Nisi quòd vexillarij quidā turbauere.

Quos fortiter reprimit & componit Menius.

Sed iterum duæ legiones insaniunt.

Cæsari vim intentant:

Planco mortem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Concionem Germanicus habet,

& miles, & facta noscebantur, ingressus castra Germanicus, perduci ad se Plancum imperat, recipitque in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neque militum, sed deûm irâ resurgere, cur venerint legati aperit: ius legationis, atque ipsius Planci grauem & immeritum casum, si-

Mouet ij, non placat.

mul quantum dedecoris adierit legio, facundè miseratur. attonitaque magis quàm quietâ concione, legatos præsidio auxiliarium equitum dimittit. Eo in *metu arguêre Germanicum omnes, quòd non ad superiorem exercitum pergeret, vbi obsequia, & contra rebellis auxilium.

*motu

Satis superque missione & pecuniâ, & mollibus consultis peccatum: vel si vilis ipsi salus, cur filium paruulum, cur grauidam coniugem inter furentes, & omnis humani iuris violatores haberet? illos saltem auo, & Reip. redderet.

*aspernante vxore, *Filium & vxorem à se dimittit.*

[139] Diu contatus, *aspernantem vxorem, cùm se diuo Augusto ortam, neque degenerem ad pericula testaretur, postremò vterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, vt abiret perpulit. Incedebat muliebre & miserabile agmen, profuga ducis vxor paruulum sinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ simul trahebantur: [140] nec minus tristes *qui manebant. Non florentis Cæsaris, neque suis in castris, sed velut in vrbe victâ facies gemitusque ac planctus, etiam militum aures oraque aduertêre. Progrediuntur contuberniis. quis ille flebilis sonus? quod tam triste? feminas inlustres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ vxoris, aut comitatus soliti, pergere ad Treueros, & externæ fidei. Pudor inde & miseratio, & patris Agrippæ, Augusti aui memoria, socer Drusus: ipsa insigni fecunditate, præclarâ pudicitiâ. [141] iam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus, quem [142] militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æquè flexit, quàm inuidia in Treueros. orant, obsistunt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occurrantes, plurimi ad Germanicum regressi. isque vterat recens dolore & irâ, apud circumfusos ita cœpit. *Non mihi vxor, aut filius, patre & Rep. cariores sunt: sed illum quidem sua maiestas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent. coniugem, & liberos meos, quos pro gloriâ vestrâ libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus summoneo: vt quidquid istuc sceleris imminet, meo tantùm sanguine pietur: néve occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberij nurus, nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies inausum, intemeratúmve vobis? [143] Quod nomen huic cœtui dabo? militésne appellem? qui filium imperatoris vestri, vallo & armis circumsedistis. An ciues? quibus tam proiecta senatus auctoritas. hostium quoque ius, & sacra legationis, & fas gentium rupistis. [144] Diuus Iulius seditionem exercitus verbo vno compescuit, Quirites vocando, qui sacramentum eius detractabant. Diuus Augustus vultu & aspectu, Actiacas legiones exterruit. nos vt nondum eosdem, ita exillis ortos, si Hispaniæ Syriæve miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat: primáne, & vicesima legiones, [145] illa signis à Tiberio acceptis, tu tot præliorum socia, tot præmiis aucta, egregiam duci vestro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, læta omnia aliis è prouinciis audienti, feram? ipsius tirones, ipsius veteranos, non missione, non pecuniâ satiatos? hîc tantùm interfici centuriones, eiici tribunos, includi legatos? in-*

Ea res militem in pœnitentiâ dedit:

Quem facundâ oratione Cæsar alloquitur.

fecta sanguine castra, flumina? mèque precariam animam inter infensos trahere? Cur enim primo concionis die, ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, detraxistis? O improuidi amici! melius & amantius ille, qui gladium offerebat. cecidissem certè nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius. legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Varitamen & trium legionum vlcisceretur. Neque enim dij sinant, [146] vt Belgarum, quanquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subuenisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populos. Tua diue Auguste cælo recepta mens, [147] tua pater Druse imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irásque ciuiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi coniugem ac filium redditis, discedite à contactu ac diuidite turbidos. id stabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit.

Mutati, pœnas vltro in se posiunt.

Supplices ad hæc, & vera exprobrari fatentes, orabant, puniret noxios, ignosceret lapsis, & duceret in hostem: reuocaretur coniunx, rediret legionum alumnus, néve obses Gallis traderetur. Reditum Agrippinæ excusauit ob imminentem partum, & hiemem. venturum filium: cetera ipsi exequerentur. Discurrunt mutati, & seditiosissimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium: qui iudicium & pœnas de singulis, in hunc modum exercuit. [148] Stabant pro concione legiones, districtis gladiis. reus in suggestu per tribunum ostendebatur. si nocentem adclamauerant, præceps datus trucidabatur. & gaudebat cædibus miles, tanquam semet absolueret. nec Cæsar arcebat, quando nullo ipsius iussu, penes eosdem sæuitia facti & inuidia erat. secuti exemplum veterani, haut multò pòst in Rætiam mittuntur, specie defendendæ prouinciæ ob imminentis Suenos: ceterùm vt auellerentur castris, trucibus adhuc non minùs asperitate remedij, quàm sceleris memoriâ. [149] Centurionatum inde *egit. citatus ab imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quæ strenuè in prœliis fecisset, [150] & cui erant donaria militaria, edebat. si tribuni, si legio, industriam innocentiamque adprobauerant, retinebat ordines: vbi auaritiam, aut crudelitatem consensu obiectauissent, soluebatur militiâ. Sic compositis præsentibus, haut minor moles supererat, ob ferociam quintæ, & vndeuicesimæ legionum, sexagesimum apud lapidem, (loco Vetera nomen est) hibernantium. nam primi seditionem cœptauerant, atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum. nec pœnâ commilitonum exterriti, nec pœnitentiâ conuersi, iras retinebant. Igitur Cæsar arma, classem, socios demittere Rheno, parat: si imperium detrectetur, bello certaturus. At Romæ nondum cognito, qui fuisset exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito, trepida ciuitas incusare Tiberium, quòd dum patres, & plebem, inualida & inermia, contatione fictâ ludificetur, dissideat interim miles, neque duorum adolescentium nondum adultâ auctoritate comprimi queat. ire ipsum, & opponere maiestatem imperatoriam debuisse; cessuris, vbi principem longâ experientiâ, eundemque seueritatis & munificentiæ summum vidissent. An Augustum fessâ ætate, toties in Germanias commeare potuisse; Tiberium vigentem annis, sedere in se-*

Ipsi seditiosos puniunt.

Cæsar inde per artem eos fefungit.

**legit.*

Nouissij Centuriones sufficit.

Sed diue ad hue legiones turbidæ, apud Vetera.

In eas vis paratur.

Romani consternati his nunciis:

Tiberium culpant, qui ipse non occurrat.

natu

*Sed illa vulpes sedem imperij premit: * Immotus.*

natu verba patrum cauillantem? satis prospectum vrbanæ seruituti: militaribus animis adhibenda fomenta, vt ferre pacem velint.* Immorum aduersus eos sermones, fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque se remque publicam in casum dare. Multa quippe & diuersa angebant: validior per Germaniam exercitus; propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus subnixus, hic Italiæ imminens. quos igitur anteferret? ac ne postpositi, contumeliâ incenderentur. At per filios pariter adiri, [151] maiestate saluâ, cui maior è longinquo reuerentia. simul adolescentibus excusatum, quædam ad patrem reiicere: resistentisque Germanico, aut Druso, posse à se mitigari vel infringi: quod aliud subsidium si imperatorem spreuissent? Ceterùm vt iam iamque iturus legit comites, conquisiuit impedimenta, àdornauit naues. mox hiemem, aut negotia variè caussatus, primò prudentes, dein vulgum, diutissimè prouincias fefellit. At Germanicus quanquam contracto exercitu, & paratâ in defectores vltione, dandum adhuc spatium ratus, si recenti exemplo sibi ipsi consulerent, præmittit litteras ad Cæcinam, venire se validâ manu, ac ni supplicium in malos præsumant, vsurum promiscuâ cæde. Eas Cæcina aquiliferis signiferisque, &, quod maximè castrorum sincerum erat, occultè recitat: vtque cunctos infamiæ, seipsos morti eximant hortatur. nam in pace caussas & merita spectari; vbi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxtà cadere. Illi, tentatis quos idoneos rebantur, postquam maiorem legionum partem in officio vident; de sententiâ legati, statuunt tempus, quo fœdissimum quemque & seditioni promtum ferro inuadant. Tunc signo inter se dato, irrumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, nisi conscijs, noscente quod cædis initium, quis finis. Diuersa omnium, quæ vnquam accidêre, ciuilium armorum facies. non prælio, non aduersis è castris, sed iisdem è cubilibus, quos simul vescentis dies, simul quietos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela. clamor, vulnera, sanguis palàm: caussa in occulto. cetera fors regit: & quidam bonorum cæsi. postquam, intellecto in quos sæuiretur, pessimi quoque arma rapuerant. neque legatus, aut tribunus moderator adfuit: permissa vulgo licentia atque vltio & satietas. Mox ingressus castra Germanicus, non medicinam illud plurimis cum lacrymis, sed cladem adpellans, cremari corpora iubet. Truces etiam tum animos cupido inuolat eundi in hostem, piaculum furoris. nec aliter posse placari commilitonum manes, quàm si pectoribus impijs honesta vulnera accepissent. Sequitur ardorem militum Cæsar, iunctóque ponte tramittit [152] duodecim millia è legionibus * sex, & viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ seditione intemerata modestia fuit. Læti neque procul Germani agitabant, dum iustitio ob amissum Augustum, pòst discordiis attinemur. At Romanus agmine propero siluam Cæsiam [153] limitemq; à Tiberio cœptum * scindit. castra in limite locat, frontem ac tergum vallo; [154] latera, concædibus * munitus. Inde saltus obscuros permeat, consultatque ex duobus itineribus, breue & solitum sequatur: an impeditius & intentatum, eoque hostibus incautum. Dilectâ longiore viâ, cetera adcelerantur. etenim attulerant exploratores festam eam Germanis noctem, ac solenni-

Et iter simulat, non somniat.

Interea Germanicus minis & terrore rem conficit.

Ipsi turbidi, turbatores suos cædunt.

Sed parum compositè:

Et dolet Cæsar.

Mox ducit in hostem, vt auocet & obliteret.

Rhenum transit.

è legionibus, sex & viginti.

scandit.

munitur.

lennibus epulis ludicram. Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obstantia siluarum amoliri iubetur: legiones modico interuallo sequuntur. Iuuit nox sideribus inlustris. ventumque ad vicos Marsorum, & circumdatæ stationes, stratis etiam tum per cubilia, propterque mensas, nullo metu, non antepositis vigilijs. adeò cuncta incuriâ disiecta erant, neque belli timor: ac ne pax quidem nisi languida, & soluta inter temulentos. Cæsar auidas legiones, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos dispertit. quinquaginta millium spatium, ferro flammisque peruastat. non sexus, non ætas miserationem attulit. profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus [155] templum, quod Tanfanæ vocabant, solo æquantur. sine vulnere milites, qui semisomnos, inermos, aut palantis ceciderant. Exciuit ea sedes Bructeros, Tubantes, Vsipetes: saltusque per quos exercitui regressus, insedêre. quod gnarum duci: incessitque itineri & prœlio. pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant: mox prima legio. & mediis impedimentis, sinistrum latus * vndeuicesimani, dextrum quintani clausere. vicesima legio terga firmauit, pòst ceteri sociorum. Sed hostes, donec agmen per saltus porrigeretur, immoti; dein latera, & frontem modicè adsultantes, totâ vi nouissimos incurrêre. turbabanturq; densis Germanorum cateruis leues cohortes, cùm Cæsar aduectus ad vicesimanos voce magnâ, *hoc illud tempus oblitterandæ seditionis* clamitabat, *pergerent, properarent culpam in decus vertere.* Exarsere animis, vnoq; impetu perruptum hostem, redigunt in aperta, cæduntque. simul primæ agminis copiæ euasere siluas, castraq; communiuere. Quietum inde iter. fidensq; recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur. Nunciata ea, Tiberium lætitiâ curaq; adfecere. gaudebat oppressam seditionem: sed quòd largiendis pecuniis, & missione festinatâ fauorem militum quæsiuisset, bellicâ quoque Germanici gloriâ angebatur. Rettulit tamen ad senatum de rebus gestis, multaq; de virtute eius memorauit: magis in speciem verbis adornata, quàm vt penitus sentire crederetur. Paucioribus Drusum, & finem Illyrici motus laudauit; sed intentior, & fidâ oratione. cunctaq; quæ Germanicus indulserat, seruauit, etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno, [156] Iulia supremum diem obiit, ob impudicitiam olim à patre Augusto Pandateriâ insulâ, mox opido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimonio Tiberij, florentibus Caio & Lucio Cæsaribus, [157] spreueratq; vt imparem: nec alia tam intima Tiberio caussa, cur Rhodum abscederet. imperium adeptus, extorrem, infamem, & post interfectum postumum Agrippam, omnis spei egenam, inopiâ ac tabe longâ peremit, [158] obscuram forenecem longinquitate exsilij ratus. [159] Par caussa sæuitiæ in Sempronium Gracchum, qui familiâ nobili, sollers ingenio, & prauè facundus, eamdem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temerauerat. nec is libidini finis. Traditam Tiberio, peruicax adulter contumaciâ & odiis in maritum accendebat. litteræque quas Iulia patri Augusto cum insectatione Tiberij scripsit, à Graccho compositæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris insulam, quatuordecim annis exsilium tolerauit. Tunc milites ad cædem missi, inuenere in prominenti littoris nihil lætum opperientem.

Ad Marsos venit.

Quos securos & incustoditos cædit.

Tanfanæ templum diruit.

Redeunti insidias à finitimis parantur:

** vna &*

Sed virtute eas irritas facit.

Tiberius lætatur Germanicum, & inuidet.

Iulia Augusti F. obit, alimentis subtractis.

Cæditur & Gracchus, adulter in exsilio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quorum aduentu breue tempus petiuit, vt ſuprema mandata vxori Alliariæ per litteras daret: ceruicemque percuſſoribus obtulit. conſtantiâ mortis, haut indignus Sempronio nomine; vitâ, degenerauerat. quidam non Româ eos milites, ſed [160] ab L. Aſprenate proconſule Africæ miſſos tradidere, auctore Tiberio, qui famâ cædis poſſe in Aſprenatem verti, fruſtrà ſperauerat. [161] Idem annus nouas cærimonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio, [162] vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris, ſodales Titios inſtituerat. ſorte ducti è primoribus ciuitatis vnus & viginti. Tiberius, Druſusque & Claudius, & Germanicus adiiciuntur. [163] Ludos Auguſtales tũc primũm * cœptos turbauit diſcordia, ex certamine hiſtrionum. [164] Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mæcenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli. neque ipſe abhorrebat talibus ſtudiis, & ciuile rebatur miſceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morum via. ſed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere. Druſo Cæſare, C. Norbano Coss. decernitur Germanico triumphus manente bello; quod quanquam in æſtatem ſummâ ope parabat, initio veris & repentino in Chattos excurſu, præcepit. nam ſpes inceſſerat diffidere hoſtem in Arminium ac Segeſtem, inſignem vtrumque perfidiâ in nos, aut fide. Arminius, turbator Germaniæ: Segeſtes, parari rebellionem ſæpè aliàs, & ſupremo conuiuio poſt quod in arma itum, aperuit: ſuaſitq; Varo, vt ſe, & Arminium, & ceteros proceres vinciret: nihil auſuram plebem principibus amotis, atque ipſi tempus fore quo crimina, & innoxios diſcerneret. ſed Varus fato, & vi Arminij cecidit. Segeſtes quamquam conſenſu gentis in bellum tractus, diſcors manebat, auctis priuatim odiis, quòd Arminius filiam eius alij pactam rapuerat. gener inuiſus, inimici ſoceri, quæque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infenſos erant. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias [165] cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem ſociorum numerum ipſe ducit: poſitoque caſtello ſuper veſtigia paterni præſidij in monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones viarum, & fluminum relicto. nam, rarum illi cælo, ſiccitate, & amnibus modicis inoffenſum iter properauerat: imbreſque & fluminum auctus regredienti metuebantur. ſed Chattis adeò improuiſus aduênit, vt quod imbecillum ætate ac ſexu, ſtatim captum, aut trucidatum ſit: iuuentus flumen Adranam nando tramiſerit: Romanóſque pontem cœptantis arcebant. dein tormentis ſagittiſque pulſi, tentatis fruſtra conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui omiſſis pagis viciſque in ſiluas diſperguntur. [166] Cæſar incenſo Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non auſo hoſte terga abeuntium laceſſere, quod illi moris, quoties æſtu magis, quàm per formidinem ceſſit. Fuerat animus Cheruſcis iuuare Chattos, ſed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma. & Marſos congredi auſos, proſpero prœlio cohibuit. Neque multo pòſt legati à Segeſte venerunt, auxilium orantes aduerſus vim popularium, à quîs circumſidebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum ſuadebat. Nam barbaris, quanto quis

Scodales Auguſtales inſtituti.

Hiſtrionia turba. & cœpta

A. V. C. DCCLXIIX. Germanicus Cattos irrumpit.

Arminius.

Segeſtes.

Copiæ, diuiſio, & itinera Germanici.

Cattos improuiſus opprimit.

Mattium incendit.

Legati à Segeſte, auxilium petunt.

quis audaciâ promtus, [167] tanto magis fidus, * rebus commotis potior habetur. [168] Addiderat Segeſtes legatis filium, nomine Segimundum. ſed iuuenis conſcientiâ contabatur. quippe anno quo Germaniæ deſciuere, [169] ſacerdos apud Aram Vbiorum creatus ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in ſpem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benigneque exceptus, cum præſidio Gallicam in ripam miſſus eſt. Germanico pretium fuit, conuertere agmen: pugnatumque in obſidentis, & ereptus Segeſtes magnâ cum propinquorum & clientium manu. Inerant feminæ nobiles, inter quas vxor Arminij, eademque filia Segeſtis, mariti magis quàm parentis animo, neque victa in lacrymas, neque voce ſupplex, compreſſis intra ſinum manibus grauidum vterum intuens. Ferebantur & ſpolia Varianæ cladis, pleriſque eorum qui tum in deditionem veniebant prædæ data. Simul Segeſtes ipſe ingens viſu, & memoriâ bonæ ſocietatis impauidus. verba eius in hunc modum fuere. *Non hic mihi primus erga populum Rom. fidei & conſtantiæ dies. ex quo à diuo Auguſto ciuitate donatus ſum, amicos inimicoſq; ex veſtris vtilitatibus delegi: neque odio patriæ, (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, inuiſi ſunt) verùm quia Romanis Germanicisq; idem conducere: & pacem, quàm bellum probabam. ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis veſtri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præſidebat, reum feci. dilatus ſegnitiâ ducis, quia parum præſidij in legibus erat, vt me & Arminium, & conſcios vinciret, flagitaui. teſtis illa nox, mihi vtinam potius nouiſſima! quæ ſecuta ſunt deſteri magis, quàm defendi poſſunt. ceterùm & inieci catenas Arminio, & à factione eius iniectas perpeſſus ſum. Atque vbi primùm tui copia; vetera nouis, & quieta turbidis ante habeo; neque ob præmium, ſed vt me perfidiâ exſoluam: ſimul genti Germanorum idoneus conciliator, ſi pœnitentiam quàm pernicicm maluerit. Pro iuuentâ & errore filij veniam precor: filiam neceſſitate huc adductam, fateor: tuum erit conſultare, vtrum præualeat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita eſt.* Cæſar, clementi reſponſo, liberis propinquiſq; eius incolumitatem, [170] ipſi ſedem * veterem in prouinciâ pollicetur. Exercitum reduxit, nomenq; Imperatoris auctore Tiberio accepit. Arminij vxor, virilis ſexus ſtirpem edidit: educatus Rauennæ [171] puer, quo mox ludibrio conflictatus ſit, in tempore memorabo. Fama dediti benigneq; excepti Segeſtis vulgata, vt quibuſque bellum inuitis aut cupientibus erat, ſpe vel dolore accipitur. Arminium, ſuper inſitam violentiam, rapta vxor, ſubiectus ſeruitio vxoris vterus, vecordem agebant: volitabatq; per Cheruſcos, arma in Segeſtem, arma in Cæſarem poſcens. Neque probris temperabat. *Egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quorum tot manus vnam mulierculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuiſſe. Non enim ſe proditione, neque aduerſus feminas grauidas, ſed palàm aduerſus armatos bellum tractare. cerni adhuc Germanorum in lucis ſigna Romana, quæ diis patriis ſuſpenderit. coleret Segeſtes victam ripam; redderet filio ſacerdotium:* [172] *hominem Germanos nunquam ſatis * excuſaturos, quòd inter Albim & Rhenum virgas, & ſecures, & togam viderint. aliis gentibus, ignorantiâ imperij Romani, inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa: quæ quando exuerint, inritus q; diſceſſerit ille inter numina dicatus Auguſtus, ille dilectus Tiberius; ne imperium*

Scripſerim rebuſque motis.

Tulit ipſe Germanicus.

Vxor Arminij capta.

Segeſtis oratio, quidquid velet, ſeruilis.

Ipſe & comites benignè habiti.

* vetere.

Filius Arminij Rauennæ educatur.

Cuius pater arma & vltionẽ parat.

Inuectio eius in Segeſtem & Romanos.

* excuſaturũ

ritum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pauefacerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm dominos, & colonias nouas; Arminium potiùs gloriæ ac libertatis, quàm Segestem flagitiosæ seruitutis ducem sequerentur.

Cherusci & finitimi, tracti in Romanos.

Concîti per hæc, non modò Cherusci, sed conterminæ gentes: tractusq; in partis Inguiomerus Arminij patruus, veteri apud Romanos auctoritate. vnde maior Cæsari metus. & ne bellum mole vnâ ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. [171] Equitem Pedo præfectus, finibus Frisiorum ducit ipse impositas nauibus quatuor legiones per lacus vexit: simulq; pedes, eques, classis, apud prædictum amnem conuenêre.

Etiam Inguiomerus.

Copiæ Romanæ ad Amisiam.

Chauci cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt. Bructeros sua vrenteis, expeditâ cum manu L. Stertinius, missu Germanici fudit; interq; cædem & prædam, reperit vndeuicesimæ legionis aquilam, cum Varo amissam. Ductũ inde agmen ad vltimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum: [174] haut procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionumq; insepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæsarem inuadit soluendi suprema militibus ducique; permoto ad miserationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum & sortem hominum. præmisso Cæcinâ, vt occulta saltuum scrutaretur, pontesque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt mœstos locos, visuq; ac memoriâ deformes. Prima Vari castra, lato ambitu, [175] & dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant: dein semiruto vallo, humili fossâ, accisæ iam reliquiæ consedisse intelligebantur. Medio campi albentia ossa, vt fugerant, vt restiterant, disiecta vel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equorumque artus, simul truncis arborum antefixa ora. lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius superstites pugnam aut vincula elapsi, referebant, hîc cecidisse legatos, illic raptas aquilas; primum vbi vulnus Varo adactum; vbi infelici dextrâ, & suo ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius: [176] quot patibula captiuis, quæ scrobes: vtq; signis & aquilis per superbiam inluserit. Igitur Romanus qui aderat exercitus, sextum post cladis annum, trium legionum ossa, nullo noscente, alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes vt coniunctos, vt consanguineos, auctâ in hostem irâ, mœsti simul & infensi condebant. Primum extruendo tumulo cespitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos, & præsentibus doloris socius. Quod Tiberio haut probatum. seu cuncta Germanici in deterius trahenti; siue exercitum imagine cæsorum insepultorumque, tardatum ad prœlia, & formidolosiorem hostium credebat. [177] neque imperatorem auguratu & vetustissimis cærimoniis præditum, attrectare feralia debuisse. Sed Germanicus cedentem in auia Arminium secutus, vbi primùm copia fuit, *æuehi equites, campumque quem hostis insederat, eripi iubet. Arminius colligi suos, & propinquare siluis monitos, vertit repentè: mox signum prorumpendi dedit iis, quos per saltus occultauerat. Tunc nouâ acie turbatus eques, missæq; subsidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulsæ, auxerant consternationem: trudebanturque in palu-

Vbi infelix Vari pugna.

Facies eius calamitatis.

Reliquiæ lectæ & humatæ:

Ipso Cæsare adpietatem eâ præeunte.

Inde pugna cum Arminio:

**æuehi*

Nec Romanis satis prospera.

paludem gnaram vincentibus, iniquam nescîis, ni Cæsar productas legiones instruxisset. inde hostibus terror, fiducia militi: & manibus æquis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe vt aduexerat, reportat. Pars equitum, litore Oceani, petere Rhenum iussa. Cæcina qui suum militem ducebat, monitus, quanquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quàm maturrimè superare. Angustus is trames, vastas inter paludes, & [178] quondam à L. Domitio aggeratus: cetera limosa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant: circum siluæ paulatim adclines. quas tum Arminius impleuit, compendiis viarum, & cito agmine, onustum sarcinis armisq; militem cùm anteueniisset. Cæcinæ dubitanti quo nam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simulque propulsaret hostem, castrametari in loco placuit; vt opus, & alij prœlium inciperent. Barbari perfringere stationes, seq; inferre munitoribus nisi, lacessunt, circumgrediuntur, occurrant. miscetur operantium bellantiumq; clamor, & cuncta pariter Romanis aduersa. locus vligine profundâ, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neq; librare pila inter vndas poterant. Contrà Cheruscis sueta apud paludes prœlia, procera membra, hastæ ingentes ad vulnera facienda, quamuis procul. nox demùm inclinantis tum legiones aduersæ pugnæ exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum quidem sumtâ quiete, quantum aquarum circumsurgentibus iugis oritur, vertêre in subiecta. mersaque humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. [179] Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat: secundarum ambiguarumq; rerum sciens, eoque interritus. Igitur futura voluens, non aliud repperit, quàm vt hostem siluis coërceret, donec saucij, quamtumque grauioris agminis, anteirent. nam medio montium & paludum, porrigebatur planities, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri, *vndeuigesima in læuum, primani ducendum ad agmen, vicesimanus aduersum secuturos. Nox per diuersa inquies, cùm barbari festis epulis, læto cantu, aut truci sonore subiecta vallium ac resultantis saltus complerent: [180] apud Romanos inualidi ignes, [181] interruptæ voces, atque ipsi passim adiacerent vallo, oberrarent tentoriis, insomnes magis quàm peruigiles. ducemq; terruit dira quies. nam Quinctilium Varum sanguine oblitum, & paludibus emersum, cernere & audire visus est, velut vocantem, non tamen obsecutus, & manum intendentis repulisse. Cœptâ luce, missæ in latera legiones, metu, an contumaciâ, locum deseruêre: capto*properè campo, humentia vltrà. Neque tamen Arminius, quanquam libero incursu, statim prorupit: sed vt hæsere cœno fossisque impedimenta, turbati circum milites, incertus signorum ordo, vtq; tali in tempore sibi quisque properus, & lentæ aduersum imperia aures, irrumpere Germanos iubet, clamitans, *En Varus, & eodem iterum fato victæ legiones.* Simul hæc: & cum dilectis scindit agmen, equisque maximè vulnera ingerit. illi sanguine suo, & lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus disiicere obuios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neque aduersum ferri ingruentia tela, neque figi limosâ humo poterant. Cæcina dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus circumueniebatur, ni

Cæcinam in reditu Arminius aggreditur:

Tantummodo fundit.

Cæcina tzmen vetus dux aduersa tolerat:

Et rationa obuiam it.

**vna &*

Sed miles consternatur.

Ipsi etiam duci malum præsagium.

**prope*

Victi & cæsi pene Romani:

Et captus ipse dux.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prima legio sese opposuisset. iuuit hostium auiditas, omissâ cæde, prædam sectantium: enisæque legiones, vesperascente die, in aperta & solida. neque is miseriarum finis. struendum vallum, petendus agger. amissa magna ex parte, per quæ egeritur humus, aut exciditur cespes. non tentoria manipulis, non fomenta saucijs. infectos cœno aut cruore cibos diuidentes funestas tenebras, & tot hominum millibus vnum iam reliquum diem lamentabantur. Fortè equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quosdam occurrentium obturbauit. tanta inde consternatio inrupsisse Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas; [182] quarum Decumana maximè petebatur, auersa hosti, & fugientibus tutior. Cæcina, comperto vanam esse formidinem, cùm tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obsistere, aut retinere militem quiret, [183] proiectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam. simul tribuni & centuriones falsum pauorem docuerunt. Tunc contractos in principia, iussosque dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet. *Vnam in armis salutem, sed ea consilio temperanda: manendúmque intra vallum, donec expugnandi hostes spe, propiùs succederent: mox vndique erumpendum. illâ eruptione ad Rhenum peruenirì. quòd si fugerent, pluris siluas, profundas magis paludes, sæuitiam hostium superesse. at victoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in castris honesta memorat.* reticuit de aduersis. [184] Equos desimo cuique bellatori tradit: vt hi, mox pedes, in hostem inuaderent. Haut minus inquies Germanus, spe, cupidine, & diuersis ducum sententiis agebat: Arminio, sinerent egredi, egressosque rursum per humida & impedita circumuenirent, suadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, vt vallum armis ambirent. promtam expugnationem, plures captiuos, incorruptam prædam fore. Igitur ortâ die, proruunt fossas, iniiciunt crates, summa valli prensant, raro supermilite, & quasi ob metum defixo. Postquàm hæsere munimentis, datur cohortibus signum, cornuaque ac tubæ concinuere. exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, non hîc siluas, nec paludes, sed æquis locis æquos deos. Hosti facile excidium: & paucos & semermos cogitanti, sonus tubarum, fulgor armorum, quantò inopina, tantò maiora offunduntur. cadebantque, vt rebus secundis auidi, ita aduersis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post graue vulnus, pugnam deseruêre. vulgus trucidatum est, donec ira & dies permansit. nocte demum reuersæ legiones, quamuis plus vulnerum, eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatem, copias, cuncta in victoriâ habuere. Peruaserat interim circumuenti exercitus fama, & infesto Germanorum agmine Gallias peti. [185] ac ni Agrippina impositum Rheno pontem soluì prohibuisset, erant qui id flagitium formidine auderent. sed femina ingens animi, munia ducis per eos duces induit, militibusque vt quis inops, aut saucius, vestem & fomenta dilargita est. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes & grates reuersis legionibus habentem. Id Tiberij animum altiùs penetrauit. *Non enim simplices eas curas: nec aduersus externos militem quari, nihil*

Noctu lymphatis apud eos terror.

Quos à fugâ dux egrè sistit.

Consilium eius probum.

**suo,*

Quod successit.

Et hostes cupidine victoriæ, victoriâ amittunt.

Agrippinæ in his casibus virilis animus.

Qui Tiberiũ offendit.

nihil relictum imperatoribus, vbi femina manipulos interuisat, signa adeat, largitionem tentet. tanquam parùm ambitiosè filium ducis gregali habitu circumferat, Cæsarémque Caligulam appellari velit. Potiorem iam apud exercitus Agrippinam, quàm legatos, quàm duces: compressam à muliere seditionem, cui nomen principis obsistere non quiuerit. Accendebat hæc onerabatque Seianus, peritiâ morum Tiberij, odia in longum iaciens, quæ reconderet, auctaque promeret. At Germanicus legionum, quas nauibus vexerat, secundam & quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter siccâ humo, aut modicè adlabente æstu, quietum habuit. mox impulsu aquilonis, simul [186] sidere æquinoctij, quo maximè tumescit Oceanus, rapi agique agmen. & opplebantur terræ. [187] eadem freto, litori, campis facies. neque discerni poterant incerta ab solidis, breuia à profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus iumenta, sarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occurrant: permiscentur inter se manipuli, modò pectore, modò ore tenus exstantes, aliquando subtracto solo disiecti aut obruti. non vox, & mutui hortatus iuuabant, aduersante vndâ. [188] nihil strenuus ab ignauo, sapiens à* prudenti, consilia à casu differre: cuncta pari violentiâ inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eôdem agmen subduxit. pernoctauere sine vtensilibus, sine igni; magna pars nudo aut mulcato corpore, haut minus miserabiles, quàm quos hostis circumsidet. quippe illis etiam honestæ mortis vsus: his inglorium exitium. lux reddidit terram. [189] penetratumque ad amnem Visurgim, quò Cæsar classe contenderat. impositæ deinde legiones, vagante famâ submersas. nec fides salutis, antequàm Cæsarem exercitumque reducem vidêre. Iam Sentinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segestis præmissus, [190] ipsum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat. data vtrique venia, facilè Segimero, contatiùs filio: quia Quinctilij Vari corpus inlusisse dicebatur. Ceterùm ad supplenda exercitus damna certauêre Galliæ, Hispaniæ, Italiæ: quod cuique promptum, arma, equos, aurum, offerentes. quorum laudato studio Germanicus, armis modò & equis ad bellum sumtis, propriâ pecuniâ militem iuuit. vtque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere; vulnera intuens, alium spe, alium gloriâ, cunctos alloquio & curâ, sibique & prœlio firmabat. Decreta eo anno triumphalia insignia A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. Nomen patris patriæ Tiberius à populo sæpius ingestum, repudiauit: neque in acta sua iurari, quamquam censente senatu, permisit: cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictans. non tamen ideo faciebat fidem ciuilis animi. nam legem maiestatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, sed alia in iudicium veniebant, si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, denique malè gestâ Rep. maiestatem populi Romani minuisset. facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis eius tractauit, commotus [192] Cassij Seueri libidine, quâ viros feminasque inlustres procacibus scriptis diffamauerat. mox Tibe-

Periclitatæ legiones, quæ litore reductæ.

Effusione in planitiem Oceani.

*ab imprudenti,

Sed emersere, aut ad alta.

Segimerus in deditionem acceptus, cum filio.

Tiberij simulata modestia.

Qui tamen legem maiestatis reduxit.

Nunquam probatam probat.

Perrecta etiam ad minima crimina: imò ridicula.

Tiberius, consultante Pompeio Macro prætore, an iudicia maiestatis redderentur, exercendas leges esse respondit. Hunc quoque asperauere [192] carmina, incertis auctoribus vulgata in sæuitiam superbiámque eius, & discordem cum matre animum. Haut pigebit referrè, in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina: vt quibus initiis, quantâ Tiberij arte, grauissimum exitium irrepserit, dein repressum sit, postremò arserit, cunctáque corripuerit, noscatur. Falanio obiiciebat accusator, quòd inter [193] cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebãtur, Cassium quendam mimum corpore infamem adsciuisset: [194] quódque venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset. [195] Rubrio crimini dabatur, violatum periurio nomen Augusti. [196] Quæ vbi Tiberio notuêre, scripsit consulibus, *Non ideo decretum patri suo cælum, vt in perniciem ciuium is honor verteretur. Cassium Histrionem solitum inter alios eiusdem artis interesse* [197] *ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset. Nec contra religiones fieri, quòd effigies eius, vt alia numinum simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant. Iusiurandum perinde æstimandum, quàm si Iouem fefellisset.* [198] *deorum iniurias dijs curæ.* Nec multo pòst [199] Granium Marcellum prætorem Bithyniæ, Quæstor ipsius Cæpio Crispinus maiestatis postulauit, [200] subscribente Romano Hispone. qui formam vitæ iniit, quam postea celebrem miseriæ temporum, & audaciæ hominũ fecerunt. nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis sæuitiæ principis adrepit, mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud vnum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum quod secuti [201] ex pauperibus diuites, ex contemtis metuendi, perniciem aliis ac postremùm sibi inuenêre. Sed Marcellum insimulabat, sinistros de Tiberio sermones habuisse. inexcusabile crimen, cùm ex moribus principis fœdissima quæque diligeret accusator, obiectaretq; reo. nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hispo, statuam Marcelli altiùs quàm Cæsarum sitam: & aliâ [202] in statuâ, amputato capite Augusti, effigiem Tiberij inditam. ad quod exarsit adeò, vt ruptâ taciturnitate proclamaret, se quoque in eâ causâ laturum sententiam palàm & iuratum, quò ceteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum vestigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, *Quo*, inquit, *loco censebis Cæsar? si primus, habebo quod sequar: si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam.* permotus his, quantóque incautiùs efferbuerat, [203] pœnitentiâ patiens, tulit absolui reum criminibus maiestatis. de pecuniis repetundis, ad reciperatores itum est. Nec patrum cognitionibus satiatus, iudicijs adsidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multaque eo coram, aduersus ambitum & potentium preces constituta. sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ [204] Pius Aurelius senator, questus mole publicæ viæ, ductuq; aquarum, labefactas ædis suas, auxilium patrum inuocabat. resistentibus ærarij prætoribus, subuenit Cæsar, pretiumq; ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honesta pecuniæ cupiens, quam virtutem diu retinuit, cùm ceteras exueret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatẽ petenti, decies sestertium largitus est, satis cõperto, paternas ei angustias esse. [205] tentãtis eadẽ alios, probare caussam senatui iussit: cupi-

Calumniatores sub tyrannis magni.

Ab his Marcellus accusatur, vt maledicus in Cæsarem.

Qui iram voce etiam vulgauit:

Pisone acriè & liberè contente.

Tiberij in iudicijs seueritas, insania.

Liberalitas eius in aliquot senatores.

cupidine seueritatis, in his etiam quæ ritè faceret, acerbus. vnde ceteri silentium & paupertatem confessioni & beneficio præposuere. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis, plana vrbis stagnauerat. relabentem secuta est ædificiorum & hominum strages. Igitur censuit Asinius Gallus, vt libri Sibyllini adirentur. renuit Tiberius, perinde diuina humanaq; obtegens. sed remedium coërcendi fluminis Ateio Capitoni. & L. Arruntio mandatum. [206] Achaiam ac Macedoniam onera deprecantis, [207] leuari in præsens proconsulari imperio, [208] tradiq; Cæsari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris, ac suo nomine obtulerat, Drusus præsedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens. [209] quod * vulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur. cur abstinuerit spectaculo ipse, variè trahebant; alij tædio cœtus, quidam tristitiâ ingenij, & metu cõparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Non crediderim ad ostentandam sæuitiam, mouendasq; populi offensiones, concessam filio materiem: quamquam id quoque dictum est. Theatri licentia proximo priore anno cœpta, grauiùs tum erupit, occisis non modò è plebe, sed [210] militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magistratus & dissensionem vulgi prohibent. Actum de eâ seditione apud patres, dicebanturq; sententiæ, vt prætoribus ius virgarum in histriones esset. intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpituque est Asinij Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatui præbebat. valuit tamẽ intercessio, [211] quia diuus Augustus immunes verberum histriones quondam responderat, neque fas Tiberio infringere dicta eius. [212] De modo lucaris, & aduersus lasciuiam fautorum, multa decernũtur; ex quis maximè insignia: [213] Ne domos Pantomimorum senator introiret: ne egredientis in publicum, equites Romani cingerent: [214] aut alibi quàm in theatro spectarentur. & [215] spectantium immodestiam exsilio multandi potestas prætoribus fieret. [216] Templum vt in coloniâ Tarraconensi strueretur Augusto, petentibus Hispanis permissum; datumque in omnes prouincias exemplum. [217] Centesimam rerum venalium post bella ciuilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius [218] militare ærarium eo subsidio niti. simul [219] imparem oneri Remp. nisi vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur. ita proximè seditionis malè cõsulta, quibus sexdecim stipendiorum finem expresserãt, obolita in posterum. [220] Actum deinde in senatu ab Aruntio & Ateio an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augescit. Auditæque municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis solito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, idque ipsis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates disseruere, pessum ituros fœcundissimos Italiæ campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus, superstagnauisset. Nec Reatini silebant, Velinum lacum, quà in Narem effunditur, obstrui recusantes. quippe in adiacentia erupturum. optimè rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora fluminibus, suos cursus, vtque originem ita fines dederit. Spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra, & lucos, & aras patriis amnibus dicauerint. quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluuiis orbatum, minore

Tiberis inundat, cum insigni vrbis detrimento.

Drusus gladiatores dat, sed cruento munere.

* in vulgus.

Histrionum causa, tumultus & cædes.

Decreta patrum ad coercendum.

Templi Augusto in Hispaniâ.

Centesima rerum venalium.

Reuocata, quæ seditiosi milites expresserant.

Agitatum, qui Tiberis coërceri posset.

gloriâ fluere. Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, siue superstitio, valuit, [221] vt in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat. Prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœsia, additis Achaiâ & Macedoniâ. Id quoque morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus, aut iurisdictionibus habere. Caussæ variæ traduntur. alij tædio nouæ curæ, semel placita pro æternis seruauisse: quidam inuidiâ, ne plures frueretur. sunt qui existiment, vt callidum eius ingenium, ita anxium iudicium. neque enim eminentis virtutes sectabatur, & rursum vitia oderat. ex optimis, periculum sibi; à pessimis, dedecus publicum metuebat. quâ hæsitatione postremò eò prouectus est, vt mandauerit quibusdam prouincias, quos egredi vrbe non erat passurus. De comitiis consularibus, quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuêre, vix quidquam firmare ausim. adeò diuersa, non modò apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modò subtractis candidatorum nominibus, originem cuiusque & vitam, & stipendia descripsit, vt qui forent intelligeretur. aliquando, eâ quoque significatione subtractâ, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est. plerumque, eos tantùm apud se professos differuit, quorum nomina consulibus edidisset. posse & alios profiteri, si gratiæ, aut meritis confiderent. specioſa verbis, re inania, aut subdola: quantoque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius seruitium.

Tiberius Præsides raròmutare solitus.

Comitiorum confusa tunc ratio.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. II.

BREVIARIVM LIBRI.

MOTVS aliqui in Oriente. Vonones Parthorum rex solio & solo suo ab Artabano pellitur: & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur. Quo eodem mox deuocatur à Silano Præside Syriæ, ob metum & Artabani minas. At Tiberius, specie motûs Orientis, Germanicum à legionibus suetis abstrahit. cui paret ille, sed lentè. Prius enim Germaniam ingreditur, & fabricatâ ingenti classe, exercitum Oceano ad Amisiam flumen vehit. Illic Angriuarios Stertinio duce populatur & sternit. mox Cheruscos & Arminium ingenti prælio vincit. multumq; gloriæ partũ, nisi in regressu fortuita clades eã obliterasset. Nauium enim hominúmque maximam partem in Oceano amisit, vi tempestatis & imperitiâ eius maris. Interea Romæ vir nobilis Libo Drusus studij rerum nouarum defertur. accusatur in Senatu, & parte aliquâ conuincitur. Tiberium in sensum expertus, & veniæ nullâ spe, gladio incubuit. M. Hortali preces (nepos is Hortensij) in manifestâ paupertate, spretæ à Principe. Clemens Posthumi Agrippæ seruus, domino interfecto, faciem & nomen eius mentitur. res Romanas turbat. occultè conscios & adiutores multos habet. operâ tamen & ingenio Sallustij Crispi sine motu capitur, & Romam perducitur. Sub id tempus Germanicus de Cattis, Cheruscis,

ruscis, aliisq; gentibus triumphat. Archelaus Cappadocum rex in vrbem accitus, & indignè habitus, fato moritur. Regnum eius in prouinciam redactum. Germanico Oriens permissus, cum maiore, quoquò adisset, imperio: Cn. Piso Syria, cum occultis (vt creditur) in Germanicum mandatis. Drusus in Illyricum it, dux contra Germanos. qui tamen inter se discordes, otium & securitatem Romanis fecere. Cheruſci duce Arminio, potentem & veterem regem Maraboduum, magno nec incruento prælio vincunt. In Asiâ duodecim celebres vrbes terræ motu collapsæ, aut haustæ sunt. Tacfarinas in Africâ bellum siue latrocinium exercet. idq; à Furio Proconsule statim repressum. Germanicus in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Drusus Germanos ad discordias inlicit. Maraboduus vi Catualdæ regno pulsus in Italiam venit, & Rauennæ per duodeuiginti annos egit. Idem Catualdæ mox casus, qui Forum Iulium missus. Rhescuporis Thracum rex, operâ Pomponij Flacci in vincla datur: Romam perducitur. Germanicus Aegyptum lustrat. reuersus inimicitias cum Pisone exercet, & denunciat. sed paullò post morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiæ extinguitur. Veneni à Pisone dati suspicio erat. qui conatus armis Syriam repetere, à Sentio aliisq; Germanici amicis impeditur. Honores multi Germanico mortuo Romæ decreti. Sanctiones contra muliebrem impudicitiam. Virgo Vestalis capta. Arminius in Germaniâ dolo caſus. Hæc gesta annis quattuor,

T. STATILIO SISENNA TAVRO, ET L. SCRIBONIO LIBONE.
C. CÆCILIO RVFO, ET L. POMPONIO FLACCO.
COSS. TIBERIO CÆSARE AVG. III. ET GERMANICO CÆSARE II.
M. IVNIO SILANO, ET C. NORBANO FLACCO.

SISENNA Statilio Tauro, L. Libone coss. mota Orientis regna, prouinciæque Romanæ; initio apud Parthos orto, qui petitum Româ, acceptumque regem, quamuis gentis Arsacidarum, vt externum aspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus à Phrahate. Nam Phrahates quamquam depulisset exercitus, ducesque Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat: [1] partemque prolis, firmandæ amicitiæ, miserat. haut perinde nostri metu, quàm fidei popularium diffisus. [2] Post finem Phrahatis & sequentium Regum, ob internas cædes, venêre in vrbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem vetustissimum liberorum eius accirent. Magnificum id sibi credidit Cæsar, auxitque opibus. Et accepere barbari lætantes, vt fermè ad noua imperia. Mox subit pudor, degenerauisse Parthos, petitum alio ex orbe regem, hostium artibus infectum. iam inter prouincias Romanas solium Arsacidarum haberi, darique. *Vbi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium, si mancipium Cæsaris, tot per annos seruitutem perpessum, Parthus imperitet?* Accendebat dedignantes & ipse, diuersus à maiorum institutis, [3] raro venatu, segni equorum curâ, quoties per vrbes incederet lecticæ gestamine, fastuque erga patrias epulas. irridebantur & Græci comites, ac [4] vilissima vtensilium anulo clausa. sed promti aditus, obuia comitas, ignotæ Parthis virtutes, noua vitia; & quia ipsorum maioribus aliena, perinde odium prauis & honestis. Igitur Artabanus Arsacidarum è sanguine, apud Dahas adultus excitur; [5] primoque congressu fusus, reparat vires, regnoque potitur. [6] Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida, [7] ob scelus Antonij: qui Artauasden regem Armeniorum specie

Caussæ & initia belli Parthici.

A. V. C. DCCLXIX. *Phrahates rex, Augusti amicus.*

Eius filius Vonones à Tiberio in regnum missus.

Qui non diu gratus:

Et ab Artabano mox deiicitur.

Profugus in Armeniam abit.

In quâ varia mutatio regum:

amicitię in lectum, dein catenis oneratum, postremò interfecerat. Eius filius Artaxias, memoriâ patris nobis infensus, Arsacidarum vi seque regnumque tutatus est.[8] occiso Artaxiâ per dolum propinquorum, datus à Cæsare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum à Tiberio Neron e. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit neq; liberis eius,[9] quamquam sociatis more externo in matrimonium regnumque. dein iussu Augusti impositus Artauasdes, & non sine clade nostrâ deiectus. Tum C. Cæsar componendæ Armeniæ diligitur. Is Ariobarzanem origine Medum, ob insignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ absumto, stirpem eius haut tolerauere: tentatoque feminæ imperio, cui nomen Erato, eaque breui pulsâ, incerti solutique, & magis sine domino, quàm in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt.[10] Sed vbi minitari Artabanus, & parum subsidij in Armeniis, vel si nostrâ vi defenderetur, bellum aduersus Parthos sumendum erat: rector Syriæ Creticus Silanus excitum custodiâ circumdat, manente luxu & regio nomine. quod ludibrium[11] vt effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus. Ceterùm Tiberio haut ingratum accidit, turbari res Orientis, vt eâ specie Germanicum suetis legionibus abstraheret, nouisque prouinciis impositum, dolo simul & casibus obiectaret. At ille quanto acriora in eum studia militum, & auersa patrui voluntas, celerandæ victoriæ * intentior, tractare præliorum vias, &[12] quæ sibi tertium iam annum belligeranti sæua vel prospera euenissent. fundi Germanos[13] acie, & iustis locis; iuuari siluis, paludibus, breui æstate, & præmaturâ hieme: suum militem, haut perinde vulneribus, quàm spatiis itinerum, damno armorum adfici: fessas Gallias ministrandis equis: longum impedimentorum agmen, opportunum ad insidias, defensantibus iniquum. at si mare intretur, promtam ipsis possessionem, & hostibus ignotam: simul bellum maturius incipi, legionesq; & commeatus pariter vehi: integrum equitem, equosque, per ora & alueos fluminum mediâ in Germaniâ fore. Igitur huc intendit, missis ad census Galliarum, P. Vitellio & * Cantio. Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ classi proponuntur. Mille naues sufficere visæ, properatæque. aliæ breues, angustâ puppi proraque, & lato vtero, quo facilius fluctus tolerarent: quædam, planæ carinis, vt sine noxâ siderent: plures,[14] appositis vtrimque gubernaculis, conuerso vt repente remigio, * hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus stratæ, super quas tormenta veherentur, simul aptæ ferendis equis, aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batauorum in quam conuenirent prædicta, ob faciles adpulsus,[15] accipiendisque copiis, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus vno alueo continuus, aut modicas insulas circumueniens, apud principium agri Batani, velut in duos amnes diuiditur, seruatque nomen & violentiam cursus, quà Germaniam præuehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso cognomento Vahalem accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Mosâ flumine, eiusque immenso ore eumdem in Oceanum effunditur. Sed Cæsar, dum adiguntur naues, Silium legatum cum expeditâ

Tigranes imponitur:

Iam Vononesi

Sed metu Parthorum remouetur.

His causis in Oriętem Germanicus destinatur.

* interior. *ad Mosę.*

Sed ille in Germanos bellū mallet.

Igitur nouâ ratione, & muri eos aggreditur:

* Cantio. *Classe mille nauium.*

* hinc vel illuc

Quę in portus Batauiâ conuenerunt.

Universidad de Deusto Biblioteca

peditâ manu inruptionem in Chattos facere iubet. ipse, audito castellum Lupiæ flumini adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. neque Silio ob subitos imbres aliud actum, quàm vt modicam prædam, & Arpi principis Chattorum coniugem, filiamq; raperet. Neque Cæsari copiam pugnæ obsessores fecere, ad famam aduentus eius dilapsi.[16] tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum, &[17] veterem aram Druso sitam disiecerant. Restituit aram,[18] honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit. Tumulum iterare haut visum. &[19] cuncta inter castellum, Alisonem, ac Rhenum nouis limitibus, aggeribusq; permunita. Iamq; classis aduenerat, cum præmisso commeatu, & distributis in legiones ac socios nauibus, fossam, cui Drusianæ nomen, ingressus,[20] precatusque Drusum patrem, vt se eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoriâ consiliorum atque operum iuuaret:[21] lacus inde & Oceanum vsque ad Amisiam flumen secundâ nauigatione peruehitur.[22] classis Amisiæ relicta, læuo amne. erratumque in eo, quòd non subuexit. transposuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus absumti. Et eques quidem ac legiones prima æstuaria, nondum adcrescente vndâ, intrepidi transiêre: postremum auxiliorum agmen, Batauique in parte eâ, dum insultant aquis artemque nandi ostentant, turbati, & quidam hausti sunt. Metanti castra Cæsari Angriuariorum defectio à tergo nunciatur. Missus illicò Stertinius cum equite & armaturâ leui, igne & cædibus perfidiam vltus est:[23] flumen Visurgis Romanos Cheruscósque interfluebat. eius in ripâ cum ceteris primoribus Arminius adstitit, quæsitóque an Cæsar venisset, postquam adesse responsum est, vt liceret cum fratre conloqui orauit. Erat is in exercitu cognomento Flauius, insignis fide, & amisso per vulnus oculo paucis antè annis, duce Tiberio. tum permissum. progressúsque salutatur ab Arminio. qui amotis stipatoribus, vt sagittarij nostrâ pro ripâ dispositi abscederent, postulat; & postquam digressi, vnde ea deformitas oris interrogat fratrem. illo locum, & prœlium referente, quodnam præmium recepisset exquirit. Flauius aucta stipendia, torquem, & coronam, aliáque militaria dona memorat, inridente Arminio vilia seruitij pretia. Exin diuersi ordiuntur: hic magnitudinem Romanam, opes Cæsaris, & victis graues pœnas, in deditionem veniêti paratam clementiam, neque coniugem & filium eius hostiliter haberi. Ille fas patriæ, libertatem auitam, penetralis Germaniæ deos, matrem precum sociam; ne propinquorum & adfinium, denique gentis suæ desertor & proditor, quàm imperator esse mallet. Paulatim inde ad iurgia prolapsi, quo minus pugnam consererent, ne flumine quidem interiecto cohibebantur: ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, armaque & equum poscentem Flauium attinuisset. cernebatur contrà minitabundus Arminius, prœliúmque denuntians. nam pleraque latino sermone interiaciebat, vt qui Romanis in castris ductor popularium meruisset. Postero die, Germanorum acies trans Visurgim stetit. Cęsar, nisi pontibus præsidiisque impositis, dare in discrimen legiones haut imperatorium ratus, equitem vado tramittit. præfuêre Stertinius, & è numero primipilarium Aemilius, distantibus locis inuecti, vt hostem diducerẽt. quà celerrimus

Interea prolusiones quędā belli, in Chattos.

Ara Drusi.

Fossa Drusiana copia trasuecta.

Ad Amisiam ventum.

Batani natatores.

Angriuarij deficiunt, sed reuocantur.

Arminij colloquium cum fratre Flauio.

Quod in iurgia & pęne pugnā desiit.

Arminius latinè sciens.

Flumen Romani transeunt.

Cum iis Batani strenuè sed parum feliciter.

amnis, Cariovalda dux Batauorum erupit. eum Cherusci fugam simulantes, in planitiem saltibus circumiectam traxere: dein coorti, & vndique effusi trudunt aduersos, instant cedentibus, collectosque in orbem, pars congressi, quidam eminus proturbant. Cariovalda, diu sustentatâ hostium sæuitiâ, hortatus suos vt ingruentes cateruas globo frangerent, atq; ipse in densissimos irrumpens, congestis telis & suffosso equo labitur, ac multi nobilium circà. ceteros vis sua, aut equites cum Stertinio Aemilioque subuenientes, periculo exemêre. Cæsar trangressus Visurgim, indicio perfugæ cognoscit, dilectum ab Arminio locum pugnæ, conuenisse & alias nationes in siluam Herculi sacram, ausurosq; nocturnam castrorũ oppugnationem. habita indici fides, & cernebantur ignes, suggressiique propiùs speculatores audiri fremitum equorum, immensique, & inconditi agminis murmur attulere. Igitur propinquo summæ rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quónam id modo incorruptum foret, secum agitabat. Tribunos & centuriones lęta sępiùs, quàm comperta nunciare; libertorum seruilia ingenia; amicis inesse adulationem: si concio vocetur, illic quoque, quæ pauci incipiant, reliquos obstrepere. penitus noscendas mentes, cùm secreti & incustoditi, inter militaris cibos, spem aut metum proferrent.[14] Nocte cœptâ, egressus augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite vno, [21] contectus humeros ferinâ pelle, adit castrorum vias, adsistit tabernaculis, fruiturq; famâ sui: cùm hic nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam, comitatem, per seria per iocos eundem animum, laudibus ferrent: reddendamq; gratiam in acie faterentur: simul perfidos & ruptores pacis, vltioni & gloriæ mactãdos. Inter quæ vnus hostium latinæ linguæ sciens, acto ad vallum equo, voce magnâ, coniuges, & agros, & stipendij indies, donec bellaretur, sestertios centenos, si quis transfugisset, Arminij nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras. veniret dies, daretur pugna: sumturum militem Germanorum agros, tracturum coniuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hostium prædæ destinare. Tertiâ fermè vigilia, adsultatum est castris, sine coniectu teli: postquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remissum sensêre. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, [26] viditq; se operatum, & sanguine sacro respersâ prætextâ, pulchriorem aliam manibus auiæ Augustæ accepisse. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat cõcionem, & quæ sapientiâ præuisa aptáque imminenti pugnæ differit. *Non campos modò militi Romano ad prælium bonos, sed si ratio adsit, siluas & saltus. nec enim immensa barbarorum scuta, enormis hastas, inter truncos arborum, & enata humo virgulta, perinde haberi quàm pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina. densarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam: ne scuta quidem ferro, neruóue firmata, sed viminum textus, vel tenuis & fucatas colore tabulas. primam vtcunque aciem hastatam; cæteris, præusta aut breuia tela. iam corpus, vt visu toruum, & ad breuem impetum validum; sic [27] nullâ vulnerum patientiâ. sine pudore flagitij, sine curâ ducum, abire, fugere: pauidos aduersis; inter secunda, non diuini, non humani iuris memores. Si tædio viarum ac maris finem cupiant; hac acie parari. propiorem iam Albim, quàm Rhenum: neque bellum vltrà, modò se patrius, patruique vesti-*

Silua Herculis.

Germanicus animos militum callidè tentat.

Repperit volentes in se & in pugnam.

Arminius præmium defectionis pronunciari iubet:

Castra etiam noctu tentat: vtrumque frustrà.

In somno felix omen Germanico.

Consilium & ratio exponitur futuræ pugnæ.

Germanorũ arma parum firma:

Ipsi ferociores, quàm fortiores.

vestigia prementem, iisdem in terris victorem sisterent. Orationem ducis secutus militum ardor, signúmque pugnæ datum. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari. *Hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint: quorum pars onusta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infensis rursum hostibus,* [28] *aduersis* * *odiis obiiciant, nullâ boni spe. classem quippe & auia Oceani quæsita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret: sed vbi miscuerint manus, inane victis ventorum remorúmque subsidium. meminissent modò auaritiæ, crudelitatis, superbiæ:* * *aliud fibi reliquum quàm tenere libertatem, aut mori ante seruitium?* Sic accensos & prœlium poscentes in campum, cui Idistauiso nomen, deducunt. is medius inter Visurgim & colles, vt ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inæqualiter sinuatur. ponè tergum insurgebat silua, editis in altum ramis, & purâ humo inter arborum truncos, campum & prima siluarum, barbara acies tenuit: soli Cherusci iuga insedêre, vt prœliantibus Romanis desuper incurrerent. Noster exercitus sic incessit, auxiliares Galli, Germanique in fronte: post quos pedites sagittarij: dein quatuor legiones, & cum duabus prætoriis cohortibus, ac dilecto equite Cæsar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum equite sagittario, ceteræq; sociorum cohortes. Intentus paratúsque miles, vt ordo agminis, in aciem * adsisteret. Visis Cheruscorum cateruis, quæ per ferociam proruperant: validissimos equitum incurrere latus; Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergáque inuadere iubet, ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, [29] octo aquilæ petere siluas, & intrare visæ, Imperatorem aduertêre. exclamat, Irent, [30] sequerentur Romanas aues, [31] propria legionum numina. simul pedestris acies infertur, & præmissus eques, postremos ac latera impulit. mirúmque dictu, duo hostium agmina diuersâ fugâ, qui siluam tenuerant in aperta, qui campis adstiterant, in siluam ruebant. medij inter hos Cherusci, collibus detrudebantur, inter quos insignis Arminius manu, voce, vulnere, sustentabat pugnam. Incubuerátque sagittariis, illà rupturus, ni Rætorum Vindelicorúmque & Gallicæ cohortes signa obiecissent. nisu tamen corporis, & impetu equi peruasit, oblitus faciem suo cruore ne nosceretur. quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emissúmque tradiderunt. Virtus seu fraus eadem, Inguiomero effugium dedit. ceteri passim trucidati. & plerosque tranare Visurgim conantes, iniecta tela aut vis fluminis, postremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuêre. quidam turpi fugâ in summa arborum nisi, ramisque se occultantes, admotis sagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixêre. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit. Quintâ ab horâ diei ad noctem cæsi hostes, decem millia passuum cadaueribus atque armis oppleuêre: [32] repertis inter spolia eorum catenis, quas in Romanos, vt non dubio euentu, portauerant. [33] Miles in loco prœlij, Tiberium Imperatorem salutauit, struxítque aggerem, & in modum trophæorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus, imposuit. Haut perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea species dolore & irâ adfecit. qui modò abire sedi-

Arminius & suos animat:

Romanos deprimit:

* diis

In ipsâ audaciâ metus incusat.

* an aliud,

Loci descriptio, vbi pugnatum.

Ordo & dispositio vtrimque aciem.

Pugna committitur:

* adsisteret.

Quam felicem Romanis Aquilæ prædicunt.

Vincuntur & Germani:

Nec virtus Arminio, nisi ad effugium profuit.

Idem Inguiomero.

Trophæum Romani in loco excitant.

Quâ contumeliâ Germani accẽsi:

bus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, iuuentus, senes, agmen Romanum repentè incursant, turbant. postremò diligunt locum, flumine & siluis clausum, artâ intus planitie, & humidâ: siluas quoque profunda palus ambibat, nisi quòd latus vnum Angriuarij lato aggere extulerant, quo à Cheruscis dirimerentur. hic pedes adstitit, equitem propinquis lucis texêre, vt ingressis siluam legionibus à tergo foret. Nihil ex iis Cęsari incognitum: consilia, locos, promta, occulta nouerat, astusq; hostium in perniciem ipsis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem, cápúmque peditum aciem ita instruxit, vt pars æquo in siluam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur. quod arduum, sibi; cetera legatis permisit. quibus plana euenerant, facilè inrupêre: quîs impugnâdus agger, vt si murum succederent, grauibus supernè ictibus conflictabantur. Sensit dux imparem cominus pugnam, remotisque paulum legionibus, funditores librato-résque excutere tela, & proturbare hostem iubet. missæ è tormentis hastæ, quantóque conspicui magis propugnatores, tantò pluribus vulneribus deiecti. Primus Cæsar cum prætoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in siluas. conlato illic gradu certatum. hostem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant. vtrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoriâ. Nec minor Germanis animus, sed genere pugnæ & armorum superabantur: cùm ingens multitudo, artis locis, prælongas hastas non protenderet, non colligeret, neque adsultibus & velocitate corporum vteretur, coacta stabile ad prœlium: contrà miles, cui scutum pectori adpressum, & insidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viámque strage hostium aperiret. impromto iam Arminio, ob cõtinua pericula, siue illum recens acceptum vulnus tardauerat. Quin & Inguiomerum totâ volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deserebat. & Germanicus quò magis adgnosceretur, [34] detraxerat tegimen capiti, orabátque insisterent cædibus, nil opus captiuis, solam internicionem gentis finem bello fore. Iámque sero diei subducit ex acie legionem faciendis castris, ceteræ ad noctem cruore hostium satiatæ sunt. equites ambiguè certauêre. Laudatis pro concione victoribus Cæsar, congeriem armorum struxit, superbo cum titulo, DEBELLATIS INTER RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS EXERCITVM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET IOVI ET AVGVSTO SACRAVISSE. de se nihil addidit, metu inuidiæ, an ratus conscientiam facti satis esse. Mox bellum in Angriuarios Stertinio mandat, ni deditionem properauissent. atque illi supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre. [35] Sed æstate iam adultâ, legionum aliæ itinere terrestri in hibernacula remissæ, plures Cæsar classi impositas per flumen Amisiam Oceano inuexit. Ac primò placidum æquor mille nauium remis strepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo [36] effusa grando: simul variis vndique procellis, incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire: miléque pauidus, & casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestiuè iuuat, officia prudentium corrumpebat. omne dehinc cælum, & [37] mare omne in austrum cessit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus

iterumq; ad pugnam ventum.

Dya acrisq; ambigua:

Romani tamen pro victoribus.

Monumentum & titulus rerũ magnificus.

Miles pleruſque classe reducitur:

Cum laude & pænè exitio:

Ita Oceanus inumuit.

bus, immenso nubium tractu validus, & rigore vicini septentrionis horridior, rapuit disiecitque naues in aperta Oceani, aut insulas saxis abruptas, vel per occulta vada infestas. quibus paulum ægreque vitatis [38] postquàm mutabat æstus, eodem quo ventus ferebat; non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentis vndas poterant. equi, iumenta, sarcinæ, etiam arma præcipitantur, quò leuarentur [39] aluei * manantes per latera, & fluctu super vrgẽte. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentiâ cæli præstat Germania, tantum illa clades nouitate & magnitudine excessit, hostilibus circum litoribus, aut ita vasto & profundo, vt credatur nouissimum ac sine terris mare. pars nauium haustæ sunt, plures, apud insulas longiùs sitas eiectæ: milesque nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eodem * elisa tolerauerant. sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesq; apud scopulos & prominentis oras, cùm se tanti exitij reum clamitaret, vix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æstu, & secundante vento, claudæ naues, raro remigio, aut intentis vestibus, & quædam à validioribus tractæ, reuertêre: quas raptim refectas misit, vt scutarentur insulas. collecti eâ cura plerique. multos Angriuarij nuper in fidem accepti, redemtos ab interioribus reddidere. quidam in Britanniam rapti, & remissi à regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabant, vim turbinum, & inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum & beluarum formas: visa, siue ex metu credita. Sed fama classis amissæ, vt Germanos ad spem belli, ita Cæsarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Chattos imperat: ipse maioribus copiis Marsos irrumpit: quorum dux Malouendus nuper in deditionem acceptus, [40] propinquo loco defossam Varianæ legionis aquilam modico præsidio seruari indicat. Missa extemplò manus, quæ hostem à fronte eliceret, alij qui terga circumgressi recluderent humum. & vtrisque adfuit fortuna. eò promtior Cæsar pergit introrsus, populatur, excindit [41] non ausum congredi hostem: aut sicubi restiterat, statim pulsum, nec vnquam magis, vt ex captiuis cognitum est, pauentem. Quippe inuictos & nullis casibus superabiles Romanos prædicabant, qui perditâ classe, amissis armis, post constrata equorum virorumque corporibus litora, eâdem virtute, pari ferociâ, & veluti aucti numero inrupissent. [42] Reductus inde in * Hiona miles, lætus animi, quòd aduersa maris, expeditione prosperâ pensauisset. addidit munificentiam Cæsar, quantum quis damni professus erat exsoluendo. Nec dubium habebatur, labare hostes, petendæque pacis consilia sumere, & si proxima æstas adiiceretur, posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat, *rediret ad decretum triumphum. satiùs iam euentuum, satiùs casuum: prospera illi & magna prœlia: eorum quoque meminisset, quæ venti & fluctus, nullâ ducis culpâ, grauia tamen & sæua damna intulissent. se nouies à diuo Augusto in Germaniam missum, plura consilio quàm vi perfecisse. [43] sic Sugambros in deditionem acceptos, sic Sueuos, regemq; Maroboduum pace obstrictum. posse & Cheruscos, ceteras q; rebellium gentes, quando Romanæ vltioni consultum est, internis discordiis relinqui.* Precante Germanico an-

E num

Eius tempestatis pulchra species.

* nantes

* enisa *Germanicus in Chaucis reiicitur.*

Seruati & alij quidam, sed pauci.

Hac clades Germanos erigit:

Quos contra Cæsar it.

Marsos vastat, excindit.

* hiberna

Germani ad pacem iam flectebant:

Sed Cæsarem maior Cæsar auocat.

Cui cauta & lenta consilia, quàm ferocia magis cordi.

Honoribus etiam Germanicum emollit.

num efficiendis cœptis, acriùs modestiam eius adgreditur, alterum consulatum offerendo, cuius munia præsens obiret. simul adnectebat, si foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriæ, qui nullo tum alio hoste, nonnisi apud Germanias [44] adsequi nomen imperatorium, & deportare lauream posset. Haud contatus est vltrà Germanicus, quanquam fingi ea, seque per inuidiam parto iam decori abstrahi intelligeret. Sub idem tempus, è familiâ Scriboniorum Libo Drusus

Libo Drusus maiestatis accusatur:

defertur moliri res nouas. Eius negotij initium, ordinem, finem curatiùs disseram; quia tum primùm reperta sunt, quæ per tot annos Remp. exedêre. Firmius Catus Senator, ex intimâ Libonis amicitiâ, iuuenem

Qui temerè Chaldæos consuluit.

improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit: [45] dum proauum Pompeium, [46] amitam Scriboniam, quæ quondam Augusti coniunx fuerat, consobrinos Cæsares, plenam imaginibus domum ostentat: hortaturq; ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quò pluribus indiciis inligaret. Vt satis testium, & qui serui eadem noscerent,

Delatus ab iisipsis, qui impulerant.

reperit: aditum ad principem postulat, demonstrato crimine & reo [47] per Flaccum Vesculanium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio vsus erat. Cæsar indicium haut aspernatus, cógressus abnuit. posse

Tiberius dissimulat, & ruere eum patitur.

enim, eodem Flacco internuntio, sermones commeare. atque interim Libonem ornat præturâ, conuictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeò iram condiderat) cunctaque eius dicta factaque cùm prohibere posset, scire malebat. donec Iunius quidam tentatus vt infernas vmbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit. celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, auidumq; famæ malæ. Statim corripit reum, adit consules; senatus cogni-

Adextremũ in Senatu accusatur.

tionem poscit: & vocantur patres, addito, consultandum super re magnâ & atroci. Libo interim veste mutatâ cum primoribus feminis, circumire domos, orare adfines, vocem aduersum pericula poscere: abnuentibus cunctis, cùm diuersa prætenderent, eâdem formidine. die senatus metu & ægritudine fessus, siue vt tradidêre quidam, simulato morbo, [48] lectică delatus ad fores curiæ, [49] innisusque fratri, & manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto eius vultu excipitur. mox libellos & auctores recitat Cæsar, ita moderans, ne lenire, néue asperare crimina videretur. Accesserant præter Trionem & Catum accusatores, Fonteius Agrippa, [50] & C. Liuius, certabantque cui ius perorandi in reum daretur: donec Liuius, quia nec ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina obiecturum professus,

Et coniuncitur vecordiæ potius, quàm scelerũ.

protulit libellos vecordes adeò, vt consultauerit Libo, an habiturus foret opes, [51] quîs viam Appiam Brundisium vsque pecuniâ operiret, inierant & alia huiusce modi, stolida, vana; si mollius acciperes, miseranda. Vni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cęsarum aut senatorum,

Serui in dominum torti, & aduersa leges nouo pallio velate.

additas [52] atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, agnoscentes seruos per tormenta interrogari placuit. Et quia [53] vetere

Ambigere possis an non glossemate hæc sint.

senatusco consulto, quæstio in caput domini prohibebatur, [54] callidus & noui iuris repertor Tiberius, [55] mancipari singulos actori publico iubet: [scilicet, vt in Libonem ex seruis, saluo senatusconsulto quæreretur.]

Ob

Ob quæ posterum diem reus petiuit. domumque digressus, extremas preces [56] P. Quirinio propinquo suo ad principem mandauit. respõsum est, vt senatum rogaret. cingebatur interim milite domus, strepebantq; etiam in vestibulo, vt audiri, vt adspici possent: cùm Libo, ipsis, quas in nouissimam voluptatẽ adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percussorem, prehensare seruorum dextras, inferere gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus adpositum mensâ lumen, feralibus iam sibi tenebris duos ictus in viscera direxit. Ad gemitum conlabentis, accurrêre liberi, & cæde visâ miles abstitit. Accusatio tamen apud patres adseuerationẽ eâdem peracta, iurauitq; Tiberius petiturum se vitam, quamuis nocenti, nisi voluntariam mortem properauisset. Bona inter accusatores diuiduntur: & [57] præturæ extra ordinem datæ, his qui senatorij ordinis erant. [58] Tunc Cotta Messalinus, ne imago Libonis exsequias posterorum comitaretur, censuit: Gn. Lentulus, ne quis Scribonius cognomẽtum Drusi adsumeret. supplicationum dies, Pomponij Flacci sententiâ constituti. vt dona Ioui, Marti, Concordiæ, vtque Iduum Septẽbrium dies quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur, [59] L. P. & Gallus * Asinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decreuêre: quorum auctoritates, adulationẽsque retuli, vt sciretur vetus id in Rep. malum. [60] Facta & de Mathematicis Magisque Italiâ pellendis senatus consulta: quorum è numero, L. Pituanius [61] saxo deiectus est. In P. Martium consules [62] extra portam Exquilinam, [63] cùm classicum canere iussissent, [64] more prisco aduertêre. Proximo senatus die, multa in luxum ciuitatis dicta à Q. Haterio consulari, Octauio Frontone præturâ functo: decretúmque [65] ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent, [66] ne vestis serica viros fœdaret. Excessit Fronto, ac postulauit modum argento, supellectili, familiæ. Erat quippe adhuc frequens senatoribus, si quid è Rep. crederent, loco sententiæ promere. Contrà Gallus Asinius disseruit, *Auctu imperij adoleuisse etiam priuatas opes, idq; non nouum, sed è vetustissimis moribus. Aliam apud Fabricios,* [67] *aliam apud Scipiones penuriam, & cuncta ad Remp. referri. quâ tenuis angustas ciuium domos; postquam eò magnificentiæ venerit, glisceresingulos. neque in familiâ & argento, quæq; ad vsum parentur, nimium aliquid, aut modicum, nisi ex fortunâ possidentis. distinctos senatus & equitum census: non quia diuersi naturâ,* [68] *sed vt locis, ordinibus, dignationibus antistent,* * *tales q; ad requiem animi aut salubritatem corporum parentur. nisi fortè clariori cuique plures curas, maiora pericula subeunda; delinimentis curarum & periculorum carendum esse.* Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis, [69] confessio vitiorum & similitudo audientium dedit. Adiecerat & Tiberius, non id tempus censuræ: nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem. Inter quæ L. Piso ambitum fori, corrupta iudicia, sæuitiam oratorum accusationes minitantium increpans, abire se, & cedere vrbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure testabatur. simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, & quamquam mitibus verbis Pisonem permulsisset, propinquos quoque eius impulit, vt abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haut minus liberi doloris documẽtum idem Piso mox dedit, vocatâ in ius Vrgulaniâ, quam supra leges ami-

Libo denique, tædio & deliberatione se conficit.

Præmia accusatoribus.

Et varia in mortuum decreta, prauissima adulationis:

* Asinij

Vnum vtilissimũ, de vatibus pellendis.

Luxus publicus leuiter coercitus.

Quem ex professo defendit Asinius:

* aliisq; quæ ad req.

Facili assensu, in omnia contage.

Pisonis libera vox & minæ.

Universidad de Buenos Aires Biblioteca

Vrgulania, delicium Liuiæ.

citia Augustæ extulerat. nec aut Vrgulania obtemperauit, in domum Cæsaris spreto Pisone vecta, aut ille abstitit, quamquam Augusta se violari & imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, vt se iturum ad prætoris tribunal, adfuturum Vrgulaniæ diceret, processit palatio, procul sequi iussis militibus. spectabatur, occurrante populo, compositus ore, & sermonibus variis tempus atque iter ducens: donec propinquis Pisonem frustra coërcentibus, deferri Augusta pecuniam quæ petebatur iuberet. Isq; finis rei, ex quâ neque Piso inglorius, & Cæsar maiore famâ fuit. Ceterùm Vrgulaniæ potentia adeò nimia ciuitati erat, vt testis in caussâ quadam quæ apud senatum tractabatur, venire dedignaretur. [70] missus est prætor, qui domi interrogaret: cùm virgines Vestales in foro & iudicio audiri, quoties testimonium dicerẽt, vetus mos fuerit. Res eo anno prolatas haut referrem, ni pretium foret, Gn. Pisonis & Asinij Galli super eo negotio diuersas sententias noscere. Piso, quanquam abfuturum se dixerat Cæsar, ob id magis agendum censebat, vt absente principe, senatus & equites possent sua munia sustinere, decorum Reip. fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso præceperat, nihil satis illustre, aut ex dignitate populi Romani nisi coràm & sub oculis Cæsaris: eóque conuentum Italiæ & adfluentis prouincias, præsentiæ eius seruanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente, magnis vtrimque contentionibus acta; sed res dilatę. Et certamen Gallo aduersus Cæsarem exortum est. nam [71] censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda: [72] vtq; legionum legati, qui ante prætoram eâ militiâ fungebantur, iam tum prætores destinarentur: princeps duodecim candidatos, in annos *singulos nominaret. Haut dubium erat, eam sententiam altiùs penetrare, & arcana imperij tentari. Tiberius tamen [73] quasi *augeretur potestas eius differuit. *Graue moderationi suæ tot eligere, tot differre. vix per singulos annos offensiones vitari, quamuis repulsam propinqua spes soletur: quantum odij fore ab his qui vltra quinquennium proiicantur! vnde prospici posse quæ cuique tam longo temporis spacio mens, domus, fortuna. superbire homines etiam annuâ designatione: quid si honorem per quinquennium agitent? quintuplicari prorsus magistratus, subuerti leges, quæ sua spacia exercendæ candidatorum industriæ, quærendisq; aut potiundis honoribus statuerint.* Fauorabili in speciem oratione vim imperij tenuit, censúsque quorumdam senatorum iuuit. quò magis mirum fuit, quòd [74] preces M. Hortali nobilis iuuenis, in paupertate manifestâ, superbiùs accepisset. Nepos erat oratoris Hortensij, inlectus à diuo Augusto liberalitate decies sestertiûm ducere vxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia extingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiæ adstantibus, loco sententiæ, quum in palatio senatus haberetur, modò Hortensij inter oratores sitam imaginem, modò Augusti intuens, ad hunc modum cœpit. *Patres conscripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul maiores mei meruerant, vt posteros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam gentile domus nostræ bonum varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. iussus ab imperatore, vxorẽ duxi.* [75] *En stirps & progenies tot con-*

Potentia, vel impotentia potius, mulierculæ.

De rebus agendis certatio.

Asinij Galli sententia super comitiis.

Pro Cæsare, vt videbatur:

*quinos forte.

*Medicea lectio auctor.

Sed reiecta à Cæsare, ob suas causas.

Is liberalis in quosdam Senatores:

Asper contrà in nepotem Hortensij.

Qui compositâ oratione inopiam fatetur, & subsidium poscit.

tot consulum, tot dictatorum. nec ad inuidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero. adsequẽtur florente te Cæsar quos dederis honores, interim Q. Hortensij pronepotes, diui Augusti alumnos, ab inopiâ defende. Inclinatio senatus incitamẽtum Tiberio fuit, quo promtiùs aduersaretur, his fermè verbis vsus. *Si quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint: singuli numquam exsatiabuntur, Resp. deficiet. nec sanè ideo à maioribus concessum est egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat loco sententiæ proferre, vt priuata negotia, res familiares nostras hic augeamus: cum inuidiâ senatus & principum, siue indulserint largitionem, siue abnuerint. non enim preces sunt istæ, sed effl agitatio intempestiua quidem & improuisa: cùm aliis de rebus conuenerint patres, consurgere, & numero atque ætate liberûm suorum, vrgere modestiam senatus,* [76] *eamdem vim in me transmittere, ac velut perfringere ærarium: quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. dedit tibi Hortale diuus Augustus pecúniam, sed non compellatus, nec eâ lege vt semper daretur. langueſcet alioqui industria, intendetur secordia, si nullus ex se metus, aut spes; & securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignaui, nobis graues.* Hæc atque talia, quamquam cum adsensu audita ab his, quibus omnia principum honesta atque inhonesta laudare mos est, plures per silentium aut occultum murmur excepêre. sensitq; Tiberius, & cùm paulum reticuisset, Hortalo se respondisse ait, ceterùm si patribus videretur, daturum liberis eius ducena sestertia singulis, qui sexus virilis essent. egêre alij grates: siluit Hortalus, pauore, an auitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ retinens. neq; miseratus est posthac Tiberius, quamuis domus Hortẽsij pudendam ad inopiam dilaberetur. Eodem anno, mancipij vnius audacia, ni maturè subuentum foret, discordiis armisq; ciuilibus Remp. perculisset. Postumi Agrippę seruus, nomine Clemens, comperto fine Augusti, pergere in insulam Planasiam, & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non seruili animo concepit. ausâ eius impediuit tarditas onerariæ nauis, atque interim patratâ cæde, ad maiora & magis præcipitia conuersus, furatur cineres, [77] vectúsque *coram Ethruriæ promontorium, ignotis locis sese abdit, donec crinem barbámque promitteret. nam ætate & formâ haut dissimili in dominum erat, tum peridoneos & secreti eius socios, crebescit viuere Agrippam, occultis primùm sermonibus, vt vetita solent; mox vago rumore apud imperitissimi cuiusque promtas aures, aut rursum apud turbidos, eoque noua cupientes. atque ipse adire municipia, obscuro die, neque propalàm aspici, neque diutiùs iisdem locis; sed quia veritas visu & morâ, falsa festinatione & incertis valescunt, relinquebat famam, aut præueniebat. Vulgabatur interim per Italiam, seruatum munere deûm Agrippam, credebatur Romæ. iamque Hostiam inuectum multitudo ingens, iam in vrbe clandestini cœtus celebrabant; cùm Tiberium anceps cura distrahere, [78] vine militum seruum suum coërceret, an inanem credulitatem tempore ipso vanescere sineret. modò nihil spernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. postremò dat negotium Sallustio Crispo, ille è clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt) delegit, atque hortatur, simulatâ conscientiâ adeant, offerant pecuniam, fi-*

Clausæ Tiberio aures, & bulga.

Duriter imò negat.

*Corrupta. fortè eâdem inuidiam in me.

Ita illustris Hortensiana domus collapsa.

Clementis serui non seruile facinus.

*Lapsus primâ spe, ad alteram accingitur.

*Colam

Agrippam se facit.

Stulti & auidi multi credunt.

Tiberius callidè & tranquillè orientem tumultum discutit.

Falsum Agrippam capit.

dem, atque pericula polliceantur. Exsequuntur vt iussum erat. dein speculati noctem incustoditam, acceptâ idoneâ manu, vinctum clauso ore in palatium traxêre. Percontanti Tiberio, *Quomodo Agrippa factus esset?* respondisse fertur, *Quomodo tu Cæsar.* Vt ederet socios, subigi non potuit. nec Tiberius pœnam eius palàm ausus, in secretâ palatij parte interfici iussit, corpusque clàm auferri. & quamquam multi è domo principis, equitesq; ac senatores, sustentasse opibus, iuuisse consiliis dicerentur, haut quæsitum. Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberij: & ædes Fortis fortunæ Tiberim iuxta in hortis, quos Cæsar dictator populo Rom. legauerat:[79] sacrarium genti Iuliæ, effigiesq; diuo Augusto apud Bouillas, dicátur. C. Cœlio, L. Pomponio coss. Germanicus Cæsar A. D. VII. Kalendas Iunias[80] triumphauit de Cheruscis Chattisq; & Angriuariis, quæque aliæ nationes vsque ad Albim colunt. vecta spolia, captiui, simulacra montium, fluminum, prœliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. augebat intuentium visus eximia ipsius species,[81] curruq; quinque liberis onustus. sed suberat occulta formido reputantibus, haut prosperum in Druso patre eius fauorem vulgi, auunculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis studiis intra iuuentam ereptum, breues & infaustos populi Romani amores. Ceterùm Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi sestertios viritim dedit, seque collegam consulatui eius destinauit. nec ideo sinceræ caritatis fidem adsecutus, amoliri iuuenem specie honoris statuit, strumq; causas, aut fortè oblatas arripuit.[82] Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadociâ potiebatur, inuisus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem, nullo officio coluisset. nec id Archelaus per superbiam omiserat, sed ab intimis Augusti monitus; quia florente C. Cæsare, missoq; ad res Orientis, intuta Tiberij amicitia credebatur. Vt versâ Cæsarum sobole, imperium adeptus est, elicit Archelaum matris litteris, quæ non dissimulatis filij offensionibus clementiam offerebat, si ad precandum veniret. ille ignarus doli, vel si intelligere crederetur vim metuens, in vrbem properat: exceptusq; immiti à principe, & mox accusatus in senatu, non ob crimina quæ fingebantur, sed angore, simul fessus senio, & quia regibus æqua nedum infima insolita sunt, finem vitæ sponte an facto impleuit.[83] Regnum in prouinciam redactum est,[84] fructibusq; eius leuari posse centesimæ vectigal professus Cæsar, ducentesimam in posterum statuit. Per idem tẽpus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: & prouinciæ Syria atque Iudæa, fessæ oneribus, diminutionem tributi orabant. Igitur hæc, & de Armeniâ quæ suprà memoraui, apud patres disseruit,[85] nec posse motum * Orientem nisi Germanici sapientiâ componi. Nam suam ætatem vergere, Drusi nondum satis adoleuisse. Tunc decreto patrum, permissæ Germanico prouinciæ, quæ mari diuiduntur,[86] maiusq; imperium quoquò adisset, quàm his qui sorte aut missu principis obtinerent. Sed Tiberius demouerat Syriâ[87] Creticum Silanum, per adfinitatem eõnexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetustissimo liberorum eius pacta erat: præfe-

Arcus triumphalis Germanico.

Ipse specioſiſſimè triumphat.

Procul mox remouetur, per ſpeciem honoris.

Archelaus Cappadocũ rex inuiſus Principi.

Per dolum arceſſitur. Accuſatur, & moritur.

Regnum eius Prouincia factum.

Concuſſa alia, in Oriente.

* Oriente

Quibus firmandis Germanicus eligitur:

Cum amplâ poteſtate.

Sed Tiberius coërret, & æmulum ei adiungit.

præfeceratque Gn. Pisonem ingenio violentum, & obsequij ignarum, insitâ ferociâ à patre Pisone, qui[88] ciuili bello resurgentes in Africâ partes acerrimo ministerio aduersus Cæsarem iuuit. mox Brutum & Cassium secutus, concesso reditu, petitione honorum abstinuit,[89] donec vltro ambiretur. delatum ab Augusto consulatum accipere. sed præter paternos spiritus[90] vxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur.[91] vix Tiberio concedere, liberos eius vt multum infra despectare: nec dubium habebat, se dilectum, qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coërcendas. credidere quidam data & à Tiberio occulta mandata, &[92] Plancinam haut dubiè Augusta monuit, muliebri æmulatione Agrippinam insectandi. diuisa namq; & discors aula erat, tacitis in Drusum, aut Germanicum studiis. Tiberius, vt proprium & sui sanguinis Drusum fouebat: Germanico, alienatio patrui, amorem apud ceteros auxerat; & quia claritudine materni generis anteibat,[93] auum M. Antonium, auunculum Augustum ferens. contrà Druso proauus eques Rom. Pomponius Atticus, dedecere Claudiorum imagines videbatur. & coniunx Germanici Agrippina, fecunditate ac famâ Liuiam vxorem Drusi præcellebat. sed fratres egregiè concordes, & proximorum certaminibus inconcussi. Nec multo pòst Drusus in Illyricum missus est, vt sueſceret militiæ, studiaque exercitus pararet; simul iuuenem vrbano luxu lasciuientem meliùs in castris haberi Tiberius, séque tutiorem rebatur, vtroque filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur, auxilium aduersus Cheruscos orantes. nam[94] discessu Romanorũ, ac vacui externo metu, gentis assuetudine, & tum æmulatione gloriæ, arma in se verterant. vis nationum, virtus ducum in æquo:[95] sed Maroboduum regis nomen inuisum apud populares; Arminium pro libertate bellantem fauor habebat. Igitur non modò Cheruſci socijque eorum, vetus Arminij miles, sumsêre bellum: sed è regno etiam Marobodui Sueuæ gentes, Semnones ac Langobardi, defecere ad eum. quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientum ad Maroboduum perfugisset: non aliam ob caussam, quàm[96] quia fratris filio iruueni, patruus senex parêre dedignabatur. Diriguntur acies pari vtrimque spe, nec vt olim apud Germanos vagis incursibus, aut disiectas per cateruas. quippe longâ aduersus nos militiâ, insueuerant sequi signa, subsidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conlustrans cuncta, vt quosque aduectus erat, *Reciperatam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorum ostentabat. contrà fugacem Maroboduum appellans, prœliorum expertem, Hercyniæ latebris defensum, ac mox per dona & legationes petiuisse fœdus, proditorem patriæ, satellitem Cæsaris, haut minus infensis animis exturbandum quàm Varum Quinctilium interfecerint, meminissent modò tot prœliorum, quorum euentu, & ad postremum ereptis Romanis, satis probatum, penes vtros ſumma belli fuerit.* Neque Maroboduus iactantiâ sui, aut probris in hostem abstinebat. sed Inguiomerum tenens, *Illo in corpore decus omne Cheruſcorum, illius consiliis gesta, qua prosperè ceciderint, testabatur. vecordem Arminium, & rerum nescium, alienam gloriam in se trahere: quoniam tres vacuas legiones & ducem fraudis ignarum per fidiâ deceperit: magnâ cum clade Germaniæ, & ignominiæ*

Feroci ingenio, Piſonem.

Cum occultis mandatis.

Germanicus gratioſus ſupra Druſum.

Druſus Illyricum militat.

Germani inter ſe diſcordes:

Pars pro Maroboduo.

Pars pro Arminio.

Parantur ad pugnam.

Arminij ad ſuos verba:

Maroboduus ad ſuos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

miniâ suâ, cùm coniunx, cùm filius eius seruitium adhuc tolerent. At se duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorũ gloriam seruauisse. mox conditionibus æquis discessum. neque pœnitere quòd ipsorum in manu sit, integrum aduersus Romanos bellum; an pacem ineruentam malint. His vocibus instinctos exercitus, propriæ quoque caussæ stimulabant. cùm à Cheruscis Langobardisque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contrà, augendæ dominationi certaretur. Non aliâs maiore mole concursum, neque ambiguo magis euentu, fusis vtrimque dextris cornibus. Sperabaturq; rursum pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi fuit: & * transfugis paulatim nudatus, in Marcomannos concessit, militq; legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Responsum est, non iure cum aduersus Cheruscos arma Romana inuocare, qui pugnantis in eundem hostem Romanos nullâ ope iuuissent. Missus tamen Drusus, vt retulimus, pacis firmator. [97] Eodem anno [98] duodecim celebres Asiæ vrbes conlapsæ, nocturno motu terræ. quò improuisior grauiorque pestis fuit. neque solitum in tali casu effugium subueniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sedisse immensos montes, visa in arduo quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignes memorant. [99] Asperrima in Sardianos lues, plurimum ibi eosdem misericordiæ traxit. nam centies sestertiũm pollicitus Cæsar: & quantum ærario, aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. [100] Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. [101] Temnios, Philadelphenos, Ægæatas, Apollonienses, [102] quique Mosceni aut Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæsaream, Myrinam, Cymen, Tmolum leuari idem in tempus tributis, mittique ex senatu placuit, qui præsentia spectaret, refoueretque. dilectus est M. * Aletus è prætoriis, ne censulari obtinente Asiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæsar haut minus gratâ liberalitate, quòd [103] bona Æmiliæ musæ locupletis intestatæ petita in fiscum, Æmilio Lepido cuius è domo videbatur; & Patulei diuitis equitis Romani hereditatem (quamquàm ipse heres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio, quem prioribus neque suspectis tabulis scriptum compererat: nobilitatem vtriusque pecuniâ iuuandam præfatus. Neque hereditatem cuiusquam adiit, nisi cùm amicitiâ meruisset: ignotos & aliis infensos, eoque principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterùm vt honestam innocentium paupertatem leuauit; ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, [104] Q. Vitellium mouit senatu, aut sponte cedere passus est. Iisdem temporibus deûm ædes vetustate aut igni abolitas, cœptasque ab Augusto, dedicauit. [105] Libero Liberæque & Cereri, iuxta Circum maximum, * quas A. Postumius dictator vouerat: eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publiciis ædilibus constitutam: & Iano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius struxerat, qui primus rem Romanam prosperè mari gessit, triumphumque nauale de Pœnis meruit. [106] Spei ædes à Germanico sacratur: hanc Atilius vouerat eodem bello. Adolescebat interea lex maiestatis. Et [107] Apuleiam Variliam sororis Augusti neptem, quia probrosis

Aceriter concurritur:

Sed pro victo Maroboduus fuit.

** transfugiis Auxilium à Romanis nequidquam petit.*

Grauis in Asiâ terræmotus.

Eo pressos Cæsar subleuat.

** Aletus, notior paulò gens.*

Liberalitas etiam eius priuatim in quosdam:

In alios, seueritas:

In deos, pietas.

** quam, verius est.*

Varilia maiestatis postulatur.

brosis sermonibus diuum Augustum ac Tiberium, & matrem eius inlusisset, Cæsariq; connexa, adulterio teneretur, maiestatis delator arcessebat. De adulterio satis caueri lege Iuliâ visum. Maiestatis crimẽ distingui Cæsar postulauit; damnariq; si qua de Augusto inreligiosè dixisset. In se iacta nolle ad cognitionem vocari. Interrogatus à consule quid de his censeret, quæ de matre eius locuta secus argueretur, reticuit: dein proximo senatus die, illius quoque nomine orauit, ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent. liberauitq; Apuleiam lege maiestatis. [108] adulterij grauiorem pœnam deprecatus, [109] vt exemplo maiorum propinquis suis vltra ducentesimum lapidem remoueretur suasit. Adultero Manlio Italiâ atque Africâ interdictum est. De prætore in locum Vipsanij Galli, quem mors abstulerat, subrogando, certamen incessit. Germanicus atque Drusus (nam etiam tum Romæ erant) [110] Haterium Agrippam propinquum Germanici fouebant: contrà plerique nitebantur, [111] vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. lætabatur Tiberius, cùm inter filios eius & leges senatus disceptaret. victa est sine dubio lex: sed neque statim, & paucis suffragiis: quomodo, etiam cùm valerent, leges vincebantur. Eodem anno cœptum in Africâ bellum, duce hostium Tacfarinate. is natione Numida, in castris Romanis auxiliariis stipendia meritus, mox desertor, vagos primùm, & latrociniis suetos ad prædam & raptus congregare; dein more militiæ per vexilla, & turmas componere; postremò non inconditæ turbæ, sed [112] Musulanorum dux haberi. valida ea gens, & solitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum vrbium cultu, cepit arma, Maurosq; accolas in bellum traxit. dux & his Mazippa. diuisusq; exercitus: vt Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos castris attineret, disciplinâ & imperiis sueesceret: Mazippa leui cum copiâ, incendia & cædes, & terrorem circumferret. [113] compulerantq; Cinithios, haut spernendam nationem, in eadem; cùm Furius Camillus proconsul Africæ, legionem & quod sub signis sociorum, in vnum cõductos ad hostem duxit. modicam manum, si multitudinem Numidarum atq; Maurorum spectares; sed nihil æquè cauebatur, quàm [114] ne bellum metu eluderẽt. spe victoriæ inducti sunt, vt vincerentur. Igitur legio medio, leues cohortes duæq; alæ in cornibus locantur. nec Tacfarinas pugnam detractauit. fusi Numidæ, multosque post annos Furio nomini partũ decus militiæ. [115] nam post illum recuperatorem vrbis, filiumq; eius Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memorauimus, bellorum expers habebatur. eò pronior Tiberius res gestas apud Senatum celebrauit: & decreuere patres triumphalia insignia. quod Camillo ob modestiam vitæ impune fuit. Sequens annus Tiberium tertiò, Germanicum iterùm consules habuit. sed eum honorem Germanicus iniit apud vrbem Achaiæ Nicopolim, quò venerat per Illyricam oram viso fratre Druso in Dalmatiâ agente, Hadriatici ac mox Ionij maris aduersam nauigationem perpessus. igitur paucos dies insumsit reficiendæ classi, simul sinus Actiacâ victoriâ inclitos, & sacratas ab Augusto manubias, castraque Antonij cum recordatione maiorum suorum adiit. namque ei, vt memoraui, auuunculus Augustus, auus Antonius erant, magnaq; illic imago tristium lætorum-

De prætore substituendo contentio.

Bellum in Africâ motum.

Cui dux Tacfarinas.

Et alter, Mazippa.

Camillus proconsul se opponit.

Et prælio fundit.

Ideo triumphalia ei decreta.

A. V. C. DCCLXXI.

Germanici actiones, & iter.

Actium videt:

Athenas:

torumque. Hinc ventum Athenas, [116] fœderique sociæ & vetustæ vrbis datum, vt vno lictore vteretur. Excepere Græci quęsitissimis honoribus, vetera suorum facta dictaq; præferentes, quò plus dignationis adulatio haberet. Petitâ inde Eubœâ, tramisit Lesbum, vbi Agrippina nouissimo partu Iuliam edidit. tum extrema Asiæ, Perinthumque ac Byzantium Thracias vrbes, mox Propontidis angustias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos, & famâ celebratos noscendi. paritérque prouincias internis certaminibus, aut magistratuum iniuriis fessas refouebat. atque [117] illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, obuij aquilones depulere. [118] Igitur aliáque * quæ ibi varietate fortunæ, & nostri origine veneranda, relegit Asiam, appellítq; [119] Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur. Non femina illic, vt apud Delphos, sed certis è familiis & fermè Mileto accitus sacerdos, numerum modò cõsultantium & nomina audit: tum in specum degressus, hausta fontis arcani aquâ, ignarus plerumque litterarum & carminum, edit responsa; versibus compositis super rebus quas quis mente concepit. & ferebatur, Germanico per ambages, vt mos oraculis, maturum exitium cecinisse. At Cn. Piso, quò properantiùs destinata inciperet, ciuitatem Athenienſium turbido incessu exterritam oratione sæuâ increpat: obliquè Germanicum perstringens, quòd contra decus Romani nominis non Atheniensis tot cladibus exstinctos, sed colluuiem illam nationum comitate nimiâ coluisset. hos enim esse Mithradatis aduersus Sullam, Antonij aduersus diuum Augustum socios. etiam vetera obiectabat, quæ in Macedones improspere, violenter in suos fecissent, offensus vrbi propriâ quoque irâ; quia Theophilum quendam Areo iudicio falsi damnatum, precibus suis non concederent. Exin nauigatione celeri per Cycladas, & compendia maris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haut nescium quibus insectationibus petitus foret: sed tantâ mansuetudine agebat, vt cùm orta tempestas raperet in abrupta, possetq; interitus inimici ad casum referri, miserit triremes quarum subsidio diserimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piso, & vix diei moram perpessus, linquit Germanicum, præuenitque. & postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium iuuando, cùm veteres centuriones, seueros tribunos demoueret, locáq; eorum clientibus suis, vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licentiam in vrbibus, vagum ac lasciuientem per agros militem sineret, eò vsque corruptionis prouectus est, vt sermone vulgi, parens legionum haberetur. Nec Plancina se intra decora feminis tenebat, sed [120] exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promtis, quòd haut inuito imperatore ea fieri occultus rumor incedebat. Nota hæc Germanico, sed [121] prœuerti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, non modò ingeniis, sed situ terrarum, quo nostris prouinciis latè prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximísque imperiis interiecti, & sæpius discordes sunt, aduersus Romanos odio, & in Parthum inuidiâ. Regem illâ tempestate non habebant amoto Vonone, sed fauor nationis inclinabat in [122] Zenonem Polemonis regis

Euboeam, & Lesbum: Byzantium, & loca Ponti-ca.

** Vide Com. Redit in Asiã, & Colophone deum consu-lit.*

Ratio ibi oraculi.

Cn. Piso acer-bus ipso ad-uentu in Ger-manicum.

Athenienses increpat & abiicit.

Rhodum na-uigat:

Periclitan-tem Germa-nicus liberat.

In Syriam præcurrit:

Ambitu & corruptione castra com-plet.

Peccat idem uxor eius.

At Germani-cus Arme-niam iit.

gis Pontici filium, quòd is primâ ab infantiâ [123] instituta & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebémq; iuxtà deuinxerat. [124] Igitur Germanicus in vrbe Artaxatâ, adprobantibus nobilibus, circumfusâ multitudine, insigne regium capiti eius imposuit. ceteri venerantes regem, Artaxiam consalutauere; [125] quod illi vocabulum indiderant, ex nomine vrbis. [126] At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepere. & quædam ex regiis tributis deminuta, quò mitius Romanum imperium speraretur. [127] Comagenis Q. Seruæus præponitur, tum primum ad ius prætoris translatis. Cunctáque socialia prosperè composita, non ideò lætum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui iussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, vtrumque neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decumæ legionis conuenêre, firmato vultu Piso aduersus metum, Germanicus ne minari crederetur. & erat, vt retuli, clementior. sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, [128] ipsúmq; & Plancinam, & filios variis modis criminari. postremò paucis familiarium adhibitis sermo cœptus à Cæsare, qualem ira & dissimulatio gignit. Responsum à Pisone precibus contumacibus, [129] discesserantq; * opertis odiis. póstque rarus in tribunali Cæsaris Piso; & si quando adsideret, atrox, ac dissentire manifestus. vox quoque eius audita est in conuiuio, cùm apud Regem Nabatæorum [130] coronæ aureæ magno pondere Cæsari & Agrippinæ, leues Pisoni & ceteris auferrentur; [131] principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari. abiecitq; simul coronam, & multa in luxum addidit, quę Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen. Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati venere. miserat amicitam ac fœdus memoraturos, & cupere renouari dextras, daturúmque honori Germanici, vt ripam Euphratis accederet: petere interim ne Vonones in Syriâ haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret. Ad ea Germanicus, de societate Romanorum, Parthorúmq; magnificè: de aduentu Regis & cultu sui, cum decore ac modestiâ respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ maritimam vrbem amotus est. datum id non modò precibus Artabani, sed contumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinam deuinxerat. M. Silano, L. Norbano coss. Germanicus Ægyptum proficiscitur, cognoscendæ antiquitatis: sed cura prouinciæ prætendebatur. leuauitque apertis horreis pretia frugum: multáq; in vulgus grata vsurpauit, sine milite incedere, [132] pedibus intectis. & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione; quem eadem factitauisse apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius cultu, habitúq; eius lenibus verbis perstricto, acerrime increpuit, [133] quòd contra instituta Augusti, non spõte Principis, Alexandriam introisset. nam Augustus, inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus aut [134] equitibus Romanis illustribus, sepositi Ægyptum: ne fame vrgeret Italiam, quisquis eam prouinciam, claustráque terræ ac maris, quamuis leui præsidio aduersum ingentes exercitus insedisset. Sed Germanicus, nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subuehebatur, orsus opido

Cui Zenonem regem dat.

Cappadoces & Comage-ni prætores accipiunt.

Germanicus & Piso con-ueniunt, que-runtur.

Discedunt irati.

** Potius, apertis*

Legati ab Ar-tabano.

Vonones Syriâ demouetur.

A. V. C. DCCLXXII.

Germanicus ad Aegyptũ, visum uit.

Studium po-pularitatis in eo.

Tiberius improbat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Canopitæ. à Canopo. Condidêre id Spartani, ob sepultum illic rectorem nauis Canopum: quâ tempestate Menelaus Græciam repetens, diuersum ad mare terrámque Libyam * delatus. [135] Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud se & antiquissimum perhibent, eosq; qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum eius adscitos. Mox visit veterum Thebarum magna vestigia. & manebant [136] structis molibus litteræ Ægyptiæ, priorem opulentiam cõplexæ: iussúsq; è senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat habitasse quondam septingenta milia ætate militari: atq; eo cũ exercitu [137] regem Rhamsen Libyâ, Æthiopiâ, Medísq; & Persis, & Bactriano, ac Scythiâ potitum, quasq; terras Suri Armeniique & cõtigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse. [138] legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorúmque, & dona templis ebur, atq; odores, quásq; copias frumenti & omnium vtensilium quæque natio penderet, haut minus magnifica, quàm nunc vi Parthorum, aut potentiâ Romanâ iubentur. Ceterùm Germanicus aliis quoq; miraculis intendit animum. quorum præcipua fuere [139] Memnonis saxea effigies, vbi radiis solis icta est vocalem sonum reddens: disiectáque inter & vix peruias arenas, instar montium eductæ Pyramides, certamine & opibus regum: lacúsque effossâ humo, superlis inquirẽtium spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, [140] claustra olim Romani imperij; quod nunc rubrum ad mare patescit. Dum ea æstas Germanico plures per prouincias transigitur, haut leue decus Drusus queşiuit inliciens Germanos ad discordias, vtq; fracto iam Maroboduo vsque in exitium insisteretur. Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tũc dubiis rebus eius, vltionem ausus. Is validâ manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptísq; primoribus ad societatem, [141] inrumpit regiam, castellumq; iuxtà situm. veteres illic Sueuorum prædæ, & nostris è prouinciis lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, postremùm obliuio patriæ, suis quemq; ab sedibes hostilem in agrum transtulit. Maroboduo vndique deserto, non aliud subsidium quàm misericordia Cæsaris fuit. transgressus Danubium, quà Noricam prouinciam præfluit, scripsit Tiberio, non vt profugus aut supplex, sed ex memoriâ prioris fortunæ. nam multis nationibus clarissimum quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam prætulisse. responsum à Cæsare, tutam ei honoratamq; sedem in Italiâ fore, si maneret: sin rebus suis aliud conduceret, abiturum fide quâ venisset. ceterùm apud senatum disseruit, non Philippum Athenien sibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuisse. Exstat oratio quâ magnitudinem viri, violentiam subiectarum ei gẽtium, & quàm propinquus Italiæ hostis, suaq; in destruendo eo consilia extulit. Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, si quando insolescerent Sueui, quasi rediturus in regnum ostentabatur. sed non excessit Italiâ per duodeuiginti annos; consenuitq; multum imminutâ claritate, ob nimiam viuendi cupidinem. Idem Catualdæ casus, neq; aliud perfugium.

**Malim distingui,* delatus inde. Proximum.

Thebæ veteres.

Earum olim opes supra fidem.

Memnonis statua.

Pyramides.

In Germaniâ discordia, astu Drusi.

Catualda Maroboduũ pellit.

Is ad Romanos confugit.

Vis & virtus Marobodui.

Qui Rauennæ diu habitus.

pulsus haut multo pòst Hermundurorum opibus, & Vibilio duce; receptusque, forum Iulium Narbonensis Galliæ coloniam mittitur. Barbari vtrumque comitati, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltra [142] inter flumina Marum & Cusum locátur, dato rege Vannio gentis Quadorum. Simul nuntiato regem Artaxiam Armeniis à Germanico datum, decreuêre patres, vt Germanicus atq; Drusus ouantes vrbem introirent. structi & arcus circum latera templi Martis Vltoris, [143] cum effigie Cæsarum: lætiore Tiberio, quia pacem sapientiâ firmauerat, quàm si bellum per acies confeciſſet. Igitur [144] Rhescuporim quoquo Thraciæ regem astu adgreditur. omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quo defuncto, Augustus partem Thracum Rhescuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permisit. In eâ diuisione arua, & vrbes, & vicina Græcis, Cotyi: quod incultum, ferox, adnexum hostibus Rhescuporidi cessit. [145] ipsorumque regum ingenia, illi mite, & amœnum; huic atrox, auidum, & societatis impatiens erat. & primò subdolâ concordiâ egêre. mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, & resistenti vim facere; contanter sub Augusto, quem auctorem vtriusque regni, si sperneretur, vindicem metuebat. enimuerò auditâ mutatione principis, immittere latronum globos, exscindere castella, causas bello. Nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne composita turbarentur. diligit centurionem qui nuntiaret regibus, ne armis disceptarent. statimque à Cotye dimissa sunt, quæ parauerat, auxilia. Rhescuporis fictâ modestiâ postulat, eundem in locum coiretur, posse de controuersiis colloquio transigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cùm alter facilitate, alter fraude cuncta inter se concederent, acciperentque. Rhescuporis sanciendo, vt dictabat, fœderi, conuiuium adiicit; tractaq; in multam noctem lætitiâ, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & postquam dolum intellexerat, sacra regni, eiusdem familiæ deos, & hospitalis mensas obtestantem, catenis onerat. Thraciaq; omni potitus, scripsit ad Tiberium, structas sibi insidias, præuentum insidiatorem: simul bellum aduersus Bastarnas, Schytasq; prætendens nouis peditum & equitum copiis sese firmabat. Molliter rescriptum, si fraus abesset, posse eum innocentiæ fidere: ceterùm neque se, neque senatum, nisi cognitâ caussâ, ius & iniuriam discreturos. proinde tradito Cotye veniret, transferretque inuidiam criminis. Eas litteras Latinius Pandus proprætor Mœsiæ, cum militibus quis Cotys traderetur, in Thraciam misit. Rhescuporis inter metum & iram contatus, maluit patrati, quàm incœpti facinoris reus esse: occidi Cotyn iubet, mortemq; sponte sumptam ementitur. Nec tamen Cæsar placitas semel artes mutauit, sed defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, [146] Pomponium Flaccum veterem stipendiis, & artâ cum rege amicitiâ, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maximè Mœsiæ præfecit. Flaccus in Thraciam transgressus, per ingentia promissa, quamuis ambiguum & scelera sua reputantem, perpulit, vt præsidia Romana intraret. circundata hinc regi specie honoris valida manus, tribunique, & centuriones, monendo, suadendo, & quanto longiùs abscedebat apertiore custodiâ, postremò gnarum necessitatis in vrbem traxêre. Accusa-

Sed & Catualda pellitur, & à Romanis receptur.

Honores ob has res Germanico & Druso.

Thracia dissidet, in Cotyn, & Rescuporim.

Hic illum violat, & premit.

Tandemq; in vincla conicit.

Etiam occidit.

Flaccus à Tiberio missus sceleri vindicando,

Quod fecit, sed Tiberianâ arte.

Universidad de Cádiz Biblioteca

Rhescuporis Romæ accusatur, damnatur.

tus in senatu ab vxore Cotyis damnatur, vt procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis consiliis aduersatum constabat, inq; liberos Cotyis diuiditur. iisque nondum adultis Trebellienus Rufus prętură functus datur, qui regnum interim tractaret; [147] exemplo, quo maiores M. Lepidum Ptolomæi liberis tutorẽ, in Ægyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam deuectus, atque illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur. Per idem tempus Vonones, quem

Vonones fugam tentat.

[148] amotum in Ciliciam memoraui, corruptis custodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochosq; & consanguineum sibi regem Scytharum conatus est, specie venandi. omissis maritimis locis, auia saltuum petiit, mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes accolæ ruperant auditâ regis fugâ. neque vado penetrari poterat. Igitur in ripâ fluminis, à Vibio Frontone præfecto equitum

Sed reprehenditur, & interficitur.

vincitur. mox Remmius Euocatus priori custodiæ regis adpositus, quasi per iram gladio eum transigit. vnde maior fides, conscientiâ sceleris & metu indicij mortẽ Vononi illatam. At Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut vrbes iusserat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit. hinc graues in Pisonem contumeliæ, nec minus acerba

** Videtur quippiam deesse.*

[149] quæ ab illo in Cæsarem tentabantur. * Dein Piso abire Suriâ statuit, mox aduersâ Germanici valetudine detentus, vbi recreatum accepit, votaq; pro incolumitate soluebantur, [150] admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochiensium plebem, per lictores proturbat.

Piso in Germanico palam dissidet.

Tum Seleuciam digreditur, opperiens ægritudinẽ quæ rursum Germanico acciderat. sæuâ vim morbi augebat persuasio veneni à Pisone acce-

Atque hic in morbo haret.

pti: & [151] reperiebantur solo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptũ, semiusti cineres, ac tabe obliti, aliaq; maleficia quis creditur animas numinibus infernis sacrari. simul missi à Pisone incusabãtur vt valetudinis aduersa rimantes. Ea Germanico haut minus irâ, quàm per metum accepta, si limen obsideretur, si effundẽdus spiritus sub oculis inimicorum foret: quid deinde miserrimæ coniũgi, quid infantibus liberis euenturum? lenta videri veneficia: festinare & vrgere vt prouinciam, vt legiones solus habeat: sed non vsq; eò defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectorem mansura. [152] Componit epistolas, quis amicitiam ei renuntiabat. Addunt pleriq; iussum prouinciâ decedere. nec Piso moratus vltrà, nauis soluit, moderabaturq́ue cursui, [153] quò propiùs regrederetur, si mors Germanici Suriam aperuisset. Cæsar paulisper ad spem erectus, dein fesso corpore, vbi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum alloquitur. *Si fato concederem, iustus mihi dolor etiam aduersus deos esset, quòd me parentibus, liberis, patriæ, intra iuuentam præmaturo exitu raperent. nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus, vltimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis patri ac fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumuẽtus miserrimam vitam pessimâ morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos inuidia erga viuentem mouebat; inlacrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, [154] muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, inuocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi*

Germanicus amicitiam cum illo dirimit.

Morituri eius ad amicos verba.

Quis Pisonem cum vxore incusat:

Et vltionem mandat.

sequi defunctum ignauo questu: sed quæ voluerit meminisse, quæ mandauerit exequi. flebunt Germanicum etiam ignoti; vindicabitis vos, si me potius quàm fortunam meam fouebatis. Ostendite populo Romano diui Augusti neptem, eandemq; coniugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit. fingentibusq; scelesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent. [155] Iurauêre amici, dextram morientis contingentes, spiritum ante quàm vltionem amissuros. Tum ad vxorem versus, per memoriam sui, per communes liberos orauit, exueret ferociam, sæuienti fortunæ submitteret animum, neu regressa in vrbem æmulatione potentiæ, validiores inritaret. Hæc palàm, & alia secretò, per quæ ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo pòst exstinguitur, ingenti luctu prouinciæ & circumiacentium populorum. Indoluêre exteræ nationes regesq́ue. tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes: visuq; & auditu iuxtà venerabilis, cùm magnitudinem & grauitatem summæ fortunæ retineret, inuidiam & adrogantiam effugerat. Eunus sine imaginibus & pompâ, per laudes, & memoriam virtutum eius celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorũ, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæquarẽt. Nam vtrumque corpore decoro, genere insigni, [156] haut multum triginta annos egressum, suorũ insidiis externas inter gentes occidisse. sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, vno matrimonio, certis liberis egisse: neque minus prœliatorem, etiam si temeritas abfuerit, præpeditusq; sit perculsas tot victoriis Germanias seruitio premere. quòd si solus arbiter rerum, si iure & nomine regio fuisset, tanto promtiùs adsecuturum gloriam militiæ, quantum clementiâ, temperantiâ, ceteris bonis artibus præstitisset. Corpus antequàm cremaretur, nudatum in foro Antiochiensium, qui locus sepulturæ destinabatur. [157] Prætulerítne veneficij signa, parum constitit. nam vt quis misericordiâ in Germanicum, & præsumtâ suspicione, aut fauore in Pisonem pronior, diuersi interpretabantur. Consultatum inde inter legatos, quiq; alij senatorum aderant, quis nam Suriæ præficeretur. & ceteris modicè nisis, inter Vibium Marsum, & Gn. Sentium diu quæsitum. dein Marsus seniori, & acriùs tendenti Sentio concessit. Isque infamem veneficiis eâ in prouinciâ, & Plancinæ percaram nomine Martinam in vrbem misit, postulantibus Vitellio ac Veranio, ceterisq; qui crimina & accusationem tâquam aduersus receptos iam reos instruebant. At Agrippina, quâquam defessa luctu, & corpore ægro, omnium tamen quæ vltionem morarentur intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis; miserantibus cunctis, quòd femina nobilitate princeps, pulcherrimo modò matrimonio inter venerantes gratantisq́ue aspici solita, tunc feralis reliquias sinu ferret, ineerta vltionis, anxia sui, & infelici fecunditate fortunæ toties obnoxia. Pisonem interim apud Coum insulam nuntius adsequitur, excessisse Germanicum. Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa: neque ipse gaudium moderans, & magis insolescente Plancinâ, [158] quæ luctum amissæ sororis, tum primùm læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones, monebantq́ue promta illi legionum studia, repeteret prouinciam non iure ablatam, & vacuam. Igitur quid agendum consultanti,

Coniugi etiã monita data.

Morituræ.

Magno luctu omnium, ob virtutes.

Cum Alexandro comparatur.

Disceptatio de Syriæ præside.

Sentius fautus.

Agrippina Romam properat.

At Piso de reditu in Syriam ambigit.

Quem diffundat filius.

tanti, M. Piso filius properandum in vrbem censebat: nihil adhuc inexpiabile admissum, neque suspiciones imbecillas aut inania famæ pertimescenda. discordiam erga Germanicum odio fortasse dignam, non pœnâ: & ademptione prouinciæ, satisfactum inimicis. Quòd si regrederetur, obsistente Sentio, ciuile bellum incipi; nec duraturos in partibus centuriones militesque, apud quos recens imperatoris sui memoria, & penitus infixus in Cæsares amor prævaleret. Contrà Domitius Celer ex

Alij suadent:

intimâ eius amicitiâ disseruit, *Vtendum euentu. Pisonem, non Sentium, Suriæ præpositum. Huic fasces & ius prætoris, huic legiones datas. si quid hostile ingruat, quem iustius arma oppositurum, quàm qui legati auctoritatem, & propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant. plerumque innocentes, recenti inuidiæ impares. At si teneat exercitum, augeat vires; multa quæ prouideri non possint, fortuito in melius casura. An festinamus cum Germanici cineribus adpellere, vt te inauditum & indefensum planctus Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Est tibi Augustæ cõscientia, est Cæsaris fauor, sed in occulto: & periisse Germanicum nullis tactantius mærent, quàm qui maximè lætantur.* Haut magnâ mole Piso promtus ferocibus in sententiam trahitur, missisq; ad Tiberium epistolis, incusat Germanicum luxus & superbiæ: seq; pulsum, vt locus rebus nouis patefieret. curam exercitus, eâdem fide quâ tenuerit, repetiuisse. Simul Domitium impositum triremi vitare litorum oram, præterque insulas lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas, traiectisque in continentem nauibus, vexillum tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum vt se auxiliis iuuarent scribit; haut ignauo ad ministeria belli iuuene Pisone, quamquam suscipiendum bellum abnuisset. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obuiis nauibus, quæ Agrippinam vehebant, vtrimque infensi, arma primò expediêre. dein mutuâ formidine, non vltrà iurgium processum est. Marsusque Vibius nuntiauit Pisoni, Romam ad dicendam caussam veniret. Ille eludens respondit, adfuturum vbi prætor qui de veneficiis quæreret, reo atque accusatoribus diem prædixisset. Interim Domitius Laodiceam vrbem Suriæ adpulsus, cùm hiberna sextæ legionis peteret, quòd eam maximè nouis consiliis idoneam rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, monétq; ne castra corruptoribus, ne prouinciam bello tentet. quosq, Germanici memores, aut inimicis eius aduersos cognouerat, contrahit, magnitudinem imperatoris idemtidem ingerens, & Rempublicam armis peti: ducitque validam manum, & prœlio paratam. Nec Piso, quamquam cœpta secus cadebãt, omisit tutissima è præsentibus. sed [159] castellum Cilicię munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. Nam admixtis desertoribus, & tirone nuper intercepto, suisq; & Plancinæ seruitus, auxilia Cilicum quæ reguli miserant, in numerum legionis composuerat. Cæsariq; se legatum testabatur *prouinciâ quam is dedisset arceri, non à legionibus (earum quippe accitu venire) sed à Sentio, priuatum odium falsis criminibus tegente. consisterent in acie, non pugnaturis militibus, vbi Pisonem ab ipsis parentem quondam appellatum, si iure ageretur potiorem; si armis, non inualidum, vidissent.* Tum pro munimentis castelli mani-

Et persuadent.

Copias & vim parat in Sentium.

Obuiam habet Agrippinam.

Castellũ Ciliciæ quoddam occupat:

manipulos explicat, colle arduo & derupto. nam cetera mari cinguntur. Contrà veterani, ordinibus ac subsidiis instructi. hinc militũ, inde locorum asperitas. sed nõ animus, nõ spes, ne tela quidem nisi agrestia ad subitum vsum properata. vt venêre in manus, non vltrà dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur. vertũt terga Cilices; seq; castello claudunt. Interim Piso classem haut procul opperientem oppugnare frustra tentauit: regressusque, & pro muris modò semet adflictando, modò singulos nomine ciens, præmiis vocans, seditionem cœptabat: adeoq; commouerat, vt signifer legionis sextę signum ad eum transtulerit. [160] Tum Sentius occanere cornua tubasque, & peti aggerem, erigi scalas iussit, ac promtissimum quemq; succedere: alios tormentis hastas, saxa, & faces ingerere. Tandem victâ pertinaciâ Piso orauit, vti traditis armis maneret in castello, dum Cæsar cui Suriam permitteret, consulitur. Non receptæ conditiones. nec aliud quàm naues & tutum in vrbem iter cõcessum est. At Romæ postquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaq; vt ex longinquo aucta in deterius adferebantur: dolor, ira, & erumpebant questus. Ideò nimitum in extremas terras relegatum: ideò Pisoni permissam prouinciam: hoc egisse secretos Augustæ cum Plancinâ sermones: vera prorsus de Druso seniores locutos, displicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia: neq; ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo iure complecti reddità libertate agitauerint. Hos vulgi sermones audita mors adeò incendit, vt ante edictum magistratuum, ante senatûs consultum, [161] sumto iustitio desererentur fora, clauderentur domus, passim silentia & gemitus, nihil compositum in ostentationem. [162] Et quamquam neque insignibus lugentium abstinerent, altius animis mœrebant. Fortè negotiatores viuête adhuc Germanico Syriâ egressi, lætiora de valetudine eius attulere. statim credita, statim vulgata sunt. vt quisq; obuius, quamuis leuiter audita, in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt. cursant per vrbem, moliuntur templorum fores. iuuit credulitatem nox, & promtior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. Et populus quasi rursum ereptum acrius doluit. Honores vt quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretique. [163] vt nomen eius Saliari carmine cáneretur; [164] sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superq; eas quercęæ coronæ statuerentur; ludos Circenses eburna effigies præiret; néue quis flamen aut augur in locum Germanici, nisi gentis Iuliæ, crearetur. [165] Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob Remp. obiisse: sepulcrum Antiochiæ vbi crematus: tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorúmue in quis coleretur, haut facilè quis numerum inierit. [166] Cùm censeretur clypeus, auro & magnitudine insignis, inter auctores eloquętiæ, adscriuit Tiberius, solitum paremq; ceteris dicaturum. neque enim eloquentiam fortunâ discerni, & satis inlustre, si veteres inter scriptores haberetur. Equester ordo cuneum Germanici appellauit, qui Iuniorum dicebatur; institutitq; [167] vti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius sequerentur. pleraque manent, quędam statim omissa sunt, aut vetustas oblitterauit. Ceterum

Aciem etiam struit:

Sed facilè à Sentio pellitur.

Romam dimittitur.

Vbi Germanici valetudo in magnâ curâ:

Et mors in maximo luctu.

Multi honores morituro.

Clypeus inter oratores.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Liuia Druſi geminos parit.

rùm recenti adhuc mæſtitiâ, ſoror Germanici [168] Liuia, nupta Druſo, duos virilis ſexus ſimul enixa eſt. quod rarum lætumq́ue etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, vt non temperauerit, quin iactaret apud patres, nulli antè Romanorum eiuſdem faſtigij viro geminam ſtirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoq; dolorem tulit. tanquam auctus liberis Druſus, domum Germanici magis vrgeret. [169] Eodem anno grauibus ſenatus decretis libido feminarũ coërcita, cautumq́; ne quæſtum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Rom. fuiſſet. nam [170] Viſtilia prætoriâ familiâ genita, licentiam ſtupri apud ædiles vulgauerat; more inter veteres recepto, qui ſatis pœnarum aduerſum impudicas in ipſâ profeſſione flagitij credebant. [171] * exacta & à Titidio Labeone Viſtiliæ marito, cur in vxore delicti manifeſtâ vltionem legis omiſiſſet? atq; [172] illo prætendente ſexaginta dies ad conſultandum datos nec dum præteriiſſe, ſatis viſum de Viſtiliâ ſtatuere. eaq; in inſulam Seriphon abdita eſt. [173] Actum & de ſacris Ægyptiis Iudaiciſq; pellendis. factumq; patrum conſultum, vt [174] quattuor milia libertini generis eâ ſuperſtitione infecta, quîs idonea ætas, in inſulam Sardiniam veherentur, coërcendis illic latrociniis, & ſi ob grauitatem cæli interiiſſent, vile damnum: ceteri cederent Italiâ, niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent. Poſt quæ rettulit Cæſar capiendam virginem in locum Occiæ, [175] quæ ſeptem & quinquaginta per annos ſummâ ſanctimoniâ Veſtalibus ſacris præſederat: egitq; grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, quòd offerendo filias, de officio in Remp. certarent. prælata eſt Pollionis filia, non ob aliud, quàm [176] quòd mater eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa diſſidio domum imminuerat. & [177] Cæſar quamuis poſthabitam, decies ſeſtertij dote ſolatus eſt. Sæuitiam annonæ incuſante plebe, [178] ſtatuit frumento pretium quod emtor penderet, binoſq; nummos ſe additurum negotiatoribus in ſingulos modios. Neq; tamẽ ob ea parentis patriæ delatum, & antea vocabulum adſumſit, [179] acerbeq; increpuit eos, qui diuinas occupationes, ipſumq; dominum dixerant. vnde anguſta & lubrica oratio, ſub principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat. [180] Reperio apud ſcriptores * ſenatoreſq; eorundẽm temporum, Adgandeſtrij principis Chattorum lectas in ſenatu litteras, quibus mortem Arminij promittebat, ſi patrandæ necis venenum mitteretur: reſponſumq́ue eſſe, non fraude neque occultis, ſed palàm & armatum populum Romanum hoſtes ſuos vlciſci. quâ gloriâ æquabat ſe Tiberius priſcis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum Regem vetuerant, prodiderantq́ue. Ceterùm Arminius, abſcedentibus Romanis & pulſo Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium aduerſam habuit: petituſq́ue armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolò propinquorum cecidit, liberator haut dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Rom. ſicut alij Reges duceſque, ſed florentiſſimum imperium laceſſierit: prœliis ambiguus, bello non victus. ſeptem & triginta annos vitæ, duo lecim potentiæ expleuit: caniturq́ue adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantùm mirantur: Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incurioſi.

Compreſſa libido mulierũ nouis ſcitis.

Fortè exactum.

Pulſæ externa ſacra.

Capta Veſtalis.

Titulos & ſpecioſa nominum Tiberius auerſatur.

* *leniores q́ue.*

Arminij mortem Germanus non germanus promittit: Spreta ea perfidia:

Et nihilo ſecius à ſuis columen illud patriæ tollitur.

Cui verum à Tacito elogium.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. III.

BREVIARIVM LIBRI.

AGRIPPINA cum Germanici reliquiis Brundiſium, inde Romam peruenit. ea tumulo Auguſti illatæ, & funus ductum. Druſus in Illyricum redit. Cn. Piſo cùm Romam rediſſet, veneni & Maieſtatis poſtulatur. dictâ cauſſâ, cum omnia infenſa & infeſta experiretur, manus ſibi adfert. Tacfarinas bellum in Africâ renouat: quod opprimitur à L. Apronio Proconſule. Lepida Æmilia adulterij & veneni defertur, damnatúrque. Papia poppæa lex ad id tempus aſperius exercita, mollitur a Tiberio, & nexus eius exſoluuntur. Iterùm Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandæ Iunius Blæſus deligitur. Equites aliquot Romani Maieſtatis damnantur. Galliæ rebellant, ducibus Iulio Sacrouiro & Iulio Floro. infeliciter: quia à legionibus Germanicis copiæ earum caſæ, & ipſæ ad vetus iugum retractæ. C. Lutorius eques, Maieſtatis damnatus, in carcere exanimatus eſt. Cura luxus coërcendi cœpta, & omiſſa. Druſus Tribuniciam poteſtatem accipit. Flamen Dialis vetitus prouinciam ſortiri. Aſyla Græcorum liſtrata & repurgata. C. Silanus repetundarum & Maieſtatis damnatus. Tacfarinatem Iunius proturbat, & fratrem eius capit. Iuniæ illuſtris feminæ mors & funus. Hæc triennio geſta.

M. VALERIO ET M. AVRELIO COSS.
TIBERIO IMP IIII. ET DRVSO NERONE II. COSS.
C. SVLPICIO ET D. HATERIO COSS.

NIHIL intermiſsâ nauigatione hiberni maris Agrippina Corcyram inſulam aduehitur, litora Calabriæ contra ſitam. Illic paucos dies componendo animo inſumit, violenta luctu, & neſcia tolerandi. Interim aduentu eius audito, intimus quiſque amicorum, & plerique militares, vt quique ſub Germanico ſtipendia fecerant, multiq́ue etiam ignoti vicinis è municipiis, pars officium in principem rati, plures illos ſecuti, ruere ad opidum Brundiſium; quod nauiganti celerrimum fidiſſimumq́ue adpulſu erat. Atque vbi primùm ex alto viſa claſſis, complentur non modò portus & proxima maris, ſed mœnia ac tecta, quáque longiſſimè proſpectari poterat, mærentium turbâ, ac rogitantium inter ſe, ſilentióne an voce aliquâ egredientem exciperẽt. neque ſatis conſtabat quid pro tempore foret: cum claſſis paulatim ſucceſſit, non alacri vt adſolet remigio, ſed cunctis ad triſtitiam compoſitis. Poſtquàm duobus cum liberis feralem vrnam tenens egreſſa naui, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque diſcerneres, proximos, alienos, virorum, feminarúmue planctus: niſi quòd comitatum Agrippinæ longo mærore feſſum, obuij & recentes in dolore anteibant. Miſerat duas prætorias cohortes Cæſar, addito vt magiſtratus Calabriæ, Apuliq́ue, & Campani, ſuprema erga memoriam filij ſui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumq́ue humeris cineres portabantur: præcedebant * in-

Corcyram Agrippina cum vrnâ appellit.

Obuiam illi popularitèr Brundiſium itur.

Magno planctu excipitur a

A municipiis, à coloniis:

Universidad de Deusto
Biblioteca

comta signa, versi fasces: atque vbi colonias transgrederentur, [2] atrata plebes, trabeati equites pro opibus loci, vestem, odores, aliaq; funerum sollennia cremabant. etiam quorum diuersa opida, tamen obuij, & victimas atq; aras Diis Manibus statuentes, lacrymis & conclamationibus dolorem testabantur. Drusus Terracinam progressus est, cum Claudius & M. Aurelius (iam enim magistratum occœperant) & senatus, ac magna pars populi viam compleuêre: disiecti, & vt cuique libitum flentes. aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem malè dissimulari. Tiberius atque Augusta publico abstinuêre, inferius maiestate suâ rati si palàm lamentarentur; an ne omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. [3] Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurnâ actorum scripturâ, repererim vllo insigni officio functam, cùm super Agrippinam, & Drusum, & Claudium, ceteri quoque consanguinei nominatim perscripti sint: seu valetudine præpediebatur, seu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre visu non tolerauit. facilius crediderim, Tiberio & Augustâ, qui domo non excedebant, cohibitam: vt par mœror, & matris exemplo, auia quoque & patruus attineri viderentur. Dies quo reliquiæ tubus inquies: plena vrbis itinera, [4] conlucentes per campum Martis faces. illic miles cum armis, [5] sine insignibus magistratus, populus per tribus, concidisse Remp. nihil spei reliquum clamitabant: promtius apertiúsque, quàm vt meminisse imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetrauit, quàm studia hominum accensa in Agrippinam; cùm decus patriæ, solum Augusti sanguinem; vnicum antiquitatis specimen appellarent, versíque ad cælum ac deos, integram illi stirpem, ac superstitem iniquorum precarentur. Fuêre qui publici funeris pompam requirerent, compararéntque quæ in Drusum patrem Germanici honora & magnifica Augustus fecisset. ipsum quippe asperrimo hiemis, [6] Ticinum vsque progressum, neque abscedentem à corpore simul vrbem intrauisse: [7] circumfusas lecto Claudiorum Iuliorúmque imagines, defletum in foro, laudatum pro rostris, cuncta à maioribus reperta, aut quæ posteri inuenerint cumulata. At Germanico ne solitos quidem, & cuicumque nobili debitos honores, contigisse. sacrematum: sed tanto plura decora mox tribui par fuisse, quanto prima fors negauisset. [8] non fratrem nisi vnius diei viâ, non patruum saltem portâ tenus obuium. vbi illa veterum instituta? præpositam thoro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas, [9] vel doloris imitamenta? Gnarum id Tiberio fuit, [10] vtque pereret vulgi sermones, monuit edicto, *Multos inlustrium Romanorum ob Remp. obiisse, neminem tam flagranti desiderio celebratum.* [11] *idque & sicubi & cunctis egregium, si modus adiiceretur.* [12] *non enim eadem decora principibus viris, & imperatori, populóque. modicis domibus, aut ciuitatibus, conuenisse recenti dolore luctum, & ex mœrore solatia. sed referendum iam animum ad firmitudinem, vt quondam diuus Iulius amissâ vnicâ filiâ, vt diuus Augustus ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam. Nil opus vetustioribus exemplis: quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. Principes mortales. Remp. æternam esse. proin repeterent sollennia:* [13] *& quia ludorum Megalensium spectaculum fuberat, etiam voluptates resumerent.* Tum exuto iustitio, reditum ad munia: & Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis petendæ è Pisone vltionis: & crebro questu, quod vagus interim per amœna Asiæ atque Achaiæ, adroganti & subdolâ morâ, scelerum probationes subuerteret. Nam vulgatum erat missam, vt dixi, à Gn. Sentio famosam veneficiis Martinam, subitâ morte Brundisij exstinctam, venenúmque nodo crinium eius occultatum, nec vlla in corpore signa sumpti exitij reperta. At Piso præmisso in vrbem filio, datisq; mandatis, per quæ principem molliret, ad Drusum pergit; quem haut fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem sibi sperabat. Tiberius quo integrum iudicium ostentaret, exceptum comiter iuuenem, suetâ erga filios familiarium nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, si vera forent quæ iacerentur, præcipuum in dolore suum locum respondit: sed malle falsa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse. Hæc palàm, & vitato omni secreto: neque dubitabantur [14] præscripta [*] & à Tiberio, cùm incallidus alioqui & facilis iuuentâ, senilibus tum artibus vteretur. Piso Dalmatico mari tramisso, relictisque apud Anconam nauibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adsequitur legionem quæ è Pannoniâ in vrbem, dein præsidio Africæ ducebatur. eáque res agitata rumoribus, vt in agmine atque itinere crebrò se militibus ostentauisset. ab Narniâ, vitandæ suspicionis, an quia pauidis consilia in incerto sunt, Nare ac mox Tiberi deuectus auxit vulgi iras, quia nauem tumulo Cæsarum adpulerat; dieque, & ripâ frequenti, magno clientium agmine ipse, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres incessère. [15] Fuit inter inritamenta inuidiæ domus foro imminens, festo ornatu, conuiuiúmque & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Posterâ die, Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulauit. contrà Vitellius, ac Veranius, ceteríque Germanicum comitati tendebant, nullas esse partes Trioni; neque se accusatores, sed rerum indices & testes, mandata Germanici perlaturos. Ille dimissâ eius caussæ delatione, vt priorem vitam accusaret obtinuit: petitúmque est à principe, cognitionem exciperet. quod ne reus quidem abnuebat, studia populi & patrum metuens. contrà, Tiberium spernendis rumoribus validum, & conscientiæ matris innexum esse: veráque aut in deterius credita, iudice ab vno facilius discerni: odium & inuidiam apud multos valere. Haut fallebat Tiberium moles cognitionis, quáque ipse famâ distraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accusantium, & hinc preces audit, integrámque caussam ad senatum remittit. Atque interim Drusus rediens Illyrico, quamquam patres censuissent ob receptum Maroboduum, & res priore æstate gestas vt ouans iniret, prolato honore vrbem intrauit. postquam reo [16] T. Arruntium, [17] Fulcinium, Asinium Gallum, Æserninum [18] Marcellum, [19] Sex. Pompeium patronos petenti, iisq; diuersa excusantibus, M. Lepidus, & L. Piso, & Liueneius.

A primoribus vrbis. A. V. C. DCCLXXIII.

At Tiberius cum matre parietibus se tenent: Item; mater Germanici Antonia.

Ossa in Mausolæi illata.

Magno honore omnium in defunctũ.

Amore, in coniugem & liberos vnos.

Querela populi de Tiberio.

Qui parcus visus in honorandis reliquis.

Excusat, & erigit populum edicto.

Iustitium omissum.

Piso ad Drusum abit, purgandi suæ caussã.

Septuosè ille respondet, & ex Tiberiano præscripto.

[*] ei.

At Piso Romam venit, orís & animi alacer.

Postulatur à pluribus.

Idq; apud Tiberium inuidiosum.

Sed ille à se ad senatum reiicit.

Patroni rei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

neius Regulus adfuere, arrectâ omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo, satin' cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius, an promeret: iis haut aliàs intentior populus, plus sibi in principem occultæ vocis, aut suspicacis silentij permisit. Die senatus, Cæsar orationem habuit meditato temperamento. [20] *Patris sui legatum atque amicum Pisonem fuisse, adiutoremq; Germanico datum à se, auctore senatu, rebus apud Orientem administrandis. illic contumaciâ & certaminibus asperasset iuuenem, exituq; eius lætatus esset, an scelere exstinxisset, integris animis diiudicandum. Nam si legatus officij terminos, obsequium erga Imperatorem exuit, eiusdem q; morte, & luctu meo lætatus est; odero, seponamq; à domo meâ, & [21] priuatas inimicitias non Principis vlciscar. Sin facinus in cuiuscunque mortalium nece vindicandum detegitur: vos verò & liberos Germanici, & nos parentes iustis solatijs adsicite. simulq; illud reputate, turbidè & seditiosè tractauerit exercitus Piso, quæsita sint per ambitionem studia militum, armis repetita prouincia; an falsa hæc in maius vulgauerint accusatores. quorum ego nimijs studijs iure succenseo. Nam quò pertinuit, nudare corpus & contrectandum vulgi oculis permittere, differriq; etiam per externos, tanquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Defleo equidem filium meum, semperq; deflebo: sed neque reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus innocentia eius subleuari, aut si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit. vosq; oro, ne, quia dolori meo causa connexa est, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentiâ & curâ valet, iuuate periclitantem. Ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores hortor. Id solum Germanico super leges præstiterimus, quòd in curiâ potius quàm in foro, apud senatum quàm apud iudices, de morte eius anquiritur. cetera pari modestiâ tractentur. nemo Drusi lacrymas, nemo mæstitiam meam spectet, nec si qua in nos aduersa fingantur.* Exin biduum criminibus obiiciendis statuitur, vtque sex dierum spatio interiecto, reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius veterа & inania orditur, ambitiosè, auareque habitam Hispaniam. quod neq; conuictum noxæ reo, si recentia purgaret; neque defensum absolutioni erat, si teneretur maioribus flagitiis. Post quem [22] Seruæus, & Veranius, & Vitellius consimili studio, sed multâ eloquentiâ Vitellius, obiecêre, odio Germanici, & rerum nouarum studio, Pisonem vulgus militum per licentiam & sociorum iniurias eò vsque corrupisse, vt parens legionum à deterrimis appellaretur: contrà, in optimum quemque maximis & veneno peremisse: sacra hinc & immolationes nefandas ipsius atque Plancinæ: petitam armis Remp. vtque reus agi posset, acie victum. Defensio in ceteris trepidauit. nam neque ambitionem militarem, neque prouinciam pessimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem aduersum imperatorem inficiari poterat. solum veneni crimen visus est diluisse. quod ne accusatores quidem satis firmabant, in conuiuio Germanici, [23] cùm super eum Piso discumberet, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe absurdum videbatur, inter aliena seruitia, & tot adstantium visu, ipso Germanico coram id ausum. offerebatque familiam reus, & ministros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuersa impla-

Cæsaris oratio ad patres, flexa, callida, verè Tiberiana.

Accusatorũ oratio, & criminatio.

Quam haud vsquequaque rem elusit.

implacabiles erant. Cæsar ob bellum prouinciæ inlatum: Senatus, nunquam satis credito, sine fraude Germanicum interisse. [24] scripsissent expostulantes: * quod haut minus Tiberius quàm Piso abnuêre. Simul populi ante curiam voces audiebantur, non temperaturos manibus, si patrum sententias euasisset: [25] effigiesque Pisonis traxerant in Gemonias ac diuellebant, ni iussu principis protectæ repositæq; forent. Igitur inditus lecticæ, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus est: vario rumore, [26] custos salutis, an mortis exactor sequeretur. Eadem Plancinæ inuidia, maior gratia: coque ambiguum habebatur, quantum Cæsari in eam liceret. atque ipsa, donec mediæ Pisoni spes, sociam se cuiuscumq; fortunæ, & si ita ferret, comitem exitij promittebat. Vt secretis Augustæ precibus veniam obtinuit, paulatim segregari à marito, diuidere defensionem cœpit. quod reus postquam sibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem, senatúmque rursum ingreditur: redintegratámque accusationem, infensas patrum voces, aduersa & sæua cuncta perpessus, nullo magis exterritus est, quàm quòd Tiberium sine miseratione, sine irâ, obstinatum clausumq; vidit, ne quo adfectu perrumperetur. relatus domum, tamquam defensionem in posterum meditaretur, pauca conscribit, obsignátque, & liberto tradit. Tum solita curando corpori exsequitur. dein multam post noctem, egressâ cubiculo vxore, opperiri fores iussit: & cœptâ luce perfosso iugulo, iacente humi gladio, repertus est. Audire me memini ex senioribus, visum sæpius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgauerit, sed amicos eius dictitauisse, litteras Tiberij, & mandata in Germanicum continere: [27] ac destinatum promere apud patres, Principemq; arguere, ni eluctus à Seiano per vana promissa foret. nec illũ sponte exstinctum, verùm immisso percussore. quorum neutrum adseuerauerim. neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui nostram ad iuuentam durauerunt. Cæsar flexo in mæstitiam ore, suam inuidiam tali morte quæsitam apud senatum, crebrisque interrogationibus exquirit qualem Piso diem supremum, noctemq; exegisset. [28] * Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultiùs respondente, recitat codicillos à Pisone in hunc fermè modum compositos. *Conspiratione inimicorum & inuidiâ falsi criminis oppressus, quatenus veritati & innocentiæ meæ nusquam locus est, deos immortales testor, vixisse me Cæsar cum fide aduersum te, neque aliâ in matrem tuam pietate: vosq; oro liberis meis consulatis. ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunæ meæ non est adiunctus, cùm omne hoc tempus in vrbe egerit. M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atque vtinam ego potius filio iuueni, quàm ille patri seni cessisset! eò impensiùs precor, ne meæ prauitatis pœnas innoxius luat. Per quinque & quadraginta annorum obsequium, [29] per collegium consulatus quondam diuo Augusto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquam post hæc rogaturus, saluti infelicis filij rogo.* De Plancinâ nihil addidit. Post quæ Tiberius adolescentem crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iussa, nec potuisse filium detractare: simul nobilitatem domus, etiam ipsius, quoquo modo meriti, grauem casum miseratus. Pro Plancinâ cum pudore & flagitio disseruit, matris preces obtendens: in quam optimi cuiusque secreti questus magis ardescebant.

**Traiectitia videntur. Adi Comm.*

In eum iudices haud proni, & populus effensissimus.

Plancina à mariti caussâ suam diuellit.

Ipse tamen defensionem iterat.

Nec aures aut mentes mitiores reperit.

Igitur sese ipse absoluit.

Sermo in Tiberium, qui mihi verissimus.

Desunt quædam. Pisonis ad Cæsarem tabellæ.

Piso filius absoluitur.

Plancina precibus eripitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

descebant. *Id ergo fas auiæ, interfectricem nepotis adspicere, adloqui, eripere senatui? quod pro omnibus ciuibus leges obtineant, vni Germanico non contigisse. Vitellij & Veranij voce defletum Cæsarem; ab imperatore & Augustâ defensam Plancinam. proinde venena & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamq; auiam ac patruum sanguine miserrimæ domus exsatiaret.* Biduum super hæc imagine cognitionis absumtum, vrgente Tiberio liberos Pisonis, matrem vti tuerentur. Et cùm accusatores ac testes certatim perorarent respondente nullo, miseratio quàm inuidia augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta consul (30 nam referente Cæsare, magistratus eo etiam munere fungebantur) nomen Pisonis radendum fastis censuit: partem bonorũ publicandam: 31 pars vt Gn. Pisoni filio concederetur, ilq; prænomen mutaret. 31 M. Piso exutâ dignitate, & accepto quinquagies sestertio, in decem annos * relegatur, concessâ Plancinæ incolumitate ob preces Augustæ. Multa ex eâ sententiâ mitigata sunt à principe: ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum patriæ fecisset, Iulij Antonij qui domum Augusti violasset, manerent. & M. Pisonem ignominiæ exemit, concessitq; ei paterna bona; satis firmus, vt sæpe memoraui, aduersum pecuniam, & tum pudore absolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem, cùm Valerius Messallinus signum aureum in æde Martis Vltoris, Cæcina Seuerus aram Vltioni statuendam censuissent, prohibuit: ob externas ea victorias sacrari dictitans, domestica mala tristitiâ operienda. Addiderat Messallinus, Tiberio, & Augustæ, & Antoniæ, & Agrippinæ Drusoque, ob vindictam Germanici, grates agendas, omiseratque Claudij mentionem. & Messallinum quidem L. Asprenas senatu coram percontatus est, an prudens præteriisset? ac tum demum nomen Claudij adscriptum est. Mihi quanto plura recentium, seu veterum reuoluo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obuersantur. quippe famâ, spe, veneratione potius omnes destinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat. Paucis post diebus Cæsar auctor senatui fuit, Vitellio, atque Veranio, & Seruæo sacerdotia tribuendi. Fulcinio suffragium ad honores pollicitus, monuit, ne facũdiam violentiâ præcipitaret. Is finis fuit vlciscendâ Germanici morte, non modò apud illos homines qui tum agebant, etiam secutis temporibus vario rumore iactata. 33 adeò maxima quæque ambigua sunt, dum alij quoquo modo audita pro compertis habent; alij vera in contrarium vertunt. & gliscit vtrumque posteritate. 34 At Drusus vrbe egressus repetendis auspiciis, mox ouans introiit. paucosque post dies Vipsania mater eius excessit, 35 vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu. Nam ceteros manifestum ferro, vel creditum est, veneno aut fame exstinctos. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æstate pulsum à Camillo memoraui, bellum in Africâ renouat, vagis primùm populationibus & ob pernicitatem inultis: dein vicos exscindere, trahere graues prædas: postremò 36 haut procul Pagydâ flumine, cohortem Romanam circumsedit. Præerat castello Decrius impiger manu, exercitus militiâ, & illam obsidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites vt copiam pugnæ in aperto facerent, aciem pro castris instruit.

Sententia in Pisonem.

* Scribo relegaretur.

Quas Tiberius mitigat.

Claudium adulatio imprudenter præterit, post Principem.

Drusus ouãs init.

Bellum in Africâ instauratum. Tacfarinate duce.

Primo-

Primoque impetu pulsâ cohorte, promtus inter tela occursat fugientibus, increpat signiferos, quòd inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret. simul excepta vulnera. & quamquam transfosso oculo, aduersum os in hostem intendit, neque prœlium omisit donec desertus suis caderet. Quæ postquam L. Apronio (nam Camillo successerat) comperta; magis dedecore suorum, quàm gloriâ hostis anxius, raro eâ tempestate, & è vetere memoriâ facinore, decumum quemque ignominiosæ cohortis, 37 sorte ductos, fuste necat. Tantumque seueritate profectum, vt vexillum veteranorum non amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias, præsidium, cui Thala nomen, adgressas fuderint. quo prœlio Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus rettulit, donatusque est ab Apronio torquibus & hastâ. Cæsar addidit ciuicam coronam, 38 quòd non eam quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, questus magis, quàm offensus. Sed Tacfarinas perculsis Numidis & obsidia aspernantibus, spargit bellum; vbi instaretur, cedens, ac rursum in terga remeans. & dum ea ratio barbaro fuit, inritum fessumq; Romanum impunè ludificabatur. Postquam deflexit ad maritimos locos; inligatus prædâ, statiuis castris hærebat. missúque patris Apronius Cesianus cum equite & cohortibus auxiliariis, quîs velocissimos legionum addiderat, prosperam aduersum Numidas pugnam facit, pellitq; in deserta. At Romę Lepida, cui super Æmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompeius proaui erant, defertur simulauisse partum ex P. Quirinio diuite atque orbo. adiiciebantur adulteria, venena; 39 quæsitúmque per Chaldæos in domum Cæsaris, defendente ream Manio Lepido fratre. 40 Quirinius post dictum repudium adhuc infensus, quamuis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haut facilè quis dispexerit illâ in cognitione mentem Principis: adeò vertit ac miscuit iræ & clementiæ signa; deprecatus primò senatum, ne maiestatis crimina tractarentur. Mox M. Seruilium è consularibus, aliósque testes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat. * idémque 41 seruos Lepidæ, cùm militari custodiâ haberentur, transtulit ad consules: neque per tormẽta interrogari passus est, de his quæ ad domum suam pertinerent. 42 Exemit etiam Drusum consulem designatum dicendæ primo loco sententiæ. quod alij ciuile rebantur, ne ceteris adsentiendi necessitas fieret: quidam ad sæuitiam trahebant. neque enim cessurum nisi damnandi officio. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem interuenerant, theatrum cum claris feminis ingressa, lamentatione flebili maiores suos ciens, ipsúmque Pompeium, cuius ea monimenta & adstantes imagines visebantur, tantum misericordiæ permouit, vt effusi in lacrymas sæua & detestanda Quirinio clamitarent, cuius senectæ atque orbitati 43 & obsecurissimæ domui, 44 destinata quondam vxor L. Cæsari, ac diuo Augusto nurus, dederetur. dein tormentis seruorum patefacta sunt flagitia, itúmque in sententiam Rubellij Blandi, à quo aquâ atque igni arcebatur. Huic Drusus adsensit, quamquam alij mitius censuissent. mox Scauro qui filiam ex eâ genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, compertum sibi etiam ex P. Quirinij seruis, veneno cum à Lepidâ petitum. Inlustrium domuum aduersa (etenim

Cohors Romana fusa:

Quam decimat Apronius.

Eâ seueritate, pauci hostem proturbant.

Lepida accusatur supposiui partus:

Et maiestatis.

Tiberius perplexè agit.

* itemque.

Miseratio populi in Lepidam.

Sed rea conuincitur, & damnatur.

Universidad de Deusto Biblioteca

haut multum distanti tempore Calpurnij Pisonem, Æmilij Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus Iuniæ familiæ redditus. casum eius paucis reperam. Vt valida diuo Augusto in Remp. fortuna; ita domi prospera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis quas vrbe depulit, adulterósque earum morte aut fugâ puniuit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, graui nomine læsarum religionum, ac violatæ maiestatis appellando, clementiam maiorum suásque ipse leges egredie batur. Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. D. Silanus in nepti Augusti adulter, quamquam non vltrà foret sæuitum, quàm vt amicitiâ Cæsaris prohiberetur; exsilium sibi demonstrari intellexit: nec nisi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac Principem ausus est, M. Silani fratris potentiâ, qui per insignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coram respondit, se quoque lætari quòd frater eius è peregrinatione longinquâ reuertisset. idque iure licitum, quia non senatusconsulto, non lege pulsus foret: sibi tamen aduersus eum integras parentis sui offensiones: neque reditu Silani, dissoluta quæ Augustus voluisset. Fuit posthac in vrbe, neque honores adeptus est. Relatum deinde [41] de moderandâ Papiâ Poppæâ, quam senior Augustus post Iulias rogationes [42] incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario sanxerat. nec ideo coniugia & educationes liberûm frequentabantur, præualidâ orbitate. ceterùm multitudo periclitantium gliscebat, cùm omnis domus delatorum interpretationibus subuerterentur. vtque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, vt de principiis iuris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum peruentum sit, altiùs disseram. Vetustissimi mortalium, nullâ adhuc malâ libidine, sine probro, scelere, eoque sine pœnâ aut coërcitionibus agebant. neque præmiis opus erat, cùm honesta suopte ingenio peterentur; & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At postquam exuit æqualitas, & pro modestiâ ac pudore, ambitio & vis incedebat; prouenêre dominationes: multosque apud populos, æternùm mansere. Quidam statim, aut postquam Regum pertæsum, leges maluerunt. Hæ primò rudibus hominum animis simplices erant. maximéque fama celebrauit Cretensium, quas Minos: Spartanorum, quas Lycurgus: ac mox Athenienſibus quæsitiores iam & plures Solon perscripsit. Nobis Romulus, vt libitum, imperitauerat: dein Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit; repertaque quædam à Tullo & Anco: sed præcipuus Seruius Tullius sanctor legum fuit, quis etiam reges obtemperarent. Pulso Tarquinio, aduersum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis, & firmandæ concordiæ: creatique decemuiri, & accitis quæ vsquam egregia, compositæ duodecim tabulæ, finis æqui iuris. nam secutæ leges, etsi aliquando in maleficos ex delicto, fæpius tamen dissensione ordinum, & apiscendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob praua per vim latæ sunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor nomine senatus Drusus; corrupti spe, aut inlusi per intercessionem socij. Ac ne bello quidem Italico, mox ciuili omissum, quin multa

Iunius Silanus exsilij venium impetrat.

Qui adulter in nepte Augusti.

Papia lex moderationi quæsita.

Excursus ad initia & progressus legum.

Quæ pauca primo, & simplices.

Creuerunt paullatim:

Studiè partium, aut odiis.

multa & diuersa sciscerentur; donec L. Sulla dictator, abolitis vel conuersis prioribus cùm plura addidisset, otium ei rei haut in longum parauit, [47] statim turbidis Lepidi rogationibus. neque multo pòst Tribunis reddita licentia, quoquò vellent populum agitandi. Iamque non modò in commune, sed in singulos homines latæ quæstiones: & corruptissimâ Rep. plurimæ leges. Tum Gn. Pompeius tertiùm consul, corrigendis moribus delectus, & grauior remediis quàm delicta erant, suarumque legum auctor idem ac subuersor, quæ armis tuebatur armis amisit. Exin [48] continua per viginti annos discordia, non mos, non ius. deterrima quæque impunè; ac multa honesta. exitio fuêre. Sexto demum consulatu Cæsar Augustus potentiæ securus, quæ triumuiratu iusserat, aboleuit: deditque iura quis pace & Principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes, & [49] lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti * visi à priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. sed altius penetrabant, vrbemque & Italiam, & quod vsquam ciuium, corripuerant: [50] multorumque excisi status, & terror omnibus intentabatur: ni Tiberius statuendo remedio quinque consularium, quinque è prætoriis, totidem è cetero senatu sorte duxisset. apud quos exsoluti plerique legis nexus, modicum in præsens leuamentum fuêre. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici iam ingressum iuuentam, commendauit patribus; [51] vtque munere capessendi vigintiuiratus solueretur, & [52] quinquênio maturiùs quàm per leges Quæsituram peteret, non sine inrisu audientium postulauit. [53] prætendebat sibi atque fratri decreta eadem, petente Augusto. sed neque tum fuisse dubitauerim, qui eiusmodi preces occulti inluderent. ac tamen initia fastigij Cæsaribus erant: magisque in oculis vetus mos, & priuignis cum vitrico leuior necessitudo, quàm auo aduersum nepotem. [54] Additur pontificatus, & [55] quo primùm die forum ingressus est, congiarium plebi, admodum lætæ, quòd Germanici stirpem iam puberem aspiciebat. Auctum dehinc gaudium, [56] nuptiis Neronis & Iuliæ Drusi filiæ. Vtq; hæc secundo rumore, ita aduersis animis acceptum, [57] quòd filio Claudij socer Seianus destinaretur. polluisse nobilitatem familiæ videbantur, suspectumque iam nimiæ spei Seianum vltrò extulisse. Fine anni concessere vitâ insignes viri, L. Volusius, & Salustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen præturam egressa. ipse consulatum intulit, [58] censoriâ etiam potestate legendis equitum decuriis functus, opumque quis domus illa immensùm viguit, primus accumulator. Crispum equestri ortum loco, C. Salustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adsciuit. atque ille, quamquam promto ad capessendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, sine dignitate senatoriâ multos triumphalium, consularium que potentiâ anteiit. diuersus à veterum instituto, per cultum & munditias; copiaque & affluentiâ, luxu propior. suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eò acrior, quò somnum & inertiam magis ostentabat. Igitur incolumi Mæcenate proximus, mox præcipuus cui secreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Postumi Agrippæ conscius, ætate prouectâ speciem magis in amicitiâ principis quàm

Sulla correctionem molitur:

Item Pompeius:

Denique Augustus magis cum esset.

* vt si.

Ab eo hæc Papia, immodicè seuera.

Ergo Tiberius nunc temperat.

Nero Germanici filius in viros scribitur.

Pontifex fit.

Volusij, & Sallustij mortes.

Elogia.

Potentia nulla inſida.

A. V. C. DCCLXXIV.

vim tenuit. idque & Mæcenati acciderat: fato potentiæ raro ſempiternæ: an ſatias capit, aut illos cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm iam nihil reliquum eſt quod cupiant. Sequitur Tiberij quartus, Druſi ſecundus conſulatus, patris atque filij collegio inſignis. nam biennio antè, Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo lætus, neque naturâ tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius, quaſi firmandæ valetudini, in Campaniam conceſſit: longum & continuam abſentiam paulatim meditans, ſiue vt amoto patre, Druſus munia conſulatus ſolus impleret. Ac fortè parua res magnum ad certamen progreſſa, prębuit iuueni materiam apiſcendi fauoris. Domitius Corbulo præturâ functus de L. Sullâ nobili iuuene queſtus eſt apud ſenatum, [59] quòd ſibi inter ſpectacula gladiatorum, loco non deceſſiſſet. pro Corbulone ætas, patrius mos, ſtudia ſeniorum erant: contrà, Mamercus Scaurus & L. Arruntius, aliique Sullæ propinqui nitebantur. certabant orationibus, & [60] memorabantur exempla maiorum, qui iuuentutis inreuerentiam grauibus decretis notauiſſent. donec Druſus apta temperandis animis diſſeruit, & ſatisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus ſimul ac vitricus Sullæ, & [61] oratorum eâ ætate vberrimus erat. Idem Corbulo plurima per Italiam itinera, [62] fraude mancipum & incuriâ magiſtratuum interrupta & imperuia clamitando, [63] exſecutionem eius negotij libens ſuſcepit. [64] quod haut perinde publicè vſui habitum, quàm exitioſum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & haſtâ ſæuiebat. Neque multo pòſt miſſis ad ſenatum litteris Tiberius, motam rurſum Africam incurſu Tacfarinatis docuit; iudicioq; patrum diligendum proconſulem, gnarum militiæ, corpore validum, & bello ſuffecturum. quod initium Sex. Pompeius agitandi aduerſus M. Lepidum odij nactus, vt ſecordem, inopem, & maioribus ſuis dedecorum, eóque etiam Aſiæ ſorte depellendum incuſauit. aduerſo ſenatu, qui Lepidum mitem magis quàm ignauum, paternas ei anguſtias & nobilitatem ſine probro actam, honori quàm ignominiæ habendam ducebat. Igitur miſſus in Aſiam. Et de Africâ decretum vt Cęſar legeret, cui mandanda foret. Inter quæ Seuerus Cæcina cenſuit, [65] ne quem magiſtratum, cui prouincia obueniſſet, vxor comitaretur: multum antè repetito, concordem ſibi coniugem, & ſex partus enixam: ſęque quæ in publicum ſtatueret domi ſeruauiſſe, cohibitâ intra Italiam, quamquam ipſe [66] pluris per prouincias quadraginta ſtipendia expleuiſſet. *Haut enim fruſtra placitum olim, ne feminæ in ſocios aut gentes externas traherentur. ineſſe mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad ſimilitudinem barbari inceſſus conuertant. non imbecillem tantùm, & imparem laboribus ſexum; ſed ſi licentia adſit, ſæuum, ambitioſum, poteſtatis auidum. incedere inter milites, habere ad manum centuriones:* [67] *præſedisſe nuper feminam exercitio cohortium, decurſu legionum. cogitarent ipſi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura vxoribus obiectari. his ſtatim adhæreſcere deterrimum quemque prouincialium: ab his negotia ſuſcipi, tranſigi: duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria. pernicacibus magis & impotentibus mulierum iuſsis, quæ Oppiis quondam, aliisq; legibus conſtrictæ, nunc vinclis exſolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent.*

Tiberius Româ ſecedit.

L. Sulla immodeſtiæ accuſatur: Quòd prætorio viro non ceſſiſſet.

Corbulo viarum curam accipit: Seuerè exerſet.

Lepidus in Aſiam proconſul.

Cæcina vxores à prouinciis arcet.

Suis, & iuſtis cauſſis.

regerent. Paucorum hæc adſenſu audita; plures obturbabant, neque relatum de negotio, neque Cæcinam dignum tantæ rei cenſorem. mox Valerius Meſſallinus, cui parens Meſſalla, ineratque imago paternæ facundiæ, reſpondit. *Multa duritie veterum melius & latius mutata. neque enim, vt olim, obſideri vrbem bellis, aut prouincias hoſtilis eſſe. & pauca feminarum neceſſitatibus concedi, quæ ne coniugum quidem penates, adeò ſocios non onerent. cetera promiſcua cum marito, nec vllum in eo pacis impedimentum. bella planè accinctis obeunda: ſed reuertentibus poſt laborem, quod honeſtius quàm vxorium leuamentum? At quaſdam in ambitionem aut auaritiam prolapſas. Quid ipſorum magiſtratuum, nonne pleroſque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideò neminem in prouinciam mitti. corruptos ſæpe prauitatibus vxorum maritos: num ergò omnes cælibes integros? placuiſſe quondam Oppias leges, ſic temporibus Reip. poſtulantibus: remiſſum aliquid poſtea, & mitigatum, quia expedierit. Fruſtra noſtram ignauiam aliis ad vocabula transferri. nam viri in eo culpam, ſi femina modum excedat. porrò ob vnius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis conſortia rerum ſecundarum aduerſarumque; ſimul ſexum naturâ inualidum deſeri, & exponi ſuo luxu, cupidinibus alienis. Vix præſenti cuſtodiâ manere illæſa coniugia: quid fore, ſi per plures annos in modum diſsidij oblitterentur? Sic obuiam irent iis quæ alibi peccarentur, vt flagitiorum vrbis meminiſſent.* Addidit pauca Druſus de matrimonio ſuo. nam Principibus adeunda ſæpius longinqua imperij. Quoties diuum Auguſtum in Occidentem atque Orientem meauiſſe comite Liuiâ? ſe quoque in Illyricum profectum, &, ſi ita conducat, alias ad gentes iturum, haut ſemper æquo animo, ſi ab vxore cariſſimâ, & [68] tot communium liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinæ ſententia eluſa. Et proximi ſenatus die, Tiberius per litteras caſtigatis obliquè patribus, quòd cuncta curarum ad Principem reiicerent, [69] * M. Lepidum & Iunium Blæſum nominauit: ex quis proconſul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excuſante ſe Lepido, cùm valetudinem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam obtenderet: intelligeretuŕque etiam quod filebat, auunculum eſſe Seiani Blæſum, atque eò prævalidum. Reſpondit Blæſus ſpecie recuſantis, ſed neque eâdem adſeueratione, & conſenſu adulantium auditus eſt. Exin promtum, quod multorum intimis queſtibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impunè [70] probra, & inuidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæſaris: libertiq́ue etiam ac ſerui, patrono vel domino, cùm voces, cùm manus intentarent, vltrò metuebantur. Igitur [71] C. Ceſtius Senator diſſeruit; *Principes quidem inſtar deorum eſſe: ſed neque à diis niſi iuſtas ſupplicum preces audiri, neque quemquam in Capitolium, aliáue vrbis templa perfugere, vt eo ſubſidio ad flagitia vtatur. Abolitas leges, & funditus verſas, vbi in foro, in limine curiæ, ab Anniâ Ruſillâ, quam fraudis ſub iudice damnauiſſet, probra ſibi & minæ intendantur.* [72] *neque ipſe audeat ius experiri, ob effigiem Imperatoris oppoſitam.* Haut diſſimilia alij, & quidam atrociora circumſtrepebant: precabanturq́ue Druſum, daret vltionis exemplum. donec accitam [73] conuictamq́ue attineri publicâ cuſtodiâ iuſſit. Et Confidius Æquus, & Cœlius Curſor equites Rom. quòd fictis maieſtatis

Cui Meſſallinus repugnat.

Sed cauſſis vix cauſſis.

Abuſus in Principum imaginibus.

Quas peſſimi pro inuiolato clypeo habebant.

Ei tamen Druſus aſſenſus, & aly.

Verius. Manium. M. Lepidus recuſat proconſulatum Africæ.

Sed exemplo vno repreſſi.

criminibus Magium Cæcilianum prætorem petiuissent, auctore Principe, ac decreto senatus puniti. Vtrumque in laudem Drusi trahebatur: ab eo, in vrbe inter cœtus & sermones hominum obuersante, secreta patris mitigari neque luxus in iuuene adeò displicebat. huc potius intenderet, [74] diem *ædificationibus, noctem conuiuiis traheret, quàm solus & nullis voluptatibus auocatus mœstam vigilantiam, & malas curas exerceret. non enim Tiberius, non accusatores satiscebant. Et Ancharius Priscus Cæsium Cordum proconsulem Cretæ postulauerat repetundis, addito maiestatis crimine: quod tum omnium accusationum complementum erat. Cæsar Antistium Veterem è primoribus Macedoniæ absolutum adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendam maiestatis causam retraxit, vt turbidum, & Rhescuporidis consiliis permixtum, quâ tempestate [75] Cotye fratre interfecto, bellum aduersus nos voluerat. Igitur aquâ & igni interdictum reo, adpositumque vt teneretur insulâ, neque Macedoniæ neque Thraciæ opportunâ. Nam Thracia diuiso imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentiâ nostri discors agebat; neque minus Rhœmetalcen quàm Trebellienum incusans, popularium iniurias inultas sinere. [76] Cœlaletæ, Odrusæque, & *alij, validæ nationes, arma cepere, ducibus diuersis & paribus inter se per ignobilitatem: quæ causa fuit, ne in bellum atrox coalescerent. pars turbant præsentia, alij montem Hœmum transgrediuntur, vt remotos populos concirent. plurimi ac maximè compositi regem, vrbemque [77] Philippopolim à Macedone Philippo sitam, circumsidunt. Quæ vbi cognita [78] P. Velleio, (is proximum exercitum præsidebat) alarios equites ac leues cohortium mittit in eos, qui prædabundi aut adsumendis auxiliis vagabantur. Ipse robur peditum, ad exsoluendum obsidium ducit. Simulque cuncta prospere acta, cæsis populatoribus, & dissentione ortâ apud obsidentes, regisque opportunâ eruptione, & aduentu legionis. neque aciem aut prœlium dici decuerit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro sanguine. Eodem anno Galliarum ciuitates ob magnitudinem æris alieni rebellionem cœptauêre: cuius exstimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Æduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eóque Romana ciuitas olim data, cùm id rarum, nec nisi virtuti pretium esset. Ij secretis conloquiis, ferocissimo quoque adsumto, aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo; componunt, Florus Belgas Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus seditiosa differebant, de continuatione tributorum, grauitate fenoris, sæuitiâ ac superbiâ præsidentium. & discordare miditem, audito Germanici exitio. egregium resumendæ libertati tempus, si ipsi florentes, quàm inops Italia, quàm imbellis vrbana plebes, nihil validum in exercitibus, nisi quod externum, cogitarent. Haut fermè vlla ciuitas intacta seminibus eius motus fuit. sed erupêre primi Andecaui ac Turonij. quorum Andecauos [79] Acilius Aurola legatus, excitâ cohorte, quę Lugduni præsidium agitabat, coërcuit. Turonij, legionario milite quem [80] Visellius Varro inferioris Germaniç legatus misérat,

Drusi obitor laudatio.

& adulationibus.

Accusationes.

Thraces rebellant.

& Alij: vel potius, Dy.

P. Velleius facilè cedit.

Maior rebellio in Galliis.

Cui duces, Iulius Florus, & Iulius Sacrouir.

Primi motus ab Aurolâ repressi.

misérat, oppressi, eodem Auiolâ duce, & quibusdam Galliarum primoribus; qui tulêre auxilium, quò dissimularent defectionem, magisque in tempore efferrent. spectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, ostentandæ, vt ferebat, virtutis: sed captiui, ne incesseretur telis, adgnoscendum se præbuisse, arguebant. Consultus super eo Tiberius, aspernatus est indicium, aluitque dubitatione bellum. Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quæ conscripta Treuerís, militiâ disciplináque nostrâ habebatur, vt cæsis negotiatoribus Romanis bellum inciperet. paucíque equitum corrupti, plures in officio mansêre. Aliud [81] vulgus obæratorum aut clientium arma cepit: petebántq; saltus, quibus nomen Arduenna. cùm legiones vtroque ab exercitu, quas Visellius & C. Silius aduersis itineribus obiecerant, arcuerunt. præmissúsque cum dilectâ manu Iulius Indus è ciuitate eâdem, discors Floro, & ob id nauandæ operæ auidior, inconditam multitudinem adhuc disiecit. Florus incertis latebris victores frustratus, postremò visis militibus qui effugia insederant, suâ manu cecidit. Isque Treuerici tumultus finis. Apud Æduos maior moles exorta, quanto ciuitas opulentior, & comprimendi procul præsidium. Augustodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrouir occupauerat, [82] *nobilissimam Galliarum subolem, liberalibus studiis ibi operatam, vt eo pignore parentes propinquósque eorum adiungeret. simul arma occulte fabricata iuuentuti dispertit. Quadraginta millia fuêre, quintâ sui parte legionariis armis, ceteri cum venabulis & cultris, quæque alia venantibus tela sunt. adduntur [83] è seruitiis gladiaturæ destinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen ([84] Cruppellarios vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hæ copiæ, vicinarum ciuitatum vt nondum apertâ consensione, ita viritim promtis studiis; & certamine ducum Romanorum, quos interambigebatur, vtroque bellum sibi poscente. mox Varro inualidus senectâ, vigenti Silio concessit. At Romæ non Treueros modò & Æduos, sed [85] quattuor & sexaginta Galliarum ciuitates desciuisse, adsumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias, cuncta (vt mos famæ) in maius credita. optimus quisque Reip. curâ mærebat: multi odio præsentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis lætabantur. increpabántque Tiberium, quòd in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. *An Iulium Sacrouirum, maiestatis crimine, reum in senatu fore? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent. miseram pacem vel bello bene mutari.* Tanto impensiùs in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed, vt solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica esse, & vulgaris leuiora? Interim Silius cum legionibus duabus incedens, præmissâ auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi, & Æduis contermini, sociique in armis erant. Mox Augustodunum petit propero agmine, certántibus inter se signiferis, frementeque etiam gregario milite, ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur: viderent modò aduersos, & aspicerentur. id satis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem, Sacrouir copiæque, patentibus locis apparuêre.

Florus nihilo minus alias copias colligit.

Præuenitur à Visellio & Silio.

Et manu suâ mortem inuenit.

Æduos Sacrouir turbat.

& nobiliss.

Magnum exercitũ cogit.

Ea res in metu Romanis.

Sed non callido Tiberio.

Silius Gallis obuiauit.

In

In fronte ſtatuerat ferratos, in cornibus cohortes, à tergo ſemermos. Ipſe inter primores equo inſigni adire, memorare veteres Gallorum glorias, quæque Romanis aduerſa intuliſſent: quàm decora victoribus libertas: quanto intolerantior ſeruitus iterum victis. Non diu hæc, nec apud lætos. etenim propinquabat legionum acies. inconditique ac militiæ neſcij opidani,[86] neq; oculis neq; auribus ſatis competebant. contrà Silius, & ſi præſumta ſpes hortandi cauſſas exemerat, clamitabat tamen; *Pudendum ipſis, quòd Germaniarum victores, aduerſum Gallos tamquam in hoſtem ducerẽtur.*[87] *vna nuper cohors rebellem Turonium, vna ala Treuerum, paucæ harum ipſius exercitus turmæ profligauere Sequanos. quanto pecuniâ ditiores, & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Aeduos, euincite, & fugientibus conſilite.* Ingens ad ea clamor. & circumfudit eques: frontemque pedites inuaſere. nec contatum apud latera. paulum moræ attulere ferrati, reſtantibus laminis aduerſum pila & gladios. ſed miles correptis ſecuribus & dolabris, vt ſi murum perrumperet, cædere tegmina & corpora. quidam trudibus aut furcis, inertem molem proſternere. iacentéſque nullo ad reſurgendum niſu, quaſi exanimes linquebantur. Sacrouir primò Auguſtodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidiſſimis pergit. Illic ſuâ manu, reliqui mutuis ictibus occidêre. incenſa ſuper villa, omnes cremauit. Tum demum Tiberius ortum patratúmque bellum ſenatui ſcripſit. neque demſit, aut addidit verbo, ſed fide ac virtute legatos, ſe conſiliis ſuperfuiſſe. ſimul cauſſas, cur non ipſe, non Druſus profecti ad id bellum forent, adiunxit; magnitudinem imperij extollens.[88] neque decorum principibus, ſi vna alteráue ciuitas turbet, omiſſâ vrbe, vnde in omnia regimen. nunc quia non metu ducatur, iturum vt præſentia ſpectaret, componerétque. Decreuêre patres vota pro reditu eius, ſupplicationéſque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, abſurdam in adulationem progreſſus, cenſuit vt ouans è Campaniâ vrbem introiret. Igitur ſecutæ Cæſaris litteræ, quibus ſe non tam vacuum gloriâ prædicabat, vt poſt ferociſſimas gentes perdomitas, tot receptos in iuuentâ, aut ſpretos triumphos, iam ſenior peregrinationis ſuburbanæ inane præmium peteret. Sub idem tempus, vt mors Sulpicij Quirinij publicis exſequiis frequentaretur, petiuit à ſenatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuuium: ſed impiger militiæ, & actibus miniſteriis[89] conſulatum ſub Diuo Auguſto,[90] mox expugnatis per Ciliciam Homonadenſium caſtellis inſignia triumphi adeptus,[91] datúſque rector C. Cæſari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat. quod tunc patefecit in ſenatu: laudatis in ſe officiis, &[92] incuſato M. Lollio, quem auctorem C. Cæſari prauitatis & diſcordiarum arguebat. ſed ceteris haut læta memoria Quirinij erat, ob intenta, vt memorani, Lepidę pericula, ſordidámque & præpotentem ſenectam. Fine anni[93] C. Lutorium Priſcum equitem Romanum, poſt celebre carmen, quo Germanici ſuprema defleuerat, pecuniâ donatum à Cæſare, corripuit delator: obiectans ægro Druſo, compoſuiſſe, quòd ſi exſtinctus foret, maiore præmio vulgaretur. Id C. Lutorius in domo P. Petronij,

Sacrouir componit ſuos, & excitat.

Idem Silius.

Pugna, vix pugna: ſtatim & fuſi Galli.

Crupellarij cæſi.

Sacrouir itẽ, ſed ſuâ dextrâ.

Tiberius ſimulat iter in Gallias.

Quirinij mors honeſtata publicè.

Quid ille hominis?

C. Lutorius maieſtatis defertur.

tronij, ſocru eius Vitelliâ coram, multíſque inluſtribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Vt delator exſtitit, ceteris ad dicendum teſtimonium exterritis, ſola Vitellia nihil ſe audiuiſſe adſeuerauit. ſed arguentibus, ad perniciem plus fidei fuit. ſententiáque Haterij Agrippæ conſulis deſignati indictum reo vltimum ſupplicium. Contrà Mo. Lepidus in hunc modum exorſus eſt. *Si P. C. vnum id ſpectamus, quàm nefariâ voce Lutorius Priſcus mentem ſuam & aures hominum polluerit; neque carcer, neque laqueus,*[94] *ne ſeruiles quidem cruciatus in eum ſufficerint. ſin flagitia & facinora ſine modo ſunt; ſupplicijs ac remediis, Principis moderatio, maiorúmque & veſtra exempla temperant; & vana à ſceleſtis, dicta à maleficiis differunt: eſt locus ſententiæ, per quam neque huic delictum impune ſit, & nos clementiæ ſimul ac ſeueritatis non pæniteat. Sæpe audiui principem noſtrum conquerentem, ſi quis ſumtâ morte miſericordiam eius præueniſſet.*[95] *vita Lutorij in integro* eſt, *qui neque ſeruatus in periculum Reip. neque interfectus in exemplum ibit. ſtudia illi vt plena vecordiæ, ita inania & fluxa ſunt. nec quidquam graue ac ſerium ex eo metuas, qui ſuorum ipſe flagitiorum proditor, non virorum animis, ſed muliercularum adrepit. cedat tamen vrbe, & bonis amiſſis aquâ & igni arceatur. Quod perinde cenſeo, ac ſi lege maieſtatis teneretur.* Solus Lepido Rubellius Blandus è conſularibus adſenſit: ceteri ſententiam Agrippæ ſecuti. ductúſque in carcerem Priſcus, ac ſtatim exanimatus. Id Tiberius ſolitis ſibi ambagibus apud ſenatum incuſauit, cùm extolleret pietatem quamuis modicas Principis iniurias acriter vlciſcentium,[96] deprecaretur tam præcipitis verborum pœnas: laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum S. C.[97] ne decreta patrum, ante diem decimum,[98] ad æratium deferrentur: idque vitæ ſpatium damnatis prorogaretur. ſed non ſenatui libertas ad pœnitendum erat; neque Tiberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius, D. Haterius conſules, ſequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi ſuſpectâ ſeueritate aduerſum luxum; qui immenſùm proruperat, ad cuncta quîs pecunia prodigitur. Sed alia ſumtuum quamuis grauiora, diſſimulatis plerumque pretiis occultabantur; ventris & ganeæ paratus adſiduis ſermonibus vulgati, fecerant curam, ne Princeps antiquæ parcimoniæ, duriùs aduerteret.[99] Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ædiles diſſeruerant, ſperni ſumtuariam legem, vetitâque vtenſilium pretia augeri in dies: nec mediocribus remediis reſiſti poſſe. & conſulti patres, integrum id negotium ad Principem diſtulerant. Sed Tiberius ſæpe apud ſe penſitare, an coërceri tam profuſæ cupidines poſſent: num coërcitio plus damni in Remp. ferret: quàm indecorum adtrectare quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum inluſtrium poſceret: poſtremò litteras ad ſenatum compoſuit, quarum ſententia in hunc modum fuit. *Ceteris forſitan in rebus P. C. magis expediat me coràm interrogari, & dicere quid è Rep. cenſeam: in hac relatione, ſubtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis ora, ac metum ſingulorum qui pudendi luxus arguerentur, ipſe etiam viderem eos, ac velut deprehenderem. quòd ſi mecum antè viri ſtruxiſſent ædiles conſilium habuiſſent, neſcio an ſuaſurus fuerim omittere potius prævalida & adulta vitia, quàm hoc adſequi, vt palàm fieret quibus flagitiis impares*

Pro eo Lepidi oratio.

* eſto.

Sed plures damnant.

S. C. de interuallo ad pœnam.

A. V. C. DCCLXXV. Agitatum de luxu coercendo.

Eâ ſuper re Tiberij epiſtola.

Quâ diſſuadet medicinam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

parts essemus. sed illi quidem officio functi sunt, vt ceteros quoque magistratus sua munia implere velim. mihi autem neque honestum silere, neque proloqui expeditum, quia non ædilis, aut prætoris, aut consulis partes sustineo: maius aliquid & excelsius à principe postulatur; & cùm rectè facturum sibi quisque gratiam trahant, vnius inuidiâ ab omnibus peccatur. Quid enim prius est, mœnia prohibere, & priscum ad morem recidere aggrediar? villarum ne infinita spatia,[100] familiarum numerum, & nationes? argenti & auri pondus? æris, tabularúmque miracula? [101] promiscuas viris & feminis vestes? [102] atque illa feminarum propria, quis lapidum caussâ pecuniæ nostræ ad externas aut hostilis gentes transferuntur? Nec ignoro in conuiuiis & circulis incusari ista, & modum posci. sed si quis legem sanciat, pœnas indicat: iidem illi ciuitatem vertit, splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos veteres, & diu auctos, nisi per dura & aspera coërceas. corruptus simul & corruptor, ager & flagrans animus, haut leuioribus remediis restinguendus est, quàm libidinibus ardescit. tot à maioribus repertæ leges, tot quas diuus Augustus tulit, illæ oblitione, hæ (quod flagitiosius est) contemtu abolitæ, securiorem luxum fecêre. nam si velis quod nondum vetitum est; timeas, ne vetêre. at si prohibita impunè transcenderis, neque metus vltrà, neque pudor est. cur ergo olim parcimonia pollebat? quia sibi quisque moderabatur: quia vnius vrbis ciues eramus. ne iritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus, externis victoriis aliena; ciuilibus, etiam nostra consumere didicimus. Quantulum istud est, de quo ædiles admonent? Quàm, si cetera respicias, in leui habendum! At hercule nemo refert, quod Italia externæ opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie voluitur. ac nisi scilicet memora, nostræq; villæ tuebuntur? Hanc P. C. curam sustinet princeps: hæc omissa, funditus Remp. trahet. reliquis intra animum medendum est. nos, pudor; pauperes, necessitas; diuites, satias in melius mutet. Aut si quis ex magistratibus, tantam industriam ac seueritatem pollicetur, vt ire obuiam queat; hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. sin accusare vitia volunt, dein cùm gloriam eius rei adepti sunt,[103] simultates faciunt, ac mihi relinquunt; credite P. C. me quoque non esse offensionum auidum. quas cùm graues, & plerumque iniquas pro Rep. suscipiam, inanes & irritas neque mihi aut vobis vsui futuras iure deprecor. Auditis Cæsaris litteris,[104] remissa Ædilibus talis cura; luxúsque mensæ, à fine Actiaci belli,[105] ad ea arma quis Ser. Galba rem R. adeptus est, per annos centum profusis sumtibus exerciti, paulatim exoleuêre. Caussas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiæ prolabebantur. nam etiam tum plebem, socios, regna colere, & coli licitum. vt quisque opibus, domo, paratu spectabilis, per nomen & clientelas illustrior habebatur. postquam cædibus sequitum, & magnitudo famæ exitio erat; ceteri ad sapientiora conuertêre. simul noui homines è municipiis & coloniis, atque etiam prouinciis, in senatum crebrò adsumti, domesticam parcimoniam intulerunt. & quamquam fortunâ vel industriâ plerique pecuniosam ad senectam peruenirent; mansit tamen prior animus. Sed præcipua ad-*

Quia vitia prohibebant.

Quia etiam alia maiora curanda.

Omissa igitur coercitio.

Sed sponte mutati mores in melius. Quære?

stricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victúque. obsequium inde in principem, & æmulandi amor, validior quàm pœna ex legibus & metus. nisi forte rebus cunctis inest quidam velut orbis, vt quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur. nec omnia apud priores meliora, sed nostra quoque ætas multa laudis & artium imitanda posteris tulit. [106] *verum hæc * nobis maiores certamina ex honesto maneant. Tiberius famâ moderationis partâ, quòd ingruentis accusatores repressérat, mittit litteras ad Senatum, quis potestatem Tribuniciam Druso petebat.* [107] *Id summi fastigij vocabulum Augustus repperit, ne regis aut dictatoris nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliquâ cetera imperia præmineret. M. dein Agrippam socium eius potestatis, quo defuncto Tiberium Neronem dilegit, ne successor in incerto foret. sic cohiberi prauas aliorum spes rebatur: simul modestiæ Neronis, & suæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Drusum summæ rei admouet: cum incolumi Germanico, integrum inter duos iudicium tenuisset. Sed principio litterarum veneratus deos, vt consilia sua Reip. prosperarent, modica de moribus adolescentis, neque in falsum aucta, rettulit. esse illi coniugem & tres liberos,* [108] *eámque ætatem quâ ipse quondam à diuo Augusto ad capessendum hoc munus vocatus sit. Neque nunc properè, sed per octo annos capto experimento, compressis seditionibus, compositis bellis, triumphalem & bis consulem, noti laboris participem sumi. Præceperant animis orationem patres. quo quæsitior adulatio fuit. nec tamen repertum, nisi vt effigies Principum, aras deûm, templa & arcus, aliaque solita censerent. nisi quòd M. Silanus ex contumeliâ consulatus, honorem Principibus petiuit: dixitque pro sententiâ, vt publicis priuatisq; monimentis, ad memoriam temporum, non consulum nomina præscriberentur, sed eorum qui tribuniciam potestatem gererent.* [109] * *Atque Haterius cùm eius diei senatus consulta aureis litteris figenda in curiâ censuisset, deridiculo fuit, senex fœdissimæ adulationis tantum infamiâ vsurus. Inter quæ, prouinciâ Africâ Iunio Blæso prorogatâ, Seruius Maluginensis flamen Dialis, vt Asiam sorte haberet postulauit;* [110] *frustrà vulgatum dictitans non licere Dialibus egredi Italiâ.* [111] *neque aliud eius suum, quàm Martialium, Quirinaliúmque Flaminum.* [112] *porrò si hi* duxissent prouincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo populi scita, non in libris cærimoniarum reperiri. Sæpe Pontifices Dialia sacra fecisse, si flamen valetudine aut munere publico impediretur.* [113] *duobus & septuagintà annis post Cornelij Merulæ cædem, neminem suffectum: neque tamen cessauisse religiones. Quòd si per tot annos posset non creari, nullo sacrorum damno; quanto facilius abfuturum, aduentus anni proconsulare imperium? Priuatis olim simultatibus effectum, vt à Pontificibus maximis ire in prouincias prohiberentur: nunc deûm munere, summum Pontificum etiam summum hominum esse, non æmulatione, non odio, aut priuatis adfectionibus obnoxium.* Aduersus quæ cùm augur Lentulus aliique variè differerent, eò decursum est, vt Pontificis Max. sententiam opperirentur. Tiberius, dilatâ notione de iure Flaminis, decretas ob tribuniciam Drusi potestatem cærimonias temperauit; nominatim arguens insolentiam

Exempla validiora quàm leges.

* nobis in maiores.

Tribunicia potestas Druso petita.

* At Q. Haterius.

Flamen Dialis prouinciæ ambit.

* Suspectum.

Alij obsistunt.

Universidad de Deusto Biblioteca

Drusi superbia notatur. lentiam sententiæ, aureásque litteras contra patrium morem. Recitatæ & Drusi epistolæ, quamquam ad modestiam flexæ, pro superbissimis accipiuntur. *Huc recidisse cuncta, vt ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret vrbis deos, ingrederetur senatum,* [114] *auspicta saltem gentile apud solum inciperet?* [115] * *Bellam scilicet, aut diuerso terrarum distineri, litora & lacus Campaniæ tum maximè peragrantem. sic imbui rectorem generis humani: id primum è paternis consiliis discere. sanè grauaretur aspectum ciuium senex Imperator, fessamq́; ætatem, & actos labores prætenderet: Druso quod, nisi ex adrogantiâ, impedimentum?* Sed Tiberius vim principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis senatui præbebat, postulata prouinciarum ad disquisitionem patrum mittendo. Crebescebat enim Græcas per vrbes licentia atque impunitas asyla statuendi. [116] Complebantur templa pessimis seruitiorum. eodem subsidio obærati aduersum creditores, suspectiq́ue capitalium criminum receptabantur. Nec vllum satis validum imperium erat coërcendis seditionibus populi, flagitia hominum vt cærimonias deûm protegentis. Igitur placitum vt mitterent ciuitates iura, atque legatos. Et quædam quod falsò vsurpauerant sponte omisere. Multæ vetustis superstitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnáque eius diei species fuit, quo senatus maiorum beneficia, sociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta, ipsorúmque numinum religiones introspexit; libero, vt quondam, quid firmaret mutarétue. [117] Primi omnium Ephesij adière, memorantes, non, vt vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: esse apud se Cenchrium amnem, [118] * locum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam, & [119] oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea numina: deorúmque monitu sacratum nemus. Atque ipsum illic Apollinem, post interfectos Cyclopas, Iouis iram vitauisse. Mox Liberum patrem bello victorem, [120] supplicibus Amazonum quæ aram insederant, ignouisse. Auctam hinc concessu Herculis, cùm Lydiâ potiretur, cærimoniam templo: neque Persarum dimicatione, diminutum ius. Post Macedonas, dein nos seruauisse. Proximo Magnetes, L. Scipionis, & L. Sullæ constitutis nitebantur. quorum ille Antiocho, hic Mithradate, pulsis, fidem atque virtutem Magnetum decorauere, [121] vti Dianæ Leucophrynæ perfugium inuiolabile foret. Aphrodisienses posthac, & Stratonicenses dictatoris Cæsaris ob vetusta in parteis merita, & recens diui Augusti decretum * attulêre. [122] Laudati quòd Parthorum inruptionem, nihil mutatâ in populum Romanum constantiâ, pertulissent. Sed Aphrodisiensium ciuitas, Veneris, Stratonicensium, [123] Iouis & Triuiæ religionem tuebantur. Altius Hierocæsarienses exposuêre, Persicam apud se Dianam, delubrum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpernæ, Isaurici, multáque alia imperatorum nomina, qui non modò templo, sed duobus milibus passuum eandem sanctitatem tribuerant. Exin Cyprij tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiæ Veneri auctor Aerias, pòst filius eius Amathus Veneri Amathusiæ, & Ioui Salaminio Teucer, Telamonis patris irâ profugus, posuissent. Auditæ aliarum quoque ciuitatum legationes. Quorum copiâ fessi patres, & quia studiis certabatur; consulibus permi-

De iure asylorum certamen:

Senatus iudice.

Ephesij sibi vindicant.

* locum

Item Magnetes:

Aphrodisienses: Stratonicenses:

* attulêre, laudati, quòd

Hierocæsarienses:

Cyprij.

Permissa res Consulibus.

permisêre, vt perspecto iure, & si qua iniquitas inuolueretur, rem integram rursùm ad senatum referrent. Consules super eas ciuitates quas memoraui, apud Pergamum, Æsculapij compertum asylum retulerunt: ceteros obscuris ob vetustatem initiis niti. nam Smyrnæos oraculum Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri templum dicauerint: Tenios eiusdem carmen referre, quo sacrare Neptuni effigiem, ædémque iussi sint. propiora Sardianos, Alexandri victoris id donum, neque minus Milesios [124] Dario rege * vti. sed [125] cultus numinum vtriusque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petiêre & Cretenses simulacro diui Augusti. [126] Factáque senatusconsulta, quîs multo cum honore, modus tamen præscribebatur; iussíque ipsis in templis facere aras sacrandam ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem delaberentur. Sub idem tempus Iuliæ Augustæ valetudo atrox, necessitudinem Principi fecit festimati in vrbem reditus: sincerâ adhuc inter matrem filiúmque concordiâ; siue occultis odiis. Neque enim multo antè; [127] cùm haut procul theatro Marcelli effigiem diuo Augusto Iulia dicaret; Tiberij nomen, suo postscripserat. idque ille credebatur, vt inferius maiestate Principis, graui & dissimulatâ offensione abdidisse. Sed tum supplicia diis, [128] ludique Magni ab senatu decernuntur, quos Pontifices, & augures, & quindecimuiri, septemuiris simul & sodalibus Augustalibus ederent. Censuerat L. Apronius, vt feciales quoque iis ludis præsiderent. Contradixit Cæsar, distincto sacerdotiorum iure, & repetitis exemplis. neque enim vnquam fecialibus hoc maiestatis fuisse. ideò Augustales adiectos, quia proprium eius domus sacerdotium esset, pro quâ vota persoluerentur. Exequi sententias haut institui nisi insignes per honestum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes sileantur, vtque prauis dictis factisque ex posteritate & infamiâ metus sit. Ceterùm tempora illa adeò infecta & adulatione sordida fuêre, vt non modò primores ciuitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat, sed omnes consulares, magna pars eorum qui præturâ functi, multíque etiam pedarij senatores certatim exsurgerent, fœdaque & nimia censerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quoties curiâ egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui solitum, O HOMINES AD SERVITVTEM PARATOS! scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam proiectæ seruientium patientiæ tædebat. Paulatim dehinc, ab indecoris ad infesta transgrediebantur. C. Silanum proconsulem Asiæ, repetundarum à sociis postulatum, Mamercus Scaurus è Consularibus, Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, simul corripiunt. obiectantque violatum Augusti numen spretam Tiberij maiestatem. Mamercus antiqua exempla iaciens, [129] L. Cottam à Scipione Africano; [130] Ser. Galbam à Catone censorio; P. Rutilium à M. Scauro accùsatos. videlicet Scipio & Cato talia vlciscebantur; aut ille Scaurus, quem proauum suum, [131] opprobrium maiorum Mamercus, infami operâ dehonestabat. [132] Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit, mox Seiani potentiâ senator, [133] obscura initia impudentibus ausis * propolluebat. [134] Brutidium artibus honestis copiosum, & si rectum iter pergeret, ad clarissima

Qui pluribus hoc ius adiudicauerint.

* niti.

Augustæ morbus.

Tiberij ineam non sincerus amor.

Adulationis fœditas tunc & crebritas.

Adeò vt Cæsar ipse obiiceret.

Accusatores eius, qui, & quales!

* Nescio an porro polluebat.

Brutidius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ma quæque iturum, festinatio exstimulabat; dum æqualis, dein superiores, postremò suasmet ipse spes anteire parat. quod multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis quæ tarda cum securitate, præmatura vel cum exitio properant. Auxere numerum accusatorum Gellius Publicola, & [135] M. Paconius. Ille quæstor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, sæuitiæ captarúmque pecuniarum teneri reum. sed multa adgerebantur etiam insontibus periculosa; cùm super tot senatores aduersos, facundissimis totius Asiæ, eóque ad accusandum dilectis responderet solus & orandi nescius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat, non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, *eo quòd ipse creberrimè interrogabat: neque refellere, aut eludere, dabatur. ac sæpe etiam confitendum erat, ne frustra quæsiuisset. Seruos quoque Silani, vt tormentis *interrogentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis necessariorum iuuaret periclitantem, maiestatis crimina subdebantur, vinclum & necessitas seruit; ausis ad Cæsarem codicillis, quibus inuidiam & preces miscuerat. Tiberius quæ in Silanum parabat, quò excusatius sub exemplo acciperentur, [136] libellos diui Augusti de Volesо Messalla eiusdem Asiæ proconsule, factúmq; in eum senatusconsultum recitari iubet. Tum L. Piaquâ atque igni Silano interdicendum censuit, ipsúmque in insulam Gyarum relegandum. Eadem ceteri, nisi quòd Gn. Lentulus seperanda Silani materna bona (quippe aliâ parente geniti) reddendaq; filio dixit, adnuente Tiberio. [137] At Cornelius Dolabella, dum adulationem longius sequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, *ne quis vitâ probrosius, & opertus infamiâ prouinciam sorteretur: idq; princeps diiudicaret. nam à lecta punirí. quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, prouideri ne peccaretur?* Aduersùm quæ disseruit Cæsar: *non quidem sibi ignara quæ de Silano vulgabantur, sed non ex rumore statuendum. multos in prouinciis contrà quàm spes aut metus de illis fuerit, egisse. excitari quosdam ad meliora, magnitudine rerum; hebescere alios. neque posse principem suâ scientiâ cuncta complecti: neque expedire, vt ambitione alienâ trahatur. ideò leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. sic à maioribus institutum, vt si anplacita. satis onerum principibus, satis etiam potentiæ: [138] *minutura, quotiescunque apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, si propriâ irâ non impelleretur, addidit, insulam Gyarum immitem & sine cultu hominum esse: darent Iuniæ faderet. id sororem quoque Silani [139] Torquatam, priscæ sanctimoniæ virginem expetere. In hanc sententiam facta discessio. [140] Post auditi Cyrenenses, & accusante Ancharío Prisco, Cæsius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum maiestatis postulatum, quòd effigiem principis promiscuum ad vsum argenti vertisset, recipi Cæsar inter reos vetuit: palàm aspernante Ateio Capitone, quasi per*

Omnia Silano aduersa:

Etiam ipse Princeps.

**et, malim.*

**interrogarentur.*

Sententia in eius damnatione.

Dolabella seruna adulatio.

Cui Tiberius restitit.

**minui iura.*

Et æx aliorũ sententiis nõnulla mitigat.

Accusantur damnantur q; & alij.

Ateij Capitonis seruilis libertas.

per libertatem. *Non enim debere eripi patribus vim statuendi, neque tantum maleficium impunè habendum. sanè lenius in suo dolore esset; Resp. iniurias ne largiretur.* Intellexit hæc Tiberius vt erant magis, quàm vt dicebantur: perstitítque intercedere. Capito insignior infamiâ fuit: quòd humani diuiníque iuris sciens, [141] egregium publicum, & bonas domi artes dehonestauisset. Incessit dein religio, quo nam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Augustæ equites Romani vouerant Equestri Fortunæ. nam [142] & si delubra eius deæ multa in vrbe, nullum tamen tali cognomento erat. repertum est ædem esse apud Antium quæ sic nuncuparetur, cunctasque cærimonias Italicis in opidis, templaque, & numinum effigies, iuris atque imperij Romani esse. ita donum apud Antium statuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum aduersus Seruium Maluginensem Flaminem Dialem, promsit Cæsar: recitauitque decretum Pontificum. [143] *Quoties valetudo aduersa Flaminem Dialem incessisset, vt Pontificis maximi arbitrio, dum ne plusquam binoctium, abesset: dum ne diebus publicis sacrificij, neu sapius quàm bis eundem in annum.* Quæ Principe Augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiam & prouinciarum administrationem dialibus non concedi. memorabatúrque [144] L. Metelli Pontificis maximi exemplum, qui Aulum Postumium Flaminem attinuisset. Ita sors Asiæ in eum, qui consularium Maluginensi proximus erat, conlata. Iisdem diebus Lepidus à senatu petiuit, vt [145] basilicam Paulli, Æmilia monumenta, propriâ pecuniâ firmaret ornaréque. erat etiam tum in more publica munificentia. [146] nec Augustus *arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuuias, aut exundantis opes ornatum ad vrbis, & posterûm gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. At Pompeij theatrum igne fortuito haustum, Cæsar exstructurum pollicitus est, eò quòd nemo è familiâ restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeij. simul laudibus Seianum extulit, tamquam labore vigilantiáque eius tanta vis vnum intra damnum steterisset. Et censuere patres effigiem Seiano, quæ apud theatrum Pompeij locaretur. neque multo pòst Cæsar cùm Iunium Blæsum proconsulem Africæ triumphi insignibus attolleret, dare id se dixit honori Seiani, cuius ille auunculus erat. At tamen res Blæsi dignæ decore tali fuere. nam Tacfarinas quamquam sæpius depulsus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc adrogantiæ venerat, vt legatos ad Tiberium mitteret, sedémque vltrò sibi atque exercitui suo postularet, aut bellum inexplicabile minitaretur. Non aliàs magis *suâ populiq; contumeliâ Ro. indoluisse Cæsarem ferunt; quàm quòd desertor & prædo, hostium more ageret. Ne Spartaco quidem, post tot consularium exercituum clades inultam Italiam vrenti, quamquam Sertorij atque Mithradatis ingentibus bellis labaret Resp. datum, vt pacto in fidem acciperetur. nedum pulcherrimo populi Romani fastigio, latro Tacfarinas, pace & concessione agrorum redimeretur. Dat negotium Blæso, ceteros quidem ad spem proliceret armasine noxâ ponendi, ipsius autem ducis quoquo modo potiretur. Et recepti ea venia plerique. mox aduersum artes Tacfarinatis, haut dissimili

modo*

Equestris fortuna.

De iure Flaminio decretum.

Basilicæ Paulli refectæ.

**arcuerat.*

Et Pompeij theatrum.

Tacfarinas in armis.

Improba eius petitio.

**suâ populiq; Rom. con.*

Blæsus eum aggreditur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, pluris per globos incurſaret, eluderétque, & inſidias ſimul tentaret: tres inceſſus, totidem agmina parantur. ex quîs Cornelius Scipio legatus præfuit, quâ prædatio in Leptinos & ſuffugia Garamantum: alio latere, ne Cirtenſium pagi impunè traherentur, propriam manum Blæſus filius duxit. Medio, cum dilectis caſtella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipſe, arta & infenſa hoſtibus cuncta feçerat: quia quoquò inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & ſæpe à tergo erat. multiſque eo modo cæſi, aut circumuenti. Tunc tripartitum exercitum plures in manus diſpergit, præponitque centuriones virtutis expertæ: nec, vt mos fuerat, actâ æſtate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris prouinciæ componit: ſed vt in limine belli, diſpoſitis caſtellis, per expeditos & ſolitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat. donec fratre eius capto, regreſſus eſt, properantiùs tamen quàm ex vtilitate ſociorum, relictis per quos reſurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blæſo tribuit vt imperatorâ legionibus ſalutaretur: priſco erga duces honore, qui bene geſtâ Rep. gaudiò & impetu victoris exercitus conclamabantur. erántque plures ſimul Imperatores, nec ſuper ceterorum æqualitatem. [147] conceſſit quibuſdam & Auguſtus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blæſo. * Poſtremum obiere eo anno viri illuſtres, [148] Aſinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Aſinio auis, fratre Druſo inſignis; [149] Cęſariqúe progener deſtinatus. Et Capito Areius, de quo memoraui, principem in ciuitate locum ſtudiis ciuilibus adſecutus, ſed auo centurione Sullano, patre prætorio. [150] conſulatum ei adcelerauerat Auguſtus, vt Labeonem Antiſtium iiſdem artibus præcellentem dignatione eius magiſtratus anteiret. Namque illa ætas duo pacis decora ſimul tulit. [151] ſed Labeo incorruptâ libertate, & ob id famâ celebrior: Capitonis obſequium dominantibus magis probabatur. Illi, quòd præturam intra ſtetit, commendatio ex iniuriâ: huic, quòd conſulatum adeptus eſt, odium ex inuidiâ oriebatur. Et [152] Iunia ſexageſimo quarto poſt Philippenſem aciem anno ſupremum diem expleuit, Catone auunculo genita, C. Caſſij vxor, M. Bruti ſoror. Teſtamentum eius multo apud vulgum rumore fuit: quia in magnis opibus, cùm fermè cunctos proceres cum honore nominauiſſet, Cæſarem omiſit. quod ciuiliter acceptum: neque prohibuit quo minus laudatione pro roſtris, ceteriſque ſollennibus funus cohoneſtaretur. Viginti clariſſimarum familiarum imagines antelatæ ſunt, [153] Manlij, Quinctij, aliáque eiuſdem nobilitatis nomina: ſed præfulgebant Caſſius atque Brutus, eo ipſo, quòd effigies eorum non viſebantur.

Diuiſit copias:

Iterumq; diuiſit.

Fratrem eius capit: Afficitq; bellum, non tamen conficit.

** Fortè diſtinguendum Blæſo poſtremum.*

Obiere Capitonis mors & elogium:

Cum Labeone confertur.

Iunia mors.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

AElij Seiani præfecti prat. ingenium & mores. Is ad dominationem adſpirat: & vt perueniat, Druſum Tib. Filium è medio tollit, adiuuante vxore Liuiâ, quam ſtupro prius polluerat. Eidem ſint caſtra Prætoria Romæ iubet exſtrui, & militem in vnum locum conduci. Ab hoc tempore lapſæ imperij res. ideoq; qui ſtatus tunc rerum, quis numerus, quæ loca cohortium & legionum, Tacitus oportunè exequitur. At Druſo iam mortuo, Senatum Princeps ingreditur: eum mæſtum erigit: Germanici duos filios inducit, eoſq; vt imperij heredes patribus commendat. Seianus quò deſtinata perficeret, Agrippinam callidè calumniatur, & ſemina futuri odij in ipſam liberoſq; iacit. Tiberius legationes & accuſationes aliquot ciuitatium & prouinciarum audit. Hiſtriones ſiue Pantomimos immodeſtius agentes Italiâ pellit. De Flamine Diali eiuſq; cærimoniis temperandis noua lex lata. Sacerdotes, ſolemnibus votis, etiam Druſum & Neronem dis commendauerant. ægrè id Tiberius tulit, & initium in eos exitij fuit. C. Silius ex amicis Germanici damnatus. Cn. Piſo, C. Caſſius, Plautius Siluanus, accuſati aut damnati. In Africâ Tacfarinatis bello finis impoſitus à P. Dolabellâ, ipſe Tacfarinas cæſus. Semina ſeruilis motus in Italiâ, ſed ſtatim oppreſſa. Q. Vibius Serenus in Senatu à filio accuſatur, & Amorgum amouetur. P. Suillius, aliiq; damnantur. Inter eos Cremutius Cordus Hiſtoriæ ſcriptor, quòd Brutum & Caſſium laudauiſſet, eiuſq; libri combuſti. Cyzicenis libertas ademta. Templi honorem ab Hiſpanis oblatum Tiberius ſpernit. Seianus rebus ex voto adhuc fluentibus, altiora ſtruit: & Liuiam ſibi vxorem à Principe petit. hic modeſtè negat, additis cauſſis. Sed ille vt potentiam ſibi augeret, magiq; oportunum Tiberium haberet, perpulit eum ad ſeceſſum ab vrbe. nec multo poſt perſuaſit. Interea Romæ legationes Græcorum auditæ, de iure aſylorum. In Hiſpaniâ L. Piſo Prætor à quodam agreſte interficitur. In Thraciâ, montani Thraces dilectus abnuunt, arma ſumunt. vicit eos Poppæus Sabinus, & triumphi inſignia accepit. Claudia Pulchra Romæ adulterij accuſata & damnata. Agrippina maritum ſibi poſtulat, nec accipit. Vndecim Aſiæ ciuitates certant, in quâ earum templum Tiberio ſtatueretur. Smyrnæi prælati. Tandem Tiberius, non vltrà dilato conſilio, in Campaniam ab vrbe abiit, vbi in ſpeluncâ quâdam, repentino lapſu lapidum, periclitatur: ſed à Seiano ſeruatur. quæ res huic fidem addidit. Igitur Neronem maiorem è liberis Germanici aggreditur, & variis artibus calumniiſq; ſubuertit. Amphitheatri caſus. Fidenis multa hominum millia debilitata, vel obruta. Romæ ingens incendium Cælium montem deurit. Princeps Capreas inſulam tranſit, ibiq; ſe recondit. Titus Sabinus turpi fraude circumuentus accuſatur, damnaturq; ipſis anni Kalendis. Iulia neptis moritur. Friſij rebellant: quos L. Apronius Proprator inferioris Germaniæ parum feliciter repreſſum it. Cn. Domitius Agrippinam Germanici filiam vxorem accipit. Hæc ſexennio fere geſta,

C. ASINIO, C. ANTISTIO COSS.
CORNELIO CETHEGO, VISELLIO VARRONE.
COSSO LENTVLO, ASINIO AGRIPPA.
CN. LENTVLO GÆTVL. C. CALVISIO.
M. LICINIO CRASSO, L. CALPVRNIO PIS.
AP. IVNIO SILANO, P. SILIO NERVA.

Universidad de Deusto Biblioteca

A.V.C. p. CCLXXVI. *Mutatio Tiberij in peius.* *Cauſſa, Aelius Seianus.*

ASINIO, C. Antiſtio Coss. nonus Tiberio annus erat compoſitæ Reip. florentis domus: (nam Germanici mortem inter proſpera ducebat) cùm repente turbare fortuna cœpit; ſæuire ipſe, aut ſæuientibus vires præbere. Initium & cauſſa penes [1] Ælium Seianum, cohortibus prætoriis præfectum: cuius de potentiâ ſuprà memoraui. Nunc originem, mores, & quo facinore dominationem captauerit, expediam. [2] Genitus Vulſiniis, [3] patre Seio Strabone equite Romano, & primâ iuuentâ C. Cæſarem diui Auguſti nepotem ſectatus, non ſine rumore [4] Apicio diuiti & prodigo ſtuprum venum dediſſe; mox Tiberium variis artibus deuinxit adeò, vt obſcurum aduersùm alios, ſibi vni incautum intectumque efficeret. non tam ſollertiâ, (quippe iiſdem artibus victus eſt) quàm deûm irâ in rem Romanam; cuius pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax, ſui obtegens, in alios criminator, iuxtà adulatio & ſuperbia. palàm compoſitus pudor, intus ſumma apiſcendi libido: eiuſque cauſsâ, modò largitio & luxus, ſæpius induſtria ac vigilantia, haut minus noxiæ, quoties parando regno finguntur. Vim præfecturæ modicam antea intendit, [5] diſperſas per vrbem cohortes vna in caſtra conducendo; vt ſimul imperia acciperent, numeroque & robore, & viſu inter ſe, fiducia ipſis, [6] in ceteros metus * crederetur. Prætendebat laſciuire militem diductum: ſiquid ſubitum ingruat, maiore auxilio pariter ſubueniri. & ſeueriùs acturos, ſi vallum ſtatuatur procul vrbis inlecebris. Vt perfecta ſunt caſtra, inrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: ſimul centuriones ac tribunos ipſe diligere. neque ſenatorio ambitu abſtinebat, clientes ſuos honoribus aut prouinciis ornando, facili Tiberio, atque ita prono, vt ſocium laborum, non modò in ſermonibus, ſed apud patres & populum celebraret, coliq; per theatra & fora effigies eius, [7] intérque principia legionum ſineret. Ceterùm plena Cæſarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant. & quia vi tot ſimul corripere intutum, dolus interualla ſcelerum poſcebat. placuit tamen occultior via, & à Druſo incipere, in quem recenti irâ ferebatur. Nam Druſus impatiens æmuli, & animo commotior, orto fortè iurgio [8] intenderat Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat. Igitur cuncta tentanti promtiſſimum viſum, [9] ad vxorem eius Liuiam conuertere. Quæ ſoror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, vt amore incenſus, adulterio pellexit, & poſtquam primi flagitij potitus eſt, neque femina amiſsâ pudicitiâ alia abnuerit; ad coniugij ſpem, conſortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa cui auunculus Auguſtus, ſocer Tiberius, ex Druſo liberi, ſeque ac maiores & poſteros municipali adultero fœdabat; vt pro honeſtis & præſentibus flagitioſa & incerta exſpectaret. Sumitur in conſcientiam [10] Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, ſpecie artis frequens ſecretis. pellit domo Seianus vxorem Apicatam, ex quâ tres liberos genuerat, ne pellici ſuſpectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuerſa interdum conſilia adferebat. Interim anni principio, Druſus ex Germanici liberis togam virilem ſumſit. quæque fratri eius Neroni decreuerat ſenatus, repetita addidit oratio-

Dui Apicij delicium: poſt, Tiberij conſilium.

Mores eius auiti, & mixti.

Caſtrorum in vrbe ille auctor.

**creſceret. vel potius, crederetur.*

Viam ad imperiū ſtruit.

Igitur Druſum æmulari conatur.

Idq; per Liuiam vxorē, ſtupro cognitam.

Eudemus adminiſter.

Druſus minor in viros fertur.

orationem Cæſar multâ cum laude filij ſui, quòd patriâ benevolentiâ in fratris liberos foret. Nam Druſus (quamquam arduum ſit, eôdem loci potentiam & concordiam eſſe) æquus adoleſcentibus, aut certè non aduerſus habebatur. Exin vetus & ſæpe ſimulatum proficiſcendi in prouincias conſilium refertur. multitudinem veteranorum prætexebat imperator, & dilectibus ſupplendos exercitus. nam voluntarium militem deeſſe. ac ſi ſuppeditet, non eâdem virtute ac modeſtiâ agere: quia plerumque inopes ac vagi ſponte militiam ſumant. percenſuitque curſim numerum legionum, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoque exſequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui ſocij reges, [11] quanto ſit anguſtiùs imperitatum. Italiam vtroque mari duæ claſſes, Miſenum apud & Rauennam, proximumq; Galliæ litus roſtratæ naues præſidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Auguſtus in opidum Foroiulienſe miſerat, valido cum remige. Sed præcipuum robur [12] Rhenum iuxta, commune in Germanos Galloſq; ſubſidium, octo legiones erant. [13] Hiſpaniæ recens perdomitæ, tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, donum populi Romani. [14] cetera Africæ, per duas legiones, pariſque numero Ægyptus. dehinc initio ab Suriâ vſque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum ſinu ambitur, quattuor legionibus coërcitum; accolis Hibero, Albanóque, & aliis regibus, qui magnitudine noſtrâ proteguntur aduersùm externa imperia. & Thraciam, Rhœmetalces ac liberi Cotyis: ripamq; Danubij, legionum duæ in Pannoniâ, duæ in Mœſiâ attinebant. [15] totidem apud Dalmatiam locatis, quæ poſitu regionis à tergo illis, ac ſi repentinum auxilium Italia poſceret, haut procul accirentur. quamquam inſideret vrbem proprius miles, [16] tres vrbanæ, nouem prætoriæ cohortes, Etruriâ fermè Vmbriaque dilectæ, aut vetere Latio, [17] & * colonis antiquitus Romanis. At apud idonea prouinciarum [18] ſociæ triremes, alæque, & auxilia cohortium. neque multò ſecus in iis virium; ſed perſequi incertum * fuit; cùm ex vſu temporis huc illuc mearent, gliſcerent numero, & aliquando minuerentur, Congruens crediderim recenſere ceteras quoque Reip. partes, quibus modis ad eam diem habitæ ſint: quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Iam primùm publica negotia, & priuatorum maxima, apud patres tractabantur. dabaturq; primoribus differere: & in adulationem lapſos, cohibebat ipſe. mandabatq; honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, inluſtres domi artes ſpectando: vt ſatis conſtaret, non alios potiores fuiſſe. Sua conſulibus, ſua prætoribus ſpecies: minorum quoque magiſtratuum exercita poteſtas: legeſque, ſi maieſtatis quæſtio eximeretur, bono in vſu. At frumenta, & pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, ſocietatibus equitum Romanorum agitabantur. Res ſuas Cæſar ſpectatiſſimo cuique, quibuſdam ignotis ex famâ mandabat; ſemelq; adſumti tenebantur, prorſus ſine modo, cùm plerique iiſdem negotiis inſeneſcerent. Plebes acri quidem annonâ fatigabatur: ſed nulla in eo culpa ex principe. quin infecunditati terrarum, aut aſperis maris obuiam iit, quantum impendio, diligentiaq; poterat. & ne prouinciæ nouis oneribus turbarentur, vtque vetera ſine auaritiâ aut crudelitate magiſtratuum tolerarent, prouidebat. corporum verbe-

Recenſus legionum & militum: Quot, et vbi. Claſſes.

Legiones Germanicæ. Hiſpanicæ. Africanæ. Syricæ.

Pannonicæ. Mœſicæ. Dalmaticæ.

Vrbanus miles.

* coloniis

* fuerit;

Ciuilis adminiſtratio, qualis hactenus

verbera, ademtiones bonorum aberant. Rari per Italiam Cæsaris agri; modestâ seruitia; intrà paucos libertos domus; ac si quando cum priuatis disceptaret, forum & ius. quæ cuncta, non quidem comi viâ, sed horridus ac plerumque formidatus retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur. nam dum superfuit, mansere: quia Seianus incipiente adhuc potentiâ, bonis consiliis notescere volebat, & vltor metuebatur, non occultus odij, & crebrò querens *incolumi filio adiutorem imperij alium vocari. & quantum superesse vt collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo; vbi sis ingressus, adesse studia & ministros. exstructa iam sponte præfecti castra, datos in manum milites:* [19] *cerni effigiem eius, in monumentis Gn. Pompeij:* [20] *communes illi cum familiâ Drusorum fore nepotes.* [21] *precandam post hæc Modestiam, vt contentus esset.* Neque rarò, neque apud paucos talia iaciebat; & secreta quoque eius, corruptâ vxore, prodebantur. Igitur Seianus maturandum ratus, diligit venenum, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adsimularetur. Id Druso datum per Lygdum Spadonem, [22] vt octo post annos cognitum est. Cetertùm Tiberius per omnes valetudinis eius dies, nullo metu, an vt firmitudinẽ animi ostentaret, etiam defuncto necdum sepulto, curiam ingressus est. [23] consulesque sede vulgari per speciem mœstitiæ sedentes, honoris lociq́ue admonuit; & effusum in lacrimas senatum, victo gemitu, simul oratione continuâ erexit. *Non quidem sibi ignarum, posse argui, quòd tam recenti dolore subierit oculos senatus:* [24] *vix propinquorum alloquia tolerari,* [25] *vix diem adspici à plerisque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos; se tamen fortiora solatia è complexu Reip. petiuisse.* Miseratusque Augustæ extremam senectam, rudem adhuc nepotum, & vergentem ætatem suam, vt Germanici liberi, vnica præsentium malorum leuamenta, inducerentur, petiuit. Egressi consules, firmatos adloquio adolescentulos, deductósque ante Cæsarem statuunt. Quibus adprehensis, *Patres conscripti, Hos,* inquit, *orbatos parente, tradidi patruo ipsorum, precatusq́; sum, quamquam esset illis propria suboles, ne secus quàm suum sanguinem foueret ac tolleret, sibiq́; & posteris confirmaret. erepto Druso, preces ad vos conuerto, diuq́; & patriâ coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis maioribus genitos suscipite, regite: vestram meamq́; vicem explete. Hi vobis Nero & Druse parentum loco ita nati estis, vt bona malaq́; vestra ad Remp. pertineant.* Magno ea fletu, & mox precationibus faustis audita. ac si modum orationi posuisset; misericordiâ sui gloriaq́ue animos audientium impleuerat. ad vana & toties inrisa reuolutus, de reddendâ Rep. vtque consules seu quis alius regimen susciperent, vero quoque & honesto fidem demsit. Memoriæ Drusi eadem quæ in Germanicum decernuntur; pleriſque additis, vt fermè amat posterior adulatio. Funus imaginum pompâ maximè inlustre fuit, cùm origo Iuliæ gentis Æneas, omnésque Albanorum reges, & conditor vrbis Romulus, pòst Sabina nobilitas, [26]* Appius Clausus, ceteræque Claudiorum effigies, longo ordine spectarentur. In tradendâ morte Drusi, quæ plurimis maximéque fidis auctoribus memorata sunt, rettuli. sed non omiserim eorundem temporum rumorem validum adeò, vt nondum exoleſcat. Corruptâ ad scelus Liuiâ, Seianum Lygdi quoque Spadonis animum stupro vinxisse: quòd is Lygdus ætate atq;

Drusi da Seiano querela.

Quas vxor extulit.

Igitur veneno tollitur.

Firmitudo Tiberij in eo casu.

Germanici liberi in curam accîti:

Commendati patribus.

Curam rerũ deprecatur Tiberius.

Parùm seriò:

Funus Drusi.

Atta Variatum in morte eius tradendâ.

atque formâ carus domino, interq́ue primores ministros erat. deinde inter conscios, vbi locus veneficij, tempus, composita sunt; eò audaciæ prouectum, vt verteret, & occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem quæ prima ei apud filium epulanti offerretur. eâ fraude tum senem, postquam conuiuium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse. atque illo ignaro & iuueniliter hauriente, auctam suspicionem, tamquam metu & pudore, sibimet inrogaret mortem quam patri struxerat. [27] Hæc vulgo iactata, super id quòd nullo auctore certo firmantur, promtè refutaueris. Quis enim mediocri prudentiâ, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idq́ue suâ manu & nullo ad pœnitendum regressu? Quin potius ministrum veneni excruciaret, auctorem exquireret, insitâ denique etiam in extraneos contatione & morâ, aduersùm vnicum & nullius antè flagitij compertum vteretur. Sed quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimiâ caritate in eum Cæsaris, & ceterorum in vtrumque odio, quamuis fabulosa & immania credebantur: atrociore semper famâ, erga dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris per Apicatam Seiani proditus, tormentis Eudemi, ac Lygdi patefactus est. neque quisquam scriptor tam infensus exstitit, vt Tiberio obiectaret, cùm omnia alia conquirerent, intenderentq́ue. Mihi tradendi arguendiq́ue rumoris causſa fuit, vt claro sub exemplo falsas auditiones depellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura nostra venerit, ne diuulgata atque incredibilia, auidè accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant. Cetertùm [28] laudante filium pro rostris Tiberio, senatus populusque habitum ac voces dolentum simulatione magis quàm libens induebat, domumq́; Germanici reuiuiscere occulti lætabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina spem malè tegens, perniciem adcelerauere. Nam Seianus vbi videt mortem Drusi inultam interfectoribus, sine mœrore publico esse, ferox scelerum, & quia prima prouenerant, volutare secum, quo nam modo Germanici liberos peruerteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres poterat, egregiâ custodum fide, & pudicitiâ Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam eius insectari, vetus Augustæ odium, recentem Liuiæ conscientiam exagitare, vt superbiam fecunditate subnixam, popularibus studiis inhiare dominationi, apud Cæsarem arguerent. Atque hæc callidis criminatoribus ([29] inter quos dilexerat Iulium Postumum per adulterium Mutiliæ Priscæ inter intimos auiæ, & consiliis suis peridoneum: quia Prisca in animum Augustæ valida) anum suapte naturâ potentiæ anxiam, insociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoque proximi inliciebantur, prauis sermonibus tumidos spiritus perstimulare. At Tiberius, nihil intermissâ rerum curâ, negotia pro solatiis accipiens, ius ciuium, preces sociorum tractabat. Factáque auctore eo senatusconsulta, vt ciuitati Cibyraticæ apud Asiam, Ægirensi apud Achaiam motu terræ labefactis, subueniretur remissione tributi in triennium. Et Vibius Serenus [30] proconsul vlterioris Hispaniæ de vi publicâ damnatus, [31] ob atrocitatem *temporum in insulam Amorgum deportatur. Carsius Sacerdos reus tamquam frumento

Quam venenum patri parum prouide adscribit.

Refellit ridiculum.

Fauor omnium in liberis Germanici.

Quibus insidiatur Seianus.

Et Agrippinã matrẽ primò criminatur.

Sublenata vrbes.

Accusati alioquet:

*morum

Inter bos C. Gracchus.

hostem Tacfarinatem iuuisset, absoluitur; eiusdémq; criminis C Gracchus. Hunc comitem exsilij admodum infantem, [32] pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres & liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur. nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia & L. Apronius qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, & paternis aduersis foret abstractus. Is quoque annus legationes Græcarum ciuitatum habuit; Samiis Iunonis, Cois Æsculapij delubro, vetustum asyli ius vt firmaretur, petentibus. Samij decreto Amphictyonum nitebantur, quis præcipuum fuit rerum omnium iudicium, quâ tempestate Græci conditis per Asiam vrbibus orâ maris potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas. & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Æsculapij induxerant, cùm iussu regis Mithradatis apud cunctas Asiæ insulas & vrbes trucidarentur. Variis dehinc & sæpius inritis prætorum quæstibus, postremò Cæsar de immodestiâ histrionum rettulit. Multa ab iis in publicum seditiosè, fœda per domos tentari. [33] Oscum quondam ludicrum leuissimæ apud vulgum oblectationis, eò flagitiorum & virium venisse, vt auctoritate patrum coërcendum sit. Pulsi tum histriones Italiâ. Idem annus alio quoque luctu Cæsarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis extinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucillius Longus, omnium illi tristium lætorumque socius, vnusque è senatoribus Rhodij secessus comes. Ita [34] quamquam nouo homini, censorium funus, [35] effigiem apud forum Augusti, publicâ pecuniâ patres decreuere: apud quos etiam tum cuncta tractabantur. adeò vt [36] procurator Asiæ Lucillius Capito, accusante prouinciâ caussam dixerit, magnâ cum adseueratione Principis, non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares dedisse. quòd si vim prætoris vsurpasset, manibúsque militum vsus foret; spreta in eo mandata sua, audirent socios. Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam vltionem, & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decreuere Asiæ vrbes templum Tiberio matríque eius, ac senatui. Et permissum statuere. Egitque Nero grates eâ caussâ patribus atque auo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoriâ Germanici, illum adspici, illum audiri rebantur. aderantque iuueni modestia, ac forma, principe viro digna, notis in eum Seiani odiis ob periculum grata. Sub idem tempus de flamine Diali in locum Seruij Maluginensis defuncti legendo, simul rogandâ nouâ lege, disseruit Cæsar. [37] *Nam patricios conferreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex quis vnus legeretur, vetusto more: neque adesse, vt olim, eam copiam, omissâ confarreandi adsuetudine, aut inter paucos retentâ. pluréque eius rei caussas adferebat; potissimam, penes incuriam virorum feminarúmque. Accedere ipsius cærimoniæ difficultates, qua consultò vitarentur.* [38] *Et quando exiret è iure patrio, qui id flaminium apiceretur, quaq; in manum flaminis conueniret. Ita medendum senatus decreto, aut lege; sicut Augustus quædam ex horridâ illâ antiquitate, ad præsentem vsum flexisset.* Igitur tractatis religionibus, placitum, instituto flaminum nihil demutari. sed lata lex, quâ [39] flaminica Dialis sacrorum caussâ in potestate viri, cetera promiscuo feminarum iure ageret.

Tiberio templum in Asiâ.

Flaminis allectio.

De vxore eius aliquid nouatum.

ret. & filius Maluginensis patri suffectus. Vtque gliscceret dignatio sacerdotum, atque ipsis promtior animus foret ad capessendas cærimonias, decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, LLS. xx. & quoties [40] Augusta theatrum introisset, vt sedes inter Vestalium consideret. Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. Pontifices eorumq; exemplo ceteri sacerdotes, [41] cùm pro incolumitate Principis vota susciperent, Neronem quoque & Drusum iisdem diis commendauere; non tam caritate iuuenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps si nulla, & vbi nimia est. Nam Tiberius haut vnquam domui Germanici mitis, tum verò æquari adolescentes senectæ suæ, impatienter indoluit: accitósque Pontifices percontatus est, num id precibus Agrippinæ, aut minis tribuissent. Et illi quidem quamquam abnuerent, modicè perstricti, (etenim pars magna è propinquis ipsius, aut primores ciuitatis erant:) ceterùm in senatu, oratione monuit in posterum, ne quis mobiles adolescentium animos, præmaturis honoribus ad superbiam extolleret. instabat quippe Seianus, incusabatque deductam ciuitatem, vt ciuili bello. esse qui se partium Agrippinæ vocent: ac ni resistatur, fore pluris. neque aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si vnus altérve maximè promti subuerterentur. Quâ caussâ C. Silium & Titium Sabinum adgreditur. amicitia Germanici perniciosa vtrique: Silio, & quòd ingentis exercitus septem per annos moderator, partísque apud Germaniam triumphalibus Sacrouiriani belli victor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios dispergatur. credebant plerique auctam offensionem ipsius intemperantiâ, immodicè iactantis, suum militem in obsequio durauisse, cùm alij ad seditiones prolaberentur: neque mansurum Tiberio imperium, si iis quoque legionibus cupido nouandi fuisset. Destrui per hæc fortunam suam Cæsar, imparemq; tanto merito rebatur. Nam beneficia eò vsque læta sunt, dum videntur exsolui posse: vbi multum anteuenêre, pro gratiâ odium redditur. Erat vxor Silio Sosia Galla, caritate Agrippinæ inuisa Principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immissúsque Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens, odiis Seiani per dedecus suum gratificabatur. Precante reo breuem moram, dum accusator consulatu abiret, aduersatus est Cæsar: solitum quippe magistratibus, diem priuatis dicere. nec infringendum consulis ius, cuius vigiliis niteretur, ne quod resp. detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. Igitur multâ adseueratione, quasi aut legibus eum Silio ageretur, aut Varro consul, aut illud Resp. esset, coguntur patres: silente reo, vel si defensionem cœptaret, non occultante cuius irâ premeretur. Conscientiâ belli Sacrouir diu dissimulatus, victoria per auaritiam fœdata, & vxor Sosia arguebantur. nec dubiè repetundarum criminibus hærebant. sed cuncta quæstione maiestatis exercita; & Silius imminentem damnationem voluntario fine præuertit. Sæuitum tamen in bona, [42] non vt stipendiariis pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat: sed liberalitas Augusti auulsa, computatis singillatim quæ fisco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exsilium pellitur Asinij Galli sententiâ, qui partem bonorum

Honos Vestalibus additus.

A. V. C. D. CCLXXVII.

Votis publicis inserti Nero & Drusus.

Indignante Principe.

Quem necuit Seianus.

Amici Germanici petuntur.

Silius primò.

Quem Consul Varro accusat.

Sed Silius sponte vitâ abit.

Vxor eius pulsa.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Cádiz Biblioteca

M. Iunii. Manius.

rum publicandam, pars vt liberis relinqueretur, censuerat. contrà * M. Lepidus [43] quartam accusatoribus secundùm necessitudinem legis, cetera liberis concessit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, grauem & sapientem virum fuisse comperio. Nam pleraque ab sæuis adulationibus aliorum, in melius deflexit: neque tamen temperamenti egebat, cùm æquabili auctoritate & gratiâ apud Tiberium viguerit. vnde dubitare cogor, fato & sorte nascendi, vt cetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos: an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque interabruptam contumaciam, & deforme obsequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At [44] Messallinus Cotta haut minus claris maioribus, sed animo diuersus, censuit cauendum senatusconsulto, vt quamquam insontes magistratus & culpæ alienæ nescij prouincialibus vxorum criminibus, perinde quàm suis plecterentur. Actum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. Is namque, [45] vt rettuli, cessurum se vrbe ob factiones accusatorum in senatu clamitauerat: & spretâ potentiâ Augustæ, trahere in ius Vrgulaniam, domóque Principis excire ausus erat. Quæ in præsens Tiberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuoluente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat: [46] Pisonémque *grauius secreti sermonis incusauit aduersùm maiestatem habiti. adiecitque in domo eius venenum esse, eumque gladio accinctum introire curiam. Quod vt atrocius vero tramissum. ceterorum quæ multa cumulabantur, receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam. [47] Relatum & de Cassio Seuero exsule, qui sordidæ originis, maleficæ vitæ, sed orandi validus, [48] per immodicas inimicitias, [49] vt iudicio iurati senatus Cretam amoueretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteráque odia aduertit: bonisque exutus, interdicto igni atque aquâ, [50] saxo Seriphio [51] consenuit. Per idem tempus [52] Plautius Siluanus prætor, incertis caussis Aproniam coniugem in præceps iecit; tractusq; ad Cæsarem ab L. Apronio socero, turbatâ mente respondit, tamquam ipse somno grauis atque eò ignarus, & vxor sponte mortem sumsisset. Non contanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum; in quo reluctantis & impulsæ vestigia cernebantur. Refert ad senatum, datisque iudicibus [53] Vrgulania Siluani auia pugionem nepoti misit. Quod perinde creditum quasi Principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum Vrgulaniâ. Reus frustra tentato ferro, venas præbuit exsoluendas. Mox Numantina prior vxor eius accusata iniecisse carminibus & veneficiis vecordiam marito, insons iudicatur. Is demum annus populum Romanum longo aduersum Numidam Tacfarinatem bello absolúit. [54] Nam priores duces *sibi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant. Iamque [55] tres laureatæ in vrbe statuæ, & adhuc [56] raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui [57] Ptolemæo Iubæ filio iuuentâ incurioso, libertos regios, & seruilia imperia bello mutauerant. Erat illi prædarum receptor ac socius populandi, rex Garamantum; non vt cum exercitu incederet, sed missis leuibus copiis, quæ ex longinquo in maius audiebantur: ipsaque è prouinciâ, vt quis fortunæ inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africâ hosti-

Lepidi egregia laudatio.

Piso accusatur.

Granius Ante damnationem moritur.

Cassio Seuero pœna exaugetur.

Apronia à marito præcipitata.

Isq; ad mortem actus.

vbi

Bellum vltimum cũ Tacfarinate.

hostibus reportari Nonam legionem iusserat. nec [58] proconsul eius anni P. Dolabella retinere ausus erat, iussa principis magis quàm incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas, dispersò rumore, rem Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari, eóque paulatim Africâ decedere, ac posse reliquos circumueniri, si cuncti, quibus libertas seruitio potior, incubuissent: auget vires, positisque castris [59] Thubuscum opidum circumsidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu soluit obsidium, locorumque opportuna permuniuit. simul principes Musulamorum defectionem cœptantes securi percutit. Dein quia pluribus aduersùm Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non graui nec vno incursu confectandum hostem vagum: excito cum popularibus rege Ptolemæo, quattuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data: & prædatorias manus, delecti Maurorum duxere. Ipse consultor aderat omnibus. Nec multo pòst adfertur, Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis mapalibus consedisse: fisos loco, quia vastis circùm saltibus claudebatur. Tum expeditæ cohortes alæque quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulque cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis, aut diuersos pastus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositæ turmæ, cuncta prœlio prouisa: hostibus contrà omnium nescius, non arma, non ordo, non consilium, sed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infensus miles memoriâ laborum, & aduersùm eludentes optatæ toties pugnæ, se quisque vltione & sanguine explebant. Differtur per manipulos Tacfarinatem omnes notum tot prœliis consectentur: non nisi duce interfecto, requiem belli fore. At ille dilectis circùm stipatoribus, vinctóque iam filio, & effusis vndique Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haut inultâ morte effugit. Isque finis armis impositus. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blæsi auunculi eius laus obsoleseceret. Sed neque Blæsus ideo inlustrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insigneis captiuos, cædem ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati rarò in vrbe visi, quos Tacfarinate cæso, [60] perculsa gens & culpæ nescia, ad satisfaciendum populo Rom. miserat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum studiis, repetitus ex vetusto mos, missusque è senatoribus qui [61] scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera daret, regémque & socium atque amicum appellaret. Eâdem æstate, mota per Italiam seruilis belli semina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtisius quondam prætoriæ cohortis miles. primò cœtibus clandestinis, apud Brundisium, & circumiecta opida; mox positis propalàm libellis, ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus & ferocia seruitia: cùm velut munere deûm, tres biremes adpulere ad vsus commeantium illo mari. Et erat iisdem regionibus Curtius Lupus quæstor, [62] cui prouincia vetere ex more Cales euenerat. Is dispositâ classiariorum copiâ, cœptantem tum maximè coniurationem disiecit. Missusque à Cæsare properè Staius tribunus cum validâ manu, ducem

Dolabella comprimit.

Denique dissipatis copiis opprimit.

Ipso Tacfarinate cæso.

Triumphalia tamen non impetrat.

Ptolomæo regi dona, vetus priscò.

Bellum seruile nascitur.

Sed in herbâ opprimitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsum & proximos audaciæ in vrbem traxit; iam trepidam, ob multitudinem familiarum, quæ gliscebat immensùm, minore in dies plebe ingenuâ. Iisdem consulibus miseriarum ac sæuitiæ exemplum atrox, reus pater, accusator filius, [63] * nomen viri, Q. Vibius Serenus, in senatum inducti sunt, ab exsilio retractus, illuuieque ac squalore obsitus, [64] & tum catenâ vinctus perorante filio. Præparatur adolescens multis munditiis, alacri vultu. structas principi insidias, missósque in Galliam concitores belli, index idem & testis dicebat; adnectebatque Cæcilium Cornutum prætorium ministrauisse pecuniam. qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinauit. At contrà reus nihil infracto animo, obuersus in filium, quatere vincula, vocare vltores deos, vt sibi quidem redderent exsilium, vbi procul tali more ageret, filium autem quandoque supplicia sequerentur. Adseuerabatque innocentem Cornutum, & falsâ exterritum: idque facile intellectu, si proderentur alij. non enim se cædem principis & res nouas, vno socio cogitasse. Tum accusator Gn. Lentulum & Seium Tuberonem nominat: magno pudore Cæsaris, cùm primores ciuitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hostilis, & turbandæ Reip. arcesserentur. Sed hi quidem statim exemti. In patrem, ex seruis quæsitum: & quæstio aduersa accusatori fuit qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, [65] robur & saxum, aut parricidarum pœnas minitantium, cessit vrbe. ac retractus Rauennâ, exsequi accusationem adigitur, non occultante Tiberio vetus odium, aduersus exsulem Serenum. Nam [66] post damnatum Libonem, missis ad Cæsarem litteris exprobrauerat, suum tantum studium sine fructu fuisse. addideratq; quædam contumaciùs, quàm tutum apud aures superbas & offensioni proniores. ea Cæsar octo post annos rettulit, medium tempus variè arguens; etiam si tormenta, peruicaciâ seruorum, conrrà euenissent. Dictis dein sententiis vt Serenus more maiorum puniretur, quò molliret inuidiam, [67] intercessit. Gallus Asinius, Gyaro aut Donusâ claudendum censere. id quoque aspernatus est, egenam aquæ vtramque insulam referens, dandósque vitæ vsus cui vita concederetur. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus suâ manu ceciderat, actum de præmiis accusatorum abolendis, si quis maiestatis postulatus ante perfectum iudicium se ipse vitâ priuauisset, ibaturque in eam sententiam, ni durius contraque morem suum palàm pro accusatoribus Cæsar, Inritas leges, Remp. in præcipiti conquestus esset, subuerterent potius iura, quàm custodes eorum amouerent. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam satis coërcitum, per præmia eliciebantur. His tam adsiduis tamque mæstis modica lætitia interiicitur, quòd C. Cominium equitem Romanum probrosi in se carminis conuictum, Cæsar precibus fratris qui senator erat, concessit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam sequeretur, tristiora malle. neque enim secordiâ peccabat; nec occultum est, quando ex veritate, quando adumbratâ lætitiâ, facta Imperatorum celebrentur. quin ipse compositus aliàs, & velut eluctantium verborum, solutius promtiusque eloquebatur, quoties subueniret. At P. [68] Suilium quæstorem

Q. Serenus a filio accusatus.

** accusator filius (nomen viri q. Vibius Serenus) in Sen. inducti sunt. Ab ex. pater ret.*

Odium Tiberij in eum, & causa.

Damnatur, & deportatur.

Præmia accusatorum à Cæsare firmantur.

C. Cominio ignotum, ob fratrem.

rem quondam Germanici, cùm Italiâ arceretur conuictus pecuniam ob rem iudicandam cepisse, amouendum in insulam censuit; tantâ contentione animi, vt & iurando obstringeret è Rep. id esse. Quod asperè acceptum ad præsens, mox in laudem vertit, regresso Suilio: quem vidit sequens ætas præpotentem, venalem, & Claudij Principis amicitiâ diu prosperè, nunquam bene vsum. Eadem pœna in Catum Firmium senatorem statuitur, tamquam falsis maiestatis criminibus sororem petiuisset. Catus, vt rettuli, Libonem inlexerat insidijs, deinde indicio perculerat. eius operæ memor Tiberius, sed alia prætendens, exsilium deprecatus est: quo minus senatu pelleretur, non obstitit. Pleraque eorum quæ rettuli, quæque referam, parua forsitan & leuia memoratu videri non nescius sum. sed nemo Annales nostros cum scripturâ eorum contenderit, qui veteres populi Romani res composuere. Ingentia illi bella, expugnationes vrbium, fusos captósque reges; aut, si quando ad interna prærterrent, discordias consulum aduersum tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis & optimatium certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arto, & inglorius labor. Immota quippe aut modicè lacessita pax, mæstæ vrbis res, & Princeps proferendi imperij incuriosus erat. Non tamen sine vsu fuerit, introspicere illa primo aspectu leuia; [69] ex quîs magnarum sæpe rerum * motus oriuntur. Nam cunctas nationes & vrbes populus, aut primores, aut singuli regunt. dilecta ex his & constituta Reip. forma, laudari faciliùs, quàm euenire; vel si euênit, haut diuturna esse potest. Igitur vt olim plebe validâ, vel cùm patres pollerent, noscenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; senatusq; & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum & sapientes credebantur: sic conuerso statu, [70] neque alia * rerum quàm si vnus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit. quia pauci prudentiâ, honesta ab deterioribus, vtilia ab noxiis discernunt: plures, aliorum euentis docentur. [71] ceterùm vt profutura; ita minimum oblectationis adferunt. nam situs gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos sæua iussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocẽtium, & easdem exitu caussas coniungimus; obuiâ rerum similitudine, & satietate. Tum quòd antiquis scriptoribus rarus obtrectator, neque refert cuiusquam, Punicas Romanásve acies lætiùs extuleris: at multorum qui Tiberio regente pœnam vel infamiam subiere, posteri manent. vtque familiæ ipsæ iam exstinctæ sint; reperies qui ob similitudinem morum, aliena malefacta sibi obiectari putent. etiam gloria ac virtus infensos habet, vt animus ex propinquo diuersa arguens. Sed ad incepta redeo. Cornelio Cosso, Asinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus postulatur, nouo ac tunc primùm audito crimine, quòd editis annalibus, [72] laudatóque M. Bruto, C. Cassium Romanorum vltimum dixisset. Accusabant [73] Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Seiani clientes. id perniciabile reo, & Cæsar truci vultu defensionem accipiens. quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorsus est. *Verba mea P. C. arguuntur: adeo factorum innocens sum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex maiestatis amplectitur: Brutum & Cassium*

P. Suilius deportatur.

De scriptione istâ iudicij.

** monitus Et quis eius vsus.*

** re Rom. id est, re Romana.*

A. V. C. D. CCLXXIIX. Cremutius postulatur nouo & futili crimine.

Libera & pulchra eius defensio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

laudauisse dicor. quorum res gestas cùm plurimi composuerint, nemo sine honore memorauit. Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Gn. Pompeium tantis laudibus tulit, vt Pompeianum eum Augustus appellaret. neque id amicitiæ eorum effecit. Scipionem, Afranium, [74] hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe vt insignis viros nominat. [75] Asinij Pollionis scripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Messalla Coruinus, imperatorem suum Cassium prædicabat: & vterque opibus q. atque honoribus peruigurè. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquauit, quid aliud dictator Cæsar quàm rescripta oratione, velut apud iudices respondit? Antonij epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multâ cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæsarum leguntur. sed ipse diuus Iulius, ipse diuus Augustus & tulêre ista, & reliquêre; haut facilè dixerim; moderatione magis an sapientiâ. namque spreta exolescunt: si irascare, adgnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modò libertas, etiam libido impunita. aut si quis aduertit, dictis dicta vltus est. Sed maximè solutum, & sine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratiæ exemisset. num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obtinentibus, belli ciuilis causs̃a populum per conciones incendo? An [76] illi quidem septuagesimum ante annum peremti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem aboleuit, sic partem memoriæ apud scriptores retinent? suum cuique decus posteritas rependit. nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modò Cassij & Bruti, sed etiam mei meminerint. [77] Egressus dein senatu, vitam abstinentiâ finiuit. [78] libros per ædiles cremandos censuêre patres, [79] sed manserunt occultati, & editi. Quo magis secordiam eorum inridere libet, qui præsenti potentiâ, credunt exstingui posse etiam sequentis æui memoriam. Nam contrà, punitis ingeniis gliscit auctoritas. neque aliud externi reges, aut qui eâdem sæuitiâ vsi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperêre. Ceterùm postulandis reis, tam continuus annus fuit, vt feriarum Latinarum diebus, [80] Præfectum vrbis Drusum, [81] auspicandi gratiâ tribunal ingressum, adierit Calpurnius Saluianus in Sex. Marium. [82] quod à Cæsare palàm increpitum, caussa exsilij Saluiano fuit. [83] Obiecta publicè Cyzicenis incuria cærimoniarum diui Augusti, additis violentiæ criminibus aduersùm ciues Romanos. & amisêre libertatem, quam bello Mithradatis meruerant circũsessi, nec minus suâ constantiâ, quàm præsidio Luculli pulso rege. At Fonteius Capito, qui proconsul Asiam curauerat, absoluitur; comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum, neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. [84] nam vt quis districtior accusator, velut sacrosanctus erat: leues, ignobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tempus Hispania vlterior, missis ad senatum legatis orauit, vt exemplo Asiæ delubrum Tiberio matriq; eius exstrueret: quâ occasione Cæsar, validus alioqui spernendis honoribus, & respondendum ratus iis quorum rumore arguebatur in ambitionem flexisse, huiuscemodi orationem cœpit. *Scio P. C. constantiam meam à plerisque desideratam, quòd Asiæ ciuitatibus nuper idem istud petentibus, non sim aduersatus. ergo & priorũ silentij defensionem; & quid in futurum statuerim, simul aperiam. Cùm* [85] *diuus Augustus, sibi atque vrbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset;* [86] *qui omnia facta dictaque eius vice legis obseruem, placitum iam exemplum promtius secutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adiungebatur. Ceterùm vt semel recepisse, veniam habuerit; ita per omnes prouincias effigie numinum sacrari, ambitiosum, superbum. & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur. Ego me P. C. mortalem esse, & hominum officia fungi, satis q. habere, si locum principem impleam, & vos testor, & meminisse posteros volo. qui satis superq. memoriæ meæ tribuent, vt maioribus meis dignum, rerum vestrarum prouidum, constantem in periculis, offensionum pro vtilitate publicâ non pauidum, credant. Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & mansuræ. Nam quæ saxo struuntur, si iudicium posterorum in odium vertit, pro sepulcris spernuntur. Proinde socios, ciues, & deos & deas ipsas, precor: hos, vt mihi ad finem vsque vitæ, quietam & intelligentem humani diuinique iuris mentem duint; illos, vt quandocumque cesserò, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei prosequantur.* Perstitit q; posthac secretis etiam sermonibus aspernari talem sui cultum. quod alij modestiam; multi quia diffideret, quidam vt degeneris animi interpretabantur. Optumos quippe mortalium, altissima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos, deũm numero additos. Meliùs Augustum, qui sperauerit. Cetera Principibus statim adesse: vnum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam. nam contemtu famæ, contemni virtutes. At Seianus nimiâ fortunâ *secors & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Liuiâ, componit ad Cæsarem codicillos. [87] moris quippe tum erat, quamquam præsentem, scripto adire. eius talis forma fuit. *Beneuolentiâ patris Augusti, & mox plurimus Tiberij iudicijs ita insueuisse, vt spes votáque sua non prius ad deos, quàm ad Principum aures conferret. Neque fulgorem honorum vnquam precatum: excubias ac labores, vt vnum è militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum,* [88] *vt coniunctione Cæsaris dignus crederetur. hinc initium spei. Et quoniam audiuerit Augustum, in conlocandâ filiâ,* [89] *nonnihil etiam de equitibus Romanis consultauisse: ita si maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, solâ necessitudinis gloriâ vsurum. non enim exuere imposita munia: satis æstimare, firmari domum aduersum iniquas Agrippinæ offensiones. idq; liberorum causs̃â. nam sibi multum superq; vitæ fore, quod tali cum Principe expleuisset.* Ad ea Tiberius, laudatâ pietate Seiani, suisq; in eum beneficiis modicè percursis, cùm tempus tamquam ad integram consultationem petiuisset, adiunxit. [90] *Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: Principum diuersam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. ideò se non illuc decurrere, quod promtum rescriptu: posse ipsam Liuiam statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum haberet: esse illi matrem & auiam, propiora consilia. simplicius acturum. de inimicitijs primùm Agrippinæ: quas longè acrius arsuras, si matrimonium Liuiæ, velut in partes, domum Cæsarum distraxisset. sic quoque erumpere æmulationem feminarum, eaq; discordiâ nepotes suos conuulsi: quid si intendatur certamen, tali coniugio?* [91] *Falleris enim Seiane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ* [92] *C. Cæsari, mox Druso nupta fuerit,*

Vitá fortiter abiit.
Libri ejus exusti, frustrá, & augendæ famæ.
Templum Hispani Tiberio structũ volunt.
Eius sententia de hoc honorum genere.

Verba præclara, & non pro Tiberio.
Viri magni, magnæ famæ auidi.
* vecors.
Seianus nuptias Liuiæ petit:
Idq; scripto.
Obliquè negat Tiberius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eâ mente acturam vt cum equite Romano senescat. Ego vt sinam, credis ne passuros, qui fratrem eius, qui patrem matoresq; nostros, in summis imperiis vidêre? Vis tu quidem istum intra locum sistere. sed illi magistratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibusq; de rebus consuluni, [93] *excessisse iam pridem equestre fastigium, longeq; antisse patris mei amicitias non occulti ferunt, perq; inuidiam tui me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si cùm in omnis curas distraheretur, immensumq; attolli prouideret, quem coniunctione tali super alios extulisset,* [94] *C. Proculeium & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti mouemur; quanto validius est quod M. Agrippæ, mox mihi conlocauit? Atque ego hæc, pro amicitiâ, non occultaui. Ceterùm neque tuis, neque Liuiæ destinatis aduersabor. Ipse quid intra animum volutauerim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem: omittã ad præsens referre. id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istæ, tuúsq; in me animus mereantur. datoq; tempore, vel in senatu, vel in cõcione non reticebo.* Rursum Seianus, non tam de matrimonio, sed altius metuens tacita suspicionũ: vulgi rumorẽ, ingruentem inuidiam deprecatur. Ac ne assiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, vt Tiberium ad vitam procul Româ, amœnis locis degendam impelleret. Multa quippe prouidebat. suâ in manu aditus, [95] litterarumq; magnâ ex parte se arbitrum fore, cùm per milites commearent: mox Cæsarem vergente iam senectâ secretóque loci molitum, munia imperij faciliùs tramissurum: & minui sibi inuidiam, ademtâ salutantum turbâ; sublatisq; inanibus, verâ potentiâ augere. Igitur paulatim negotia vrbis, populi adcursus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus quietem & solitudinem: quîs abesse tædia & offensiones, ac præcipua rerum maximè agitari. Ac fortè habita per illos dies de* [96] *Votieno Montano celebris ingenij viro cognitio, contantem iam Tiberium perpulit, vt vitandos crederet patrum cœtus vocésque, quæ plerumque veræ & graues coràm ingerebantur. nam postulato Votieno ob contumelias in Cæsarem dictas, testis Æmylius è militaribus viris dum studio probandi cuncta rèfert, & quamquam inter obstrepentes magnâ adseueratione nititur; audiuit Tiberius probra, quîs per occultum lacerabatur. adeóque perculsus est, vt se vel statim vel in cognitione purgaturum clamitaret: precibusque proximorum, adulatione omnium, ægrè componeret animum.* [97] *Et Votienus quidem maiestatis pœnis adfectus est. Cæsar obiectam sibi aduersus reos inclementiam eo peruicaciùs amplexus, Aquiliam adulterij delatam, cum Vario Ligure* [98] *quamquam Lentulus Getulicus consul designatus lege Iuliâ damnasset, exsilio puniuit: Apidiumque Merulam, quòd in acta diui Augusti non iurauerat,* [99] *albo senatorio erasit. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Messeniorum legationes, de iure templi* [100] *Dianæ * Limenetidis; quod suis à maioribus suáque in terrâ dicatum, Lacedæmonij firmabant annalium memoriâ, vatumq; carminibus. sed Macedonis Philippi, cum quo bellassent, armis ademtum; ac pòst C. Cæsaris & M. Antonij sententiâ, redditum. Contrà Messenij, veterem inter Herculis poste-*

Callidum Seiani consilium.

Qui Principem abducit.

Causſa, quibus persuadet.

Plures accusati, damnati.

*Controuersia super templo: * Limnetidis Inter Lacedæmonios & Messenios.*

posteros diuisionem Peloponesſi protulere, [101] *suoque regi Dentheliatem agrum, in quo id delubrum, cessisse: monimentaque eius rei sculpta saxis, & ære prisco manere.* [102] *quòd si vatum, * annalium ad testimonia vocentur; plures sibi ac locupletiores esse. neque Philippum potentiâ, sed ex vero statuisse. idem regis Antigoni, idem Imperatoris Mummij iudicium. sic Milesios permisso publicè arbitrio, postremò Atidium Geminum prætorem Achaiæ decreuisse. Ita secundùm Messenios datum. Et Segestani* [103] *ædem Veneris, montem apud * Erycum vetustate delapsam, restaurari postulauere: nota memorantes de origine eius, & læta Tiberio.* [104] *suscepit curam libens, vt consanguineus. Tunc tractatæ Massilienſium preces, probatumque* [105] *P. Rutilij exemplum. namque eum legibus pulsum, ciuem sibi Smyrnęi addiderant. quo iure Vulcatius Moschus exsul in Massilienses receptus, bona sua Reip. eorum, vt patriæ reliquerat. Obiêre eo anno viri nobiles, Gn. Lentulus, & L. Domitius.* [106] *Lentulo super consulatum & triumphalia de Getulis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter partæ & modestè habitæ.* [107] *Domitium decorauit pater ciuili bello maris potens: donec Antonij partibus mox Cæsaris misceretur. Auus, Pharsalicâ acie, pro optimatibus ceciderat. ipse electus, cui * minor Antonia Octauiâ genita in matrimonium daretur. Pòst, exercitu flumen Albim transcendit, longiùs penetratâ Germaniâ, quàm quisquam priorum. easque ob res insigma triumphi adeptus est. Obiit & L. Antonius multâ claritudine generis, sed improsperâ. nam patre eius Iulo Antonio ob adulterium Iuliæ morte punito,* [108] *hunc admodum adolescentulum fororis nepotem sepositi Augustus in ciuitatem Massilienſem, vbi specie studiorum nomen exsilij tegeretur. habitus tamen supremis honor: ossaque tumulo Octauiorum inlata, per decretum senatus. Iisdem consulibus facinus atrox in citeriore Hispaniâ admissum à quodam agreste,* [109] *nationis Termestinæ. is prætorem prouinciæ L. Pisonem pace incuriosum ex improuiso in itinere adortus, vno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, postquam saltuosos locos attigerat, dimisso equo, per derupta & auia sequenteis frustratus est. neque diu fefellit. nam prehenso ductóq; per proximos pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus cùm tormentis edere conscios adigeretur; voce magnâ, sermone patrio, frustra se interrogari clamitauit, adsisterent socij ac spectarent: nullam vim tantam doloris fore, vt veritatem eliceret.* [110] *idemque cùm posterò ad quæsitionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxóque caput adflixit, vt statim exanimaretur. Sed Piso Termestinorum dolo cæsus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acriùs, quàm vt tolerarent barbari, cogebat. Lentulo Getulico, C. Caluisio Coss. decreta triumphi insignia Poppæo Sabino, contusis* [111] *Thracum gentibus, qui montium editis, inculti, atque eo ferociùs agitabant. Causa motus, super hominum ingenium, quòd pari dilectus, & validissimum quemque militiæ nostræ dare aspernabantur; ne regibus quidem parêre nisi ex libidine soliti, aut si mitterent auxilia suos ductores præficere, nec nisi aduersùm accolas belligerare. Ac tum rumor incesserat fore, vt dissecti aliisq; nationibus permixti, diuersas in terras traherentur. Sed ante-*

annalium atq. testimonia vocẽtur.

*Vincunt Messenij. * Erycem.*

Lentuli & Domitij mors, & elogia.

In Suetonio est, maior.

Item L. Antonij.

Piso Prætor Hispaniæ interficitur.

Mira constantia interfectoris.

A. V. C. D. CCLXXII.

In Thraciâ motus & bellum.

quam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam arma incipierent, misêre legatos, amicitiam, obsequiumque memoraturos; & mansura hæc si nullo nouo onere tentarentur. sin vt victis seruitium indiceretur; esse sibi ferrum & iuuentutem, & promtum libertati, aut ad mortem animum. Simul castella rupibus indita, conlatosque illuc parentes & coniuges ostentabant, bellumque impeditum, arduum, cruentum, minitabantur. At Sabinus, donec exercitus in vnum conduceret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo è Mœsiâ cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutauerant, veniret: additâ præsenti copiâ, ad hostem pergit, compositum iam per angustias saltuum quidam audentiùs apertis in collibus visebantur. quos dux Romanus acie suggressus, haut ægrè pepulit, sanguine barbarorũ modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco communitis, validâ manu montem occupat, angustum, & æquali dorso continuum vsque ad proximum castellum, quod [112] magna vis armata aut incondita tuebatur. simul in ferociſſimos qui ante vallum [113] more gentis cum carminibus & tripudiis præsultabant, mittit dilectos sagittariorum. Ii dum eminus grassabantur, crebra & multa vulnera fecere; propiùs incedentes, eruptione subitâ turbati sunt, receptique subsidio Sugambrę cohortis, quam Romanus promtam ad pericula, nec minus cantuum & armorum tumultu trucem, haut procul instruxerat. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoraui. iisq; permissum vastare, vrere, trahere prædas, dum populatio lucem intrà sisteretur, noctémque in castris tutam & vigilem capesserent. id primò seruatum: mox versi in luxum, & capti opulentiâ, omittere stationes, lasciuiâ epularum, aut somno & vino procumbere. Igitur hostes incuriâ eorum compertâ, duo agmina parant: quorum altero, populatores inuaderentur; alij castra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed vt clamore, telis, suo quisque periculo intentus, sonorem alterius prœlij non acciperet. tenebræ insuper dilectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia repentino concursu territa, cùm pars munitionibus adiacerent, plures extrà pabularentur, tanto infensiùs cæsi, quanto perfugæ & proditores ferre arma ad suum patriæq; seruitium incusabantur. Posterâ die Sabinus exercitum æquo loco ostendit, si barbari successu noctis alacres, prœlium auderent. & postquam castello, aut coniunctis tumulis non digrediebantur; obsidium cœpit per præsidia, quæ opportunè iam munie bat. dein fossam loricamq; contexens, quattuor millia passuum ambitu amplexus est. tum paulatim, vt aquam pabulumque eriperet, contrahere clastra, artáque circumdare. & struebatur agger, vnde saxa, hastæ, ignes propinquum iam in hostem iacerentur. sed nihil æquè quàm sitis fatigabat, cùm ingens multitudo bellatorum, imbellium, vno reliquo fonte vterentur. [114] Simul *æquè armenta (vt mos barbaris) iuxtà clausa, egestate pabuli exanimari: adiacêre corpora hominum, quos vulnera, quos sitis peremerat: pollui cuncta sanie, odore, contactu. [115] Rebusque turbatis, malum extremum discordia accessit: his deditionem, aliis mortem, & mutuos inter se ictus parantibus. & erant qui non inultum exitium, sed eruptionem suaderent: neque ignobiles,

Obuiam prudenter & cautè Sabinus it.

Primo impetu pellit.

Illi populares suos vagos cadunt.

Sed à Sabino arctius obsidentur.

Aquarum inopiâ premuntur.

* equi

biles, quamuis diuersi sententiis. Verùm è ducibus, Dinis prouectus senectâ, & longo vsu vim atque clementiam Romanam edoctus, ponenda arma, vnum adflictis id remedium, disserebat. Primusque se cum coniuge & liberis victori permisit. secuti ætate aut sexu imbecilli, & quibus maior vitæ quàm gloriæ cupido. At iuuentus Tarsam inter & Turesim distrahebatur. vtrique destinatum cum libertate occidere. sed Tarsa properum finem, abrumpendas pariter spes ac metus clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro. nec defuere qui eodem modo opperterent. Turesis suâ cum manu noctem opperitur, haut nescio duce nostro. Igitur firmatæ stationes densioribus globis. & ingruebat nox nimbo atrox, hostisque clamore turbido. modò per vastum silentium incertos obsessores effecerat: cùm Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia seruarent immoti, telisque non in falsum iactis. Interea barbari cateruis decurrentes, nunc in vallum manualia saxa, præustas sudes, decisa robora iacere: nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere fossas: quidam pontes & scalas antè fabricati inferre propugnaculis, eaque prehensare, detrahere, & aduersus resistenteis cominus niti. miles contrà deturbare telis, pellere vmbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles prouoluere. His partæ victoriæ spes, & si cedant, insignitius flagitium: illis extrema iam salus, & adsistentes plerisq; matres & coniuges, earumque lamenta addunt animos. nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera improuisa: suorum atque hostium ignoratio: & montis amfractu repercussæ velut à tergo voces, adeò cuncta miscuerant, vt quædam munimenta Romani quasi perrupta omiserint. neque tamen peruasere hostes nisi admodum pauci. ceteros, deleto promtissimo quoque aut saucio, adpetente iam luce trusêre ad summa castelli. vbi tandẽ coacta deditio, & proxima spontе inimicorum recepta. reliquis, quo minus vi aut obsidio subigerentur, præmatura montis Hæmi & sæua hiems subuenit. At Romæ commotâ principis domo, vt series futuri in Agrippinam exitij inciperet, [116] Claudia Pulchra sobrina eius postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens præturâ, modicus dignationis, & quoquo facinore properus claresceре, crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in principem & deuotiones obiectabat. Agrippina semper atrox, tum & periculo propinquæ accensa, pergit ad Tiberium, ac fortè sacrificantem patri repperit. quo initio inuidiæ, *Non eiusdem ait mactare diuo Augusto victimas, & posteros eius insectari. non in effigies mutas diuinum spiritum transfusum; sed imaginem veram cælesti sanguine ortam intelligere discrimen, suscipere sordes. frustra Pulchram præscribi, cui sola exitij caussa sit, quòd Agrippinam stultè prorsus ad cultum dilegerit, oblita Sosiæ ob eadem adflictæ.* Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere, correptámque [117] Græco versu admonuit: *ideo lædi, quia non regnaret.* Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, diuulgato ingenio, & secutâ adseueratione Cæsaris, quâ [118] suo iure disertum eum appellauit. mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiæ quàm morum famâ fuit. nisi quòd ætas extrema multum etiam eloquentiæ demsit,

Dissident superditione.

Tarsa nimis virile consilium. & factum:

Alij eruptiunt & castra tentant:

Conatu irrito.

Ita ad extremum deditі.

Claudia Pulchra accusata Romæ:

Indignante Agrippinã.

Domitij Afri laus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Agrippina maximum petit.

demsit, dum fessâ mente retinet silentij impatientiam. At Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cùm videret eam Cæsar, profusis diu ac per silentiũ lacrymis, mox inuidiam & preces orditur: subueniret solitudini, daret maritum, habilem adhuc iuuentam sibi, neque aliud probis quàm ex matrimonio solatium: [119] esse in ciuitate, Germanici coniugem: ac liberos eius recipere dignaretur. Sed Cæsar non ignarus quantum ex Rep. peteretur; ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. Id ego à scriptoribus annalium non traditum, [120] repperi in commentariis Agrippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater, vitam suam & casus suorum posteris memorauit. Ceterùm Seianus mærentem & improuidam altiùs perculit, immissis qui per speciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas soceri epulas. Atque illa simulationum nescia, cùm propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos; donec aduertit Tiberius, fortè, an quia audiuerat? idque quo acriùs experiretur, poma vt erant adposita laudans, nurui suâ manu tradidit. aucta ex eo suspicio Agrippinæ, & intacta ore, [121] seruis tramisit. nec tamen Tiberij vox coràm secuta, sed obuersus ad matrem, non mirum ait, si quid seuerius in eam statuisset, à quâ veneficij insimularetur. Inde rumor, parari exitium: neque id imperatorem palàm audere, secretum ad perpetrandum quæri. Sed Cæsar quò famam auerteret, adesse frequens senatui, legatósque Asiæ ambigentes [122] quánam in ciuitate templum statueretur, pluris per dies audiuit. Vndecim vrbes certabant pari ambitione, viribus diuersæ. neque multum inter se distantia memorabant, de vetustate generis, studio in populum Romanum, per bella Persi & Aristonici aliorúmque regum. Verùm Hypæpeni Trallianique Laodicenis & Magnetibus simul tramissi, vt parum validi. Ne Ilienses quidem, cùm parentem vrbis Romæ Troiam referrent, nisi antiquitatis gloriâ pollebant. paulum addubitatum, quòd Halicarnassij mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauisse sedes suas, viuóque in saxo fundamenta templi adseuerauerant. Pergamenos (eo ipso nitebantur) æde Augusto ibi sitâ, satis adeptos creditum. Ephesij, Milesiique, hi Apollinis, illi Dianæ cærimoniâ occupauisse ciuitates visi. Ita Sardianos inter, Smyrnæosque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitauêre, vt consanguinei. nam [123] Tyrrhenum Lydumque Atye rege genitos, ob multitudinem diuisisse gentem. Lydum patriis in terris resedisse; Tyrrheno datum nouas vt conderet sedes. & ducum è nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italiâ: auctamque adhuc Lydorum opulentiam, missis in Græciam populis, cui mox à Pelope nomen. simul litteras imperatorum, & icta nobiscum fœdera bello Macedonum, vbertatémque fluminum suorum, temperiem cœli, ac dites circum terras memorabant. At Smyrnæi repetitâ vetustate, [124] seu Tantalus Ioue ortus, illos, siue Theseus diuinâ & ipse stirpe, siue vna Amazonum condidisset: transcendêre ad ea, quis maximè fidebant in populum Romanum officiis, missâ nauali copiâ non modò externa ad bella, sed quæ in Italiâ tolerabantur: [125] séque primos templum vrbis Romæ statuisse, M. Porcio consule, magnis quidem iam Romani populi rebus, nondum tamen ad summum

Nè impetrat.

Insidiæ in eam Seiani.

Certamen Asiaticarum vrbium pro templo Augusti.

Singulorum argumenta & inductiones.

mum elatis, stante adhuc Punicâ vrbe, & validis per Asiam regibus. simul L. Sullam testem adferebant, grauissimo in discrimine exercitus ob asperitatem hiemis, & penuriam vestis, cùm id Smyrnam in concionem nuntiatum foret, omnes qui astabant detraxisse corpori tegmina, nostrisque legionibus misisse. Ita rogati sententiam patres, Smyrnæos præ- *Vincunt Smyrnæi.*
tulerunt. Censuitque Vibius Marsus, vt M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, super numerum legaretur qui templi curam susciperet. & quia [126] Lepidus ipse diligi se per modestiam abnuebat, Valerius Naso è prætoriis sorte missus est. Inter quæ diu meditato, prolatóque sæpius consilio, [127] tandem Cæsar in Campaniam specie dedicandi templum apud *Tiberius Româ abit.*
Capuam Ioui, [128] apud Nolam Augusto, sed certus procul vrbe degere. Caussam abscessus quamquam secutus plurimos auctorum ad Seiani *Varij varias causas dant*
artes rettuli, quia tamen [129] cæde eius patratâ, sex postea annos pari se- *Seianum:*
creto coniunxit, plerumque permoueor, num ad ipsum referri verius sit, sæuitiam ac libidinem cùm factis promeret, locis occultantem. Erant *Sæuitiam*
qui crederent, in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse. *eius:*
[130] quippe illi prægracilis & incurua proceritas, nudus capillo vertex, vi- *Deformem*
cerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta. & Rhodi se- *formam:*
creto, vitare cœtus, recondere voluptates insuêrat. Traditur etiam matris impotentiâ extrusum, quam dominationis sociam aspernabatur, ne- *Matrem.*
que depellere poterat, cùm dominationem ipsam donum eius accepisset. Nam dubitauerat Augustus Germanicum fororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: sed precibus vxoris euictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberium adsciuit. idque Augusta exprobrabat, reposcebat. Profectio arto comitatu fuit. vnus senator consulatu *Pauci illium*
functus, Cocceius Nerua, cui legum peritia: [131] eques Romanus, præ- *comites.*
ter Seianum, ex inlustribus Curtius Atticus. ceteri liberalibus studiis præditi, fermè Græci, quorum sermonibus leuaretur. Ferebant periti *Mira prædi-*
cælestium, iis motibus siderum excessisse Româ Tiberium, vt reditus il- *cio super e-*
li negaretur. vnde exitij caussa multis fuit, properum finem vitæ coniectantibus, vulgantibusque. neque enim tam incredibilem caussam prouidebant, vt vndecim per annos libens patriâ careret. Mox patuit breue confinium artis, & falsi; veraque quàm obscuris tegerentur. nam in vrbem non regressurum, haut forte dictum: ceterorum nescij egêre, cum propinquo rure, aut litore, & sæpe mœnia vrbis adsidens extremam senectam compleuerit. Ac fortè illis diebus oblatum Cæsari anceps pe- *Periculum Cæsaru.*
riculum, auxit vana rumoris: præbuitque ipsi materiem, cur amicitiæ constantiæque Seiani magis fideret. Vescebantur in [132] villâ cui vocabulum speluncæ, [133] mare Amuclanum inter Fundanósque montes, natiuo in specu. eius os lapsis repentè saxis, obruit quosdam ministros. hinc metus in omnes, & fuga eorum qui conuiuium celebrabant. Seianus genu, vultúque & manibus super Cæsarem suspensus, opposuit se- *Et Seiani*
incidentibus: atque habitu tali repertus est à militibus qui subsidio ve- *impauida*
nerant. Maior ex eo, & quamquam exitiosa suaderet, vt non sui anxius, *fides.*
cum fide audiebatur. Adsimulabatque iudicis partes aduersus Germanici stirpem subditis qui accusatorum nomina sustinerent, maximéque *Nero iuuenis-*
insectarentur Neronem proximum successioni, & quamquam modestâ *liter iucun-*
tus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iuuentâ, plerumque tamen quid in præsentiarum conduceret oblitum: dum à libertis & clientibus apiscendæ potentiæ properis exstimulatur, vt erectum & fidentem animi ostenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus. neque ausurum contrà Seianum, qui nunc patientiam senis, & segnitiam iuuenis iuxtà insultet. Hæc atque talia audienti, nihil quidem prauæ cogitationis, sed interdum voces procedebant contumaces, & inconsultæ: quas adpositi custodes exceptas auctasque cùm deferrent, neque Neroni defendere daretur, diuersæ insuper solicitudinum formæ oriebantur. [134] nam alius occursum eius vitare, quidam salutatione redditâ statim auerti, plerique inceptum sermonem abrumpere, insistentibus contrà inridentibúsque, qui Seiano fautores aderant. Enimuerò Tiberius toruus, aut [135] falsum renidens vultu, seu loqueretur, seu taceret. iuuenis crimen ex silentio, ex voce. ne nox quidem secura, [136] cùm vxor vigilias, somnos, suspiria matri Liuiæ, atque illa Seiano patefaceret. qui fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe obiectâ principis loci, si priorem ætate & iam labefactum demouisset. Atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentiæ, & solita fratribus odia, accendebatur inuidiâ: quòd mater Agrippina promtior Neroni erat. neque tamen Seianus ita Drusum fouebat, vt non in eum quoque semina futuri exitij meditaretur: gnarus præferocem, & insidiis magis opportunum. Fine anni excessêre insignes viri, [137] Asinius Agrippa, claris maioribus quàm vetustis, vitaque non degener. Et [138] Q. Haterius familiâ senatoriâ, eloquentiæ quoad vixit celebratæ. monimenta ingenij eius haut perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm curâ vigebat. vtque aliorum meditatio & labor in posterum valescit; sic Haterij canorum illud & profluens, cum ipso simul exstinctum est. M. Licinio, L. Calpurnio Coss. ingentium bellorum cladem æquauit malum improuisum. eius initium simul & finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro, [139] Atilius quidam libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit: vt qui non abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, sed in sordidâ mercede id negotium quæsiuisset. Adfluxêre auidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virilis ac muliebris sexus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effusius. vnde grauior pestis fuit, confertâ mole, dein conuulsâ, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immensámque vim mortalium spectaculo intentos, aut qui circùm adstabant, in præceps trâhit, atque operit. Et illi quidem quos principium stragis in mortem adflixerat, vt tali sorte, cruciatum effugêre. Miserandi magis, quos abruptâ parte corporis, nondum vita deseruerat: qui per diem visu, per noctem vlulatibus & gemitu, coniuges aut liberos noscebant. Iam ceteri famâ exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diuersâ de causâ amici aut necessarij aberant, pauere tamen: neque dum comperto quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus. Vt cœpere dimoueri obruta; concursus ad exanimos, complectentium, osculantium. & sæpe certamen, si confusior facies, & par forma aut ætas, errorem adnoscentibus fecerat. [140] Quinquaginta hominum

Et defertur ad Tiberium.

Cuius frater Drusus in fratrem arguitur.

Agrippæ & Haterij mors.

A. V. C. DCCXXC.

Fidenis Amphitheatrũ, parum firmiter structum.

Ædũ magnâ strage hominum corruit.

num milia, eo casu debilitata vel obtrita sunt. Cautúmque in posterum senatusconsulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum milium res, néve amphitheatrum imponeretur, nisi solo firmitatis spectatæ. Atilius in exilium actus est. Ceterùm sub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici passim præbiti. fuitque vrbs per illos dies, quamquam mæstâ facie, veterum institutis similis, qui magna post prœlia saucios largitione, & curâ sustentabant. Nondum ea clades exoleuerat, cùm ignis violentia vrbem vltra solitum adfecit, deusto monte Cælio. feralémque annum ferebant, & ominibus aduersis susceptum principi consilium absentiæ, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæsar obuiam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates apud senatum, ab inlustribus: famaque apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & vltrò accitos munificentiâ iuuerat. Adduntur sententiæ, vt mons Cælius in posterum Augustus appellaretur: quando cunctis circum flagrantibus, sola Tiberij effigies sita in domo Iunij senatoris, inuiolata mansisset. [141] *Euenisse idolum Claudiæ* Quinctiæ, etúsque statuam vim ignium bis elapsam, maiores apud ædem Matris deûm consecrauisse. sanctos acceptósque numinibus Claudios: & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dÿ ostenderint.* Haut fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitus Querquetulanum cognomento fuisse, quòd talis siluæ frequens, fecundúsque erat: mox Cælium appellitatum [142] à Cæle Vibennâ, qui dux gentis Etruscæ [143] cùm auxilium *appellatum ductauisset, sedem eam acceperat à Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit. nam scriptores in eo dissentiunt. cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauisse, [144] vnde Thuscum vicum è vocabulo aduenarum dictum. Sed vt studia procerum, & largitio principis aduersum casum solatium tulerant; ita accusatorum maior in dies & infestior vis sine leuamento grassabatur. corripueratque [145] Varum Quinctilium diuitem & Cæsari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ matris eius condemnator; nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper præmio malè vsus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam socium delationis exstitisse, miraculo erat; quia claris maioribus, & Varo connexus, suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat. Restitit tamen senatus, & opperiendum imperatorem censuit. quod vnum, vrgentium malorum suffugium in tempus erat. At Cæsar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuisset, ne quis quietem eius inrumperet, concursusque opidanorum dispositio milite prohiberentur; perosus tamen municipia, & colonias, omniaque in continenti sita, [146] Capreas se in insulam abdidit, trium milium freto ab extremis Surrentini promuntorij diiunctam. Solitudinem eius placuisse maximè crediderim, quoniam importuosum circa mare, & vix modicis nauigiis pauca subsidia. neque adpulerit quisquam, nisi gnaro custode. cæli temperies hieme mitis, obiectu montis quo sæua ventorum arcentur. æstas in Fauonium obuersa, & aperto circum pelago peramœna, prospectabatq; pulcherrimum sinum, antequam Vesuuius mons ardescens faciem loci verterit,

Incendium Romæ atrox.

Cæsar liberalitate mitigat.

Statua eius intacta igni.

* Quinctæ

Cælij montis nomen, vnde * appellatus

Quinctilius Varus accusatur.

Tiberius Capreas cœssit.

Descriptæ eius insulæ.

teret. Græcos ea tenuisse, Capreasque [147] Thelebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus,& molibus insederat; quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus, & malum otium resolutus. Manebat quippe suspicionum & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in vrbe luctus, acrius turbabat, non iam occultis aduersum Agrippinam & Neronem insidiis. quis additus miles,nuntios, introitus,aperta,secreta, velut in annales referebat. vltróque struebantur, qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori effigiem diui Augusti amplecti, populúmque ac senatum auxilio vocare. Eaque spreta ab illis,velut pararent, obiiciebantur. Iunio Silano & Silio Nerua Coss. fœdum anni principium incessit, tracto in carcerem [148] illustri equite Romano Titio Sabino, ob amicitiam Germanici. neque enim omiserat coniugem, liberósque eius percolere, sectator domi, comes in publico, post tot clientes vnus; eoque apud bonos laudatus, & grauis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, * Petitius Rufus, M. Opsius prætura functi adgrediuntur, cupidine consulatus; ad quem non nisi per Seianum aditus. neque Seiani voluntas, nisi scelere quærebatur. Compositum inter ipsos, vt Latiaris, qui modico vsu Sabinum contingebat, strueret dolum, ceteri testes adessent: deinde accusationem inciperent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primùm sermones. mox laudare constantiam. quòd non, vt ceteri, florentis domus amicus, adflictam deseruisset: simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, differebat. Et postquàm Sabinus, vt sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, iunxit questus; audentiùs iam onerat Seianum, sæuitiam, superbiam, spes eius. ne in Tiberium quidem conuicio abstinet. Iique sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem artæ amicitiæ facere. Ac iam vltrò Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre. Consultant quos memoraui, quo nam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, seruanda solitudinis facies; & si ponè fores adsisterent, metus visus, sonitus, aut fortè ortæ suspicionis erat. [149] Tectum inter & laquearia, tres senatores, haut minus turpi latebrâ quàm detestandâ fraude, sese abstrudunt; foraminibus & rimis aurem admouent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domũ & in cubiculum trahit: præteritaque & instantia, quorum affatim copia, ac nouos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius; quando mæsta, vbi semel prorupêre, difficiliùs reticentur. Properata inde accusatio, missisque ad Cæsarem litteris ordinem fraudis, suumque ipsi dedecus narrauere. [150] Non aliàs magis anxia & pauens ciuitas, * etiam aduersum proximos. congressus, colloquia, noræ ignotæque aures vitari; etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumspectabantur. Sed [151] Cæsar sollennia incipientis anni kalen. Ianuarias, epistolâ * precatus: vertit in Sabinum, corruptos quosdam libertorum,& peritum se arguens, vltionémque haut obscurè poscebat. nec mora, quin decerneretur. & trahebatur damnatus, quantum obductâ veste & adstrictis faucibus niti poterat, clamitans, *Sicinchoari annum, has Seiano victimas cadere. quò intendisset oculos, quò verba acci-*

XII. *ibi Cæsaris villæ.*

In loco occulto, occulta calumnia.

A. V. C. DCCXXCI. *Titius Sabinus in carcerem datus:*

* Petilius

Circũuentus turpi fraude.

* *Prisca scriptio,*egens, *lego,*tegens.

* præfatus: *Kalendæ anni violantur.*

derent, fuga, vastitas: deseri itinera, fora: & quidam regrediebantur, ostentabantq; se rursum, id ipsum pauentes, quod timuissent. Quem enim diem vacuum pœnâ, [152] vbi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla & laqueus inducantur? non imprudentem Tiberium tantam inuidiam adiisse: quæsitum meditatúmque, ne quid impedire credatur, quo minus noui magistratus, quo modo delubra & altaria, sic carcerem recludant. Secutæ insuper litteræ, grates agentis, quòd hominem infensum Reip. puniuissent. adiecto, trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias, nullo nominatim compellato. neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi. Ni mihi destinatum foret, suum quæque in annum referre, auebat animus anteire, statimq; memorare [153] exitus, quos Latinius atque Opsius ceteríque flagitij eius repertores habuêre, non modò postquàm C. Cæsar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio. qui scelerum ministros, vt peruerti ab aliis nolebat; ita plerumque satiatus,& oblatis in eandem operam recentibus, veteres & prægraues adflixit. verùm has atque alias sontium pœnas, in tempore trademus. Tum censuit [154] Asinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat, petendum à Principe, vt metus suos senatui fateretur, amouerique sineret. Nullam æquè Tiberius, vt rebatur, ex virtutibus suis quàm dissimulationem diligebat. eo ægriùs accepit, recludi quæ premeret. sed mitigauit Seianus, non Galli amore, verùm vt contationes Principis aperirentur: gnarus lentum in meditando, vbi prorupisset, tristibus dictis atrocia facta coniungere. Per idem tempus Iulia mortem obiit, quam neptem Augustus conuictam adulterij damnauerat, proieceratque in insulam Trimerum, haut procul Apulis litoribus. illic viginti annis exsilium tolerauit, Augustæ ope sustentata: quæ florentes priuignos cùm per occultum subuertisset, misericordiam erga adflictos palàm ostentabat. Eodem anno Frisij transrhenanus populus pacem exuêre; nostrâ magis auaritiâ, quàm obsequij impatientes. [155] Tributum iis Drusus iusserat modicum, pro angustiâ rerum: vt in vsus militares, coria boum penderent. non intentâ cuiusquam curâ, quæ firmitudo, quæ mensura. donec Olennius è primipilaribus, regendis Frisiis impositus, terga vrorum dilegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces saltus, [156] modica domi armenta sunt. Ac primò boues ipsos, mox agros, postremò corpora coniugum aut liberorum, seruitio tradebant. Hinc ira & questus. [157] & postquam non subueniebat, remedium ex bello. rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infensos fugâ præuênit, receptus [158] castello cui nomen Fleuum: & haut spernenda illic ciuium sociorumque manus litora Oceani præsidebat. Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ prætori cognitum, vexilla legionum è superiore prouinciâ, peditúmque & equitum auxiliarium dilectos acciuit: ac simul vtrumque exercitum Rheno deuectum, Frisiis intulit; soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus, traducendo grauiori agmini, firmat. atque interim, repertis vadis, [159] alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum inter

Ministri scelerum, serius aut citius puniti.

Tiberius recludimentem suam indignatur.

Neptis Iuliæ mors:

Frisij rebellant.

Auariter habiti.

Seuiunt in Romanos Præsidiarios:

L. Apronius it obuiam:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Parum prouidus, aut felix.

inter noſtros merebat, circumgredi terga hoſtium iubet. qui iam acie compoſiti pellunt turmas ſociales, equiteſque legionum ſubſidio miſſos. Tum tres leues cohortes; ac rurſum duæ; dein tempore interiecto, acriùs eques immiſſus. ſatis validi ſi ſimul incubuiſſent, per interuallum aduentantes, neque conſtantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atque ille dubiâ ſuorum re, in anceps tractus, miſſis nuntiis vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugnâ hoſte pulſo, recipiunt cohortis alaſque feſſas vulneribus. Neque dux Romanus vltum iit, aut corpora humauit: quamquam multi tribunorum præfectorúmque & inſignes centuriones cecidiſſent. Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugnâ in poſterum extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis quondam ſtipendiarij villâ, poſtquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuiſſe. Clarum inde inter Germanos Friſium nomen: diſſimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque ſenatus in eo cura, an imperij extrema dehoneſtarentur: pauor internus occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quamquam diuerſis ſuper rebus conſulerentur, aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigieſq; circum Cæſaris ac Seiani cenſuere: crebríſque precibus efflagitabant, viſendi ſui copiam facerent. Non illi tamen in vrbem, aut propinqua vrbi digreſſi ſunt. ſatis viſum, omittere inſulam, & in proximo Campaniæ adſpici. eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianum; cuius durior congreſſus, atque eo per ambitum, & ſocietate conſiliorum parabatur. Satis conſtabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo ſeruitium ſpectanti. quippe Romæ, ſueti diſcurſus: & magnitudine vrbis, incertum, quod quiſque ad negotium pergat. Ibi campo aut litore iacentes, nullo diſcrimine noctem ac diem, iuxta gratiam aut faſtus ianitorum perpetiebantur. donec idque vetitum. & reuenêre in vrbem trepidi, quos non ſermone, non viſu dignatus erat. quidam malè alacres, quibus infauſtæ amicitiæ grauis exitus imminebat. Ceterùm Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cùm coràm Gn. Domitio tradidiſſet, in vrbe celebrari nuptias iuſſit. In Domitio, ſuper vetuſtatem generis, propinquum Cæſaribus ſanguinem dilegerat. Nam is [160] auiam Octauiam, & per eam Auguſtum auunculum præferebat.

Clades duplex Romanorum.

Diſſimulata Tiberio.

Seiani potentia, & faſtus.

Agrippina nubit Domitio.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. V.

BREVIARIVM LIBRI.

Liuia Auguſta moritur: eóque Seiani potentia creſcit. Agrippina & Nero Principis litteris accuſantur. Nec multo poſt Seianus ipſe, detectâ cupidine imperij, peruertitur: cum magnâ amicorum eius ſtrage. (Quæ omnia Tacito ſingillatim tradita ætium abolurit.) Falſus apud Cycladas Druſus ſe oſtendit: ſed diligentiâ & aſtu Poppæi Sabini capitur. Hæc geſta annis circiter tribus,

C. RVBELLIO GEMINO. C. FVFIO GEMINO
M. VINVCIO QVARTINO. C. CASSIO LONGINO Coss.
TIBERIO CÆSARE V. L. ÆLIO SEIANO.

RVBELLIO & Fufio Coss. quorum vtrique Geminus cognomentum erat, [1] Iulia Auguſta mortem obiit, ætate extremâ, nobilitatis per Claudiam familiam, & [2] adoptione Liuiorum Iuliorumque clariſſimæ. primum ei matrimonium & liberi fuere, cum Tiberio Nerone: qui bello Perufino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumuiros pactâ, in vrbem rediit. Exin Cæſar cupidine formæ aufert marito, incertum an inuitam, adeò properus, vt ne ſpatio quidem ad enitendum dato penatibus ſuis grauidam induxerit. Nullam poſthac ſubolem edidit, ſed [3] ſanguini Auguſti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit: ſanctitate domus priſcum ad morem, comis vltrà quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, vxor facilis, & cum artibus mariti, ſimulatione filij bene compoſita. Funus eius modicum, teſtamentum diu inritum fuit. laudata eſt pro roſtris à C. Cæſare pronepote, qui mox rerum potitus eſt. At Tiberius quòd ſupremis in matrem officiis defuiſſet, nihil mutatâ amœnitate vitæ, magnitudinem negotiorum per litteras excuſauit: honoréſque memoriæ eius ab ſenatu largè decretos, quaſi per modeſtiam imminuit, paucis admodum receptis, & [4] addito ne cæleſtis religio decerneretur. ſic ipſam maluiſſe. Quin & parte eiuſdem epiſtolæ increpuit amicitias muliebres, Fufium conſulem obliquè perſtringens. is gratiâ Auguſtæ floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis inridere ſolitus, quarum apud præpotentes in longum memoria eſt. Ceterùm ex eo [5] prærupta iam & vergens dominatio. nam incolumi Auguſtâ, erat adhuc perfugium: quia Tiberio inueteratum erga matrem obſequium; neque Seianus audebat auctoritati parentis anteire. tunc velut frenis exſoluti proruperunt. miſſæque in Agrippinam ac Neronem litteræ, quas pridem adlatas & cohibitas ab Auguſtâ credidit vulgus. haut enim multum poſt mortem eius recitatæ ſunt.

A. V. C. DCCXXCII. *Mors Iuliæ, & de eâ elogium.*

Funus.

Tiberius etiâ mortua parum aquus.

Deterius iam imperium.

Agrippina & Nero accuſati.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verba inerant quæsitâ asperitate: sed non arma, non rerum nouarum studium, amores iuuenum, & impudicitiam nepoti obiectabat. in nurum ne id quidem confingere ausus; adrogantiam oris & contumacem animum incusauit, magno senatus pauore ac silentio: donec pauci, quis nulla ex honesto spes, & publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur, vt referretur postulauere, promtissimo Cottâ Messallino cum atroci sententiâ. sed aliis à primoribus, maximeque à magistratibus trepidabatur: quippe Tiberius & si infensè inuectus, cetera ambigua reliquerat. Fuit in senatu [6] Iunius Rusticus, componendis patrum actis dilectus à Cæsare, eóque meditationes eius introspicere creditus: is fatali quodam motu (neque enim antè specimen constantiæ dederat) seu prauâ sollertiâ, dum imminentium oblitus incerta pauet, inferere se dubitantibus, ac mouere consules ne relationem inciperent: differebátque, breuibus momentis summa verti posse, dandumque interstitium pœnitentiæ senis. Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumsistit curiam, festisque in Cæsarem ominibus fallas litteras, & Principe inuito exitium domui eius intendi clamitat. ita nihil triste illo die patratum. ferebantur etiam sub nominibus consularium fictæ in Seianum sententiæ, exercentibus plerisque per occultum, atque eo procacius libidinem ingeniorum. vnde illi ira violentior, & materies criminandi. *Spretum dolorem Principis,* [7] *ab senatu desciuisse populum: audiri iam & legi nouas conciones, noua patrum consulta. quid reliquum, nisi vt caperent ferrum? & quorum imagines pro vexillis secuti forent, duces imperatores sq. diligerent?* Igitur Cæsar repetitis aduersum nepotem & nurum probris, increpitáque per edictum plebe, questus apud patres quòd fraude vnius senatoris imperatoria maiestas eluса publicè foret, integra tamen sibi cuncta postulauit. nec vltrà deliberatum, quò minus non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, sed paratos ad vltionem [8] vi principis impediri testarentur. [9] * Quattuor & quadraginta orationes super eâ re habitæ, ex quis ob metum paucæ, plures adsuetudine, * [10] *mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum censui.*

uersa est fortuna, & ille quidem qui collegam & generũ adsciuerat, sibi ignoscit. ceteri quem per dedecora fouere, cum scelere insectantur.

miserius sit ob amicitiam accusari, an amicũ accusare haut discreuerim, [11] **non crudelitatẽ, non* clementiam cuiusquã experiar, sed liber & mihi ipsi probatus antibo periculum. vos obtestor, ne memoriam nostri per mœrorem quàm læti retineatis, adiiciendo me quoque iis, qui fine egregio publica mala effugerunt.* [12] Tunc singulos vt cuique adsistere, alloqui animus erat, retinens aut dimittens partem diei absumsit. multóque adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum eius spectantibus, cùm superesse tempus nouissimis crederent, gladio quem sinu abdiderat incubuit. Neque Cæsar vllis criminibus aut probris defunctum insectatus est, [13] cùm in Blæsum multa fœdaque incusauisset. [14] Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo. illum indices arguebant, claustra ærarij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse: huic à Considio prætura functo obiectabatur * Velij Galli amicitia, qui punito Seiano, in hortos Pomponij quasi fidissimum ad subsidium perfugisset. neque aliud periclitan-

Quibus criminibus?

Anceps in hoc iudicio Senatus.

Quem ad meliora inclinat Rusticus:

Etiam populi fauor.

Cæsar acerrimè accipit.

Magnus hiatus historiæ. desunt triennij ferè gesta.

Vitellius & Pomponius accusati.

** Velij, cuius gentis cognomen Gallus.*

clitantibus auxilij, quàm in fratrum constantiâ fuit, qui vades exstitere. mox crebris prolationibus spem ac metum iuxtà grauatus Vitellius, [15] petito per speciem studiorum scalpro, leuem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finiuit. At Pomponius multâ morum elegantiâ, & ingenio inlustri, dum aduersam fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. Placitum posthac vt in reliquos Seiani liberos aduertere-tur; vanescente quamquam plebis irâ, ac plerisque per priora supplicia lenitis. igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, [16] puella adeò nescia, vt crebrò interrogaret, quod ob delictum, & quò traheretur? neque facturam vltrà. &, posse se puerili verbere moneri. Tradunt temporis eius auctores, [17] quia triumuirali supplicio affici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum iuxta compressam: exin oblisis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abiecta. Per idem tempus Asia atque Achaia exterritæ sunt, acri magis quàm diuturno rumore, Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continenti visum. & erat iuuenis haut dispari ætate, quibusdam Cæsaris libertis velut agnitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari famâ nominis, & promtis Græcorum animis ad noua & mira. [18] quippe lapsum custodiâ pergere ad paternos exercitus, Ægyptum aut Syriam inuasurum fingebant simul, credebantque. iam iuuentutis concursu, iam publicis studiis frequentabatur, lætus præsentibus & inanium spe; cùm auditum id Poppæo Sabino. [19] Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur quo vera seu falsa anteïret, [20] Toronæum Thermæumque sinum præfestinans, mox Eubœam Agæi maris insulam, & Piræum Atticæ oræ, dein Corinthiense litus angustiásque Isthmi euadit: mariq; alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, [21] ibi demum cognoscit. sollertius interrogato, quis nam foret? dixit se M. Silano genitum. & multis sectatorum dilapsis, ascendisse nauem, tamquam Italiam peteret. scripsitque hæc Tiberio. [22] neque nos originem finemve eius rei vltrà comperimus. Exitu anni diu aucta discordia consulum erupit. nam Trio facilis capessendis inimicitiis & foro exercitus, vt segnem Regulum ad opprimendos Seiani ministros obliquè perstrinxerat. ille nisi lacesseretur modestiæ retinens, non modò retudit collegam, sed vt noxium coniurationis ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

Ille se interficit: Hic morum trahit, & superuiuit.

Liberi Seiani puniti.

Etiam virgunculæ hau. per scelus priusviolatæ.

Pseudo-Drusus.

Quem Sabinus capit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. VI.

BREVIARIVM LIBRI.

Tiberij arcanæ & fœdæ libidines. Multorum accusationes: interq; eos M. Terentij equitis R. cuius libera & egregia defensio inserta. L. Pisonis Præfecti vrbis mors & funus: & per occasionem de origine eius muneris & progressu. De Sibullarum carminibus recipiendis consultatio: & quæ in iis cautio. Seditio Romæ ob grauitatem annonæ. Germanici duæ filiæ nuptum datæ, L. Cassio & M. Vinicio. Fœneratores accusati. repressa vsuræ. & liberalitate Cæsaris fides multorum refecta. Iterum accusationes maiestatis: & vno edicto omnes conscij Seianianæ coniurationis necati. C. Cæsar Caligula Claudiam vxorem accipit: eius mores & callida simulatio in auum. Tiberij præsagium de Ser. Galbâ: & per catissam eam de Mathematicis aliquid & Thrasullo. Drusi Germanici filij miseranda mors: item Agrippinæ. Neruæ Iureconsultus inedia voluntaria obiit. aliquot aliorum illustrium mortes. Phœnix in Ægypto visa, & super eâ veterum narrationes ac iudicia. Accusationes variæ & mortes. Parthorum legati in vrbem venêre, ad nouum regem petendum. & Tiberius vnum, deinde alterum misit. L. Vitellius Orienti præfectus: eiusq; ingenium. Prælia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Teridates sufficitur Vitellij consilio & armis. At Romæ illustrium damnationes & mortes. Clitæ Cappadoces regi suo rebelles & repressi. Teridates rex discidio procerum pellitur, & Artabanus in regnum iterum accitur. Romæ incendium atrox: quod Cæsar liberalitate suâ mitigauit. Tiberij deliberatio de successore: eiusq; morbus & mors. Gesta hæc annis circiter sex,

CN. DOMITIO. M. FVRIO CAMILLO
SER. SVLPICIO GALBA. L. CORNELIO SVLLA
PAVLLO FABIO PERSICO. L. VITELLIO
C. CESTIO GALLO. M. SERVILIO RVFO
Q. PLAVTIO. SEX. PAPINIO
CN. ACERRONIO. C. PONTIO.
Coss.

A. N. C. DCCLXXXV.

CN. DOMITIVS & Camillus Scribonianus consulatum inierant; cùm Cæsar tramisso quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret: seu quia contrà destinauerat, speciem venturi simulans. & sæpe in propinqua digressus, [2] aditis iuxta Tiberim hortis, saxa rursum & solitudinem maris repetiit, pudore scelerum & libidinum: quibus adeò indomitis exarserat, vt more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantùm & decora corpora; sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines maiorum, incitamentum cupidinis habebat. Tuncq; primùm ignota antè [3] vocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientiâ. præpositique serui qui quærerent, pertraherent. dona in promtos, minas aduersum abnuentes; & si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suaque ipsi libita velut in captos exercebant. At Romæ

Tiberius Romam adit, non init.

Capreas retit. Ibi libidines fœdè exercet.

Romæ principio anni, quasi recens cognitis Liuiæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces [4] sententiæ dicebantur, in effigies quoque ac memoriam eius. & bona Seiani ablata ærario, [5] vt in fiscum cogerentur, tum rettulêre Scipiones. Hæc & Silani & Cassij, iisdem ferme aut paulum immutatis verbis adseueratione multa censebant; cùm repentè Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam Principem orabat diligere senatores, ex quîs viginti sorte ducti & ferro accincti, quoties curiam inisset, salutem eius defenderent. crediderat nimirum epistolæ, subsidio sibi alterum ex consulibus poscentis, vt tutus à Capreis vrbem peteret. Tiberius tamen ludibria serius permiscere solitus, egit gratias beneuolentiæ patrum: *sed quos omitti posse? quos diligi? semper ne eosdem? an subinde alios? & [6] honoribus perfunctos, an iuuenes? priuatos an è magistratibus? Quam deinde speciem fore, sumentium in limine curiæ gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret.* Hæc aduersus Togonium, verbis moderans: neque vltrà abolitionem sententiæ suadere. At Iunium Gallionem, qui censuerat vt prætoriani actis stipendiis, ius apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedendi, violenter increpuit; velut coràm rogitans, *quid illi cum militibus? [7] quos neque dicta imperatoris, neque præmia nisi ab imperatore accipere par esset. reperisse prorsus quod diuus Augustus non prouiderit. an potius discordiam & seditionem à satellite Seiani quæsitam? quâ rudes animos, nomine honoris, ad corrumpendum militiæ morem propelleret.* hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, statim curiâ, deinde Italiâ exactus. & quia incusabatur facilè toleraturus exsilium, dilectâ Lesbo insulâ, nobili & amœnâ, [8] retrahitur in vrbem, custodituráq; domibus magistratuum. Iisdem litteris Cæsar [9] Sestium * Pagonianum prætorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, dilectumque à Seiano, cuius ope dolus C. Cæsari pararetur quod postquam patefactum, [10] prorupêre concepta * per idem odia, & summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret. [11] Vt verò Latinium Latiarem ingressus est accusator * Acrius, iuxtà inuisi, gratissimum spectaculum præbebatur. Latiaris, vt rettuli, præcipuus olim circumueniendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa consules anni prioris inuasit, cur mutuâ accusatione intentâ, nunc silerent? [12] metum prorsus & noxam conscientiæ pro fœdere haberi, ac non patribus reticenda quæ audiuissent. Regulus manere tempus vltionis, seque coram Principe exsecuturum: Trio æmulationem inter collegas, & si qua discordes iecissent melius oblitterari, respondit. Vrgente Agrippâ, [13] Sanquinius Maximus è consularibus orauit senatum, ne curas Imperatoris, conquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remediis. sic Regulo salus, & Trioni dilatio exitij quæsita. Haterius inuisior fuit, quia somno aut libidinosis vigiliis marcidus, & ob segnitiam, quamuis crudelem principem non metuens, inlustribus viris perniciem inter ganeum ac stupra meditabatur. Exin Cotta Messalinus sæuissimæ cuiusque sententiæ auctor, eóque inueterata inuidiâ, vbi primùm facultas data, [14] arguitur pleraque, C. Cæsarem [15] quasi * incestæ virilitatis, & cùm [16] die natali * Augustæ [17] inter

Decreta in Seianum & Liuiam.

Togonij adulatoria sententia.

Refutata Tiberio.

Altera Gallionis.

Acerrimè increpita.

Imò & punita.

Sestius Paconianus.

* Paconianũ

* pridẽ odia, *Latinius Latiaris.*

* *Disiunctim scribo*, aceus.

Renouatur discidium inter consules.

Maximus sedat.

Cotta Messalinus accusatur.

* incertæ

* Augusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacerdotes epularetur, [18] Nouendialem eam cenam dixisse: querentémque de potentiâ [19] M. Lepidi, ac L. Arruntij, cum quibus ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse, *Illos quidem senatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus.* neque contatius à primoribus ciuitatis reuincebatur: iisque instantibus, ad Imperatorem prouocauit. nec multo pòst litteræ adferuntur, quibus in modum defensionis, repetito inter se atque Cottam amicitiæ principio, crebrisque eius officiis commemoratis, ne verba prauè detorta, neu conuiualium fabularum simplicitas in crimen duceretur, postulauit. Insigne visum est earum Cæsaris litterarum initium, nam his verbis exorsus est. *Quid scribam vobis P. C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, dij me deæq; peius perdant quàm perire quotidie sentio, si scio.* Adeò facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustrà [20] præstantissimus sapientiæ firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando vt corpora verberibus, ita sæuitiâ, libidine, malis consultis, animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse pœnas fateretur. Tum factâ patribus potestate, statuendi de Cæciliano senatore, qui plurima aduersum Cottam promserat, placitum eandem pœnam inrogari, quam in Aruseium & Sanquinium accusatores L. Arruntij. quo non aliud honorificentius Cottæ euênit, qui nobilis quidem sed egens ob luxum, per flagitia infamis, [21] sanctissimis Arruntij artibus dignitate vltionis æquabatur. Quintus Seruæus posthac, & Minutius Thermus inducti. Seruæus præturâ functus, & quondam Germanici comes. Minutius equestri loco, modestè habitâ Seiani amicitiâ, vnde illis maior miseratio. contrà Tiberius præcipuos ad scelera increpans, admonuit [22] C. Cæstium patrem dicere senatui quæ sibi scripsisset: susceptique Cæstius accusationem. quod maximè exitiabile tulêre illa tempora, cùm primores senatus infimas etiam delationes exercerent, alij propalàm, multi per occultum: neque discerneres alienos à coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut vetustate obscurum: perinde in foro, in conuiuio, quaque de re locuti incusabantur, vt quis præuenire & [23] reum destinare properat; pars ad subsidium sui, plures infecti quasi valetudine & contactu. Sed Minutius & Seruæus damnati, indicibus accesêre. Tractique sunt in casum eundem Iulius Africanus è Santonis Gallicâ ciuitate, Seius Quadratus. originem non repperi. Neque sum ignarus à plerisque scriptoribus, omissa multorum pericula & pœnas, dum copiâ fatiscunt; aut quæ ipsis nimia & mœsta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obuenêre, quamquam ab aliis incelebrata. Nam eâ tempestate quâ Seiani amicitiam cereri falsò exuerant, ausus est eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo. *Fortunæ quidem meæ fortasse minus expediat adnoscere crimen, quàm abnuere. sed vtcunque casurares est;* [24] *fatebor & fuisse me Seiano amicum, & vt essem expetisse, & postquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus, mox vrbis & militiæ munia simul obeuntem: illius propinqui & adfines honoribus augebantur: vt quisque Seiano intimus, ita ad Cæsaris*

Prouocat ad Cæsarem.

Ab eo grauiter increpitur.

Mira confessio Tiberij & notabilis.

Tyrannorum occulta supplicia.

Cæcilianus accusator Cottæ, ipse damnatur.

Q. Seruæus & Thermus damnati.

Passim delationes, vt sub Tyrannide.

M. Terentius accusatur.

Disertè & liberè se defendit.

Cæsaris amicitiam validus. contrà quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur. nec quemquam exemplo adsumo. cunctos qui nouissimi consilij expertes fuimus, meo vnius discrimine defendam. Non enim Seianum Vulsinienſem, sed [25] *Claudiæ & Iuliæ domus partem, quas adfinitate occupauerat, tuum Cæsar generum, tui consulatus socium, tua officia in Rep. capessentem colebamus. Non est nostrum æstimare, quem supra ceteros, & quibus de caussis extollas. Tibi summum rerum iudicium dij dedêre; nobis obsequij gloria relicta est. Spectamus porrò quæ coràm habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima tuuandi nocendíve potentia. quæ Seiano fuisse, nemo negauerit. abditos Principis sensus, & si quod occultius parat, exquirere inlicitum, anceps: nec ideo adsequare. Ne P. C. vltimum Seiani diem, sed sexdecim annos cogitaueritis, etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac ianitoribus eius notescere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta hæc defensio & promiscua dabitur? imò iustis terminis diuidatur. Insidiæ in Remp. consilia cædis aduersum Imperatorem, puniantur: de amicitiâ & officijs, idem finis & te Cæsar & nos absoluerit.* Constantiâ orationis, & quia repertus erat qui efferret quæ omnes animo agitabant, eò vsque potuere, vt accusatores eius, additis quæ antè deliquerant, exsilio aut morte multarêtur. Secutæ dehinc Tiberij litteræ in Sex. Vestilium prætorium, quem Druso fratri percarum [26] in cohortem suam transtulerat. caussa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quædam in C. Cæsarem vt impudicum, siue ficto habita fides. atque ob id conuictu Principis prohibitus, cùm senili manu ferrum tentauisset, obligauit venas: precatusq; per codicillos, immiti rescripto venas resoluit. Aceruatim ex eo [27] Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco, simul ac Sabino Caluisio, maiestatis postulantur, & [28] * Vicinianus Pollioni patri adiiciebatur, clari genus, & quidam summis honoribus. contremuerantq; patres. nam quotus quisque adfinitatis, aut amicitiæ tot inlustrium virorum, expers erat? ni Celsus vrbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Caluisium discrimini exemisset. Cæsar Pollionis, ac * Viciniani Scauriq́ue caussam vt ipse cum senatu nosceret, distulit; datis quibusdam in Scaurum tristibus notis. Ne feminæ quidem exsortes periculi, quâ occupandæ Reip. argui non poterant, [29] ob lacrymas incusabantur. necataq; est anus Vitia [30] Fufij Gemini mater, quòd filij necẽ fleuissет. Hæc apud senatum. Nec secus apud Principem Vescularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, è vetustissimis familiarium Rhodum secuti, & apud Capreas indiuidui. Vescularius insidiarũ in Libonem internuntius: Marino participe, Seianus [31] Curtium Atticum oppressérat. quo lætius acceptum, sua exempla in consultores recidisse. [32] Per idem tempus [33] L. Piso Pontifex, rarum in tantâ claritudine, fato obiit: nullius seruilis sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret, sapienter moderans. [34] patrem ei Censorium fuisse memoraui, ætas ad octogesimum annum processit. [35] decus triumphale in Thraciâ meruerat. sed præcipua ex eo gloria, quòd præfectus vrbi recens, continuam potestatem, & insolentiâ parendi grauiorem, mirè temperauit. Namque antea profectis domo regibus, ac mox magistratibus, ne vrbs sine imperio foret, in tempus diligebatur qui ius redderet, ac subitis mederetur. ferunt q;

Ipse absolutus, qui arguerant, damnati.

Vestilius se interimit.

Plures grege tim accusati.

* Vinicianus

* Viciniani

Etiam feminæ.

L. Pisonis mors, & laudatio.

Præfectura vrbis origo, & progressus.

ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab Romulo Dentrem Romulium, pòst ab Tullo Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos. dein consules mandabant: duratque simulacrum quoties ob ferias Latinas præficitur, qui consulare munus vsurpet. Ceterùm Augustus bellis ciuilibus [36] Cilnium Mæcenatem equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam præposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, [37] sumsit è consularibus qui coërceret seruitia. & quod ciuium audaciâ turbidum nisi vim metuat. [38] primusq; Messalla Coruinus eam potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam prouectâ ætate, egregiè tolerauit. [39] Dein Piso viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto senatus celebratus est. Relatum inde ad patres à Quinctiliano tribunoplebei de libro Sibullæ, quem Caninius Gallus quindecimuir recipi inter ceteros eiusdem vatis, & eâ de re senatusconsultum postulauerat. quo per discessionem facto, misit litteras Cæsar modicè tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob iuuentam: Gallo exprobrabat, quòd scientiæ cærimoniarumque vetus, incerto auctore, ante sententiam collegij, non, vt assolet, [40] lecto per magistros æstimatóque carmine, apud infrequentem senatum egisset. Simul commonefecit: quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, [41] sanxisse Augustum, quem intra diem ad prætorem vrbanum deferrentur, neque habere priuatim liceret. quod à maioribus quoque decretum erat, [42] post exustum sociali bello capitolium, quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibullæ; vna seu plures fuere; datóque sacerdotibus negotio, quantum humanâ ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimuirûm is liber subiicitur. Iisdem consulibus, grauitate annonæ iuxta seditionem ventum. multaq; & plures per dies, in theatro licentius efflagitata, quàm solitum aduersum Imperatorem. quis commotus, incusauit magistratus patresque, quòd non publicâ auctoritate populum coërcuissent: addiditque quibus è prouinciis, & [43] quanto maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam, aduectaret. Ita castigandæ plebi compositum senatusconsultum, priscâ seueritate. [44] neque *segnius consules edixere. silentium ipsius non ciuile, vt crediderat, sed in superbiam accipiebatur. Fine anni Geminius, Celsus, Pompeius equites Romani cecidere coniurationis crimine. Ex quis Geminius prodigentiâ opum, ac mollitiâ vitæ amicus Seiano, nihil ad scrium. Et Iulius Celsus tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdatam in diuersum tendens, suam ipse ceruicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi. [45] sanus repertus apud fretum Siciliæ, retractusq; per centurionem, nullas probabiles causas longinquæ peregrinationis adferebat. Manfit tamen incolumis, obliuione magis quàm clementiâ. Ser. Galbâ, L. Sullâ Coss. diu quæsito quos neptibus suis maritos destinaret Cæsar, postquam instabat virginum ætas, [46] L. Cassium, M. Vinicium legit. Vinicio opidanum genus. [47] Callibus ortus, patre, atque auo consularibus, cetera equestri familiâ erat, mitis ingenio, & comtæ facundiæ. Cassius plebei Romæ generis,

Cilnius Mæcenas.

Messalla Coruinus.

Statilius Taurus.

Super Sibyllino libro disceptatio.

Cæsar eum reiicit.

Seditio primò ab annonam artam.

Decreto & Edicto coërcita.

**Sequius.*

A. V. C. DCCLXXXVI.

Progeneri Cæsari quæsiti & lecti.

M. Vinicius.

L. Cassius.

neris, verùm antiqui honoratiq;, & seuerâ patris disciplinâ eductus, facilitate sæpius quàm industriâ commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Iuliam, Germanico genitas coniungit. supérque eâre senatui scripsit, leui cum honore iuuenum. dein [48] redditis absentiæ caussis admodum vagis, flexit ad grauiora, & offensiones ob Remp cœptas: vtq; Macro præfectus, tribunorumque & centurionum pauci, secum introirent quoties curiam ingrederetur, petiuit. factóque largè, & sine præscriptione generis, aut numeri, senatusconsulto; ne tecta quidem vrbis, adeò publicum consilium numquam adiit, deuiis plerumque itineribus *[49] ambigens patriam & declinans. Interea magna vis accusatorum in eos inrupit, qui pecunias fænore auctitabant, [50] aduersum legem dictatoris Cæsaris, quâ de modo credendi, possidendique intra Italiam cauetur; omissam olim, quia priuato vsui bonum publicum postponitur. Sanè vetus vrbi fænebre malum, & seditionum discordiarumque creberrima caussa: eóque cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus Nam primò [51] duodecim tabulis sanctum, ne quis vnciario fænore amplius exerceret, cùm antea ex libidine locupletium agitaretur. [52] dein rogatione tribuniciâ, ad semuncias redacta: [53] postremò vetita versura. multisque plebis scitis obuiam itum fraudibus, quæ toties repressæ, miras per artes rursum oriebantur. Sed tum Gracchus Prætor, cui ea quæstio euenerat, multitudine periclitantium subactus, rettulit ad senatum trepidique patres (neque enim quisquam tali culpâ vacuus) veniam à Principe petiuere: & concedente, annus in posterum, sexque menses dati, quis secundùm iussa legis, rationes familiares quisque componerent. hinc inopia rei nummariæ, commoto simul omnium ære alieno: & quia tot damnatis, bonisque eorum diuenditis, signatum argentum fisco vel ærario attinebatur. ad hoc senatus præscripserat, [54] duas quisque fænoris partes in agris per Italiam conlocaret. Sed creditores in solidum appellabant. nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primò concursatio, & preces; dein strepere prætoris tribunal. eaque quæ remedio quæsita, venditio, & emtio, in contrarium mutari; quia fœneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi secutâ vilitate, quanto quis obæratior ægriùs distrahebant. multique fortunis prouoluebantur. euersio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæsar, dispositò per mensas millies sestertio, factaque mutuandi copiâ sine vsuris per triennium, si debitor populo in duplum prædiis cauisset. Sic refecta fides. & paulatim priuati quoque creditores reperti. neque emtio agrorum exercita ad formam senatusconsulti, acribus, vt fermè talia, initiis, incurioso fine. Dein redeunt priores metus, postulato maiestatis Considio Proculo. qui nullo pauore diem natalem celebrans, raptus in curiam paritérque damnatus interfectusque. & sorori eius Sanciæ aquâ atque igni interdictum, accusante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiusce modi à se factitari prætendebat, vt partâ apud Principem gratiâ, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur. Etiam in Pompeiam Macrinam exsilium statuitur, cuius maritum Argolicum, socerum Laconem è primoribus Achæorum Cæsar adfixerat. Pater quoque inlustris eques Romanus, ac

**Rhen. legis ambiens.*

Fœneratores in ius tracti.

Leges & scita fœnebria.

Remedium exuberantis mali:

Quod pœne in exitium vertit.

Nisi Cæsar subuenisset,

Egregiâ liberalitate.

Considius accusatus, damnatus, necatus.

Q. Pomponij prauitas.

frater Prætorius, cùm damnatio instaret, se ipsi interfecere. [55] datum erat crimini quòd Theophanem Mitylenæum proauum eorum, Gn. Magnus inter intimos habuisset: quodq; defuncto Theophani, cælestes honores Græca adulatio tribuerat. Post quos Sex. Marius Hispaniarum ditissimus, defertur incestasse filiam, & saxo Tarpeio deiicitur. ac ne dubium haberetur, [56] magnitudinem pecuniæ malo vertisse, aurariasque eius, quamquam publicarentur, sibimet Tiberius sepositi, inritatusque suppliciis, cunctos qui carcere attinebantur accusati societatis cum Seiano, necari iubet. [57] Iacuit immensa strages: omnis sexus, omnis ætas: illustres, ignobiles: dispersi, aut aggregati. neque propinquis, aut amicis adsistere, inlacrymare, ne visere quidem diutius dabatur. sed circumiecti custodes, & in mærorem cuiusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur, dum in Tiberim traherentur. vbi fluitantia, aut ripis adpulsa, non cremare quisquam, non contingere. interciderat sortis humanæ commercium * vi metus; quantumq; sæuitia glisceret, miseratio arcebatur. Sub idem tempus, C. Cæsar discedenti Capreas quo comes, Claudiam M. Silani filiam coniugio accepit; immanem animũ subdolâ modestiâ tegens, non damnatione matris, non exilio fratrum ruptâ voce, [58] qualem * diem Tiberius induisset, pari habitu, haut multum distantibus verbis. Vnde mox scitum Passieni oratoris dictum percrebuit, *Neq; meliorem vnquam seruum, neque deteriorem dominum fuisse.* Non omisecim [59] præsagium Tiberij, de Ser. Galbâ tum consule; quem accitum, & diuersis sermonibus pertentatum, postremò Græcis verbis in hanc sententiam adloeutus: *Et tu Galba quandoque degustabis imperium.* seram ac breuem potentiam significans, scientiâ Chaldæorum artis, cuius apiscendæ, otium apud Rhodum, magistrum [60] Trasullum, habuit, peritiam eius hoc modo expertus. Quoties super negotio consultaret, editâ domus parte, ac liberti vnius conscientiâ vtebatur. is litterarum ignarus, corpore valido, per auia ac derupta (nam saxis domus imminet) præibat eum cuius artem experiri Tiberius statuisset: & regredientem, si vanitatis aut fraudum suspicio incesserat, in subiectum mare præcipitabat, ne index arcani existeret. Igitur Trasullus iisdem rupibus inductus, postquam percontantem commouerat, imperium ipsi, & futura sollerter patefaciens: interrogatur, an suam quoque genitalem horam comperisset, quem tum annum, qualem diem haberet. Ille positus siderum, ac spatia dimensus, hærere primò, dein pauescere: & quantum introspiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus. postremò exclamat, ambiguum sibi ac propè vltimum discrimen instare. Tum complexus eum Tiberius, præscium periculorum, & incolumem fore gratatur; quæque dixerat oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc, ac talia audienti, in incerto iudicium est, fatóne res mortalium & necessitate immutabili, an forte voluantur. quippe sapientissimos veterum, quique sectam eorum æmulantur, diuersos reperies: ac multis insitam opinionem, non initia nostri, non finem, non denique homines diis curæ. Ideo creberrima & tristia in bonos, læta apud deteriores esse. Contrà alij, fatum quidem congruere rebus putant, sed non è vagis stellis, verùm apud principia, & nexus naturalium caussarum. ac tamen electionem

Ieu, crimina! risit, an lacrimis dignat?

Sex. Marius incesti arguitur-

Ob id, siue ob pecuniam, occiditur.

Promiscua & miseranda cades:

Quam nec licuit miserari.

** vi, metu:*

C. Cæsar vxorem accipit.

Tegens sui & fallax eius animus.

** Corrupta.*

Tiberij Vaticinium.

Ex arte Chaldæa: quod ego abiuro.

Thrasylli exploratio.

Et certa præscientia.

Ambigit de Gubernatione nostra:

Fatalis ea, an Fortuita.

Sed illæ probat magis.

nem vitæ nobis relinquunt: quam vbi elegeris, certum imminentium ordinem. neque mala vel bona, quæ vulgus putet: multos qui conflictari aduersis videantur, beatos; ac plerosque, quamquam magnas per opes, miserrimos: si illi grauem fortunam constanter tolerent, hi prosperâ inconsultè vtantur. Ceterùm [61] plurimis mortalium non eximi, quin primo cuiusque ortu ventura destinentur: sed quædam secus quàm dicta sint cadere, fallaciis ignara dicentium. ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, antiqua ætas & nostra tulerit. Quippe à filio eiusdem [62] Trasulli, prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longiùs abierim. Iisdem consulibus [63] Asinij Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremtum haut dubium: sponte vel necessitate, incertum habebatur. Consultusque Cæsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere, vltróque incusare casus, qui reum abstulissent antequam coràm conuinceretur. scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium [64] consulari seni, tot consularium parenti. Drusus deinde exstinguitur, cùm se miserandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuisset. Tradidere quidam, descriptum fuisse Macroni, si arma ab Seiano tentarẽtur, extractum custodiâ iuuenem, (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore vt nurui ac nepoti conciliaretur Cæsar; sæuitiam, quàm pœnitentiam maluit. Quin & inuectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in suos, infensum Reip. animum obiecit: recitarique factorum, dictorumq; eius descripta per dies iussit. quo non aliud atrocius visum. adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent. & potuisse auum audire, legere, in publicum promere, vix fides; nisi quòd Actij centurionis, & Didymi liberti epistolæ, seruorum nomina præferebant, vt quis egredientem cubiculo Drusum pulsauerat, exterruerat. etiam sua verba centurio sæuitiæ plena, tamquam egregium, vocesque deficientis adiecerat; quis primò alienationẽ mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox vbi exspes vitæ fuit, meditatas, compositasque diras imprecabatur: vt quemadmodum nurum, filium fratris, & nepotes, domum q; omnem cædibus compleuisset; ita pœnas nomini generiq; maiorum, & posteris exsolueret. Obturbabant quidem patres, specie detestandi. sed penetrabat pauor, & admiratio, callidum olim & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ venisse, vt tamquam dimotis parietibus ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter seruorum ictus, extrema vitæ alimenta fruſtrà orantem. Nondum is dolor exoleuerat, cùm de Agrippinâ auditum. quam interfecto Seiano spe sustentatam prouixisse reor: & postquam nihil de sæuitiâ remittebatur, voluntate exstinctam. nisi si negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. Enimuero Tiberius fœdissimis criminationibus exarsit, impudicitiam arguens, & Asinium Gallum adulterum, eiusq; morte ad tædiũ vitæ compulsam. Sed Agrippina æqui impatiens, dominandi auida, virilibus curis, feminarum vitia exuerat. Eodem die defunctam quo biennio antè Seianus pœnas luisset, memoriæq; id prodendum addidit Cæsar: iactauitque quòd non laqueo strangulata, neque in Gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates, de-

Fidem etiam Mathematicus adstruit, sed quibus Genius.

Asinij Galli mors.

Et Drusi, filij Germanici.

Nec mortuo parcit Cæsar.

Varia in eum atrocitas.

Diræ illius in Tiberium.

Agrippina mater, inedia exstincta.

Hanc quoque Cæsar criminatur.

Purgat nosier.

cretumque vt quintodecimo kal. Nouembris vtriusque necis die, per omnis annos, donum Ioui sacraretur. Haut multo pòst Cocceius [65] Nerua continuus Principis, omnis diuini humanique iuris sciens, integro statu, corpore inlæso, moriendi consilium cepit. Quod vt Tiberio cognitum; adsidere, causas requirere, addere preces, fateri postremò graue conscientiæ, graue famæ suæ, si proximus amicorum nullis moriendi rationibus vitam fugeret. auersatus sermonem Nerua, abstinentiam cibi coniunxit. ferebant gnari cogitationum eius, quanto propius mala Reip. viseret, irâ, & metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterum Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Gn. Pisoni; & palàm læta morte Germanici, cùm Piso caderet, precibus Augustæ, nec minus inimicitiis Agrippinæ defensa erat. vt odium, & gratia desiêre; ius valuit. petitaque criminibus haut ignotis, suâ manu, sera magis, quàm immerita supplicia persoluit. Tot luctibus funestâ ciuitate, pars mœroris fuit, quòd Iulia Drusi filia, quondam Neronis vxor, denupsit in domum [66] Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem Romanum plerique meminerant. Extremo anni mors Ælij Lamiæ funere censorio celebrata, qui administrandæ Suriæ imagine tandem exsolutus, vrbi præfuerat. genus illi decorum, viuida senectus, & non permissa prouincia dignationem addiderat. Exin [67] Flacco Pomponio Syriæ proprætore defuncto, recitantur Cæsaris litteræ, quis incusabat egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: seque eâ necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere prouincias adigerentur. oblitus Arruntium ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annum attineri. Obiit eodem anno & [68] M. Lepidus, de cuius moderatione, atque sapientiâ in prioribus libris satis conlocaui. neque nobilitas diutius demonstranda est. quippe Æmilium genus fecundum bonorum ciuium, & qui eâdem familiâ corruptis moribus, inlustri tamen fortunâ egere. [69] Paullo Fabio, L. Vitellio Coss. post longum sæculorum ambitum, auis Phœnix in Ægyptum venit: præbuitque materiem doctissimis indigenarum, & Græcorum, multa super eo miraculo disserendi. de quibus congruunt, & plura ambigua, sed cognitu non absurda promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore ac distinctu pinnarum à ceteris auibus diuersum, consentiunt qui formam eius definêre. De numero annorum varia traduntur. maximè vulgatum, quingentorum spatium. sunt qui adseuerent, mille quadringentos sexaginta vnum interici; priores; alites Sesostride primùm, pòst Amasside dominantibus, dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnauit, in ciuitatem cui Heliopolis nomen, aduolauisse, multo ceterarum volucrum comitatu, nouam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura. inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. vnde nonnulli falsum hunc phœnicem, neque Arabum è terris credidêre, nihilq; vsurpauisse ex his quæ vetus memoria firmauit. confecto quippe annorum numero; vbi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eiq; vim genitalem adfundere. ex quâ fetum oriri, & primam adulto curam sepeliendi patris. neque id temere, sed sublato murrhæ pondere, tentatoq; per longum iter, vbi par oneri, par

Cocceius Nerua sponte vitam finit.

Nec Tiberio oranti credit.

Plancina se interficit.

Iulia Rubellii denupsit.

Ælij Lamiæ mors.

M. siue Manii Lepidi mors.

A. V. C. DCCCXCVII. *Phœnix visus.*

Quæ illa auis, & quâ gentalys?

Multorum iudicio falsus: & meo certè.

par meatui sit, subire patrium corpus, inque Solis aram perferre, atque adolere. hæc incerta & fabulosis aucta. Ceterùm aspici aliquando in Ægypto eam volucrem, non ambigitur. At Romæ cæde continuâ, Pomponius Labeo, quem præfuisse Mœsiæ rettuli, per abruptas venas sanguinem effudit. æmulatâque est coniunx Paxæa. nam promtas eius modi mortes, metus carnificis faciebat: & [70] quia damnati, publicatis bonis, sepulturâ prohibebantur: [71] eorum qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. Sed Cæsar missis ad senatum litteris, disseruit, morem fuisse maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere: id se repetiuisse in Labeone. atque illum, quia malè administratæ prouinciæ, aliorumque criminum vrgebatur; culpam inuidiâ velauisse, frustrà conteritâ vxore, quam etsi nocentem, periculi tamen expertem fuisse. [72] Mamercus dein Scaurus rursum postulatur, insignis nobilitate & orandis caussis, vitâ probrosus. nihil hunc amicitia Seiani, sed labefecit haut minus validum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultius exercebat: detuleratque [73] argumentum tragœdiæ à Scauro scriptæ, additis versibus qui in Tiberium flecterentur. Verùm [74] ab Seruilio & Cornelio accusatoribus, adulterium Liuiæ, magorum sacra obiectabantur. Scaurus, vt dignum veteribus Æmiliis, damnationem anteit; hortante * Sexitiâ vxore: quæ incitamentum mortis, & particeps fuit. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, pœnis adficiebantur: vt Seruilius Corneliusque perdito Scauro famosi, quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperant, in insulas, interdicto igni atque aquâ demoti sunt. & Abudius Ruso functus ædilitate, dum Lentulo Getulico, sub quo legioni præfuerat, periculum facessit, quòd is Seiani filium generum destinasset, vltrò damnatur, atque vrbe exigitur. Getulicus eâ tempestate superioris Germaniæ legiones curabat; mirumque amorem adsecutus erat, effusæ clementiæ, modicus seueritate, & proximo quoque exercitui per L. Apronium socerum non ingratus. vnde fama constans, ausum mittere ad Cæsarem litteras, *Adfinitatem sibi cum Seiano haut sponte sed consilio Tiberij cœptam: perinde se quàm Tiberium falli potuisse. neque errorem eundem illi sine fraude; alios exitio habendum. sibi fidem integram, & si nullis insidiis peteretur, mansuram: successorem non aliter quàm indicium mortis accepturum. firmarent velut fœdus, quo Princeps ceterarum rerum potiretur, ipse prouinciam retineret.* Hæc mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quòd vnus omnium Seiani adfinium incolumis, multaq; gratiâ mansit: reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque famâ quàm vi, stare res suas. C. Cestio, M. Seruilio Coss. nobiles Parthi in vrbem venêre, ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in suos; mox superbiam in nos, sæuitiam in populares sumsit. fretus bellis, quæ secunda aduersum circumiectas nationes exercuerat, & senectutem Tiberij vt inermem despiciens; auiduseque Armeniæ, cui defuncto rege Artaxiâ, Arsacen liberorum suorum veterrimum imposuit, additâ contumeliâ & missis qui gazam à Vonone relictam in Syriâ Ciliciaque reposcerent, simul veteres Persarum ac Macedonum terminos: seq; inuasurum possessa Cyro, & pòst Alexan-

Pomponius Labeo moritur sponte.

Multiq; tunc alij, & quare?

Scaurus Mamercus accusatus:

A se absolutus.

** Sextiâ*

Getulicus postulatus.

Mirâ fiducia euadit.

Epistola eius ad Tiberium.

A. V. C. DCCLXXIII. *Parthi in vrbẽ venerunt: Artabanum emouuri qui suis Romanisq; insidias.*

dro, per vaniloquentiam ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor fuit Sinnaces, insigni familiâ ac perinde opibus; & proximus huic Abdus, ademtæ virilitatis. [71] Non despectum id apud barbaros, vltroque potentiam habet. Ij adscitis & aliis primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum summæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plerisque aut nondum adultis; Phrahaten regis Phrahatis filium Româ poscebant. Nomine tantùm & auctore opus, vt sponte Cæsaris, vt genus Arsacis, ripam apud Euphratis cerneretur. Cupitum id Tiberio ornat Phrahaten, accingitque paternum ad fastigium: destinata retinens, consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis insidiis, Artabanus tardari metu; modò cupidine vindictæ inardescere. Et barbaris contatio, seruilis: statim exsequi, regium videtur. Valuit tamen vtilitas, vt Abdum specie amicitiæ vocatum ad epulas lento veneno inligaret; Sinnacen dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et Phrahates apud Syriam, dum omisso cultu Romano, cui per tot annos insueuerat, instituta Parthorum sumit, patriis moribus impar, morbo absumtus est. Sed non Tiberius omisit incepta. Tiridaten sanguinis eiusdem, æmulum Artabano, reciperandæq; Armeniæ Hiberum Mithradatem diligit, conciliatque fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat. & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præfecit. Eo de homine haut sum ignarus sinistram in vrbe famam, pleraque fœda memorari: ceterùm regendis prouinciis priscâ virtute egit. Vnde regressus, & formidine C. Cæsaris, familiaritate Claudij, turpe in seruitium mutatus; [76] exemplar apud posteros adulatorij dedecoris habetur. cesseruntque prima postremis, & bona iuuentæ senectus flagitiosa obliterauit. At ex regulis, prior Mithradates Pharasmanen perpulit, dolo & vi conatus suos iuuare: repertique corruptores, ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt, simul Hiberi magnis copiis Armeniam irrumpunt, & [77] vrbem Artaxata potiuntur. Quæ postquam Artabano cognita; [78] filium Orodem vltorem parat, datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contrà, Pharasmanes adiungere Albanos, [79] accipere Sarmatas, quorum Sceptruchi vtrimque donis acceptis, more gentico diuersa induêre. Sed Hiberi locorum potentes, Caspiâ viâ Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis aduentabant, facilè arcebantur, cùm alios incessus hostis clausisset, vnum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, æstus impediret. quia flatibus Etesiarum implentur vada hibernus Auster reuolùit fluctus, pulsóque introrsus freto, breuia litorum nudantur. Interim Orodem sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula, ac sæpe, modum obsidij, stationibus cingebat: donec Parthi contumeliarum insolentes, circumsisterent regem, poscerent prœlium. atque illis sola in equite vis: Pharasmanes & pedite valebat. nam Hiberi Albanique saltuosos locos incolentes, duritiæ patientiæque magis insueuêre. [80] Feruntq; se Thessalis ortos, quâ tempestate Iason post auectam Medeam, genitósque ex eâ liberos, inanem mox regiam Æëtæ, vacuósque Colchos repetiuit. Multáque de nomine eius, & ora-

Phrahatem ad regnum postulant.

Permittit Cæsar.

Sed ille moritur.

Alium submittit Tiberius:

Vitellio Oriëti præfecto.

Eius mores & ingenium.

Coeuntur in Parthum.

Ille Orodem in eos mittit:

Sed viribus imparem.

Hiberi & Albani, unde orti.

oraculum Phryxi celebrant. Nec quisquam ariete sacrificauerit, credito vexisse Phryxum: siue id animal, seu nauis insigne fuit. Ceterùm directâ vtrimque acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arsacidarum: contraq; ignobilem Hiberum mercenario milite, differebat. Pharasmanes integros semet à Parthico dominatu: quanto maiora peterent, plus decoris victores, aut si terga darent, flagitij atque periculi laturos. simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina; hinc viros, inde prædam ostendere. Enimuerò apud Sarmatas non vna vox ducis. sed quisque stimulant, ne pugnam per sagittas initent, impetu & comminus præueniendum. Variæ hinc bellantium species. cùm Parthus sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quæreret: Sarmatæ omisso arcu, quo breuius valent, contis gladiisque ruerent. [81] modò equestris prœlij more, frontis & tergi * vices; aliquando, vt conserta acies, corporibus & pulsu armorum pellerent, pellerentur. Iamq; & Albani Hiberique prensare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere. Quos super, eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant. inter quæ Pharasmanes Orodesque dum strenuis adsunt, aut dubitantibus subueniunt, conspicui, eóque gnari, clamore, telis, equis concurrunt. instantius Pharasmanes. nam vulnus per galeam adegit, nec iterare valuit, prælatus equo, & fortissimis satellitum protegentibus saucium. [82] Fama tamen occisi falsò credita, exterruit Parthos, victoriamq; concessere. Mox Artabanus [83] totâ mole regni vltimi. * id peritiâ locorum, ab Hiberis melius pugnatum. necideo abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & subdito rumore tamquam Mesopotamiam inuasurus, metum Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia, versæq; Artabani res: inliciente Vitellio, desererent regem sæuum in pace, & aduersis prœliorum exitiosum. Igitur Sinnaces, quem antè infensum memoraui, patrem Abdagesem, [84] aliósq; occultos consulit, & tunc continuis cladibus promtiores ad defectionem trahit: adfluentibus paulatim, qui metu magis quàm beneuolentiâ subiecti, repertis auctoribus sustulerant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quàm si qui externorum, corpori custodes aderant, suis quisque sedibus extorres, quîs neque boni intellectus, neque mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumtis, in longinqua & contermina Scythiæ fugam maturauit, spe auxilij: quia Hircanis Carmaniisque per adfinitatem innexus erat. Atque interim posse [85] Parthos absentium equos, præsentibus mobiles, ad pœnitentiam mutari. At Vitellius profugo Artabano, & flexis ad nouum regem popularium animis, hortatus Tiridaten parata capessere, robur legionum, sociorúmque ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, [86] cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset; nuntiauere accolæ Euphraten nullâ imbrium vi, sponte & immensùm attolli: simul [87] albentibus spumis in modum diadematis sinuare orbes; auspicium prosperi transgressus. quidam callidiùs interpretabantur, initia conatus secunda, neque diuturna: quia eorum quæ terrâ cælóve portenderentur, certior fides; fluminum instabilis natura, simul ostenderet omnia, raperétque. Sed ponte nauibus effecto, tramissoque exercitu, primus Ornospades multis equitum millibus

Pugna committitur.

* vices.

In qua Orodes succubuit, ac penè occubuit.

* vltum iit: peritiâ.

Artabanus omnia infesta, infida.

Scythiam aufugit.

Vitellius ad Euphratem Rom. exercitum ducit.

Ponte exercitum iungit.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus in castra venit: exsul quondam, & Tiberio, cùm Dalmaticum bellum conficeret, haut inglorius auxiliator, eóque ciuitate Romanâ donatus. mox repetitâ amicitiâ regis, multo apud eum honore, præfectus

Aggregantur fautores aut conscij.

campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumfluí Mesopotamiæ nomen acceperunt. Neque multo pòst, Sinnaces auget copias: & columem partium Abdagesès, gazam & paratus regios adicit. Vitellius ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresq; hunc, Phrahatis aui & altoris Cæsaris, quæ vtrobique pulchra, meminerit: illos, obsequium in regem, reuerentiam in nos, decus quisque suum & fidem retineret. Exin cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ duabus æstatibus gesta coniunxi, quò requiesceret animus à domesticis malis.

Copias reducit Vitellius.

Tiberij tenax sæuitia.

Non enim Tiberium, quamquam triennio post cædem Seiani, quæ ceteros mollire solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta vel abolita pro grauissimis & recentibus puniret. Eo metu Fuleinius Trio ingruentis accusatores haut perpessus, [88] supremis tabulis multa & atrocia in Macronem ac præcipuos libertorum Cæsaris composuit: ipsi fluxam senio mentem, & continuo abscessu, velut exsilium obiectando. Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius iussit: patientiam libertatis alienæ ostentans, & contemtor suæ infamiæ an scelerum Seiani diu nescius, mox quoque modo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus senator à C. Graccho maiestatis postulatus, vim vitæ suæ attulit. Tatiúsque Gratianus præturâ functus, lege eâdem extremum ad supplicium damnatus. Nec dispares [89] Trebellieni Rufi, & Sextij Paconiani exitus. Nam Trebellienus suâ manu cecidit; Paconianus in carcere, [90] ob carmina illic in principem facti tata, strangulatus est. Hæc Tiberius non mari, vt olim, diuisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed [91] vrbem iuxta; eodem vt die vel noctis interiectu, litteris consulum rescriberet: quasi aspiciens vndantem per domos sanguinem, aut manum carnificum. Fine anni [92] Poppæus Sabinus concessit vitâ, modicus originis, principum amicitiâ consulatum ac triumphale decus adeptus. maximisque prouinciis per quattuor & viginti annos impositus, nullam ob eximiam artem, sed quòd par negotiis, neque suprà erat. Q. Plautius

Plurium mortes.

Trionis in eum suprema libertas.

Poppæi Sabini exitus.

A. V. C. DCCLXXXII. * Defectus locus.

* Sex. Papinius Coss. sequuntur. [93] Eo anno, * neque quòd L. Aruseius morte adfecti forent, adsuetudine malorum vt atrox aduertebatur; sed exterruit, quòd [94] Vibulenus Agrippa eques Romanus, cùm peroraſſent accusatores, in ipsâ curiâ depromtum sinu venenum haufit: prolapsusq; ac moribundus, festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, fauces que iam exanimis laqueo vexatæ. Ne Tigranes quidem Armeniâ quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio supplicia ciuium effugit. At C. Galbâ consularis, & duo Blæsij voluntario exitu cecidêre. [95] Galba, tristibus Cæsaris litteris prouinciam sortiri prohibitus; Blæsiis sacerdotia integrâ eorum domo destinata; conuulsâ, distulerat: tunc vt vacua contulit in alios. quod signum mortis intellexêre, & exsecuti sunt. Et [96] Æmylia Lepida, quam iuueni Druso nuptam rettuli, crebris criminibus maritum insecuta, quamquam intestabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus. pòst à delatoribus corripitur, ob seruum

Fœda mors Agrippæ.

Tigranes ex-rex Armeniæ damnatur.

Tiberius ad vrbem.

Lepida vitâ ipsa sibi finit.

seruum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. Ergo omissâ defensione, finem vitæ sibi posuit. Per idem tempus [97] Cltarum natio * Cappadociæ, Archelao subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abscessit: locorúmque ingenio sese contra imbelles regis copias tutabatur: donec M. Trebellius legatus à Vitellio præside Syriæ cum quattuor millibus legionariorum, & dilectis auxiliis missus, duos collis, quos barbari insederant (minori Cadra, alteri Dauara nomen est) operibus circumdedit. & erumpere ausos ferro; ceteros siti, ad deditionem coëgit. At Tiridates volentibus Parthis Nicephorium & Anthemusiada, ceteráque vrbes, quæ Macedonibus sitæ, Græca vocabula vsurpant, Halumque & Artemitam Parthica opida recepit; certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductum ob sæuitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant. Plurimum adulationis Seleucenses induêre, ciuitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut sapientiâ dilecti, vt senatus sua populo vis, & quoties concordes agunt, spernitur Parthus: vbi dissensere, dum sibi quisque contra æmulos subsidium vocant, accitus in partem, aduersum omnes valescit. Id nuper acciderat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo vsu. nam populi imperium, iuxta libertatem; paucorum dominatio, regiæ libidini propior est. Tum aduentantem Tiridatem extollunt, veterum regum honoribus, & quos recens ætas largius inuenit. simul probra in Artabanum fundebant, maternâ origine Arsaciden, cetera degenerem. Tiridates rem Seleucensem populo permittit. mox consultans quo nam die solennia regni capesseret, litteras Phrahatis & Hieronis, qui validissimas præfecturas obtinebant, accipit, breuem moram precantium. Placitúmque opperiri viros præpollentis. Atque interim [98] Ctesiphon sedes imperij petita; sed vbi diem ex die prolatabant, multis coram & adprobantibus, Surena patrio more Tiridatem insigni regio euinxit. Ac si statim interiora, ceteraque nationes petiuisset; oppressa contantium dubitatio, & omnes in vnum cedebant. Adsidendo castellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exuendi pacta. Nam Phrahates & Hiero, & si qui alij dilectum capiendò diademati diem non concelebrauerant, pars metu, quidam inuidiâ in Abdagesen, qui tum aulâ, & nouo rege potiebatur, ad Artabanum vertêre. Isque in Hyrcanis repertus est, inluuie obsitus, & alimenta arcu expediens. ac primò tamquam dolus pararetur, territus, vbi data fides reddendæ dominationi veniisse, adleuatur animum, & quæ repentina mutatio exquirit. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat: neque penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud imbellem externâ mollitiâ: vim in Abdagesis domo. Sensit vetus regnandi, falsos in amore, odia non fingere. nec vltrà moratus, quàm dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, & præueniens inimicorum astus, amicorum pœnitentiam. neque exuerat pædorem, vt vulgum miseratione aduerteret. non fraus, non preces; nihil omissum, quo ambiguos inliceret, promti firmarentur. Iamque multâ manu, propinqua Seleuciæ aduentabat; cùm Tiridates simul famâ atque ipso Artabano perculsus,

Cappadoces rebellant.

Trebellius sub iugum reducit.

Tiridati regi prospera initia.

Seleucia ciuitas opulens.

Ei se adiungit.

Coronatur Tiridates.

Sed morâ res suas corrumpit.

Abeunt ab eo, qui antè proni.

Artabanum reducunt.

Is properè agit:

Tiridates lentè.

Universidad de Deusto
Biblioteca

distrahi consiliis, iret contrà, an bellum contatione tractaret. Quibus prœlium & festinati casus placebant, disiectos & longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse disserunt; proditores nuper hostesque eius, quem rursùm foueant. Verùm Abdageses regrediendum in Mesopotamiam censebat, vt amne obiecto Armenios interim Elymæosque & ceteris à tergo excitis, auctis copiis socialibus, & quas dux Romanus misisset, fortunam tentarent. Ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, & Tiridates *ignarus ad pericula erat. sed fugæ specie discessum, ac principio à gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in castra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam reuectus, pudore proditionis omnes exsoluit. Idem annus graui igne vrbem adficit, deustâ parte Circi, quæ Auentino contigua, ipsóque Auentino, quod damnum Cæsar ad gloriam vertit, exsolutis domuum & insularum pretiis. Millies sestertiûm eâ munificentiâ conlocatum: tanto acceptius in vulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. Ne publicè quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto, & scenam Pompeiani theatri: eaque perfecta contemtu ambitionis, anper senectutem haut dedicauit. sed æstimando cuiusque detrimento quattuor progeneri Cæsaris, Gn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus dilecti, additúsq; nominatione consulum P. Petronius. Et pro ingenio cuiusque quæsiti decretique in Principem honores. Quos omiserit receperitve in incerto fuit, ob propinquum vitæ finem. Neque enim multo pòst supremi Tiberio consules, Gn. Acerronius, C. Pontius magistratum occepere, nimiâ iam potentiâ Macronis: qui gratiam C. Cæsaris numquam sibi neglectam, acriùs in dies fouebat. impuleratque post mortem Claudiæ, quam nuptam ei rettuli, vxorem suam Enniam immittendo, amore iuuenem inlicere, pactóque matrimonij vincire, nihil abnuentem dum dominationis aspiceretur. Nam & si commotus ingenio; simulationum tamen falsa, in sinu aui perdidicerat. Gnarum hoc Principi. eóque dubitauit de tradendâ Rep. primùm inter nepotes, quorum Druso genitus, sanguine & caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus: Germanici filio robur iuuentæ, vulgi studia. eaque apud quosdam odij causa. Etiam de Claudio agitanti, quòd is compositâ ætate bonarum artium cupiens erat, imminuta mens eius obstitit. Sin extra domum successor quæreretur, ne memoria Augusti, ne nomen Cæsarum in ludibria & contumelias verteret, metuebat. quippe illi non perinde curæ, gratia præsentium, quàm in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso corpore, consilium cui impar erat, fato permisit: iactis tamen vocibus, per quas intelligeretur prouidus futurorum. Namque Macroni non abditâ ambage, [100] Occidentem ab eo deseri, Orientem spectari exprobrauit. Et C. Cæsari fortè orto sermone L. Sullam inridenti, omnia Sullæ vitia, & nullam eiusdem virtutem habiturum prædixit. simul crebris cum lacrymis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu: *occides hunc tu*, inquit, *& te alius.* Sed grauescente valetudine, nihil è libidinibus omittebat, in patientiâ firmitudinem simulans: [101] solitusque eludere medicorum artes, atque eos qui post tricesimum ætatis annum ad internoscenda corpori suo vtilia

Excedit hosti.
*ignauus

Incendium Romæ.

Cui solamen à Cæsare.

A. V. C. DCCXC. *Macro præfectus prætorio.*

Caligulam captat, & ipse captatur.

Tiberius ambigit de successore.

Præsagia eius.

Morbum dissimulat.

lia vel noxia, alieni consilij indigerent. Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cædibus semina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam P. Vitellij quondam vxorem maiestatis postulauerat: quâ damnatâ, cùm prœmium accusatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei intercessit. vnde illis odia, mox Othoni exsilium. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum [102] Satrio Secundo coniurationis indice fuerat, defertur impietatis in Principem. connectebantur vt conscij & adulteri eius, Gn. Domitius, Vibius Marsus, L. Arruntius. de claritudine Domitij suprà memoraui. Marsus quoque vetustis honoribus, & inlustris studiis erat. Sed testium interrogationi, tormentis seruorum Macronem præsedisse commentarij ad senatum missi ferebant: nullæque in eos Imperatoris litteræ, suspicionem dabant, inualido ac fortasse ignaro, ficta pleraque ob inimicitias Macronis notas in Arruntium. Igitur Domitius defensionem meditans, Marsus tamquam inediam destinauisset, produxere vitam. Arruntius contationem & moras suadentibus amicis: *Non eadem omnibus decora*, respondit, *sibi satis ætatis: neque aliud pœnitendum, quàm quòd inter ludibria & pericula anxiam senectam tolerauisset, diu Seiano, nunc Macroni, semper alicui potentium inuisus; non culpâ, sed vi flagitiorum impatiens. Sanè paucos & supremos Principis dies posse vitari; quemadmodum euasurum imminentis iuuentam? An cùm Tiberius post tantam rerum experientiam, vi dominationis conuulsus & mutatus sit: C. Cæsarem vix finitâ pueritiâ, ignarum omnium, aut pessimis innutritum, meliora capessiturum? Macrone duce? qui vt deterior ad opprimendum Seianum dilectus, plura per scelera Remp. constrictauisset, prospectare tam se acrius seruitium, eóq; fugere simul acta & instantia.* Hæc vatis in modum dictitans, venas resoluit. Documento sequentia erunt, benè Arruntium morte vsum. Albucilla inrito ictu à semet vulnerata, iussu senatus in carcerem fertur. Stuprorum eius ministri, Grasidius Sacerdos prætorius vt in insulam deportaretur, Pontius Fregellanus amitteret ordinem Senatorium: & eædem pœnæ in Lælium Balbum decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquentiâ habebatur, promtus aduersùm insontes. Iisdem diebus Sex. Papinius consulari familiâ, repentinum & informem exitum dilegit, iacto in præceps corpore. causa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata, adsentationibus atque luxu [103] perpulisset iuuenem ad ea; quorum effugium non nisi morte inueniret. Igitur accusata in senatu, quâquam genua patrum aduolueretur, [104] luctúmque communem, & magis imbecillum tali super casu feminarum animum, aliaque in eundem dolorem [105] mœsta & miseranda *diu ferret, vrbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret. Iam Tiberium corpus, iam vires, nondum dissimulatio deserebat. Idem animi rigor, sermone ac vultu intentus, quæsitâ interdum comitate, quamuis manifestam defectionem tegebat. mutatisque sæpius locis, tandem apud promontorium Miseni consedit, [106] in villâ, cui L. Lucullus quondam dominus. illic eum adpropinquare supremis, tali modo compertum. Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines Principis solitus, consilij tamen copiam præbere. Is velut propria ad negotia digrediens, & [107] per speciem officij

Albucilla accusata, cum aliis illustribus.

Arruntius vitâ abit, tædio temporum.

Benè vaticinatur de sæuitiâ Caligulæ.

Papinius se præcipitat.

In matre (nefas) suspectus.

*differret,

Tiberius deficit, sed tegit.

Medicus æstu comperit.

manum complexus, pulsum venarum attigit: neque fefellit. Nam Tiberius incertum an offensus, tantóque magis iram premens, instaurari epulas iubet, discumbitque vltra solitum; quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum, nec vltra biduum duraturum Macroni firmauit. Inde cuncta conloquiis inter præsentes, nuntiis apud legatos & exercitus festinabantur. Decimo septimo kalend. Aprilis interclusâ animâ, creditus est mortalitatem expleuisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperij primordia C. Cæsar egrediebatur. cùm repentè adfertur, redire Tiberio vocem ac visus, vocarique qui recreandę defectioni cibum adferrent. Pauor hinc in omnes; & ceteri passim dispergi, se quisque mœstum aut nescium fingere. Cęsar in silentium fixus, à summâ spe, nouissima exspectabat. Macro intrepidus, opprimi senem iniecto multæ vestis iubet, discediique ab limine. Sic Tiberius finiuit, [108] octauo & septuagesimo ætatis anno. Pater ei Nero, & vtrimque origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam, adoptionibus transierit. casus primâ ab infantiâ ancipites. Nam proscriptum patrem exsul secutus, vbi domum Augusti priuignus introiit, multis æmulis conflictatus est; dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciusque Cæsares, viguere. Etiam frater eius Drusus prosperiore ciuium amore erat. Sed maximè in lubrico egit acceptâ in matrimonium Iuliâ, impudicitiam vxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regressus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus fermè & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diuersa: egregium vitâ famaque quoad priuatus, vel in imperiis sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: intestabilis sæuitiâ, sed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuitve. Postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & metu, suo tantùm ingenio vtebatur.

Macroni enunciat.

Ille moritur:

Non sine vi & fraude.

De eo elogiũ.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XI.

BREVIARIVM LIBRI.

VAlerius Asiaticus fraude Messallinæ & Vitellij euertitur. Aduocatis præmij modus pro patrocinio definitus. Parthorum res intestino regum discidio turbatæ. Ludi sæculares Romæ editi. Litteræ tres nouæ à Claudio repertæ: & ea occasione de primis litteris. Italus Choresciis rex imponitur. Corbulo inferiori Germaniæ præficitur, & ipsam, militémque seuerè regit. Curtius Rufus triumphalia adsequitur: eóque ipso viro. De Quæstorum munere & numero. Galliæ proceres ius plenum ciuitatis Romanæ adipiscuntur, Patricij augentur, lustrum conditur. Messallina impudicissima feminarum, amore vecors, C. Silio palàm nubit. res ad Claudium defertur: qui in vxorem & administros libidinum, impulsu libertorum, animaduertit. Hæc gesta annis fere duobus,

C. VALERIO ASIATICO. M. VALERIO MESSALLA
A. VITELLIO. L. VIPSANIO
COSS.

NAM Valerium Asiaticum bis consulem, [2] fuisse quondam adulterum eius credidit: paritérque [3] hortis inhians, quos ille à Lucullo* emtos insigni magnificentiâ extollebat, Suilium accusandis vtrisque immittit. Adiungitur [4] Sosibius Britannici educator, qui per speciem beneuolentiæ moneret Claudium, [5] auri vim atque opes principibus infensas: præcipuum auctorem Asiaticum interficiendi Cæsaris, [6] non extimuisse concionem populi Romani, gloriamq; facinoris vltrò petere. clarum ex eo in vrbe, [7] deditâ per prouincias famâ, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ, multisq; & validis propinquitatibus subnixus, turbare [8] gentiles nationes promptum haberet. At Claudius nihil vltrà scrutatus, citis cum militibus tamquam opprimendo bello, Crispinum prætorij præfectum misit: à quo repertus est apud Baias, vinctisq; inditis in vrbem raptus, neque datâ senatus copiâ, intra cubiculum auditur, Messallinâ coram. Et Suilius, corruptionem militum, quos pecuniâ & stupro in* omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulterium Poppææ, ac postremum mollitiam corporis obiectare. [9] Ad quod* victo silentio prorupit reus, & *Interroga*, inquit, *Suili filios tuos, virum me esse fatebuntur*: ingressusq; defensionem, commoto maiorem in modum Claudio, Messallinæ quoque lacrymas exciuit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium ne elabi reum sineret. Ipsa ad perniciem Poppææ festinat, subditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent: adeò ignaro Cæsare, vt paucos post dies epulantem apud se maritum eius Scipionem [10] percontaretur, cur sine vxore discubuisset? atque ille functam fato responderet. Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens Vitellius commemoratâ vetustate amicitiæ, vtque [11] Antoniam Principis matrem pariter obseruassent, dein percursis Asiatici in Remp. officijs recentiq; aduersus Britanniam militiâ, quæq; alia conciliandæ misericordiæ videbantur: [12] liberum ei mortis arbitrium permisit. & secuta sunt Claudij verba, in eandem clementiam. [13] Hortantibus dehinc quibusdam inediam & lenem exitum, remittere beneficium Asiaticus ait: vsurpatis quibus insueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilarè epulatus, cùm se honestius calliditate Tiberij, vel impetu C. Cæsaris periturum dixisset, quàm quòd fraude muliebri & [14] impudico Vitellij ore caderet, venas exsoluit. viso tamen antè rogo, iussoq; transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. Tantum illi securitatis nouissimæ fuit. Vocantur post hæc patres, pergitque Suilius addere reos [15] equites Romanos illustres, [16] quibus Petra cognomentum. At caussa necis ex eo quòd [17] domum suam* Mnesteris & Poppææ congressibus præbuissent. Verùm nocturnę quietis species alteri obiecta, tamquam vidisset Claudium [18] spiceâ coronâ euinctum, spicis retro conuersis: eaque imagine grauitatem annonæ

Horti Lucullani.
* cœptos

Asiaticus clam accusatur.

In vrbem rapitur.

Clàm auditur.
* omne flagitium.
* Libri vet. indicto

Fraude Vitellij euertitur.

Securè moritur.

Equites Rom. duo interfecti:
* Prisce editiones, Valerij.

Id ob somnium. **Vat. tacente*

nonæ dixisset. [19] Quidam pampineam coronam albentibus foliis visam, atque ità interpretatum tradidere, [20] *vergente autumno mortem Principis ostendi. Illud haut ambigitur, qualicumque insomnio, ipsi fratrique perniciem allatã. Sestertiûm quindecies, & insignia prætur Crispino decreta. Adiecit Vitellius sestertiûm decies Sosibio: quòd Britannicum præceptis, Claudium consiliis iuuaret. Rogatus sententiam & Scipio: *cùm idem*, inquit, *de admissis Poppææ sentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes.* eleganti temperamento inter coniugalem amorem, & senatoriam necessitatem. Continuus inde & sæuus accusandis reis Suilius, multiq; audaciæ eius æmuli. Nam [21] cuncta legum & magistratuum munia in se trahens Princeps, materiam prædandi patefecerat. nec quidquam publicè mercis tam venale fuit, quàm aduocatorum perfidia: adeò vt Samius insignis eques Romanus, quadringentis nummorum milibus Suilio datis, & cognitâ præuaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio consule designato, cuius de potentiâ & exitio in tempore memorabo, consurgunt patres, [22] legemq; Cinciam flagitant. quâ cauetur antiquitus, ne quis ob caussam orandam pecuniam donúmve accipiat. Deinde obstrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, discors Suilio Silius acriter incubuit, veterum oratorum exempla referens, *qui famam in posteros, præmia eloquentiæ cogitauissent pulcherrima. alioquin & bonarum artium Principem sordidis ministeriis fœdari: nec fidem integram manere, vbi magnitudo quæstuum spectetur. quòd si in nullius mercedem *negotia tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accusationes, odia, & iniurias foueri, vt quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam aduocatis ferat.* [23] *meminissent C. Asinij, & Messallæ, ac recentiorum Arruntij & Esernini, ad summa prouectos incorruptâ vitâ & facundiâ.* Talia dicente consule designato, consentientibus aliis parabatur sententia, quâ lege repetundarum tenerentur: cùm Suilius, & Cossutianus, & ceteri qui non iudicium (quippe in manifestos) sed pœnam statui videbant, circumsistunt Cæsarem, antè acta deprecantes. [24] Et postquam annuit *tacens, incipiunt. *Quem illum tantâ superbiâ esse, vt æternitatem famæ sibi præsumat? vsui & rebus subsidium præparari, ne quis inopiâ aduocatorum potentioribus obnoxius sit. neque tamen eloquentiam gratuitò contingere: omitti curas familiares, vt quis sè alienis negotiis intendat.* [25] *multos militiâ, quosdam exercendo agros tolerare vitam. nihil à quoquam expeti, nisi cuius fructus antè prouiderit. Facilè Asinium, & Messallam, inter Antonium & Augustum bellorum præmiis refertos, aut dictum familiarum heredes Æserninos & Arruntios, magnum animum induisse. Promta sibi exempla quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari solti sint. sè modicos senatores, qui à Rep. nulla nisi pacis emolumenta peterent:* [26] **cogitare plebem, quâ togâ enitescerent: sublatis studiorum pretiis, etiam studia peritura, vt minus decora.* Hæc ita aut frustra dicta Princeps ratus, [27] capiendis pecuniis posuit modum, vsque ad dena sestertia, quæ egressi repetundarum tenerentur. Sub idem tempus [28] Mithradates quem imperitasse Armeniis, & ad præsentiam Cæsaris vectum memoraui, monente Claudio in regnum remeauit, fisus Pharasmanis opibus. Is rex Hyberis, idémque Mithradatis frater, nuntiabat discordare Parthos.

Scipionis cauta modestiæ dictum.

Aduocatorũ vulgò perfidia.

Cui coërcendæ lex Cincia postulatur.

**Vett. negotiantur.*

Repugnantes corrui.

** agere incipiunt.*

**Vett. cogitaret Princeps moderatur & præmium definit.*

Mithridates in Armeniam redit.

thos: summaque imperij ambigua, minora sine curâ haberi. Nam inter Gotarzis pleraque sæua (qui necem fratri Artabano, coniugique ac filio eius præparauerat, vnde metus eius in cereros) acciuêre Bardanem. Ille vt erat magnis ausis promtus, biduo tria milia stadiorum inuadit, ignarumque & exterritum Gotarzem proturbat: neque contatur, quin proximas præfecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem eius abnuentibus. In quos vt patris sui quoque defectores, irâ magis quàm ex vsu præsenti accensus, implicatur obsidione vrbis validæ, & munimentis obiecti amnis muróque & commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renouat: coactusq; Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit. Tunc distractis Orientis viribus, & quonam inclinarent incertis; casus Mithradati datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simulque Hybero exercitu campos persultante: Nec enim restitere Armenij, fuso qui prœlium ausus erat Demonacte præfecto. Paululum contationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, versis illuc quibusdam procerum; deinde litteris Cæsaris coërcitus. & cuncta in Mithradatem fluxere, atrociorem quàm nouo regno conduceret. At Parthi imperatores cùm pugnam pararent, [29] fœdus repentè *faciunt, cognitis popularium insidiis, quas Gotarzes fratri patefecerat. congressique primò contanter, deinde complexi dextras, apud altaria deûm pepigere, fraudem inimicorum vlcisci, atque ipsi inter se concedere. Potior Bardanes visus retinendo regno. At Gotarzes, ne quid æmulationis exsisteret, penitus in Hyrcaniam abiit: regressoque Bardani *deditur Seleucia, septimo post defectionem anno; non sine dedecore Parthorum, quos vna ciuitas tamdiu eluserat. Exin validissimas præfecturas inuasit. [30] & reciperare Armeniam, *ni Vibio Marso Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes pœnitentiâ concessi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace durius seruitium est, contrahit copias. & huic contrà itum ad amnem Erindem: in cuius transgressu multum certato, peruicit Bardanes, prosperisque prœliis medias nationes subegit. [31] ad flumen Ginden, quod Dahas Arióque disterminat. Ibi modus rebus secundis positus. nam Parthi quamquam victores, longinquam militiam aspernabantur. Igitur exstructis monimentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus *parata, regreditur: ingens gloriâ atque eò ferocior, & subiectis intolerantior. Qui dolo antè compositio, incautum venationique intentum interfecere, primam intra iuuentam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, quàm metum apud hostes quæsiuisset. Nece Bardanis turbatæ Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdatem prolem Phrahatis obsidio nobis datum. Deinde prævaluit Gotarzes, [32] potitusque regiâ, per sæuitiem ac luxum adegit Parthos mittere ad Principem Romanum occultas preces, quis permitti Meherdatem patrium ad fastigium orabant. Iisdem consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditã, [33] quarto & sexagesimo quàm Augustus ediderat, spectati sunt. [34] Vtriusque prin-

Dum Parthi discordes.

Gotarzes pellitur.

Sed reparat vires.

Pacem deinde cum Bardane init.

**Vulgò, iaciunt, nec male Vertranius, iciunt.*

Ita vt hic in regno maneat.

**Alter Vet. deditse verbi Sed.*

Sed pax ea haud in longum.

Iterum dissident, pugnant, victore Bardane.

** parta*

Quem sui pertœdentes interimunt.

Gotarzes iterum regnat.

Ludi sæculares Romæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani composui. nam is quoque edidit ludos sæculares iisq; intentiùs affui sacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum prætor. quod non iactantiâ refero, sed [35] quia collegio quindecimuirûm antiquitùs ea cura, & magistratus potissimùm exsequebâtur officia cærimoniarum. Sedente Claudio Circensibus ludis, cùm pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, intérque eos Britannicus Imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus; fauor plebis acrior in Domitium, loco præsagij acceptus est. vulgabaturque affuisse infantiæ eius dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimilata. nam ipse haut quaquam sui detractor, [36] vnam omnino anguem in cubiculo visam narrare solitus est. Verùm inclinatio populi supererat ex memoriâ Germanici, cuius illa reliqua suboles virilis: & matri Agrippinæ miseratio augebatur, ob sæuitiam Messallinæ; quæ semper infesta, & tunc commotior, quo minus strueret crimina & accusatores, nouo & furori proximo amore distinebatur. Nam in C. Silium iuuentutis Romanæ pulcherrimum ita exarserat, vt cuóque adultero potiretur. Neque Silius flagitij aut periculi nescius erat; sed certo si abnueret exitio, & nonnullâ fallendi spe, simul magnis præmiis, opperiri futura, & præsentibus frui pro solatio habebat. Illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum, [37] egressibus adhærescere, largiri opes, honores: postremò velut translatâ iam fortunâ, seruui, liberti, paratus principis apud *adulterum visebantur. At Claudius matrimonij sui ignarus, & munia censoria vsurpans, theatralem populi lasciuiam seueris dictis increpuit, quòd [38] in P. Pomponium consularem (is carmina scenæ dabat) inque feminas illustres probra iecerat. Et lege latâ, sæuitiam creditorum coërcuit, [39] ne in mortem parentum pecunias filiis familiarum fenori darent. [40] Fontésque aquarum Simbruinis collibus deductos, vrbi intulit. Ac nouas litterarum formas addidit, vulgauitque: comperto Græcam quoque litteraturam non simul cœptam, absolutamque. [41] Primi per figuras animalium Ægyptij sensus mentis effingebant; [42] & antiquissima monimenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur; & litterarum semet inuentores perhibent. Inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intulisse Græciæ, gloriamq; adeptos, tamquam repererint quæ acceperant. Quippe [43] fama est Cadmum classe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis eius auctorem fuisse. Quidam [44] Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum, & [45] temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant, sexdecim litterarum formas; mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperisse. At in Italiâ Etrusci ab Corinthio Damarato, Aborigenes [46] Arcade ab Euandro didicerunt. Et formæ litteris Latinis, quæ veterrimis Græcorum. [47] sed nobis quoque paucæ primùm fuêre: deinde additæ sunt. Quo exemplo [48] Claudius tres litteras adiecit, quæ vsui, imperitante eo, pòst oblitteratæ, aspiciuntur etiam nunc [49] in ære publicandis plebiscitis in fora ac templa fixo. Rettulit deinde ad senatum super collegio haruspicum, ne vetustissima Italiæ disciplina per desidiam exolesceret:

Domitius Nero spe destinatur imperio.

Messallinæ in Silium amor:

Palã & quasi in iustum virum.

**Manuss. 2 Iterum.*

At Claudius aliud agit. Leges fert.

Aquas ducit.

Nouas litteras format.

Haruspices firmat.

sceret: sæpe aduersis Reip. temporibus accitis, quorum monitu redintegratas cærimonias, & in posterum rectiùs habitas. primoréque Etruriæ sponte aut patrum Romanorum impulsu retinuisse scientiam, & in familias propagasse: quod nunc segniùs fieri, publicâ circa bonas artes secordiâ, & quia externæ superstitiones valescant. & læta quidem in præsens omnia; sed benignitati deûm gratiam referendam, ne ritus sacrorum inter ambigua culti, per prospera oblitterarentur. Factum ex eo senatusconsultum: viderent pontifices, quæ retinenda firmandáque haruspicum. Eodem anno Cheruscorum gens regem Româ petiuit, amissis per interna bella nobilibus, & vno reliquo stirpis regiæ, qui apud vrbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flauio fratre Arminij. Mater [50] ex *Catumero Principe Catorum erat ipse formâ decorus, & armis equisque in patrium nostrumque morem exercitus. Igitur Cæsar, auctum pecuniâ, additis stipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capessere. Illum primum Romæ ortum, nec obsidem, sed ciuem, ire externum ad imperium. Ac primò lætus Germanis aduentus, atque eò magis, quòd nullis discordiis imbutus pari in omnes studio ageret; celebrari, coli, modò comitatem & temperantiam nulli inuisam, sæpius vinolentiam ac libidines grata barbaris vsurpans. Iamque ad proximos, iam longiùs clarescere, cùm potentiam eius suspectantes qui factionibus floruerant, discedunt ad conterminos populos, ac testificantur, *Adimi veterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes insurgere. adeò neminem iisdem in terris ortum, qui Principis locum impleat: nisi exploratoris Flauij progenies supra cunctos attollatur? Frustrà Arminium præscribi: cuius si filius hostili in solo adultus, in regnum venisset, posse extimesci, infectum alimoniâ, seruitio, cultu, omnibus externis. ac si paterna Italo mens esset, non alium infensiùs arma contra patriam ac deos penates, quàm parentes eius exercuisse.* His atque talibus, magnas copias coëgêre. Nec pauciores Italum sequebantur. *Non enim irrupisse ad inuitos, sed accitum memorabant. quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, auo Catumero præberet. nec patrem illi rubori esse, quòd fidem aduersus Romanos volentibus Germanis sumtam, nunquam omisisset. falsò libertatis vocabulum obtendi ab iis, qui priuatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias habeant.* Astrepebat huic alacre vulgus, & magno *inter Barbaros prœlio victor rex; dehinc secundâ fortunâ ad superbiam prolapsus, pulsusque, ac rursus Langobardorum opibus refectus, per læta per aduersa res Cheruscas afflictabat. Per idem tempus Chauci nullâ dissensione domi, & [51] morte Sanquinij alacres, dum Corbulo aduentat, inferiorem Germaniam incursauere, duce Gannasco. qui natione Caninefas, [52] auxiliaris & diu meritus, pòst transfuga, leuibus nauigiis prædabundus, Gallorum maximè oram vastabat, non ignarus dites & imbelles esse. At Corbulo prouinciam ingressus, magnâ cum curâ & mox gloriâ, cui principium illa militia fuit, triremes alueo Rheni, ceteras nauium, vt quæque habiles, per æstuaria & fossas adegit: lintribusque hostium depressis & exturbato Gannasco, vbi præsentia satis composita sunt, legiones operum & laboris ignaras, populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit: ne quis agmine decederet, nec pugnam nisi iussus

Cherusci regem Româ petunt.

**Vatic. Acumero*

Et Cæsar mittit.

Accipitur gratè primò:

Sed mox vilescit. In eum surgitur.

Ipse quoque se parat.

Et prœlio vincit.

**magno vt inter*

Chauci Belgicam infestant.

Corbulo eos reprimit.

Disciplinam apud suos firmat:

sus iniret. stationes, vigiliæ, diurna nocturnaque munia, in armis agitabantur. Ferúntque militem, [53] quia vallum non accinctus, atque alium quia pugione tantùm accinctus foderet, morte punitos. Quæ nimia & incertum an [54] falsò iacta, originem tamen è seueritate ducis traxere. intentumque & magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam aduersus leuia credebatur. Ceterùm is terror milites hostesque in diuersum affecit. [55] nos virtutem auximus; Barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum [56] post rebellionem clade L. Apronij cœptam infensa, aut malè fida, datis obsidibus consedit apud agros à Corbulone descriptos. Idem senatum, magistratus, leges imposuit. Ac ne iussa exuerent, [57] præsidium immuniuit; missis qui maiores Chaucos ad deditionem pellicerent, simul Gannascum dolo aggrederentur. Nec irritæ aut degeneres insidiæ fuere aduersus transfugam & violatorem fidei. Sed cæde eius motæ Chaucorum mentes, & Corbulo semina rebellionis præbebat, vt lætâ apud plerosque; ita apud quosdam sinistrâ famâ. cur hostem conciret? aduersa in Rempublicam casura: [58] cùm prosperè egisset, formidolosum paci, virum insignem, & ignauo principi prægrauem. Ideo Claudius adeò nouam in Germanias vim prohibuit; vt referri præsidia cis Rhenum iuberet. Iam castra in hostili solo molienti Corbuloni, hæ litteræ redduntur. Ille re subitâ, quamquam multa simul offunderentur, metus ex imperatore, contemtio ex barbaris, ludibriũ apud socios, [59] nihil aliud prolocutus, quàm beatos *quosdam duces Romanos, signum receptui dedit. [60] * Ne tamen miles otium exueret, [61] inter Mosam Rhenumque trium & viginti millium spatio fossam produxit, [62] quâ incerta oceani vetarentur. insignia tamen triumphi indulsit Cæsar, quamuis bellum negauisset. Nec multo pòst Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur, qui [63] in agro *Mattiaco recluserat specus, quærendis venis argenti: vnde tenuis fructus, nec in longum fuit. at legionibus cum damno labor, ecfodere riuos, quæque in aperto grauia, humum infrà moliri. quis subactus miles, & quia plures per prouincias similia tolerabantur, componit occultas litteras nomine exercituum precantium imperatorem, vt quibus permissurus esset exercitus, triumphalia antè tribueret. [64] De origine Curtij Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falsa promserim, & vera exsequi pudet. Postquam adoleuit, [65] * sectator quæstoris cui Africa obtigerat, dum in opido Abrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agitat, [66] oblata ei species muliebris vltra modum humanũ, & audita est vox: *Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam pro consule venies.* Tali omine in spem sublatus, digressusque in vrbem, & largitione amicorum, simul acri ingenio, quæsturam, & mox nobiles inter cãdidatos præturam principis suffragio assequitur: cùm hisce verbis Tiberius dedecus natalium eius velauisset, *Curtius Rufus videtur mihi ex se natus.* Longâ post hæc senectâ, & aduersus superiores tristi adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium, triumphi insignia, ac postremò Africam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale præsagium impleuit. Interea Romæ, nullis palàm neque cognitis mox caussis, Gn. Nouius insignis eques Romanus, [67] ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium Principem:

Perquam seuere,

Sed cum magno fructu.

Frisios componit.

Gannascum interficit.

Claudius ardorem eius frangit.

*quondam

*Vt

Fossa Corbulonis.

*Maziaco

Curtius Rufus.

*Vat. sector

Circa eum miraculum.

Grandia insramenta.

Nouius cum ferro, in Principem.

cipem: nam postquam tormentis dilaniabatur, [68] de se Nouius *conscios non edidit, incertum an occultans. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit [69] spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum, pecuniâ eorum, qui quæsturam adipiscerentur. Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctisq; ciuium, si bonis artibus siderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur, quin primâ iuuentâ consulatum ac dictaturas inirent. Sed quæstores, regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt: quod lex curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. Mansitq; consulibus potestas diligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret. creatique primùm [70] Valerius Potus, Æmylius Mamercus, [71] LXIII. anno post Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negotiis, duo additi qui Romæ curarent. [72] Mox duplicatus numerus, stipendiariâ iam Italiâ, & accedentibus prouinciarum vectigalibus. Pòst [73] lege Syllæ viginti creati supplendo senatui, cui iudicia tradiderat. & quanquam equites iudicia reciperauissent; quæstura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuitò concedebatur, donec sententiâ Dolabellæ velut venũdaretur. A Vitellio, L. Vipsanio consulibus, cùm de supplendo senatu agitaretur, primoresq; Galliæ quæ Comata appellatur, [74] fœdera & ciuitatem Romanam pridem assecuti, ius adipiscendorum inurbe honorum expeterent: multus eâ super re variusque rumor, & studiis diuersis apud Principem certabatur, asseuerantium, *Non adeò ægram Italiam, vt senatum suppeditare vrbi suæ nequiret: suffecisse olim [75] indigenas eõsanguineis populis, nec pœnitere veteris Reip. Quin adhuc memorari exempla, quæ priscis moribus ad virtutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum quòd [76] Veneti & insubres curiam inruperint, [77] nisi cœtus alienigenarum velut captiuitas inferatur? quem vltrà honorem residuis nobilium? aut si quis pauper è Latio senator foret? oppleturos omnia diuites illos, quorum aui proauiq; hostilium nationum duces exercitus nostros [78] ferro vigq; ceciderint; diuum Iulium apud Alesiam obsederint. Recentia hæc. quid si [79] memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & [80] arâ Romanâ manibus eorundem* prostratis. fruerentur sanè vocabulo ciuitatis: insignia patrum, decora magistratuum, ne vulgarent.* His atque talibus haut permotus Princeps, etiam statim contrà disseruit & [81] vocato senatu ita exorsus est. *Maiores mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabinâ, simul in ciuitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, vti paribus consilijs Remp. capessam, transferendo huc quod vsquam egregium fuerit. Neque enim ignoro Iulios Albâ, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo: & ne vetera scrutemur, Etruriâ Lucaniaq;, & omni Italiâ, in senatum accitos. Postremò ipsam ad Alpes promotam, vt non modò singuli viritim, sed terræ gentesq; in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & aduersus externa floruimus, cùm Transpadani in ciuitatem recepti, cùm specie deductarum per orbem terræ legionum, additis prouincialium validissimis, fesso imperio subuentum est. num pœnitet Balbos ex Hispaniâ, nec minus insignes viros è Galliâ Narbonẽsi transiuisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmonijs & Athenienſibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus*

*Mutilus locus.

*Quæstoribus necessitas munerũ imposita. Ex occasione, de Quæsturâ.

*Desunt quædam.

*Sed ab iis est Princeps.

tantum sapientiâ valuit, vt pleroſque populos eodem die hoſtes, dein ciues habuerit. Aduenæ in nos regnauerunt. [82] *Libertinorum filiis magiſtratus mandari,* [83] *non vt plerique falluntur,* *recens, *ſed priori populo factitatum eſt. At cum Senonibus pugnauimus, ſcilicet Volſci & Aequi, numquam aduerſam nobis aciem ſtruxere? Capti à Gallis ſumus. ſed & Tuſcis obſides dedimus, & Samnitium iugum ſubiuimus. Attamen ſi cuncta bella recenſeas, nullum breuiore ſpatio quàm aduerſus Gallos confectũ. continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus noſtris mixti, aurum & opes ſuas inferant potius, quàm ſeparati habeant.* [84] *Omnia P.C. quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, noua fuere. plebei magiſtratus poſt patricios, Latini poſt plebeios, ceterarum Italiæ gentium poſt Latinos. Inueteraſcet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exemla erit.* Orationem Principis ſecuto patrum conſulto, primi Edui ſenatorum in vrbe ius adepti ſunt. datum id fœderi antiquo, & [85] quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cũ populo Romano vſurpant. Iiſdem diebus in numerum patriciorum aſciuit Cæſar [86] vetuſtiſſimum quemque è ſenatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas [87] Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium appellauerant, exhauſtis etiam quas dictator Cæſar lege Caſſiâ, & princeps [88] Auguſtus lege Seniâ ſublegêre. Lætaque hæc in R.P. munia, multo gaudio *Cenſoris inibantur. Famoſos probris quo nam modo ſenatu depelleret anxius, [89] mitem & recens repertam quandam [90] ex ſeueritate priſcâ rationem adhibuit: monendo, ſecum quiſque de ſe conſultaret, peteretque [91] ius *exeundi ordinis. facilem eius rei veniam. & motos ſenatu, & excuſatos ſimul propoſiturum: vt iudicium cenſorum ac pudor ſponte cedentium permixti, ignominiam mollirent. Ob ea Vipſanius conſul rettulit, [92] patrem ſenatus appellandum eſſe Claudium. quippe promiſcuum patris patriæ cognomentum: noua in Remp. merita, non vſitatis vocabulis honoranda. Sed ipſe cohibuit conſulem vt nimiùm aſſentantem. condiditq; luſtrum, quo [93] cenſa ſunt ciuiũ LXVIIII. centena, & XLIIII. millia. Iſque illi finis inſcitiæ erga domum ſuam fuit. haut multo pòſt, flagitia vxoris noſcere ac punire adactus, vt deinde arderet in nuptias inceſtas. Iam Meſſallina facilitate adulterorum in faſtidium verſa, ad incognitas libidines profluebat; cùm abrumpi diſſimulationem etiam Silius, ſiue fatali vecordiâ, an eminentium periculorum remedium ipſa pericula ratus, vrgebat. *Quippe non eò ventum, vt ſenecta Principis operiretur. inſontibus innoxia conſilia; flagitiis manifeſtis, ſubſidium ab audaciâ petendum. adeſſe conſcios paria metuentes: ſe cælibem, orbum, nuptiis, & adoptando Britannico paratum. manſuram eandem Meſſallinæ potentiam, additâ ſecuritate, ſi præuenirent Claudium, vt inſidiis incautum, ita iræ properum.* Segniter hæ voces acceptæ, non amore in maritum, ſed ne Silius ſumma adeptus, ſperneret adulteram, ſceluſq; inter ancipitia probatum, veris mox pretiis æſtimaret. [94] nomen tamen matrimonij concupiuit, ob magnitudinem infamiæ: cuius apud prodigos nouiſſima voluptas eſt. Nec vltrà exſpectato, quàm dum [95] ſacrificij gratiâ Claudius Hoſtiam proficiſceretur, cuncta nuptiarum ſolennia celebrat. Haut ſum ignarus fabuloſum viſum iri, tantum vllis mortalium ſecuritatis fuiſſe, in ciuitate omnium gnarâ & nihil reticente: nedum conſulem deſignatum,

Igitur impetrant.

Patricij ſupplentur.

Farn. Cæſaris Senatum purgat. Cæſar, clementi viâ.

*exuendi

Luſtrum condit.

Meſſallina ruit: Præcipitatiam Silio.

Vsuo marito, alium inducit.

Incredendâ audaciâ, an impudentiâ:

tum, cum vxore Principis, prædictâ die, [96] adhibitis qui obſignarent velut ſuſcipiendorum liberorum cauſsâ, conueniſſe: atque illam audiſſe auſpicum verba, [97] ſubiſſe, ſacrificaſſe apud deos, [98] diſcubitum inter conuiuas, oſcula, complexus, noctem denique actam licentiâ coniugali. Sed nihil compoſitũ miraculi cauſsâ, verùm audita ſcriptaq; ſenioribus tradam. Igitur domus Principis inhorruerat; maximeque quos penes potentia, & ſi res verterent, formido, non iam ſecretis colloquiis, ſed apertè fremere. [99] *Dum induſtria* *cubiculum principis occulit adulteros, dedecus quidem illatum, ſed *excidium procul abfuiſſe. nunc iuuenem nobilem,* [100] *dignitate formæ, iuuentâ, ac propinquo conſulatu, maiorem ad ſpem accingi. nec enim occultum, quid poſt tale matrimonium ſupereſſet.* ſubibat ſine dubio metus, reputantes hebetem Claudium & vxori deuinctum, multaſque mortes iuſſu Meſſallinæ patratas. Rurſus ipſa facilitas Imperatoris fiduciam dabat, ſi atrocitate criminis præualuiſſent, poſſe opprimi damnatam antequam ream. Sed in eo diſcrimen verti, ſi defenſio audiretur, vtque clauſæ aures etiam confitenti forent. Ac primò [101] Caliſtus iam mihi circa mortem Cæſaris narratus, & [102] Appianæ cædis molitor Narciſſus, flagrantiſſimaq; eo tempore gratiâ Pallas, agitauêre; [103] num Meſſallinam ſecretis minis depellerent amore Silij, cuncta alia diſſimulantes. deinde metu, ne ad pernicie vltrò traherentur, deſiſtunt, Pallas per ignauiam, [104] Caliſtus prioris quoque regiæ peritus, & potentiâ cautis quàm acrioribus conſiliis tutius haberi. perſtitit Narciſſus, ſolum id immutans, ne quo ſermone præſciam criminis & accuſatoris faceret. Ipſe ad occaſiones intentus, longâ apud Hoſtiam Cæſaris morâ, [105] duas pellices, quarum is corpori maximè inſueuerat, largitione ac promiſſis, & vxore deiectâ plus potentiæ oſtentando, perpulit delationem ſubire. Exin Calpurnia (id pellici nomen) vbi datum ſecretum, Cæſaris genibus prouoluta nupſiſſe Meſſallinam Silio exclamat. ſimul Cleopatram, quæ idem opperiens adſtabat, an comperiſſet, interrogat: atque illâ annuente, cieri Narciſſum poſtulat. Is veniam in præteritum petens, quòd ei [106] cis Vectium, cis Plautium diſſimulauiſſet, nec nunc adulteria obiecturum ait, [107] ne domum, ſeruitia, & ceteros fortunæ paratus repoſceret; frueretur imò iis, & redderet vxorem, [108] rumperetq; tabulas nuptiales. *An diſſidium,* inquit, *tuum noſti? nam matrimonium Silij vidit populus, & ſenatus & miles: ac ni properè agis, tenet vrbem maritus.* Tum potiſſimum amicorum vocat, [109] primumq; rei frumentariæ præfectum Turranium, pòſt [110] Luſium Getam prætorianis impoſitum, percontatur. [111] Quibus *patentibus, tum certatim ceteri circumſtrepunt, iret in caſtra, firmaret prætorias cohortes, ſecuritati antequam vindictæ conſuleret. Satis conſtat eo pauore offuſum Claudium, vt identidem interrogaret, an ipſe imperij potens? an Silius priuatus eſſet? At Meſſallina non aliâs ſolutior luxu, [112] adulto autumno, ſimulacrum Vindemiæ per domum celebrabat: vrgeri præla, fluere lacus, & feminæ pellibus accinctæ aſſultabant, vt ſacrificantes vel inſanientes Bacchæ. [113] ipſa crine fluxo, thyrſum quatiens; iuxtaq; Silius hederâ vinctus, gerere cothurnos, iacere caput, ſtrepente circùm procaci choro. Ferunt Vectium Valentem laſciuiâ in præaltam arborem conniſum, interrogantibus quid aſpiceret, reſpondiſſe, tempeſtatem

Idq; ſolenniter.

Palatium & Palatini turbantur.

*Corrupta.

*exitium.

Deliberant.

Diſſentiunt.

Narciſſus tamen auſus detegere.

Sed per pellices.

Claudius amicos conſulit.

*Vet. tacentibus.

Trepidè trepidat.

Meſſallina interea bacchatur.

Cum vecordi ſuo cœtu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Milites eos dissipant, & quosdam capiunt.

Illa preces & artes parat.

Marito obuiat.

Claudium, sui similis, natat.

Et nutat.

Narcissus virum, immo Principem agit.

** Aliquot libri, aperiret & faceret.*

Vibidia auditur, non exauditur.

Domum Silij adeunt.

Inde castra.

Mox sontium cædes.

** Saufeium*

statem ab Hostiâ atrocem. siue ceperat ea species; seu fortè lapsa vox in præsagium vertit. Non rumor interea, sed vndique nuntij incedunt, qui gnara Claudio cuncta, & venire promtum vltioni afferrent. Igitur Messallina [114] Lucullianos in hortos, Silius dissimulando metu, ad munia fori digreditur. Ceteris passim dilabentibus, affuêre centuriones, inditaque sunt vincula, vt quis reperiebatur in publico aut per latebras. Messallina tamen quamquam res aduersæ consiliũ adimerent, ire obuiam, & aspici à marito, quod sæpe subsidium habuerat, haut segniter intendit: iussitq; vt Britannicus & Octauia in complexum patris pergerent. Et Vibidiam virginum Vestalium vetustissimam orauit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. Atque interim tribus omnino comitantibus (id repentè solitudinis erat) spatium vrbis pedibus emensa, [115] vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur, Hostiensem viam intrat: nullâ cuiusquam misericordiâ, quia flagitiorum deformitas prævalebat. Trepidabatur nihilominus à Cæsare. quippe Getæ prætorij præfecto haut satis fidebat, ad honesta seu praua iuxtà leui. Ergo Narcissus, assumtis quibus idẽ metus, non aliam spem incolumitatis Cæsaris affirmat, quàm si ius militum vno illo die in aliquem libertorum transferret: seq; offert susceпturum. Ac ne, dum in vrbem vehitur, ad pœnitentiam à L. Vitellio, [116] P. Largo Cæcinâ mutaretur; [117] in eodem gestamine sedem posсit sumitque. Crebra post hæc fama fuit, inter diuersas Principis voces, cùm modò incusaret flagitia vxoris, aliquando ad memoriam coniugij, & infantiam liberorum reuolueretur, non aliud prolocutum Vitellium, quàm *O facinus, ô scelus*. Instabat quidem Narcissus *aperire ambages, & veri copiam * facere: sed non ideo peruicit, quin suspensa & quò ducerentur inclinatura responderet; exemploq; eius Largus Cæcina vteretur. Et iam erat in aspectu Messallina, clamitabatq; audiret Octauiæ & Britannici matrem: cùm obstreperet accusator, Silium & nuptias referens. simul codicillos libidinum indices tradidit, quibus visus Cæsaris auerteret. Nec multo pòst vrbem ingredienti offerebantur communes liberi, nisi Narcissus amoueri eos iussisset. Vibidiam depellere nequiuit, quæ multâ cum inuidiâ flagitaret, ne indefensa coniunx exitio daretur. Ergo auditurum Principem, & fore diluendi criminis facultatẽ respondit. Iret interim virgo & sacra capesseret. Mirum inter hæc silentium Claudij. Vitellius ignaro propior. Omnia liberto obediebant. patefieri domum adulteri, atq; illuc deduci Imperatorem iubet. Ac primùm [118] in vestibulo, effigiem patris Silij consulto senatus abolitam, demonstrat: tum [119] quidquid habitũ Neronibus & Drusis, in pretium probri cessisse. incensumq; & ad minas prorumpentem, castris infert, paratâ concione militum; apud quos, prælonente Narcisso, pauca verba fecit. nam & si iustum dolorem, pudor impediebat. Cohortium clamor dehinc contiuus, nomina reorum & pœnas flagitantium: admotusq; Silius tribunali, non defensionem, non moras tentauit, precatus vt mors acceleraretur. eadem constantia & illustres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum [120] custodem [Silio ac] Messallinæ datum, & [121] indicium offerentem Vectium Valentem & cõfessum, & Pompeium Vrbicum, ac [122] *Saufellum Trogum ex consciis trahi ad supplicium iubet.

Mneſter non vanè ſe excuſat.

Tamen firmat.

O propudium feminæ!

Meſſallina etiam nunc ferox.

Et ſanè languebat Claudius.

Niſi libertus aliud præuenisset.

A tribuno ea interficitur.

Claudius nec quærit, nec curat.

bet. [123] Decius quoque Galpurnianus vigilum præfectus, Sulpicius Rufus ludi procurator, Iuncus Virgilianus senator, eâdem pœnâ affecti. solus Mnester cõtationem attulit, dilaniatâ veste clamitans aspiceret verberũ notas, [124] reminiscereturque vocis, quâ se obnoxium iussis Messallinæ dedisset. Aliis largitione aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam: nec cuiquam antè pereundum fuisse, si Silius rerum potiretur. Commotum his & pronum ad misericordiam Cæsarem perpulêre liberti, ne tot illustribus viris interfectis, histrioni consuleretur: sponte an coactus tam magna peccauisset, nihil referre. Ne Trauli quidem Montani equitis Romani defensio recepta est. is modestâ iuuentâ, sed corpore insigni, accitus vltrò, noctemque intra vnam à Messallinâ protrusus erat, paribus lasciuiis ad cupidinem & fastidio. Suilio Cesonino, & Plautio Laterano mors remittitur: huic [125] ob patrui egregium meritũ; Cesoninus vitiis protectus est, [126] tamquã in illo fœdissimo cœtu passus muliebria. Interim Messallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnullâ spe, & aliquando irâ, tantâ inter extrema superbiâ agebat. Ac ni cædem eius Narcissus properauisset, verterat pernicies in accusatorem. Nam Claudius domum regressus, & tempestiuis epulis delinitus, vbi vino incaluisset, iri iubet nuntiatumq; miseræ (hoc enim verbo vsum ferunt,) dicendam ad caussam posterâ die adesset. Quod vbi auditum, & languescere ira, redire amor, ac si contarentur, propinqua nox, & vxorij cubiculi memoria timebantur; prorupit Narcissus, denuntiatq; centurionibus & tribuno qui aderant, exsequi cædem. ita Imperatorem iubere. custos & exactor è libertis, Euodus datus. Isque raptim in hortos progressus, reperit fusam humi, [127] assidente matre Lepidâ: quæ florenti filiæ haut concors, supremis eius necessitatibus ad miserationem euicta erat: suadebatq; ne percussorem opperiretur. transisse vitam, neque aliud quàm [128] morti decus quærendum. Sed animo per libidines corrupto, nihil honestum inerat. lacrymæque & questus irriti ducebantur. Tum impetu venientium pulsæ fores, astitit tribunus per silentium, ac libertus increpans multis ac seruilibus probris. Tunc primùm fortunam suam introspexit, ferrumq; accepit, quod frustrà iugulo ac pectori per trepidationem admouens, [129] ictu tribuni transfigitur. corpus matri concessum. Nuntiatumque Claudio epulanti perisse Messallinam, non distincto suâ an alienâ manu. nec ille quæsiuit, poposcitq; poculum, & solita conuiuio celebrauit. Ne secutis quidem diebus, odij, gaudij, iræ, tristitiæ, vllius denique humani affectus signa dedit; non cùm lætantes accusatores aspiceret, non cùm filios mærentes. Iuuitq; obliuionem eius senatus, censendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouendas. decreta Narcisso Quæstoria insignia, [130] leuissimum fastigij eius, cùm secundum Pallantem & Calistum ageret, honesta quidem, sed ex quibus deterrima orirentur, * flagitiis inultis.

*Corrupta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XII.

BREVIARIVM LIBRI.

C Laudius de matrimonio deliberat: & Agrippina aliis præfertur, Germanici fratris eius filia. Eæ nuptiæ decreto Senatus firmatæ, & legitimæ habitæ. L. Silanus mortem sibi conscisciſt, Claudij gener. Annæus Seneca ab exſilio redit. Octauia Claudij filia Neroni deſponſa. Parthi regem Româ petunt Meherdatem: qui prælio congreſſus à Gotarzæ vincitur. Mithridates Ponti regnum reciperare tendit irrito conatu. victus Romam tandem perducitur. Lollia inluſtris femina Agrippinæ artibus damnata. Claudius pomœrium vrbis profert: & qui ante eum protulerint. Nero Domitius à Claudio adoptatur. Colonia in Vbios deducta. Catti latrocinia agitantes vincuntur. Vannius Sueuorum rex, pellitur regno. P. Oſtorij in Britanniâ res, & de Caractaco rege victoria. Britannicus Agrippinæ fraudibus Neroni poſthabetur, & fideliſſimi comitum paullatim ab eo remouentur. Prodigia aliquot, & Romæ annonæ caritas. Bellum inter Armenios & Hiberos: cui Parthi & Romani quoque miſcentur. Furius Scribonianus relegatus. S.C. Claudianum de feminis quæ ſeruo ſuccumberent. Motus aliquis in Iudæâ inter incolas & Romanos milites. Claudius lacum Fucinum emiſit, & nauale ſpectaculum præbuit. Procuratorum in prouinciis auctoritas ab eodem ſtabilita. Cois immunitas conceſſa. Byzantiis tributum ad tempus remiſſum. Lepida ad mortem agitur. Claudius denique veneno non obſcurè ab vxore tollitur. Nero primordia imperij capit. Geſta hæc annis ſex,

C. POMPEIO. Q. VERANNIO
C. ANTISTIO. M. SVILIO RVFO
TI. CLAVDIO. V. SER. CORNELIO ORFITO
P. CORNELIO SVLLA. L. SALVIO OTHONE
D. IVNIO SILANO. Q. HATERIO
M. ASINIO MARCELLO. M. ACILIO AVIOLA
Coss.

Claudius vxorem quærit: Vxores ipſum.

Liberti alij aliam commendant.

Æliam, Narciſſus.

CÆDE Meſſallinæ conuulſa Principis domus, orto apud libertos certamine, quis diligeret vxorem Claudio cælibi vitæ intonanti, & coniugum imperiis obnoxio. Nec minore ambitu feminæ exarſerant, ſuam quæque nobilitatem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimonio oſtentare. Sed maximè ambigebatur inter [1] Lolliam Paullinam, M. Lollij conſularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genitam. huic Pallas, illi Caliſtus, fautores aderant. at Ælia Petina è familiâ Tuberonum, Narciſſo fouebatur. Ipſe modò huc, modò illuc, vt quemque ſuadentium audierat promtus, diſcordantes in concilium vocat, ac promere ſententiam, & adiicere rationes iubet. Narciſſus vetus matrimonium, familiam communem (nam Antonia ex Petinâ erat) nihil in penatibus eius nouum diſſerebat, ſi ſueta coniunx rediret, haut quaquâ nouercalibus odiis viſura Britannicum & Octauiam, proxima ſuis pignora.

Caliſtus

Caliſtus improbatam longo diſſidio, ac ſi rurſus aſſumeretur, eo ipſo ſuperibam, longeque rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuiſſet, vacuam æmulatione, & priuignis parentis loco futuram. At Pallas id maximè in Agrippinâ laudare, quòd Germanici nepotem ſecum traheret dignum prorſus imperatoriâ fortunâ, ſtirpem nobilem [a] & familiæ Claudiæ, quæ poſteros coniungeret; ne femina experta fecunditatis, integrâ iuuentâ, claritudinem Cæſarum aliam in domum ferret. Prævaluere hæc adiuta Agrippinæ illecebris. Quæ ad eum per ſpeciem neceſſitudinis crebrò ventitando pellicit patruum, vt prælata ceteris, & nondum vxor, potentiâ vxoriâ iam vteretur. Nam vbi ſui matrimonij certa fuit, ſtruere maiora, nuptiaſque Domitij, quem ex Gn. Ænobarbo genuerat, & Octauiæ Cæſaris filiæ moliri: quod ſine ſcelere perpetrari non poterat, quia L. Silano deſponderat Octauiam Cæſar. [3] iuuenemque & alia clarum, inſigni triumphalium, & gladiatorij muneris magnificentiâ, protulerat ad ſtudia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo Principis, cui non iudicium, non odium erat, niſi indita & iuſſa. Igitur [4] Vitellius nomine Cenſoris, ſeruiles fallacias obtegens, ingruentiumq. dominationum prouiſor, quò gratiam Agrippinæ pararet, conſiliis eius implicari, ferre crimina in Silanum, cui ſanè decora & procax ſoror Iunia Caluina haut multum antè Vitellij nurus fuerat. hinc initium accuſationis, [5] fratriſque non inceſtum, ſed incuſtoditum amorem ad infamiam traxit. & præbebat Cæſar aures, accipiendis aduerſum generum ſuſpicionibus caritate filiæ promtior. At Silanus inſidiarum neſcius, ac fortè eo anno prætor, repentè per edictum Vitellij ordine ſenatorio mouetur, quamquam lecto pridem ſenatu, luſtroque condito, ſimul affinitatem Claudius diremit. adactúſque Silanus eiurare magiſtratum, & reliquus præturæ dies in Eprium Marcellum collatus eſt. C. Pompeio, Q. Verannio Coss. [6] pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam famâ, iam amore illicito firmabatur, nec dum celebrare ſolennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductâ in domum patrui, fratris filiâ. [7] Quin & inceſtum, ac ſi ſperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec antè omiſſa contatio, quàm Vitellius ſuis artibus id perpetrandum ſumſit. Percontatúſque Cæſarem, an iuſſis populi, an auctoritati ſenatus cederet? vbi ille vnum ſe [8] ciuium &* conſenſui imparem reſpondit, opperiri intra palatium iubet. ipſe curiam ingreditur, [9] ſummámque Reip. agi obteſtans, veniam dicendi ante alios expoſcit, orditurque. *Grauiſſimos Principis labores, quis orbem terræ capeſſat, egere adminiculis, vt domeſticâ curâ vacuus, in commune conſulat. quod porrò honeſtius cenſoriæ mentis leuamen, quàm aſſumere coniugem proſperis dubiiſq; ſoctam? cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus aſſuefactus, ſed qui primâ ab iuuentâ legibus obtemperauiſſet.* Poſtquam hæc fauorabili oratione præmiſit, multáque patrum aſſentatio ſequebatur; capto rurſus initio, *Quando maritandum Principem cuncti ſuaderent, diligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, ſanctimoniâ inſignem. Nec diu inquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret. datum abeâ fecunditatis experimentum, & congruere artes honeſtas. Id verò*

Lollian, Caliſtum:

Agrippinam, Pallas.

Et hic vincit: inſinuante ſe etiam Agrippinâ.

In Silanum dolus struitur:

Adminiſtro Vitellio.

Qui Senatu eum pellit:

Claudius à ſperatâ ſuâ aliungit.

A. V. C. DCCCII.

Agrippinam ipſe habet, nondũ ducit.

Idq; infamiæ metu.

Vitellius rem perficit:

** & Senatus conſenſui*

Senatu adiuuante.

R egregium,

Universidad de Deusto
Biblioteca

egregium, quòd prouisu Deûm [10] vidua iungeretur Principi, suatant ùm matrimonia experto. audiuisse à parentibus, [11] vidisse ipsos, arripi coniuges ad libita Cæsarum: procul id à præsenti modestiâ. [12] statueretur imò documentum, *quo vxorem Imperator acciperet. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia. sed altiùs gentibus sollennia, nec lege vllâ prohibita. [13] Et [14] sobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuisse: morem accommodari prout conducat, & fore hoc quoque in his quæ mox vsurpentur. Haut defuere qui certatim, si contaretur Cæsar, vi acturos testificantes, erumperent curiâ. Conglobatur promiscua multitudo, populúmque Romanum eadem rogare clamitat. Nec Claudius vltrà exspectato, obuium apud forum præbet se gratantibus. Senatúmque ingressus [15] decretum postulat, quo iustæ inter patruos fratrumque filias nuptiæ etiam in posterum statuerentur. Neque tamen repertus est, nisi vnus talis matrimonij cupitor, [16] *Talledius Seuerus eques Romanus, quem plerique Agrippinæ gratiâ impulsum ferebant. Versa ex eo ciuitas, & cuncta feminæ obediebant, non per lasciuiam, vt Messallina, rebus Romanis illudenti. [17] Addictum quasi & virile seruitium. Palàm seueritas, ac læpiùs superbia: nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret: cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur. [18] Die nuptiarum Silanus sibi mortem consciuit. siue eò vsque spem vitæ produxerat; seu dilecto die, augendam ad inuidiam. [19] Calpurnia soror eius [20] Italia pulsa est. Addidit Claudius, [21] sacra ex legibus Tulli regis, piaculaq; apud lucum Dianæ per pontifices danda: [22] irridentibus cunctis, quòd pœnæ procurationesque incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantùm facinoribus notesceret, [23] veniam exsilij pro Annæo Senecâ, simul præturam impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem studiorum eius; [24] vtque Domitij pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis eiusdem ad spem dominationis vteretur. quia Seneca fidus in Agrippinam memoriâ beneficij, & infensus Claudio dolore iniuriæ credebatur. Placitum dehinc non vltrà contari: sed designatum consulem Memmium Pollionem ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, quâ hortaretur Claudius, despondere Octauiam Domitio. quod ætati vtriusque non absurdum, & maiora patefacturũ erat. Pollio haut disparibus verbis, ac nuper Vitellius, censet: despondeturq; Octauia. ac secundùm priorem necessitudinem, sponsus iam & gener Domitius æquari Britannico, studiis matris, arte eorum quîs ob accusatam Messallinam vltio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, [25] vt rettuli, Meherdatem missi, senatum ingrediuntur, mandata in hunc modum incipiunt. *Non se fœderis ignaros, nec defectione à familiâ Arsacidarum venire: sed filium Vononis, nepotem Phrahatis, accersere aduersus dominationem Gotarzis, nobilitati plebiq; iuxtà intolerandam. Iam fratres, iam propinquos, iam longiùs sitos, cædibus exhaustos: adiici coniuges grauidas, liberos paruos, dum [26] secors domi, bellis infaustus, ignauiam sauitiâ tegat. Veterem sibi ac publicè cœptam nobiscum amicitiam: & subueniendum sociis virium æmulis, cedentibúsq. per reuerentiam. Ideo regum obsides liberos dari, vt si domestici imperij tædeat, sit regressus ad Principem patrésque, quorum*

*quomodo

Et vulgus mox in partibus.
Ita lex lata pro incesto.

*T. Alledius

Potens mariti & rerum Agrippina.

Silanus mortem sponte sumit.

Magnus Seneca patriæ restituitur.
Neroni præficitur.

Eidem Octauia despondetur.

Parthi legati Romæ:

Regem petentes.

rum moribus assuefactus rex melior ascisceretur. Vbi hæc atque talia dissertauêre, incipit orationem Cęsar de fastigio Romano, Parthorúmque obsequiis: seque diuo Augusto adæquabat, petitum ab eo regem referens, [27] omissâ Tiberij memoriâ, quamquam is quoque miserat. Addiditque præcepta (& enim aderat Meherdates) vt non dominationem & seruos, sed rectorem & ciues cogitaret, clementiámque ac iustitiam [28] quanto ignara barbaris, tanto tolerantiora capesseret. Hinc versus ad legatos, extollit laudibus alumnum vrbis, spectatæ ad id modestiæ: ac tamen ferenda regum ingenia, neque vsui crebras mutationes. rem Romanam huc satietate gloriæ prouectam, vt externis quoque gentibus quietem velit datam. Post hæc C. Cassio, qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ripam ad Euphratis iubet. Eâ tempestate [29] Cassius ceteros præeminebât peritiâ legum. nam militares artes per otium ignotæ, industrioſq; ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantum sine bello dabatur, reuocare priscum morem, [30] exercere legiones, curâ, prouisu, agere perinde ac si hostis ingrueret. Ita dignum maioribus suis, & [31] familiâ Cassiâ ratus, per illas quoque gentes celebratâ. Igitur excitis quotum de sententia petitus rex, positisq. castris apud Zeugma, vnde maximè peruius amnis, postquam illustres Parthi [32] rexq. Arabum *Abbarus aduenerat; monet Meherdatem, barbarorũ impetus acres, contatione languescere, aut in perfidiam mutari. itaque vrgeret cœpta. Quod spretum fraude Abbari, qui iuuenem ignarum, & summam fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit apud opidum Edessam. Et vocante Carrhene promptasque res ostentante si citi aduenissent, non cominus Mesopotamiam, sed flexu Armeniam petunt, id temporis importunam, quia hiems occipiebat. Exin niuibus & montibus fessi, postquam campis propinquabant, copiis Carrhenis adiunguntur. Transmissóque amne Tigri, permeant Adiabenos, quorum [33] rex Iuliates societatem Meherdatis palàm induerat: in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in transitu vrbs Ninos vetustissima sedes Assyriæ, [34] castellum insigne famâ, quòd postremò inter Darium atque Alexandrum prœlio Persarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem cui nomen Sambulos, vota diis loci suscipiebat, præcipuâ religione Herculis: qui tempore *statuto, per quietem monet sacerdotes, vt, templum iuxta, equos venatui adornatos sistant. equi [35] vbi pharetras *telis onustas accepere, per saltus vagi, nocte demum vacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rursus deus quas siluas pererrauerint, nocturno visu demonstrat: reperiuntúrque fusæ passim feræ. Ceterùm Gotarzes nondum satis aucto exercitu, flumine Cormâ pro munimento vti. Et quamquam per insectationes & nuntios ad prœlium vocaretur, nectere moras, locos mutare, & missis corruptoribus exuendam ad fidem hostes emercari. Ex quîs Ezates Adiabenus, *mox Abbarus Arabum cum exercitu abscedunt, leuitate gentili, & quia experimentis cognitum est, Barbaros malle Româ petere Reges quàm habere. At Meherdates validis auxiliis nudatus, ceterorum proditione suspectâ, quod vnum reliquum, rem in casum dare, prœlióque experiri statuit. Nec detractauit pugnam Gotarzes, diminutis hostibus ferox. Concur-*

Claudius eum mittit
Et præcepta instruit ipsum,
Et legatos.

C. Cassius iurisperitus:
Nec belli negligens.

Meherdatem in regnum ducere conatur:
Vatic. semper Acbarus.
Sed confutatur.

Fraus & imperitia impedit.

Initia leuiter prospera.

Præstigia apud templum Herculis.
*stato

*telis omnigenis onustas

Gotarzes fraude & argenteis hastis pugnat:

*Farn. & rex

Ad extremū, verā & ferē etiam pugnā.

súmque magnâ cæde, & ambiguo euentu: donec Carrhenem profligatis obuersis, longiùs euectum integer à tergo globus circumueniret. Tum omni spe perditâ, Meherdates promissa Parthacis paterni clientis secutus, dolo eius vincitur, traditúrq. victori. Atque ille non propinquum neque Arsacis de gente, sed alienigenam & Romanum increpans, auribus decisis viuere iubet, ostentui clementiæ suæ & in nos dehonestamento. Dein Gotarzes morbo obiit, accitúsque in regnum Vonones, Medis tum præsidens. Nulla huic prospera aut aduersa quîs moraretur. breui & inglorio imperio perfunctus est: réque Parthorum in filium eius Vologesen translatæ. At [36] Mithradates Bosphoranus amissis opibus vagus, posteaquam Didium ducem Romanum, robúrque exercitus abiisse cognouerat, relictos in nouo regno Cotyn iuuentâ rudem, & paucas cohortium cum Iulio Aquilâ equite Romano, spretis vtrisque, concire nationes, illicere perfugas, postremò exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperióque eius potitur. Quæ vbi cognita, & iam iamq. Bosphorum inuasurus habebatur, diffisus propriis viribus Aquila, & Cotys, quia [37] Zorsines Soracorum rex hostilia resumserat, externas & ipsi gratias quæsiuere, missis legatis ad [38] Eunonem qui Adorsorum genti præcellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam aduersus rebellem Mithradatem ostentantibus. Igitur pepigêre, equestribus prœliis Eunones certaret, obsidia vrbium Romani capesserent. Tum composito agmine incedunt. cuius frontem & terga, Adorsi; media cohortes & Bosphorani, tutabantur; [39] nostris, in armis. Sic pulsus hostis, ventumque Soza opidum Dandaricæ, quod desertum à Mithradate, ob ambiguos popularium animos obtineri relicto ibi præsidio visum. Exin Soracos pergunt. & transgressi amnem Pandam, circumueniunt vrbem Vspen, editam loco, & mœnibus ac fossis munitam, nisi quòd mœnia non saxo, [40] sed cratibus * iunctis, ac mediâ humo aduersum irrumpentes inualida erant: eductæq. altiùs turres, facibus atque hastis turbabant obsessos. ac ni prœlium nox diremisset, cœpta patrataq; expugnatio eundem intra diem foret. Postero misêre legatos, veniam liberis corporibus orantes: Seruitij decem millia offerebant. quod aspernati sunt victores, quia trucidare deditos sæuum, tantam multitudinem custodiâ cingere arduum: vt belli potiùs iure caderent. Datumq. militibus, qui scalis euaserant, signum cædis. Excidio Vspensium metus ceteris iniectus, nihil tutum ratis, cùm arma, munimenta, impediti vel eminentes loci, amnésque & vrbes iuxtà perrumperentur. * Igitur Zorsines diu pensitato Mithradatísne rebus extremis, an patrio regno consuleret: postquam præualuit gentilis vtilitas, datis obsidibus, apud effigiem Cæsaris procubuit, magnâ gloriâ exercitus Romani, quem incruentum & victorem, tridui itinere abfuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit; quia nauium quasdam, quæ mari remeabant, in litora Taurorum delatas circumuenêre barbari, præfecto cohortis, & [41] pleriſque * centurionum interfectis. Interea Mithradates nullo in armis subsidio, consultat cuius misericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hostis metuebatur. Romanorum nemo id auctoritatis aderat, vt promissa eius magni pende-

Resistitur à Cotye, & Romanis.

Ti pellunt hostem.

Vspen opidum oppugnant:

**Vatic. & vimentis, ac media*

Expugnant, & excidunt.

Zorsines deserit Mithradatem.

**Vett. consularium*

Et ipse ad mitiora inclinat.

penderentur. Ad Eunonem conuertit [42] propriis odiis infensum, & recèns coniunctâ nobiscum amicitiâ, validum. Igitur cultu, vultúq. quàm maximè ad præsentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibúsq. eius prouolutus, *Mithradates*, inquit, *terrâ marique Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum. Vtere vt voles prole magni Achemenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt.* At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, & prece haut degenere permotus, alleuat supplicem, laudatóque quòd gentem Adorsorum, quòd suam dexteram petendæ veniæ dilegerit. Simul legatos litterásque ad Cæsarem in hunc modum mittit. *Po. Romani imperatoribus magnarúmque nationum regibus, primam ex similitudine fortunæ amicitiam: sibi & Claudio, ex communione victoriæ esse. Bellorum egregios fines, quoties ignoscendo transigatur. Sic Zorsini victo nihil ereptum. Pro Mithradate quando grauius mereretur, non potentiam, neque regnum precari; sed [43] ne triumpharetur, néve pœnas capite* expenderet.* Atque Claudius, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen, accipere captiuum pacto salutis, an repetere armis rectius foret. *Hinc dolor iniuriarum, & libido vindictæ adigebat. Sed differebatur contrà: *Suscipi bellum auio itinere, importuoso mari: ad hoc reges feroces, vagos populos, solum frugum egens: tum tædium ex morâ, pericula ex properantiâ; modicam victoribus laudem, ac multum infamiæ si pellerentur. quin arriperet oblata, & seruaret exsulem: cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus supplicij fore.* His permotus, scripsit Eunoni, *meritum quidem nouissima exempla Mithradatem, nec sibi vim ad exequendum deesse: verùm ita maioribus placitum, [44] quantâ peruicaciâ in hostem, tantâ beneficentiâ aduersus supplices vtendum. nam triumphos de populis regnisq. integris adquiri.* Traditus post hoc Mithradates, vectúsque Romam per [45] Iunium * Colonem procuratorem Ponti, ferociùs quàm pro fortunâ differuisse apud Cæsarem ferebatur. Elatáque vox eius in vulgum hisce verbis: *Non sum remissus ad te, sed reuersus: vel si non credis, dimitte & quære.* vultu quoque interrito permansit, cùm rostra iuxta, custodibus circumdatus, visui populo præberetur. Consularia insignia Coloni, Aquilæ prætoria decernuntur. Iisdem consulibus atrox odij Agrippina ac Lolliæ infensa, quòd secum de matrimonio Principis certauisset; molitur crimina, & accusatorem, qui obiiceret Chaldæos, magos, interrogatúmque Apollinis Clarij simulacrum super nuptiis Imperatoris. Exin Claudius inauditâ reâ, multa de claritudine eius apud senatum præfatus, [46] sorore L. Volusij genitam, maiorem ei patruum Cottam Messalinum esse, [47] * Mennio quondam Regulo nuptam; (nam de C. Cæsaris nuptiis consultò reticebat) addidit pernicioſa in Remp. consilia, & materiem sceleri detrahendam. Proin publicatis bonis, cederet Italiâ. Ita quinquagies sestertiûm ex opibus immensis exsuli relictum. Et Calpurnia illustris femina peruertitur, quia formam eius laudauerat Princeps, nullâ libidine, sed fortuito sermone. vnde vis Agrippinæ citra vltima stetit. In Lolliam mittitur tribunus, à quo ad mortem adigeretur. [48] Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus, accusantibus Bithynis. [49] Galliæ Narbonensi ob egregiam in patres reuerentiam datum, vt senatoribus eius prouinciæ, non exquisitâ Principis sententiâ,

Implorat fidē Eunonis.

Qui eum attollit:

Et apud Claudium intercedit.

**Farn. exciperet.*

Ille ambigit, veniâ an pœnâ afficiat.

**Huc*

Vicit sententia mollior.

Mithradates tamē ad Cæsarem venit.

**Cilonem*

Ferocia eius verba.

Lollia euertitur.

**Memmio*

Etiam Calpurnia.

Pro Galliâ Narbonensi priuilegium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iure quo Sicilia haberetur, res suas inuisere liceret. Ituræique & Iudæi, [50] defunctis regibus Sohemo atq; Agrippâ, prouincię Syriæ additi. [51] Salutis augurium quinque & viginti annis omissum repeti, ac deinde continuari placitum. [52] Et pomœrium vrbis auxit Cæsar more prisco, quo iis qui protulêre imperium, etiam terminos vrbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam magnis nationibus subactis, vsurpauerant, [53] nisi L. Sylla, & diuus Augustus. [54] Regum in eo ambitio, vel gloria, variè vulgata. Sed initium condendi, & quod pomœrium Romulus posuerit, noscere haud absurdum reor. Igitur à foro boario, vbi æreum tauri simulacrum aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi opidi cœptus, vt magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis spatiis interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, [55] mox ad Curias veteres, tum ad sacellum Larium: forúmq. Romanum & Capitolium non à Romulo, sed à T. Tatio additum vrbi credidere. Mox pro fortunâ pomœrium auctum. Et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis præscriptum. C. Antistio, M. Suilio Coss. [56] adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur. qui obstrictus Agrippinæ vt conciliator nuptiarum, & mox stupro eius illigatus, stimulabat Claudium, *consuleret Reip. Britannici puerilitatem robore circumdaret. Sic apud diuum Augustum, quamquam nepotibus subnixum, viguisse priuignos: à Tiberio, super propriam stirpem, Germanicum assumtum. Se quoque accingeret iuuene, partem curarum capessituro.* His euictus, biennio maiorem natu Domitium filio anteponit, habitâ apud senatum oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. [57] Adnotabant periti, nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, [58] eósque ab Attâ Clauso continuos durauisse. Ceterùm actæ Principi grates, exquisitiore in Domitium adulatione. Rogatáque lex, quâ in familiam Claudiam & nomen Neronis transiret. Augetur & Agrippina cognomento Augustæ. quibus paratis, nemo adeò expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortunæ mœror afficeret. [59] desolatus paulatim etiam seruilibus ministeriis, per intempestiua nouercæ officia, in ludibria vertebat, intelligens falsi. Neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt: [60] siue verum; seu periculis commendatus, retinuit famam sine experimento. Sed Agrippina, quò vim suam sociis quoq. nationibus ostentaret, in opidum Vbiorum, in quo genita erat, [61] veteranos coloniámque deduci imperat; cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac fortè acciderat, vt [62] eam gentem Rheno transgressam auus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in superiore Germaniâ trepidatum, [63] aduentu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas addito equite alario monuit, vt anteirent populatores, vel delapsis improuisi circumfunderentur. Et secuta consilium ducis industria militum, diuisíq in duo agmina, qui læuum iter petiuerant, recens reuersos, prædáq. per luxum vsos & somno graues circumuenêre. Aucta lætitia, quòd quosdam è clade Varianâ, [64] post quadragesimum annum, seruitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendiis ierant, obuio hosti & aciem ausо, plus cladis faciunt. Et prædâ famáque onusti, ad

Pomœrium profertur.

Termini vrbis sub Romulo.

A. V. C. DCCCXII. Domitius adoptatus: Pallante auctore.

Agrippina, Augusta appellata.

Britannicus spretus & depressus.

Agrippinensis colonia deducta.

Catti latrocinantur: haud impunè.

Circumuenti, & cæsi.

sti, ad montem Taurum reuertuntur, vbi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti cupidine vlciscendi casum pugnæ præberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cheruſci, cum quis æternùm discordant, circumgrederentur, legatos in vrbem & obsides misere. decretúsque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quis carminum gloriâ præcellit. Per idem tempus Vannius [65] Suetuis à Druso Cæsare impositus, pellitur regno, primâ imperij ætate clarus acceptúsq. popularibus: [66] mox diuturnitate in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordiis circumuentus. Auctores fuêre Iubilius Hermundurorum rex, & Vangio ac [67] Sido sorore Vannij geniti. Nec Claudius, quamquam sæpe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens si pellereretur. scripsitque [68] P. Attilio Histro, qui Pannoniæ præsidebat, legionem ipsáque è prouinciâ lecta auxilia, pro ripâ componeret, subsidio victis, & terrori aduersus victores, ne fortunâ elati, nostram quoque pacem turbarent. nam vis innumera Ligij, aliæque gentes aduentabant, famâ ditis regni [69] quod Vannius xxx. per annos prædationibus & vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hostium: eóque castellis sese defensare, bellúmque ducere statuerat. Sed Iazyges obsidionis impatientes, & proximos per campos vagi, necessitudinem pugnæ attulere, quia Ligius Hermundurúsque illic *ingruebant. Igitur digressus castellis Vannius, funditur prœlio; quamquam rebus aduersis laudatus, quòd & pugnam manu capessiit, & corpore aduerso vulnera excepit. Ceterùm ad classem in Danubio opperientem perfugit. Secuti mox clientes, & acceptis agris, in Pannoniâ locati sunt. Regnum Vangio ac Sido inter se *partiti sunt [70] egregiâ aduersus nos fide: subiectis suóne an seruitij ingenio, dum adipiscerentur dominationes multâ caritate, & maiore odio postquam adepti sunt. At in Britanniâ P. Ostorium proprætorem turbidæ res excepere, effusis in agrum sociorum hostibus, eò violentiùs, quòd nouum ducem exercitu ignoto, & cœptâ hieme, iturum obuiam non rebantur. Ille gnarus primis euentibus metum aut fiduciam gigni; citas cohortes rapit: & cæsis qui restiterunt, disiectos consectatus, ne rursus conglobarentur, infensáque & infida pax non duci non militi requiem permitteret, detrahere arma suspectis, [71] cinctósq. castris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere, valida gens, nec [72] prœliis *concussa, quia societatem nostram volentes acceperant hisq. auctoribus circumiectæ nationes locum pugnæ dilegêre, septum agresti aggere & aditu angusto, ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, quamquam sine robore legionum sociales copias ducebat, perrumpere aggreditur, & distributis cohortibus, [73] turmas quoque equitum ad munia accingit. Tunc dato signo perfringunt aggerem, suisque clausтris impeditos turbant. Atque illi conscientiâ rebellionis & obseptis effugiis, multa & clara facinora fecere. Qua pugnâ filius legati, M. Ostorius seruati ciuis decus meruit. Ceterùm clade Icenorum compositi qui bellum inter & pacem dubitabant: & [74] ductus *in Cangos exercitus. Vastati agri, prædæ passim actæ: nõ ausis aciem hostibus,*

Pomponius poëta tragicus.

Vannius rex à suis inuaditur.

Negat auxilia Claudius.

**Ven. inguerant.*

Ille pugnâ vincitur.

Regnum cedit aliis.

** Manuss. partiuere*

In Britanniâ mouet se hostis.

Disicit P. Ostorius.

** Forn. consuli*

Deinde & pugnâ vincit.

**Vat. inde Cangi vastantur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

hostibus, vel si ex occulto carpere agmen tentarent, puniro dolo. Iam ventum haud procul mari, quod Hiberniam insulam aspectat; cùm ortę apud Brigantes discordiæ retraxêre ducem, destinationis certum, ne noua moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem, paucis qui arma cœptabant interfectis, in reliquos datâ veniâ, resedêre. Silurum gens, non atrocitate, non clementiâ mutabatur, quin bellum exerceret, castrisque legionum premenda foret. Id quò promptius veniret, [75] colonia Camalodunum validâ veteranorum manu deducitur in agros captiuos, subsidium aduersus rebelles, & imbuendis sociis ad officia legum. Itum inde in Siluras, super propriam ferociam, [76] Caractaci viribus confisos. quem multa ambigua, multa prospera extulerant, vt ceteros Britannorum imperatores præmineret. [77] Sed astu, tum locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordouicas, additisq. [78] qui pacem nostram metuebant, nouissimum casum experitur: sumto ad prœlium loco, vt aditus, abscessus, cuncta nobis importuna, & suis in melius essent. Tunc mõtibus arduis, & si qua clementer accedi poterant, in modum valli saxa præstruit: & præfluebat amnis vado incerto, [79] cateruáque* maiorum pro munimentis constiterant. Adhoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendendâ spe, aliisq. belli incitamentis. Enimuerò Caractacus huc illuc volitans, *illum diem, illam aciem testabatur, aut recuperandæ libertatis,* [80] *aut seruitutis æternæ initium fore. vocabatq; nomina maiorum, qui dictatorem Cæsarem pepulissent: quorum virtute vacui à securibus & tributis, intemerata coniugum & liberorum corpora retinerent.* Hæc atque talia dicenti, adstrepere vulgus; gentili quisque religione obstringi, non telis, non vulneribus cessuros. Obstupefecit ea alacritas ducem Romanum: simul obiectus amnis, additum vallum, imminentia iuga, nihil nisi atrox & propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles prælium poscere, cuncta virtute expugnabilia clamitare, præfectiq. ac tribuni paria differentes, ardorem exercitus incendebant. Tum Ostorius, circumspectis quæ impenetrabilia, quæque peruia, ducit infensos, amnémque haut difficulter euadit. Vbi ventum ad aggerem, dum missilibus certabatur, plus vulnerum in nos, & pleraque cædes oriebantur. Posteaquam factâ testudine, rudes & informes saxorum compages distractæ, párque cominus acies; decedere Barbari in iuga montium. Sed eò quoque irrupere ferentarius grauisque miles. illi, telis assultantes; hi, conferto gradu, turbatis contrà Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearúm ve tegmina: & si auxiliaribus resisterent, gladiis ac pilis legionariorum; si huc verterent, [81] spatis & hastis auxiliarium sternebantur. clara ea victoria fuit, captáque vxore & filiâ Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti. Ipse (vt fermè intuta sunt aduersa) cùm fidem Cartismanduæ reginæ Brigantum petiuisset, vinctus ac [82] victoribus traditus est, nono pòst anno quàm bellum in Britanniâ cœptum. Vnde fama eius euecta insulas, & proximas prouincias peruagata, per Italiam quoque celebrabatur: auebántque visere, quis ille, tot per annos, opes nostras spreuisset. Ne Romę quidem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cæsar dum suum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe vt ad

Brigantes componuntur.

Camalodunum colonia deducta.

Caractacus rex Silurum:

Prælium in Romanos audet.

* Fortè, cateruæque nationum.

Suos excitat:

Et mirè alacres reddit.

Tamen Romani inuadunt, etsi loco fisos:

Atque persuadunt.

Cedunt, aut cæpiunt:

Ipse dux deditus.

Et Romam perducitur.

vt ad insigne spectaculum populus. Sterere in armis prætoriæ cohortes, [83] campo qui castra præiacet. Tunc incedentibus regis clientelis phaleræ torquesque, quæque externis bellis quæsierat, traducta; mox fratres & coniunx & filia: postremò ipse ostentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu. At non Caractacus aut vultu demisso, aut verbis misericordiam requirens, vbi tribunali astitit, in hunc modum locutus est. *Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerum prosperarum moderatio fuisset; amicus potius in hanc vrbem, quàm captus venissem: neque dedignatus esses claris maioribus ortum, pluribus gentibus imperantem fœdere pacis accipere. Præsens sors mea vt mihi informis, sic tibi magnifica est. habui equos, viros, arma, opes. quid mirum si hæc inuitus amisi?* [84] *Nam si vos omnibus imperitare vultis, sequitur vt omnes seruitutem accipiãt. Si statim deditus traderer; neque mea fortuna, neque tua gloria inclaruisset: nec supplicium mei obliuio sequeretur. At si incolumem seruaueris, æternum exemplar clementiæ ero.* Ad ea Cæsar veniam ipsique, & coniugi, & fratribus, tribuit. Atque illi vinculis exsoluti, Agrippinam quoque haut procul alio suggestu conspicuam, iisdem quibus Principem laudibus gratibúsque venerati sunt. Nouum sanè, & moribus veterum insolitum, feminam signis Romanis præsidere. Ipsa semet parti à maioribus suis imperij sociam ferebat. Vocati posthæc patres, multa & magnifica super captiuitate Caractaci disseruere. Neque minus id clarum, quàm cum Siphacem P Scipio, Persem L. Paullus, & si qui alij victos reges populo Ro. ostendêre. Censentur Ostorio triumphi insignia, prosperis ad id rebus eius, mox ambiguis: siue quòd amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit; siue hostes miseratione tanti regis, acriùs ad vltionem exarsere. Præfectum castrorum, & legionarias cohortes exstruendis apud Siluras præsidiis relictas, circumfundunt [86] ac ni citò vicis & castellis proximis subuentum foret; copiæ tum occidione occubuissent. Præfectus tamen & octo centuriones, ac promtissimus quisq. manipulus cecidere. nec multo pòst pabulantis nostros, ipsásque missas ad subsidiũ turmas profligant. Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit: nec ideo fugam sistebat, ni legiones prœlium excepissent. Earum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugêre hostes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc prœlia, & sæpius in modum latrocinij: per saltus, per paludes, vt cuique sors, aut virtus: [87] temerè, prouisa obiram, ob prædam; iussu, & aliquando ignaris ducibus. ac præcipuâ Silurum peruicaciâ, quos accendebat vulgata Imperatoris Ro. vox: vt quondam Sugambri excisi, & in Gallias traiecti forent, ita Silurum nomen penitus exstinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes, auaritiâ præfectorum incautiùs populantes, intercepere. Spoliáque & captiuos largiendo, ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant, cùm tædio curarum fessus Ostorius, concessit virtâ, lætis hostibus, tamquam ducem haud spernendum; & si non prœlium, at certè bellum absumsisset. At Cæsar, cognitâ morte legati, ne prouincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. Is properè vectus, non tamen integras res inuênit, aduersâ interim legionis pugnâ, cui Manlius Valens præerat. auctáq. & apud hostes eius rei fama, quò venientem

Populos, & in triumpho ostentatus.

Verba eius erecta ad Caesarem.

Veniam impetrat, tum suis.

Silures pertinaciter resistunt Romanis.

Ostorius moritur:

Succedit A. Didius.

S ducem

Triumphalia Ostorio decreta.

Cuius tamen res mox inclinarunt.

Universidad de Deusto Biblioteca

compositis *Res turbatas & fluxas inuenit.*

ducem exterrerent: atque illo augente audita, [88] vt maior laus compositi, vel si durauissent, venia iustior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant, lateque persultabant, donec accursu Didij pellerentur. Sed post captum Caractacum, præcipuus scientiâ rei militaris [89] Venutius è Iugantum ciuitate, vt suprà memoraui, fidúsque diu, & Romanis armis defensus, cùm Cartismanduam reginam matrimonio teneret, mox orto dissidio, & statim bello, etiam aduersus nos hostilia induerat. Sed primò tantùm inter ipsos certabatur, callidísque Cartismandua artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercepit. Inde [90] accensi hostes, stimulante ignominiâ, ne feminæ imperio subderentur, valida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadunt. quod nobis præuisum, & missæ auxilio cohortes acre prælium fecere, cuius initio ambiguo, finis lætior fuit. Neque dispari euentu pugnatum à legione, cui Cesius Nasica præerat. Nam Didius senectute grauis, & multâ copiâ honorum, per ministros agere, & arcere hostem satis habebat. Hæc, quamquam à duobus Ostorio Didióq. proprætoribus plures per annos gesta, coniunxi, ne diuisa haut perinde ad memoriam sui valerent. Nunc ad temporum ordinem redeo. Ti. Claudio quintùm, Ser. Cornelio Orfito Coss. [91] virilis toga Neroni maturata, quò capessendę Reipub. habilis videretur. Et Cæsar adulationibus senatus libens cessit, [92] vt vicesimo ætatis anno consulatum Nero iniret: arque interim designatus, [93] proconsulare imperium extra vrbem haberet, ac Princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi, congiarium plebi. & ludicro Circensium, quod acquirendis vulgi studiis edebatur, Britannicus in prætextâ, Nero triumphalium veste transuecti sunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio; illum puerili habitu, ac perinde fortunam vtriusque præsumeret. Simúlq. qui centurionum tribunorúmque sortem Britânici miserabantur, remoti fictis caussis, & alij per speciem honoris etiam libertorum si quis incorruptâ fide, depellitur. [94] Tali occasione obuij inter se, Nero Britannicum nomine, ille Domitium, salutauere. Quod vt discordiæ initium, Agrippina multo questu, ad maritum defert: sperni quippe adoptionem, quæque censuetint patres, [95] iusserit populus, intra penates abrogari: ac nisi [96] prauitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem.

A. V. C. CCMIIII. *Nero in viros transit.*

Princeps iuuentutis dicitur.

Omni in re Britannico præponitur.

Custodes fidi ab isto amouentur.

Commotus his quasi criminibus Claudius, optimum quemque educatorem filij exsilio ac morte afficit: datósque à nouercâ, custodiæ eius imponit. Nondum tamen summa moliri Agrippina audebat, ni prætoriarum cohortium curâ exsoluerentur Lusius Geta, & Rufus Crispinus, quos Messallinę memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur distrahi cohortes ambitu duorum, & si ab vno regerentur, intentiorem fore disciplinam asseuerante vxore, transfertur regimen cohortium ad Burrhum Afranium egregiæ militaris famę, gnarum tamen cuius sponte præficeretur. Suum quoq. fastigium Agrippina extollere altiùs, [97] carpento Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus, & [98] sacris antiquitùs concessus, venerationem augebat feminæ: [99] quâ Imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit, & coniugem & matrem fuisse, vnicum ad hunc diem exemplũ est. Inter quæ præcipuus propugnator eius Vitellius,

Burrhus Prætorio præfectus.

Vitellius, validissimâ gratiâ, ætate extremâ (adeò incertæ sunt potentium res) accusatione corripitur, deferente Iunio Lupo senatore. Is crimina maiestatis, & cupidinem imperij obiectabat. Præbuissétque aures Cæsar, nisi Agrippinæ minis magis quàm precibus mutatus esset, vt accusatori aquâ atque igne interdiceret. [100] Hactenus Vitellius voluerat. Multa eo anno prodigia euenere. Insessum diris auibus Capitolium: crebris terræmotibus prorutæ domus: ac dum latiùs metuitur, trepidatione vulgi, inualidus quisque obtritus. Frugum quoque egestas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tâtum questus; sed iura reddẽtem Claudium circumuasere clamoribus turbidis, pulsúmq. in extremam fori partem vrgebant, donec militum globo infestos perrupit. [101] Quindecim dierum alimẽta vrbi non amplius superfuisse constitit. magnâq. deûm benignitate, & [102] modestiâ hiemis rebus extremis subuentum. [103] At hercule olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc in fecunditate laboratur, sed Africam potiùs & Ægyptum exercemus, nauibúsq. & casibus vita populi Romani permissa est. Eodem anno bellum inter Armenios Hyberósq. exortum, Parthis quoq; ac Romanis grauissimorum inter se motuum caussa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat, maternâ origine ex pellice Græcâ, conceſſu fratrum regnum adeptus. Hyberos Pharasmanes vetustâ possessione, Armenios frater eius Mithradates obtinebat opibus nostris. Erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus, decorâ proceritate, vi corporis insignis, & patrias artes edoctus, claráque inter accolas famâ. Is modicum Hyberiæ regnum senectâ patris detineri ferociùs crebriúsq. iactabat; quàm vt cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes [104] iuuenem potentiæ *promtæ, & studio popularium accinctum, vergentibus iam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentare, pulsis Parthis datam Mithradati à semet memorando: sed vim differendam, & potiorem dolum, quò incautum opprimerent. Ita Rhadamistus simulatâ aduersus patrẽ discordiâ, tamquam nouercæ odiis impar, pergit ad patruum. multáq. ab eo comitate in speciem liberûm cultus, primores Armeniorũ ad res nouas illicit, [105] ignaro & ornante insuper Mithradate. Reconciliationis specie assumtâ, regressus ad patrem, [106] quæ fraude confici potuerint promta nuntiat, cetera armis exsequenda. Interim Pharasmanes belli caussas confingit. prælianti sibi aduersus Regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti fratrem aduersatum; eámque iniuriam excidio ipsius vltum iturum. Simul magnas copias filio tradidit. Ille eruptione subitâ territum exutúmq. campis Mithradatem, compulit in Castellum Gorneas, tutum loco ac præsidio militum, quîs Cælius Pollio præfectus, centurio Casperius præerat. Nihil tam ignarum barbaris, quàm machinamenta & astus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maximè gnara est. Ita Rhadamistus frustrà vel cum damno tentatis munitionibus, obsidium incipit. Et cùm vis negligeretur, auaritiam præfecti emercatur; obtestante Casperio, ne socius rex, ne Armenia donum populi Romani, scelere & pecuniâ venderentur. Postremò quia multitudinem hostium Pollio, iussa patris Rhadamistus obtendebant, pactus inducias, abs-

Vitellius maiestatis defertur.

Sed Agrippina eum eripit.

Prodigia Romæ.

Annonæ penuria.

Motus in Armeniâ.

Rhadamistus regni auidus.

* promtum

In Armeniã mittitur.

Patruo dolum struit.

Et tandem apertã vi aggreditur.

Præfecti Romani perfidia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cedit: vt nisi Pharasmanem bello absterruisset, [107] T. Vinidium Quadratum præsidem Syrię doceret, quo in statu Armeniæ forent. Digressu centurionis velut custode exsolutus præfectus, hortari Mithradatem ad sanciendum fœdus; *coniunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharasmanem, & cetera necessitudinum nomina referens, quòd filiam eius in matrimonio haberet, quòd ipse Rhadamisto socer esset. Non abnuere pacem Hyberos, quamquam in tempore validiores; & satis cognitam Armeniorum perfidiam. nec aliud præsidy quàm castellum *commeatu egenum.* [108] *ne dubitaret armis, quàm incruentas conditiones malle.* Contante ad ea Mithradate, & suspectis præfecti consiliis quòd pellicem regiam polluerat, inq. omnem libidinem venalis habebatur; Casperius interim ad Pharasmanem peruadit: vtque Hyberi obsidio decedant expostulat. Ille propalàm incerta, & sæpius molliora respondens, secretis nuntiis monet Rhadamistum, oppugnationem quoquo modo accelerare. Augetur flagitij merces, & Pollio occultâ corruptione impellit milites, vt pacem flagitarent, séque presidio abituros minitarentur. Quâ necessitate, Mithradates diem locúmque fœderi accepit, castellóque egreditur. Ac primò Rhadamistus in amplexus eius effusus, simulare obsequium, socerum ac parentem appellare. Adiicit iusiurandum, non ferro, non veneno vim allaturum: simul in lucum propinquum trahit, [109] *prouisum illic sacrificium imperatum dictitans, vt diis testibus pax firmaretur. Mos est regibus quoties in societatem coëant, [110] implicare dextras, pollicéque inter se vincire, nodóque præstringere. Mox vbi sanguis in artus extremos se effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc qui ea vincula admouebat, decidisse simulans genua Mithradatis inuadit, ipsúmque prosternit: simúlq. concursu plurium [111] iniciuntur catenæ, ac *compedes (quod dedecorum Barbaris) trahebatur. Móxque vulgus duro imperio habitum, probra ac verba intentabat. Et erant contrà, qui tantam [112] fortunæ commutationem miserarétur. Secutáq. cum paruis liberis coniunx, cuncta lamentatione complebat. Diuersis & contectis vehiculis abduntur, dum Pharasmanis iussa exquirerentur. Illi cupido regni fratre & filiâ potior, animúsq. sceleribus paratus. visui tamen consuluit, ne coràm interficerentur. Et Rhadamistus quasi iurisiurandi memor, non ferrum, non venenum in sororem & patruum expromit, sed proiectos in humum, & veste multâ grauíq. opertos necat. Filij quoq; Mithradatis, quòd cædibus parentum illacrymauerant, trucidati sunt. At Quadratus cognoscens proditum Mithradatem, & regnum ab interfectoribus obtineri, vocat concilium, docet acta, & an vlcisceretur consultat. Paucis decus publicum curæ: plures tuta dissederunt. [113] *Omnes scelus externum, cum latitiâ habendum. Semina etiam odiorum iactenda, vt sæpe Principes Romani eamdem Armeniam specie largitionis, turbandis Barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamistus malè partis, dum inuisus, infamis, quando id magis ex vsu, quàm [114] si cum gloriâ *adeptus foret.* In hanc sententiam itum. Ne tamen annuisse facinori viderentur, & diuersa Cæsar præciperet; missi ad Pharasmanem nuntij, vt abscederet à finibus Armenus, filiúmque abstraheret. Erat Cappadociæ

*Farn. commeatuum
Et ibid.
Qui prodit Mithradatem.
*prouisu suo
It in vincula datur:
* compede
Denique spiritu exuitur.
Romani deliberant de vlciscendo.
*Omne
Sed absistit.
adepta forent.

dociæ procurator Iulius Pelignus, * ignaui animi, & deridiculo corporis iuxtà despiciendus. sed Claudio perquàm familiaris, [115] cùm *priuatas olim conuersationes curaret, iners otium oblectaret. Is Pelignus auxiliis prouincialium contractis, tamquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quàm hostes prædatur, abscessu suorum, & incursantibus Barbaris, prælidij egens, ad Rhadamistum venit, donisque eius euictas, vltrò regium insigne sumere cohortatur: sumentique adest auctor & satelles. Quod vbi turpi famâ diuulgatum; ne ceteri quoque ex Peligno coniectarentur, Heluidius Priscus legatus cùm legione mittitur, rebus turbidis pro tempore vt consuleret. Igitur properè montem Taurum transgressus, moderatione plura quàm vi composuerat: cùm redire in Syriam iubetur, ne initium belli aduersus Parthos exsisteret. Nam Vologeses casum inuadendæ Armeniæ obuenisse ratus, quam à maioribus suis possessam, externus rex flagitio obtineret, cõtrahit copias, fratrémque Tiridatem deducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Hyberi: vrbésque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum accepere. Dein atrox hiems, seu parum prouisi commeatus, & orta ex vtroque tabes, perpellunt Vologesen omittere præsentia. vacuámque rursus Armeniam Rhadamistus inuasit, truculentior quàm antea, tamquam aduersus defectores, & in tempore rebellaturos. Atque illi quamuis seruitio sueti, patientiam abrumpunt, armisque regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quàm pernicitas equorum, quis seque & coniugem abstulit. Sed coniunx grauida, primam vtcumque fugam ob metum hostilem & mariti caritatem tolerauit. Pòst festinatione continuâ, vbi quati vterus, & viscera vibrantur, orare vt morte honestâ contumeliis captiuitatis eximeretur. Ille primò amplecti, alleuare, adhortari, modò virtutem admirãs, modò timore æger, ne quis relictâ potiretur. Postremò violentiâ amoris, & facinorum non rudis, distringit acinacem, vulneratámq. ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur. Ipse præceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) [116] placidâ illuuie, spirantem ac vitæ manifestam aduertêre pastores; & dignitate formæ haut degenerem reputantes, obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent; cognitóque nomine & casu, in vrbem Artaxata ferunt. vnde publicâ curâ deducta ad Tiridatem, comiterque excepta, cultu regio habita est. Fausto Syllâ, Saluio Othone Coss. Furius Scribonianus in exsilium agitur, quasi finem Principis per Chaldæos scrutaretur. adnectebatur crimini Iunia mater eius, vt casus prioris (nam relegata erat) impatiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam mouerat. Idque ad clementiam trahebat Cæsar, qui stirpem hostilem iterum conseruaret. Neque tamen exsuli longa posthac vita fuit: morte fortuitâ, an per venenum exstinctus esset, vt quisque credidit, vulgauere. De mathematicis Italiâ pellendis factum Senatusconsultum, atrox & irritum. Laudati dehinc oratione Principis, qui ob angustias familiares ordine senatorio sponte cederent, motique, qui remanendo impudentiam paupertati adiicerent. Inter quæ refertur ad patres de

*Iulius Pelignus conatur aliquid:
*ignauiâ
*cùm priuatus olim conuersatione scurrarum.
Infeliciter.
Et transit ad hostem.
Parthi Armeniam inuadunt:
Nec subiiciunt.
Rhadamistus à suis pellitur.
Vxorem, vt putat, interficit.
A. V. C. CCMV.
Furius in exsilium pulsus.
Item Mathematici.

Senatusconsultum super muliebri libidine.

pœnâ feminarum, quæ seruis coniungerentur. Statuitúrque [117] vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui *consensissent, & qui nati essent, pro libertis haberentur. [118] Pallanti, quem repertorem eius relationis ediderat Cęsar, prętoria insignia, & centies quinquagesies sestertium censuit [119] consul designatus Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio, grates publicè agendas, [120] quòd regibus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem vsui publico postponeret, séq; inter ministros Principis haberi sineret. Asseuerauit Claudius, contêtum honore Pallantem, intra priorem paupertatem subsistere. [121] Et fixum est publico Senatusconsultum, quo libertinus sestertij ter millies possessor, antiquæ parcimoniæ laudibus cumulabatur. At non frater eius cognomento [122] Felix pari moderatione agebat, iam pridem Iudææ impositus, & cuncta malefacta sibi impunè ratus, tantâ potentiâ subnixo. Sanè præbuerant Iudæi speciem motus ortâ seditione, postquam [123] cognitâ cæde Caij haut *obtemperatum esset. manebat metus, ne quis Principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempestiuis remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars prouinciæ habebatur: [124] ita diuisis, vt huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerẽt, discordes olim, & tum cõtemtu regentium minùs coërcitis odiis. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, & aliquando prœliis congredi, spoliáq. & prædas ad procuratores referre. Hique primò lætari, mox gliscente pernicie, cùm arma militum interiecissent, cæsi milites. Arsissetque bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector subuenisset. Nec diu aduersus Iudæos qui in necem militũ prorumperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent: Cumanus & Felix contationem afferebant, quia Claudius cauſſis rebellionis auditis, ius statuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices ostentauit, receptum in tribunal, quò studia accusantium deterrerentur. [125] damnatúsq flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus; & quies prouinciæ reddita. Nec multo pòst agrestium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum, sæpe & alias commotæ, tunc *Trosobore duce, montes asperos castris cepêre. Atque inde decursu in litora aut vrbes, vim cultoribus ac opidanis, ac plerumque in mercatores & nauicularios audebant. Obsessáq. ciuitas Anemurienſis, & missi è Syriâ in subsidium equites cum prefecto Curtio Seuero turbantur: quòd duri circùm loci, peditibúsque ad pugnam idonei, equestre prœlium haut patiebantur. Dein rex eius oræ Antiochus, blandimentis aduersus plebem, fraude in ducem, cùm Barbarorum copias dissociasset; Trosobore paucísq. primoribus interfectis, ceteros clementiâ composuit. Sub idem tempus, inter lacum Fucinum amnémque Lyrin perrupto monte, [126] quò magnificentia operis à pluribus viseretur, lacu in ipso nauale prœlium adornatur, vt quondam [127] Augustus structo cis Tiberim stagno, sed leuibus nauigiis & minore copiâ ediderat. [128] Claudius triremes quadriremésq. & vndeuiginti hominum milia armauit, [129] cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent: attamen spatium amplexus, ad vim remigij, & gubernantium artes, impetúsq. nauium prœlio solitos, in ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæque adstiterant,

Adulatio in Pallantem.

Felix Iudææ præfectus.

*Mutilus locus.

Res ibi turbat.

Item, Ventidius.

Quadratus componit.

*In Ciliciâ motus.

* Vt. hic & infrà, Arsoboso.

Rex Antiochus sedat.

Naumachia in lacu Fucino:

Magnâ pugnantium copiâ.

stiterant, antepositis propugnaculis, ex quîs catapultæ balistæque tenderentur. Reliqua lacus, [130] classiarij tectis nauibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum theatri, multitudo innumera compleuit, proximis è municipiis, & alij vrbe ex ipsâ, visendi cupidine, aut officio in Principem. [131] Ipse insigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde auratâ præsedêre. Pugnatum, quamquam inter fontes, fortium virorum animo: ac post multũ vulnerum, occidioni exemti sunt. Sed perfecto spectaculo apertum aquarum iter, & incuria operis manifesta fuit, haut satis depressi ad lacus ima vel media. Eoque, [132] tempore interiecto, altiùs effossi specus, & contrahendæ rursus multitudini, gladiatorum spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appositum magnâ formidine cunctos affecit, quia vis aquarum prorumpens, proxima trahebat, conuulsis vlterioribus, aut fragore & sonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione Principis vsa, ministrum operis Narcissum incusat cupidinis, ac prædarum. Nec ille reticet, impotentiam muliebrem nimiáq. spes eius arguens. [133] D. Iunio, Q. Haterio Coss. sedecim annos natus Nero Octauiam Cæsaris filiam in matrimonium accepit. [134] Vtq; studiis honestis, & eloquentiæ gloriâ niteſceret; causâ Ilienſium suscepta, Romanum Troiâ demissum, & Iuliæ stirpis auctorẽ Æneam, aliaq; haut procul fabulis vetera facundè exsecutus, [135] impetrat vt Ilienses omni publico munere soluerentur. Eodem oratore Bononienſi Coloniæ igni hauſtæ subuentũ, centies sestertij largitione. [136] Redditur Rhodiis libertas, adempta sæpe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant: tributúmq. Apamiensibus terræmotu conuulsis, in quinquennium remissum. At Claudius sæuissima quæque promere adigebatur eiusdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus illustrem hortis eius inhians peruertit, accusante Tarquitio Prisco. Legatus is Tauri Africam imperio proconsulari regentis, postquam reuenerant, pauca repetundarum crimina, ceterùm magicas superstitiones obiectabat. Nec ille diutiùs falsum accusatorem indignâ sorte perpessus, vim vitę suæ attulit, ante sententiam senatus. Tarquitius tamen curiâ exactus est. quod Patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ peruicere. Eodem anno sæpiùs audita vox Principis, [137] parem vim rerum habendam à procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset. Ac ne fortuitò prolapsus videretur, Senatus quoque consulto cautum, pleniùs quàm anteà & vberiùs. Nam diuus Augustus apud equestres qui Ægypto præsiderent lege agi, decretáque eorum proinde haberi iusserat, ac si magistratus Romani constituissent: [138] mox alias per prouincias, & in vrbe pleraque concessa sunt, quę olim à prætoribus noscebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties seditione aut armis certatum, cùm Sempronijs rogationibus equester ordo in possessione iudiciorum locaretur, aut rursum [139] Seruiliæ leges senatui iudicia redderent. Mariúsque & Sylla olim de eo vel præcipuè bellarunt. Sed tunc Ordinum diuersa studia: & qui vicerant, publicè valebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. [140] Matios posthac & Vedios, & cetera equitum Ro-

Item, Spectantium.

Lacus ipse emissus.

Parum fideliter.

A. V. C. DCCCVI. *Nero Octauiam ducit.*

Causſæ agi.

Statilius Taurus damnatur.

Procuratorũ potestas aucta.

Origo eius potentiæ.

tum Romanorum prævalida nomina, referre nihil attinuerit; cùm Claudius [141] libertos, quos rei familiari præfecerat, sibique & legibus adæquauerit. Rettulit dein de immunitate Cois tribuendâ. Multáque super antiquitate eorum memorauit: [142] Argiuos vel * cum Latonæ parente, vetustissimos insulæ cultores: mox aduentu Æsculapij artem medendi illatam, maximéque inter posteros eius celebrem fuisse, nomina singulorum referens, & quibus quisque ætatibus viguissent. Quin etiam dixit Xenephontem, cuius scientiâ ipse vteretur, eâdem familiâ ortum: precibúsque eius dandum, vt omni tributo vacui in posterum Coi, sacram & * tanti dei ministram insulam colerent. neque dubium habetur, multa eorundem in Pop. Rom. merita, sociáque victorias potuisse tradi. Sed Claudius facilitate solitâ, quod vni concesserat, nullis extrinsecus adiumentis velauit. At Byzantij, datâ dicendi copiâ, cùm magnitudinem onerum apud senatum deprecarentur, cuncta repetiuere; orsi à fœdere quod nobiscum icerant, quâ tempestate bellauimus aduersùs regem Macedonum, cui vt degeneri, Pseudophilippi vocabulum impositum. [143] Missas post hac copias in Antiochum, Persen, Aristonicum, & [144] piratico bello adiutum Antonium. memorabántq; quæ Syllę, aut Lucullo, aut Pompeio obtulissent. Mox recentia in Cæsares merita. quando ea loca insiderent, quæ transmeantibus tertâ mariq. ducibus, exercitibúsque, simul vehendo commeatu opportuna forent. Namque artissimo inter Europam Asiamque diuortio, [145] Byzantium in extremâ Europâ posuere Græci. quibus Pythium Apollinem consulentibus vbi conderent vrbem, redditum oraculum est: *quærerent sedem, cæcorum terris aduersam.* Eâ ambage Chalcedonij monstrabantur, [146] quòd priores illuc aduecti, *prævisâ locorum vtilitate peiora legissent. Quippe Byzantium fertili solo, fecundóque mari. [147] quia vis piscium *in Pontum erumpens, & obliquis subter vndas saxis exterrita, omisso alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primò quæstuosi & opulenti; pòst magnitudine onerum vrgente, finem aut modum orabant, anniten te Principe qui [148] Thracio Bosphoranóque bello recèns fessos iuuandósque rettulit. Ita tributa in quinquennium remissa. M. Asinio, M. Acilio Coss. mutationem rerum in deterius portendi, cognitum est crebris prodigiis. Signa enim ac tentoria militum igne cælesti arsere [149] Fastigio Capitolij examê apum insedit. Biformes hominum partus. Et suis fetus editus, cui accipitrum vngues erant. Numerabatur inter ostenta, diminutus omnium magistratuũ numerus, quæstore, ædili, tribuno, ac prætore, & consule, paucos intra menses defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina vocem Claudij, quam temulentus iecerat, fatale sibi, vt coniugum flagitia ferret, dein puniret, metuens, agere & celerare statuit, [150] perditâ priùs Domitiâ leuibus & muliebribus caussis: quia Lepida [151] minore Antoniâ genita, auunculo Augusto, [152] Agrippinæ sobrinâ *prior, ac Gnei mariti eius soror, parem sibi claritudinem credebat. nec forma, ætas, opes multum distabant. & vtraque [153] impudica, infamis, * vinolenta, haut minùs vitiis æmulabantur quàm si qua ex fortunâ prospera acceperant. Enimuerò certamen acerrimum, amita potiùs an mater apud Neronem

Cois immunitas data.
* Ceum Latonæ parentem
*tantum
Byzantij lenari tributis postulant.
Situs. & opportunitas eius, pfidi.
*parum visa
* Ponto erumpens.
A. V. C. DCCCVII. Prodigia multa Claudianæ necis.
Agrippina in Lepid. æmulatio.
*propior
*violenta
Virtusque mores.

nem prævaleret. Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuuenilem animum deuinciebat; truci contrà ac minaci Agrippinâ, quæ filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat. Ceterùm obiecta sunt [154] quòd coniugium Principis deuotionibus petiuisset, quodque parum coërcitis per Calabriam seruorum agminibus pacem Italiæ turbaret. Ob hæc mors indicta, multum aduersante Narcisso, qui Agrippinam magis magisque suspectans, promisse inter proximos ferebatur, *certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum, seu Nero potiretur. Verùm ita de se meritum Cæsarem, vt vitam vsui eius impenderet. Conuictam Messallinam & Silium.* [155] *Pares iterum accusandi caussas esse, si Nero imperitaret. Britannico successore, nullum Principi meritum, ac nouercæ insidiis domum omnem conuelli, maiore flagitio, quàm si impudicitiam prioris coniugis reticuisset. quamquam ne impudicitiam quidem nunc abesse, Pallante adultero. ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere.* Hæc atque talia dictitans, amplecti Britannicum, robur ætatis quàm maturrimum precari: modò ad deos, modò ad ipsum tendere manus, adolescceret, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores vlciscereturr. In tantâ mole curarum, Claudius valetudine aduersâ corripitur, refouendisque viribus mollitie cæli & salubritate aquarum, [156] Sinuessam pergit. Tum Agrippina sceleris olim certa & oblatæ occasionis propera, nec ministrorum egens, de genere veneni consultauit: ne repentino & præcipiti facinus proderetur; si lętum & rabidum delegisset, ne admotus supremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filij rediret. Exquisitum aliquid placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Diligitur artifex talium, vocabulo Locusta, nuper veneficij damnata, & diu inter instrumęta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum virus, cuius minister è spadonibus fuit Halotus, [157] inferre epulas, & explorare gustu solitus. Adeoq; cuncta mox pernotuere, vt temporum illorum scriptores prodiderint, infusum delectabili cibo boletorum venenum; nec vim medicaminis statim intellectam, secordiáne Claudij an vinolentiâ. simul soluta aluus subuenisse videbatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando vltima timebantur, spretâ præsentium inuidiâ, prouisam iam sibi Xenophontis medici conscientiâ adhibet. Ille tamquam nisus euomentis adiuuaret, pinnam rapido veneno illitam faucibus eius demisisse creditur: haut ignarus summa scelera incipi cum periculo, peragi cum præmio. Vocabatur interim senatus, votáque pro incolumitate Principis consules & sacerdotes nuncupabant, cùm iam exanimis vestibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Iam primùm Agrippina, velut dolore victa & solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris effigiem appellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque & Octauiam sorores eius attinuit, & cunctos aditus custodiis clauserat; crebroque vulgabat, ire in melius valetudinem Principis, quo miles bonâ in spe ageret, tempusque prosperum ex monitis Chaldæorum attentaret. Tunc medio diei, tertio ante idus Octobr. foribus palatij repentè diductis, comitante Burrho Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubiis adest. vbi monente Præfecto, festis vocibus exce-

Hæc actis fata:
Et ad mortem acta.
Narcissi liberæ voces.
Qui Britannico fidus.
Claudius ægrotat.
Boleto eum sanat Agrippina.
Mors celatur.
Imperium Neroni traditur.

ptus, inditur lecticæ. Dubitauisse quosdam ferunt respectantes, rogitantesque vbi Britannicus esset? mox nullo in diuersum auctore, quæ offerebantur secuti sunt. Illatusque castris Nero, & congruentia tempori præfatus, [1:8] promisso donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis, Imperator consalutatur. Sententiam militum secuta Patrum consulta. nec dubitatum est apud prouincias. Cælestesque honores Claudio decernuntur, & funeris sollenne perinde ac diuo Augusto celebratur: æmulante Agrippinâ proauiæ Liuiæ magnificentiam. Testamentum tamen haut recitatum, ne antepositus filio priuignus, iniuriâ & inuidiâ animos vulgi turbaret.

Claudio funus, & consecratio.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XIII.

BREVIARIVM LIBRI.

Silanus proconsul Asiæ, veneno necatus, Agrippinæ fraude. item Narcissus ad mortem actus. Claudio funus censorium ductum, & laudatur à Principe. Bona Neronis initia, & multa arbitrio Senatus constituta. Parthi Armeniam adsectant: quibus Domitius Corbulo opponitur. Nero Acten libertam amat, matre fremente. eaq; caussa imminutæ maternæ potentiæ. Pallas libertus curâ rerum demotus, mox venenum Britannico properatum: & festinum eius funus. Agrippina Neroni offensior, & visa res nouas moliri. accusata eo nomine, absolsitur. Neronis luxus & lasciui per noctem discursus. Actum de libertis in seruitutẽ reuocandis, sed nõ peractum. Damnationes aliquot illustrium, itemq; à fato mortes. Iterum cum Parthis discordia, super Armeniâ, ad quod bellum priscâ seueritate & disciplinâ militem suum Corbulo firmauit. Is Armeniam ingreditur, castella aliquot exscindit, vrbem Artaxata capit & incendit: rege Tiridate prælium aut defensionem nusquam auso. P. Suilius Romæ damnatur, adnitente Senecâ. Octauius Sagitta Pontiam tergiuersantem de nuptiis, impotentiâ amoris, ferro transadigit. libertus suum crimen id fatetur, magno exemplo. Poppæam Sabinam amare Nero occipit: decq; ingenio & Venere eius feminæ. Cornelius Sulla Massiliam amouetur, suspectus Principi. Publicanorum iniquitas temperata. In Germaniâ Frisij res mouent: & sedes iuxta Rhenum conantur figere. frustra. quia pulsi ab Romano equite & disiecti. Eosdem agros mox Ansibarij occupant, sed eodem fato. Hermunduri Cattiq; inter se bellantur. sed magno prælio Catti ad exitium penè gentis cæsi. Gesta hæc annis quatuor.

IMP. CLAVDIO NERONE L. ANTISTIO VETERE.
Q. VOLVSIO P. CORNELIO SCIPIONE
IMP. CLAVDIO NERONE. II. L. CALPVRNIO PISONE
IMP. CLAVDIO NERONE. III. VALERIO MESSALLA
Coss.

Iunius Silanus.

1. PRIMA nouo Principatu mors Iunij Silani proconsulis Asiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ paratur. non quia ingenij violentiâ exitum irritauerit, [2] segnis & dominationibus aliis fastiditus, adeò vt C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit: verùm Agrippina [3] fratri eius L. Silano necem molita vltorem metuebat, crebrâ vulgi famâ, anteponendum esse vix dum pueritiam egresso Neroni, & imperium

rium per scelus adepto, virum ætate compositâ, insontem, nobilem, & quod tunc spectaretur, è Cæsarũ posteris. [4] quippe & Silanus D. Augusti abnepos erat. hęc caussa necis: ministri fuere [5] P. *Celerius eques Romanus, & Ælius libertus, rei familiari Principis in Asiâ impositi. Ab iis proconsuli venenum inter epulas datum est, apertiùs quàm vt fallerent. Nec minus properatò Narcissus Claudij libertus, de cuius iurgiis aduersus Agrippinam rettuli, asperâ custodiâ, & necessitate extremâ, ad mortem agitur; inuito Principe, cuius abditis adhuc vitiis per auaritiam ac prodigentiam mirè congruebat. Ibaturque in cædes, nisi Afranius Burrhus, & Annæus Seneca obuiam issent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ, & pari in societate potentiæ concordes, diuersâ arte ex æquo pollebant. Burrhus militaribus curis, & seueritate morum; Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honestâ. iuuantes inuicem, quò facilius lubricam Principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen vtrique vnum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem, quo auctore Claudius nuptiis incestis & adoptione exitiosâ semet peruerterat. Sed neque Neroni infra seruos ingenium; & Pallas tristi arrogantiâ modum liberti egressus, tædium sui mouerat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, [6] signumque more militiæ petenti tribuno dedit, OPTIMAE MATRIS. [7] Decreti & à senatu duo lictores, flaminium Claudiale, simul Claudio censorium funus, & mox consecratio. Die funeris, laudationem eius Princeps exorsus est. Dum antiquitatem generis, consulatus, ac triumphos maiorum enumerabat; intentus ipse & ceteri. Liberalium quoque artium commemoratio, & nihil regente eo Reip. triste ab externis accidisse, pronis animis audita. Postquam ad prouidentiam sapientiamque flexit; nemo risui temperare, quamquam oratio à Senecâ composita, multum cultus præferret: vt fuit illi viro ingenium amœnum, & temporis illius auribus accommodatum. Adnotabant seniores, quibus otium est vetera & præsentia contendere, primũ ex iis qui rerum potiti essent Neronem, alienæ facundiæ eguisse. Nam dictator Cæsar summis oratoribus æmulus, & Augusto prompta ac profluens, quę deceret Principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, quâ verba expenderet, tum validus sensibus aut consulto ambiguus. Etiam [8] C. Cæsaris turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec in Claudio quoties meditata dissereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus statim annis, viuidum animum in alia detorsit. Cælare & pingere, cantus aut regimẽ equorum exercere. & aliquando carminibus pangendis, ineſſe sibi elementa doctrinæ ostendebat. Ceterùm peractis tristitiæ imitamentis, curiam ingressus, & de auctoritate patrum, & consensu militum præfatus, consilia sibi & exempla capessendi egregiè imperij memorauit: nec iuuentam armis ciuilibus, aut domesticis discordiis imbutam: nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinem vltionis afferre. Tum formam futuri principatus præscripsit, ea maximè declinans, quorum recẽs flagrabat inuidia. Non enim se negotiorum omnium iudicem fore, vt clausis vnam intra domum accusatoribus & reis, paucorum potentiâ grassaretur. Nihil*

Scribe, Celer. Palàm veneno necatus.

Narcissus etiã ad mortem actus.

Burrhi & Senecæ laudatio.

Honores in Agrippinam.

Laudatio funebris Claud.

Non sine auditorum irrisu.

Nero infans.

At non ceteri Principes.

Eius honesta oratio in curiâ.

Forma gubernandi.

in penatibus suis venale, aut ambitioni peruium: discretam domum & Remp. Teneret antiqua munia senatus. Consulum tribunalibus Italia & [9] publicæ prouinciæ assisterent. [10] Illi patrum aditum præberent; se mandatis exercitibus consulturum. Nec defuit fides. Multaque arbitrio senatus constituta sunt, Ne quis ad caussam orandam mercede aut donis emeretur; [11] Ne designatis quidem quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset. Quod quidem aduersante Agrippinâ, tamquam acta Claudij subuerterentur, obtinuere patres. [12] qui in palatium ob id vocabantur, [13] vt astaret abditis à tergo foribus velo discreta, [14] quod visum arceret, *aditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum caussam gentis apud Neronem orantibus, [15] escendere suggestum Imperatoris, & præsidere simul parabat; nisi ceteris pauore defixis, Seneca admonuisset, venienti matri occurreret. Ita specie pietatis, obuiam itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus prorupisse rursum Parthos, & rapi Armeniam allatum est; pulso Rhadamisto, qui sæpe regni eius potitus, dein profugus, tum quoq; bellum deseruerat. Igitur in vrbe sermonum auidâ, quemadmodum Princeps vix septemdecim annos egressus, sufficinemâ regeretur: num prœlia quoq. & oppugnationes vrbiũ, & cetera belli per magistros administrari possent, anquirebant. Contrà. *alij melius euentisse dixerunt, quàm si nuabidus senectâ & ignauiâ Claudius, militiæ ad labores vocaretur, seruilibus iussis obtemperaturus. Burrhum tamen & Senecam multarum rerum experientiâ cognitos: & Imperatori quantum ad robur deesse? cùm octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius, nonodecimo Cæsar Octauianus, ciuilia bella sustinuerint. Pleraque in summâ fortunâ auspiciis & consiliis, quàm telis & manibus geri. Daturum planè documentum, honestis an secus amicis vteretur, si ducem amotâ inuidiâ egregium, quàm si pecuniosum & gratiâ subnixum per ambitum diligeret. Hæc atque talia vulgandis Orientis legionibus admouere, legionesque ipsas propiùs Armeniam collocari iubet. [16] Duosque veteres reges Agrippam &* Iocchum expedire copias, quis Parthorum fines vltrò intrarent, simul pontes per amnem Euphratem iungi. Et [17] minorem Armeniam Aristobulo, regionem [18] Sophenem Sohemo cum insignibus regiis mandat. Exortusque in tempore æmulus Vologeso, filius Vardanes. Et abscessere Armeniâ Parthi, tamquam differrent bellum. Sed apud senatum omnia in maius celebrata sunt, sententiis eorum, qui supplicationes & diebus supplicationum vestem Principi triumphalem, vtque ouans vrbem iniret, effigiesque eius pari magnitudine ac Martis Vltoris, eodem in templo censuere: præter suetam adulationem læti, quòd Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat. Videbatúrque locus virtutibus patefactus. Copię Orientis ita diuiduntur, vt pars auxiliarium cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam, & legatũ eius [19] Quadratum * Vinidium remaneret; par ciuium sociorúmque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus aliisq;, quæ apud Cappadociam hiemabant. Socij reges prout bello conduceret, parêre iussi. Sed studia eorum in Corbulonem promtiora erant. qui vt famæ inseruiret, quæ in nouis cœptis

Senatui auctoritas restituta.

Agrippina suprafeminam cura.

*auditus

Armenia turbat.

Sermones hinc in Neronem.

Et alij pro Nerone:

Ipse curam belli suscepit.

*Antiochum

Parthi Armeniam omittunt.

Inde honores in Principẽ, vani & inimij.

Corbulo Armeniæ rebus præfectus.

*Numidiũ

cœptis validissima est, itinere properè confecto, [20] apud *Egas ciuitatem Ciliciæ obuium Quadratum habuit, illuc progressum, ne si ad accipiendas copias Syriam intrauisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens, verbis magnificus, & [21] super experientiam sapientiámque, etiam specie inanium validus. Ceterùm vterque Vologesem regem nuntiis monebant, pacem quàm bellum mallet, datísque obsidibus, solitam prioribus reuerentiam in populum Romanum continuaret. Et Vologeses [22] quo bellum ex æquo modo pararat, an vt æmulationis suspectos per nomen obsidum amoueret, tradit nobilissimos ex familiâ Arsacidarũ. Accepitque eos [23] centurio * Hostorius ab *Vinidio missus, fortè priore de caussâ adito rege. Quod postquam Corbuloni cognitum est; ire præfectum cohortis Arrium Varum, & * recipere obsides iubet. Hinc ortum inter præfectum & cẽturionem iurgium, ne diutiùs externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisq; qui eos ducebant, permissum. Atque illi ob recentem gloriam, & inclinatione quâdam etiam hostium, Corbulonem prætulere. Vnde discordia inter duces. queretente Vinidio prærepta quæ suis consiliis patrauisset; testante contrà Corbulone, non priùs conuersum regem ad offerendos obsides, quàm ipse dux bello dilectus, spes eius ad metum mutaret. Nero quo componeret diuersos, sic euulgari iussit: [24] Ob res à Quadrato & Corbulone prosperè gestas, laurum fascibus Imperatoriis addi. quæ in alios consules egressa, coniunxi. Eodem anno Cæsar effigiem Gn. Domitio patri, consularia insignia Asconio Labeoni, quo tutore vsus erat, petiuit à senatu: sibique statuas argento vel auro solidas, aduersus offerentes prohibuit. Et quamquam censuissent Patres, vt principium anni inciperet mense Decemb. quo ortus erat Nero, veterem religionem kalendarum Ianu. inchoãdo annó retinuit. Neque recepti sunt in reos Carinas Celer senator, seruo accusante, aut Iulius Densus equester, cui fauor in Britannicum crimini dabatur. Claudio Nerone, L. Antistio Coss. [25] cùm in acta Principum iurarent magistratus, in sua acta collegam Antistium iurare prohibuit: magnis patrum laudibus, vt iuuenilis animus leuium quoque rerum gloriâ sublatus, maiores continuaret. Secutáque lenitas in [26] Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinæ ordine remotum, reddidit senatui, clementiam suam obstringẽs crebris orationibus; quas Seneca, testificando quàm honesta præciperet, [27] vel iactandi ingenij, voce Principis vulgabat. Ceterùm infracta paulatim potentia matris, delapso Nerone in amorem [28] libertæ, cui vocabulum Acte fuit: simul assumptis in conscientiam Othone & Claudio Senecione adolescentulis decoris, quorum Otho familiâ consulari, Senecio liberto Cæsaris patre genitus, ignarâ matre, dein frustrà obnitente, [29] penitus * irrepserat per luxum & ambigua secreta. [30] nec * seuerioribus quidẽ Principis amicis aduersantibus, mulierculâ nullâ cuiusquâ iniuriâ cupidines Principis explente, quando vxore ab Octauiâ nobili quidẽ, & probitatis spectatæ, fato quodam, an quia præualent illicita, abhorrebat, metuebatúrque ne in stupra feminarum illustrium prorumperet, si illâ libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam æmulam, nurum ancillam, aliaque eundem in modum muliebriter fremere. Neque pœnitẽtiam filij, aut

*Vet. Aegeas

Copias à Quadrato accipit.

Vologeses ad pacem inclinat.

*Vat. Histeius

*Numidio Obsides dat.

*Vat. recipetate

Vnde dissidium inter Romanos ducet.

Nero componit.

Popularitet quædam Romæ gerit.

A. V. C. DCCCIIX.

Clementiam ostentat.

Amor eius in Actẽ.

*irrepserant

*Vet. seniorib⁹

Qui Agrippinæ odiosi. Et auertere conatur ma-nis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut satietatem opperiri: quantóque fœdiora exprobrabat, acriùs accendere. donec vi amoris subactus, [31] exueret obsequium in matrem, Senecæque permitteret. [32] Ex cuius familiaribus Annæus Serenus, simulatione amoris aduersus eandem libertam primas adolescentis cupidines velauerat, præbuerátque nomen, vt quæ Princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palàm largiretur. Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta iuuenem aggredi, suum potiùs cubiculum ac sinum offerre contegendis quæ prima ætas, & summa fortuna expeterent. Quin & fatebatur intempestiuam seueritatem, & suarum opum quæ haut procul Imperatoriis aberant, copias tradebat. vt nimia nuper coërcéndo filio; ita rursum intemperanter demissa. Quæ mutatio neque Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabántque caueri insidias mulieris semper atrocis, tum & falsæ. Fortè illis diebus Cæsar inspecto ornatu, quo Principum coniuges ac parentes effulserant, diligit vestem & gemmas, misitque donum matri: nullâ parcimoniâ, cùm præcipua & cupita aliis, prior deferret. Sed Agrippina non his instrui cultus suos, sed ceteris arceri proclamat, & diuidere filium, quę cuncta ex ipsâ haberet. Nec defuere qui in deterius referrent. Et Nero infensus iis quibus superbia muliebris innitebatur, [33] demouet Pallantem curâ rerum quis à Claudio impositus, velut arbitrum regni agebat. Ferebatúrque digrediente eo, magna prosequentium multitudine, non absurdè dixisse: *Ire Pallantem, vt eiuraret.* Sanè pepigerat Pallas, ne cuius facti in præteritum interrogaretur, [34] pareíque rationes cum Rep. haberet. Præceps post hæc Agrippina, ruere in terrorem & minas, neque Principis auribus abstinere, quo minus testaretur, *adultum iam esse Britannicum, veram dignamq; stirpem suscipiendo patris imperio; quod insitus & adoptiuus, per iniurias matris exercerèt. Non abnuere se, quin cuncta infelicis domus mala patefierent, suæ in primis nuptiæ, suum veneficium. Id solum diis & sibi prouisum, quòd viueret priuignus. Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia,* [35] *inde vilis rursus Burrhus & exsul Seneca,* [36] *truncâ scilicet manu, & professoriâ linguâ, generis humani regimen expostulantes.* Simul intendere manus, aggerere probra: consecratum Claudium, infernos Silanorum manes inuocare, & tot irrita facinora. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare secum, modò matris violentiam, modò ipsius indolem, vt quidem experimento nuper cognitam, quo tamen fauorem latè quæsiuisset. [37] Festis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra, [38] regnum lusu sortiétium, euenerat ea sors Neroni. Igitur ceteris diuersa, nec ruborem illatura; vbi Britannico insit exsurgeret, progressúsque in medium cantum aliquem inciperet, arrisum ex eo sperans pueri sobrios quoque conuictus, nedum temulentos ignorantis: ille [39] constanter exorsus est carmen, quo euolutum eum sede patriâ rebúsque summis significabatur. Vnde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox & lasciuia exemerat. Nero intellectâ inuidiâ, odium intendit. Vrgentibúsque Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neque iubere cædem fratris palàm audebat, occulta molitur. Parari venenum iubet, [40] ministro Pollione Iulio prætoriæ cohortis tribuno, cuius curâ attinebatur damnata

Mox blandimentis.

Frustrà.

Quia ipse auertit se à matre.

Pallantem eius ab alto detrahit.

Hinc minax oratio Agrippinæ.

Nero Britannicum suspicit.

Qui iniuriæ & miseriæ suæ intelligens.

Veneno tollere eum parat.

veneficij nomine Locusta, multâ scelerum famâ. Nam vt proximus quisque Britannico, neque fas, neq; fidem pensi haberet, olim prouisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitque exsolutâ aluo parum validum, siue temperamentum inerat, ne statim sęuiret. Sed Nero lenti sceleris impatiens, minitari tribuno, iubere supplicium veneficæ; quòd dum rumorem respiciunt, dum parât defensiones, securitatem morarentur. Promittentibus dein tam præcipitem necem quàm si ferro vrgeretur, cubiculum Cæsaris iuxta decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum. [41] Mos habebatur, Principum liberos cum ceteris idem ætatis nobilibus sedentes vesci in aspectu propinquorum, propriâ & parciore mensâ. Illic epulante Britannico, quia cibos potúsque eius dilectus ex ministris gustu explorabat, ne omitteretur institutũ, aut vtriusque morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. [42] Innoxia adhuc ac prælida, & libata gustu potio traditur Britannico. Dein postquam feruore aspernabatur, frigidâ in aquâ affunditur venenum; quod ita cunctos eius artus peruasit, vt vox pariter & spiritus eius raperentur. Trepidatum à circumsedentibus, diffugiunt imprudentes. Illicò obit. At quibus altior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuentes. Ille vt erat reclinis, & nescio similis, solitum ita, ait, per comitialem morbum, quo primum ab infantiâ afflictaretur Britannicus, & redituros paulatim visus sensúsque. At Agrippinæ is pauor, ea consternatio mentis quamuis vultu premeretur, emicuit; vt perinde ignaram fuisse ac Octauiam sororem Britannici constiterit. quippe sibi supremum auxilium ereptum, & parricidij exemplum intelligebat. [43] Octauia quoque quamuis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis affectus abscondere didicerat. Ita post breue silentiũ, repetita conuiuij lætitia. [44] Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit, prouiso antè funebri apparatu, qui modicus fuit. [45] In campo tamen Martio sepultus est, adeò turbidis imbribus, vt vulgus iram deûm portendi crediderit aduersus facinus, cui plerique etiam hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias, & insociabile regnum existimantes. Tradunt plerique eorum temporum scriptores, crebris ante exitium diebus illusisse pueritiæ Britannici Neronem. vt iam non præmatura, neque sęua mors videri queat, quamuis inter sacra mensæ, ne tempore quidem ad complexum sorori dato, ante oculos inimici properata sit, in illum supremum Claudiorum sanguinem, stupro priùs quàm veneno pollutum. Festinationem exsequiarum edicto Cæsar defendit, id à maioribus institutum referens, [46] *subtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus, aut pompâ detinere. Ceterùm & sibi amisso fratris auxilio, reliquas spes in Rep. sitas: & tanto magis fouendum patribus populoq; Principem, qui vnus supereſſet è familiâ summum ad fastigium genitâ.* Exin largitione potissimos amicorum auxit. Nec defuerunt, qui [47] arguerent viros grauitatem asseuerantes, quòd domos villasque id temporis quasi prædas diuisissent. Alij necessitatem adhibitam credebant à Principe, sceleris sibi conscio, & veniam sperante, si largitionibus validissimum quemque obstrinxisset. At matris ira nullâ munificentiâ leniri; sed amplecti Octauiam, crebra cum amicis secreta habere. Super ingenitam auaritiam, vndique [48] pecunias quasi

in subsi-

Et quidem præcipiti.

Datur ei in frigidâ.

Illicò obit.

Nocte efferuntur & vrũtur.

Editum spectaculum per eâ re Cæsaris.

Liberalitas ad redimendum scelus.

Agrippina tamen manet infensior.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in subsidium corripiens, tribunos & centuriones comiter excipere. Nomina & virtutes nobilium, qui etiam tum supererant, in honore habere: quasi quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, excubiasq. militares,[49] quæ vt coniugi Imperatoris *soli tum & vt matri seruabantur,[50] Germanos super eundem honorē custodes additos digredi iubet. Ac ne cœtu salutantium frequentaretur, separat domum, matrémq. transfert in eam quæ Antoniæ fuerat: quoties ipse illuc vētitaret, septus turbâ centurionum, & post breue osculū digrediens. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quàm fama potentiæ, nō suâ vi nixæ. Statim relictum Agrippinę limen. Nemo solari, nemo adire, præter paucas feminas. amore an odio, incertum. Ex quibus erat[51] Iunia Silana, quam matrimonio C. Silij à Messallinâ depulsam, suprà rettuli,[52] insignis genere, formâ lasciua, & Agrippinæ diu percara. mox occultis inter eas offensionibus, quia[53] Sextium Africanum nobilem iuuenem à nuptiis Silanę deterruerat Agrippina, impudicam & vergentem annis dictitans; non vt Africanum sibi seponeret, sed ne opibus & orbitate Silanæ maritus potiretur. Illa spe vltionis oblatâ, parat accusatores ex clientibus suis[54] Iturium & Caluisium, non vetera, & sępius iam audita deferens, quòd Britannici mortem lugeret, aut Octauiæ iniurias euulgaret: sed destinauisse eam[55] Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Augusto, ad res nouas extollere; coniugióque eius etiam imperio Remp. rursus inuadere. hæc Iturius & Caluisius[56] Atimeto Domitię Neronis amitę liberto aperiūt. Qui lętus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infensa æmulatio exercebatur) Paridem histrionem libertum & ipsum Domitiæ impulit ire properè, criménque atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per vinolentiam trahebatur. Cùm ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis[57] lusus Principis intendere. Sed tunc compositus ad mæstitiam, expositóque indicij ordine, ita audientem exterret, vt non tantùm matrem Plautúmque interficere, sed Burrhum etiā demouere præfecturâ destinaret, tamquam Agrippinæ gratiâ prouectum, & vicem reddentem.[58] Fabius Rusticus auctor est,[59] scriptos esse ad Cęninam Thuscum codicillos mandatâ ei prætoriarum cohortium curâ, sed ope Senecæ dignationem Burrho retentam.[60] Plinius &[61] Cluuius nihil dubitatum de fide præfecti referūt. sanè Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cuius amicitiâ floruit. Nos consensum auctorum secuturi, quæ diuersa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus, & interficiendæ matris auidus, nō priùs differri potuit, quàm Burrhus necem eius promitteret, si facinoris coargueretur, *Sed cuicumq;, nedum parenti defensionem tribuendam. nec accusatores adesse,*[62] *sed vocem vnius ex inimicâ domo afferri.*[63]* *Refutare tenebras, & vigilatam conuiuio noctem, omniaq; temeritati & insciti æ propiora.* Sic lenito Principis metu & luce ortâ, itur ad Agrippinam vt nosceret obiecta, dissoluerétque, vel pœnas lueret. Burrhus iis mandatis, Senecâ coram, fungebatur. Aderant & ex libertis, arbitri sermonis. Deinde à Burrho postquam crimina & auctores exposuit, minaciter actum. Agrippina ferociæ memor, *Non miror*, inquit, *Silanam numquam edito partu, matrum affectus ignotos habere. Neque enim perinde à parentibus liberi;*

Cui Nero excubias adimit.
* olim, tū &
Agitur cultores eam deserunt.
Silanam in eam insurgit.
Insidiarum in Principem accusat.
Nero mirificè terretur.
In eadem matris imminet.
reputaret
Coërcetur à Burrho.
Agrippina ferio se purgat.

liberi, quàm ab impudicâ adulteri mutantur. Nec si Iturius & Caluisius adesis omnibus fortunis, nouissimam suscipiendæ accusationis operam annirependant; ideo aut mihi infamia parricidij, aut Cæsari conscientia subeunda est. nam Domitiæ inimicitiis gratias agerem, si beniuolentiâ mecum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetum, & histrionem Paridem quasi scenæ fabulas componit. Batarum suarum piscinas excolebat, cùm meis consiliis adoptio, & proconsulare ius, & designatio consulatus, & cetera adipiscendo imperio præpararentur. Aut existat qui cohortes in vrbe tentatas, qui prouinciarum fidem labefactatam, denique seruos vel libertos ad scelus corruptos arguat.[64] *Viuere ego Britannico potiente rerum poteram: at si Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus * obtinuerit; desunt scilicet mihi accusatores, qui non verba impatientiâ caritatis aliquando incauta, sed ea crimina obiciant, quibus nisi à filio mater absolui non possim.* Commotis qui aderant, vltroque spiritus eius mitigantibus, colloquium filij exposcit.[65] Vbi nihil pro innocentiâ quasi diffideret, nec beneficiis quasi exprobraret, disseruit, sed vltionem in delatores & præmia amicis obtinuit.[66] Præfectura annonæ *Senio Rufo,[67] cura ludorū qui à Cæsare parabantur Arruntio Stellæ,[68] Ægyptus C. Balbillo permittuntur.[69] Syria P. Anteio destinata, & variis mox artibus elusus, ad postremum in vrbe retentus est. At Silana in exsilium acta. Caluisius quoque & Iturius relegantur. De Atimeto supplicium sumtum, validiore apud libidines Principis Paride, quàm vt pœnā afficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus est. Deferuntur dehinc consensisse Pallas, ac Burrhus, vt Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij, cui per nuptias Antoniæ, gener erat, ad imperium vocaretur. Eius accusationis auctor exstitit Pætus quidam, exercendis apud ærarium sectionibus famosus, & tum vanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quàm grauis superbia fuit. quippe nominatis libertis eius, quos conscios haberet, respondit, nihil vnquam se domi, nisi nutu aut manu significasse, vel si plura demonstranda essent scripto vsum, ne vocem consociaret. Burrhus quamuis reus, inter iudices sententiam dixit. Exsiliumque accusatori irrogatum, & tabulæ exustæ sunt, quibus oblitterata ærarij monimenta retrahebat. Fine anni[70] statio cohortis assidere ludis solita, demouetur, quo maior species libertatis esset; vtque miles theatrali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret, & plebs daret experimentum, an amotis custodibus, modestiam retineret. Vrbem Princeps lustrauit è responso haruspicum, quòd Iouis ac Mineruæ ædes de cælo tactæ erant.[71] Q. Volusio, P. Scipione Coss. otium foris, fœda domi lasciuia, quâ Nero itinera vrbis, & lupanaria, & diuerticula, veste seruili in dissimulationem sui compositus pererrabat, comitantibus qui raperent ad venditionem exposita, & obuiis vulnera inferrent, aduersus ignaros adeò,[72] vt ipse quoq; acciperet ictus, & ore præferret. Deinde vbi Cæsarem esse qui grassaretur pernotuit, augebantúrque iniuriæ[73] aduersus viros feminasque insignes, & quidam simili licentiâ sub nomine Neronis,[74] multi propriis cum globis eadem exercebant,&[75] in modum captiuitatis nox agebatur.[76] Iulius quidā Montanus[77] senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus fortè per tenebras cum*

Illius conterminx superbia.
Miles à theatro remotus.
A. V. C. CCCMIX.
Neronis nocturna lasciuia.
Quam vultō imitatis Iulius Montanus infeliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Principe, quia vim tentantem acriter repulerat, deinde agnitũ orauerat, quasi exprobrasset, mori adactus est. Nero autem metuentior in posterum, milites sibi, & pletosque gladiatorum circumdedit, qui rixarum initia modica, & quasi priuata sinerent. Si à læsis validiùs ageretur; arma inferebant. Ludicram quoque licentiam, & fautores histrionum velut in prœlia conuertit, impunitate & præmiis; atque ipse occultus, & plerumque coràm prospectans: donec discordi populo, & grauioris motus terrore, non aliud remedium repertum est, quàm vt histriones Italiâ pellerentur, milesque theatro rursum assideret. Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorũ, efflagitatúmq; vt aduersus malè meritos, [78] reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Nec deerant qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi ignaro Principe, [79] perscripsere tamen consensum senatus. * Ille auctor cõstitutionis fieret, vt inter paucos & sententiæ aduersos, quibusdam coalitam libertate irreuerentiam eò prorupisse frementibus, [80] *vt an æquo cum patronis iure agerent, sententiam eorum consultarent, an verberibus manus vltrò intenderent, impellerénte pœnam suam dissuadentes.* [81] *Quid enim aliud læsopatrono concessum, quàm vt vicesimum vltra lapidem, in oram Campaniæ libertũ releget? Ceteras actiones promiscuas & pares esse. Tribuendum aliquod telum quod sperni nequeat. Nec graue manumissis, per idem obsequium retinendi libertatem, per quod assecuti sint. Ac criminum manifestos, meritò ad seruitutem retrahi; vt metu coërceantur, quos beneficia non mutauissent.* Differebatur contrà. *Paucorum culpam ipsis exitiosam esse debere. nihil vniuersorum iuri derogandum. quippe latè fusum id corpus. Hinc * plerumq; tribus, [82] decurias, [83] ministeria magistratibus & sacerdotibus, [84] cohortes etiam in vrbe conscriptas. & plurimis equitum, pleriſq; senatoribus, non aliunde originem trahi. Si separentur libertini; manifestam fore pœnuriam ingenuorum. non frustra maiores cùm dignitatem ordinum diuiderent, libertatem in communi posuisse. Quin & [85] manumittendi duas species institutas, [86] vt relinqueretur pœnitentiæ aut nouo beneficio locus. Quos vindictâ patronus non liberauerit; velut vinculo seruitutis attineri. Dispiceret quisque merita, tardeq; concederet, quod datum adimeretur.* Hæc sententia valuit. Scripsitque Cæsar senatui, priuatim expenderẽt causam libertorum, quoties à patronis arguerentur: in commune nihil derogent. Nec multo pòst, [87] ereptus amitæ libertus Paris, quasi iure ciuili, non sine infamiâ Principis, cuius iussu perpetratum ingenuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam inter Vibullium prætorem, & plebei tribunum Antistium ortum certamen, quòd immodestos fautores histrionum & à prætore in vincula ductos, tribunus omitti iussisset. comprobauere patres, incusatâ Antistij licentiâ. Simul [88] prohibiti tribuni ius prætorum & consulum præripere, aut vocare ex Italiâ cum quibus lege agi posset. Addidit L. Piso designatus consul, ne quid intra domum pro potestate animaduerterent: néve multam ab iis dictam, quæstores ærarij in publicas tabulas ante quattuor menses referrent: medio temporis contradicere liceret: déque eo consules statuerent. Cohibita artius & ædilium potestas, statutúmque quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel pœnæ irrogarent. Eò Heluidius Priscus tribunus plebis aduersus Obul-

Miles iterum in theatrum redit.
De ingratis libertis deliberatio.
* Mutila.
Contra eos dictum:
Proiis dictum.
* Plinasque
Et hrobtinuêre.
Paris ingenuus iudicatus.
Ius tribunicium coërcitum:
Item Aedilicium.

Obultronium Sabinum ærarij quæstorem contentiones proprias exercuit, tamquam ius hastæ aduersus inopes inclementer * augeret. Dein [89] Princeps curam tabularum publicarum à quæstoribus ad præfectos trãstulit. Variè habita, ac sæpe immutata eius rei forma. Nam Augustus permisit senatui diligere præfectos. dein ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero prætorum qui præessent. Neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Tũc Claudius quæstores rursum imposuit, iisque ne metu offensionum segniùs consulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur ætatis eum primum magistratum capessentibus. Igitur Nero * præfecturâ perfunctos, & experientiâ probatos dilegit. Damnatus iisdem consulibus Vipsanius Lenâs, ob Sardiniam prouinciam auarè habitam. Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, quòd præfectus remigum qui Rauennæ haberentur, velut infimam nationum, Italiam luxuriâ sæuitiáque afflictauisset, veneno damnationem anteuertit. [90] Aminius Rebius ex primoribus peritiâ legum, & pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ senectæ misso per venas sanguine effugit: haut creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At [91] L. Volusius egregiâ famâ concessit. cui tres & nonaginta anni spatium viuendi, præcipuæq; opes bonis artibus, [92] inoffensa tot Imperatorum malitia fuit. Nerone secundùm, L Pisone consulibus, pauca memoriâ digna euenêre. nisi cui libeat, laudandis fundamentis & trabibus, quîs [93] molem amphitheatri apud campum Martis Cæsar exstruxerat, volumina implere: cùm ex dignitate populi Romani repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. Ceterùm colonia Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatæ sunt: [94] plebeíque congiarium quadrageni nummi viritim dati, & sestertium quadringenties ærario illatum est ad retinendam populi fidem. [95] Vectigal quoque quintæ & vicesimæ venalium mancipiorum remissum, specie magis quàm vi. quia cùm venditor pendere iuberetur, in partem pretij emtoribus accrescebat. Edixit Cæsar, ne quis magistratus, aut procurator qui prouinciam obtineret, spectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet. Nam antè non minus tali largitione, quàm corripiendis pecuniis, subiectos affligebant; dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant. [96] Factum & S. consultum vltioni iuxtà & securitati, vt si quis à suis seruis interfectus esset, ij quoque qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent; inter seruos supplicia penderent. Redditur ordini Lusius Varius consularis, auaritiæ criminibus olim perculsus. Et [97] Pomponia Græcina insignis femina Plautio, qui ouans se de Britanniis retulit, nupta, ac [98] superstitionis externæ rea, mariti iudicio permissa. Isque prisco instituto, propinquis coram, de capite famáque coniugis cognouit, & insontem nuntiauit. Longa huic Pomponiæ ætas, & continua tristitia fuit. Nam [99] post Iuliam Drusi filiam dolo Messallinæ interfectam. [100] per quadraginta annos, non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit. Idque illi imperitante Claudio impunè, mox ad gloriam vertit. Idem annus plures reos habuit. quorum P. Celerem, accusante Asiâ, quia absoluere

* agorce

De præfectis ærarij variatio.

* præturâ

Edictum, ne Præsides ludos ederent.

Vitæ dominicæ cõsultum.

Pomponia Græcina.

L. Volusij mors, & opes.

A. V. C. DCCCV. *Amphitheatrum Neronianum.*

P. Celer accusatur.

nequibat Cæsar, traxit, senectâ donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, vt memoraui, Silano proconsule, magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat.[101] Cossutianum Capitonem Cilices detulerant, maculosum fœdúmque, & idem ius audacię in prouinciâ ratum, quod in vrbe exercuerat. Sed peruicaci accusatione conflictatus, postremò defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. Pro Eprio Marcello, à quo Lycij res repetebant, eò vsque ambitus prævaluit, vt quidam accusatorum eius exsilio multarętur, tamquam insonti periculum fecissent. Nerone tertium consule simul iniit consulatũ Valerius Messalla,[102] cuius proauum oratorem Coruinum, diuo Augusto abauo Neronis, collegam in eo magistratu fuisse, pauci iam senum meminerant. sed nobili familiæ honor auctus est,[103] oblatis in singulos annos quingenis sestertiis, quibus Messalla paupertatem innoxiam sustẽtaret. Aurelio quoque Cottæ & Haterio Antonino annuam pecuniam statuit Princeps, quamuis per luxum[104] auitas opes dissipassent. Eius anni principio, mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanósque de obtinendâ Armeniâ bellum, acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridatem dati à se regni expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompeióque recipere. Ad hæc Armenij ambiguâ fide vtraque arma inuitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac libertate ignotâ * illuc magis ad seruitium inclinantes. Sed Corbuloni plus molis aduersus ignauiam militum, quàm contra perfidiam hostium erat. Quippe Syriâ transmotæ legiones, pace longâ segnes, munia Romanorum ægerrimè tolerabant. Satis constitit fuisse in eo exercitu veteranos, qui non stationem, non vigilias inissent: vallum fossámque quasi noua & mira visérent: sine galeis, sine loricis, nitidi & quęstuosi, militiâ per opida expletâ. Igitur dimissis quibus senecta, aut valetudo aduersa erat, supplementum petiuit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam dilectus. Adiectaque ex Germaniâ legio cum equitibus alariis, & pedidatu cohortium: retentúsque omnis exercitus sub pellibus, quamuis hieme sæuâ adeò, vt obducta glacie, nisi effossa humus, tentoriis locum non præberet. Ambusti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatusque miles, qui fascem lignorum gestaret, ita præriguisse manus, vt oneri adhærentes, truncis brachijs deciderent. Ipse cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequẽs adesse: laudé strenuis, solatium inualidis, exemplum omnibus ostẽdere. Dehinc quia duritiam cæli militiæq; multi abnuebant, deserebántque; remedium seueritate quæsitum est. Nec enim, vt in aliis exercitibus, primum alterúmque delictum venia prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. idque vsu salubre, & misericordiâ melius apparuit. Quippe pauciores illa castra deseruere, quâ ea in quibus ignoscebatur. Interim Corbulo legionibus intra castra habitis, donec ver adolescceret, dispositísque per idoneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnam priores adirent, * prædicit. Curam præsidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quamquam incautos

Barbaros,

Et Cossutianus Capito.

Eprius Marcellus.

A. V. c. DCCCXI. Messallæ consulatus, & laus.

Neronis liberalitas in illustres.

In Armeniâ, & pro eâ, bellum.

*illud

Corbulo militem disciplinâ firmat:

Certè desidem.

Ille bene existat:

Et exemplo præsit.

Seueritas eius.

Re salubri.

Vetat suos excurrere: edicit.

Barbaros, & bene gerendæ rei casum offerri scripserat, tenere se munimentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio, postquam paucæ è proximis castellis turmę aduenerãt, pugnámq; imperitiâ poscebant; congressus cum hoste funditur. Et damno eius exterriti qui subsidium ferre debuerant, sua quisque in castra trepidâ fugâ rediere. Quod grauiter Corbulo accepit. increpitúmq; Pactium, & [107] præfectos, militésque tendere omnes extra vallum iussit: ínque eâ contumeliâ detenti, nec nisi precibus vniuersi exercitus exsoluti sunt. At Tiridates super proprias clientelas, ope Vologesi fratris adiutus, non furtim iam, sed palàm bello infensare Armeniam, quósque fidos nobis rebatur depopulari, & si copiæ contrà ducerentur, eludere,[108] huc quoque & illuc volitans, plura famâ quàm pugnâ *extrahere. Igitur Corbulo, quęsito diu prœlio, frustra habitus, & exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit vires, vt legati præfectique diuersos locos pariter inuaderent. simul [109] Antiochum regem monet, proximas sibi præfecturas petere. Nam Pharasmanes interfecto filio Rhadamisto, quasi [110] proditore sui, quo fidem in nos testaretur, vetus aduersus Armenios odium promtius exercebat. Tunc quoque primùm illecti.[111] * Isichi, gens haut aliàs socia Romanis, auia Armeniæ incursauit. Ita consilia Tiridati in contrarium vertebantur. Mittebátque oratores, qui suo Parthorúmque nomine expostularent, *cur datis nuper obsidibus, redintegratáq; amicitiâ, quæ nouis quoque beneficijs locum aperiret, vetere Armeniæ possessione depelleretur? Ideo nondum ipsum Vologesem commotum, quia caussâ, quàm vi agere mallet. Sinperstaretur in bello; non defore Arsacidis virtutem fortunamq;, sæpius clade Romanâ expertam.* Ad ea Corbulo, satis cõperto, Vologesem defectione Hyrcaniæ attineri, suadet Tiridati precibus Cæsarem aggredi: posse illi regnum stabile, & res incruentas contingere, si omissâ spe longinquâ & serâ, præsentem potioremque sequeretur. Placitum dehinc, quia commeantibus inuicem nuntiis, nihil in summâ pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus locúmque destinari. Mille equitum præsidium Tiridates affore sibi dicebat: quantum Corbuloni cuiusque generis militum assisteret, non statuere, dum positis loricis & galeis, in faciem pacis veniretur. Cuicumque mortalium, nedum [112] veteri & prouido duci, barbaræ astutiæ patuissent. Ideo artum inde numerum finiri, & hinc maiorem afferri, vt dolus patraretur. Nam equiti sagittarum vsu exercito si detecta corpora obiicerentur; nihil profuturam multitudinem. [113] Dissimulato tamen * intellectu, rectiùs de his quæ in publicum consulerentur, totis exercitibus coram dissertaturos respondit. Locumque dilegit, cuius pars altera colles erant clemẽter assurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dięque pacto, prior Corbulo socias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio sextam legionem constituit: cui accita per noctem aliis ex castris, tria millia tertianorum permiscuerat, vnâ cum aquilâ, quasi eadem legio spectaretur. Tiridates vergente iam die procul astitit, vnde videri magis quàm audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus abscedere militem sua quemque in castra iubet. Rex siue fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur; siue vt commeatus

V 3 nostros

Qui fecerat, multat.

Tiridates palàm incursat Armeniam.

Vat. exterrere.

Prœlium tamen vitat.

Ita copias ipse spargit.

Vat. Insechi.

Tiridates in metu, legatos mittit.

Corbulo submissionem suadet.

De colloquio agitur.

In quo dolum Barbarus struit:

intellecta, Romanus intellegit.

Qui tamen prodit:

Et eminus Tiridates. Sed irritè abeunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nostros Pontico mari, & Trapezunte opido aduentantes interciperet, propere discedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur præsidis nostris infessos: & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, vtque Armenios ad sua defendenda cogeret, exscindere parat castella. Sibique quod validissimum in eâ præfecturâ cognomento Volandum sumit. minora Cornelio Flacco legato, & [114] Isteo Capitoni castrorum præfecto mandat. Tum circumspectis munimentis, & quæ expugnationi idonea, prouisis, horratur milites, vt hostẽ vagum, neque paci aut prœlio paratum, sed perfidiam & ignauiam fugâ confitentem, exuerent sedibus, gloriæque pariter & prædæ cõsulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos, subruendo vallo inducit; alios scalas mœnibus admouere; multos tormentis faces & hastas incutere iubet. [115] Libratoribus funditoribúsque attributus locus, vnde eminus glandes torquerent: ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari vndique metu. Tantus inde ardor certantis exercitus fuit, vt intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obiices portarum subuersi, capta escensu munimenta, omnésque puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis. & imbelle vulgus sub coronâ venundatum: reliqua præda victoribus cessit. Pari fortunâ legatus ac præfectus vsi sunt, tribúsque vnâ die castellis expugnatis, cetera terrore, & alia sponte incolarum, in deditionem veniebant. vnde orta fiducia [116] caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ si amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur: procul & latioribus vadis transiere. At Tiridates pudore & metu, ne si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso videretur: si prohiberet, impeditis locis, séque & equestres copias illigaret: statuit postremò ostendere aciem, & dato die prœlium incipere, vel simulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repentè agmen Romanum circumfundit, non ignaro duce nostro, qui viæ pariter & pugnæ composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis decumanorum dilectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites ruebantur. quibus iusserat, vt instantibus cominus resisterent, refugos non sequerentur. [117] in cornibus pedes sagittarius, & cetera manus equitum ibat, productior cornu in sinistro per ima collium, vt si hostis intrauisset, fronte simul & sinu exciperetur. Assultare ex diuerso Tiridates, non vsque ad iactum teli, sed cùm minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & diuersos consectari posset. Vbi nihil temeritate solutum, nec amplius quàm decurio equitum audentiùs progressus, & sagittis confixus, ceteros ad obsequium exemplo firmauerat, propinquis iam tenebris abscessit. Et Corbulo castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidionéque circumdaret agitauit, concessisse illuc Tiridatem ratus. Dein postquam exploratores attulere longinquum regis iter, & Medi an Albani peterétur, incertum, lucem opperitur: præmissáque leuis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationémque eminus inciperet. Sed opidani portis sponte patefactis, se suáque Romanis permisere. quod salutem ipsis tulit: Artaxatis ignis immissus, deletáque & solo æquata sunt,

Ille Armeniam ingreditur.

Castella expugnat.

Artaxata ipsa aggrediuntur.

Tiridates prohibere conatur.

Locum fraudi & pugnæ quærit: Sed apud hostem non opportunum. Itaque abscedit.

Artaxata deditæ: Combustæ.

sint. quia nec teneri sine valido præsidio, ob magnitudinem mœnium; nec id nobis virium erat, quòd firmando præsidio, & capessendo bello diuideretur. vel si integra & incustodita relinquerentur, nulla in eo vtilitas aut gloria quòd capta essent. Adicitur miraculum [118] velut numine oblatum. Nam [119] cuncta extra tecta hactenus sole illustria fuere: quod mœnibus cingebatur, ita repentè atrâ nube coopertum, fulguribúsque discretum est, vt quasi infensantibus deis exitio tradi crederetur. Ob hæc consalutatus imperator Nero, & senatusconsulto supplicationes habitæ: statuæque & arcus, & continui consulatus Principi: vtque inter festos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de eâ esset, aliaque in eandem formam decernuntur. adeò modum egressa, vt C. Cassius de ceteris honoribus assensus, si pro benignitate fortunæ dies grates agerentur; ne totum quidem annum supplicationibus sufficere disseruerit. eoque oportere diuidi sacros & negotiosos dies, quis diuina colerentur, & humana non impedirent. Variis deinde casibus iactatus, & multorum odia meritus reus, haut tamen sine inuidiâ Senecæ damnatur. Is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, & mutatione temporum, non quantum inimici cuperent demissus: quique se nocentem videri, quàm supplicem mallet. Eius opprimendi gratiâ repetitum credebatur senatusconsultum, pœnaque Cinciæ legis, aduersus eos qui pretio caussas orauissent: nec Suilius questu aut exprobratione abstinebat, præter ferociam animi, extremâ senectâ liber, & Senecam increpans, *infensum amicis Claudij, sub quo iustissimum exsilium pertulisset. Simul studiis inertibus, & iuuenum imperitiæ suetum, inuidere iis qui virilem & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent.* [120] *Se quæstorem Germanici; illum domus eius adulterum fuisse. Angrauius existimandum, sponte litigatoris præmium honestæ operæ assequi, quàm corrumpere cubicula Principum feminarum?* [121] *Quâ sapientiâ, quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiæ, ter millies sestertium parauisset? Romæ testamenta & orbos, velut indagine eius capi: Italiam & prouincias, immenso fœnore hauriri. At sibi labore quæsitam, & modicam pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quàm veterem ac olim partam dignationem subitæ* [122] *felicitati submitteret.* Nec deerant qui hæc iisdem verbis, aut versa in deterius Senecæ deferrent. Repertique accusatores, direptos socios cum Suilius prouinciam Asiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum detulère. Mox quia inquisitionem annuam impetrauerat, breuius visum, suburbana crimina incipi, quorum obuij testes erant. Ij acerbitate accusationis [123] Q. Pomponiũ ad necessitatem belli ciuilis detrusum: Iuliam Drusi filiam, Sabinámque Poppæam ad mortem actas: & Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumuentos: iam equitum Romanorum agmina damnata, omnémque Claudij sæuitiam Suilio obiectabant. Ille nihil ex his sponte susceptum, sed Principi paruisse defendebat, donec eam orationem Cæsar cohibuit, compertum sibi referens ex commentariis patris sui, nullam cuiusquam accusationem ab eo coactam. Tum iussa Messallinæ prætendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium electum, qui sæuienti impudicæ vocem præberet? Puniendos rerum atrocium

Neroni ob hæc honores.

P. Suilius reus.

Qui acriter in Senecam inuehit.

Adulterium obiicit: Rapinas & auaritiam.

At ipse variè accusatur.

mini-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ministros, vbi pretia scelerum adepti, scelera ipsa aliis delegent. Igitur ademptâ bonorum parte (nam [124] filio & nepti pars concedebatur, eximebantúrque etiam quæ testamento matris, aut aui acceperant) in insulas Baleares pellitur: non in ipso discrimine, non post damnationem fractus animo. Ferebatúrque copiosâ & molli vitâ, secretum illud tolerauisse. Filium eius Nerulinum aggressis accusatoribus per inuidiam patris, & crimina repetundarum, intercessit Princeps, tamquam satis expletâ vltione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus, Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, ingentibus donis adulterium, & mox vt omitteret maritum emercatur; suum matrimonium promittēs, ac nuptias eius pactus. Sed vbi mulier vacua fuit, nectere moras, aduersam patris voluntatem caussari, repertáque spe ditioris coniugis, promissa exuere. Octauius contrà modò conqueri, modò minitari, famam perditam, pecuniam exhaustam obtestans: denique salutem, quæ sola reliqua esset, arbitrio eius permittens. Ac postquâ spernebatur; noctem vnam ad solatium poscit, quâ delinitus, modum in posterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia consciæ ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille, vno cum liberto, ferrum veste occultum infert. Tum, vt assolet in amore & irâ, iurgia, preces, exprobratio, satisfactio, & pars tenebrarum libidine sepositа. Et questu incensus, nihil metuentem ferro transuerberat, & accurrentem ancillam vulnere absterret, cubiculóque prorumpit. Posterâ die manifesta cædes, haut ambiguus percussor. quippe manstasse vnà conuincebatur. Sed libertus suum illud facinus profiteri, se [125] patroni iniurias vltum *esse. Commouerátque quosdam magnitudine exempli: donec ancilla ex vulnere refecta, verum aperuit. postulatúsque apud consules à patre interfectæ, postquam tribunatu abierat, sententiâ patrum, & lege Corneliâ de sicariis condemnatur. Non minus insignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorum initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. *Ollio patre genita, sed nomen aui materni sumserat, illustri memoriâ Poppæi Sabini consulari & triumphali decore præfulgentis. Nam [126] Ollium honoribus nondum functum, amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honestum animum. Quippe mater eius ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis sufficiebant. Sermo comis, [127] nec absurdum ingenium modestiam præferre, & lasciuiâ vti. rarus in publicū egressus, idq; [128] velata parte oris, ne satiaret aspectū, vel quia sic decebat. Famæ numquam pepercit, maritos & adulteros non distinguens: neque affectui suo, aut alieno obnoxia. vnde vtilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur [129] agentem eam in matrimonio Rufi Crispini equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuentâ ac luxu, & quia flagrantissimus in amicitiâ Neronis habebatur. Nec mora, quin adulterio matrimonium iungeretur. [130] Otho, siue amore incautus, laudare formam elegantiámque vxoris apud Principem: siue vt accenderet, ac si eâdem feminâ potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adiiceret. Sæpe auditus est consurgens è conuiuio Cæsaris, [131] se ire ad illam, sibi concessam *dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium, & gaudia feli-

Et in insulam pellitur.

Octauij Sagittæ vecors amor.

Et immane factum.

**isse.*

Quod libertus in se deriuat.

**Farn. Ellio*

Poppæa genus.

Forma.

Mores.

Pellacia.

Crispino ea nupta.

Mox Othoni.

Qui apud Neronem laudat.

**Corrupta*

felicium. His atque talibus irritamentis, non longa contatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primùm per blandimenta & artes valescere, imparem cupidini se, & formâ Neronis captam simulans: mox acri iam Principis amore, ad superbiam vertens, si vltra vnam alteramque noctem attineretur, nuptam esse se dictitans, nec posse matrimonium amittere, deuinctam Othoni [132] per genus vitæ, quod *nemo adæquaret. Illum animo & cultu magnificum: ibi se summâ fortunâ digna viscre. At Neronem pellice ancillâ, & assuetudine Actes deuinctum, [133] nil è contubernio seruili, nisi abiectum & sordidum traxisse. Deiicitur familiaritate suetâ, pòst congressu & comitatu Otho: & postremò, ne in vrbe æmulatus ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur. Vbi vsque ad ciuilia arma, non ex priore infamiâ, sed integrè sanctéque egit, procax otij, & potestatis temperantior. Hactenus Nero flagitiis & sceleribus velamenta quæsiuit. Suspectabat maximè Cornelium Syllam, secors ingenium eius in contrarium trahens, callidúmque & simulatorem interpretando. Quem metum Graptus ex libertis Cæsaris, vsu & senectâ [134] à Tiberio vsque domum Principum edoctus, tali mēdacio intendit. Pons Miluius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat: ventitabátque illuc Nero, quo solutiùs vrbem extra lasciuiret. Igitur regredienti per viam Flaminiam compositas insidias, fatóque euitatas, quoniam diuerso itinere Sallustianos in hortos remeauerit, auctoremque eius doli Syllam ementitur: quia fortè redeuntibus ministris Principis, quidam per iuuenilem licentiam quæ tunc passim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque seruorum quisquam, neque clientium Syllę agnitus. Maximè, despecta & nullius ausi capax natura eius, à crimine abhorrebat: perinde tamen quasi conuictus esset, cedere patriâ, & [135] Massilienſium mœnibus coërceri iubetur. Iisdem consulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas diuersas senatorius ordo plebsque ad senatum miserant: illi vim multitudinis; hi magistratuū & primi cuiusque auaritiam increpantes. Cúmque seditio ad saxa & minas ignium progressa necem & arma perliceret; C. Cassius adhibendo remedio dilectus. quia seueritatem eius non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, datâ cohorte prætoriâ. cuius terrore & paucorum supplicio, rediit opidanis concordia. Non referrem vulgatissimum senatusconsultum, quo ciuitati Syracusanorum [136] egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur; nisi Pætus Thrasea contradixisset, præbuissétque materiam obtrectatoribus arguendæ sententiæ. *Cur enim si minuta Remp. egere libertate senatoriâ crederet, tam leuia consectaretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus & legibus, [137] quibusq; altiùs Romana continentur, suaderet dissuaderétve? Licere patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationémque in ea postulare. An solum emendatione dignum, ne Syracusis spectacula largiùs ederentur? Cetera per omnes imperij partes perinde egregia, quàm si non Nero, sed Thrasea regimen eorum teneret? Quæ si summâ dissimulatione transmitterentur, quanto magis inanibus abstinendum?* Thrasea contrà, rationem poscentibus amicis, non præsentium ignarum respōdebat, eiusmodi consulta corrigere: sed patrum honori dare, vt manifestum fieret, magnarum rerum curam non dissimulaturos,

Audientem, & mox vocantem.

Ea mirū artibus hominem illicit.

** Nero haut æquaret, legerim.*

Otho seponitur.

Sylla suspectius Neroni.

Et suspectior redditur liberti dolo.

Massiliam ablegatur.

Puteolis discordia.

Thraseas nec minuta reip. neglegit.

Id increpant.

Ipse rationem dat.

Iaturos, qui animum etiam leuissimis aduerterent. Eodem anno crebris populi flagitationibus immodestiam publicanorum arguentis, dubitauit Nero an cuncta vectigalia omitti iuberet: idque pulcherrimum donum generi mortalium daret. Sed [138] impetum eius, multum prius laudatâ magnitudine animi, attinuere *senatores, dissolutionem imperij docendo, si fructus quibus Resp. sustineretur, deminuerentur. Quippe sublatis portoriis, sequens vt tributorum abolitio expostularetur. Plerasque vectigalium societates, à consulibus & tribunis plebis cõstitutas, acri etiam populi Rom. tum libertate. Reliqua mox ita prouisa, vt ratio quæstuum & necessitas erogationum inter se congruerent. Temperandas planè publicanorum cupidines, ne per tot annos sine querelâ tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam verterent. Ergo edixit Princeps vt [139] leges cuiusque publici occultæ ad id tempus, proscriberentur: omissas petitiones, non vltra annum resumerent. Romæ prætor per prouincias qui pro prætore aut consule essent, iura aduersus publicanos extra ordinem redderent. Militibus immunitas seruaretur, nisi in iis quæ væno exercerent. Aliáque admodum æqua: quæ breui seruata, dein frustra habita sunt. [140] Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæque, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuenerant. [141] Temperata apud transmarinas prouincias frumenti subuectio. [142] Et ne censibus negotiatorum naues ascriberentur, tributúmque pro illis penderent, constitutum. Reos ex prouinciâ Africâ, qui proconsulare imperium illic habuerant, [143] Sulpicium Camerinum, & [144] Pomponium Siluanum, absoluit Cæsar. Camerinum aduersus priuatos & paucos, sæuitiæ magis quàm captarum pecuniarum crimina obiicientes: Siluanum magna vis accusatorum circumsteterat, poscebátque tempus euocandorum testium: reus illico defendi postulabat. valuitque pecuniosâ orbitate & senectâ, quam vltra eorum vitam produxit, quorum ambitu euaserat. Quietæ ad id tempus res in Germaniâ fuerant, ingenio ducum, qui peruulgatis triumphi insignibus, maius ex eo decus sperabant, si pacem continuauissent. Paullinus Pompeius, L. Vetus eâ tempestate exercitui præerant. Ne tamen segnem militem attinerent, ille [145] inchoatum ante tres & sexaginta annos à Druso aggerem coërcendo Rheno, absoluit: [146] Vetus, Mosellam atq; Ararim, factâ inter vtrumque fossâ connectere parabat, vt copiæ per mare, dein Rhodano & Arare subuectæ, per eam fossam, mox fluuio Mosellâ, in Rhenum, exin Oceanum decurrerent; sublatisque itinerum difficultatibus, nauigabilia inter se Occidentis Septentrionisque litora fierent. Inuidit operi [147] Ælius *Gracilis Belgicæ legatus, deterrendo Veterem, ne legiones alienæ prouinciæ inferret, studiáque Galliarum affectaret. formidolosum id imperatori dictitans; quo plerumque prohibentur conatus honesti. Ceterùm continuo exercituum otio fama incessit, ereptum ius legatis ducendi in hostem. eóque Frisij iuuentutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouêre ripæ, agrósque vacuos, & militum vsui sepositos insedere, auctore Verrito, & Malorige, [148] qui nationem eam regebant, in quâ tum Germani regnabant. Iámque fixerant domos, semina aruis intulerant, vtq; patrium solum exercebãt; cùm [149] *Dubius Auitus acceptâ

Neroni impetus vectigalia tollere. *seniores.*

Continetur à senioribus & sanioribus.

Sed publicanis leges datæ.

Frumentaria naues immunes.

Sulpicius Camerinus absolutus.

Pomponius Siluanus absolutus.

Agger ad Rhenum cohibendum.

Fossa inter Ararim & Mosellam.

Fort. Gracchus

Frisij limitaneos agros tenent.

*Didius

acceptâ à Paullino prouinciâ, minitando vim Romanam, nisi abscederent Frisij veteres in locos, aut nouam sedem à Cæsare impetrarẽt, perpulit Verritum & Malorigem preces suscipere. Profectique Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea quæ Barbaris ostentantur, intrauere Pompeij theatrum, quò magnitudinem populi viserent. Illic per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum consessum caueæ, discrimina ordinum, quis eques, vbi senatus percontantur, [150] aduertêre quosdam cultu externo in sedibus senatorũ: & quinam forent rogitantes, postquàm audiuerant, earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute & amicitiâ Romanâ præcellerent, NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, exclamant, digrediuntúrque, & inter patres considunt. quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bona æmulatio. Nero ciuitate Romanâ ambos donauit. Frisios decedere agris iussit. Atq; illis aspernantibus, auxiliaris eques repentè immissus, necessitatem attulit, captis cæsísve qui peruicaciùs restiterant. Eosdem agros Ansibarij occupauere, validior gens, non modò suâ copiâ, sed adiacentium populorum miseratione: quia pulsi à Chaucis & sedis inopes, tutum exsilium orabãt. Aderátque iis clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, vinctum se rebellione Cheruscâ, iussu Arminij referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, stipendia meruisse, [151] quinquaginta annorum obsequia. Id quoque adiungere, *quòd gentem suam ditioni nostræ subiiceret.* [152] *Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militum aliquando transmitterentur?* [153] *Seruarẽt sanè receptos gregibus inter hominum famam; modò ne vastitatem & solitudinẽ mallent, quàm amicos populos. Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantũ, & pòst Vsipiorum fuisse. Sicut calum diù, ita terras generi mortaliũ datas: quæq; sint vacuæ, eas publicas esse. Solem deinde respiciens, & cetera sidera vocans, quasi coràm interrogabat, vellentne contueri inane solum? potius mare superfunderent aduersus terrarum ereptores.* [154] Et commotus his Auitus, patienda meliorũ imperia. Id diis quos implorarent placitum, vt arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios iudices, quàm seipsos paterentur. Hęc in publicum Ansibariis respondit, ipsi Boiocalo ob memoriam amicitiæ daturũ agros. quod ille, vt proditionis pretium, aspernatus addidit: Deesse nobis [155] terra, in quâ viuamus; *in quâ moriamur, non potest. atq; ita infensis vtrimque animis discessum. Illi Bructeros, Tencteros, vlteriores etiam nationes socias bello vocabant. Auitus scripto ad [156] Curtilium Manciam superioris exercitus legatum, vt Rhenum transgressus, arma à tergo ostenderet, ipse legiones in agrum Tencterûm induxit, excidium minitãs, nisi caussam suâ dissociarent. Igitur absistentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & ceteris quoque aliena pericula deserentibus, sola Ansibariorum gens retrò ad Vsipios & Tubantes concessit. quorum terris exacti, cùm Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno quod iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædâ diuisa est. Eâdem æstate inter Hermunduros Cattósque certatũ magno prœlio, [157] dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt; super libidinem cuncta armis agendi, religione

Legatos Romam mittunt.

Eorum Germana simplicitas.

Sed agris cedere coguntur.

Ansibarij eosdem occupant.

Duce Boiocalo.

*Quòd tantam

*famem;

Quem corrũpere Auitus conatur.

Ille persequitur.

*Abesse videtur vox potest, hic immittenda.

Sed auxilia eũ deserunt.

Denique Ansibarij cæsi.

Bellum inter Cattos & Hermunduros.

religione insitâ, eos maximè locos propinquare cælo, precesque mortalium à deis nusquam propiùs audiri. Inde indulgentiâ numinum, illo in amne illisque siluis, salem prouenire, non vt alias apud gentes [158] eluuie maris arescente vndâ, sed super ardentem arborum struem fusâ, contrariis inter se elementis, igne atque aquis *concretâ. Sed [159] bellum Hermunduris prosperum: Cattis exitio fuit. quia victores diuersâm aciem Marti ac Mercurio sacrauere, quo voto equi, viri, [160] cuncta victa occidioni dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos vertebantur. Sed [161] ciuitas Iuhonum socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terrâ editi, villas, arua, vicos, passim corripiebant, ferebantúrque in ipsa conditæ nuper Coloniæ mœnia. neque extingui poterant; non si imbres caderent, non si fluuialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec inopiâ remedij, & irâ cladis, agrestes quidam eminus saxa iacere, dein residentibus flammis propiùs suggressi, ictu fustium, aliisque verberibus, vt feras absterrebant: postremò tegmina corpori direpta iniiciunt, [162] quanto magis profana & vsu polluta, tanto magis oppressura ignes. Eodem anno [163] Ruminalem arborem in comitio, [164] quæ super octingentos & *quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus & arescente trunco, deminutam, prodigij loco habitum est, donec in nouos fetus reuiuisceret.

Flumen salsum.

*concretum.

Catti occidione occisi.

Ignis à terrâ enatus.

Ficus ruminalis extincta.

triginta, varini.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XIIII.

BREVIARIVM LIBRI.

Nero matrem suam fastidit, denique interficit. Excusat id factum apud Senatum: & is non ignoscit solum, sed laudat. Inde ad deterrima quæque prorupit. currus agitauit. in scenâ cantauit. Quinquennale ludicrum Romæ institutum, vario sermone vulgi. Rubellius Plautus amouetur. At Corbulo in Armeniâ strenuè rem gerit: Tygranocerta capit: Tigranem regem iis imponit. Contrà in Britanniâ clades accepta, dum Suetonius Paullinus Monam insulam intrasset. & tota pænè prouincia amissa: quam tamen mirâ constantiâ & vnius prælij successu Suetonius idem retinuit. Præfectus vrbis domi suæ interfectus. supplicium de familiâ sumtum. Lex Maiestatis reuocata. Burrhus obiit. Seneca à peßimis in inuidiâ vocatur: ideoq; commeatum à Principe petit, nec accipit. Tigellinus vnus omnia potest: is Plautum & Sullam interfici curat. Nero Octauiam dimittit: Poppæa iungitur. Seditionem super eâ re populus mouet: quæ caussa maturandi Octauiæ exitij. Ea interfecta in Pandateriâ insulâ. Gesta hæc annis circiter quattuor.

C. VIPSANIO. L. FONTEIO CAPITONE
IMP. NERONE. IV. COSSO CORNELIO LENTVLO
C. CÆSONIO PÆTO. C. PETRONIO TVRPILIANO Coss.
P. MARIO CELSO. L. ASINIO GALLO

CAIO

CAIO Vipsanio, Fonteio Coss. diu meditatum scelus non vltrà Nero distulit, vetustate imperij coalitâ audaciâ, & flagrantior in dies amore Poppææ. quæ sibi matrimonium, & dissidium Octauiæ incolumi Agrippinâ haut sperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incusare Principem, & pupillum vocare, qui iussis alienis obnoxius non modò imperij, sed libertatis etiam indigeret. *Cur enim differrè nuptias suas? formam scilicet dissplicere, &* [2] *triumphales auos?* [3] *An fecunditatem, & verum animum* *timeri? ne vxor saltem iniurias patrum, iram populi aduersus superbiam auaritiamq; matris aperiat. Quòd si nurum Agrippina non nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis coniugio. ituram quoquò terrarum, vbi audiret potius contumelias imperatoris, quàm videret periculis eius immixta.* Hæc atque talia lacrymis & arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat: cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, vsque ad cædem eius duratura filij odia. Tradit Cluuius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eò vsque prouectam, vt [4] medio diei, cùm id temporis Nero per vinum & epulas incalesceret, offerret se sæpiùs temulento comtam, & incesto paratam. lámque lasciua oscula, prænuntias flagitij blanditias, annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras subsidium à feminâ petiuisse: immissámque Acten libertam, quæ simul suo periculo, & infamiâ Neronis anxia, deferret, peruulgatum esse incestum gloriâte matre, nec toleraturos milites profani Principis imperium. Fabius Rusticus non Agrippinæ, sed Neroni cupitum id memorat, eiusdémque libertæ astu disiectum. Sed quæ Cluuius, eadem ceteri quoque auctores prodidere; & fama huc inclinat, seu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina, seu credibilior nouæ libidinis meditatio in eâ visa est, quæ puellaribus annis [5] stuprum cum Lepido spe dominationis admiserat, pari cupidine vsque ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptiis. Igitur Nero vitare secretos eius congressus: abscedentem in hortos, aut Tusculanum vel Antiatem in agrum, laudare quòd otium lacesseret. Postremò vbicumque haberetur, prægraue ratus, interficere constituit: hactenus consultans, veneno, an ferro, vel quâ aliâ vi. Placuitque primò venenum. Sed inter epulas Principis si daretur, referri ad casum non poterat, tali iam Britannici exitio. Et ministros tentare arduum videbatur, mulieris vsu scelerum aduersus insidias intentæ. atque ipsa præsumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quo nam modo occultaretur, nemo reperiebat; & ne quis illi tanto facinori dilectus, iussa sperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, classis apud Misenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinæ inuisus. Ergo nauem posse componi docet, cuius pars ipso in mari per artem soluta effunderet ignaram. Nihil tam capax fortuitorum quàm mare, & si naufragio intercepta sit, quem adeò iniquum, vt sceleri assignet, quod venti & fluctus deliquerint? Additurum Principem defunctæ templum, & aras, & cetera ostentandæ pietatis. Placuit sollertia, [6] tempore etiam iuta, quàdo [7] Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, ferendas parentum iracundias,

A. V. C. DCCCXII. *Nero agitat matris cædem:*

Per obliqui stimulante Poppæâ.

animum? timerine.

Agrippina scelus tentat:

Siue ipse Nero.

Qui paulatim abiungit se à matre.

Deliberat de interficiendâ.

Anicetus solertem nauem huic rei repperit.

Baias Agrippina elicitur.

& placandum animum dictitans; quò rumorem reconciliationis efficeret, acciperétque Agrippinam, facili feminarum credulitate ad gaudia venientem. Dehinc obuius in litora (nam Antio aduẽtabat) excipit manu & complexu,[8] ducítque Baulos: id villæ nomen est, quæ promontorium Misenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur. stabat inter alias nauis ornatior, tamquam id quoque honori matris daretur. Quippe sueuerat triremi, & classiariorum remigio vehi. Ac tum inuitata ad epulas erat, vt occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit extitisse proditorem, & Agrippinam, auditis insidijs, an crederet ambiguam,[9] gestamine sellæ Baias peruectam. Ibi blandimentum subleuauit metum,[10] comiter excepta, supérq; ipsum collocata. Nam pluribus sermonibus modò familiaritate iuuenili Nero,[11] & rursus adductus quasi seria consociaret, tracto in longum conuictu, prosequitur abeuntem artiùs oculis & pectori hærens; siue explendâ simulatione, seu perituræ matris supremus aspectus, quamuis ferum animum retinebat. Noctem sideribus illustrem, & placido mari quietam, quasi conuincendum ad scelus, dij præbuere. Nec multum erat progressa nauis, duobus è numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quibus Crepereius Gallus haut procul gubernaculis adstabat, Aceronia super pedes cubitantis reclinis, pœnitentiam filij & reciperatam matris gratiam per gaudium memorabat. cùm dato signo, ruere tectum loci multo plumbo graue, pressúsque Crepereius, & statim exanimatus. Agrippina & Aceronia[12] eminẽtibus tecti parietibus fortè validioribus, quàuis oneri cederent, protectę sunt: nec dissolutio nauigij sequebatur turbatis omnibus, & quòd plerique ignari cõscios impediebant.* Visum dehinc remigibus, vnũ in latus inclinare, atque ita nauem submergere. Sed neque ipsis promtus in rem subitam consensus; & alij contrà nitentes dedêre facultatem lenioris in mare iactus. Verùm Aceronia imprudens, dum se Agrippinam esse, & vt subueniretur matri Principis, clamitat, contis & remis, & quæ fors obtulerat, naualibus telis conficitur. Agrippina silens, eóque minus agnita, vnum tamẽ vulnus humero excepit. Nando, deinde occursu lembunculorum Lucrinum in lacum vectam, villæ suæ inferunt. Illic reputans, ideo se fallacibus litteris accitam, & honore præcipuo habitam, quódque litus iuxta non ventis acta, non saxis impulsa nauis, summâ sui parte, veluti terrestre machinamentum concidisset, obseruans etiam Aceronię necem, simul suum vulnus aspiciens, solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur: misit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, benignitate deûm, & fortunâ eius euasisse grauem casum. orare, vt quamuis periculo matris exterritus, visendi curam differret. sibi ad præsens quiete opus. Atque interim securitate simulatâ, medicamina vulneri, & fomenta corpori adhibet. Testamentũ Aceroniæ requiri, bonáque obsignari iubet. id tantum nõ per simulationem. At Neroni nuntios patrati facinoris opperiẽti, affertur euasisse ictu leui sauciam, & hactenus adito discrimine ne auctor dubitaretur. Tum pauore exanimis, & iam iámque affore obtestans vindictæ properam, siue seruitia armaret, vel militem accenderet, siue ad senatum & populum peruaderet, naufragium & vulnus, & interfectos amicos obiiciendo[13] quod contra subsidium

Conuiuio excipitur.

Blandè habetur.

Fallaci nauiimponitur.

Quę in parte soluta est.

v. lib. sussum.

Agrippina in mare se proiicit.

Nauicula excepta est, & villa illata.

Ad filium de periculo suo mittit.

Nero conseruatus,

subsidium sibi? nisi quid Burrhus & Seneca expergiscerentur.[14] quos statim acciuerat, incertum an & antè ignaros. Igitur longum vtriusque silentium, ne irriti dissuaderent; & eò descensum credebant, vt nisi præueniretur Agrippina, pereundum Neroni esset. Pòst Seneca hactenus promtior, respicere Burrhum, ac si scitaretur, an militi imperanda cędes esset? Ille prætorianos toti Cęsarum domui obstrictos, & memores Germanici, nihil aduersus progeniem eius atrox ausuros respondit: perpetraret Anicetus promissa.[15] Qui nihil contatus, poscit summam sceleris. Ad illam vocem Nero, illo sibi die dari imperium, auctorémq; tanti muneris libertum profitetur. Iret properè, duceretque promtissimos ad iussa. Ipse audito, venisse missu Agrippinæ nuntium Agerinum, scenam vltrò criminis parat: gladiúmque dum mandata perfert, abiicit inter pedes eius. tum quasi deprehenso, vincla iniici iubet: vt exitium Principis molitam matrem, & pudore deprehensi sceleris sponte mortem sumsisse confingeret. Interim vulgato Agrippinæ periculo, quasi casu euenisset, vt quisque acceperat, decurrere ad litus.[16] Hi molium obiectus, hi proximas scaphas scandere. Alij quantum corpus sinebat, vadere in mare; quidam manus protendere. Questibus, votis, clamore diuersa rogantium, aut incerta respondentium, omnis ora compleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atque vbi incolumem esse pernotuit, vt ad gratandum sese expedire, donec aspectu armati & minitantis agminis disiecti sunt. Anicetus villam statione circumdat, refractáque ianuâ, obuios seruorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci adstabant, ceteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicũ lumen inerat, & ancillarum vna: magis ac magis anxiâ Agrippinâ, quòd nemo à filio, ac ne Agerinus quidẽ. aliam ferè litore faciem nunc, solitudinem ac repentinos strepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancillâ, *Tu quoque me deseris*, prolocuta, respicit Anicetum trierarcho Herculeo & Oloarito centurione classiario comitatum. Ac si ad visendum venisset, refotam nuntiaret: sin facinus patraturus, nihil se de filio credere, non imperatum parricidium. Circumsistunt lectum percussores, & prior trierarchus fusti caput eius afflixit. Nam in mortem centurioni ferrum distringenti, protendens vterum, *Ventrem feri*, exclamauit:[17] multisque vulneribus confecta est. Hæc consensu traduntur. Aspexerit ne matrem exanimem Nero, & formam corporis eius laudauerit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata est nocte eâdem,[18] conuiuiali lecto, & exsequiis vilibus. Neque dum Nero rerum potiebatur cõgestâ aut clausâ humo; mox domesticorum curâ, leuem tumulum accepit, viam Miseni propter, &[19] villam Cæsaris dictatoris, quæ subiectos sinus editissima prospectat. Accenso rogo libertus eius, cognomento Mnester, ipse ferro se transegit: incertum caritate in patronam, an metu exitij. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina, contẽseratque. Nam consulenti super Nerone, responderunt Chaldæi, fore vt imperaret matrémq; occideret: atque illa, *Occidat*, inquit, *dum imperet*.[20] Sed à Cæsare perfecto demùm scelere, magnitudo eius intellecta est: reliquo noctis, modò per silentiũ defixus, sępiùs pauore exsurgens, & mẽtis inops lucem opperiebatur, tamquam exitium allaturam. Atque eum auctore Burrho, prima

Amicos adsocat.

Illi ancipites consilij.

Anicetus iterum rem suscipit.

Crimen in Agrippinam ridiculè confingit.

Vulgus ad periculum Agrippinæ excitati.

Anicetus ades eius irruit.

Animosè illa alloquitur.

At ipse & alij occidunt.

Vilitèr sepultus.

Prædictum ei hoc exitium.

Nero sui impos, cætâ matre.

Prætoriani miſtet cum erigunt. Mox amici, & ceteri.

prima centurionum tribunorúmque adulatio ad ſpem firmauit, prehenſantium manu, gratantiúmque, quòd diſcrimen improuiſum, & matris facinus euaſiſſet. Amici dehinc adire templa: & cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia victimis & legationibus lætitiam teſtari. Ipſe diuersâ ſimulatione, mœſtus, & quaſi incolumitati ſuæ infenſus, ac morti parentis illacrymans; quia tamen non vt hominum vultus, ita locorum facies mutâtur, obuerſabatur maris illius & litorum grauis aſpectus (& erant qui crederent, ſonitum tubæ collibus circùm editis, planctuſque tumulo matris audiri) Neapolim conceſſit, litteráſque ad ſenatum miſit, quarum ſumma erat, *Repertum cum ferro percuſſorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luiſſe eam pœnam eâ conſcientiâ, quâ ſcelus parauiſſet. Adiiciebat crimina longius repetita, quòd conſortium imperij, iuraturasq; in feminæ verba prætorias cohortes, idemq; dedecus ſenatus & populi ſperauiſſet: ac*[21] *poſteaquam fruſtra* oblata ſint, infenſa militibus patribúſque & plebi, diſſuaſiſſet donatiuum & congiarium, perculáque virís illuſtribus inſtruxiſſet. Quanto ſuo labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne gentibus externis reſponſa daret?*

Prodigium circa Agrippinæ tumulii.

Littere Neronis ad Senatum:

* Corruptum

[21] Temporum quoque Claudianorũ obliquâ inſectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrem tranſtulit,[23] publicâ fortunâ exſtinctam referens. * Namque & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuiſſe, quis adeò hebes inueniretur, vt crederet? aut à muliere naufragâ miſſum cum telo vnũ, qui cohortes, & claſſes Imperatoris perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius immanitas omnium queſtus anteibat, ſed[24] aduerſo rumore Seneca erat, quòd oratione tali confeſſionẽ ſcripſiſſet. Miro tamen certamine procerũ decernuntur ſupplicationes apud omnia puluinaria, vtq;[25] Quinquatrus, quibus apertæ eſſent inſidiæ, ludis annuis celebrarentur. Aureum Mineruæ ſimulacrum in curiâ, & iuxtà Principis imago ſtatueretur. Dies natalis Agrippinæ inter nefaſtos eſſet. Thraſea Pætus ſilentio vel breui aſſenſu priores adulationes tranſmittere ſolitus,[26] * exitiũ ſenatui, ac ſibi cauſſam periculi fecit, ceteris libertatis initiũ non præbuit. Prodigia quoq; crebra & irrita interceſſere. Anguem enixa mulier, & alia in concubitu mariti fulmine exanimata. iam ſol repentè obſcuratus, & tactæ de cælo quattuordecim vrbis regiones.[27] quæ adeò ſine curâ deûm eueniebant, vt multos poſt annos Nero imperium & ſcelera continuauerit. Ceterùm quo grauaret inuidiam matris, eáque demotâ, auctam lenitatem ſuam teſtificaretur; feminas illuſtres[28] Iuniam & Calpurniam, prefecturâ functos Valerium Capitonem & Licinium Gabolum ſedibus patriis reddidit, ab Agrippinâ olim pulſos. Etiam Lolliæ Paullinæ cineres reportari, ſepulcrúmq; exſtrui permiſit: quóſq; ipſe nuper relegauerat, Iturium & Caluiſium pœnâ exſoluit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exſilio Tarentum regreſſa, labante iam Agrippinâ, cuius inimicitiis cõciderat, vel tum mitigatâ. Contanti in opidis Campaniæ, quo nam modo vrbem ingrederetur, an obſequium ſenatus, an ſtudia plebis repeteret anxio; contrà deterrimus quiſque quorum non alia regia fecundior exſtitit, inuiſum Agrippinæ nomen, & morte eius accenſum populi fauorem diſſerunt. Iret intrepidus, & venerationem ſui coràm experiretur. Simul progredi expoſcunt, & promtiora quàm promiſerant inueniunt, obuias

* Iamque Falſa, & impudentes.

Vndè & in Senecam inuidia, Decreta adulatoria.

Thraſeas Senatu exiit.

* exiit tum Senatu,

Mitiora aliquot facta Neronis.

Metuit vrbem ingredi.

Sed illa adulationi paratiſſima.

obuias tribus, feſto cultu ſenatum: coniugum ac liberorum agmina per ſexum & ætatem diſpoſita: exſtructos quâ incederet ſpectaculorum gradus, quo modo triumphi viſuntur. Hinc ſuperbus ac publici ſeruitij victor, Capitolium adiit; grates exſoluit: ſeque in omnes libidines effudit, quas malè coërcitas qualiſcumque matris reuerentia tardauerat.[29] Vetus illi copia erat curriculo quadrigarum inſiſtere, nec minus fœdum ſtudium[30] citharâ * ludicrum in modum canere, cùm cœnaret:[31] quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idq; vatum laudibus celebre, & deorum honori datum. Enimuerò cantus Apollini ſacros, talíque ornatu aſtare, non modò Græcis in vrbibus, ſed Romana apud templa, numen præcipuum, & præſcium. Nec iam ſiſti poterat; cùm Senecæ ac Burrho viſum, ne vtroque peruinceret, alterum concedere.[32] Clauſúmque valle Vaticanâ ſpatium, in quo equos regeret, haut promiſcuo ſpectaculo. mox vltrò vocari populus Romanus, laudibus extollere, vt eſt vulgus cupiens voluptatum, & ſi eò Princeps trahat lætum. Ceterùm euulgatus pudor non ſatietatem, vt rebantur, ſed incitamentum attulit.[33] Ratúſq. dedecus amoliri, ſi plures fœdaſſet, nobilium familiarum poſteros egeſtate venales in ſcenam deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto. Nam & eius flagitium eſt, qui pecuniam ob delicta potiùs dedit, quàm ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenæ promittere ſubegit, donis ingentibus: niſi quòd merces ab eo qui iubere poteſt, vim neceſſitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehoneſtaretur,[34] inſtituit ludos Iuuenalium vocabulo, in quos paſſim nomina data. non nobilitas cuiquam, non ætas aut acti honores impedimento, quò minùs Græci Latinive hiſtrionis artem exercerent, vſque ad geſtus modóſque haut viriles. Quin & feminæ illuſtres deformia meditari. Exſtructáq.[35] apud nemus, quod nauali ſtagno circumpoſuit Auguſtus, conuenticula & cauponæ, & poſita væno irritamenta luxus.[36] dabantúrq. ſtipes, quas boni neceſſitate, intemperantes gloriâ conſumerẽt. Inde gliſcere flagitia & infamia; nec vlla moribus corruptis olim plus libidinum circumdedit, quàm illa colluuies. Vix artibus honeſtis pudor retinetur; nedum inter certamina vitiorum, pudicitia, aut modeſtia, aut quidquam probi moris reſeruaretur. Poſtremò[37] ipſe ſcenam inſcendit, multâ curâ tentans citharam & præmeditans,[38] aſſiſtentibus * familiaribus.[39] acceſſerat cohors militum, centuriones tribuníque: &[40] mœrens Burrhus, ac laudans. Túncq. primùm conſcripti ſunt equites Romani, cognomento Auguſtanorum, ætate ac robore conſpicui, & pars ingenio procaces, alij in ſpe potentiæ. Hi dies ac noctes plauſibus perſonare. Formam Principis vocémque deûm vocabulis appellantes, quaſi per virtutem clari honoratíq. agere. Ne tamen ludicræ tantùm Imperatoris artes noteſcerent,[41] carminum quoque ſtudium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas.[42] Nec dum inſignis * ætatis nati, conſidere ſimul, & allatos vel ibidem repertos verſus connectere; atque ipſius verba quoque modo prolata ſupplere. quod ſpecies ipſa carminum docet, nõ impetu & inſtinctu, nec ore vno fluens. Etiam ſapientiæ doctoribus tempus impartiebat poſt epulas.

Inde Neronẽ contemtus fama.

Ad viles lũdos ſe applicat.

* ludiorum

In circo Vaticano curſus regit.

Mox pelàm.

Ad eadem nobiles adigit.

Iuuenalia, ludi.

Luxus ad Stagnum.

Et corrupta paullatim tota Roma.

Citharâ in publico canit.

* Manuſ. faciei lege facibus.

Auguſtani equites lecti ad plauſum.

Ad carmina etiam ſe dat.

* Corrupta Sed non ſine aliis Phœbis.

Philoſophus illuſit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

epulas. vtque contraria asseuerantium discordiæ eruebantur. nec deerant, qui voce vultúq. tristi inter oblectamenta regia spectari cuperẽt.

Pompeiis cædes per ludos.

Sub idem tempus, leui contentione atrox cædes orta inter colonos Nucerinos Pompeianósque, gladiatorio spectaculo, quod Liuineius Regulus, quem motum senatu rettuli, edebat. quippe [43] opidanâ lasciuiâ inuicem incessentes probra, deinde saxa, postremò ferrum sumsere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. Ergo reportati sunt in vrbem multi è Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum ac parentum mortes deflebant. Cuius rei iudicium Princeps senatui, senatus consulibus permisit. Et rursus re ad patres delatâ, prohibiti publicè in decem annos eiusmodi cœtu Pompeiani, collegiáque quæ contra leges instituerant, dissoluta. Liuineius & qui alij seditionem conciuerant, exsilio multati sunt. Motus senatu & Pedius Blæsus, accusantibus Cyrenensibus, violatum ab eo thesaurum Æsculapij, dilectúmq. militarem pretio & ambitione corruptum.

Ea punita, sed leniter.

Acilius Strabo accusatus.

Idem Cyrenenses cum agebant Acilium Strabonem, prætoriâ potestate vsum, & missum disceptatorem à Claudio agrorum, [44] quos regis Apionis quondam *habitos, & Pop. Rom. cum regno relictos, proximus quisque possessor inuaserant, diutináque licentiâ & iniuriâ, quasi iure & æquo nitebantur. Igitur abiudicatis agris, orta aduersus iudicẽ inuidia: & senatus ignota sibi esse mandata Claudij, & consulendum Principem respondit. Princeps probatâ Strabonis sententiâ, se nihilo minus subuenire sociis, & vsurpata concedere scripsit. Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitij Afri, & M. Seruilij, qui summis honoribus, & mulcâ eloquentiâ viguerant. Ille orando causſas, Seruilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, [45] & elegantiâ vitæ, *quam clariorem effecit, vt par ingenio, ita morum diuersus. [46] Nerone quartùm, Cornelio Cosso Coss. [47] quinquennale ludicrum Romæ institutum est, ad morem Græci certaminis, variâ famâ; vt cuncta fermè noua. Quippe erant qui Gn. quoque [48] Pompeium incusatum à senioribus ferrent, quòd mansuram theatri sedem posuisset. *Nam* [49] *antea subitariis gradibus, & scenâ in tempus structâ, ludos edi solitos: vel* [50] *si vetustiora repetas, stantem populum spectauisse: si consideret, theatro dies totos ignauâ continuaret. Ne spectaculorum quidem antiquitas seruaretur,* [51] *quoties * P. R. sederet,* [52] *nullâ cuiquam ciuium necessitate certandi. Cæterùm* [53] *abolitos paulatim patrios mores, funditùs euerti per accitam lasciuiam; vt quod vsquam corrumpi & corrumpere queat, in vrbe visatur, degenereti, studiis externis iuuentus, gymnasia & otia, & turpes amores exercendo, Principe & senatu auctoribus. qui non modò licentiam vitiis permiserint, sed vim adhibeant. proceres Romani* [54] *specie orationum & carminum, scenâ polluantur. Quid superesse, nisi vt corpora quoque nudent, & cæstus assumant, eásque pugnas pro militiâ & armis meditentur?* [55] *An iustitiam augurij, * & decurias equitum, egregium iudicandi munus expleturos, si fractos sonos & dulcedinem vocum perciè audissent? Noctes quoque dedecori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed cœtu promiscuo quod perditissimus quisque per diem concupiuerit, per tenebras audeat.* Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina prætendebant. *Maiores quoque* [56] *non abhorruisse spectaculorum*

Domitij Afri mors.

Et Seruilij.

Rhetor. quæ A. V. C. DCCCXIII.

Quinquennale certamẽ.

Contra theatra & ludos dictum.

Corrupta.

Pro iis dictum.

Farr. oblectamenta.

lerum oblectamenta, pro fortunâ quæ tum erat, eog. à Thuscis accitos histriones, [57] *à Thurio equorum certamina, & possessa Achaiâ Asiaq.,* [58] *ludos curatiùs editos. neq. quemquam Romæ honesto loco ortum, ad theatrales artes degenerauisse,* [59] *ducentis iam annis à L. Mummij triumpho,* [60] *qui primus id genus spectaculi in vrbe præbuerit. Sed & consulum parcimoniæ, quòd perpetua sedes theatro locata sit, potiùs quàm immenso sumtu, singulos per annos consurgeret ac strueretur. Nec perinde magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo* [61] *efflagitandi Græca certamina à magistratibus causſam fore, cùm eo sumtu Resp. fungatur. Oratorum ac vatum victoriæ incitamentum ingentis allaturas: nec cuiquam iudici graue, aures studiis honestis, & voluptatibus concessis impartire. Lætitiæ magis quàm lasciuiæ dari paucas* [62] *totius quinquennij noctes, quibus, tantâ luce ignium, nihil illicitum occultari queat.* Sanè nullo insigni dehonestamento id spectaculum transiit. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia [63] redditi quamquam scenæ Pantomimi, certaminibus sacris prohibebantur. [64] Eloquentiæ primas [*partes] nemo tulit, sed victorem esse Cæsarem pronunciatum. [65] Græci amictus quos per eos dies plerique incesserant, tum exoleuerant. Inter quæ & sidus cometes effulsit, de quo vulgi opinio est, tamquam mutationem regis portendat. Igitur quasi iam depulso Nerone, quisnam diligeretur inquirebant. & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iuliâ familiâ. Ipse placita maiorum colebat, habitu seuero, castâ & secretâ domo; quantóq. metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia discumbentis Neronis [66] apud Simbruina stagna, cui *Sublaqueum nomen est, ictæ dapes, mensáque discussa erat, idque finibus Tiburtum acciderat, vnde paterna Plauto origo, hunc illum numine Deûm destinari credebant. fouebántq. multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerumque fallax ambitio est. Ergo permotus iis Nero componit ad Plautum litteras, [67] consuleret sibi & turbis, séq. praue diffamantibus subtraheret. esse illi per Asiam auitos agros, in quibus tutâ & inturbidâ iuuentâ frueretur. Ita illuc cum coniuge Antistiâ & paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxus cupido, infamiam & periculum Neroni tulit, [68] quia fontem aquæ Martiæ ad vrbem deductę nando incesserat: [69] videbatúrq. potus sacros & cærimoniam loci corpore *toto polluisse. secutaq; anceps valetudo, iram deûm affirmauit. At Corbulo post deleta Artaxata, vtendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tigranocerta, quibus excisis, metum hostium intenderet, vel si peperciſſet, clementiæ famam adipisceretur; illuc pergit non infenso exercitu, ne spem veniæ auferret: neq; tamen remissâ curâ, gnarus facilem mutatu gentem, vt segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari pro ingenio quisque, alij preces offerre, quidam deserere vicos, & in auia digredi: ac fuere qui se speluncis, ac carissima secum abderent. Igitur dux Romanus diuersi, artibus, misericordiâ aduersus supplices, celeritate aduersus profugos, immitis iis qui latebras insederant, ora & exitus specuum sarmentis virgultisq. completos, igni exurit. Atque illum fines suos prætergredientem incursauere Mardi, latrociniis exerciti, contraq; irrumpentem montibus defensi, quos Cor-*

Farr. oblectamenta.

Nero primus tulit.

Videtur delenda o, ex manuss. Cometes apparuit.

Is causſa rumoribus: Et periculum Plauto.

Sublacæum

Qui in Asiæ ablegatur.

toto Nero ægrotat. Corbulo Tigranocerta pergit.

Diffugiunt, aut occultant se hostes.

Mardi eum incursant.

Fame illitq; incommodis laborat.

bulo immissis Hyberis vastauit, hostilémq; audaciam externo sanguine vltus est. Ipse exercitúsque, vt nullis ex prœlio damnis, ita per inopiam & labores fatiscebant, carne pecudum propulsare famem adacti. Adhæc pœnuria aquæ, feruida æstas, longinqua itinera, solâ ducis patientiâ mitigabantur, eodem plura quàm gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos: demessæque segetes, & ex duobus castellis in quæ confugerant Armenij, [70] alterum impetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Vnde in regionem Taurantium transgressus, improuisum periculum vitauit. Nam haut procul tentorio eius,

Insidiæ capiti eius structæ.

[71] non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem insidiarum, seque auctorem & socios per tormenta edidit. Conuictiq. & puniti sunt, qui

Tigranocerta in fidem acepta.

specie amicitiæ dolum parabant. Nec multo pòst legati Tigranocerta missi, patêre mœnia afferunt, intentos popularis ad iussa. Simul hospitale donum, coronam auream tradebant. Accepitque cum honore, nec quidquam vrbi detractum, quò promtius obsequium integri retinerẽt. At præsidium regium, quod ferox iuuentus clauserat, non sine certamine expugnatum est. nam & prœlium pro muris ausi erant, & pulsi intra munimenta aggeris, demùm irrumpentium armis cessere. quæ faciliùs

Hyrcani cum Parthis dissident: Societatem Romanam petunt.

proueniebant, quia Parthi Hircano bello distinebãtur. Miserántq. Hyrcani ad Principem Romanum societatem oratum, attineri à se Vologesen pro pignore amicitiæ ostentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphratem transgressi hostium custodiis circumuenirẽtur, dato præsidio

At Corbulo Armeniæ reliquias subigit.

[72] ad litora maris rubri deduxit. Vnde vitatis Parthorum finibus, patrias in sedes remeauere. Quin & Tiridatem per Medos extrema Armeniæ intrantem, præmisso cum auxiliis Verulano legato, atq; ipse legionibus citis, abire procul ac spem belli amittere subegit: quósq. nobis ob regem auersos animi cognouerat, cædibus & incendiis perpopulatus, possessionem Armenię vsurpabat. cùm aduenit Tigranes, à Nerone ad capessendum imperium dilectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos; sed quòd diu obses apud vrbem fuerat, vsque ad seruilem patientiam demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam fauore

Cui Tigranes rex imponitur.

Arsacidarum. At pleriq; superbiam Parthorum perosi, datum à Romanis regem malebant. Additum etiam præsidium, mille legionarij, tres sociorum cohortes, duæq. equitum alæ. & quo faciliùs nouum regnum tueretur, [73] pars Armeniæ vt cuique finitima, pars *Nipoliq. & Aristobolo atq; Antiocho parêre iussæ sunt. Corbulo in Syriam *accessit, morte Vinidij legati vacuam, ac sibi permissam. Eodem anno ex illustribus

** Mutila aut corrupta. * absc.*

Laodicea terræmotu afflicta.

Asiæ vrbibus, Laodicea tremore terræ prolapsa, nullo à nobis remedio, propriis opibus reualuit. At in Italiâ [74] vetus opidum Puteoli, ius Coloniæ, & cognomentum à Nerone adipiscuntur. Veterani Tarentum &

Coloniæ in Italiâ deductæ: Non cum effectu.

Antium ascripti, non tamen infrequentiæ locorum subuenere, dilapsis pluribus in prouincias, in quibus stipendia expleuerant. [75] Neque coniugiis suscipiendis, neque alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant. [76] Non enim, vt olim, vniuersæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & sui cuiusque ordinis militibus, vt consensu & caritate Remp. efficerent; sed ignoti inter se, diuersis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repentè

repentè in vnum collecti, numerus magis quàm colonia. Comitia prætorum arbitrio senatus haberi solita, quòd acriore ambitu exarserant, princeps composuit, tris qui supra numerũ petebant, legioni præficiendo. Auxitq. patrum honorem statuendo, [77] vt qui à priuatis iudicibus ad

De appellationibus lex.

senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui Imperatorem appellauere. nam antea vacuum id, solutúmq. pœnâ fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accusantibus Mauris [78] repetundarum damnatur, atque Italiâ exigitur: ne grauiore pœnâ

Vibius Secundus damnatus.

A. V. C. DCCCXIV.

afficeretur, Vibij Crispi fratris fauore enixus. Cesonio Pæto, Petronio Turpiliano Coss. grauis clades in Britanniâ accepta. In quâ neque [79] Auitus legatus, vt memoraui, nisi parta retinuerat; & successor Ve-

Res Britannicæ.

rannius, [80] modicis excursibus *siluas populatus, quin vltrà bellum proferret, morte prohibitus est: magnâ dum vixit seueritatis famâ. [81] Su-

** Siluras*

Verannius in eâ moritur.

premis testamenti [verbis] ambitionis manifestus. quippe multâ in Neronem adulatione addidit, subiecturum ei *prouincias fuisse, si biennio proximo vixisset. Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, scientiâ militiæ & rumore populi, qui neminem sine æmulo sinit,

** prouinciam*

Suetonius Paullinus successit.

Corbulonis concertator: receptæque Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. [82] Igitur Monam insulam incolis validam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, nauésq. fabricatur plano alueo,

Qui Monam ingreditur.

aduersus breue litus & incertum. Sic pedites; equites vado secuti, aut altiores inter vndas, adnantes equis transmisere. Stabat pro litore diuersa acies, densa armis viríque, intercursantibus feminis: in modum Furiarum, veste ferali, crinibus deiectis, faces præferebant. Druidæq. circum,

Viri feminæq; occurrunt.

preces diras sublatis ad cælum manibus fundentes, nouitate aspectus perculêre militem; vt quasi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis, & se ipsi stimulantes,

Sternuntur.

ne muliebre & fanaticum agmen paueſcerent; inferunt signa, sternúntque obuios, & igni suo inuoluunt. Præsidium posthac impositum *vicis, excisiq. luci, sæuis superstitionibus sacri. [83] Nam cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris consulere deos fas habebant. Hæc agenti

*Præsidium accipiunt. * Victis*

Suetonio, repentina defectio prouinciæ nuntiatur. Rex *Icenorum Prasutagus, [84] longâ opulentiâ clarus, Cæsarem heredem duásque filias

** Manuss. Ticenorum. Britannia quâ occasione defecerit.*

scripserat, tali obsequio ratus regnum & domum suam procul iniurâ fore. quod contrà vertit. adeò vt regnum, per centuriones; domus per seruos, velut capta vastarentur. Iam primùm vxor [85] Boudicea verberibus affecta, & filiæ stupro violatæ sunt. Præcipui quique Icenorum, quasi cunctam regionem muneri accepissent, auitis bonis exuuntur, & pro-

Rapinæ Romanorum.

pinqui regis inter mancipia habebantur. Quâ contumeliâ & metu grauiorum (quando in formam prouinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus, & qui alij nondum [86] seruitio *assuefacti, resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant,

*Trinobantes rebellant. * Manuss. facti.*

acerrimo in veteranos odio. Quippe in coloniam Camalodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captiuos, seruos appellando: fouentibus impotentiam veteranorum militibus, similitudine vitæ, & spe eiusdem licentiæ. Ad hæc [87] templum diuo Claudio

Claudij templum.

constitutum, quasi *ara æternæ dominationis aspiciebatur: [88] dilectiq;

** arta*

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, exscindere coloniam nullis munimentis septam: quòd ducibus nostris parum prouisum erat, dum amœnitati prius quàm vsui consulitur. Inter quæ nullâ palàm causâ delapsum Camaloduni simulacrũ victoriæ, ac retro conuersum, quasi cederet hostibus. Et feminæ in *furore turbatæ, adesse exitium canebant. [89] Externóq. fremitus in curiâ eorum auditos, consonuisse vlulatibus theatrum, visámque speciem in æstuario, [90] notam esse *subuersæ coloniæ. Iam Oceanum cruento aspectu dilabente æstu, humanorum corporum effigies relictas, vt Britanni ad spem, ita veterani ad metũ trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haut amplius quàm ducentos fine iustis armis misit: & inerat modica militum manus, tutelâ templi freti. Et impedientibus qui occultæ rebellionis conscij consilia turbabant, neque fossam aut vallum præduxerunt, neque motis senibus & feminis, iuuentus sola restitit: quasi mediâ pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur. Et cetera quidem impetu direpta, aut incensa sunt. Templum in quo se miles conglobauerat, biduo obsessum, expugnatúmque. Et victor Britannus [91] *Pæto Ceriali legato legionis nonæ in subsidium aduentanti obuius, fudit legionem, & quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus euasit in castra, & munimentis defensus est. Quà clade & odiis prouinciæ, quam auaritiâ in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam transiit. At Suetonius mirâ constantiâ medios inter hostes [92] Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ non insigne, sed copiâ negotiatorum & commeatu maximè celebre. ibi an biguus an illam sedem bello diligeret, circumspectâ infrequentiâ militis, satisque magnis documentis temeritatem Petilij coërcitam, vnius opidi damno seruare vniuersa statuit. Neq; fletu & lacrymis auxilium eius orantium flexus est, quin daret profectionis signum, & comitantes in partem agminis acciperet. Si quos imbellis sexus, aut fessa ætas, vel loci dulcedo attinuerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omissis castellis præsidijsq; militarium, [93] quod vberrimum spoliant, & deferentes in tutum, læti prædâ, & aliorum *insignes petebant. Ad [94] septuaginta milia ciuium & sociorum, iis quæ memoraui locis, occidisse constitit. Neque enim capere aut venundare, aliúdve quod belli commercium; sed cædes, [95] patibula, ignes, cruces, [96] tamquam *reddituri supplicium, ac præreptâ interim vltione festinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum vexillarijs vicesimarijs, & è proximis auxiliares, decem ferme mila armatorum erant: cùm omittere contationem, & congredi acie parat. diligitq. locum artis faucibus, & à tergo siluâ clausum; satis cognito, nihil hostium nisi in fronte, & apertam planitiem esse sine metu insidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circùm armaturâ conglobatus, pro cornibus eques astitit. At Britannorum copiæ passim per careruas & turmas exsultabant, quanta non aliàs multitudo, & animo adeò fero, vt conuiges quoque testes victoriæ secum traherent, plaustrisq; imponerent, quæ super extremum ambitum campi posuerant. Boudicca curru filias præ se vehens,

Prodigia clades nouæ nuncia.

*furorem

*subuersæ

Veterani auxilium petiũt

Parcè mittitur.

Sed colonia capta, & ipsi cæsi.

ex manus. Petilio

Legio fusa.

Suetonius auxilio accurrit è Monâ.

Londinium venit:

Non manfit, sede parum tutâ.

Verulamium Britanni capiunt.

Ambiguæ ſa-
ctatis locus.

Magna Romanorum vbique cædes.

Lex reddituris

Suetonius de re summâ aleam iacit.

Aciem instruit:

Et Britanni contrà.

vehens, vt quamque nationem acceſſerat: *Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare teſtabatur; ſed tunc non vt tantis maioribus ortam regnum & opes, verùm vt vnam è vulgo libertatem amiſſam, conſectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam vlciſci. eò prouectas Romanorum cupidines, vt non corpora, nec ſenectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquant. Adeſſe tamen deos iuſtæ vindictæ. cecidiſſe legionem, quæ prælium auſa ſit: ceteros caſtris occultari, aut fugam circumſpicere. [97] Ne ſtrepitum quidem & clamorem tot milium, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum, ſi cauſſas belli ſecum expenderent; vincendum illâ acie, vel cadendum eſſe. Id mulieri deſtinatum: viuerent viri, & ſeruirent.* Ne Suetonius quidem in tanto diſcrimine ſilebat. qui quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes & preces miſcebat. *Vt [98] ſpernerent *ſonoras Barbarorum, & inanes minas. plus illic feminarum quàm iuuentutis aſpici. imbelles, inermes, ceſſuros ſtatim, vbi ferrum virtutemq; vincentium, toties fuſi agnouiſſent. etiam in multis legionibus paucos eſſe qui prælia profligarẽt. gloriæq; eorum acceſſurum, quòd modicâ manu, vniuerſi exercitus famam adipiſcerentur. Conferti tantùm, & pilis emiſſis, pòſt vmbonibus & gladiis ſtragem cædemq; continuarent, prædæ immemores. partâ victoriâ, cuncta ipſis ceſſura.* Is ardor verba ducis ſequebatur, ita ſe ad intorquenda pila expedierat vetus miles & multâ prœliorum experientiâ, vt certus euentus Suetonius, daret pugnæ ſignum. Ac primùm legio gradu immota, & anguſtias loci pro munimento retinens, poſtquam propiùs ſuggreſſus hoſtis certo iactu tela exhauſerat, [99] velut *cuneis erupit. Idẽ auxiliarium impetus: & eques protentis haſtis, perfringit quod obuium & validum erat. Ceteri terga præbuere, difficili effugio, quia circumiecta vehicula ſepſerant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat. confixáq. telis etiam iumenta, corporum cumulum auxerant. Clara & antiquis victoriis par eâ die laus parta. quippe ſunt qui paulominus quàm octoginta millia Britannorum cecidiſſe tradant, militum quadringentis fermè interfectis, nec multo amplius vulneratis. [100] Boudicea veſa* interimit: *Et aliâ de cauſſâ Pœnas.*

Quibus feminа dux.

Ea ſuos acuit:

Et Suetonius ſuos:

*Vat. ſonoras

Sponte valde promptos.

Romani excipiunt hoſtem:

*Vat. cuneo

Inde inuadunt:

Fundunt inſigni victoriâ.

Boudicea veſa

Auctæ victrices copiæ à Cæſare.

Suetonius victoriâ vtebatur.

*incurioſo

Niſi procurator Cæſaris impediſſet.

cuius

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuius aduersa, prauitati ipsius; prospera, ad fortunam Reip. referebat. Igitur ad spectandum Britanniæ statum missus est ex libertis Polycletus, magnâ Neronis spe, posse auctoritate eius, non modò inter legatum procuratorémque concordiam gigni; sed & rebelles Barbarorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæque grauis, postquam Oceanum transmiserat, militibus quoque nostris terribilis incederet. Sed hostibus irrisui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat. mirabantúrque, quòd dux & exercitus tanti belli cõfector seruitiis obedirent. Cuncta tamen ad Imperatorem in mollius relata. Detentúsque rebus gerundis Suetonius, quòd post paucas naues in litore, remigiúmq. in iis amiserat, tamquam durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam consulatu abierat, iubetur. Is nõ irritato hoste, neque lacessitus, honestum pacis nomen segni otio imposuit. Eodem anno Romę insignia scelera, alterum senatoriâ, seruili alterum audaciâ, admissa sunt. Domitius Balbus erat prætorius, simul longâ senectâ, simul orbitate & pecuniâ insidiis obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capessendis honoribus destinatus, subdidit testamentum, ascitis [103] Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi [104] Antonium Primum & Asinium Marcellum sociauerant. Antonius audaciâ promtus, Marcellus Asinio Pollione proauo clarus, neque morum spernendus habebatur, nisi quòd paupertatem præcipuum malorum credebat. Igitur [105] Fabianus tabulas iis quos memoraui, & aliis minùs illustribus, obsignat. Quod apud patres conuictum. Et Fabianus Antoniúsq. cum Rufino & Terentio [106] lege Cornelià damnãtur. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæsaris, pœnæ magis quàm infamiæ exemêre. Perculit is dies Pompeianum quoque Ælianum iuuenem quæstorium, tamquam flagitiorũ Fabiani gnarum: eiq. Italiâ & Hispaniâ in quâ ortus erat, interdictum est. Pari ignominiâ Valerius Ponticus afficitur, [107] quòd reos, ne apud præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detulisset; interim specie legum, mox præuaricando vltionem elusurus. Additur senatusconsultum: QVI TALEM *operam emtitasset, venditasséve, vt* [108] *perinde pœnâ teneretur, ac si publico iudicio calumniæ condemnatus.* Haut multo pòst præfectũ vrbis Pedanium Secundum seruus ipsius interfecit: seu [109] negatâ libertate, cui pretium pepigerat; siue amore exoleti infensus, & dominum æmulum non tolerans. Ceterùm [110] cùm vetere ex more familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansitauerat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quæ tot innoxios protegebat, vsque ad seditionem ventum est: [111] * senatúsque, in quo ipso erant studia nimiam seueritatem aspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quibus C. Cassius sententiæ loco in hunc modum disseruit. *Sæpenumerò P. C. in hoc ordine interfui, cùm contra instituta & leges maiorum noua senatus decreta postularentur: neque sum aduersatus. non quia dubitarem super omnibus negotiis meliùs atque rectiùs olim prouisum, & quæ conuerterentur in deterius mutari; sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer. Simul quidquid hoc in nobis auctoritatis est, crebrâ contradictionibus destruendum non existimabam, vt maneret integrum, si quan-*

Polycletus in Britanniam venit arbiter.

Non sine irrisu hostium.

Turpilianus succedit Suetonio.

Romæ viro diuiti tabulæ subiectæ.

Falsarij damnati.

Lex Cornelia intenta.

Præfectus vrbi à seruo occisus.

Igitur omnes familiares puniendi, ex more.

**senatúque in ipso,*

Quem Cassius rigidè retinet.

si quando Respublica consilium equisset. quod hodie euenit, consulari viro domi suæ interfecto, per insidias seruiles; quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minitabatur. Decernite herculè impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cùm præfectura vrbis non profuerit? Quem numerus seruorum tuebitur, cùm Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra aduerti? An vt quidam fingere non erubescunt, iniurias suas vltus est interfector? [112] * *quia de paternâ pecuniâ transegerat, aut auitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus vltrò, dominum iure cæsum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum est. Sed & si nunc primum statuendum haberemus, creditis ne seruum interficiendi domini animum sumsisse, vt non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè consilium occuluit, telum inter ignaros parauit.* [113] *num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus nescius? Multa sceleris indicia præueniunt serui. Si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios: postremò si pereundum sit, non inulti inter nocentes agere. Suspecta maioribus nostris fuere ingenia seruorum, etiam cùm in agris aut domibus iisdem nascerentur, caritatemq. dominorum statim acciperent. Postquam verò nationes in familiis habemus, quibus diuersi ritus, externa sacra aut nulla sunt, colluuiem istam non nisi metu coërcueris. At quidam insontes peribunt. Nam & ex fuso exercitu, cùm decimus quisque fuste feritur, etiam strenui sortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos, vtilitate publicâ rependitur.* Sententiæ Cassij, vt nemo vnus contraire ausus est, ita dissonæ voces respondebant, numerum, aut ætatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiam miserantium. Preualuit tamen pars quæ supplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat, conglobatâ multitudine saxa ac faces minitante. Tum Cæsar populum edicto increpuit: atque omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præsidiis sepsit. Censuerat Cingonius Varro vt liberti quoque qui sub eodem tecto fuissent, Italiâ deportarentur. Id à Principe prohibitum est, ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per sæuitiam incenderetur. Damnatus iisdem consulibus Tarquitius Priscus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, qui [114] accusatum ab eo Statilium Taurum proconsulem ipsius meminerant. Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano, Trebellióq. Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano: Trebellium dum vterq; dedignatur, supra tulêre. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, constantiâ, famâ, in quantum præumbrante Imperatoris fastigio datur, clarus, adeò vt Nero æger valetudine, & adulãtibus circùm qui finem imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur; responderit habere subsidium Rempublicam. Rogantibus dehinc in quo potissimùm, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, & quia nouâ generis claritudine, neque inuidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum à Nerone, [115] præbitumque oleum equiti ac senatui Græcâ facilitate. [116] P. Mario, L. Asinio consulibus, Antistius prætor [117] quem in tribunatu plebis leuiter egisse memoraui,

Multi infrãctum ibant:

Sed frustrà.

Præsidio dispositio, omnes interfecti.

Census Galliarum.

Memmij Reguli mors, & elogium.

Gymnasium Nero dedicat.

A. V. C. DCCCXV.

Antistius Maiestatis delatus.

moraui, probrosa aduersus Principem carmina iactitauit: vulgauitq; celebri conuiuio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin à Cossutiano Capitone, qui nuper senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui receperat, maiestatis delatus est. Tum primùm renouata ea lex credebatur, quæ haut perinde exitium Antistio, quàm Imperatori gloriam quæsiuit, vt condemnatus à senatu, [118] intercessione tribunicià morti eximeretur. Et cùm Ostorius nihil audiuisse pro testimonio dixisset, aduersis testibus creditũ. [119] Censuitq; Iunius Marullus consul designatus, adimendam reo præturam, necandúmq; more maiorum. Ceteris indè assentientibus, Pætus Thrasea multo cum honore Cæsaris, & acerrimè increpito Antistio, *Non quidquid nocens reus pati mereretur, id egregio sub Principe, & nullâ necessitate obstricto senatu, statuẽdum disseruit.* [120] *carnificem & laqueum pridem abolita: & esse pœnas legibus constitutas, quibus sine iudicum sæuitiâ & temporum infamiâ, supplicia decernerentur. Quin insulâ publicatis bonis, quo longiùs sontem vitâ traxisset, [121] eo priuatim miserior, & publicæ clementiæ maximũ exemplum futurum.* Libertas Thraseæ [122] *silentium aliorum rupit. Et postquam discessionem consul permiserat, pedibus in sententiâ eius iere, paucis exemtis: in quibus adulatione promtissimus fuit A. Vitellius, optimum quemq; iurgio lacessens, & respondenti reticens, vt pauida ingenia solent. At consules perficere senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cæsari. Ille inter pudorem & iram contatus, postremò rescripsit, *nullâ in re iuuisse Antistium grauissimas in Principem contumelias dixisse. earum vltionem à patribus postulatam. Et pro magnitudine delicti pœnam statui par fuisse. ceterùm se qui seueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. statuerent vt vellent, datâ etiam absoluendi licentiâ.* His atque talibus recitatis, & offensione manifestâ, non ideo aut consules mutauere relationem, aut Thrasea decessit sententiâ, ceterive, quæ probauerant deseruere: pars ne Principem obiecisse inuidiæ viderentur, plures numero tuti, Thrasea fuetâ firmitudine animi, & ne gloria intercideret. Haut dispari crimine [123] Fabricius Veiento conflictatus est, qui [124] multa & probrosa in patres & sacerdotes composuisset, iis libris quibus nomen codicillorum dederat. Adiiciebat Talius Geminus accusator, venditata ab eo munera Principis, & adipiscendorum honorum ius. quæ causa Neroni fuit suscipiendi iudicij. Conuictúmq; Veientonem Italiâ depulit, & libros exuri iussit, conquisitos lectitatósq; donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi, obliuionem attulit. Sed grauescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur. Concessitq; vitâ Burrhus, incertum valetudine an veneno. Valetudo ex eo coniectabatur, quòd in se tumescentibus paulatim faucibus & impedito meatu, spiritum finiebat. Plures iussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, illitum palatum noxio medicamine asseuerabant: & Burrhum intellecto scelere, cùm ad visendum Princeps venisset, aspectum eius auersatum, sciscitantiq; hactenus respondisse, *Ego me bene habeo.* Ciuitati grande desiderium eius mansit per memoriam virtutis, & successorum alterius segnem innocentiam, alterius flagrantissima flagitia & adulteria. Quippe Cæsar duos prætoriis cohortibus imposuerat: Fenium Rufum ex

De eo damnando variant.

Mitiora Thraseas censet.

Parui libi seruitium

Et obtinet.

Tamen ad Cæsarem refertur:

Ille ambiguè & iracundè respondet.

Veiento simili crimine vocatus in discrimen.

Is Italiâ pulsus.

Burrhus obijt, alterum rei Ro. fulcrum.

Cum suspitione Cæsariani veneni.

Duo Præfecti prætorio: Fenius Rufus:

vulgi

vulgi fauore, quia rem frumentariam sine quæstu tractabat: [125] Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus, [126] ac quæ illi pro cognatis moribus fuere. Validior Tigellinus in animo Principis, [127] ex intimis libidinibus assumtus. Prosperâ populi & militum famâ Rufus, quod apud Neronem aduersum experiebatur. Mors Burrhi infregit Senecæ potentiam, quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecâ adoriuntur, *tamquam ingentes & priuatum modum euectas opes adhuc augeret, quodq; studia ciuium in se verteret, hortorum quoque amœnitate & villarum magnificentiâ quasi Principem supergrederetur. Obiiciebant etiam eloquentiæ laudem vni sibi asciscere, &* [128] *carmina crebriùs factitare, postquam Neroni amor eorum venisset. Nam oblectamentis Principis palàm iniquum, detractare vim eius equos regentis, illudere* voces quoties caneret. Quem ad finem nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur? Certè finitam Neronis pueritiam, & robur iuuentæ adesse. exueret magistrum, satis amplis doctoribus instructus, maioribus suis. At Seneca criminatium non ignarus, prodentibus iis quibus aliqua honesti cura, & familiaritatem eius magis aspernante Cæsare, tempus sermoni orat: & accepto, ita incipit. *Quartus decimus annus est Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum, octauus vt imperium obtines. Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, vt nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ.* [129] *Atauus tuus Augustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum, C. Mæcenati vrbe in ipsâ, velut peregrinum otium permisit: quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm studia, vt sic dixerim, in vmbrâ educata? è quibus claritudo venit, quòd iuuentæ tuæ rudimentis affuisse videor, grande huius rei pretium. at tu gratiam immẽsam, innumeram pecuniam dedisti, adeò vt plerumque intra meipsum voluam: Egóne equestri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, nouitas mea enituit? Vbi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorum spatiis, tam lato fenore exuberat? Vna defensio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed vterque mensuram impleuimus, & tu quantum Princeps tribuere amico posset, & ego quantum amicus à Principe accipere. Cetera inuidiam augent. quæ quidem, vt omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacet: sed mihi incumbit. mihi subueniendum est.* [130] *Quo modo in militiâ aut viâ fessus adminiculum orarem: ita in hoc itinere vitæ, senex, & leuissimis quoq; curis impar, cùm opes meas vltrà sustinere non possim, præsidium peto. Iube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in animum reuocabo. Superest tibi robur, & tot per annos nixum fastigij regimen:* [131] *possumus seniores amici, quiete respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa vexisse, qui & modica tolerarent.* Ad quæ Nero sic fermè respondit. *Quòd meditatæ orationi tuæ statim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantùm præuisa, sed subita expedire docuisti.* [132] *Auus meus*

Et Tigellinus.

Seneca auctoritas labascit.

In eum crimina.

vocem

Ipse cautè pariter & animosè se defendit.

Nero subdolè respondet.

Atauus

Universidad de Deusto
Biblioteca

*meus Augustus Agrippæ & Mæcenati vsurpare otium post labores concessit; sed in eâ *ipsâ ætate, cuius auctoritas tueretur, quidquid illud & qualecumque tribuisset. attamen neutrum datis à se præmiis exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim iuuenta Augusti versata est. Nec mihi tela & manus tuæ defuissent, in armis agenti. Sed quod præsens condítio poscebat, ratione, consilio, præceptis puritiam, dein iuuentam meam fouisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet, æterna erunt. Quæ à me habes, horti, & fenus, & villæ, casibus obnoxia sunt: ac licet multa videantur, plerique haut quaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. Vnde etiam rubori mihi est, quòd præcipuus caritate, nondum omnes fortunâ antecellis. Verùm & tibi valida ætas, rebusq; & fructui rerum sufficiens, & nos prima imperij spatia ingredimur: [133] nisi fortè aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio præponis. Sed [134] quantum Volusio longa parcimonia quæsiuit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin si quâ in parte lubricum adolescentiæ nostræ declinat, reuocas, [135] * inornatumq; robur subsidio impensius regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam, nec quies, si reliqueris Principem, sed mea auaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quòd si maximè continentia tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum fuerit, vnde amico infamiam *parat, inde gloriam sibi recipere.* His adiicit complexum & oscula, [136] factus naturâ & consuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditiis. Seneca (qui finis omnium cum dominante) grates agit: sed institutа prioris potentiæ commutat: prohibet cœtus salutantium: vitat comitantes: rarus per vrbem, quasi valetudine infensâ, aut sapientiæ studiis domi attineretur. Perculso Senecâ, promtum fuit Rufum Fenium imminuere, Agrippinæ amicitiam in eo criminantibus. Validiorq́ue in dies Tigellinus; & malas artes, quibus solis pollebat, gratiores ratus si Principem societate scelerum obstringeret, metus eius rimatur. Compertóque Plautum & Syllam maximè timeri, Plautum in Asiam, Syllam in Galliam Narbonensem nuper amotos: nobilitatem eorum, & propinquos huic Orientis, illi Germaniæ exercitus commemorat. *Non se, vt Burrhum, diuersas spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare. cui caueri vtcumque aduersus insidias præsentiâ: longinquos motus quónam modo cõprimi posse? Erectas Gallias ad nomen dictatorum,* [137] *nec minus *suspectos Asiæ populos, claritudine aut Drusi.* [138] *Syllam inopem, vnde præcipuam audaciam: & simulatorem segnitiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij, sed veterum Romanorum imitamenta præferre, assumtâ etiam Stoicorum arrogantiâ, sectâque, quæ turbidos, & negotiorum appetẽtes faciat.* Nec vltrà mora. Sylla sexto die peruectis Massiliam percussoribus, ante metum & rumorem interficitur, cùm epulandi causâ discumberet. Relatum caput eius illusit Nero tamquam præmaturâ canitie deforme. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus eius curabatur, & spatium itineris ac maris tempusq́ue interiectum mouerat famam: vulgóque fingebant, petitum ab eo Corbulonem, tum magnis exercitibus præsidentem, si clari atque insontes interficerentur, præcipuum ad pericula. quin & Asiam fauore iuuenis arma cepisse, nec milites ad scelus missos aut numero validos, aut animo

*ipsâ — Ah, nimis hoc verè.

*Parratus, inmaturumque

*parat Senecam comiter dimittit. At ille vana rerum exuit, & quietem seriis spectat.

Tigellinus inuescit.

Plautum & Syllam criminatur.

*Iussusso.

Propudium hominis, etiã Stoicos.

Sulla occisus.

Parant & Plautum:

De quo vana quædam sparsa.

ANNALIVM LIB. XIIII. 181

animo promtos, postquam iussa efficere nequiuerint, ad spes nouas transisse vnà. [132] Hæc in ore famæ, credentium otio agebantur. Ceterùm libertus Plauti celeritate ventorum præuenit centurionem, & mandata L. Antistij soceri attulit: *effugeret segnem mortem,* [140] *otium, suffugium, & magni nominis miserationem. reperturum bonos, consociaturum audaces. nullũ interim subsidium aspernandum. si sexaginta milites (tot enim adueniebant) propulisset, dum reliqua manus alia perueniret, multa secutura, quæ ad vsque bellum eualescerent. denique aut salutem tali consilio quæri, aut nihil grauius audenti quàm ignauo patiendum esse.* Sed Plautum ea non mouêre. siue nullam opem prouidebat inermis atque exsul; seu tædio ambiguæ spei; an amore coniugis & liberorum, quibus placabiliorem fore Principem rebatur, nullâ sollicitudine turbatum. Sunt qui alios à socero nuntios venisse ferãt, tamquam nihil atrox immineret, doctoresq́. sapientiæ [141] Cœranũ Græci, Musonium Thusci generis, constantiam opperiendę mortis, pro incertâ & trepidâ vitâ suasisse. Repertus est certè per medium diei nudus, exercitando corpori. Talem eum centurio trucidauit, coram Pelagone Spadone, quem Nero centurioni & manipulo quasi satellitibus ministrum regium præposuerat. [142] Caput interfecti relatum, cuius aspectu, ipsa Principis verba referam: *Quin*, inquit, *Nero depositio metu nuptias Poppææ ob tiusmodi terrores dilatas maturare parat, Octauiam q́. coniugem amoliri, quamuis modestè agat, & nomine patris, & studiis populi grauem?* Sed ad senatum litteras misit, de cæde Syllæ Plautiq́. haut confessus. verùm vtriusque turbidum ingenium esse, & sibi incolumitatem Reip. magnâ curâ haberi. Decretæ eo nomine supplicationes, vtque Sylla & Plautus senatu mouerentur, grauioribus tamen ludibriis quàm malis. Igitur accepto patrum consulto, postquam cuncta scelerũ pro egregiis accipi videt, exturbat Octauiam, sterilem dictitans. Exin Poppææ coniungitur. Ea diu pellex; & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex ministris Octauiæ impulit, seruilem ei amorem obiicere. destinatúrq. reus cognomento Eucerus, natione Alexandrinus, canere tibiis doctus. Actæ ob id de ancillis quæstiones, & vi tormentorum victis quibusdam, vt falsa annuerent, plures perstitere sanctitatem dominæ tueri. [143] Ex quibus vna instanti Tigellino, castiora esse muliebria Octauiæ respondit, quàm os eius. Mouetur tamen primò [144] ciuilis dissidij specie: domumq́. Burrhi, & prædia Plauti, infausta dona accipit. Mox in Campaniam pulsa est, additâ militari custodiâ. Inde crebri questus, nec occulti per vulgum, cui minor sapiẽtia, & ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula sunt. [145] His haut * quaquam Nero pœnitentiâ flagitij coniugem reuocauit Octauiam. Exin læti Capitolium scandunt, deósq. tandem venerantur. Effigies Poppææ proruunt. [146] Octauiæ imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroq́. ac templis statuunt. Itur etiam in Principis laudes, repetitum * venerantium. Iámq. & palatium multitudine & clamoribus complebant, cùm emissi militum globi verberibus & intento ferro turbatos dissecere. Mutaráq. quæ per seditionem verterãt. Poppææ honos repositus est. Quæ semper odio, tum & metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, prouoluta genibus

Et sanè soceri ad audendum aliquid excitabat:

Sed immetum.

Nero de vtroque ad Senatum scribit, tedrè.

Illi approbãt.

Octauia exturbatur, indutâ Poppæâ.

Seruile adulterium illi obiicitur.

Constantia & confidentia ancillæ.

*Deest quidpiam.

Octauia reuocatur, motu populi.

Poppæa sibi metuit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Neronem acri oratione exstimulat.

cius: *Non eò locivres suas agi, vt de matrimonio certet (quamquam id sibi vitâ potius) sed vitam ipsam in extremum adductam à clientelis & seruitiis Octauiæ, quæ plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausis quæ vix bello qui motis rebus facilè reperiretur. Omitteret modò Campaniam & in vrbem ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cuiusquam offensionem? An quia veram progeniem penatibus Cæsaris datura sit, malle populum Romanum tibicinis Ægyptij subolem Imperatorio fastigio induci? Denique si id rebus conducat, libens quàm coactus acciret dominam, vel consuleret securitati iustâ vltione. Et modicis remedijs, primos motus consedisse.* [147] *at si desperent vxorem Neronis fore Octauiam, illi maritum daturos.* Varius sermo, & ad metum atque iram accommodatus, terruit simul audientem & accendit. Sed parum valebat suspicio in seruo, [148] & quæstionibus ancillarum eluserat. Ergo confessionem alicuius quæri placet, cui rerum quoque nouarum crimen assingeretur. Et visus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, classi apud Misenum, vt memoraui, præfectus, leui post admissum scelus gratiâ, dein grauiore odio: quia grauiorum facinorum ministri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igitur accitum eum Cæsar operæ prioris admonet. Solum incolumitati Principis aduersus insidiantem matrem subuenisse: locum haut minoris gratiæ instare, si coniugem infensam depelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulterium. Occulta quidem ad præsens, sed magna ei præmia, & secessus amœnos promittit: vel si negauisset, necem intentat. Ille insita vecordiâ, & facilitate priorum flagitiorum, plura etiam quàm iussum erat, fingit, fateturque apud amicos, quos velut consilio adhibuerat Princeps. Tum in Sardiniam pellitur, vbi non inops exsilium toleravit, & fato obiit. At Nero præfectum spe sociandæ classis corruptum, & incusatæ paulo antè sterilitatis oblitus, abactos partus conscientiâ libidinum, [149] eáque sibi comperta *dicto memorat. [150] Insulâque Pandateriâ Octauiam claudit. Non alia exsul visentium oculos maiore misericordiâ affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ à Tiberio, recentior Iuliæ memoria obuersabatur à Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis affuerat. Læta aliqua viderant, & præsentem sæuitiam melioris olim fortunæ recordatione leuabant. Huic *primùm nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in quâ nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenum patre, & statim fratre. Tum ancilla dominâ validior. Et Poppæa non nisi in perniciem vxoris nupta. Postremò crimen omni exitio grauius. Ac puella vicesimo ætatis anno, intercenturiones & milites, præsagio malorum iam à vitâ exemta, nondum tamen morti acquiescebat. Paucis dehinc interiectis diebus, mori iubetur: cùm iam viduam se & tantùm sororem testaretur, [151] communéque Germanici, & postremò Agrippinæ nomen cieret. quâ incolumi infelix quidem matrimonium, sed sine exitio pertulisset. Restringitur vinculis, venæque eius per omnes artus exsoluuntur; & quia pressus pauore sanguis tardiùs labebatur, præferuidi balnei vapore enecatur. Additurq. atrocior sæuitia, quòd caput amputatum latumque in vrbem

Alia machina in Octauiam,

Aniceto administro.

Qui fatetur adulterium.

Pedicto Octauia insulâ clausa.

Magnâ miseratione populi.

Primus

Deinque ad mortem acta.

Caput Poppææ oblatum.

vrbem Poppæa vidit. Dona ob hæc templis decreta. Quod ad eum finem memorauimus, vt quicumque casus temporum illorum nobis vel aliis auctoribus noscent, præsumtum habeant, quoties fugas & cædes iussit Princeps, toties grates deis actas; quæq; rerum secundarum olim, tum publicæ cladis insignia fuisse. Neque tamen silebimus, si quod senatusconsultum, adulatione nouum, aut patientiâ postremum fuit. Eodem anno libertorum potissimos [152] veneno interfecisse *creditum est, [153] Doryphorum quasi aduersatum nuptiis Poppææ, Pallantem quòd immensam pecuniam longâ senectâ detineret. Romanus secretis criminationibus incusauerat Senecam vt C. Pisonis socium, sed validiùs à Senecâ eodem crimine perculsus est. Vnde Pisoni timor & orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspera.

O tempora seruilia!

Creditur Nero libertos aliquot veneno tollit.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XV.

BREVIARIVM LIBRI.

VOlogeses Parthorum Rex Armeniam inuadit. quem Corbulo cautè & tamen fortiter repressit. Sed Cæsonius Pætus missu Neronis mox superuenit, proprius Armeniæ tuendæ dux. Is imperitiâ & temeritate rem perdidit: turpi fœdere cum hoste depactus. Corbulo ei tamen sed serò succurrit. Neroni filia ex Poppæâ nascitur, non vitalis. Legati Parthorum Romam venêre, super Armeniâ retinendâ. irriti remittuntur: & bellum Corbuloni permissum. Is Armeniam iterum inuadit, & metu Parthis iniecto, ad colloquium ventum. Placuit arma poni, & Tiridatem diadema statuæ Neronis submittere, nec nisi sponte eius resumere. Nero Neapoli cantat in publico: Romæ luxu & libidine omnia polluit. Ipsa vrbs ardet casu, siue Principis dolo. qui in ruinis eius ingentem sibi domum exstruxit. Christiani ab eo exagitati & necati, falso crimine incendij. Coniuratio in Neronem inita & detecta, capite eius C. Pisone. Multi interfecti inlustrium, interq; eos Seneca. Grates tamen diu actæ, & dona decreta templis, vt rebus lætis. Gesta hæc annis paulo amplius tribus,

C. MEMMIO REGVLO. VERGINIO RVFO
C. LECANIO BASSO. M. LICINIO CRASSO Coss.
P. SILIO NERVA. C. IVLIO ATTICO VESTINO

Vologesi deliberat de repetendâ Armeniâ.

INTEREA rex Parthorum Vologeses, cognitis Corbulonis rebus, regemq. alienigenam Tigranem Armeniæ impositum: simul, fratre Tiridate pulso, spretum Arsacidarum fastigium ire vltum volens, magnitudine rursum Romanâ & continui fœderis reuerentiâ, diuersas ad curas trahebatur: contator ingenio, & defectione Hyrcanorum gentis validæ, multisque ex eo bellis illigatus. Atque illum ambiguum nouus insuper nuntius contumeliæ exstimulat: quippe egressus Armeniâ Tigranes, Adiabenos conterminâ nationem latiùs ac diutiùs quàm per latrocinia vasta-

Impulit ambiguum iniuria Tigranis.

Fines Parthorum populatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vastauerat. Idque primores gentium ægrè tolerabant, eò contemtionis descensum, vt ne duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate obsidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem pencs Adiabenum regimen, quod *Monobazus etiam exstimulat.* præsidium, aut vnde peteret, rogitans. Iam de Armeniâ concessum, proxima trahi: & nisi defendant Parthi, leuius seruitium apud Ro- *Et Tiridates.* manos deditis, quàm captis esse. Tiridates quoque regni profugus, per silentium haut modicè querendo, grauior erat. NON *enim ignauiâ, magna imperia continentur: virorum armorúmque faciendum certamen. Id in summâ fortunâ æquius, quod validius. Et suarettinere, priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem esse.* Igitur commotus his Vologeses concilium *Peruicere. & oratione sensa sua Vologeses aperit.* vocat, & proximum sibi Tiridatem constituit, atque ita orditur; *Hunc ego eodem mecum patre genitum, cùm mihi per ætatem summo nomine concessisset, in possessionem Armeniæ deduxi, qui tertius potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus anteceperat. videbarq. contra vetera fratrum odia & certamina, familiæ nostræ penates ritè composuisse. prohibent Romani, & pacem ipsis numquam prosperè lacessitam, nunc quoque in exitium suum abrumpunt. Non ibo infitias, æquitate quàm sanguine, causâ quàm armis retinere parta maioribus malueram. si contatione deliqui, virtute corrigam. Vestra quidem vis & gloria in integro est, additâ modestiæ famâ.* *Diadema Armeniæ Tiridati impositum.* *quæ neque summis mortalium spernenda est, & à diis æstimatur.* Simul diademate caput Tiridatis euinxit, promtam equitum manum, quæ regem ex more sectabatur, Monesi nobili viro tradidit, adiectis Adiabenorum auxiliis: mandauítque Tigranem Armeniâ extutbari, dum *Copias præmittit.* ipse positis aduersus Hyrcanos discordiis, vires intimas, molémque belli ciet, prouinciis Romanis minitans. Quæ vbi Corbuloni certis nuntiis audita sunt: [1] legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bolano, subsidium Tigrani mittit, occulto præcepto, compositiùs cuncta, *At Corbulo auxiliatur Tigrani.* quàm festinantiùs agerent. quippe bellum habere, quàm gerere malebat. Scripserátque Cæsari, proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologese acriore in discrimine esse. At- *Præsidiis omnia firmat: In primis Syriam.* que interim reliquas legiones pro ripâ Euphratis locat: tumultuariam prouincialium manum armat: hostiles ingressus præsidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio est, castella fontibus imposita. quosdam riuos congestu arenæ abdidit. Ea dum à Corbulone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneses vt famam sui præiret, non ideo *Tigranes vrbem principem occupat.* nescium aut incautum Tigranem offendit: qui occupauerat Tigranocerta, [2] vrbem copiâ defensorum & magnitudine mœnium validam. Ad hæc Nicephorius amnis haut spernendâ latitudine partem murorum ambit. & ducta ingens fossa, quâ fluuio diffidebatur. Inerât milites, & prouisi antè commeatus. quorum subuectu pauci auidiùs progressi, & repentinis hostibus circumuenti, irâ magis quàm metu ceteros ac- *Tentant eam frustrà Parthi.* cenderant. Sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla cominus audacia: raris sagittis, neque clausos exterret, & semet frustratur. Adiabeni cùm promouere scalas & machinamenta inciperent, facilè detrusi, *Corbulo legat ad Vologesem.* mox erumpentibus nostris cæduntur. Corbulo tamen quamuis secundis rebus suis, moderandum fortunæ ratus, misit ad Vologesem, qui expostularent

postularent vim prouinciæ illatam. socium amicúmq; regem cohortes Romanas circumsidere. [3] omitteret potiùs obsidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum. Casperius Centurio in eam legationem dilectus, apud opidum Nisibin septem & triginta milibus passuum à Tigranocertâ distantem adit regem, & mandata ferociter edidit. Vologesi vetus, & penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec præ- *Nec ille à pace abhorret.* sentia prosperè fluebant. irritum obsidium, tutus manu & copiis Tigranes, fugati qui expugnationem sumserant, missæ in Armeniam legiones, & aliæ pro Syriâ paratæ vltrò irrumpere. sibi imbecillum equitem pabuli inopiâ. nam exorta vis locustarum ambederat quidquid herbidum aut frondosum. Igitur metu abstruso mitiora obtendens, missurum ad Imperatorem Romanum legatos super petendâ Armeniâ & firmandâ pace respondet. Monesen omittere Tigranocerta iubet, ipse *Moneses reuocatur ab obsidione.* retrò concedit. Hæc plures vt formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica extollebant. Alij occulte pepigisse interpretabantur, *Pacta quædam occultiora inter Romanũ & Parthum.* vt omisso vtrimque bello, & abeunte Vologese, Tigranes quoque Armeniâ abscederet. *Cur enim exercitum Romanum à Tigranocertis deductum? Cur deserta per otium, quæ bello defenderant? An melius hibernauisse in extremâ Cappadociâ, raptim erectus tuguriis, quàm in sede regni modò retenti? Dilata prorsus arma, vt Vologeses cum alio quàm cum Corbulone certaret:* *Cum Corbulonis inuidiâ.* *Corbulo meritæ tot per annos gloriæ, non vltrà periculum faceret.* Nam, vt rettuli, proprium ducem tuendæ Armeniæ poposcerat, & aduentare *Intereà Pætus aduenit, cum copiis.* [4] Cæsennius Pætus audiebatur: iámq. aderat, copiis ita diuisis, vt quarta & duodecima legiones additâ quintâ quæ recèns è Mœsis excita erat, simul Pontica, & Gallatarum Cappadocúmq. auxilia Pæto obedirent: tertia, & sexta, & decima legiones, priórque Syrię miles apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerum vsu sociarent, partirẽtúrve. Sed neque Corbulo æmuli patiens, & Pætus cui satis ad gloriam erat si proximus *Ferociter loquitur.* haberetur, despiciebat gesta, nihil cædis aut prædæ, vsurpatas nomine-tenus vrbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, & pro vmbrâ regis, Romanum ius victis impositurum. Sub idem tempus legati Vo- *Legati Parthici irriti Româ redeunt.* logeses, quos ad Principem missos memoraui, reuertêre irriti: bellúmque propalam sumtum à Parthis. nec Pætus detractauit, sed duabus legionibus, quarum quartam Famisulanus Vectonianus eo in tempore, duodecimam Calauius Sabinus regebant, Armeniam intrat, tristi *Pætus Armeniam intrat, eue infaustè.* omine. Nam in transgressu Euphratis, quem ponte transmittebat, nullâ palàm causâ, [5] turbatus equus qui consularia insignia gestabat, retrò euasit. Hostiáq. quæ muniebantur hibernaculis assistens, semifacta opera fugâ perrupit, seq. vallo extulit. & pila militum arsere, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat. Ceterum Pætus spretis ominibus, nec dum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ prouisu, rapit exercitum trans montem Taurum, reciperandis, vt ferebat, Tigranocertis, vastandisque regionibus, quas Corbulo integras omisisset. Et capta quædam castella, gloriæque & prædæ non- *Principia tamen ei ridet.* nihil partum, si aut gloriam cum modo, aut prædam cum curâ habuisset. Longinquis itineribus percursando quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, & instante iam hieme, reduxit exer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

citum, compositque ad Cæsarem litteras, quasi confecto bello, verbis magnificas, rerum vacuas. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præsidiis insedit: & ne ponti iniiciendo impedimentum hostiles turmæ afferrent, (iam enim subiectis campis magnâ specie volitabant) naues magnitudine præstantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisque & balistis proturbat Barbaros. in quos saxa & hastæ longiùs permeabant, quàm vt contrario sagittarum iactu adæquarentur. Dein pons continuatus, collesque aduersi per socias cohortes, pòst legionum castris occupantur; tantâ celeritate & ostentatione virium, vt Parthi omisso paratu inuadendæ Syriæ, spem omnem in Armeniam verterent. Ibi Pætus imminentium nescius, quinctam legionem procul in Ponto habebat. Reliquas promiscuis militum commeatibus infirmauerat; donec aduentare Vologesem magno & infenso agmine auditum. Accitur legio duodecima, & vnde famam aucti exercitus sperat, prodita infrequentia: quâ tamen retineri castra, & eludi Parthus tractu belli poterat, si Pæto aut in suis, aut in alienis consiliis constâtia fuisset. Verùm vbi à viris militaribus aduersus vrgentes casus firmatus erat, rursus ne alienæ sententiæ indigens videretur, in diuersa ac deteriora transibat. Et tunc relictis hibernis, non fossam neque vallum sibi, sed corpora & arma in hostem data clamitans, duxit legiones quasi prœlio certaturus. Deinde amisso centurione & paucis militibus, quos visendis hostium copiis præmiserat, trepidus remeauit. Et quia minus acriter Vologeses institerat, vanâ rursus fiduciâ, tria millia dilectorum proximo Tauri iugo imposuit, quò transitum regis arcerent. Alares quoque Pannonios, robur equitatus, in parte campi locat. Coniunx ac filius castello, cui Arsamosata nomen est, abditi, datâ in præsidium cohorte, ac dispersò milite, qui in vnum habitus, vagum hostem promtiùs sustentauisset: ægrè compulsum ferunt, vt instantem Corbuloni fateretur. Nec à Corbulone properatum, quò gliscentibus periculis etiam subsidij laus augeretur. Expediri tamen itineri singula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos; parem numerum è cohortibus iussit. At Vologeses quamuis obsessa à Pæto itinera hinc peditatu, inde equite accepisset, nihil mutato consilio, sed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtriuit, vno tantùm centurione Tarquitio Crescente turrim in quâ præsidium agitabat, defendere auso: factâ sæpius eruptione, & cæsis qui Barbarorum propiùs suggrediebantur, donec ignium iactu circumueniretur. peditum si quis integer, longinqua & auia; vulnerâti, castra repetiuere: virtutem regis, sæuitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pauebant. Ne dux quidem obniti aduersis, sed cuncta militiæ munia deseruerat, missis iterum ad Corbulonem precibus, veniret properè, signa & aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: se fidem interim donec vita suppeditet, retenturum. Ille interritus, & parte copiarum apud Syriam relictâ, vt munimenta Euphrati imposita retineretur, quâ proximum & commeatibus non egenum, regionem Comagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petiuit. Comitabantur exercitum præter alia assueta bello, magna vis camelorum onusta

Corbulo interea Euphrati assidet:

Ponte eum iungit.

Vologeses ad Patum vergit.

Hic nutat, valde & trepidat.

Imperitè militem sparsit.

Auxilium à Corbulone inuitus petit.

Vologeses interea vi perrumpit.

Præsidia fugat, aut expugnat.

Patus iacet: Corbulonem intuetur & exspectat.

Ille festinat.

onusta frumento, vt simul hostem famémque depelleret. Primùm è perculsis [6] Pactium primipili centurionem obuium habuit, dein plerosque militum: quos diuersas fugæ causas obtendentes, redire ad signa, & clementiam Pæti experiri monebat. Se nisi victoribus immitem esse. Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, nouam gloriam ostendere. *Non vicos aut opida Armeniorum, sed castra Romana, duasq; in iis legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus præcipua seruati ciuis corona imperatoriâ manu tribueretur, quod illud & quantum decus, [7] vbi par eorum numerus adipisceretur, qui attulissent salutem, & qui accepissent?* His atque talibus in commune alacres, (& erant quos pericula fratrum, aut propinquorum propriis stimulis incenderent) continuum diu noctuq; iter properabant. Eóque intentiùs Vologeses premere obsessos, modò vallum legionum, modò castellum quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propiùs incedens, quàm mos Parthis, si eâ temeritate hostem in prælium eliceret. At illi vix contuberniis extracti, nec aliud quàm munimenta propugnabant: pars iussu ducis, & alij propriâ ignauiâ, vt Corbulonem opperientes, ac si vis ingrueret, prouisis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis. Neque eandem vim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani Imperij æmulis. Validam quoque & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contrà daret, saluti consuluisse. Quâ desperatione exercitus dux subactus, primas tamen litteras ad Vologesen, non supplices, sed in modum querentis composuit, *Quòd pro Armeniis semper Romanæ ditionis, aut subiectis regi quem Imperator dilegisset, hostilia faceret. Pacem ex æquo vtilem. Nec præsentia tantùm spectaret. Ipsum aduersus duas legiones, totis regni viribus aduenisse: at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuuarent.* Ad ea Vologeses, nihil pro causâ, sed opperiendos sibi fratres Pacorum ac Tiridatem rescripsit. Illum locum tempúsque consilio destinatum quid de Armeniâ cernerent. [8] *Adiecisse deos dignum Arsacidarum, simul & de legionibus Romanis statuerent. Missi pòst à Pæto nuntij, & regis colloquium petitum, qui Vasacem præfectum equitatus ire iussit. Tum Pætus, Lucullos, Pompeios, & si qui duces obtinendæ donandæúe Armeniæ egerant: Vasaces imaginem retinendi donandíve penes nos, vim penes Parthos memorat. Et multum inuicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterum testis iis quæ pepigissent, adhibetur. Placuitque liberari obsidio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum, castelláque & commeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologesi fieret, mittendi ad Neronem legatos. Interim fluuio Arsameti, (is castra præfluebat) pontẽ imposuit, specie sibi illud iter experientis.* [10] *Sed Parthi quasi documentum victoriæ iusserant. namque iis vsui fuit. Nostri per diuersum iere.* [11] *Addidit rumor, sub iugum missas legiones, & alia ex rebus infaustis: quorum simulacrũ ab Armeniis vsurpatum est. Nam & munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanũ decederet; & circumstetere vias, captiua olim mancipia, aut iumenta agnoscentes, abstrahentésq. Raptę etiam vestes, retenta arma, pauido milite & cõcedente, ne qua prœlij caussa existeret. Vologesis armis & corporibus cæsorum aggregatis, quò cladẽ nostram testare-*

Suos ad robur & celeritatem excitat.

At Parthus Romanos premit & obsidet. Languidè hi se defendunt.

Immò deditionem loquuntur & spectant.

Itaque Patus pacem petit.

Tergiuersatur Vologeses.

Tamen ad colloquium ventum:

Et ex eo, ad infamia pacis.

Quia Parthi variè illudùs Romanis:

Nimium præsidij

tur, visu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quærebatur, postquam superbiam expleuerat. Flumen Arsametem [12] elephanto insidens, & proximus quisque regi vi equorum perrupere, quia rumor incesserat, pontem cessurum oneri, dolo fabricantium. Sed qui ingredi ausi sunt, validum & fidum intellexere. Ceterùm obsessis adeò suppeditauisse rem frumentariam constitit, vt horreis ignem iniicerent: [13] contráque prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem, neque se plus triduii itinere abfuisse. Adiecit, [14] iureiurando Pæti cautum apud signa, astantibus iis, quos testificando rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referantur litteræ Neronis, an paci annueret. Quæ vt augendæ infamiæ composita, sic reliqua non in obscuro habentur: vnâ die quadraginta millium spatium emensum esse Pætum, desertis passim sauciis. neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quàm si terga in acie vertissent. Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obuius, non eam speciem insignium & armorum prætulit, vt diuersitatem exprobraret. Mæsti manipuli, ac vicem commilitonum miserantes, ne lacrymis quidem temperauere. Vix præfletu vsurpata consalutatio. Decesserat certamen virtutis, & ambitio gloriæ, felicium hominum affectus: sola misericordia valebat, & apud minores magis. Ducum inter se breuis sermo secutus est, [15] hæc conquerentium: *irritum laborem, potuisse bellum fugâ Parthorum finiri.* Ille integra vtrique cuncta respondit, conuerterent aquilas, & iuncti inuaderent Armeniam, abscessu Vologesis infirmatam. *Non ea Imperatoris habere mandata Corbulo: periculo legionum commotum, è prouinciâ egressum. Quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum. Sic quoque optimam fortunam orandam, vt pedes confectus spatiis itinerum, alacrem & facilitate camporum præuenientem equitem assequeretur.* Exin Pætus per Cappadociam hibernauit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuntij, detraheret castella trans Euphratem, [16] amnémque vt omnium medium faceret. Ille Armeniam quoq; diuersis præsidiis vacuam fieri postulabat. Et postremò concessit rex. Diruptáq. quæ vltra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij suo arbitrio relicti sunt. At Romæ trophæa de Parthis, arcúsque medio Capitolini montis sistebantur: decreta ab senatu integro adhuc bello, neque tum omissa, dum aspectui consulitur, spretâ conscientiâ. Quin & dissimulandis rerum externarum curis Nero [17] frumentum plebis vetustate corruptum, in Tiberim iecit, quo securitatem annonæ *sustentaret. cuius pretio nihil additum est, quamuis ducentas fermè naues portu in ipso, violentiâ tempestatis, & centum alias Tiberi subuectas, fortuitus ignis absumfisset. Tris dein consulares, L. Pisonem, [18] Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus publicis præposuit, cum insectatione priorum Principum, qui gravitate sumtuum iustos reditus anteissent. se annuum sexcenties sestertiũm Reipub. largiri. Percrebuerat eâ tempestate prauissimus mos, cùm [19] propinquis comitiis, aut sorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, præturasq; & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant.

Quibus omnia ex vberi:

Et hostibus contrà.

Infamiam Pæti Corbulo auget,

Qui occurrit cum suis fugienti.

Milites inter se benevoli:

At nõ duces.

Species fœderis inter Vologesem & Corbulonem.

Romæ tamen non nisi fausta omnia audita.

Frumentum vetus in Tiberim iactũ.

Pet. Faber, ostentaret.

Præfecti noui vectigalibus.

nerant. Qui magnâ cum inuidiâ senatum adeunt, ius naturæ, laboris educandi, aduersus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant: *Satis pretij esse orbis quòd multâ securitate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta promta & obuia haberent. Sibi promissa legum diu exspectata in ludibrium verti, quãdo quis sine solicitudine parens, sine luctu orbus, longa patrum vota repentè adæquaret.* Factum ex eo senatusconsultum, ne simulata adoptio in vllâ parte muneris publici iuuaret, ac [20] ne vsurpandis quidem hereditatibus prodesset. Exin Claudius Timarchus Cretensis reus agitur, ceteris crimimbus, vt solent prævalidi prouincialium, & opibus nimiis ad iniurias minorum elati: vna vox eius vsque ad contumeliam senatus penetrauerat, quòd dictitasset, in suâ potestate situ, an proconsulibus qui Cretâ obtinuissent, grates agerentur. Quam occasionem Pętus Thrasea ad bonum publicum vertens, postquam de reo censuerat, prouinciâ Cretâ depellendũ, hęc addidit. *Vsu probatum est P. C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem: candidatorum ambitus, Iulias leges: magistratuum auaritia, Calpurnia scita, pepererunt.* [21] *Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare posterius est. Ergo aduersus nouam prouinciarum superbiam dignum fide constantiaq; Romanâ capiamus consilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisq; habeatur alibi quàm in ciuium iudicio esse. Olim quidem non modò prætor aut consul, sed priuati etiam mittebantur, qui prouincias viserent, & quid de cuiusque obsequio videretur, referrent. trepidabántque gentes de æstimatione singulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita promtiùs accusatio decernitur.* [22] *Decernatúrque, & maneat prouincialibus, potentiam suam tali modo ostentandi. Sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur, quàm malitia, quàm crudelitas. Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quàm cùm offendimus. Quædam imò virtutes odio sunt, seueritas obstinata, inuectus aduersùm gratiam animus. Inde initia magistratuum nostrorum meliora fermè, & finis inclinat, dum in modum candidatorum suffragia conquirimus. quæ si arceantur, æqualiùs atque constantiùs prouinciæ regentur. nam vt metu repetundarum infracta auaritia est, ita vetitâ gratiarum actione* [23] *ambitio* *cohibetur.* Magno assensu celebrata sententia. [24] Non tamen senatusconsultum perfici potuit, abnuentibus consulibus eâ de re relatum. Mox auctore Principe [25] sanxere, ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud senatum proprætoribus próue consulibus grates, neu quis eâ legatione fungeretur. Iisdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagrauit, effigieśq; in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et [26] motu terræ, celebre Campaniæ opidum Pompeij, magnâ ex parte proruit. Defunctáque virgo Vestalis Læl[illegible]ia, in cuius locum Cornelia ex familiâ Cossorum capta est. [27] Memmio Regulo & Verginio Rufo Coss. natam sibi ex Poppæâ filiam Nero vltra mortale gaudium accepit, appellauitque Augustam, dato & Poppææ eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium, vbi ipse generatus erat. Iam senatus vterum Poppæę commendauerat diis, votaque publicè susceperat. quæ multiplicata, exsolutaq; Et additæ supplicationes, templúmque Fecunditati, & [28] certamen ad

Querela de breui & ficta adoptione.

Patres prouident, & prohibent.

Timarchus accusatus.

Eâ occasione, Thraseæ sententia.

cohibebitur.

Et cohibita ambitio prouincialium.

Cymnasium fulmine.

Pompeij opidum terræmotu, corruptum.

A. V. C. DCCCXVI.

Filia Neroni nata:

Multâ adulatione patrum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

exemplar * Atticæ religionis decretum. Vtque Fortunarum effigies aureæ in solio Capitolini Iouis collocarentur: [29] Iudicrum Circense, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium ederetur. quæ fluxa fuêre, quartum mtra mensem defunctâ infante: rursúsq. exortæ adulationes, censentium honorem diuæ, & puluinar, ædémq. & sacerdotem. Atque ipse vt lætitiæ, ita mœroris immodicus egit. Adnotatum est, omni senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum, immoto animo prænuntiam imminentis cædis contumeliam excepisse. Secutam dehinc vocem Cæsaris ferunt, quâ reconciliatum se Thraseæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæsari gratulatum. Vnde gloriæ egregiis viris, & pericula gliscebant. Interim veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologesis, litterásq. in eandem formam attulere: *Sepriora & toties tactata super obtinendâ Armeniâ nunc omittere, quoniam dij quamuis potentium populorum arbitri possessionem Parthis non sine ignominiâ Romanâ tradidissent. Nuper clausum Tigranem, post Pætum legionésque cùm opprimere posset, incolumes dimisisse. Satis approbatam vim, datum & lenitatis experimentum. Nec recusaturum Tiridatem accipiendo diademati in vrbem venire, nisi sacerdotij religione attineretur. Iturum ad signa & effigies Principis, vbi legionibus coram, regnum auspicaretur.* Talibus Vologesis litteris, quia Pętus diuersa tamquam rebus integris scribebat, interrogatus centurio qui cum legatis aduenerat, quo in statu Armenia esset? omnes inde Romanos excessisse respondit. Tum intellecto Barbarorum irrisu, qui peterent quod eripuerant, consuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, [30] an paxin hoste placeret. Nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atque hostium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inscitiâ rursum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur iriti remittuntur, cum donis tamen, vnde spes fieret, non frustrà eadem oraturum Tiridatem, si preces ipse attulisset. [31] Syriáq; exsecutio Cintio, copiæ militares Corbuloni permissæ, & quintadecima legio, ducente Mario Celso, è Pannoniâ adiecta est. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectísque & procuratoribus, & qui prætorum finitimas prouincias regebant, iussis Corbulonis obsequi, in tantum fermè modum auctâ potestate, quem populus Romanus Gn. Pompeio bellum Piraticum gesturo dederat. Regressum Pætum cùm grauiora metueret, facetiis insectari satis habuit Cęsar, his fermè verbis: *Ignoscere se statim, ne tam promtus in pauorem, longiore solicitudine ægresceret.* At Corbulo quartâ & duodecimâ legionibus, quæ fortissimo quoque amisso, & ceteris exterritis, parum habiles prœlio videbantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac prospetam quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & vexilla dilectorum ex Illyrico & Ægypto, quódque alarum cohortiúmque, & auxilia regum in vnum conducta [32] apud Melitenen, quà transmittere Euphratem parabat. Tum lustratum ritè exercitum ad concionem vocat, orditúrque magnifica de auspiciis imperatoriis, rebúsque à se gestis, aduersam inscitiam Pæti declinans:

At ea breui abijt.

Thraseæ prohibetur aditu Cæsaris.

Legati Parthorum ad Principem.

Cum superbiusculis mandatis.

Deliberat Princeps:

Placuitq; bellum:

Cui Corbulo præfectus.

Et finitimi præsides regesq; obedire ei iussi.

Pætum scommate Nero excipit.

Copias Corbulo cogit.

Lustrat, & oratione excitat.

multâ

multâ auctoritate, quæ viro militari pro facundiâ erat. Mox [33] iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quæ vetustas obsepserat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologesisque de pace legatos haut aspernatus, adiungit iis centuriones cum mandatis non immitibus. *Non enim adhuc eò ventum, vt certamine extremo opus esset. Multa Romanis secunda, quædam Parthis euenisse, documento aduersus superbiam: proinde & Tiridati conducere, intactum vastationibus regnum dono accipere; & Vologesen melius societate Romanâ, quàm damnis mutuis genti Parthorum consulturum.* [34] *Scire quantum intus discordiarum, quámque indomitas & præferoces nationes regeret. Contrà Imperatori suo immotam vbique pacem, & vnum id bellum esse.* Simul consilio terrorem adiicere, & Megistanas Armenios qui primi à nobis defecerant, pellit sedibus, castella eorum exscindit, plana, edita, validos, inualidósque, pari metu complet. Non infensum, nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam Barbatis habebatur, eoque consilium eius fidum credebant. Ergo Vologeses neque atrox in summam, *& quibusdam præfecturis inducias petit. Tiridates locum diémque colloquio poscit. Tempus propinquum, locus in quo nuper obsessę cum Pæto legiones erant, cùm à Barbaris dilectus esset, ob memoriam lætioris sibi rei, non est à Corbulone vitatus, vt dissimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neque infamiâ Pæti augebatur, quod eo maximè patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atque operiri reliquias malæ pugnæ imperauit. Die pactâ [35] Tiberius Alexander illustris eques Romanus minister bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, [36] nondum senatoriâ ætate, sed pro legato quintæ legioni impositus, in castra Tiridatis venêre, * honore eius, ac ne metueret insidias tali pignore. Viceni dehinc equites assumpti. Et viso Corbulone, rex prior equo desiluit: nec contatus Corbulo. Sed [37] pedes vterque dextras miscuere. Exin Romanus laudat iuuenem, omissis præcipitibus tuta & salutaria capessentem. Ille de nobilitate generis multum præfatus, cetera temperanter adiungit. Iturum quippe Romam, laturúmque nouum Cæsari decus, non aduersis Parthorum rebus supplicem Arsaciden. Tum placuit Tiridatem ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere. & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magnâ vtrimque specie, inde eques compositus per turmas, & insignibus patriis, hinc [38] agmina legionum steterę fulgentibus aquilis, signisq; & simulacris deûm in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, & [39] sedes effigiē Neronis, sustinebat. Ad quam progressus [40] Tiridates, cæsis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subiecit. magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorū cędes, aut obsidio. At nunc versos casus: iturum Tiridatem ostentui gentibus, quanto minus quàm captiuum? Addidit glorię Corbulo comitatem, epulasq; & rogitante rege causas, quoties nouum aliquid aduerterat: vt, [41] initia vigiliarum per centurionem nuntiari, [42] conuiuium buccinâ dimitti, & [43] structa ante Auguralē aram subditâ face accēdi: cuncta in maius extollēs, admiratione prisci moris affecit. [44] *postremo die spatium orauit, quo tātum itineris aditurus, fratres antè, matrémq; viseret:

Pacta inter eos.

obsidem

Parthi ad eum legati.

Nec viam iis pacis claudit.

Rem nihilominus in Armeniâ gerit.

Tiridates colloquium postulat.

Obsides à Romanis dantur.

*honori

Ita rex ad Corbulonem venit.

Tiridates diadema detracti Neronis subijcit.

Epulo excipitur à Corbulone:

*Et res Romanas discutitur.

*Fortasse, postero

Universidad de Deusto
Biblioteca

obsidem interea filiam tradit, litteráſque ſupplices ad Neronem. Et digreſſus Pacorum apud Medos, Vologeſen Ecbatanis reperit, non incurioſum fratris: quippe & propriis nuntiis à Corbulone petierat, ne quam imaginem ſeruitij Tiridates perferret, [45] neu ferrum traderet, [46] aut cõplexu prouincias obtinentium arceretur, forsbúſve eorum aſſiſteret: tantúſque Romæ, quantus conſulibus, honor eſſet. Scilicet externæ ſuperbiæ ſueto, non erat notitia noſtri: apud quos ius imperij valet, inania tranſmittuntur. Eodem anno Cæſar nationes Alpium maritimarum in ius Latij tranſtulit. [47] Equitum Romanorum locos ſedilibus plebis antepoſuit, apud Circum. [48] Namque ad eam diem indiſcreti inibant; quia lex Roſcia nihil niſi de quatuordecim ordinibus ſanxit. Spectacula gladiatorum idẽ annus habuit, pari magnificentiâ ac priora. Sed [49] feminarum illuſtrium ſenatorúmq. plures per arenam fœdati ſunt. C. Lecanio, M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiſcuas ſcenas frequentandi. Nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis, quos vt parum celebres & tantæ voci anguſtos ſpernebat. Non tamen Romæ incipere [*ſcenas] auſus, greſſus in Achaiam, inſignéſq. & antiquitùs ſacras coronas adeptus, magis ore famâ ſtudia ciuium eliceret. Ergo contractum opidanorum vulgus, & quos è proximis coloniis & municipiis eius rei fama ciuerat, quique Cæſarem per honorem, aut varios vſus ſectantur. etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complent. Illic, plerique vt arbitrabantur, triſte; vt ipſe, prouidum potiùs & ſecundis numinibus euẽnit. Nam egreſſo qui affuerat populo, vacuum & ſine vllius noxâ theatrum collapſum eſt. Ergo per compoſitos cantus grates diis, atq; ipſam recentis caſus fortunam celebrans, petiturúſque maris Hadriæ traiectus, apud Beneuentum interim conſedit: vbi gladiatorum munus à Vatinio celebre edebatur. [50] Vatinius inter fœdiſſima eius aulæ oſtenta fuit, ſutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetiis ſcurrilibus: primò in contumelias aſſumtus, deinde optimi cuiuſq; criminatione eò vſque valuit, vt gratiâ, pecuniâ, vinocendi etiam malis præmĩneret. Eius munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem à ſceleribus ceſſabatur. Iiſdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia ſuper Iuniæ familię claritudinem diuum Auguſtum atauum ferebat. Iuſſi id accuſatores obicere, prodigum largitionibus, nequo aliam ſpem quàm in nouis rebus eſſe. quin eum [51] nobiles habere, quos ab epiſtolis & libellis & rationibus appellet, [52] nomina ſummæ curæ & *meditamenta. Tum intimus quiſque libertorum vincti abreptíque. Et cùm damnatio inſtaret, brachiorum venas Torquatus interſcidit, ſecutáq. Neronis oratio ex more: *Quamuis ſontem & defenſioni meritò diffiſum, victurum tamen fuiſſe ſi clementiam iudicis exſpectaſſet.* Nec multo pòſt [53] omiſsâ in præſens Achaiâ (cauſſæ in incerto fuere) vrbem reuiſit; prouincias Orientis, maximè Ægyptum, ſecretis imaginationibus agitans. Dein edicto teſtificatus non longam ſui abſentiam, & cuncta in Rep. exinde immota ac proſpera fore, ſuper eâ profectione adiit Capitolium, illic veneraturus deos. Cùm Veſtæ quoque templum

Ebit fratres ſalutaturus.

Alpium pars iure Latij donata.

Sedes equitũ in Circo diſcreta.

A. V. C. DCCCXVII.

Videtur delendum.

Neapoli Nero ſe & vocem publicat.

Theatrum ruit ſed ſine noxâ.

Gladiatorũ munus Beneuenti.

A peſſimo Vatinio.

Iunius Torquatus ad mortẽ actus.

Scribæ, medicamenti.

Achaiam Nero cogitat.

plum iniſſet, repentè cunctos per artus tremens, ſeu numine exterrente, ſeu facinorum recordatione nunquá timore vacuus, deſeruit inceptum, cunctas ſibi curas amore patriæ leuiores dictitans. *Vidiſſe ciuium mœſtos vultus, audire ſecretas querimonias, quòd tantũ aditurus eſſet iter, cuius nemo dicos quidem egreſſus toleraret, ſuetis aduerſum fortuita aſpectu Principis refoueri. Ergo vt in priuatis neceſſitudinibus proxima pignora præualerent; ita populum Romanum vim plurimam habere: parendumq; retinenti.* Hæc atq; talia plebi volenti fuere, voluptatum cupidine, & quæ præcipua cura eſt, rei frumẽtarię anguſtias ſi abeſſet metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coràm atrocior haberetur, dehinc, quæ natura magnis timoribus, deterius credebant quod euenerat. [54] Ipſe quò fidem acquireret, nihil vſquam perinde lætum ſibi; [55] publicis locis ſtruere conuiuia, totaque vrbe quaſi domo vti. Et celeberrimę luxu famáque epulę fuere, quas Tigellino paratas, vt exemplum referam, ne ſæpius eadem prodigẽtia narranda ſit. Igitur [56] in ſtagno Agrippæ fabricatus eſt ratem, cui ſuperpoſitum conuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore diſtinctæ. Remigéſque exoleti, per ætates & ſcientiam libidinum componebantur. Volucres & feras, diuerſis è terris, & animalia maris Oceano abuſque petiuerat. Crepidinibus ſtagni [57] lupanaria aſtabant, illuſtribus feminis completa. Et contrà [58] ſcorta viſebantur, nudis corporibus. Iam geſtus motúſque obſceni, & poſtquá tenebræ incedebant, quantum iuxta nemoris, & circumiecta tecta, conſonare cantu & luminibus clareſcere. Ipſe per licita atque illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret; niſi paucos poſt dies vni ex illo contaminatorum grege, [59] cui nomẽ Pythagoræ fuit, in modum ſolennium coniugiorum denupſiſſet. Inditum Imperatori flammeum. [60] * Miſſi auſpices duo, & genialis torus, & faces nuptiales; cuncta denique ſpectata, quæ etiam in feminâ nox operit. Sequitur clades, forte, an dolo Principis incertum: nam vtrumque auctores prodidere: ſed omnibus quæ huic vrbi per violentiam ignium acciderunt, grauior atque atrocior. Initium in eâ parte Circi ortum, quæ Palatino Cælióque montibus contigua eſt. Vbi [61] per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, ſimul cœptus ignis, & ſtatim validus, ac vento citius longitudinem Circi corripuit. Neque enim domus munimentis ſeptæ, vel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendium, plana primùm, deinde in edita aſſurgens, rurſus inferiora populando anteiit remedia velocitate mali, & obnoxiâ vrbe artis itineribus, hucque & illuc flexis, atque [62] enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta pauentium feminarum [63] feſſa * [ætate] aut rudis puritiæ ætas, quique ſibi, quique aliis conſulebant, dum trahunt inualidos aut opperiuntur, pars morans, pars feſtinans, cuncta impediebant: & ſæpe dum in tergum reſpectant, lateribus aut fronte circumueniebantur: vel ſi in proxima euaſerant, illis quoque igni correptis, etiam quæ longinqua credidérant, in eodem caſu reperiebantur. Poſtremò quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, ſterni per agros: quidam amiſſis omnibus fortunis diurni quoque victus, alij caritate ſuorum quos eripere nequiuerant, quamuis patente effugio interiere. Nec

Omittit.

Quaſi caritate plebis & patriæ.

Infames eius epulæ.

Magno ſumptu.

Turpi libidine.

Denique (ô ſceleſtus, ſceleſtus!) nubit.

Forti, Vide

Incendium grande Romæ.

Miſera eius facies.

Delendum videtur.

Quod nec restingui licuit.

quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium; & qui alij palàm faces iaciebant, atque esse sibi auctorem vociferabantur: siue vt raptus licentiùs exercerent, seu iussu. Eo in tempore Nero Antij agens, non antè in vrbem regressus est, quàm domui eius,[64] quâ palatium & Męcenatis hortos continuauerat, ignis propinquaret. Neque tamen sisti potuit, quin & palatiũ & domus & cuncta circùm haurirentur. Sed solatium populo exturbato & profugo,[65] campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit. Et subitaria ædificia exstruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. Subuectaque vtensilia ab Hostiâ, & propinquis municipiis.[66] pretiumque frumenti minutum, vsque ad ternos nummos. Quæ quamquam popularia, in irritum cadebant, quia peruaserat rumor: ipso tempore flagrantis vrbis, inisse eum domesticam scenam, & cecinisse Troianum excidiũ, præsentia mala vetustis cladibus assimulãtem.[67] Sexto demùm die apud imas Esquilias finis incendio factus, proruptis per immensum ædificiis, vt continuæ violentiæ campus & velut vacuum cælum occurreret. Necdum posito metu[68] redibat. * Leuis rursum grassatus ignis, patulis magis vrbis locis, eóque strages hominum minor. delubra deûm, & porticus amœnitati dicatæ latiùs procidêre. Plúsque infamiæ id incendium habuit, quia[69] prædiis Tigellini Æmylianis proruperat.[70] Videbatúrque Nero condendæ vrbis nouæ, & cognomẽto suo appellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur: quarum quattuor integræ manebant, tres solo tenus deiectæ: septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera & semiusta. Domuum, & insularum, & templorum, quæ amissa sunt, numerum inire haut promtum fuerit: sed[71] vetustissimâ religione, quod Seruius Tullius Lunæ, & Magna ara fanúmque quæ præsenti Herculi Arcas Euander sacrauerat, ædésque Statoris Iouis vota Romulo, Numæque regia, & delubrum Vestæ cum penatibus populi Romani, exusta. iam opes tot victoriis quæsitæ, & Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta; quamuis in tantâ resurgentis vrbis pulchritudine, multa seniores meminerant. quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent,[72] XIIII. Kalen. Sextiles principium incendij huius ortum, quo & Senones captam vrbem inflammauerãt. Alij eò vsque curâ progressi sunt, vt[73] totidẽ annos mensésq; & dies inter vtraque incendia numerent. Ceterùm Nero vsus est patriæ ruinis, exstruxítque domum, in quâ haut perinde gemmæ & aurum miraculo essent; solita pridem, & luxu vulgata, quàm[74] arua & stagna, & in modũ solitudinum hinc siluę, indè aperta spatia, & prospectus: magistris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium & audacia erat; etiam quæ natura denegauisset, per artem tentare, & viribus Principis illudere. Namque[75] ab lacu Auerno nauigabilem fossam vsque ad ostia Tiberina depressuros promiserant, squalenti litore, aut per montes aduersos. Neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cetera abrupta, aut arentia, ac si perrumpi possent, intolerandus labor, nec satis causſæ. Nero tamen, vt erat incredibilium cupitor, effodere proxima Auerno iuga connixus est: manéntque vestigia irritæ spei.[76] Ceterùm vrbis

Domus etiã Principis exusta.

Receptacula quædam plebi data.

At ille vanit inter flammas.

Nec sine eius nutu videbatur id incendium.

Ceterum tota pene Roma eo corrupta:

Et vetustissima templa:

Innumera ornamenta.

Nero domum sibi exstruit,

Laxitate & splendore mirificam.

vrbis quæ domus supererant, non vt post Gallica incendia, nullâ distinctione, nec passim erectæ: sed dimẽsis vicorum ordinibus, & latis viarum spatiis,[77] cohibitâ ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, additisque porticibus, quæ frontem insularum protegerent. Easque porticus Nero suâ pecuniâ exstructurum, purgatásque areas domuis traditurum, pollicitus est. Addidit præmia pro cuiusque ordine, & rei familiaris copiis: finiuitque tempus, intra quod effectis domibus aut insulis, adipiscerentur. Ruderi accipiendo Hostienses paludes destinabat, vrbique naues quæ frumentum Tiberi subuectassent, onustæ ruderi decurrerent. Ædificiáque ipsa certâ sui parte, sine trabibus,[78] saxo Gabino Albanóque solidarentur: quòd is lapis igni imperuius est.[79] Iam aqua priuatorum licentiâ intercepta, quo largior & pluribus locis in publicum flueret, custodes: & subsidia reprimendis ignibus, in propatulo quisque haberet:[80] nec communione parietum, sed propriis quæque muris ambirentur. Ea ex vtilitate accepta decorem quoque nouæ vrbi attulere. Erant tamen qui crederẽt veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde solis vapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, & nullâ vmbrâ defensam, grauiore æstu ardescere. Et hæc quidem humanis consiliis prouidebantur. Mox petita à diis piacula, aditique Sibyllæ libri, ex quibus supplicatum Vulcano & Cereri Proserpinæque, ac propitiata Iuno per matronas, primùm in Capitolio, deinde apud proximum mare. Vnde hausta aquâ, templum & simulacrum deæ prosperſum est; &[81] lectisternia ac peruigilia celebrauere feminæ quibus mariti erant.[82] Sed non ope humanâ, non largitionibus Principis aut deûm placamentis, decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia inuisos,[83] vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis eius CHRISTVS, qui Tiberio imperitante,[84] per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. Repressáque in præsens * exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modò per Iudæam originem eius mali, sed per vrbem etiam: quò cuncta vndique atrocia aut pudenda confluunt, celebrantúrque. Igitur primò correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haut perinde in crimine incendij, quàm[85] odio humani generis conuicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent; aut crucibus affixi, aut flammandi; atque vbi defecisset dies,[86] in vsum nocturni luminis vrerẽtur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrũ edebat,[87] habitu aurigæ permixtus plebi, vel * circulo insistens. Vnde quamquam aduersus fontes & nouissima exempla meritos, miseratio oriebatur; tamquam non vtilitate publicâ, sed in sæuitiam vnius absumerentur. Interea conferendis pecuniis peruastata Italia, prouinciæ euersæ, sociique populi, & quæ ciuitatum liberæ vocantur. Inq; eam prædam etiam dij cessere, spoliatis in vrbe templis,[88] egestóque auro, quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani ætas prosperè aut in metu sacrauerat. Enimuerò[89] per Asiam atque Achaiam non dona tantùm, sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas prouincias

Ipsa vrbs cœpta instaurari:

Sed ad mensuram & compositè.

Etiã firmior contra incendia;

Et veteri pulchrior: Non tamen salubrior.

Diis supplicia instituta.

Et alia supplicia in Christianos, quasi incendiarios.

**Vat.* exitialis

Tacè impie.

Insignia in eos crudelitas.

Nero interea aurigatur.

**cuniculo*

Italiam & prouincias exhaurit.

Templa diu spoliat.

Acrato, ac [90] Secundo Carinate. Ille libertus cuiquinque flagitio promtus: hic Græcâ doctrinâ ore tenus exercitus, [91] animũ bonis artibus non induerat. Ferebatur Seneca, quò inuidiam sacrilegij à semet auerteret, longinqui ruris secessum orauisse: & postquam non concedebatur, fictâ valetudine quasi æger neruis, cubiculum non egressus. Tradidere quidam, venenum ei per libertum ipsius cui nomen Cleonicus, paratum, iussu Neronis: vitatúmque à Senecâ proditione liberti, seu propriâ formidine, [92] dum simplici victu, & agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret, profluente aquâ vitam tolerat. Per idem tempus gladiatores apud opidum Preneste, tentatâ eruptione, præsidio militis, qui custos adesset, coërciti sunt: iam Spartacum & vetera mala rumoribus ferente populo, vt est nouarum rerum cupiens pauidúsque. Nec multo pòst clades rei naualis accipitur, non bello (quippe haut aliàs tam immota pax) sed centum ad diem in Campaniam redire classem Nero iusserat, non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores quamuis sæuiente pelago à Formiis mouere, & graui Africo, [93] dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis litoribus impacti, triremium plerasque, & minora nauigia passim amiserunt. Fine anni vulgantur prodigia imminentium malorum nuntia. Vis fulgurum non aliàs crebrior, & sidus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorúmve animalium partus abiecti in publicum, aut [94] in sacrificiis quibus grauinatus vitulus, cui caput in crure esset. Secutáque haruspicum interpretatio: parari rerum humanarum aliud caput, sed non fore validum, neque occultum: quia in vtero repressum, aut iter iuxta editũ sit. [95] Ineunt deinde consulatum Silius Nerua, & Atticus Vestinus, cœptâ simul & auctâ coniuratione, in quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles, feminæ etiam, cùm odio Neronis, tum fauore in C. Pisonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas insignésque familias paternâ nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem aut species virtutibus similes. [96] Namque facundiam tuendis ciuibus exercebat, largitionem aduersus amicos; & ignotis quoque comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut voluptatum parcimonia. Lenibabatur, qui in tantâ vitiorum dulcedine summum imperium non restrictum, nec perseuerum volunt. Initium coniurationi non à cupiditate ipsius fuit. nec tamen facilè memorauerim, quis primus auctor, cuius instinctu concitum sit, quod tam multi sumserunt. Promptissimos [97] Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpicium Asprum centurionem exstitisse constantia exitus docuit. Et Lucanus Annæus, Plautiúsque Lateranus consul designatus, viuida odia intulere. Lucanum propriæ caussæ accendebant, [98] quòd famam carminum eius premebat Nero, [99] prohibuerátque ostentare, *vanus assimulatione. Lateranum consulem designatum, nulla iniuria, sed amor Reipub. sociauit. At Flauius Sceuinus & Afranius Quinctianus, vterq; senatorij ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris capessiuere. Nam Sceuino dissoluta

Seneca vocem aut mẽtem his sceleribus non commodat.
Venenum ei paratum.
Continentia hominis.
Clades in mari.
Prodigia plura.
A. V. C. DCCCXIIX.
Coniuratio in Neronem.
Capite C. Pisone.
Illę descriptius.
Et qui precipui in eâ.
Lucanus poëta.
Fam. vanâ.
Sceuinus.

dissoluta luxu mens, & proinde vita somno languida. [100] Quinctianus, *molli corpore infamis, & à Nerone probroso carmine diffamatus, contumelias vltum ibat. Ergo dum scelera Principis, & finem adesse imperij, diligendúmque qui fessis rebus succurreret, inter se aut inter amicos iactũt, aggregauere Tulliũ Senecionem, Cetuarium Proculum, Vulcatium Araricum, Iulium Tugurinum, Munatiũ Gratum, [101] Antonium Natalem, Martium Festum, equites Romanos: ex quibus [102] Senecio è præcipuâ familiaritate Neronis specie amicitiæ etiam tũ retinens, eò pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat. Ceteris spes ex nouis rebus petebatur. Asciræ sunt [103] super Subrium & Sulpicium, de quibus rettuli, militares manus, Granius Siluanus & Statius Proximus, tribuni cohortium prętoriarum, Maximus Scaurus & Venetus Paullus centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo præfecto videbatur: quem vitâ famáque laudatum, per sæuitiam impudicitiámque Tigellinus in animo Principis anteibat, fatigabátque criminationibus, ac sæpe in metum adduxerat, quasi adulterum Agrippinæ & desiderio eius vltioni intentum. Igitur vbi coniuratis præfectum quoque prætorij in partes descendisse, crebro ipsius sermone facta fides; promtius iam de tempore ac loco cædis agitabant. Et cepisse impetum Subrius Flauius ferebatur, in scenâ canentem Neronem aggrediendi, aut cùm ardẽte domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus. Hìc occasio solitudinis, ibi ipsa frequentia tanti decoris testis, pulchertimum animum exstimulauerant: nisi impunitatis cupido retinuisset, magnis semper conatibus aduersa. Interim [104] contantibus prolatantibúsque spem ac metum, Epicharis quædam, [105] incertum quónam modo scisitata (neque illi ante vlla rerum honestarum cura fuerat) accendere, & arguere coniuratos: ac postremò lentitudinis eorum pertæsa, & in Campaniâ agens primores classiariorum Misenensium labefacere, & conscientiâ illigare connixa est tali initio. [106] Erat Chiliarchus in eâ classe Volusius Proculus, occidendæ matris Neronis inter ministros non ex magnitudine sceleris prouectus, vt rebatur. Is mulieri olim cognitus, seu recẽs ortâ amicitiâ, dum merita erga Neronem sua & quàm in irritum cecidissent, aperit, adiicitque questus & destinationem vindictæ, si facultas oriretur, spem dedit posse impelli & plures conciliare. nec leue auxilium in classe, crebras occasiones, quia Nero multo apud Puteolos & Misenum maris vsu lætabatur. Ergo Epicharis plura, & omnia scelera Principis orditur. [107] Neq; senatui, *quid manere, sed prouisum quo nam modo pœnas versæ Reip. daret: accingeretur modò, nauaret operam, & militum acerrimos duceret in partes, ac digna pretia exspectaret. Nomina tamen coniuratorũ reticuit, Vnde Proculi indicium irritum fuit, quamuis ea quæ audierat ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, & cum indice compositа, nullis testibus innixum facilè confutauit. Sed ipsa in custodiâ retenta est, suspectâte Nerone, haut falsa esse etiam quæ vera non probabantur. Coniuratis tamen metu proditionis placitum maturare cædem apud Baias, in villâ Pisonis: cuius amœnitate captus Cæsar crebrò *ventitabat, baln eáque & epulas imbat omissis excubiis, & fortunæ suæ mole. Sed abnuit.

Quinctianus.
Fam. molliti corporis
Plures alij.
Etiam ex prætorio.
Imò & ipse Præfectus.
Flauij honestus impetus.
Sed ignauiter remissus.
Epicharis moras ægrè fert.
Proculum asciscere conatur.
Ille eam defert.
Constanter hæc refutat.
Consilium cadendi Tyranni apud Baias.
crebrò eò ventitabat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed iterum omissum.

Metu ne alij arriperent Imperium.

abnuit Piso, inuidiam prætendens, si facta mensæ diique hospitales cędę qualiscumque Principis cruentarętur. Melius apud vrbem in illâ inuisâ & spoliis ciuium exstructâ domo, vel in publico patraturos, quod pro Rep. suscepissent. Hæc in commune: ceterùm timore occulto, [108] ne L. Silanus eximiâ nobilitate, disciplináque C. Cassij apud quę educatus erat, ad omnem clàritudinem sublatus, imperiũ inuaderet, promtè datu-ris operam qui à coniuratione integri essent, quiq; miserarentur Nero-nem tanquam per scelus interfectum. Plerique Vestini quoque consulis acre ingenium vitauisse Pisonem crediderunt, [109] ne* à libertate moue-retur, vel dilecto Imperatore alio, sui muneris Remp. faceret. Etenim expers coniurationis erat, quàuis super eo crimine Nero vetus aduersus

Denique placuit Circensibus eum aggredi.

infontem odium expleuerit. Tandem statuêre [110] Circensium ludorum die, qui Cereri celebratur, exsequi destinata: quia Cæsar ratus egressu, domo aut hortis clausus, ad ludicra Circi ventitabat, promtioréque aditus erant lætitiâ spectaculi. Ordinem insidiis composuerant, vt Late-ranus quasi subsidium rei familiari oraret deprecabundus & genibus Principis accidens, prosterneret incautum premerętque, animi validus, & corpore ingens. Tum iacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & ceterorum [111] vt quisque audentiæ habuisset, accurrerẽt, trucidarẽt-que: primas sibi partes expostulante Sceuino, qui [112] pugionem templo Salutis in Etruriâ, siue, vt alij tradidere, Fortunæ Ferentano in opido detraxerat, gestabátque velut magni operis sacrum. Interim Piso apud ædem Cereris opperiretur, vnde eum præfectus Fenius & ceteri accitum ferrent in castra, comitante Antoniâ Claudij Cęsaris filiâ, ad eliciendum vulgi fauorem. quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo tradi-tum non occultare in animo fuit, [113] quamuis absurdum videretur & inane, aut ipsi Antoniam nomen & periculum commodauisse, aut Pisonem notum amore vxoris, alij matrimonio se obstrinxisse: nisi si

Fatũ negat, & coniuratio detegitur.

cupido dominandi cũctis affectibus flagrantior est. [114] Sed mirum quàm inter diuersi generis, ordinis, ætatis, sexus, dites, pauperes, taciturnitate

Per vanitatem Sceuini.

omnia cohibita sint: [115] donec proditio cœpit è domo Sceuini. Qui pri-die insidiarum, multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, testamentum obsignauit: promtum vaginâ pugionem, de quo suprà rettuli, vetustate obtusum increpans, asperari saxo, & mucronem ardescere iussit. Eámque curam liberto Milicho mandauit. Simul affluentius solito conuiuium initum, seruorum carissimi libertate, & alij pecuniâ donati. Atque ipse mæstus, & magnæ cogitationis manifestus erat, quamuis lætitiam vagis sermonibus simularet. Postremò vulneri-

Milichus suspicionas arripit.

bus ligamenta, quibúsque sistitur sanguis parare eundem Milichum monet: siue gnarum coniurationis, & hucusque fidum, seu nescium, & tunc primùm arreptis suspicionibus, vt plerique tradidere, de conse-quentibus. Nam cùm secum seruilis animus præmia perfidiæ reputauit, támúlque immensa pecunia & potentia obuersabantur, cessit fas, &

Cum vxore communicat.

salus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Etenim vxoris quoque consilium assumserat, muliebre ac deterius, quippe vltrò metum inten-tabat, multósque astitisse libertos ac seruos, qui eadem viderint: nihil profuturum vnius silentium. at præmia penes vnum fore, qui indicio præue-

Ad Principem defert.

præuenisset. Igitur cœptâ luce Milichus in hortos Seruilianos pergit: & cum foribus arceretur, magna & atrocia afferre dictitans, deductusq; ab ianitoribus [116] ad libertũ Neronis Epaphroditũ, mox ab eo ad Neronem, vrgens periculum, graues coniurationes, & ceterà quæ audierat, cõiecta-uerátque, docet. Telum quoque in necem eius paratum ostendit, acci-rique reum iussit. Is raptus per milites, & defensionem orsus, *Ferrum cuius argueretur, olim religione patriâ cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptum* respondit. *Tabulas testamenti sæpius à se, & incu-stoditâ dierum obseruatione, signatas. Pecunias & libertates seruis & antè dono datas, sed ideo tunc largiùs, quia tenuiam re familiari, & instantibus creditoribus, testamento diffideret. Enim verò liberales semper epulas stru-xisse, & vitam amœnam, & duris iudicibus parum probatam. Fomenta vul-neribus nulla iussa suo, sed quia cetera palàm vana obtecisset, adiungere crimen visum, se parituŕ indicem & testem facere.* Adiicit dictis cõstantiam. incu-sat vltrò intestabilem, & cõsceleratum, tantâ vocis ac vultus securitate, vt labaret indicium, nisi Milichum vxor admonuisset, Antonium Na-talem multa cum Sceuino, [117] ac secretò collocutum, & esse vtrosque C. Pisonis intimos. Ergo accitus Natalis: & diuersi interrogantur, quis-nam is sermo, quâ de re fuisset. Tum exorta suspicio, quia non con-gruentia responderant. Inditáque vincla. Et tormentorum aspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius cõiurationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pisone primùm fatetur. Deinde adiicit An-næum Senecam, siue internuncius inter eum Pisonémque fuit, siue vt Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecæ, omnes ad eum oppri-mendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio Sceuinus quoque pari imbecillitate, an cuncta iam patefacta credens, nec vllum silentij emolumentum, edidit ceteros. Ex quibus Lucanus, Quinctia-núsque, & Senecio diu abnuêre. Pòst promissâ impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Atillam matrem suam. Quinctianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem amicorum præcipuos nominauere. Atque interim Nero recordatus Volusij Proculi indicio Epicharim attineri, ratúsque muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illam non verba, non ignes, non ira eo acrius tor-quentium ne à feminâ spernerentur, peruicere quin obiecta dẽnegaret. Sic primus quæstionis dies contemtus. Postero [118] cùm ad eosdem cru-ciatus retraheretur gestamine sellæ (nam dissolutis membris insistere nequibat) vinclo fasciæ quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit ceruicem, & corporis pondere connisa, tenuem iam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier in tantâ necessitate alienos ac propè ignotos protegendo, cùm ingenui & viri & equites Romani [119] senatorésque intacti tormentis, carissima quę-que suorum pignorum proderẽt. Non enim omittebant Lucanus quo-que & Senecio & Quinctianus passim conscios edere, magis magisque pauido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepsisset. Quin & vrbem per manipulos occupatis mœnibus, insesso etiam mari & amne, velut in custodiam dedit. Volitabántque per fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorum pedites equitésque permixti

Sceuinus sistitur.

Et fidenter se defendit.

Libertum arguit. Iam labantem, nisi vxor suburnisset.

Natalis vocatus:

Et tota res patefacta.

Seneca accusatus.

Lucanus.

Alij.

Epicharis admota tormentis. Nil fatetur.

Quin vltrò sese examinat.

Nero pauidus præsidia vbique disponit.

Germa-

Agmina reorum trahuntur.

Germanis, quibus fidebat Princeps quasi externis. Continua hinc & iuncta agmina trahi, ac foribus hortorum adiacere. Atque vbi dicendam ad causſam introiſſent, lætatum erga coniuratos, ſi fortuitus ſermo, & ſubiti occurſus, ſi conuiuium, ſi ſpectaculum ſimul inſſent pro crimine accipi: cùm ſuper Neronis ac Tigellini ſæuas percontationes, Fenius quoque Rufus violenter vrgeret, nondum ab indicibus nominatus, ſed quò fidem inſcitiæ pararat, atrox aduerſus ſocios. Idem Subrio Flauio aſſiſtenti. annuentique an inter ipſam cognitionem diſtringeret gladium, cædémque patraret, *retinuit, infregitque impetum iam manum ad capulum referentis. Fuere qui proditâ coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarẽtur Piſonem pergere in caſtra, aut [120] roſtra eſcendere, ſtudiáque militum & populi tentare: *ſi conatibus eius conſcij aggregarentur, ſecuturos etiã integros. magnamq; motæ rei famam, quæ plurimum in nouis cõſilijs valeret. Nihil aduerſum hoc Neroni prouiſum. etiam fortes viros ſubitis terreri; ne dum ille ſcenicus, Tigellino ſcilicet cum pellicibus ſuis comitante; arma contra cieret. Multa experiendo fieri, quæ ſegnibus ardua videantur. Fruſtra ſilentium & fidem in tot conſciorum animis & corporibus ſperari. Cruciatu aut præmio, cuncta peruia eſſe. Venturos qui ipſum quoque vincirent, poſtremò indignâ nece afficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat, dum miles potius deeſſet, & plebes deſereret, dum ipſe maioribus, dum poſteris, ſi vita præriperetur, mortem approbaret?* Immotus iis, & paululum in publico verſatus, poſt domi ſecretus, animum aduerſum ſuprema firmat, donec manus militum aduenirent, quos Nero tirones aut ſtipendiis recentes dilegerat. Nam vetus miles timebatur, tamquam fauore imbutus. Obiit abruptis brachiorum venis. Teſtamentum fœdis aduerſus Neronem adulationibus, amori vxoris dedit, quam degenerem, & ſolâ corporis formâ commendatam, amici matrimonio abſtulerat. Nomen mulieris Arria Galla, priori marito, Domitius Silius: hic patientiâ, illa impudicitiâ, Piſonis infamiam propagauere. Proximam necem Plautij Laterani conſulis deſignati Nero adiungit, adeò properè, vt non complecti liberos, [121] non illud breue mortis arbitrium permitteret. [122] Raptus in locum ſeruilibus pœnis ſepoſitum, [123] manu Statij tribuni trucidatur, plenus conſtantis ſilentij, nec tribuno obiiciens eandem conſcientiam. Sequitur cædes Annæi Senecæ lætiſſima Principi, non quia coniurationis manifeſtum compererat, ſed vt ferro graſſaretur, quando venenum non proceſſerat. Solus quippe Natalis, & hactenus promſit: miſſum ſe ad ægrotum Senecam, vt viſeret conquereretúrque, cur Piſonem aditu arceret? melius fore ſi amicitiam familiari congreſſu exercuiſſent. Et reſpondiſſe Senecam, ſermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: ceterùm ſalutem ſuam incolumitate Piſonis inniti. Hæc ferre Granius Siluanus tribunus prætoriæ cohortis, & an dicta Natalis, ſuáque reſponſa noſceret, percontari Senecam iubetur. Is, fortè an prudens, ad eum diem ex Campaniâ remeauerat, quartúmque apud lapidẽ ſuburbano rure ſubſtiterat. Illò propinquâ veſperâ tribunus venit, & villam globus militum ſepſit. Tum ipſi [124] cum Pompeiâ Paulinâ vxore & amicis duobus epulanti mãdata Imperatoris edidit. Seneca*

Penú Ruſi diſſimulatio.

**Faim. tenuit*

Piſonem indarea ad conandũ multi hortantur: Bonis rationibus.

Non illi ea animus.

Mortem ſumit.

Supremis tabulis adulatur Tyranno.

Plautij Laterani egregia mors.

Sapientia, id eſt, Senecæ, cæſes.

Qui in rure ſuburbano.

miſſum ad ſe Natalem, conqueſtúmque nomine Piſonis quòd viſendo eo prohiberetur, ſe ratione valetudinis & amore quietis, excuſauiſſe reſpondit. *Cur ſalutem priuati hominis incolumitati ſuæ anteferret, cauſſam non habuiſſe.* [125] *nec ſibi promtum in adulationes ingenium. Idq; nulli magis gnarum quàm Neroni, qui ſæpiùs libertatem Senecæ, quàm ſeruitium expertus eſſet.* Vbi hæc à tribuno relata ſunt, Poppæâ & Tigellino coram, quod erat ſæuienti Principi intimum conſiliorum, interrogat, an Seneca voluntariam mortem pararet? Tum tribunus [126] nulla pauoris ſigna, nihil triſte in verbis eius aut vultu deprehenſum confirmauit. Ergo regredi, & indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Ruſticus, non eo quo venerat itinere reditum, ſed flexiſſe ad Fenium præfectum, & expoſitis Cæſaris iuſſis, an obtemperaret interrogauiſſe: monitúmque ab eo, vt exſequeretur, fatali omnium ignauiâ. Nam & Siluanus inter coniuratos erat, augebátque ſcelera in quorum vltionem conſenſerat. Voci tamen & aſpectui pepercit. intromiſitque ad Senecam vnum ex cẽturionibus, qui neceſſitatem vltimam denuntiaret. Ille interritus poſcit teſtamenti tabulas: ac denegante centurione, conuerſus ad amicos, *quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod vnum iam tamen & pulcherrimum habebat, imaginem vitæ ſuæ relinquere teſtatur. cuius ſi memores eſſent bonarum artium, famam tam conſtantis amicitiæ laturos.* Simul lacrymas eorum, modò ſermone, modò intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem reuocat, rogitans: *Vbi præcepta ſapientiæ? vbi tot per annos meditata ratio aduerſum imminentia? Cui enim ignaram fuiſſe ſæuitiam Neronis? Neque aliud ſupereſſe poſt matrem fratrémque interfectos, quàm vt educatorus præceptorúq; necem adiceret.* Vbi hæc atque talia velut in commune diſſeruit, complectitur vxorem. & paululum aduerſus præſentem formidinem mollitus, rogat orátq; temperaret dolori, ne æternum ſuſciperet, ſed in contemplatione vitæ per virtutem actæ, deſiderium mariti ſolatiis honeſtis toleraret. Illa cõtrà, ſibi quoque deſtinatam mortem adſeuerat, manúmq; percuſſoris expoſcit. Tum Seneca gloriæ eius non aduerſus, ſimul amore, ne ſibi vnicè dilectam ad iniurias relinqueret: *Vitæ*, inquit, *delinimenta monſtraueram tibi, tu mortis decus mauis. non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus conſtantia penes vtroſque par, claritudinis plus in tuo fine.* Poſt quę, eodem ictu brachia ferro exſoluunt. Seneca, quoniam ſenile corpus & paruo victu tenuatum, lenta effugia ſanguini præbebat, crurum quoque & poplitum venas abrumpit. Sæuiſque cruciatibus defeſſus, ne dolore ſuo animum vxoris infringeret, atque ipſe viſendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, ſuadet in aliud cubiculum abſcederet. Et nouiſſimo quoque momento ſuppeditante eloquentiâ, aduocatis ſcriptoribus, pleraque tradidit, quæ in vulgus edita eius verbis, inuertere ſuperſedeo. At Nero, nullo in Paulinam proprio odio, ac ne gliſceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus militibus, ſerui libertíque obligant brachia, premunt ſanguinem, incertum an ignaræ. Nam vt eſt vulgus ad deteriora promptum, non defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam ſociatæ cum marito mortis petiuiſſe, deinde oblatâ mitiore ſpe, blandimentis vitę euictam, cui addidit paucos poſtea annos,

Libera eius reſponſio ad quæſita.

Conſtantia in verbis & vultu.

Mori ei inuidia.

Verba viri vltima. vtinam ipſa!

Vxorem affatur & firmat.

Sed commori illa vult.

Venus ſibi pariter incidunt.

Seneca noſter lentè & grè moritur.

Multa dicit, & loquitur.

Paulina eius viuere cogitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

laudabili in maritum memoriâ, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, vt ostentui esset, multum vitalis spiritus egestum. Seneca interim durante tractu, & lentitudine mortis, Statium Annæum diu sibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat prouisum pridem [127] venenum, quo damnati publico Athenienſium iudicio exstinguerentur, promeret: allatúmque hausit fruſtrà, frigidis iam artibus & clauſo corpore aduerſum vim veneni. Poſtremò ſtagnum calidæ aquæ introiit, reſpergens proximos ſeruorum, additâ voce, [128] *Libare ſe liquorem illum* IOVI *liberatori*. Exin balneo illatus, & vapore eius exanimatus, ſine vllo funeris ſollenni crematur. Ita codicillis præſcripſerat, cùm etiam tum prædiues & præpotens, ſupremis ſuis conſuleret. Fama fuit, Subrium Flauium cum centurionibus occulto cõcilio, neque tamen ignorante Senecâ, deſtinauiſſe, vt poſt occiſum ope Piſonis Neronem, Piſo quoque interficeretur, traderetúrque imperium Senecæ, quaſi inſonti, claritudine virtutum ad ſummum faſtigium dilecto. Quin & verba Flauij vulgabantur, *Non referre dedecori, ſi citharœdus dimoueretur, & Tragœdus ſuccederet*, quia vt Nero citharâ, ita Piſo Tragico ornatu canebat. Ceterùm militaris quoque conſpiratio non vltrà fefellit, accenſis indicibus ad prodendum Fenium Ruſum; quem eundem conſcium & inquiſitorem non tolerabant. Ergo inſtanti minitantíque [129] *renitens Sceuinus, neminem ait plura ſcire quàm ipſum. Hortatúrque vltrò redderet tam bono Principi vicem. Non vox aduerſum ea Fenio, non ſilentium, ſed verba ſua præpediens, & pauoris manifeſtus. ceteríſque, ac maximè Ceruario Proculo equite, ad conuincendum eum cõniſis, iuſſu Imperatoris à Caſſio milite, qui ob inſigne corporis robur adſtabat, corripitur, vincitúrque. Mox eorum indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primò diſſimilitudinem morum ad defenſionem trahens, neque ſe armatum cum inermibus effeminatis tantum facinus conſociaturum. Dein poſtquam vrgebatur, confeſſionis gloriam amplexus, interrogatúſque à Nerone, [130] quibus cauſſis ad obliuionem ſacramenti proceſſiſſet: *Oderam te*, inquit, *nec quiſquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruiſti. odiſſe cœpi poſtquam parricidâ matris & vxoris, auriga, hiſtrio & incendiario extitiſti*. Ipſa rettuli verba, quia non vt Senecæ, vulgata erant. Nec minus noſci decebat militaris viri * ſenſus [131] & incomtos & validos. Nihil in illâ coniuratione grauius auribus Neronis accidiſſe conſtitit, qui vt faciendis ſceleribus promtus, ita audiendi quæ faceret, inſolens erat. [132] Pœna Flauij Veiano Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro ſcrobem effodi iuſſit, quem Flauius vt humilem & anguſtum increpans, circumſtantibus militibus: *Ne hoc quidem*, inquit, *ex diſciplinâ*. [133] admonitus fortiter protendere ceruicem: *Vtinam*, ait, *tu tam fortiter ferias*. Et ille multum tremens, cùm vix duobus ictibus caput amputauiſſet, ſæuitiam apud Neronem iactauit, [134] ſeſquiplagâ interfectum à ſe dicendo. Proximum conſtantiæ exemplum, Sulpicius Aſper centurio præbuit. percontanti Neroni, cur in cædem ſuam conſpirauiſſet? breuiter reſpondens: [135] *Non aliter tot flagitiis eius * ſubueniri poſſe*. Tum iuſſam pœnam ſubiit. Nec ceteri centuriones in perpetiendis ſuppliciis degenerauere. At non Fenio Rufo par animus, ſed lamentationes ſuas*

Ipſe cicutam ſumit.

Denique balnei vapore exanimatur.

Rumor de Imperio ad Senecam transferendo. Sed non tam felix Roma.

Fenius Praefectus tãdem detectus.

**renidens*

Et Flauius Tribunus.

Qui primò negat:

Mox cum inſectatione fatetur.

**Rhenanus*, ſenſus incomtos ſed validos.

Militariter moritur.

Aſper pari fiduciâ.

**Faber*, obuenire.

Fenius contrà, mulierariter.

ſuas etiam in teſtamentum contulit. Opperiebatur Nero vt Veſtinus quoque conſul in crimen traheretur, violentum & infenſum ratus: ſed coniurati conſilia cum Veſtino non miſcuerant, quidam vetuſtis in eum ſimultatibus, plures quia præcipitem & inſociabilem credebant. Ceterùm Neronis odium aduerſus Veſtinum ex intimâ ſodalitate cœperat, dum hic ignauiam Principis penitus cognitam deſpicit, [136] ille ferociam *amici metuit, ſæpe aſperis facetiis illuſus; quæ vbi multum ex vero traxere, acrem ſui memoriam relinquunt. Acceſſerat recens cauſſa, quòd Veſtinus [137] Statiliam Meſſallinam matrimonio ſibi iunxerat, haut neſcius inter adulteros eius & Cęſarem eſſe. Igitur nõ crimine, non accuſatore exſiſtente, quia ſpeciem indicij induere non poterat, ad vim dominationis conuerſus, Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit: iubétque præuenire conatus conſulis, occupare velut arcem eius, opprimere dilectam iuuentutem, quia Veſtinus imminentes foro ædes, [138] decoráque ſeruitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia conſulis impleuerat. Conuiuiũ celebrat, nihil metuens, an diſſimulando metu, cùm ingreſſi milites vocari eum à tribuno dixere. Ille nihil demoratus exſurgit. & omnia ſimul properantur, clauditur cubiculo, præſto eſt medicus, abſcinduntur venæ, vigens adhuc balneo infertur, calidâ aquâ merſatur, nullâ editâ voce, quâ ſemet miſeraretur. Circumdati interim cuſtodiâ qui ſimul diſcubuerant, nec niſi prouectâ nocte emiſſi ſunt, poſtquam pauorem eorum imminens exitium opperientium & imaginatus & irridens Nero, ſatis ſupplicij luiſſe ait pro epulis conſularibus. Exin M. Annæi Lucani cædem imperat. Is profluente ſanguine, vbi frigeſcere pedes manúſque, & paulatim ab extremis cedere ſpiritum, feruido adhuc & compote mentis pectore intelligit, recordatus carmen à ſe compoſitum, quo vulneratum militem per eiuſmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat, [139] verſus ipſos rettulit. eáque illi ſuprema vox fuit. Senecio poſthac & Quinctianus, & Sceuinus, non ex priore vitæ mollitiâ, mox reliqui coniuratorum periere, nullo facto dictóve memorando. Sed compleri interim vrbs funeribus, Capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipſius aduolui, & dextram oſculis fatigare. Atque ille gaudium id credens, Antonij Natalis & Ceruarij Proculi feſtinata indicia impunitate remuneratur: Milichus præmiis ditatus, Conſeruatoris ſibi nomen Græco eius rei vocabulo aſſumſit. E tribunis Granius Siluanus quamuis abſolutus, ſuâ manu cecidit: Statius Proximus veniam quam ab Imperatore acceperat, vanitate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flauius Nepos, Statius Domitius; quaſi Principem non quidem odiſſent, ſed tamen exiſtimarentur. Nouio Priſco per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo atque Annio Pollioni infamatis magis quàm conuictis, data exſilia. Priſcum Antonia Flacilla cõiunx comitata eſt: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primùm & integris opibus, pòſt ademptis, quæ vtraque gloriam eis auxere. Pellitur & Rufus Criſpinus occaſione coniurationis, ſed Neroni inuiſus, quòd Poppæam quondam matrimonio tenuerat. [140] Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam*

Nero Veſtinum culpari voluiſſet. In quem ei vetus odium.

**animi*

Quia inſons, pro imperio iubet mori.

Ille ſtatim & intrepidè exſequitur.

Lucanus occiſus:

Et ceteri.

Romani interea ſacrificant, gaudẽt.

Nero præmiis indicibus diſtribuit:

Pœnas & exſilia ſuaſpectis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Verginius ſtudia iuuenum eloquentiâ, Muſonius præceptis ſapientiæ fouebat. Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catulino, Petronio Priſco, Iulio Altino, velut in agmen & numerum, Ægæi maris inſulæ permittuntur. At Cadicia vxor Sceuini,[141] & * Ceſenius Maximus Italiâ prohibentur, reos fuiſſe ſe, tantùm pœnâ experti.[142] At illa mater Annęi Lucani, ſine abſolutione in ſupplicio diſſimulata. Quibus perpetratis Nero, & concione militum habitâ, bina nummûm millia viritim manipularibus diuiſit;[143] addiditque ſine pretio frumentum, quo antè ex modo annonæ vtebantur. Tum quaſi geſta bello expoſiturus vocat ſenatum, & triumphale decus Petronio Turpiliano conſulari: Cocceio Neruæ prætori deſignato, Tigellino præfecto prætorij tribuit; Tigellinum & Neruam ita extollens, vt ſuper triumphales in foro imagines, apud palatium effigies eorum quoque ſiſteret. Dedit etiam conſularia inſignia Nymphidio; de quo quia nunc primùm oblatus eſt, pauca repetam. Nam & ipſe pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertinâ ortus, quæ corpus decorum inter ſeruos libertoſque Principum vulgauerat, ex C. Cæſare ſe genitum ferebat, quoniam forte quâdam habitu procerus & toruo vultu erat: ſiue C. Cæſar ſcortorum quoque cupiens, etiam matri eius illuſit. Sed Nero vocato ſenatu, oratione inter patres habitâ, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confeſſionéſque damnatorum adiunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tamquam viros inſontes ob inuidiam aut metum exſtinxiſſet. Ceterùm cœptam, adultamque & reuictam coniurationem neque tunc dubitauere, quibus verum noſcendi cura erat; & fatentur, qui poſt interitum Neronis in vrbem regreſſi ſunt. At in ſenatu cunctis vt cuique plurimum mœroris, in adulationem demiſſis,[144] Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pauidum, & pro ſuâ incolumitate ſupplicem increpuit * Salienus Clemens, hoſtem & parricidam vocans: donec conſenſu patrum deterritus eſt, ne publicis malis abuti ad occaſionem priuati odij videretur,[145] neu compoſitam & oblitteratam mâſuetudinem Principis nouam ad ſæuitiam traheret. Tum decreta dona & grates deis [* decernuntur] propriuſque honos[146] Soli, cui eſt vetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis, numine retexiſſet: vtque Circenſium cerealium ludicrum pluribus equorum curſibus celebraretur: menſiſque Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti exſtrueretur, eo loci ex quo Sceuinus ferrum promſerat.[147] Ipſe eum pugionem apud Capitolium ſacrauit, inſcripſitque IOVI VINDICI. In præſens haut animaduerſum, poſt arma Iulij Vindicis ad auſpicium & præſagium futuræ vltionis trahebatur. Reperio in commentariis ſenatus, Cerialem Anicium conſulem deſignatum, pro ſententiâ dixiſſe, vt templum diuo Neroni quàm maturrimè publicâ pecuniâ poneretur. Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale faſtigium egreſſo, & venerationem * hominum merito:[148] quod ad omina olim ſui exitus verteretur.[149] Nam deûm honor Principi non antè habetur, quàm agere inter homines deſierit.

* Cæſonius

Milites alloquitur: Et largitione exigit.

Anicios item honoribus.

De Nymphidio, ex occaſione.

Edictum & confeſſiones reorum propoſita.

In Senatu adulantium certamen.

* Alienus

Pugio Sceuini ſacratus:

Verbis ominoſis.

* numinum

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIB. XVI.

BREVIARIVM LIBRI.

FAlſi theſauri in Africâ reperti: inq; iis Neronis vanitas. Qui Romæ quinquennale certamen ceruat, prorſus hiſtrionium in morem. Poppæa moritur: eiq; amplum funus ductum. C. Caſius & L. Silanus in exſilium pelluntur: poſterior denique interficitur, ac plures alij. In Campaniâ magna & prodigij loco tempeſtas. Anteius & Oſtorius ad mortem aguntur, Mella, Criſpinus, Petronius. Thraſeas Pætus etiam accuſatur, tunc lumen Romani orbis: & Bareas Soranus. damnantur, & ipſi ſe abſoluunt. Anni vnius hæc geſta: quia reliquæ libri Fatum inuidit.

C. SVETONIO. L. PONTIO TELESINO Coss.

ILLVSIT dehine Neroni fortuna per vanitatem ipſius, ex promiſſo Ceſellij Baſſi, qui origine Pœnus, mente turbidâ, nocturnæ quietis imaginem ad ſpem haut dubiam retraxit. Vectúſque Romam, Principis aditum emercatus, expromit repertum in agro ſuo ſpecum altitudine immenſâ, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, ſed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraues iacere, aſtantibus parte aliâ columnis. quæ per tantum æui occulta, augendis præſentibus bonis. Ceterùm vt coniectura demonſtrat, Didonem Feniſſam Tyro profugam, conditâ Carthagine, illas opes abdidiſſe, ne nouus populus nimiâ pecuniâ laſciuiret: aut reges Numidarum & aliàs infenſi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero non auctoris, non ipſius negotij fide ſatis ſpectatâ, nec miſſis viſoribus per quos noſceret, an vera aſſererentur, auget vltrò rumorem; mittitque qui velut partam prædam adueherent. Dantur triremes & dilectum nauigium, iuuandæ feſtinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuersâ famâ tulerat. Ac fortè quinquennale ludicrum ſecundo luſtro celebrabatur: oratoribúſque præcipua materia in laudem Principis aſſumta eſt. Non enim tantùm ſolitas fruges, nec metallis confuſum aurum gigni, ſed nouâ vbertate prouenire terras, & obuias opes deferre deos. quæque alia ſummâ facundiâ, nec minore adulatione ſeruilia fingebant, ſecuri de facilitate credentis. Gliſcebat interim luxuria ſpe inani, conſumebantúrque veteres opes, quaſi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur. Et diuitiarum exſpectatio, inter cauſſas paupertatis publicæ erat. Nam Baſſus effoſſo agro ſuo, latiſque circùm aruis, dum hunc vel illum locum promiſſi ſpecus adſeuerat, ſequuntúrq; non modò milites, ſed populus agreſtium efficiendo operi aſſumtus, tandem poſitâ vecordiâ, non falſa antè ſomnia ſua, ſéque tunc primùm eluſum admirans, pudorem & metum morte voluntariâ effugit. Quidam vinctum ac mox dimiſſum tradidere, ademtis bonis

Magni theſauri ſpes Neroni facta.

Quem Dido olim abdidiſſet.

Ille credit.

Mittit qui aduecherent.

Oratores & vates etiam hac publicant.

Deluſi omnes. Nihil, præter nihil, reperitum.

Somniator ſe interimit.

in locũ regiæ gazæ. Interea senatus[4] propinquo iam lustrali certamine, vt dedecus auerteret, offert Imperatori victoriam cantus, adiicit facundiæ coronam, quâ iudicia deformitas velaretur. Sed Nero nihil ambitu nec potestate senatus opus esse dictitans, [5] * se æquum aduersus æmulos, & religione iudicum meritam laudem assecuturum, primò carmen in scenâ recitat: mox flagitante vulgo, vt omnia studia sua publicaret (hæc enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne fessus resideret, ne sudorem, nisi eâ quam indutui gerebat veste detergeret: vt nulla oris aut narium excrementa viserentur. Postremò[6] flexus genu, & [7] cœtum illum manu veneratus, sententias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et[8] plebs quidem vrbis, histrionũ quoque gestus iuuare solita, personabat certis modis, plausúq; composito. Crederes lætari, ac fortasse lætabantur, per iniuriam publici flagitij. Sed qui remotis è municipiis,[9] seuerámque adhuc, & antiqui moris retinentes Italiam, quíq; per longas prouincias lasciuiæ inexperti officio legationum aut priuatâ vtilitate aduenerant, neque aspectum illum tolerare, neque labori inhonesto sufficere: cùm manibus nesciis satisceret, turbarent gnaros, ac sæpè à militibus verberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut silentio segni præteriret. Constitit plerosque equitum, dum per angustias aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos: & alios dum diem noctemq; sedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. [10] quippe grauior inerat metus, si spectaculo defuissent, multis palàm & pluribus occultis, vt nomina ac vultus, alacritatem, tristitiámq; coëuntium scrutarentur. Vnde tenuioribus statim irrogata supplicia, aduersus illustres dissimulatum ad præsens, & mox redditum odium. Ferebántque [11] Vespasianum tamquam somno conniueret, à Phœbo liberto increpitum, ægreque meliorum precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugisse. Post finem iudicri Poppæa mortem obiit, fortuitâ mariti iracundiâ, à quo grauida ictu calcis afflicta est. Neque enim venenum crediderim, quamuis quidam scriptores tradât, odio magis quàm ex fide. Quippe liberorum cupiens, & amori vxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, vt Romanus mos: sed regum externorum consuetudine, [12] differtum odoribus conditur, tumulóque Iuliorum infertur. Ductæ tamen publicæ exsequiæ, laudauitque ipse apud rostra formam eius, & quòd diuinæ infantis parens fuisset, aliáque fortunæ munera pro virtutibus. Mortem Poppæa vt palàm tristem, ita recordantibus lætam ob impudicitiam eius sæuitiamque, nouâ insuper inuidiâ Nero compleuit, prohibendo C. Cassium officio exsequiarum. quod primum indicium mali, neque in longum dilatum est. Sed Silanus additur, nullo crimine, nisi quòd Cassius opibus vetustis, & grauitate morum; [13] Silanus claritudine generis, & modestâ iuuentâ præcellebant. Igitur missâ ad senatum oratione, remouendos à Rep. vtrosque disseruit. Obiectauítque Cassio quòd inter imagines maiorum, etiam C. Cassij effigiem coluisset, ita inscriptam: [14] DVCI PARTIVM. Quippe semina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæsarum quæsitam. Ac * vt memoriâ tantum infensi nominis ad discordias vteretur, assum-

*seque vnum

Nero publicè citharâ, etiã Rome canit:

Accuratè, ex scenicâ lege. Plebs vrbana applaudit:

Non illa seuera, ac rustica.

Per vim retenti spectatores.

Inquisitum in vultus & voces.

Vnde Vespasiano periculum.

Poppæa moritur.

More nouo sepulta.

Nero eam pro rostris laudauit,

Cassius & Silanus accusati: Ob virtutes.

Tamen ridiculæ quædam præscripta:

* ne

assumsisse L. Silanum iuuenem genere nobilem, [16] animo præruptum, quem nouis rebus ostentaret. Ipsum dehinc Silanum increpuit iisdem quibus patruum eius Torquatum, tamquam disponeret iam imperij curas, præficeretque rationibus & libellis & epistolis libertos: & inania simul & falsa. Nam Silanus intentior metu, & exitio patrui ad præcauendum exterritus erat. Iuducit posthac vocabulo iudicum, qui in Lepidam Cassij vxorem, Silani amitam, incestum cum fratris filio & diros sacrorum ritus confingerent. Trahebantur vt conscij [17] Vulcatius Tullinus, ac [18] Marcellus Cornelius senatores, & [19] Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato Principe instantem damnationem frustrati, mox Neronem circa summa scelera distentum, quasi minores euasere. Tunc senatusconsulto Cassio, & Silano exsilia decernuntur, de Lepidâ Cæsar statueret. [20] Deportatúsque in insulam Sardiniam Cassius, & * senatus ius exspectabatur. Silanus tamquã Naxum deueheretur, Hostiam amotus, pòst municipio Apuliæ, cui nomen est Barium, clauditur. Illic indignissimum casum sapienter tolerans, à centurione ad cædem misso corripitur. Suadentíque venas abrumpere, animum quidem morti destinatum ait, sed non permittere percussori gloriam ministerij. Ac centurio quamuis inermem, præualidum tamen & iræ quàm timori propiorem cernens, premi à militibus iubet. Nec omisit Silanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nudis valebat, donec à centurione vulneribus aduersis tamquam in pugnâ caderet. Haut minus promte L. Vetus, socrúsque eius Sextia & Pollutia filia necem subiere: inuisi Principi, tamquam viuendo exprobrarent interfectum esse Rubellium Plautum generum Lucij Veteris. Sed initium detegendæ sæuitiæ præbuit interuersis patroni rebus ad accusandum transgrediens Fortunatus [20] libertus, ascito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinctum à Vetere Asiæ proconsule, exsoluit Nero in præmium accusationis. Quod vbi cognitum reo, séque & libertum pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occultâ custodiâ circumdant. Aderat filia super ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui viderat: cruentámque ceruicem eius amplexa, seruabat sanguinem; & vestes respersas, vidua implexa luctu continuo, nec vllis alimentis, nisi quæ mortem arcerent. Tum hortante patre, Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur, egressus obsidens, audiret insontem, néve [21] consulatus sui quondam collegam dederet liberto, modò muliebri ciulatu, aliquando sexum egressa, voce infensâ clamitabat. donec Princeps immobilem se precibus & inuidiæ iuxtà ostendit. Ergo nuntiat patri abiicere spem, & vti necessitate. Simul afferturparari cognitionem senatus, & trucem sententiam. Nec defuere qui monerent magnâ ex parte heredem Cæsarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo consulere. quod aspernatus, ne vitam proximè libertatem actam nouissimo seruitio fœdaret, largitur in seruos quantum aderat pecuniæ: & si qua asportari possent, sibi quemque deducere, tris modò lectulos ad suprema retineri iubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt venas, properíque & singulis vestibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur. pater, filiam; auia, neptem; illa vtrosque

Aut falsa.

Additur Lepida. Cassij vxor.

Illi in exsilium pulsi.

Sed Silanus paulò post interfectus.

L. Vetus item accusatus:

Idq; à liberto.

Filia pro eo intercedit:

Nec impetrat.

Miserabile trinæ mortis exemplum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vtroſque intuens, & certatim precantes labenti animæ celerem exitum; vt relinquerent ſuos ſuperſtites & morituros. Seruauítque ordinem fortuna: ac ſenior prius, tum cui prima ætas, exſtinguuntur. Accuſati poſt ſepulturam; decretúmque vt more maiorum punirentur. [22] Et Nero interceſſit, mortem *ſine arbitrio permittens. ea cædibus peractis ludibria adiiciebantur. P. Gallus eques Romanus, quòd Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aquâ atque igni prohibitus eſt: Liberto & accuſatori præmium operæ, [23] locus in theatro inter viatores tribunicios datur. Et menſis qui Aprilem eundémque Neronem ſequebatur, Martius Claudij, Iulius Germanici, vocabulis mutantur: teſtificante Cornelio Orfito qui id cenſuerat, ideo Iunium menſem tranſmiſſum, quia duo iam Torquati ob ſcelera interfecti, infauſtum nomen *Iunij tum feciſſent. Tot facinoribus fœdum annum etiam dij tempeſtatibus & morbis inſigniuere. Vaſtata Campania turbine ventorum, qui villas, arbuſta, fruges paſſim diſiecit, pertulitque violẽtiam ad vicina vrbi. In quâ omne mortalium genus vis peſtilentiæ depopulabatur, nullâ cæli intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. Non ſexus, non ætas periculo vacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim exſtingui, inter coniugum & liberorum lamenta; qui dum aſſident, dum deflent, ſæpe eodem rogo cremabãtur. Equitum ſenatorúmque interitus quamuis promiſcui, minus flebiles erant, tanquam communi mortalitate ſæuitiam Principis præuenirent. Eodem anno dilectus per Galliam Narbonenſem Africámq; & Aſiam habiti ſunt, ſupplendis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut valetudine feſſi, ſacramento ſoluebantur. [24] Cladem Lugdunẽſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt Princeps, vt amiſſa vrbi reponerent. quam pecuniam Lugdunenſes antè obtulerant, turbidis caſibus. C. Suetonio, [25] L. Teleſino Coss. Antiſtius Soſianus factitatis in Neronem carminibus probroſis, exſilio, vt dixi, multatus, poſtquam id honoris indicibus támque promtum ad cædes Principem accepit, inquies animo, & occaſionum haut ſegnis, Pammenem eiuſdem loci exſulem, & Chaldæorum arte famoſum, eóque multorum amicitiis innixum, ſimilitudine fortunæ ſibi conciliat. Ventitare ad eum [26] nuntios & *conſolationes non fruſtrà ratus, ſimul annuam pecuniam à P. Anteio miniſtrari cognoſcit. Neque neſcium habebat, Anteium caritate Agrippinæ inuiſum Neroni, opéſq; eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eámque cauſſam multis exitio eſſe. Igitur interceptis Anteij litteris, furatus etiam libellos quibus dies genitalis eius, & euentura, ſecretis Pammenis occultabantur, ſimul repertis quæ de ortu vitáque Oſtorij Scapulæ compoſita erant, ſcribit ad Principem, magna ſe & quæ incolumitati eius conducerent allaturum, ſi breuem exſilij veniam impetrauiſſet. quippe Anteium & Oſtorium imminere rebus, & ſua Cæſariſque fata ſcrutari. Exin miſſæ liburnicæ, aduehitúrque properè Soſianus. Ac vulgato eius indicio, inter damnatos magis quàm inter reos Anteius Oſtoriúſque habebantur: adeò vt teſtamentum Anteij nemo obſignaret, niſi Tigellinus auctor exſtitiſſet. Monitus prius Anteius, ne ſupremas tabulas moraretur. Ac ille hauſto veneno, tarditatem eius peroſus, interciſis venis, mortem appro-

*Laber, ſuo

Honores Neroni.

*nomen Iunij feciſſent.

Tempeſtas in Campaniã.

Peſtis notabilis Romæ.

Lugduno combuſta ſubuenit Nero.

A. V. C. DCCCXIX. Soſianus exſul.

*conſultationes.

P. Anteium accuſat:

Et Oſtorium.

approperauit. [27] Oſtorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eò miſſus centurio, qui cædem eius maturaret. Cauſſa feſtinandi ex eo oriebatur, quòd Oſtorius multâ militari famâ, & [28] ciuicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore armorúmque ſcientiâ, metum Neroni fecerat, ne inuaderet, pauidum ſemper, & repertâ nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio vbi effugia villæ clauſit, iuſſa Imperatoris Oſtorio aperit. Is fortitudinem aduerſum hoſtes ſæpe ſpectatâ in ſe vertit. Et quia venæ quanquam interruptæ parum ſanguinis effundebant, hactenus manu ſerui vſus vt immotum pugionem extolleret, adpreſſit dextram eius, iugulóque occurrit. Etiam ſi bella externa, & obitas pro Rep. mortes tantâ caſuum ſimilitudine memorarem; méque ipſum ſatias cepiſſet, aliorúmque tædium exſpectarem, quamuis honeſtos ciuium exitus, triſtes tamen & continuos aſperñantium. At nunc patientia ſeruilis, tantúmque ſanguinis domi perditum, fatigant animum & mæſtitiâ reſtringunt. Neque aliam defenſionem ab iis quibus iſta noſcentur exegerim, quàm ne oderim tam ſegniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non vt in cladibus exercituum, aut captiuitate vrbium, ſemel editam tranſire licet. Detur hoc illuſtriũ virorum poſteritati, vt quomodo exſequiis à promiſcuâ ſepulturâ ſeparantur; ita in traditione ſupremorum accipiant habeantque propriam memoriam. Paucos quippe intra dies, eodem agmine Annæus Mella, Cerialis Anicius, Rufus Criſpinus, ac C. Petronius cecidere. Mella & Criſpinus [29] equites Romani, dignitate ſenatoriâ. Nam hic quondam [30] præfectus prætorij, & conſularibus inſignibus donatus, ac nuper crimine cõiurationis in Sardiniam exactus, accepto iuſſæ mortis nuntio ſemet interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambitionem præpoſteram, vt eques Romanus conſularibus potentiâ æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ [31] breuius iter credebat, per procurationes adminiſtrandis Principis negotiis. Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, [32] dum rem familiarem eius acriter requirit, accuſatorem conciuit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiúmque coniurationis ſcientia fingitur, aſſimilatis Lucani litteris. quas inſpectas Nero, ferri ad eum iuſſit, opibus eius inhians. At Mella, quæ tum promtiſſima mortis via, exſoluit venas: ſcriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum, generúmque eius Coſſutianum Capitonem erogabat, quò cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exitij querens ita ſcripſiſſet: *ſe quidem mori nullis ſupplicij cauſſis, Rufum autem Criſpinum & Anicium Cerialem vitâ frui, infenſos Principi.* quæ compoſita credebantur, de Criſpino quia interfectus erat, de Ceriale vt interficeretur. Neque enim multo pòſt vim ſibi attulit, minore quàm ceteri miſeratione, quia [33] proditam C. Cæſari coniurationem ab eo meminerant. [34] De C. Petronio ſuprà pauca repetenda ſunt. Nam [35] illi dies per ſomnũ, nox officiis, & oblectamentis vitæ tranſigebatur. Vtque alios induſtria, ita hũc ignauia ad famam protulerat; habebatúrque non ganeo & profligator, vt plerique ſua haurientium, ſed erudito luxu. Ac viri,

Ille venũ intiſis abit.

Ad Oſtorium centurio miſſus.

Atque is pugione ſe interemit.

Excuſatio tot triſtium narrationũ, & partium.

Criſpinus mori iuſſus:

Et Annæus Mella.

Pater Lucani.

C. Petronius ad mortem actus.

Elegantia

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicta factáque eius quanto solutiora,& quandam sui negligentiam præferentia,tanto gratiùs in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithynię,& mox consul,vigentem se ac parem negotiis ostendit: dein reuolutus ad vitia,seu vitiorum imitationem,inter paucos familiarium Neroni assumtus est, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum,& molle affluentiâ putat,nisi quod ei Petronius approbauisset. Vnde inuidia Tigellini,quasi aduersus æmulum & sciętiâ voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem Principis, cui ceteræ libidines cedebant,aggreditur, amicitiam Sceuini Petronio obiectans; corrupto ad indicium seruo ademtáque defensione,& maiore parte familiæ in vincla raptâ. Fortè illis diebus Campaniam petiuerat Cæsar,& Cumas vsque progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit vltrà timoris aut spei moras.neq; tamen præceps vitam expulit,sed incisas venas, vt libitum obligatas, aperire rursum,& alloqui amicos,non per seria, aut quibus constantiæ gloriam peteret. Audiebátque referentes,nihil de immortalitate animæ,& sapientium placitis,sed leuia carmina & faciles versus. Seruorum alios largitione, quosdam verberibus affecit. Iniit & vias, somno indulsit, vt quamquam coacta mors, fortuitæ similis esset. Ne codicillis quidem (quod pleriq; pereuntium) Neronem aut Tigellinum,aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia Principis sub nominibus exoletorum feminarúmque,& nouitate cuiusque stupri perscripsit, atque obsignata misit Neroni. fregitque annulum, ne mox vsui esset ad facienda pericula. Ambigenti Neroni quonam modo noctium suarum ingenia notescerent, offertur Silia matrimonio senatoris haut ignota, & ipsi ad omnem libidinem adscita, ac Petronio perquàm familiaris. agitur in exsilium,tamquã non siluisset quæ viderat pertulerátque, proprio odio. At Numicium Thermũ præturâ functũ Tigellini simultatibus dedidit, quia libertus Thermi quædam de Tigellino criminosè detulerat, quæ cruciatibus tormẽtorum ipse, patronus eius nece immeritâ lueret. Trucidatis tot insignibus viris, ad postremum Nero virtutem ipsam exscindere conupiuit, interfecto [16] Bareâ Sorano & [17] Thraseâ Pæto, olim vtrisque infensus, & accedentibus caussis in Thraseam: quòd senatu egressus est, cùm de Agrippinâ referretur, vt memorauí: quódque Iuuenalium ludicro parũ expetibilem operam prębuerat:eáq; offensio altiùs penetrabat,quia idem Thraseа Patauij,vnde ortus erat, [18] ludis Cesticis à Troiano Antenore institutis,habitu tragico cecinerat. Die quoq; quo prætor Antistius ob probra in Neronem composita ad mortem damnabatur, mitiora censuit, obtinuitque: & cùm deûm honores Poppææ decernuntur,sponte absens, funeri non interfuit. Quæ oblitterari non sinebat Capito Cossutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraseæ, quòd auctoritate eius concidisset iuuantis Ciliçum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant. Quin & illa obiectabat: [19] *principio anni vitare Thraseam sollenne iusiurandum:* [20] *nuncupationibus votorum non adesse, quamuis Quindecimuirali sacerdotio præditum: nunquam pro salute Principis,* [21] *aut cælesti voce immolauisse: assidunum olim & indefessum, qui vulgaribus quoque patrum consultis semet fautorem aut aduersarium ostenderet, triennio non introisse curiam: nuperrimeq; cùm ad*

Diu Neroni percarus.

Donec, Tigellino adnitente, euertitur.

Soluta admodum mortitur.

Neroni flagitiis suis prius ingestis.

Bareas Sorauus & Thraseas Patus accusantur.

Crimina in istum.

Capito ea renouat,

Et auget.

coërcendos Silanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potius clientium negotiis vacauisse. secessionem iam id & parles; &, si multi idem audeant, bellum esse. Vt quondam C. Cæsarem, inquit, *& M. Catonem; ita nunc te Nero & Thraseam auida discordiarũ ciuitas loquitur. Et habet sectatores vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultúmque eius sectantur, rigidi & tristes,* * *qui tibi lasciuiam exprobrent.* [42] *Huic vni incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas Principis res spernit: etiam ne luctibus & doloribus non satiatur? Eiusdem animi est, Poppæam diuam non credere, cuius in acta diui Augusti & diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per prouincias, per exercitus,* [43] *curatiùs legũtur, vt noscatur quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut noua cupientibus auferatur dux & auctor.* [44] *Ista secta Tuberones & Fauonios veteri quoque Reip. ingrata nomina genuit. Vt imperium euertant, libertatem præferunt: si peruerterint, ipsam aggredientur. Frustra Cassiũ amouisti, si gliscere & vigere Brutorum æmulos passurus es. Denique nihil ipse de Thraseâ scripseris, discedentem senatum nobis relinque.* Extollit irâ promtũ Cossutiani animum Neroniadúcitque Marcellum Eprium acri eloquentiâ. At Baream Soranum iam sibi [45] * Ostorius Sabinus eques Romanus poposcerat reum ex proconsulatu Asiæ,in quâ offensiones Principis auxit, iustitiâ atq; industriâ: & quia portui Ephesiorum aperiendo curam insumserat: vimque ciuitatis Pergamenæ prohibentis Acratum Cæsaris libertum statuas & picturas auehere,[46] inultã omiserat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti, & ambitio conciliandæ prouinciæ ad spes nouas. Tempus damnationi dilectum, quo Tiridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat: vt ad externa rumoribus intestinũ scelus obscuraretur, an vt magnitudinem imperatoriam cæde insignium virorum quasi regio facinore ostentaret. Igitur omni ciuitate ad excipiendum Principem spectandúmq; regem effusâ, [47] Thrasea occursu prohibitus non demisit animũ: sed codicillos ad Neronem cõposuit,requirens obiecta, & expurgaturum asseueranS, si notitiam criminum & copiam diluendi habuisset. Eos codicillos Nero properanter accepit, spe [48] exterritum Thraseam * sensisse per quæ claritudinem Principis extolleret,suámq; famam dehonestaret. Quod vbi non euênit, vultúmque & spiritus & libertatem insontis vltrò extimuit, vocari patres iussit. Tum Thrasea inter proximos cõsultauit, tentarétne defensionem,an sperneret. Diuersa consilia afferebátur. Quibus intrari curiam placebat, *securos esse de constantiâ eius dixerunt, nihil dicturum, nisi quo gloriam augeret. Segnes & pauidos supremis suis* [49] *secretum circumdare. Aspiceret populus virum mortis obuium, audiret senatus voces quasi ex aliquo numine supra humanas: posse ipso miraculo etiam Neronem permouere. Si crudelitas persisteret, distinqui certè apud posteros memoriam honesti exitus ab ignauiâ per silentium pereuntium.* Contrà, qui opperiendum domi censebant, de ipso Thraseâ eadem. *sed ludibria & contumelias imminere. Subtraheret aures cõuitiis & probris. Non solùm Cossutianum aut Eprium ad scelus promtos,* [50] *superesse qui forsitan manus ictusq; per* * *immanitatem Augusti. etiam bonos metu sequi. Detraheret potius* [51] *senatui, quem * perornauisset, infamiam tanti flagitij: & relinqueret incertum, quid viso Thraseâ reo decreturi*

Accessit Marcellus accusator.

** Totius Crimina in Baream.*

Tiridates sub hæc in vrbem venit.

Thraseas prohibetur occurrere. Codicillos ad Neronem mittit.

** scripsisse*

Ambigit, an se defendat.

Sunt, qui defendeant:

Sunt, qui dissuadeant.

** semper ornauisset,*

patres fuerint. vt Neronem flagitiorum pudor caperet, irritâ ſpe agitari: multoq; magis timendum, ne in coniugem, in familiã, in cetera pignora eius ſæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum veſtigiis & ſtudiis vitam duxerit, eorum gloriâ peteret finem. Aderat conſilio Ruſticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat ſe interceſſurum ſenatuſconſulto. Nam plebis trib. erat. Cohibuit ſpiritus eius Thraſea, *nevana & reo non profutura, interceſſor exitioſa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum vitæ ordinem, nan deſerendum: illi initium magiſtratuũ, & integra quæ ſuperſint. Multum antè ſecum expenderet, quod tali tempore capeſſendæ Reip. iter ingrederetur.* Ceterùm ipſe an venire in ſenatũ deceret, meditationi ſuæ reliquit. At poſterâ luce duæ prætoriæ cohortes armatæ, templum genitricis Veneris inſedere. Aditum ſenatus globus rogatorum obſederat, non occultis gladiis. diſperſiſque per fora ac baſilicas cunei militares. inter quorum aſpectus & minas ingreſſi curiam ſenatores. Et [52] oratio Principis per Quæſtorem eius audita eſt. Nemine nominatim compellato, patres arguebat, *quòd publica munia deſererent, eorumq; exemplo equites Rom. ad ſegnitiam verterentur.* [53] *Etenim quid mirum è longinquis prouinciis aduenire, cùm plerique adepti conſulatum & ſacerdotia, hortorum potius amœnitati inſeruirent?* quod velut telũ arripuere accuſatores. Et initium faciente Coſſutiano, maiore vi Marcellus, *ſummam Reip. agi clamitabat: contumaciâ inferiorum, lenitatem imperitantis deminui. Nimiùm mites ad eam diem patres, qui Thraſeam deſciſcentem, qui generum eius Heluidium Priſcum in iiſdem furoribus, ſimul* [54] *Paconium Agrippinum paterni in Principes odij heredem, &* [55] *Curtium Montanum deteſtanda carmina factitantem, eludere impunè ſinerent. Requirere ſe in ſenatu conſularem, in votis ſacerdotem, in iureiurando ciuem: niſi contra inſtituta & cærimonias maiorum, proditorem palàm & hoſtem Thraſea induiſſet. Denique agere ſenatorem, & Principis obtrectatores protegere ſolitus, veniret, cenſeret quid corrigi aut mutari vellet:* [56] *faciliùs perlaturos ſingula increpantem, quàm nunc ſilentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias ſine damno exercituum diſplicere? Ne hominem bonis publicis mæſtum, & qui fora, theatra, templa pro ſolitudine haberet, qui minitaretur exſilium ſuum, ambitionis prauæ compotem facerent. Non illi conſulta hæc, non magiſtratus, aut Romanam vrbem videri. Abrumperet vitam ab eâ ciuitate, cuius caritatem olim, nunc & aſpectum exuiſſet.* Cùm per hæc atque talia Marcellus inueheretur toruus & minax, voce, vultu, oculis ardeſceret; non illa nota & [57]* celebritate periculorum ſueta iam ſenatus mæſtitia, ſed nouus & altior pauor, manus & tela militum cernentibus. ſimulipſius Thraſeæ venerabilis ſpecies obuerſabatur: & erant qui Heluidium quoque miſeratentur, innoxiæ affinitatis pœnas daturum. *Quid Agrippino obiectum, niſi triſtem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij ſæuitiâ concidiſſet. Enimuerò Montanum probæ iuuentæ, neque famoſi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.* Atque interim Oſtorius Sabinus Sorani accuſator ingreditur, orditúrque de amicitiâ Rubellij Plauti, [58] quódque proconſul Aſiæ Soranus pro claritate ſibi potius accommodatum, quàm ex vtilitate cõmuni egiſſet, alendo ſeditiones ciuitatum. Vetera hęc. ſed recens, diſcrimini patris filiam connectebat,

Arulenj iuuenilis impetus.

Quem vir auguſtus cohibet.

Templum Neronj militc complet.

Cõiuratione patres accuſat.

Marcellus in Thraſeam inſurgit.

Senatus ad hæc expauidus.

celebritate Milites ante oculos: Thraſeas in animo.

Iam & in Baream Oſtorius inuehitur. Etiam in eius filiam.

ctebat, quod [59] pecuniam Magis dilargita eſſet. Acciderat ſanè pietate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate erga parentem, ſimul imprudentiâ ætatis, non tamen aliud conſultauerat, quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio ſenatus nihil atrox afferret. Igitur accita eſt in ſenatum, ſteterúntque diuerſi ante tribunal conſulum, grandis æuo parens, contrà filia intra viceſimum ætatis annum, nuper marito [60] Annio Pollione in exſilium pulſo, viduata deſolatáque; ac ne patrem quidem intuens, cuius oneraſſe pericula videbatur. Tum interrogante accuſatore, an cultus dotales, an detractum ceruici monile venumdediſſet, quo pecuniam faciendis magicis ſacris contraheret? primùm ſtrata humi, longóque fletu & ſilentio, pòſt, [61] altaria, & aram complexa: *Nullos*, inquit, *impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocaui, quàm vt hunc optimum patrem tu Cæſar & vos patres ſeruaretis incolumem. Sic gemmas & veſtes & dignitatis inſignia ded; quomodo ſi ſanguinem & vitam poposciſſent. Viderint iſti antehac mihi ignoti quo nomine ſint, quas artes exerceant: nulla mihi Principis mentio, niſi inter numina fuit. Neſcit tamen miſerrimus pater. & ſi crimen eſt, ſola deliqui.* Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamátque, non illam in prouinciam ſecum profectam, non Plauto per ætatem noſci potuiſſe, non criminibus mariti connexam, nimiæ tantùm pietatis ream, ſepararent à ſe quamcunque ſortem ſubiret. Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, niſi interiecti lictores vtriſque obſtitiſſent. Mox datus teſtibus locus: & [62] quantum miſericordiæ ſæuitia accuſationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius teſtis conciuit. Cliens hic Sorani, & tunc emtus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ ſectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem [63] honeſti * & exerciti, ceterùm animo perfidioſus, & ſubdolus, auaritiam ac libidinem occultans. Quæ poſtquam pecuniâ recluſa ſunt, dedit exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitiis commaculatos; ſic ſpecie bonarum artium falſos, & amicitiæ fallaces. Idem tamen dies & honeſtum exemplum tulit Caſſij Aſclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos; quo obſequio florentem Soranum celebrauerat, labentem non deſeruit. Exutúſque omnibus fortunis, & in exſilium actus, [64] æquitate deûm * erga bona maláque documenta. Thraſeæ Soranóque & Seruiliæ datur mortis arbitrium. Heluidius & Paconius Italiâ depelluntur. Montanus patri conceſſus eſt, [65] prædicto ne in Repub. haberetur. Accuſatoribus Eprio & Coſſutiano quinquagies ſeſtertiûm ſingulis, Oſtorio duodecies & quæſtoria inſignia tribuuntur. Tum ad Thraſeam in hortis agentem [66] quæſtor conſulis miſſus, veſperaſcente iam die. illuſtrium virorum feminarúmque cœtus frequentes egerat, maximè intentus [67] Demetrio Cynicæ inſtitutionis doctori: cum quo, vt coniectare erat intentione vultus, & auditu ſi qua clariùs proloquebantur, de naturâ animæ, & diſſociatione ſpiritus corporiſque inquirebat: donec aduenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis, & ei quid ſenatus cenſuiſſet, expoſuit. Igitur flentes quiritantéſque qui aderant, faceſſere propere Thraſea, neu pericula ſua miſcere cum ſorte damnati hortatur. [68] Arriamque tentantem mariti ſuprema, & exem-

Illa in Curiam votata.

Inuidiosè interrogat accuſator:

Ipſa piè & miſerabiliter reſpondet.

Pater eam excuſat:

Impurus teſtis, Egnatius.

honeſti exercitus, Philoſophia dehoneſtamentum.

Thraſeas & Soranus morti iuſſi.

Perfertur nuncius ad Thraſeam: Seriis ſermonibus intentum.

Suos hortatur & roborat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

plum Artiæ matris sequi, monet retinere vitam, filiæque communi subsidium vnicum non adimere. Tum progressus in porticum, illuc à quæstore reperitur, lætitiæ propior, quia Heluidium generum suum Italiâ tantùm arceri cognouerat. Accepto dehinc senatusconsulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectis vtriusque brachij venis, postquam cruorem effudit, humum super spargens, propius vocato quæstore, *Libemus*, inquit, *Ioui liberatori. Spectа iuuenis, & omen quidem dij prohibeant; ceterùm in ea tempora natus es, quibus firmare animum expedit constantibus exemplis.* Pòst lentitudine exitus graues cruciatus afferente,[69] obuersis in Demetrium.*

Abit è vitâ, vt è conuiuio.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV NERONIS

HISTORIAR. LIB. PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

ORditur, & quæ in Historiarum toto opere dicenda, carptim proponit: statum item tunc rei Romanæ: Galbæ ingenium, mores, gubernationem. Qui audito motu Germanico, Pisonem Cæsarem adoptat. Id Othonem offendit, qui spe suâ lapsis animum ad vtriusque cædem appulit, & perfecit, conciliatis sibi Prætorianis. Galba & Piso trucidantur, item T. Vinius. Otho in imperij sede est. cui tamen æmulus statim & hostis Vitellius exortus. De causis motæ Germaniæ, & in eâ legionum. Vitellium Principem sumunt, & iter in Italiam: duobus ducibus, Valente Fabio, & Alieno Cæcinâ. Otho copias item duces q̃, parat. Recensio Prouinciarum, quæ penes vtrumque Principem. Interea Roxolani Sarmatæ Mœsiam irrupêre: sed repulsi, aut cæsi. Seditio Romæ & tumultus Prætorianorum ingens exortus: qui Senatum vniuersum ad cædem deposcunt, vt Othoni infidum. Otho ægrè eos coërcet, & donatiuo mox placat. Idem classem instruit, mittitq̃, in Galliam contra Vitellium. Denique ipse, omissâ vrbe, in eum it. Gesta hæc paucis mensibus,

IMP. SER. GALBA. ET T. VINIO COSS.

A. V. C. DCCCXXII. *Caussa huius scriptionis.*

INITIVM mihi operis[1] Ser. Galba iterum, T. Vinius consules erunt. Nam post conditam vrbem[2] DCC. & XX. prioris æui annos multi auctores retulerunt: dum res populi Rom. memorabantur, pari eloquentiâ ac libertate. postquam bellatum apud Actium, atque *omnem potestatem ad vnum conferri pacis interfuit; magna illa ingenia cessere. Simul veritas pluribus modis infracta. primùm insciti â Reip. vt alienæ, mox libidine assentandi, aut rursus odio aduersus dominantes. Ita neutris cura posteritatis, inter infensos vel obnoxios. Sed ambitionem scriptoris facile aduerseris: obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimen seruitutis, malignitati falsa species libertatis inest.

*Priora, priores scripserunt:

*Regium vdex, omnium.

inest. Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio nec iniuriâ cogniti. [3] Dignitatem nostram à Vespasiano inchoatam, [4] à Tito auctam, [5] à Domitiano longiùs prouectam non abnuerim. sed incorruptam fidem professis, nec amore quisquam, & sine odio dicendus est. Quòd si vita suppeditet, principatum[6] diui Neruæ, & imperium Traiani, vberiorem securioremque materiam senectuti seposui: rarâ temporum felicitate, vbi sentire quæ velis, & quæ sentias dicere licet.

Ipse hæc posterna pari cura.

[7] Opus aggredior plenum variis casibus, atrox prœliis, discors seditionibus, ipsâ etiam pace sæuum. [8] Quatuor Principes ferro interemti. [9] Tria bella ciuilia, plura externa, ac plerumque permixta. Prosperæ, in Oriente; aduersæ, in Occidente res. Turbatum Illyricum, Galliæ nutantes,[10] perdomita Britannia, & statim missa * cohorte in [11] Sarmatarum ac Sueuorum gentes, [12] nobilitatus cladibus mutuis Dacus. [13] Mota etiâ propè Parthorum arma falsi Neronis ludibrio. Iam verò Italia nouis cladibus, vel post longam sæculorum seriem repetitis, afflicta. [14] Haustæ aut obrutæ vrbes. Fecundissima Campaniæ ora, & vrbs, incendiis vastata; consumtis antiquissimis delubris, ipse Capitolio ciuium manibus incenso. [15] Pollutæ cærimoniæ. magna adulteria. plenum exsilijs mare. infecti cædibus scopuli. [16] atrociùs in vrbe sæuitum. Nobilitas, opes, omissi gestiq; honores pro crimine, & ob virtutes, certissimum exitium. Nec minus præmia delatorum inuisa quàm scelera: cùm alij sacerdotia & consulatus vt spolia adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, agerent ferrent * cuncta. [17] Odio & terrore corrupti in dominos serui, in patronos liberti: & quibus deerat inimicus, per amicos oppressi. Non tamen adeò virtutum sterile sæculum, vt non & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, secutæ maritos in exsilia coniuges, propinqui audentes, constantes generi, contumax etiam aduersus tormenta seruorum fides. Supremæ clarorum virorum necessitates; ipsâ necessitas fortiter tolerata; & laudatis antiquorum mortibus pares exitus. Præter multiplices rerum humanarum casus; cælo terráque prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præsagia, læta, tristia, ambigua, manifesta. Nec enim vnquam atrocioribus populi Rom. cladibus, magisve iustis iudiciis approbatum est, [18] non esse curæ deis securitatem nostram, esse vltionem. Ceterùm antequam destinata componam, repetendum videtur, quahs status vrbis, quæ mens exercituum, quis habitus prouinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid ægrum fuerit: [19] vt non modò casus euentúsque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed ratio etiam caussæque noscantur. Finis Neronis vt lætus primo gaudentium impetu fuerat; ita varios motus animorum, non modò in vrbe apud patres, apud populum, apud vrbanum militem, sed omnes legiones ducésque conciuerat, euulgato imperij arcano, posse Principem alibi quàm Romæ fieri. Sed patres læti, vsurpatâ statim libertate, liccntiùs vt erga Principem nouum & absentem. primores equitum proximi gaudiô patrum. [20] pars populi integra, & magnis domibus annexa, clientes libertíque damnatorum & exsulum, in spem erecti. Plebs sordida & circo ac theatris sueta, simul deterrimi seruorum, aut qui adesis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mœsti & rumorum auidi.

Materies operis:

Varia bella.

**statim amissa: coortæ Sarmatarum.*

Clades.

Seuitia.

Miseriæ.

**cuncta odio & terrore.*

Etiam virtutes.

Et exitus constantes.

Nolim dictum.

Causse monumentorum ab origine.

Mors Neronis varie lamentata.

Bonis & magnis lætis.

Malis & vitiis, contrà.

Miles

Universidad de Deusto
Biblioteca

Miles præmia spectabat.

Miles vrbanus longo Cæsarum sacramento imbutus, & ad destituendum Neronem arte magis & impulsu, quàm suo ingenio traductus, postquam neque dari donatiuum sub nomine Galbę promissum, neque magnis meritis ac præmiis eundem in pace qui in bello locum, præuentámque gratiam, intelligit, apud Principem à legionibus factum, pronus ad nouas res, scelere insuper Nymphidij Sabini Præfecti imperium sibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidē in ipso conatu oppressus. Sed quamnis capite defectionis ablato, manebat plerisq; militum conscientia, nec deerant sermones, senium atq; auaritiam Galbæ increpantium. Laudata olim & militari famâ celebrata seueritas eius, angebat coasspernantes veterem disciplinam, atque ita XIIII. annis à Nerone assuefactos, vt haut minus vitia Principum amarēt, quàm olim virtutes verebantur. Accessit Galbæ vox pro Rep. honesta, ipsi anceps, legi à se militem, non emi. Nec enim ad hanc formam cetera erant. Inualidū senem T. Vinius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortaliū, alter ignauissimus,[21] odio flagitiorum * onerabant, contemtu inertiæ destruebant. Tardum Galbæ iter & cruentum, interfectis[22] Cingonio Varrone consule designato; &[23] Petronio Turpiliano consulari. ille vt Nymphidij socius, hic vt dux Neronis, inauditi atque indefensi, tamquam innocentes perierant. Introitus in vrbem, trucidatis tot milibus inermium militum, infaustus omine, atque ipsis etiam qui occiderant, formidolosus. Inductâ legione Hispanâ, remanente eâ[24] quam è classe Nero conscripserat, plena vrbs exercitu insolito.[25] multi adhoc * & innumeri è Germaniâ ac Britanniâ & Illyrico, quos idem Nero electos præmissósq; ad claustra Caspiarum, & bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat: ingens nouis rebus materia, vt non in vnum aliquem prono fauore, ita audenti parata. Fortè congruerat vt Clodij Macri & Fonteij Capitonis cædes nuntiarentur. Macrum in Africâ[26] haut dubiè turbantem, * Trebonius Garucianus procurator, iussu Galbæ: Capitonem in Germaniâ, cùm similia cœptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens legati legionum interfecerant, antequam iuberentur. Fuere qui crederent, Capitonem vt auaritiâ & libidine fœdum ac maculosum, ita cogitatione rerum nouarum abstinuisse: sed à legatis bellum suadentibus, postquam impellere nequiuerint, crimen ac dolum compositum vltrò: & Galbam mobilitate ingenij, an ne altius scrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobasse. Ceterùm vtraque cædes sinistrè accepta: & * inuiso semel Principe, seu benè seu malè facta premunt. Iam afferebāt venalia cuncta, præpotentes liberti. Seruorū manus subditis auidę, & tamquam apud senem festinantes, eademq; nouæ aulæ mala, æquè grauia, non æquè excusata. Ipsa ætas Galbæ, & irrisui & fastidio erat, assuetis iuuentæ Neronis, & Imperatores formâ ac decore corporis (vt est mos vulgi) cōparantibus. Et hic quidem Romæ, * tamquam in tantâ multitudine, habitus animorum fuit. E prouinciis, Hispaniæ præerat Cluuius Rufus, vir facundus, & pacis artibus, belli inexpertus.[27] Galliæ, super memoriam Vindicis, obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis, & in posterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarū ciuitates, nō eodem honore habitę, quædam etiam finibus

Nymphidius cum turbat,

Galba parū benignè habet.

Qui & in aliis rebus peccat.
* *veteres onerabant, Sauitiam exercet.*

Vrbs plena milite.

* *multi adhoc numeri.*

Clodius Macer cæsus:
* *Trebonianus ast Plutarcho. Capito Cæsus:*

Cùm inuidiâ Galbæ.

* *inuisum s. principem*

Qui libertinis etiam obnoxius.

* *quanquam Cluuius Rufus Hispaniæ Præses. Galliarum pars aliena Galbæ:*

finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac suas iniurias metiebantur. Germanici exercitus, quod periculosissimum in tantis viribus,[28] soliciti & irati superbiâ recentis victoriæ, & metu, tamquâ alias partes fouissent. Tardè à Nerone desciuerant: nec statim pro Galbâ Verginius, an imperare voluisset dubium: delatū ei à milite imperium cōuenebat. Fonteium Capitonem occisum, etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur. Dux deerat, abducto Verginio per simulationē amicitię: quē non remitti, atq; etiam reum esse, tamquam suum crimen accipiebant. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccum spernebat, senectâ ac debilitate pedum inualidum, sine cōstantiâ, sine auctoritate: ne quieto quidē milite, regimen. adeò furentes infirmitate retinentis vltrò etiā accendebantur. Inferioris Germanię legiones diutius sine consulari fuere: donec, missu Galbę, Vitellius aderat, censoris Vitellij ac ter consulis filius.[29] Id satis videbatur. In Britannico exercitu nihil iratum. Non sanè aliæ legiones, per omnes ciuilium bellorum motus, innocentiùs egerunt: seu quia procul, & Oceano diuisæ; seu, crebris expeditionibus, doctæ hostem potius odisse. Quies & Illyrico: quamquam excitæ à Nerone legiones, dū in Italiâ cunctantur, Verginium legationibus adissent. Sed longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad cōrinendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miscebantur. Oriens adhuc immotus. Syriâ & quattuor legiones obtinebat Licinius Mucianus, vir secūdis aduersisque iuxtà famosus. Insignes amicitias iuuenis ambitiosè coluerat.[30] mox attritis opibus, lubrico statu, suspectâ etiam Claudij iracundiâ,[31] in secretū Asię repositus, tam propè ab exsule fuit, quàm postea à Principe. Luxuriâ, industriâ, comitate, arrogātiâ, malis bonisq; artibus mixtus. nimiæ voluptates, cùm vacaret: quoties expedierat, magnæ virtutes. Palàm laudares, secreta malè audiebant. Sed apud subiectos, apud proximos, apud collegas, variis illecebris potēs: & cui expeditius * fuerat tradere imperium, quàm obtinere. Bellum Iudaicū Flauius Vespasianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus administrabat. Nec Vespasiano aduersus Galbam votū, aut animus. Quippe T. filium ad venerationem cultúmq; eius miserat,[32] vt suo loco memorabimus. Occultâ lege fati, & ostentis ac responsis destinatum Vespasiano liberisque eius imperium, post fortunam credidimus.[33] Ægyptum copiasq́ue quibus coērceretur, iā inde à diuo Augusto, equites Romani obtinent loco regū. Ita visum expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fecundam, superstitione, ac lasciuiâ discordem & mobilem, insciam legum, ignaram magistratuum domi retinere. Regebat tum[34] Tiberius Alexander eiusdem nationis.[35] Africa, ac legiones in eâ, interfecto Clodio Macro, contentæ qualicumque Principe, post experimentū domini minoris.[36] Duę Mauretaniæ, * Rhætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur, vt cuiq; exercitui vicinę, ita in fauorem aut odium contactu valentiorum agebantur. Inermes prouinciæ, atque ipsa in primis Italia, cuicumque seruitio expositæ, in pretium belli cessurę erant. Hic fuit rerum Romanarum status, cùm Ser. Galba iterum, Titus Vinius consules,[37] inchoauere annum sibi vltimum, Reip. propè supremum. Paucis post kalen. Ian. diebus Pompeij Propinqui procuratoris, è Belgicâ litteræ affe-

Etiam legiones ad Rhenum.

Hordeonius Flaccus partā earum præfectura:

Parti Vitellius.

Britannicæ legiones modestæ.

Syriæ præses Mucianus.

Eius vita breuiter, & ingenium.

* *fuerit*

Vespasianus cum Iudæis belligerat.

Ægypti Præses Ti. Alexander.

* *Rhætiæ,*

Nuntij de legionum Germanicarum defectione.

afferuntur, superioris Germaniæ legiones,[38] ruptâ sacramẽti reuerentiâ, Imperatorem alium flagitare, & senatui ac Pop. Rom. arbitrium eligẽdi permittere, quo seditio molliùs acciperetur. Maturauit ea res consilium Galbæ, iam pridem de adoptione secum & cum proximis agitantis. Non sanè crebrior totâ ciuitate sermo per illos menses fuerat. primùm licentiâ ac libidine talia loquendi, dein fessâ * iam ætate Galbæ. Paucis iudicium, aut Reip. amor,[39] multi occultâ spe, prout quis amicus vel eliens, hunc vel illum *[40] ambitionis rumoribus destinabant. Et iam [41] in T. Vinij odium diuerterant, qui in dies quanto potentior,[42] *eodem [actu] inuisior erat. Quippe hiantes in magnâ fortunâ amicorum cupiditates, ipsa Galbæ facilitas intendebat: cùm apud infirmum & credulum minore metu, & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus diuisa in T. Vinium consulem, & Cornelium Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia [43] Icelo Galbæ liberto, [44] quem annulis donatum equestri nomine Martianum vocitabant. Hi discordes; & rebus minoribus sibi quisq; tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Vinius pro M. Othone; Laco atque Icelus consensu non tam vnum aliquem fouebant, quàm alium. Neque erat Galbæ ignota Othonis ac T. Vinij amicitia, ex rumoribus nihil silentio transmittentium: quia Vinio vidua filia, cælebs Otho, gener ac socer destinabantur. Credo & Reip. curam subisse, frustra à Nerone translatæ, si apud Othonem relinqueretur. namque Otho pueritiam incuriosè, adolescentiam petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus. Eóque iam Poppæam Sabinam Principale scortum, vt apud conscium libidinum deposuerat, donec [45]* Octauiam vxorem amoliretur. Mox suspectum in eâdem Poppæâ, [46] in prouinciam Lusitaniam specie legationis sepposuit. Otho, comiter administratâ prouinciâ; primus in partes transgressus, nec segnis, & donec bellum fuit, inter præsentes splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam, acriùs in dies rapiebat: fauentibus plerisque militum, pronâ in eum aulâ Neronis vt similem.

Sed Galba, post nuntios Germanicæ seditionis, quamquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quónam exercituum vis erumperet, ne vrbano quidem militi confisus, quod remedium vnicum rebatur, comitia imperij transigit. Adhibitóque super Vinium ac Laconem, Mario Celso consule designato, ac [47] Ducenio Gemino præfecto vrbis, pauca præfatus de suâ senectute, Pisonem Licinianum accersiri iubet: seu propriâ dilectione, siue, vt quidam tradiderunt, Lacone instante. cui apud Rubellium Plautum exercita cum Pisone amicitia: sed callidè vt ignotum fouebat. & prospera de Pisone fama consilio eius fidem addiderat. [48] Piso M. Crasso & Scribonia genitus, nobilis vtrimque, vultu habitúque moris antiqui, & æstimatione rectâ seuerus, deteriùs interpretantibus tristior habebatur. Ea pars morum eius, quo suspectior solicitis, adoptanti placebat. Igitur Galba apprehensâ Pisonis manu, in hunc modum locutus fertur. *Si te priuatus, lege curiatâ apud Pontifices, vt moris est, adoptarem; & mihi egregium erat tunc, Pompeij & M. Crassi subolem in penates meos adsciscere; & tibi insigne, Sulpiciæ ac Lutatiæ decora, nobilitati tuæ adiecisse. Nunc me deorum hominumq; consensu ad imperium vocatum,*

Galba de adoptando Cæsare cogitat.
* Rubellium, festâ annis ætate
Quem alij alium destinant.
*ambitiosis
*eâdem inuisior.
Galba ipse vix sui arbitrij.
Triumviri eum regunt, aut distrahunt.
T. Vinius Othonem promouet.
Qui non eâ fortunâ dignus.
*Regium est. Octauiæ vxor amoueretur.
Tamen cali dè ambiebat.
Sed Galba alium ab omnium mente eligit.
Pisonem Licinianum,
Virum nobilem & seuerum.
Galba ad eum aurea oratio.

vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, vt principatum, de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram. exemplo diui Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremò Tibertum Neronem priuignum, in proximo sibi fastigio collocauit. Sed Augustus in domo successorem quæsiuit; ego, in Rep. Non quia propinquos aut socios belli non habeam: sed neque ipse imperium ambitione accepi, [49] *& iudicij mei documentum sint, non meæ tantùm necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ.* [50] *Est tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortunâ, nisi tu potior esses. Ea ætas tua quæ cupiditates adolescentiæ iam effugerit: ea vita, in quâ nihil præteritum excusandum habeas. Fortunam adhuc tantùm aduersam tulisti.* [51] *Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eâdem constantiâ retinebis:* [52] *sed alij per obsequium imminuent. Irrũpet adulatio, blanditiæ pessimum veri affectus venenum, sua cuique vtilitas. Etiam ego ac tu simplicissimè inter nos hodie loquimur, ceteri, liberius cum fortunâ nostrâ, quàm nobiscum. Nam suadere Principi quod oporteat, multi laboris: assentatio erga Principem quemcumq;, sine affectu peragitur. Si immensum imperij corpus stare ac librarè sine rectore posset, dignus eram, à quo Resp. inciperet. Nunc eò necessitatis iampridem ventum est, vt nec mea senectus conferre plus populo Rom. possit, quàm bonum successorem; nec tua plus iuuenta, quàm bonum Principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio, vnius familiæ quasi hereditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finitâ Iuliorum Claudiorúmque domo, optimum quemque adoptio inueniet. Nam generari & nasci à Principibus, fortuitum, nec vltrà æstimatur: adoptandi iudicium integrum; & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem longâ Cæsarum serie tumentem, non Vindex cum inermi prouinciâ,* [53] *aut ego cum vnâ legione, sed sua immanitas, sua luxuria cernicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati Principis exemplum. Nos bello, & ab æstimantibus asciti, cum inuidiâ quamuis, egregij erimus. Ne tamẽ territus fueris, si duæ legiones in hoc concussi orbis motu nondum quiescunt. Ne ipse quidem ad securas res accessit: & auditâ adoptione, desinam videri senex, quod nunc mihi vnum obiicitur. Nero à pessimo quoque semper desiderabitur: mihi ac tibi prouidendum est, ne etiam à bonis desideretur. Monere diutius neque temporis huius, & impletum est omne consilium, si te bene elegi.* [54] *Vtilissimus * quidem ac breuissimus bonarum malarumq; rerũ dilectus, cogitare quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris. Neq; enim hîc, vt in ceteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & ceteri serui: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam seruitutem pati possunt, nec totam libertatem.* Et Galba quidem, hæc ac talia, tamquam Principem faceret; ceteri, tamquam cum facto loquebantur. Pisonem ferunt statim intuentibus, & mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exsultantis animi motum prodidisse. Sermo erga patrem imperatorémque reuerens, de se moderatus, nihil in vultu habitúque mutatum: quasi imperare posset magis, quàm vellet. Consultatum inde, pro rostris, an in senatu, an in castris adoptio nuncuparetur. Iri in castra placuit. honorificum id militibus fore, quorum fauorem vt largitione & ambitu malè acquiri, ita per bonas artes haut spernendum.

Cod. regius idem
Piso parsimonia:
Eamq; immotus excipit.
In castra ituri

Circumsteterat interim palatium publica exspectatio magni secretiimpatiens,& malè coërcitam famam supprimentes augebant. Quartùm idus Ianu.fœdum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cælestes minæ vltra solitum turbauerant. Obseruatum id antiquitus comitiis dirimendis,non terruit Galbam quo minus in castra pergeret: contemtorem talium vt fortuitorum; seu quæ fato manent, quamuis significata, non vitantur. Apud frequentem militum concionem,imperatoriâ breuitate, adoptari à se Pisonem [11] more diui Augusti,& exemplo militari, quo vir virum legeret, pronuntiat: ac ne dissimulata seditio in maius crederetur,vltrò asseuerat,quartam & duodeuicesimam legiones,paucis seditionis auctoribus,non vltra verba ac voces erasse,& breui in officio fore. Nec vllum orationi aut lenocinium *additum, aut pretium. Tribuni tamen centurionesque, & proximi militum, gratabundi respondent.per ceteros mœstitia ac silentium,tamquam vsurpatam etiam in pace donatiui necessitatem, bello perdidissent. Constat potuisse conciliari animos quantulacumque parci senis liberalitate. Nocuit antiquus rigor & nimia seueritas, cui iam pares non sumus. Inde apud senatum non comtior Galbæ, non longior quàm apud milites sermo: Pisonis comis oratio. Et patrum fauor aderat, multi voluntate effusiùs, qui noluerant mediè,ac plurimi obuio obsequio priuatas spesagitantes, sine publicâ curâ. Nec aliud sequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictum à Pisone in publicum, factúmve. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuntiis,& facili ciuitate ad accipienda credendáque omnia noua, cùm tristia sunt, censuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. agitatum secreto, num & [16] Piso proficisceretur maiore prætextu: illi auctoritatem senatus,hic dignationem Cæsaris laturus. Placebat & Laconem prætorij præfectum simul mitti. Is consilio intercessit. Legati quoque(nam senatus electionem Galbæ permiserat) fœdâ inconstantiâ nominati, excusati, substituti, ambitu remanendi aut eundi, vt quemque metus vel spes impulerat. Proxima pecuniæ cura. Et cuncta scrutantibus iustissimum visum est,inde repeti, vnde inopię caussa erat. [17] Bis & vicies mille sestertium donationibus Nero effuderat. Appellari singulos iussit,decumâ parte liberalitatis apud quemque eorum relictâ. At illis vix decumæ super portiones erant: iisdem erga aliena sumtibus, quibus sua prodegerant,cùm rapacissimo cuique ac perditissimo, non agri, aut fœnus, sed sola instrumenta vitiorũ manerent. [18] Exactioni xxx. equites Romani præpositi,nouum officij genus,& ambitu ac numero onerosum: vbique hasta,& sector,& inquieta vrbs auctionibus. Attamen grande gaudium, quòd tam pauperes forent quibus donasset Nero, quàm quibus abstulisset. Exauctorati per eos dies tribuni, è prætorio Antonius Taurus, & [19] * Antonius Naso: ex vrbanis cohortibus, Æmylius Pacensis:è vigiliis, Iulius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, sed metus initium: tamquam per artem & formidinem singuli pellerentur, omnibus suspectis. Interea [60] Othonem,cui compositis rebus nulla spes, omne in turbido consilium,multa simul exstimulabant: luxuria etiam Principi onerosa, inopia vix priuato toleranda, in Galbã ira,in Pisonem inuidia. Fingebat & metum

Adoptio exponitur: Sed donatiui nulla mentio.

**Vocata edicto, addidit,*

Et omnino Galba nimis restrictus.

Inde apud Patres publicata adoptio: Admodum vã latos.

Legati ad legiones Germanicas missi.

Pecunia in publicum quæsita: Et repetita à Neronis assectis.

**quinquagintã, qui numerus in Suetonio.*

[19] Fam. cad. Aurelius.

Otho ad imperium se exsimulat:

& metum,quo magis concupiscceret. *Prægrauem se Neroni fuisse. nec Lusitaniam rursus aut alterius exsilij honorem exspectandum: suspectum semper inuisumq; dominãtibus,qui proximus destinaretur. Nocuisse id sibi apud senem Principem: magis nociturum apud iuuenem, ingenio trucem, & longe exsilio efferatum. Occidi Othonem posse. proin agendum audendumq; dum Galbæ auctoritas fluxa, Pisonis nondum coaluisset. Opportunos magnis conatibus transitus rerũ: nec contatione opus,vbi perniciosior sit quies,quàm temeritas. Mortem omnibus ex naturâ æqualem, obliuione apud posteros, vel gloriâ distingui. Ac si nocentem innocentemq; idem exitus maneat, acrioris viri esse, meritò perire.* Non erat Othonis mollis & corpori similis animus. Et intimi libertorum seruorúmque corruptiùs quàm in priuatâ domo habiti, aulam Neronis,& luxus, adulteria, matrimonia [61] ceteraque regnorum libidines auido talium,si auderet,vt sua ostentantes;quiescenti, vt aliena exprobrabant: vrgentibus etiam mathematicis, dum nouos motus,& clarum Othoni annum obseruatione siderum affirmãt. genus hominum potentibus infidum,sperãtibus fallax, quod in ciuitate nostrâ & vetabitur semper, & retinebitur. Multos secreta Poppææ mathematicos, pessimum principalis matrimonij instrumentum, habuerant: è quibus Ptolemæus Othoni in Hispaniâ comes,cùm superfuturum eum Neroni promisisset, postquam ex euentu fides,coniecturâ iam & rumore, senium Galbæ, & iuuentam Othonis computantium, persuaserat fore, vt in imperiũ ascisceretur. Sed Otho tamquam peritiâ, & monitu fatorum prædicta accipiebat, cupidine ingenij humani libentiùs obscura credi. Nec deerat Ptolemæus, iam & sceleris instinctor, ad quod facillimè ab eiusmodi voto transitur. Sed sceleris cogitatio incertum an repens, studia militum iam pridem spe successionis, aut paratu facinoris affectauerat. In itinere, in agmine,in stationibus,vetustissimum quemque militum nomine vocans, ac memoriâ Neroniani comitatus, contubernales appellando,alios agnoscere,quosdam requirere,& pecuniâ aut gratiâ iuuare: inserendo sæpius querelas, & ambiguos de Galbâ sermones, quæque alia turbamenta vulgi. Labores itinerum, inopia commeatuum,duritia imperij,atrociùs accipiebantur: cùm Campaniæ lacus & Achaiæ vrbes classibus adire soliti, Pirenæum & Alpes, & immensa viarum spatia,ægrè sub armis eniterentur.Flagrantibus iam militum animis,velut faces addiderat Meuius Pudens è proximis Tigellini. is mobilissimum quemque ingenio, aut pecuniæ indigum, & in nouas cupiditates præcipitem alliciendo, eò paulatim progressus est, vt [62] per speciem conuiuij quoties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti, viritim centenos nummos diuideret. quam velut publicam largitionem, Otho, secretioribus apud singulos præmiis, intendebat. adeò animosus corruptor, vt Cocceio [63] Proculo speculatori de parte finium cum vicino ambigenti, vniuersum vicini agrum suâ pecuniâ emtum dono dederit: per secordiam præfecti, quem nota patiter & occulta fallebant. Sed tum è libertis Onomastum futuro sceleri præfecit, à quo Barbium Proculum [64] Tesserarium speculatorum, & Veturium [65] Optionem eorundem perductos, postquam vario sermone callidos,audacésque cognouit, pretio & promissis onerat, datâ pecuniâ

Item libertĩ eius:

Et diuinastilli.

Inter quos Ptolemæus quidam:

Fidem aliâ prædictione meritus.

Milites in eum pronis:

Variâ olim arte conciliasti.

Et accessit corruptor Meuius Pudens.

Qui largiter nummos iis dabat, præsportulâ.

Et Otho ipse animosus largitor.

Electi duo milites, aliorum illecti.

ad pertentãdos plurium animos. Suscepere duo manipulares imperium Pop. Rom. transferendum, & transtulerunt. In conscientiam facinoris paucis asciti, suspensos ceterorum animos, diuersis artibus stimulant: primores militum, per beneficia Nymphidij vt suspectos: vulgus & ceteros, irâ & desperatione dilati toties donatiui. erant quos memoria Neronis, ac desiderium prioris licentiæ accenderet. in commune omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoque & auxiliorum motas iam mentes, postquam vulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeóque parata apud malos seditio, etiam apud integros dissimulatio fuit, vt [67] postero Iduum die, redeuntem à cœnâ Othonem raturi fuerint, nisi incerta noctis, & totâ vrbe sparsa militum castra, nec facilem inter temulentos consensum timuissent: non Reip. curâ, quam fœdare Principis sui sanguine sobrij parabant, sed ne per tenebras, vt quisque Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatus esset, ignorantibus plerisque pro Othone destinaretur. Multa erumpêtis seditionis indicia per conscios oppressa; quædam apud Galbæ aures præfectus Laco eluserit, ignarus militarium animorum; consiliique quamuis egregij, quod non ipse afferret, inimicus, & aduersus peritos peruicax. XVIII. kalend. Febr. sacrificanti pro æde Apollinis Galbæ, haruspex Vmbricius tristia exta, & instantes insidias, ac domesticum hostem prædicit: audiente Othone (nam proximus adstiterat) idque vt lætum è contrario, & suis cogitationibus prosperum interpretante. Nec multo pòst libertus Onomastus nuntiat, exspectari eum ab architecto & redemtoribus, quæ significatio coëuntium iam militum, & paratæ coniurationis conuenerat. Otho, causam digressus requirentibus, cùm emi sibi prædia vetustate suspecta, eoque prius exploranda finxisset, innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad [68] Miliarium aureum, [69] sub ædem Saturni pergit. Ibi tres & viginti speculatores consalutatum Imperatorem, ac paucitate salutantium trepidum, & sellæ festinanter impositum strictis mucronibus rapiunt. Totidem fermè milites in itinere aggregantur; alij conscientiâ, plerique miraculo: pars clamore & gladiis, pars silentio, animos ex euentu sumturi. Stationem in castris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine subiti sceleris, an corrupta latiùs castra, ac si contrà tenderet, exitium metuens, præbuit plerisque suspicionem conscientiæ. Anteposuere ceteri quoque tribuni centurionesque præsentia dubiis & honestis. Isque habitus animorum fuit, vt pessimum facinus auderent pauci; plures vellent; omnes paterêtur. Ignarus interim Galba & sacris intêtus, fatigabat alieni iâ imperij deos: cùm affertur rumor rapi in castra, incertum quem senatorem, mox Othonem esse qui raperetur. Simul ex totâ vrbe vt quisque obuius fuerat, alij formidinem augentes, quidam minora vero, ne tum quidem obliti adulationis. Igitur consultantibus placuit tentari animum cohortis, quæ in palatio stationem agebat, nec per ipsum Galbam, cuius integra auctoritas maioribus remediis seruabatur: Piso pro gradibus domus vocatos, in hunc modum allocutus est. *Sextus dies agitur, commilitones, ex quo ignarus futuri, & sine opinandum hoc nomen sine timêdum erat, Cæsar escitus sum: quo domus nostræ aut Reip. fato,*

Hi varij mouent & alienant à Galbâ.

Et statim parata manus.

Indicia & initia seditionis spreta à Lacone.

Prædictum Galbæ discrimen: Audiente Othone.

Qui ad coniuratos suos pergit:

Paucos pro re tantâ.

Rapiunt illũ in castra.

Et admittitur.

Dum alij sciant, alij probant.

Ad Galbam ij nanciũ.

Placuit fidem cohortis excubantis tentari.

Alloquitur Piso fucunde.

HISTORIAR. LIB. I. 223

in vestrâ manu positum est. non quia, meo nomine, tristiorem casum paueam, vt qui aduersa expertus cùm maximè, ducam ne secunda quidem minus discriminũ habere: patris & senatus & ipsius imperij vicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est, aut, quod aquè apud bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam vrbem & res sine discordiâ transtatas. Prouisum adoptione videbatur, vt ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestiæ. neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis, opus est. Vitia, quibus solus gloriatur, euertêre imperium, etiam cùm amicum Imperatoris ageret. Habitune & incessu, an illo mulièbri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Perdere iste sciet, donare nescit. Stupra nunc, & comissationes, & feminarum cœtus, voluit animo. hæc Principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipsum sit; rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim vnquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit. Galbam consensus generis humani; me Galba, consentientibus vobis, Cæsarem dixit. Si Resp. & senatus, & populus, vana nomina sunt: vestrâ, commilitones, interest, ne Imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio aduersum duces suos audita est aliquando: vestra fides famáque illæsa ad hunc diem mansit. & Neronem quoque vos destituit, non vos Neronem. Minus XXX. transfugæ & desertores, quos centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? Admittitis exemplum? & quiescendo commune crimen facitis? Transcendet hæc licentia in prouincias: & ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec est plus quod pro cæde Principis, quàm quod innocentibus datur. sed proinde à nobis donatiuum ob fidem, quàm ab alijs pro facinore accipietis. Dilapsis speculatoribus, cetera cohors non aspernata concionantem, [70] vt turbidis rebus euenit, timore magis, & nonnullo adhuc consilio, parat signa, quod postea creditum est, insidiis & simulatione. [71] Missus & Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus, [72] Vipsanij in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, vt Germanicos milites è Libertatis atrio accerserent. Legioni classicæ diffidebat, infestæ ob cædem commilitonum, quos primo statim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiam in castra prætorianorum tribuni Cerius Seuerus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus, si incipiens adhuc & nondum adulta seditio melioribus consiliis flecteretur. Tribunorum Subrium & Cerium milites adorti minis, Longinum manibus coërcent, exarmantque: quia non ordine militiæ, sed è Galbæ amicis, fidus Principi suo, & desciscentibus suspectior erat. Legio classica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi, Celsum infestis pilis proturbant. Germanica vexilla diu nutauêre, inualidis adhuc corporibus, & placatis animis, quòd eos à Nerone Alexandriam præmissos, atque inde rursus longâ nauigatione ægros, impensiore cutâ Galba refouebat. Vniuersa iam plebs palatium implebat, mixtis seruitiis, & dissono clamore, cædem Othonis, & coniuratorum exsilium poscentium, vt si in circo ac theatro ludicrum aliquod postularent. Neque illis iudicium aut veritas: quippe eodem die diuersa pari certamine postulaturis: sed tradito more, quemcumque Principem adulandi, licentiâ acclamationũ, & studiis inanibus.

Illi fidi & proni videntur: Sed verbis.

Mittitur ad conciliandos alios milites.

Etiam ad ipsos prætorianos.

Qui minantur, & spernunt.

Nec alij sanè audiunt.

Nisi quòd plebs æstuat pro Galbâ.

Non in longum.

Interim

Universidad de Deusto
Biblioteca

T. Vinius in Palatio manendum censet.

Interim Galbam duæ sententiæ distinebant. Titus Vinius *manendum intra domum, opponenda seruitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos* censebat: *daret malorum pœnitentiæ, daret bonorum consensui spatium. scelera impetu, bona consilia morâ valescere. Denique eundi vltrò si ratio sit, eandem mox facultatem: regressus, si pœniteat, in alienâ potestate.* Festinãdum ceteris videbatur, antequam cresceret inualida adhuc coniuratio paucorum.

Alij celeriter obuiam eundum.

Trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digressus, ad ignaros illatus, contatione nunc & segnitiâ terentium tempus, imitari Principem discat. Non exspectandum, vt compositis castris, forum inuadat, & prospectante Galbâ Capitolium adeat: dum egregius imperator, cum fortibus amicis, ianuâ, ac limine tenus domum cludit, obsidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in seruis auxilium, si consensus tantæ multitudinis, & quæ plurimum valet, prima indignatio langueſcat. Proinde intuta, quæ indecora: vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini. Id Othoni inuidiosius, & ipsis honestum. Repugnantem huic sententiæ Vinium, Laco minaciter inuasit, stimulante Icelo, priuati odij pertinaciâ, in publicum exitium. Nec diutius Galba cunctatus, speciosiora suadentibus accessit. Præmissus tamen in castra Piso, vt iuuenis magno nomine, recenti fauore, & infensus T. Vinio; seu quia erat, seu quia irati ita volebant. Et faciliùs de odio creditur. Vix dum egresso Pisone, occisum in castris Othonem, vagus primùm & incertus rumor, mox vt in magnis mendaciis, interfuisse se quidam, & vidisse affirmabant; credulâ famâ, inter gaudentes, & incuriosos. Multi arbitrabantur compositum auctúmque rumorem, mixtis iam Othonianis, qui ad euocandum Galbam, læta falsò vulgauerint. Tum verò non populus tantùm & imperita plebs in plausus & immodica studia, sed equitum plerique ac senatorum, posito metu incauti, refractis palatij foribus, ruere intus, ac se Galbæ ostentare, præreptam sibi vltionem querentes. Ignauissimus quisque, & (vt res docuit) in periculo non ausurus, nimij verbis, linguę feroces: nemo scire, & omnes affirmare. donec inopiâ veri, & consensu errantium victus, sumto thorace Galba, [73] irruenti turbæ neque ætate neq; corpore sistens, sellâ leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus speculator, cruentum gladium ostẽtans, occisum à se Othonem clamauit. Et Galba, *Commilito*, inquit, *quis iussit?* insigni animo ad coërcendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduersus blandientes incorruptus. Haut dubiæ iam in castris omnium mentes, tantusque ardor, vt non contenti agmine & corporibus, in [74] suggestu, in quo paullo antè aurea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem vexillis circumdarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus: gregarius miles caueri insuper præpositos iubebat. Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutuâ; non tamquam in populo ac plebe, variis segni adulatione vocibus, sed vt quemq; affluentium militum aspexerant, prehensare manibus, complecti armis, collocare iuxtà, præire sacramentum, modò Imperatorem militibus, modò Imperatori milites commendare. Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula, & omnia seruiliter pro dominatione. Postquam vniuersa classiariorum legio sacramentum eius accepit, fidens viribus, & quos adhuc singulos exstimulauerat, accendendos

Inter quos & Laco.

Id ipſum factum.

Vanus interea rumor de cade Othonis:

Seu forte, seu consultò sparsus.

Itaque omnes iam promti:

Et pro Galbâ ruere.

Insigne eius dictum ad vanum militem.

At magis firme in castris mentes,

Vera illis alacritas & mina.

Otho gestibus excitat:

dendos in commune ratus, pro vallo castrorum ita cœpit. *Quis ad vos processerim, commilitones, dicere non possum: quia nec priuatum me* vocari sustineo, *Princeps à vobis nominatus, nec Principem, alio imperante. Vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur Imperatorem populi Rom. in castris, an hostem habeatis. Auditisne, vt pœna mea, & supplicium vestrum simul postulentur? adeò manifestum est, neque perire nos, neque saluos esse, nisi vnâ, posse. Et cuius leuitatis est Galba, tam fortasse promisit: vt qui nullo exposcente, tot milia innocentissimorum ciuium trucidauerit. Horror animum subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ victoriam, cùm in oculis vrbis decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspiciis vrbem ingressus, quam gloriam ad Principatum attulit, nisi occisi [75] Obultronij, *Sabini [76] & Cornelij Marcelli in Hispaniâ* Beruichilonis in Galliâ, Fontei Capitonis in Germaniâ, Clodij Macri in Africâ, Cingonij in viâ, Turpiliani in vrbe, Nymphidij in castris? Quæ vsquam prouincia, quæ castra sunt, nisi cruenta & maculata? aut, vt ipse prædicat, emẽdata & correcta? Nam quæ alij scelera, hic remedia vocat: dum falsis nominibus, seueritatem pro sæuitiâ, parsimoniam pro auaritiâ, supplicia & contumelias vestras, disciplinam appellat. Septem à Neronis fine menses sunt, & iam plus rapuit Icelus, quàm quod Polycleti, & [77] Vatinij, & Elij, [& alij] parauerunt. Minore auaritiâ aut licentiâ grassatus esset T. Vinius si ipse imperasset. nunc & subiectos nos habuit tamquam suos, & viles vt alienos. Vna illa domus sufficit donatiuo, quod vobis nunquam datur, & cotidie exprobratur. Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab exsilio, quem tristitiâ & auaritiâ sui simillimum iudicabat. Vidistis, commilitones, notabili tempestate, etiam deos infaustam adoptionem aduersantes. Idem senatus, idem populi Rom. animus est. Vestra virtus exspectatur, apud quos omne honestis consiliis robur, & sine quibus quamuis egregia inualida sunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt. [78] Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet. Cùm vos aspexerit, cùm signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus contationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum.* Aperire deinde armamentarium iussit. rapta statim arma, sine more & ordine militiæ, vt prætorianus, aut legionarius insignibus suis distingueretur. Miscentur auxiliaribus, galeis scutísque. Nullo tribunorum centurionúmve adhortante, sibi quisque dux & instigator: & præcipuum pessimorum incitamentum, quod boni mærebant. Iam exterritus Piso fremitu crebrescentis seditionis, & vocibus in vrbem vsque resonantibus, egressum interim Galbam & foro appropinquantem assecutus erat: iam Marius Celsus haut læta rettulerat. cùm alij in palatium redire, alij Capitolium petere, plerique rostra occupanda censerent, plures tantum sententiis aliorum contradicerent, vtque euenit in consilijs infelicibus, optima viderentur, quorum tempus effugerat. Agitasse Laco, ignaro Galbâ, de occidendo T. Vinio dicitur, siue vt pœnâ eius animos militum mulceret, seu conscium Othonis credebat, ad postremum vel odio. Hæsitationem attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto, difficilis modus: & turbauere consilium trepidi nuntij; ac proximorum diffugia, languentibus omnium studijs, qui primò alacres fidem atque animum

* *Etiam aptâ oratione.*

* *Libri, vocate.*

* *Albini,* [76] *Coss. regius Festus Cinio in Rhen. Vestij, recte.*

* *Videntur inducenda.*

Arma dixit:

Iamq; in vrbem ruunt.

Galba fluctuat.

Laco agitat de Vinij cæde

Intempestiuè.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ostentauerant. Agebatur huc illuc Galba, vario turbæ fluctuantis impulsu, completis vndique basilicis ac templis, lugubri prospectu. neque populi aut plebis vlla vox, sed attoniti vultus, & conuersæ ad omnia aures. non tumultus, non quies, quale magni metus, & magnæ iræ silentium est. Othoni tamen armari plebem nuntiabatur. Ire præcipites, & occupare pericula iubet. Igitur milites Romani, quasi Vologesen, aut Pacorum, auito Arsacidarum solio depulsuri, ac non Imperatorem suum inermem & senem trucidare pergerent, disiectâ plebe, proculcato senatu, truces armis, rapidis equis forum irrumpunt. Nec illos Capitolij aspectus, & imminentium templorum religio, & priores & futuri Principes terruere, quo minus facerent scelus, cuius vltor est quisquis successit. Viso cominus armatorum agmine, vexillarius comitantis Galbam cohortis (Atilium Vergilionem fuisse tradunt) dereptam Galbæ imaginem solo afflixit. Eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fugâ populi forum, districta aduersus dubitantes tela. Iuxta Curtium lacum, trepidatione ferentium Galba proiectus è sellâ, ac prouolutus est. Extremam eius vocem, vt cuique odium aut admiratio fuit, variè prodidere. Alij suppliciter interrogasse, quid mali meruisset? paucos dies exsoluendo donatiuo deprecatum. Plures obtulisse vltrò percussoribus iugulum, agerent ac ferirent, si ita è Rep. videretur. non interfuit occidentium quid diceret. De percussore non satis constat. quidam Terentium Euocatum, alij Lecanium, crebrior fama tradidit Camurium xv. legionis militem, impresso gladio, iugulum eius hausisse. Ceteri crura brachiáque (nam pectus tegebatur) fœdè laniauere. pleraque vulnera, feritate & sæuitiâ, trunco iam corpori adiecta. Titum inde Vinium inuasere. de quo & ipso ambigitur, consumserit ne vocem eius instans metus, an proclamauerit, non esse ab Othone mandatum vt occideretur. Quod seu finxit formidine, seu conscientiâ coniurationis confessus est: huc potius eius vita famáque inclinat, vt conscius sceleris fuerit, cuius caussa erat. ante ædem diui Iulij iacuit, primo ictu in poplitem, mox ab Iulio Caro legionario milite in vtrumque latus transuerberatus. Insignem illâ die virum Sempronium Densum ætas nostra vidit. [79] Centurio is prætoriæ cohortis ad Galbæ custodiam à Pisone additus, stricto pugione occurrens armatis, & scelus exprobrans, ac modò manu, modò voce, vertendo in se percussores, quamquàm vulnerato Pisoni effugium dedit. Piso in ædem Vestæ peruasit, exceptusque misericordiâ publici serui, & contubernio eius abditus, non religione, nec cærimoniis, sed latebrâ imminens exitium differebat. cùm aduenere, *iussu Othonis, nominatim in cædem eius ardentes, Sulpicius Florus è Britannicis cohortibus, nuper à Galbâ ciuitate donatus, & Statius Murcus speculator. à quibus protractus Piso, in foribus templi trucidatur. Nullam cædem Otho maiore lætitiâ excepisse, nullũ caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur: seu tum primùm leuata omni solicitudine mens, [80] *vagare gaudio cœperat; seu recordatio maiestatis in Galbâ, amicitiæ in T. Vinio, quamuis immitem animum imagine tristi confuderat. Pisonis, vt inimici & æmuli, cæde lætari, ius falsq; credebat. Præfixa contis capita gestabantur, inter

Plebs iam silet. & pendet ab euentu. Milites Othoniani forum auidi irrumpunt.

Deficit, & deserit Galbam sua cohors.

Ipse à ferentibus in terram proijcitur. De supremâ voce eius variant: Sicut & de percussore.

T. Vinius occisus.

Sempronij Densi fides.

Piso in Vestæ confugit.

Libri aliquot, missi

Sed illinc extractus, & cæsus, Lubenti & lato admodum Othone

vacare,

inter signa cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim ostentantibus cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant, [81] quive verè, quive falsò, vt pulchrum & memorabile facinus iactabant. Plures quàm cxx. libellos præmia exposcentium, ob aliquam notabilem illâ die operam, Vitellius postea inuenit. omnésque conquiri & [82] interfici iussit, non honore Galbæ, sed tradito Principibus more, munimentum ad præsens, in posterum, vltionem. Alium crederes senatum, alium populum. Ruere cuncti in castra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, exosculari Othonis manum: quantóque magis falsa erant quæ fiebant, tanto plura facere. Nec aspernabatur singulos Otho, auidum & minacem militũ animum, voce vultúque temperans. Marium Celsum, Cõsulem designatum, & Galbæ vsque in extremas res amicum fidúmque, ad supplicium expostulabant, industriæ eius innocentiæque quasi malis artibus infensi. Cædis & prædarum initium, & optimo cuique perniciem quæri apparebat. sed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum scelus, iubere iam poterat. Ita simulatione iræ, vinciri iussum, & maiores pœnas daturum affirmans, præsenti exitio subtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Prætorij præfectos sibi ipsi legere: Plotium Firmum è manipularibus quondam, tum vigilibus præpositum, & incolumi adhuc Galbâ partes Othonis secutum. Adiungitur Licinius Proculus, intimâ familiaritate Othonis, suspectus consilia eius fouisse. vrbi Flauium Sabinum præfecere, iudicium Neronis secuti, sub quo eamdem curam obtinuerat, plerisque Vespasianum fratrem in eo respicientibus. Flagitatum, vt [83] vacationes præstari centurionibus solitæ remitterentur. Namque gregarius miles, [84] vt tributum annuum pendebat. Pars manipulis, pars per commeatus, aut in ipsis castris vaga, dum mercedem centurioni exsolueret, neque modum oneris quisquam, neque genus quæstus pensi habebat. Per latrocinia & raptus, aut seruilibus ministeriis, militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisque miles, labore ac sæuitiâ fatigari, donec vacationem emeret. Vbi sumtibus exhaustus, secordiâ miser elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro strenuo, in manipulum redibat. ac rursus alius atque alius, eâdem egestate ac licentiâ corrupti, ad seditionem & discordias, & ad extremum, bella ciuilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione, centurionum animos auerteret, ex fisco suo vacationes annuas exsoluturum promisit: rem haut dubiè vtilem, & à bonis postea Principibus, perpetuitate disciplinæ, firmatam. Laco præfectus, tamquam in insulam seponeretur, ab Euocato quem ad cædem eius Otho præmiserat, confossus. In Martianum Icelum, vt in libertum, palàm animaduersum. Exacto per scelera die, nouissimum malorum fuit lætitia. Vocat senatum prætor vrbanus, certant adulationibus ceteri magistratus. Accurrunt patres, decernitur Othoni tribunicia potestas, & nomen Augusti, & omnes Principum honores, annitentibus cunctis abolere conuicia ac probra, quæ promiscuè iacta hæsisse animo eius nemo sensit. Omisisset tot offensas, an distulisset, breuitate imperij in incerto fuit. Otho, cruento adhuc foro, per strages iacentium, in Capitolium atq; inde in palatium vectus, concedi

Multi gloriã hanc cædem affectant.

Cum suo posteà exitio. At Romani nimium sẽ dant Othoni.

Marius Celsus ad cædem postulatur.

Arte eripitur ab Othone.

Duo Prætorio præfecti.

Miles vacationes tolli vult. Quales eæ

Sed melius visum è fisco solui.

Laco occisus. Et Icelus.

In Senatu omnes honores Othoni habuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cæs. sepulti. corpora sepulturę, cremariq; permisit.[85] Pisonem Verania vxor ac frater Scribonianus, T. Vinium Crispina filia composuere, quæsitis redemtisq; capitibus, quę venalia interfectores seruauerant. Piso vnũ & tricesimum ætatis annum explebat, famâ meliore quàm fortunâ. Fratres eius[86] Magnum Claudius,[87] Crassum Nero interfecerat. Ipse diu exsul, quatriduo Cæsar properatâ adoptione, ad hoc tantum maiori fratri prælatus est, vt prior occideretur. T. Vinius XLVII. annos varijs moribus egit. Pater illi è prætoriâ familiâ,[88] maternus auus è proscriptis. Primâ militiâ infamis, Legatum Caluisium Sabinum habuerat:[89] cuius vxor, malâ cupidine visendi situ castrorum, per noctem militari habitu ingressa, cùm vigilias & cetera militiæ munia[90] eâdem lasciuiâ tentasset;[91] in ipsis principiis stuprum ausa, & criminis huius reus T. Vinius arguebatur. Igitur iussu C. Cæsaris oneratus catenis. mox mutatione temporum dimissus, cursu honorum inoffenso, legioni post pręturam præpositus, probatusq; seruili deinceps probro respersus est, tamquam scyphum aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius posterâ die soli omnium Vinio fictilibus ministrari iussit. Sed Vinius, proconsulatu, Galliam Narbonẽsem seuerè integréque rexit. Mox Galbæ amicitiâ in abrutũ tractus, audax, callidus, promtus, & prout animum intendisset, prauus aut industrius, eâdem vi. Testamentum T. Vinij magnitudine opum irritum: Pisonis supremam voluntatem paupertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licẽtiâ tenebrarum plurimis ludibriis vexatum, dispensator Argius, è prioribus seruis, humili sepulturâ in priuatis eius hortis contexit. Caput per lixas calonẽsque suffixum, laceratũmque ante Patrobij tumulum (libertus is Neronis punitus à Galbâ fuerat) posterâ demum die repertum, & cremato iam corpori admixtum est. Hunc exitum habuit Ser. Galba tribus & septuaginta annis. quinque Principes prosperâ fortunâ emen- sus, & alieno imperio felicior, quàm suo. Vetus in familiâ nobilitas, magnæ opes. ipsi medium ingenium, magis extra vitia quàm cum virtutibus. Famæ nec incuriosus, nec venditator. Pecuniæ alienæ non appetens, suæ parcus, publicæ auarus. Amicorum libertorũmque, vbi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens: si mali forent, vsque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium, &[92] metus temporum obtentui, vt quod segnitia erat, sapientia vocaretur. Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit: proconsul Africam moderatè: iam senior, citeriorem Hispaniam pari iustitiâ continuit, maior priuato visus, dum priuatus fuit, & omnium consensu capax imperij, nisi imperasset. Trepidam vrbem ac simul atrocitatem recentis sceleris, simul veteres Othonis mores pauentem, nouus insuper de Vitellio nuntius exterruit, ante cædem Galbę suppressus, vt tantùm superioris Germanię exercitum desciuisse crederetur. Tum duos omnium mortalium impudicitiâ, ignauiâ, luxuriâ deterrimos,[93] velut ad perdendum imperium fataliter electos, non senatus modò & eques, quîs aliqua pars & cura Reip. sed vulgus quoque palàm mærere. Nec iam recentia sæuæ pacis exempla, sed repetitâ bellorum ciuilium memoriâ, captam toties[94] suis ciuibus vrbem, vastitatem Italię, direptiones prouinciarum, Pharsaliam, Philippos, & Perusiam ac Mutinam, nota publicarũ cladium nomina, loque-

De Pisone elogium.

De T. Vinio elogium.

Turpe eius stuprum.

Furti etiam suspectus.

Galba vix sepultus.

Elegium de eo, & iudicium:

Dignus imperio visus, non fuit.

Nuncius de Vitellio electo:

Omnibus pauidis. & de rep. iam desperantibus.

loquebantur. *Propè euersum orbem, etiam cùm de principatu inter bonos certaretur; sed manssisse C. Iulio, manssisse Cæsare Augusto victore, imperium, mansuram fuisse, sub Pompeio Brutóque, Remp. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in templa ituros? Vtraque impias preces, vtraque detestanda vota, inter duos, quorum bello solum id scires, deteriorem fore qui vicisset.* Erant qui Vespasianum & arma Orientis augurarentur. &, vt potior vtroque Vespasianus, ita bellum aliud, atque alias clades horrebant. Et ambigua de Vespasiano fama: solúsque omnium ante se Principum, in melius mutatus est. Nunc initia caussasque motus Vitelliani expediam. Cæso cum omnibus copiis Iulio Vindice, ferox prædâ gloriáque exercitus, vt cui sine labore ac periculo, ditissimi belli victoria euenisset,[95] expeditionem & aciem, præmia quàm stipendia malebat: diúque infructuosam & asperam militiam tolerauerat, ingenio loci cælique, & seuerirate disciplinæ, quam in pace inexorabilem discordiæ ciuium resoluunt: paratis vtrimque corruptoribus, & perfidiâ impunitâ. Viri, arma, equi,[96] ad vsum & ad decus supererant. Sed ante bellum, centurias tantùm suas turmásque nouerant: exercitus finibus prouinciarum discernebantur. Tum aduersus Vindicem contractæ legiones, seque & Gallias expertæ, quærere rursus arma, nouásque discordias: nec socios vt olim, sed hostes & victos vocabant. Nec deerat pars Galliarum quæ Rhenum accolit, eadem partes secuta, ac tum acerrima instigatrix aduersus Galbianos:[97] hoc emm nomen fastidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Æduisque, ac deinde prout opulentia ciuitatibus erat, infensi, expugnationes vrbium, populationes agrorum, raptus penatium hauserunt animo, secundùm auaritiam & arrogantiam præcipua validiorum vitia, contumaciâ Gallorum irritati, qui remissam sibi à Galbâ quartâ tributorum partem, & publicè donatos in ignominiam exercitus iactabant. Accessit callide vulgatum, temerè creditum, decumari legiones, & promtissimum quemque centurionum dimitti. vndique atroces nuntij, sinistra ex vrbe fama, infensa Lugdunensis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendúmque materies in ipsis castris, odio, metu, &, vbi vires suas respexerant, securitate. Sub ipsas superioris anni kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingressus, hiberna legionum cum curâ adierat: redditi plerisque ordines, remissa ignominia, alleuatæ notæ: plura ambitione, quædam iudicio: in quibus sordem & auaritiam Fontei Capitonis, adimendis assignandisve militiæ ordinibus, integrè mutauerat. Nec consularis legati mensurâ, sed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud seueros humilis. Ita comitatem bonitatémque fauentes vocabant, quòd sine modo, sine iudicio, donaret sua, largiretur aliena. Simul, auiditate imperandi, ipsa vitia pro virtutibus interpretabantur. Multi in vtroque exercitu sicut modesti quietíque, ita mali & strenui. Et profusâ cupidine, insigni temeritate,[98] legati legionum, Alienus Cæcina, & Fabius Valens: è quibus Valens infensus Galbæ, tamquam detectam à se Verginij cunctationem, oppressa Capitonis consilia ingratè tulisset, instigare Vitellium, ardorem militum ostentans. *Ipsum celebri vbique famâ: nullam stimulat,*

Certamen enim inter duos pessimos.

Germanicè motus origo.

Ferociunt legiones ea.

Nouæ bella volunt.

Et inhiant opibus Galorum.

Variis etiam rumoribus concitantur.

Interea Vitellius ad eas venit.

Insinuat sese, & ambit:

Comis.

Largus.

Valens Legatus ad Principatum capiendum excitat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Flacco Hordeonio moram, affore Britanniam, secutura Germanorum auxilia, malè fidas prouincias, precarium seni imperium, & breui transiturum: panderet modo sinum, & venienti fortunæ occurreret. Meritò dubitasse Verginium, equestri familiâ, ignoto patre: imparem si recepisset imperium, tutum si recusasset: Vitellio tres patrij consulatus, censuram, collegium Cæsaris, imponere iampridem Imperatoris dignationem, & auferre priuatæ securitatem.

Ille cupit, non audet.

Quatiebatur his segne ingenium, vt concupisceret magis, quàm speraret. Ac in superiore Germaniâ, Cæcina decorâ iuuentâ, corpore ingens, animi immodicus, cito sermone, erecto incessu, studia militum allexerat. Hunc iuuenem Galba, quæstorem in Bæticâ, impigrè in partes suas transgressum, legioni præposuit.[99] Mox compertum publicam pecuniam auertisse, vt peculatorem flagitari iussit. Cæcina ægrè passus, miscere cuncta & priuata vulnera Reip. malis operire statuit. Nec deerant in exercitu semina discordiæ, quòd & bello aduersus Vindicem vniuersus affuerat, nec nisi occiso Nerone translatus in Galbam, atque in eo ipso sacramento vexillis inferioris Germaniæ præuentus erat. Et Treueri ac Lingones, quasque alias ciuitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hibernis legionum propiùs miscentur. Vnde seditiosa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Verginium fauor cuicumque alij profuturus. Miserat ciuitas Lingonum, vetere instituto, dona legionibus,[100] dextras hospitij insigne. Legati eorum in squalorem mœstitiámque compositi, per principia, per contubernia, modò suas iniurias, modò ciuitatum vicinarum præmia, & vbi pronis militum animis accipiebantur, ipsius exercitus pericula & contumelias conquerentes, accendebant animos. Nec procul seditione aberant, cùm Hordeonius Flaccus abire legatos, vtque occultior digressus esset, nocte castris excedere iubet. Inde atrox rumor, affirmantibus plerisque interfectos, ac ni sibi consulerent, fore vt acerrimi militum & præsentia conquesti, per tenebras & insciam ceterorum occiderentur. Obstringuntur inter se tacito fœdere legiones. Asciscitur auxiliorum miles, primò suspectus, tamquam circumdatis cohortibus alisque, impetus in legiones pararetur: mox eadem acriùs volens, faciliore inter malos consensu ad bellum, quàm in pace ad concordiam. Inferioris tamen Germanicæ legiones solenni kalend. Ianuar. sacramento pro Galbâ adactæ, multâ contatione, & raris primorum ordinum vocibus: ceteri silentio, proximi cuiusque audaciam exspectantes,[101] insitâ mortalibus naturâ propetè sequi, quæ piget inchoare. Sed ipsis legionibus inerat diuersitas animorum: primani quintanique turbidi, adeò vt quidam saxa in Galbæ imagines iecerint: quintadecima ac sextadecima legiones, nihil vltra fremitum & minas ausæ, initium erumpendi circumspectabant. At in superiori exercitu, quarta ac duodeuicesima legiones iisdem hibernis tendentes, ipso kalen. Ianu. die dirumpunt imagines Galbæ: quarta legio promtiùs, duodeuicesima[102] contanter. Mox consensu, ac ne reuerentiam imperij exuere viderentur, in S. P. Q. R. oblitterata iam nomina, sacramenta aduocabant. nullo legatorum tribunorúmve pro Galbâ nitente, quibusdam, vt in tumultu, notabilius turbantibus. Non tamen quisquam in modum concionis, aut suggestu

Nec vniuersi milites in eũ pronι.

Quos irritant etiam Gallo-Germani.

Lingonum Legati seditiosè agunt.

Hordeonius comprimere conatur:

Auget.

Coniurant inter se milites.

Inferior etiã exercitus turbat.

Iurant quidam in Galbam, sed linguâ.

At superior palàm defecit.

locutus,

locutus. neque enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius Flaccus consularis legatus aderat, non compescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus, sed segnis, pauidus, & secordiâ innocens. Quattuor centuriones[103] duodeuicesimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cùm protegerent Galbæ imagines, impetu militum abrepti, vinctique. Nec cuiquam vltrà fides, aut memoria prioris sacramenti. sed, quod in seditionibus accidit, vnde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ kalen. Ianu. secuta est, coloniam Agrippinensem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nuntiat, quartam & duodeuicesimam legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in Senatus & Pop. Rom. verba iurasse. Id sacramentum inane visum.[104] occupari nutantem fortunam, & offerri Principem placuit. Missi à Vitellio ad legiones legatósque, qui desciuisse à Galbâ superiorem exercitum nuntiarent: proinde aut bellandum aduersus desciscentes, aut si concordia & pax placeat, faciendum Imperatorem: & minore discrimine sumi Principem, quàm quæri. Proxima legionis primæ hiberna erant, & promtissimus è legatis Fabius Valens. Is die postero coloniam Agrippinensem cum equitibus legionis, auxiliariorúmq; ingressus, Imperatorem Vitellium consalutauit.[105] Secutæ ingenti certamine eiusdẽ prouinciæ legiones: & superior exercitus, speciosis senatus populique Romani nominibus relictis III. Non. Ianu. Vitellio accessit. scires illum priore biduo non penes Remp fuisse. Ardorem exercituum Agrippinenses, Treueri, Lingones æquabant, auxilia, equos, arma, pecunias offerentes,[106] vt quisq; corpore, opibus, ingenio validus. Nec Principes modò coloniarũ aut castrorum, quibus præsentia ex affluenti, & partâ victoriâ magnæ spes: sed manipuli quoque & gregarius miles, viatica sua, & balteos, phalerásque, insignia armorum, argento decôra, loco pecuniæ tradebant: instinctu, & impetu, & auaritiâ. Igitur laudatâ militum alacritate Vitellius, ministeria principatus per libertos agi solita, in equites Romanos disponit. Vacationes centurionibus ex fisco numerat.[107] Sæuitiam militum plerosque ad pœnam exposcentium sæpiùs approbat, pari simulatione vinculorum frustratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ statim interfectus. Iuliũ Burdonem Germanicæ classis præfectum astu subtraxit. Exarserat in eum iracundia exercitus, tamquam crimen, ac mox insidias, Fonteio Capitoni struxisset. grata erat memoria Capitonis, & apud sæuientes occidere palàm, ignoscere non nisi fallendo licebat. Ita in custodiâ habitus: & post victoriam demum, stratis iam militum odiis, dimissus est. Interim vt piaculum obiicitur centurio Crispinus, qui se sanguine Capitonis cruentauerat: eóque & postulantibus manifestior, & pudenti vilior fuit. Iulius deinde Ciuilis periculo exemtus, præpotens inter Batauos, ne supplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciuitate Lingonum VIII. Batauorum cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum discordiâ temporum à legione digressæ:[108] prout inclinassent, grande momentum, sociæ aut aduersæ. Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium, centuriones, de quibus suprà rettulimus, occidi iussit, damnatos fidei crimine, grauissimo inter desciscentes. Accessere

partibus,

Hordeonius non compescit.

Ad Vitellium ii nuncius.

Qui porrò legatũ indicat.

Equitũ Fabius Valens Imperatorem eum salutat. Accedunt legiones:

Et finitimi prouinciarium.

Opes suas offerunt.

Ipse quosdam punit.

In plerosque clementiâ vtitur.

Crispinus cæsus.

Iulius Ciuilis liberatus.

Cohortes Batauorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Valerius Asiaticus Vitellio se iunxit: Rheti, Et Britanni:

partibus Valerius Asiaticus, Belgicæ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum asciuit: & Iunius Blæsus Lugdunensis Galliæ rector, cum Italicâ legione, & alâ Taurinâ, Lugduni tendentibus. Nec in Rhæticis copiis mora, quo minus statim adiungerentur. Ne in Britanniâ quidem dubitatum. Præerat Trebellius Maximus, per auaritiam ac sordes contemtus exercitui inuisusque. Accendebat odiũ eius Roscius Cælius legatus vicesimę legionis olim discors, sed occasione ciuilium armorum atrociùs proruperant. Trebellius seditionem & confusum ordinem disciplinæ Cælio: spoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat, cùm interim, fœdis legatorum certaminibus, modestia exercitus corrupta, eoque discordiæ ventum, vt auxiliarium quoque militum [109] conuiciis proturbantibus, & aggregantibus se Cælio cohortibus alisque, desertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciæ, quamquam remoto consulari, mansit. Rexêre legati legionum, pares iure, Cælius audendo potentior. Adiuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibúsque Vitellius, duos duces, duo itinera bello destinauit. Fabius Valens allicere, vel si abnuerent, vastare Gallias, & Cotianis alpibus Italiam irrumpere: Cæcina propiore transitu, [110] Peninis iugis degredi iussus. Valenti inferioris exercitus electi [111] cũ Aquilâ quintæ legionis, & cohortibus alisque ad XL. millia armatorum data. XXX. millia Cæcina è superiore Germaniâ ducebat, quorum robur [112] legio vna, prima & vicesima fuit. addita vtrique Germanorum auxilia, è quibus Vitellius suas quoque copias suppleuit, totâ mole belli secuturus. Mira inter exercitum imperatorémq; diuersitas. Instare miles, arma poscere, dum Galliæ trepident, dum Hispaniæ contentur. non obstare hiemem, neque ignauæ pacis moras. inuadendam Italiam, occupandam vrbem. nihil in discordiis ciuilibus festinatione tutius, vbi facto magis quàm consulto opus esset. Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu ac prodigis epulis præsumebat, medio diei temulentus, & saginâ grauis: cùm tamen ardor & vis militum vltrò ducis munia implebat, vt si adesset Imperator, & strenuis vel ignauis spem metúmque adderet. Instructi intentique signum profectionis exposcunt: nomine Germanici, Vitellio statim addito. Cæsarem se appellari, etiam victor prohibuit. Lætum augurium Fabio Valenti exercituique, quem in bellum cogebat, ipso profectionis die, aquila leui meatu prout agmen incederet, velut dux viæ præuolauit: longúmque per spatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ alitis fuit, vt haut dubium magnæ & prosperæ rei omen acciperetur. Et Treueros quidem vt socios securi adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id opidum est) quamquam omni comitate exceptos, subitus pauor exterruit, raptis repentè armis, ad cædem innoxiæ ciuitatis, non ob prædam, aut spoliandi cupidinem, sed furore & rabie, & caussis incertis, eóq; difficilioribus remediis. donec precibus ducis mitigati, ab excidio ciuitatis temperauere. Cæsa tamen ad quattuor millia hominum. Ilq; terror Gallias inuasit, vt venienti mox agmini vniuersæ ciuitates, cum magistratibus & precibus, occurrerent, stratis per vias pueris femineque, quæque alia placamenta hostilis iræ, [113] non quidem in bello, sed pro pace tendebantur. Nuntium de cæde

Duplices copias in Italiã Vitellius destinat.

Alteras, sub Valente:

Alteras, sub Cæcinâ duce.

Miles eius mirè fremet:

Ipse segnis & languidus,

Vni ventri deditus.

Felix augurium Valenti.

Ciuitas agmen Diuoduri lymphatur.

Ciues innoxios cadunt.

Vnde in reliquos Gallos terror.

Galbæ

Galbæ & imperio Othonis, Fabius Valens in ciuitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium, aut formidinem permotus, bellum voluebat. Gallis contatio exemta, & in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum ciuitas erat, fida partibus. benignè excepti, modestiâ certauêre. Sed breuis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas à legione quartadecimâ, vt suprà memorauimus, digressas exercitui suo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primùm, mox rixa inter Batauos & legionarios. Dum his aut illis studia militum adgregantur, propè in prœlium exarsere, ni Valens animaduersione paucorum, oblitos iam Batauos imperij admonuisset. Frustra aduersus Æduos quæsita belli caussa. Iussi pecuniam atque arma deferre, gratuitos insuper commeatus præbuere. quod Ædui formidine, Lugdunenses gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ. [114] Cohortes XVIII Lugduni, solitis ibi hibernis, relinqui placuit. Manlius Valens, legatus Italicæ legionis, quamquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarum, & quò incautior deciperetur, palàm laudatum. Veterem inter Lugdunenses Viennensésque discordiam, proximum bellum accenderat. multæ inuicem clades, crebriùs infestiúsque, quàm vt tantum propter Neronem Galbámq; pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunensium, occasione iræ, in fiscum verterat. Multus contrà in Viennenses honor. Vnde æmulatio, & inuidia, & vno amne discretis connexum odium. Igitur Lugdunẽses exstimulare singulos militum, & in euersionem Viennẽsium impellere, obsessam ab illis coloniam suam, adiutos Vindicis conatus, conscriptas nuper legiones in præsidium Galbæ referendo. Et vbi caussas odiorum prætenderãt, magnitudinem prædæ ostendebant. Nec iam secreta exhortatio, sed publicæ preces. *Irent vltores, exscinderent sedem Gallici belli.* [115] *cuncta illic externa & hostilia, se coloniam Romanam & partem exercitus, & prosperarum aduersarũmque rerum socios. si fortuna contrà daret, iratis ne relinquerentur.* His & pluribus in eundem modum, perpulerant, vt nec legati quidem ac duces partium restingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur: cùm haut ignari discriminis sui Viennenses, velamenta & infulas præferentes, vbi agmen incesserat, arma, genua, vestigia prehensando, flexêre militum animos. [116] Addidit Valens tricenos singulis militibus sestertios. Tum vetustas dignitásque coloniæ valuit. Et verba Fabij salutem incolumitatémque Viennensium commendantis æquis auribus accepta. Publicè tamen armis mulctati, priuatis & promiscuis copiis iuuere militẽ. Sed fama constans fuit, ipsum Valentem magnâ pecuniâ emtum. Is diu sordidus, repentè diues, mutationem fortunæ malè tegebat, accensus egestate longâ cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuentâ, senex prodigus. Lento deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus: ipsa itinerum spatia, & statiuorum mutationes venditante duce, fœdis pactionibus aduersus possessores agrorum, & magistratus ciuitatum, adeò minaciter, vt Luco (municipiũ id Vocontiorum est) faces admouerit, donec pecuniâ mitigaretur. quoties pecuniæ materia deesset, & stupris & adulteriis exorabatur. Sic ad alpes peruentum. Plus prædæ ac sanguinis

Qui tamen casu Galbæ, palàm in Vitellium inclinant.

Batauæ cohortes ferociter agunt.

Valens comprimit.

Dissidium vetus inter Lugdunenses & Viennenses.

Illi, milites in horum exitium prouocant.

Viennenses supplices occurrunt: Et infensos placant: Precibus tamen mixto pretio.

Quin ipse dux emtus.

Iam olim rapax.

Qui etiam vias & mansiones vendit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cæcina Heluetios inuadit.

guinis Cæcina hauſit. Irritauerant turbidum ingenium Heluetij, Gallica gens, olim armis viriſque, mox memoriâ nominis clara, de cædè Galbæ ignari, & Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac [117] feſtinatio vndeuiceſimæ legionis. Rapuerunt pecuniam miſſam in ſtipendium caſtelli, quod olim Heluetij ſuis militibus ac ſtipendiis tuebantur. ægrè id paſſi Heluetij, interceptis epiſtolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quoſdam militum in cuſtodiâ retinebant. Cæcina belli auidus, proximam quamque culpam antequàm pœniteret, vltum ibat. Mota properè caſtra. Vaſtati agri. Direptus, longâ pace in modum municipij exſtructus, locus, amœno ſalubrium aquarum vſu frequens. Miſſi ad Rhætica auxilia nuntij, vt verſos in legionem Heluetios à tergo aggrederẽtur. Illi ante diſcrimen feroces, in periculo pauidi, quamquâ primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerant, non arma noſcere, non ordines ſequi, non in vnum conſulere. exitioſum aduerſus veteranos prœlium, intuta obſidio, dilapſis vetuſtate mœnibus. hinc Cæcina cum valido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohortéſque. & ipſorum Rhætorum iuuentus ſueta armis, & more militiæ exercita, vndique populatio & cædes. Ipſi in medio vagi abiectis armis, magna pars ſaucij aut palantes, [118] in montẽ Vocetium perfugere. Ac ſtatim immiſsâ cohorte Thracum depulſi, & conſectantibus Germanis Rhætiſque, per ſiluas atque in ipſis latebris trucidati. Multa hominum millia cæſa, multa ſub coronâ venumdata. Cúmque direptis omnibus, Auenticum gentis caput iuſto agmine peteretur; miſſi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Alpinum è principibus, vt concitorem belli, Cæcina animaduertit: ceteros veniæ vel ſæuitiæ Vitellij reliquit. Haut facile dictu eſt, legati Heluetiorum minus placabilem Imperatorem, an militẽ inuenerint. Ciuitatis excidium poſcunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitelliũs quidem minis ac verbis temperabat: cùm Claudius Coſſus, vnus ex legatis, notæ facundiæ, ſed dicendi artem aptâ trepidatione occultans, atque eo validior, militis animum mitigauit: vt eſt mos vulgo, mutabili ſubitis, & tam prono in miſericordiam, quàm immodicum ſæuitiâ fuerat. effuſis lacrymis, & meliora conſtantiùs poſtulando, impunitatem ſalutémque ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetiis moratus dies, dum ſententiæ Vitellij certior fieret, ſimul tranſitum Alpium parans, lætum ex Italiâ nuntium accipit, alam Syllanam circa Padum agentem, ſacramento Vitellij acceſſiſſe. Proconſulem Vitellium Syllani in Africâ habuerant: mox à Nerone, vt in Ægyptum præmitterentur, exciti, & ob bellum Vindicis remorati, ac tum in Italiâ manentes, inſtinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obſtricti, robur aduentantium legionum & famam Germanici exercitus attollebant, tranſiere in partes: & vt donum aliquod nouo Principi, firmiſſima Tranſpadanæ regionis municipia, Mediolanum, ac Nouariam, & Eporediam, ac Vercellas, adiunxere. Id Cæcinæ per ipſos compertum. Et quia præſidio alæ vnius latiſſima pars Italiæ defendi nequibat, præmiſſis Gallorum, Luſitanorum, Britannorúmque cohortibus, & Germanorum vexillis, [119] in alpe Graiâ ipſe paululum contatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret,

Nonnullâ ipſorum culpâ.

Vaſtat omnia.

Illi trepidãt.

Vocetium montem perfugiunt.

Sed plerique capti aut cæſi.

Legati eorum ad Vitellium:

Valdè aſperatum.

Vis eloquentiæ.

Ala Syllana Vitellio ſe iungit:

Et vnà ſecum, aliquot opida.

Cæcina Penninis alpibus tranſit.

ãteret, aduerſus [120] Petronium vrbis procuratorem, qui concitis auxiliis, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmiſſas iam cohortes alàſque, ſimul reputans plus gloriæ retentâ Italiâ, & vbicumque certatum foret, Noricos [121] in cetera victoriæ prẽmia acceſſuros, Penino ſubſignanum militem itinere & graue legionum agmen, [122] hibernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim, contra ſpem omnium, non delitiis, neque deſidiâ torpeſcere. dilatæ voluptates, diſſimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij compoſita. Eoque plus formidinis afferebant falſæ virtutes, & vitia reditura. Marium Celſum conſulem deſignatum, per ſpeciem vinculorum, ſæuitiæ militum ſubtractum, acciri in Capitolium iubet. Clementiæ titulus, è viro claro & partibus inuiſo, petebatur. Celſus conſtanter ſeruatæ erga Galbam fidei crimen confeſſus, exemplum vltrò imputauit. [123] Nec Otho quaſi ignoſceret, ſed ne hoſtis metum reconciliationis adhiberet, ſtatim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces dilegit. Manſitque Celſo velut fataliter etiam pro Othone fides, integra & infelix. Læta primoribus ciuitatis, celebrata in vulgus Celſi ſalus, ne [124] militibus quidem ingrata fuit, eandem virtutem admirantibus cui iraſcebantur. Par inde exſultatio, diſparibus cauſſis conſecuta, impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœda puritiâ, impudicâ ſenectâ, præfecturam vigilum & prætorij, & alia præmia virtutum, quia velociùs erat vitiis adeptus, crudelitatem mox, deinde auaritiam, & virilia ſcelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro auſus, ac poſtremò eiuſdem deſertor ac proditor. Vnde non alium pertinaciùs ad pœnam flagitauere, diuerſo affectu, quibus odium Neronis inerat, & quibus deſiderium. Apud Galbam T. Vinij potentiâ defenſus, prætexentis ſeruatam ab eo filiam, & haut dubie ſeruauerat, non clementiâ (quippe tot interfectis) ſed effugio in futurum. quia peſſimus quiſque, diffidentiâ præſentium mutationem pauens, aduerſus publicum odium [125] priuatam gratiam *præparat: vnde nulla innocentiæ cura, ſed vitæ impunitatis. Eo infenſior populus, additâ ad vetus Tigellini odium recenti T. Vinij inuidiâ, concurrere è totâ vrbe in palatium ac fora, & vbi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effuſi, ſeditioſis vocibus obſtrepere: donec Tigellinus, accepto [126] apud Sinueſſanas aquas ſupremæ neceſſitatis nuntio, inter ſtupra concubinarum, & oſcula, & deformes moras, ſectis nouaculâ faucibus, infamem vitam fœdauit etiam exitu ſero & inhoneſto. Per idem tempus expoſtulata ad ſupplicium [127] Galuia Criſpinilla, variis fruſtrationibus, & aduerſâ diſſimulantis Principis famâ, periculo exemta eſt: magiſtra libidinum Neronis, tranſgreſſa in Africam ad inſtigandum in arma Clodium Macrum, famem populi Rom. haut obſcurè molita, totius poſtea ciuitatis gratiam obtinuit conſulari matrimonio innixa, & apud Galbam, Othonem, Vitellium illæſa: mox potens pecuniâ, & orbitate, quæ bonis maliſque temporibus iuxtà valent. Crebræ interim, & muliebribus blandimentis infectæ, ab Othone ad Vitellium epiſtolæ, offerebant pecuniam & gratiam, & quemcunque quietis locum prodigæ vitæ legiſſet. Paria Vitellius oſtendebat, primò mollius, ſtultâ vtrimque & inde-

Otho competitiõ ſe gerit.

Celſum ſeruat:

Imò cõ-ducem eligit.

Tigellinus noxæ permiſſus.

Æqualiter odioſus omnibus.

Nota ſceleſtorum ingenium.

præparatum it, nulla i. cura ſed vice imp.

Iugulum ſibi ſecat.

Criſpinilla liberata:

Imò ad potentiam poſtea cuncta.

Otho ſiſtere & placare Vitellium nititur:

Et ille hunc

corâ simulatione: mox quasi rixantes, stupra & flagitia inuicem obiectauere. neuter falsò. Otho, reuocatis quos Galba miserat legatis, rursus ad vtrumque Germanicum exercitum, & ad legionem Italicam, easq; quæ Lugduni agebant copias, specie senatus misit. Legati apud Vitellium remansere, promtiùs quàm vt retenti viderentur. Prætoriani, quos per simulationem officij legatis Otho adiunxerat, remissi, antequam legionibus miscerentur. Addidit epistolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad prætorias & vrbanas cohortes, de viribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Increpabant vltrò, quòd [128] tanto antè traditum Vitellio imperium, ad Othonem vertissent. Ita promissis simul, ac minis tentabantur: vt bello impares, in pace nihil amissuri. Neque ideo prætorianorum fides mutata. Sed insidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in vrbem missi. Vtrisque frustra fuit: Vitellianis impunè, per tantam hominum multitudinem, mutuâ ignorantiâ fallentibus: Othoniani, nouitate vultus, omnibus inuicem gnaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum fratrem Othonis composuit, exitium ipsi filioque eius minitans, ni incolumes sibi mater ac liberi seruarentur. [129] Et stetit domus vtraque. sub Othone, incertum an metu; Vitellius victor, clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuntius, iurasse in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ, & Mœsiæ, legiones. Idem ex Hispaniâ allatum: laudatusque per edictum Cluuius Rufus. & statim cognitum est, conuersam ad Vitellium Hispaniam. Nec Aquitania quidem, quamquam à Iulio Cordo in verba Othonis obstricta, diu mansit. Nusquam fides aut amor, metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciam Narbonensem ad Vitellium vertit, facili transitu ad proximos & validiores. Longinquę prouinciæ, & quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium studio, sed erat grande momentum in nomine vrbis ac prętextu senatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus, Syriæ legiones Mucianus sacramento Othonis adegere. Simul Ægyptus, [130] omnesque versæ in Orientem prouinciæ, nomine eius tenebantur. Idem Africæ obsequium, initio à Carthagine orto. Neque exspectatâ Vipsani Aproniani proconsulis auctoritate, Crescens Neronis libertus (nam * in malis temporibus [131] partè se Reip. fecerat) epulum plebi, ob lætitiam recentis imperij, obtulerat: & populus pleraque sine modo festinauit. Carthaginem ceterę ciuitates secutæ. Sic distractis exercitibus ac prouinciis, Vitellio quidem ad capessendam Principatus fortunam bello opus erat. Otho, vt in multâ pace, munia imperij obibat: quædam ex dignitate Reip.; pleraque, contra decus, ex præsenti vsu properando. Consul cum Titiano fratre in kalen. Martias ipse, proximos menses Verginio destinat, vt aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Poppæus Vopiscus, prętextu veteris amicitiæ, plerique Viennensium honori datum interpretabantur. Ceteri consulatus ex destinatione Neronis, aut Galbæ, mansere. Cælio ac Flauio Sabinis, in Iulias; Ario Antonino & Mario Celso, in Septembres: quorum honorine Vitellius quidem victor interceſſit. Sed Otho, pontificatus auguratúsque honoratis iam senibus cumulum dignitatis addidit;

Legati ab Othone in Germaniam.

A Valente epistolæ corruptrices Romam missæ.

Etiã vtrimque percussores.

Illyricanæ legiones pro Othone.

Et panè omnes transmarinæ.

Africa adiungitur.

**Scripserim, is.*

Ipse Romæ ciuilia administrat.

Consules disponit.

Sacerdotia diuidit.

addidit, & recens ab exsilio reuersos nobiles adolescentulos, auitis ac paternis sacerdotiis in solatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso, Seuino Promptino senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant. Placuit ignoscentibus, verso nomine, quod auaritia fuerat, videri maiestatem: cuius tum odio, etiam bonæ leges peribant. Eâdem largitione ciuitatum quoque ac prouinciarum animos aggressus, [131] Hispalienſibus & Emeritensibus familiarum adiectiones, [133] Lingonibus vniuersis ciuitatem Romanam, prouinciæ Bæticæ Maurorum ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, ostentui magis quàm mansura. Inter quæ necessitate præsentium rerum & instantibus curis excusata, ne tùm quidem immemor amorum, statuas Poppææ per senatusconsultum reposuit. Creditus est etiam de celebrandâ Neronis memoriâ agitauisse, spe vulgum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis * proponeret: atque etiam [134] Othoni, quibusdam diebus populus & miles, tamquam nobilitatem ac decus astruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipse in suspenso tenuit, vetandi metu, vel * [135] cognoscendi pudore. Conuersis ad ciuile bellum animis, externa sine curâ habebantur. Eò audentiùs Rhoxolani, Sarmatica gens, priore hieme cæsis duabus cohortibus, magnâ spe ad Mœsiam irruperant. nouem millia equitum, ex ferociâ & successu, prædæ magis quàm pugnæ intenta. Igitur vagos & incuriosos, tertia legio adiunctis auxiliis, repentè inuasit. Apud Romanos omnia prœlio apta. Sarmatæ dispersi, aut cupidine prædę graues onere sarcinarum, & lubrico itinerum ademtâ equorum pernicitate, velut vincti cædebantur. Namque mirum dictu vt sit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipsos. nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum; vbi per turmas aduenêre, vix vlla acies obstiterit. Sed tum humido die, & soluto gelu, hęque conti neque gladij, quos prælongos vtrâque manu regunt, vsui, lapsantibus equis, & cataphractarum pondere (id principibus & nobilissimo cuique tegmen, ferreis laminis, aut præduro corio consertum; vt aduersus ictus impenetrabile, ita impetu hostium prouolutis inhabile ad resurgendum) simul altitudine, & mollitiâ niuis, hauriebantur. Romanus miles facili loricâ, & missili pilo, aut lanceis assultans, vbi res posceret, leui gladio inermem Sarmatam, (neque enim defendi scuto mos est) comminùs fodiebat. donec pauci, qui prœlio superfuerant, paludibus abderentur. Ibi [136] sæuitiâ, hîc miseriâ vulnerum absumti. oPostquam id Romæ compertum, M. Aponius Mœsiam obtinens, triumphali statuâ, Fuluius Aurelius, & Iulianus Titius, ac Numisius Lupus, legati legionum, consularibus ornamentis donantur: læto Othone, & gloriam in se trahente, tamquam & ipse felix bello, & suis ducibus suisque exercitibus Remp. auxisset. Paruo interim initio, vnde nihil timebatur, orta seditio, propè vrbi excidio fuit. [137] Septimamdecimam cohortem, coloniâ Hostiensi, in vrbem acciri Otho iusserat. Armandæ eius cura, Vario Crispino tribuno è prætorianis, data. Is quo magis vacuus, quietis castris, iussa exsequeretur; vehicula cohortis, incipiente nocte, onerari aperto armamentario iubet. Tempus, in suspicionem; caussa, in crimen; affectatio quietis, in tumultum eualuit. Et visa inter temulentos arma, eu-

Damnatos quosdam restituit.

Beneficia variè largitur.

Poppææ statuas reponit.

** reponerent.*

** agnoscendi*

Sarmatæ Mœsiam incurrunt.

Romani agrediuntur, & vincunt.

Genus pugnæ Sarmatarũ.

Legati Romæ honorantur.

Ibi seditio.

Eius causſa.

Suspicio in Senatores.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pidinem sui mouere. Fremit miles, & tribunos centurionesque proditionis arguit, tamquam familiæ senatorum ad perniciem Othonis armarentur. Pars ignari & vino graues; pessimus quisque in occasionem prædarum; vulgus, vt mos est, cuiusque motus noui cupidum. & obsequia meliorum nox abstulerat. Resistentem seditioni tribunum, & [138] * seuerissimum centurionum obtruncant. rapta arma, nudati gladij, insidentes equis, vrbem ac palatium petunt: Erat Othoni celebre conuiuium, primoribus feminis virisque qui trepidi, fortuitus ne militum furor, an dolus Imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & dispergi, periculosius foret; modò constantiam simulare, modò formidine detegi, simul Othonis vultum intueri. Vtque euenit inclinatis ad suspicionem mentibus, cùm timeret Otho, timebatur. Sed haut secus diferimine senatus quàm suo territus, & præfectos prætorij ad mitigandas militum iras statim miserat, & abire propere omnes è conuiuio iussit. Tum verò passim magistratus, proiectis insignibus, vitatâ comitum & seruorum frequentiâ, senes feminæque per tenebras, diuersa vrbis itinera, rati domos, plurimi amicorum tecta, & vt cuique humillimus cliens, incertas latebras petiuêre. Militum impetus ne foribus quidem palatij coërcitus, quo minus conuiuium irrumperent, ostendi sibi Othonem expostulantes: vulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dum ruentibus obsistunt. Vndique arma & minæ, modò in centuriones tribunósque, modò in senatum vniuersum: lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem vnum destinare iræ poterant, licentiam in omnes poscentibus. donec Otho, contra decus imperij thoro insistens, precibus & lacrymis ægrè cohibuit. Redierúntque in castra inuiti, neque innocentes. Posterâ die, velut captâ vrbe, clausæ domus, rarus per vias populus, mæsta plebs, deiecti in terram militum vultus, ac plus tristitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti sunt Licinius Proculus, & Plotius Firmus, præfecti: ex suo quisque ingenio, mitiùs aut horridiùs. Finis sermonis in eo, vt quina millia nummum singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus. Atque illum tribuni centurionesque circumsistunt, abiectis militiæ insignibus, otium & salutem flagitantes. Sensit inuidiam miles, & compositus in obsequium, auctores seditionis ad supplicium vltrò postulabat. Otho quamquam turbidis rebus, & diuersis militum animis, cùm optimus quisque remedium præsentis licentiæ posceret: vulgus & plures, seditionibus & ambitioso imperio læti, per turbas & raptus faciliùs ad ciuile bellum impellerentur: simul reputans non posse Principatum scelere quæsitum, subitâ modestiâ & priscâ grauitate retineri, sed diserimine vrbis & periculo senatus anxius, postremò ita disseruit. *Neque vt affectus vestros in amorem mei accenderem, commilitones; neque vt animum ad virtutem cohortarer (vtraque enim egregiè supersunt:) sed veni postulaturus à vobis temperamentum vestræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupidine vel odio, (quæ multos exercitus in discordiam egêre) ac ne detractatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas vestra acriùs quàm consideratiùs excitauit. Nam sæpe honestas rerum causſæ, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur. Imus ad bellum. num omnes nuntios*

Miles Prætorianus, ad arma.

Seuerissimum centurionem Vrtem & palatium irrumpit.

Diffugiunt Senatores.

Ipsi omnibus minantur.

Otho precibus ægrè componit.

Et sequenti die argenteis minis.

Castra ingreditur.

Insigni me hercules oratione affatur.

nuntios palàm audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur? Tum nescire quædam milites, quàm scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinæ habet, [139] *vt multa, per centuriones tribunosq; tantùm, iuberi expediat. Si vbi iubeantur; quærere singulis liceat: pereunte obsequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempestâ rapientur arma? Vnus alíve perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proximâ insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istuc pro me. sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confusione, patefieri occasio etiam aduersus me potest.* [140] *Si Vitellio & satellitibus eius eligẽdi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur? quid aliud quàm seditionem & discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur: hinc confusi pedites equitésque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quàm imperia ducũ sciscitando res militares continentur.* [141] *Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & animus sit, mihi consilium, & virtutis vestræ regimẽ relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. Ceteri abolete memoriam fœdissimæ noctis. Nec illas aduersus senatum voces vllus vnquam exercitus audiat. Caput imperij, & decora omnium prouinciarum, ad pœnam vocare,* [142] *non hercle illi, quos cùm maximè Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Vlli ne Italiæ alumni, & Romana verè iuuentus, ad sanguinem & cædem deposcerent ordinem, cuius splendore & gloriâ, sordes & obscuritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: Senatus nobiscum est. Sic fit, vt hinc Resp. inde hostes Reip. constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc vrbem, domibus & tectis, & congestu lapidum, stare creditis?* [143] *Muta ista & * inanima intercidere ac reparari premisceùe possunt. æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum vestrâ salus, incolumitate senatus firmatur. Hunc auspicato à parente & conditore vrbis nostræ institutum, & à regibus vsque ad Principes continuum & immortalem, sicut à maioribus accepimus, sic posteris tradamus. Nam vt ex vobis senatores, ita ex senatoribus Principes nascuntur.*

Et oratio ad perstringendos mulcendósque militum animos, & seueritatis modus (neque enim in plures quàm in duos animaduerti iusserat) gratè accepta, compositique ad præsens, qui coërceri non poterant. [144] Non tamen quies vrbi redierat. strepitus telorum, & facies belli erat: [145] militibus, vt nihil in commune turbantibus, ita sparsis per domos, occulto habitu, & malignâ curâ in omnes, quos nobilitas aut opes, aut aliqua insignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoque milites veniſſe in vrbem ad studia partium noscenda, plerique credebant. Vnde plena omnia suspicionum, & vix secreta domuum sine formidine. sed plurimum trepidationis in publico, vt quemque nuntium fama attulisset, animum vultúmque conuersi, ne diffidere dubiis, ac parum gaudere prosperis viderentur. Coacto verò in curiam senatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta libertas. Et priuato Othoni nuper, [146] atque eâdem dicenti, nota adulatio. Igitur versare sententias, & huc atque illuc torquere, hostem & parricidam Vitellium vocantes. Prouidentissimus quisque, vulgaribus conuiciis; quidam, vera

* vulgò inania

Duo è seditiosis puniti.

Roma omnia suspensa, sic spectat.

Senatus ipsa sententia anxius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ne bene illúmve offenderent.

vera probra iacere, in clamore tamen, & vbi plurimæ voces, aut tumultu verborum sibi ipsi obstrepentes. Prodigia insuper terrebant, diuersis auctoribus vulgata. In vestibulo Capitolij omissas habenas bigæ, cui Victoria insiterat, erupisse cellâ Iunonis, maiorem humanâ speciem. statuam diui Iulij, in insulâ Tiberini amnis, sereno & immoto die, ab Occidente in Orientem conuersam prolocutum in Ethruriâ bouem, insolitos animalium partus. & plura alia, rudibus sæculis, etiam [147] in pace obseruata, quæ nunc tantùm in metu audiuntur. Sed præcipuus, & [148] cum præsenti exitio, etiam futuri pauor, subitâ inundatione Tiberis: qui immenso auctu, prorupto ponte Sublicio, ac strage obstantis molis refusus, non modò iacentia & plana vrbis loca, sed secura huiusmodi casuũ impleuit. Rapti è publico plerique, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in vulgus, inopia quæstus, & penuria alimentorum, corrupta stagnantibus aquis insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. Vtque primùm vacuus à periculo animus fuit, id ipsum, quod paranti expeditionem Othoni, campus Martius & via Flaminia iter belli esset obstructum, à fortuitis vel naturalibus caussis, in prodigium & omen imminentium cladium vertebatur. Otho, lustratâ vrbe, & expensis belli consiliis, quando Peninæ Cottiæque alpes, & ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe validâ & partibus fidâ, quòd [149] reliquos cæsorum ad pontem Miluium, & sæuitiâ Galbæ in custodiam habitos, in numerum legionis composuerat. facta & reliquis spes honoratioris in posterum militiæ. Addidit classi vrbanas cohortes, & plerosque è prætorianis, [150] vires & robur exercitus, atque ipsis ducibus consilium & custodes. Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Æmilio Pacensi, cui ademptum à Galbâ Tribunatum rediderat, permissa. Curam nauium Oscus libertus retinebat, [151] ad obseruandam honestiorum fidem inuitatus. Peditum equitúmque copiis Suetonius Paullinus, [152] Marius Celsus, Annius Gallus, rectores destinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is vrbanę militię impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paullini, vigorem Celsi, maturitatem Galli, vt cuique erat, criminando, quod facillimum factu est, prauus & callidus, bonos & modestos anteibat. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque attâ custodiâ, neque obscurâ: nullum ob crimen, sed vetusto nomine, & propinquitate Galbæ monstratus. Multos è magistratibus, magnam consularium partem, Otho, non participes aut ministros bello, sed comitum specie, secum expedire iubet. In quîs & L. Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec vt Imperatoris fratrem, nec vt hostis. Igitur motæ vrbis curæ, nullus ordo metu aut periculo vacuus, Primores senatus ætate inualidi, & longâ pace desides; segnis & oblita bellorum nobilitas; ignarus militiæ eques: quanto magis occultare ac abdere pauorem nitebantur, manifestiùs pauidi. Nec deerant è contrario, qui ambitione stolidâ, conspicua arma, insignes equos, quidam luxuriosos apparatus conuiuiorum, & irritamenta libidinum, vt instrumenta belli mercarentur. Sapientibus quietis & Reip. cura: leuissimus quisque, & futuri improuidus, spe vanâ tumens.

Cladium Romæ signa.

Tiberis inundat.

Otho Prouinciam statuit aggredi:

Idq; classe.

Duces expeditionis.

Licinius Proculus:

Calumniarũ sartor.

Dolabella relegatus.

Otho Senatores ad bellum ducit.

Sed hercules imbelles.

tumens. Multis afflicta fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutissimi. Sed vulgus & magnitudine nimiâ communium curarum expers populus, sentire paulatim belli mala, conuersâ in militum vsum omni pecuniâ, intentis alimentorum pretiis: quæ motu Vindicis, haut perinde plebem attriuerant, securâ tum vrbe, & prouinciali bello, quod inter legiones Galliásque velut externum fuit. Nam, ex quo diuus Augustus res Cęsarum composuit, procul & in vnius solicitudinem aut decus, populus Romanus bellauerat. Sub Tiberio & Caio, [153] tantum pacis aduersa * pertimuere, Scriboniani contra Claudium incepta, simul audita & coërcita. Nero nuntiis magis & rumoribus, quàm armis depulsus. Tum legiones classésque, & quod rarò aliàs, prætorianus vabanúsq; miles, in aciem deducti. Oriens Occidénsque & quidquid vtrimque virium est à tergo: sub ducibus aliis si bellatum foret, longo bello materia. Fuere, qui proficiscenti Othoni moras [154] religionémque nondum conditorum ancilium afferrent. Aspernatus omnem contationem, vt Neroni quoque exitiosam: & Cæcina, iam alpes transgressus, exstimulabat. Pridie Idus Mar. commendatâ patribus Rep. reliquias Neronianarum sectionum nondum in fiscum conuersas, reuocatis ab exsilio concessit: iustissimum donũ, & in speciem magnificum, sed festinatâ exactione, vsu sterile. Mox vocatâ concione, maiestatem vrbis, & consensum populi ac senatus pro se attollens, aduersum Vitellianas partes modestè disseruit. inscitiam potiùs legionum, quàm audaciam increpans, nullâ Vitellij mentione. siue ipsius ea moderatio, seu scriptor orationis sibi metuens, contumeliis in Vitellium abstinuit: quando, vt in consiliis militiæ Suetonio Paullino & Mario Celso, ita in rebus vrbanis Galerij Trachali ingenio Othonem vti credebatur. & erant qui genus ipsum orandi noscerent, crebro fori vsu celebre, & ad implendas populi aures, latum & sonans. Clamor vocésque vulgi, ex more adulandi, nimię & falsæ. quasi dictatorem Cæsarem, aut Imperatorem Augustum prosequerẽtur, ita studiis votísque certabant. nec metu aut amore, [155] sed ex libidine seruitij, vt in familiis, priuata cuique stimulatio, & vile iam decus publicum. Profectus Otho, quietem vrbis curásque imperij, Saluio Titiano fratri permisit.

Plebs belli incommoda sentit.

Diu eorum expers.

* *Vulgati, reip. pertimuere.*

Ancilium conditio.

Otho proficiscitur:

Concione prius habitâ.

Quam caute compositi.

Galerius Trachalus.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS
HISTORIAR. LIB. II.

BREVIARIVM LIBRI.

Titus Vespasianus Romam missus ad gratulandum Galbæ, cæde eius auditâ, substitit. Paphiam Venerem adit, & de futuro eam consulit. Læta omnia & magna accipit. Ad patrem redit. qui belli consilia agitat. sed bellum ipsum in occasionem differt. Falsus Nero detegitur, & capitur. Othonis copiæ, & duces; & classis eius in Galliam Narbonensem irruptio. In

Universidad de Deusto
Biblioteca

Corsicâ motus aliquis temeritate procuratoris. Cæcina Italiam intrat, Placentiam oppugnat, sed cum infamiâ & strage repulsus. Insidias paullò pòst Othonianis locat, sed ea quoque in ipsum vertere. Valens Ticinum venit. seditio ibi in eum militum. Quâ compositâ, Cæcina rapido agmine iungitur. Otho eo nuntio accepto, de summâ belli deliberat. trahi id melius, an fortunam experiri præstaret. Postremum pessimumq; consilium præfert. Ita haut procul Bedriaco pugnatum. victi Othoniani: non tamen fracti. Sed Otho auersus à consiliis belli, mortem elegit. quam tam fortiter exequitur, quàm nester facundè narrat. Post mortem eius, seditio militum & impetus in Verginium. Senatorum etiam periculum, falso quodam nuntio. Albinus in Africâ vitius, & ea prouinciæ Vitellio adiunctæ. Quid in Italiâ Vitellius egerit, & legiones cohortesq; victas quomodo distraxerit: non sine acri tumultu apud Ticinum. At in Syriâ Vespasianus & Mucianus seriò iam de bello deliberant. huius egregia ad illum oratio. Quâ persuasus Vespasianus imperium suscipit. legiones in nomen eius iurant. præterq; Orientales, Mœsici & Pannonij etiam transeunt in partes. Vitellius intereà magno & minaci agmine vrbem intrat. Popularia multa vsurpat. Consilia item eius paratusq; de bello. Gesta eodem anno, consulibus tamen aliis suffectis.

Titus ad Galbam missus:

TRVEBAT iam fortuna, in diuersâ parte terrarum, initia causſâque imperio :[1] quod variè ortum, lætum Reip. aut atrox, ipsis Principibus prosperum, aut exitio fuit. Titus Vespasianus è Iudæâ,[2] incolumi adhuc Galbâ, missus à patre, causſam profectionis officium erga Principem, & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed vulgus fingendi auidum, dispersérat, accitum in adoptionem. materia sermonibus, senium & orbitas Principis, & intemperantia ciuitatis, donec vnus eligatur, multos destinandi. Augebat famam, ipsius Titi ingenium quantæcumque fortunæ capax, decor oris cum quadam maiestate, prosperæ Vespasiani res, præsaga responsa, & inclinatis ad credendum animis, loco omnium etiam fortuna. Vbi Corinthi, Achaiæ vrbe, certos nuntios accepit de interitu Galbæ, & aderant qui arma Vitellij bellúmque affirmarent: anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta vtrimque perlustrat. Si pergeret in vrbem; nullam officij gratiam, in alterius honorem suscepti: ac se Vitellio, siue Othoni, obsidem fore. Sin rediret; offensam haut dubiam victoris. sed incertâ adhuc victoriâ, & concedente in partes patre, filium excusatum. Sin Vespasianus Remp. susciperet; obliuiscendum *infensarum, de bello agitantibus. His ac talibus inter spem metúmque iactatum, spes vicit. Fuere qui accensum desiderio Berenices reginæ, vertisse iter crederent. Neque abhorrebat à Berenice iuuenilis animus: sed gerédis rebus nullum ex eo impedimentum. lætam voluptatibus adolescentiam egit, suo quàm patris imperio modestior. Igitur oram Achaiæ, & Asiæ, ac læua maris * præteruectus, Rhodum & Cyprum insulas, inde Syriam audentioribus spatiis petebat. Atque illum cupido incessit, adeundi visendique templum Paphiæ Veneris, inclytum per indigenas aduenásque. Haut fuerit longum initia religionis, templi situm, formam deæ, neque enim alibi sic habetur, paucis disserere.[3] Conditorem templi regem * Aeriam vetus memoria, quidam ipsius deæ nomen id perhibent. Fama recentior tradit, à Cinarâ sacratum templum, deámque ipsam conceptam mari, huc appulsam. Sed scientiam artémque haruspicum accitam, & Cilicem Thamyram intulisse.*

Vulgi spe futurus Princeps.

Titi laus.

Galbam occisum audit.

Deliberat, an pergeret:

Tac. offensarum.

Sed resistit, & effecit iter.

Vat. præfectus,

Veneris Paphiæ templum adit.

Alij libri, Veianum.

Quis id condiderit.

tulisse. Atque ita pactum, vt familiæ vtriusque posteri cæremoniis præsiderent. Mox ne honore nullo regium genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsâ quam intulerant scientiâ hospites cessere. Tantum Cinarades sacerdos consulitur. Hostiæ vt quisque vouisset, mares diliguntur. Certissima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum. precibus & igne puro altaria adolentur, nec vllis imbribus quamquam in aperto madescunt. Simulacrum deæ non effigie humanâ,[4] continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exsurgens. Et ratio in obscuro. Titus spectatâ opulentiâ doníque regum, quæque alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ vetustati affingit, de nauigatione primùm consuluit. Postquam pandi viam, & mare prosperum accepit, de se per ambages interrogat, cæsis compluribus hostiis. Sostratus, sacerdotis id nomen erat, vbi læta & congruentia exta, magnisque consultis annuere deam videt, pauca in præsens & solita respondens, petito secreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem peruectus, suspensis prouinciarum & exercituum mentibus,[5] ingens rerum [fiducia] accessit.[6] Profligauerat bellum Iudaicum Vespasianus, oppugnatione Hierosolymorum reliquâ; duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & peruicaciam superstitionis, quàm quòd satis virium obsessis ad tolerandas necessitates superesset. Tres, vt suprà memorauimus, ipsi Vespasiano legiones erant, exercitæ bello: quattuor[7] Mucianus obtinebat in pace. Sed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat segnitiam. Quantúmque illis roboris discrimina & labor, tantum his vigoris addiderat integra quies,[8] & inexpertus belli labor. auxilia vtrique cohortium alarúmque, & classes regésque, ac nomen dispari famâ celebre. Vespasianus acer militiæ, anteire agmen, locum castris capere, noctu diúque consilio, ac si res poscceret, manu hostibus obniti, cibo fortuito, veste habitúque vix à gregario milite discrepans, prorsus, si auaritia abesset, antiquis ducibus par. Mucianum è contrario magnificentia & opes, & cuncta priuatum modum supergressa extollebant. aptior sermone, dispositu, prouisúque, ciuilium rerum peritus. egregium Principatus temperamentum, si demtis vtriusque vitiis, solæ virtutes miscerentur. Ceterùm hic Syriæ, ille Iudææ præpositus, vicinis prouinciarum administrationibus inuidiâ discordes, extu demum Neronis, positis odiis in medium consuluere. primùm per amicos; dein præcipua concordiæ fides Titus, praua certamina communi vtilitate aboluerat. naturâ atque arte compositus alliciendis etiam Muciani moribus. Tribuni cẽturionésque, & vulgus militum, industriâ, licentiâ, per virtutes, per voluptates, vt cuique ingenium, adsciscebantur. Antequam Titus aduentaret, sacramentum Othonis acceperat vterque exercitus, præcipitibus, vt assolet, nuntiis, & tardâ mole ciuilis belli, quod longâ concordiâ quietus Oriens, tunc primùm parabat. Namque olim validissima inter se ciuium arma, in Italiâ, Galliáve, viribus Occidentis cœpta. Et Pompeio, Cassio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare secutum est ciuile bellum, haut prosperi exitus fuerant. Auditique sæpiùs in Syriâ Iudæáque Cæsares quàm inspecti. Nulla seditio legionum; tantum aduersus Parthos minæ, vario euentu. Et proximo ciuili bello,

Rituſ i bi ſacrorum.

Dea ipſius informe ſimulacrum.

Titus à ſacerdote futura diſcit.

Ad patrem redit.

Eius vires & copiæ.

Ingenium & mores.

Muciani item mores:

Qui Syriæ Præſes.

Orientales legiones Othoni iurauerant:

Haud prona ad res nouas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nisi quòd in communi hoc timore intumescunt, Fretæ suis viribus.

turbatis aliis, inconcussa ibi pax: dein fides erga Galbam. Mox vt Othonem ac Vitellium sceleſtis armis res Romanas raptum ire, vulgatũ eſt, ne penes ceteros imperij præmia, penes ipſos tantùm ſeruitij neceſſitas eſſet, fremere miles, & vires ſuas circumſpicere. Septem legiones ſtatim, & cum ingentibus auxiliis Syria Iudæáque: [9] inde continua Ægyptus, duæq; legiones: hinc Cappadocia Pontúſque, & quidquid caſtrorũ Armeniis prætenditur. Aſia, & ceteræ prouinciæ, nec virorum inopes, & pecuniæ opulentæ. quantum inſularum mari cingitur, & parando interim bello [10] ſecluſum tutúmq; ipſum mare. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus aliis placuit exſpectari bellum, [11] cùm in victores victóſque nunquam ſolida fides coaleſceret. Nec referre Vitellium an Othonem ſuperſtitem fortuna faceret. Rebus ſecundis etiam egregios duces inſoleſcere. diſcordiam his, ignauiam, luxuriem. & ſuiſmet vitiis, alterum bello, alterum victoriâ periturum. Igitur arma in occaſionem diſtulere, [12] Veſpaſianus Mucianúſque nuper, ceteri olim mixtis conſiliis, optimus quiſque amore Reip. Multos dulcedo prædarum ſtimulabat, alios ambiguæ domi res. Ita boni malíque, cauſſis diuerſis, ſtudio pari, bellum omnes cupiebant. Sub idem tempus Achaia atque Aſia falsò exterritæ, velut Nero aduentaret: vario ſuper exitu eius rumore, eóq; pluribus viuere eum fingentibus, credentibúſque. Ceterorum caſus conatúſque in contextu operis dicemus. Tunc ſeruus è Ponto, ſiue, vt alij tradidere, libertinus ex Italiâ, citharę & cantus peritus (vnde illi ſuper ſimilitudinem oris propior ad fallendũ fides) adiunctis deſertoribus, quos inopiâ vagos ingẽtibus promiſſis corruperat, mare ingreditur: ac vi tempeſtatum [13] Scithinum inſulã detruſus, & militum quoſdam ex Oriente commeantium adſciuit, & abnuentes interfici iuſſit, & ſpoliatis negotiatoribus, mancipiorum valentiſſimum quemque armauit. Cẽturionémque Siſennam dextras, concordiæ inſignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferẽtem, variis artibus aggreſſus eſt: donec Siſenna clàm relictâ inſulâ, trepidus & vim metuẽs aufugeret. inde latè terror, multis ad celebritatem nominis erectis, rerum nouarum cupidine & odio præſentium. Gliſcẽtem in dies famam fors diſcuſſit. Galatiam ac Pamphyliam prouincias, Calpurnio Aſprenati regendas Galba permiſerat. Datæ è claſſe Miſenenſi duæ triremes ad proſequendum, cum quibus Scithinum inſulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in mæſtitiam compoſitus, & fidem ſuorum quondam militum inuocans, vt eum in Syriâ, aut Ægypto ſiſterent orabat. Trierarchi nutantes, ſeu dolo, alloquendos ſibi milites, & paratis omnium animis reuerſuros firmauerunt. Sed Aſprenati cuncta ex fide nnntiata. cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectus quiſquis ille erat. Corpus inſigne oculis comáque & toruitate vultus, in Aſiam, atque inde Romam peruectum eſt. In ciuitate diſcordi, & ob crebras Principum mutationes inter libertatem ac licentiam incertâ, paruę quoque res magnis motibus agebantur. Vibius Criſpus pecuniâ, potentiâ, ingenio inter claros magis quàm inter bonos, Annium Fauſtum equeſtris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionem ſenatus vocabat. Nam recens Galbæ principatu cenſuerant patres, vt accuſatorum cauſſæ

Veſpaſianus tarde bellum profitetur.

Falſus Nero in Aſiâ.

Qui milites colligit.

Sed opprimitur ab Aſprenate.

Vibius Criſpus Annium accuſat.

cauſſæ noſcerentur. Id ſenatuſconſultum variè iactatum, & prout potens vel inops reus inciderat, infirmũ aut validum * retinebatur. Ad hęc terrore & propriâ vi Criſpus incubuerat delatorem fratris ſui peruertere: traxerátque magnam ſenatus partem, vt indefenſum & inauditum dedi ad exitium poſtularet. Contrà apud alios nihil æquè reo proderat quàm nimia potentia accuſatoris: dari tempus, edi crimina, quamuis inuiſum ac nocentem, more tamen audiendum cenſebant. Et valuere primò, dilatáque in paucos dies cognitio. mox damnatus eſt Fauſtus, neque quaquam eo aſſenſu ciuitatis, quem peſſimis moribus meruerat. quippe ipſum Criſpum eaſdem accuſationes cum præmio exercuiſſe meminerant. Nec pœna criminis, ſed vltor diſplicebat. Læta Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatiâ Pannoniáq; exercitibus. Fuere quattuor legiones, è quibus bina millia præmiſſa. Ipſæ modicis interuallis ſequebantur: ſeptima à Galbâ conſcripta: veteranæ, vndecima ac tertiadecima, & præcipui famâ Quartadecumani, rebellione Britanniæ compreſsâ. Addiderat gloriam Nero, eligendo vt potiſſimos. Vnde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem ſtudia. Sed quo plus virium ac robotis, è fiduciâ tarditas inerat. agmen legionum, alæ cohortésque præueniebant. Ex ipsâ vrbe haut ſpernenda manus, quinque prętoriæ cohortes, & equitum vexilla cum legione primâ, ac deforme inſuper auxilium, duo millia gladiatorum, ſed per ciuilia arma etiam ſeueris ducibus vſurpatum. His copiis rector additus Annius Gallus, cum Veſtricio Spurinnâ ad occupandas Padi ripas præmiſſus: quoniam prima conſiliorum fruſtra ceciderant, tranſgreſſo iam alpes Cæcinâ, quem ſiſti * inter Gallias poſſe ſperauerat. Ipſum Othonem comitabantur ſpeculatorum lecta corpora, cum ceteris prætoriis cohortibus, [14] veterani è prætorio, claſſicorum ingens numerus. Nec illi ſegne aut corruptum luxu iter. ſed loricâ ferreâ vſus, & ante ſigna pedeſter, horridus, incomtus, famæque diſſimilis. Blandiebatur cœptis fortuna, poſſeſsâ per mare & naues maiore Italiæ parte, penitus vſque ad initium maritimarum alpium. [15] quibus tentandis, aggrediendæque prouinciæ Narbonenſi, Suedium Clementem, Antonium Nouellum, Æmylium Pacenſem duces dederat. Sed Pacenſis per licentiam militum victus; Antonio Nouello nulla auctoritas; Suedius Clemens ambitioſo imperio regebat. vt aduerſus modeſtiam diſciplinæ corruptus, ita prœliorum auidus. [16] Non Italia aditi, nec loca ſedéſque patriæ videbantur: tamquam externa litora, & vrbes hoſtium vrere, vaſtare, rapere: eò atrocius, quòd nihil vſquam prouiſum aduerſum metus. pleni agri, apertæ domus. occurſantes domini iuxta coniuges & liberos, ſecuritate pacis, & belli malo circumueniebantur. Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is concitâ gente, (nec deeſt iuuẽtus) arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæſi diſiectiq; montani, vt quibus temerè collectis, non caſtra non ducem noſcitantibus, neque in victoriâ decus eſſet, neque in fugâ flagitium. Irritatus eo prœlio Othonis miles, vertit iras in [17] municipium Albium Intemelium. quippe in acie nihil prædæ, inopes agreſtes, & vilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari locorum. ſed calamitatibus inſontium expleta auaritia. Auxit inui-

* retinebatur adhuc. Terrore.

Et damnat:

Ipſe tamen eiuſdem criminis damnandus.

Auxilia Othoni adfluunt.

Quartadecima, veterana & laudata legio.

Copiæ vrbicæ.

Annius Gallus & Spurinna iis duces.

* Vent. intra

Ipſe Otho ſequitur:

Cultu & victu militari.

Prima belli ei proſpera.

Sed milites licenter & ſæuè agunt.

Maturus Alpium procurator vincitur.

Albintemelium ſpoliatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diam pręclaro exemplo femina Ligus, quæ filio abdito, cùm simul pecuniam occultari milites credidissent, eóque per cruciatus interrogarent vbi filium occuleret, vterum ostendens, latêre respondit. [18] Nec vllis deinde tortoribus, aut morte, constantiam vocis egregiæ mutauit. Imminere prouinciæ Narbonensi, in verba Vitellij adactæ, classem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuntij attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes, quattuor equitum turmas, vniuersam Treuerorum alam, cum Iulio Classico præfecto misit. è quibus pars in coloniâ Foroiulienſi retenta; ne omnibus copiis in terrestre iter versis, vacuo mari classis acceleraret. Duodecim equitum turmæ, & lecti è cohortibus, aduersus hostem iere: quibus adiuncta Ligurum cohors, vetus loci auxilium, & quingenti Pannonij nondum sub signis. Nec mora prœlio: sed acie ita instructâ, vt pars classicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exsurgeret, quantum inter colles ac litus æqui loci prætorianus miles expleret, in plo mari vt annexa classis & pugnæ parata, conuersa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani quibus minor peditum vis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes densis ordinibus post equitem locant. Treuerorum turmæ obtulere se hosti incautè, cùm exciperet contrà veteranus miles, simul à latere saxis vrgeret apta ad iaciendum paganorum manus; qui sparsi inter milites, strenui ignauique in victoriâ idem audebant. Additus perculsis terror, inuectâ in terga pugnantium classe. Ita vndique clausi, deleræque omnes copiæ forent, ni victorem exercitum attinuisset obscurum noctis, obtentui fugientibus. Nec Vitelliani, quamquam victi, quieuere: accidunt. cæsi vigiles, perrupta castra, trepidatum apud naues, donec sidente paulatim metu, occupato iuxtà colle defensi, mox irrupere. Atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium præfecti, sustentatâ diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta victoria fuit, quorum improuidè secutos, conuersi equites circumuenerunt. Ac velut pactis induciis, ne hinc classis, inde equites subitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbonensis Galliæ municipium, Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ reuertêre. Corsicam ac Sardiniam, ceteràsque proximi maris insulas, fama victricis classis in partibus Othonis tenuit. Sed Corsicam propè afflixit Decimi Pacarij procuratoris temeritas, tantâ mole belli nihil in *summa profutura, ipsi exitiosa. Namque Othonis odio iuuare Vitellium Corsorum viribus statuit, inani auxilio etiam si prouenisset. Vocatis Principibus insulæ, consilium aperit. Et contradicere ausos Claudium Phirricum triearchum liburnicarum ibi nauium, Quinctium Certum equitem Romanum, interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant, simul ignara & alieni metus socia imperitorum turba, in verba Vitellij iurauere. Sed vbi dilectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occepit, laborem insolitum perosi, infirmitatem suam reputabant. Insulam esse quam incolerent, & longè Germaniam vireſque legionum: direptos vastatósque classe, etiam quos cohortes alæque protegerent. Et auersi repentè animi, nec tamen apertâ vi: aptum tempus in-

Forte ibi matris pietas.

Valens auxilia mittit Galliæ.

Pugnant cũ Othonianis:

Sed Marte non fausto,

Quem iterum tentant:

Nec tunc feliciter.

Procurator Corsicæ in Othonem molitur.

**summam*

Aduersos sibi occidit.

pus insidiis legêre. Digressis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops, balneis interficitur. Trucidati & comites. Capita, vt hostium, ipsi interfectores ad Othonem tulere. Neque eos aut Otho præmio afficit, aut puniuit Vitellius, in multâ colluuie rerum maioribus flagitiis permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellúmque transmiserat, vt suprà memoranimus, ala Syllana, nullo apud quemquam Othonis fauore, nec quia Vitellium mallent, sed longa pax ad omne seruitium fregerat, faciles occupantibus, & melioribus incuriosos. Florentissimum Italiæ latus, quantum inter Padum Alpésque camporum & vrbium, armis Vitellij (namque & præmissæ à Cæcinâ cohortes aduenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam. Intercepti centum equites, ac mille classici inter Placentiam Ticinúmque: quo successu Vitellianus miles, non iam flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam Batauos Transrhenanósque Padus ipse: quem contra Placentiam transgressi, * raptis quibusdam exploratoribus, ita ceteros terruere, vt adesse omnem Cæcinæ exercitum trepidi ac falsi nuntiarent. Certum erat [19] Spurinnæ (is enim Placentiam obtinebat) nec dum venisse Cæcinam, & si propinquaret, coërcere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille vexillarios cum paucis equitibus, veterano exercitui obiicere. Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis signis vexillisque ruere, & retinenti duci tela intentare, spretis centurionibus tribunisque prouidentiam ducis laudantibus * qui pro Othone, & accitum Cæcinam clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurinna, primò coactus, mox velle simulans, quo plus auctoritatis inesset consiliis, si seditio miteſceret. Postquam in conspectu Padus, & nox appetebat, vallari castra placuit. Is labor vrbano militi insolitus contudit animos. [20] Tum vetustissimus quisque castigare credulitatem suam, metum ac discrimen ostendere, si cum exercitu Cæcina, patentibus campis, tam paucas cohortes circum fudisset. Iámque totis castris modesti sermones, & inferentibus se centurionibus tribunisque, laudare prouidentiam ducis: quòd coloniam virium & opum validam, robur ac sedem bello legisset. Ipse postremò Spurinna non tam culpam exprobrans, quàm ratione ostendens, relictis exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit, minus turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres, prouisa paratáque non arma modò, sed obsequium & parendi amor, quod solum illis partibus defuit, cùm virtutis haut pœniteret. At Cæcina, velut relictâ post alpes sæuitiâ ac licentiâ, modesto agmine per Italiam incessit. Ornatum ipsius, municipia & coloniæ in superbiam trahebant: quòd versicolore sagulo, brachas tegmen barbarum indutus, togatos alloqueretur. Vxorem quoque eius Saloninam, quamquam in nullius iniuriam, insigni equo ostróque vehere-tur, tamquam læsi grauabantur. [21] * Insitâ mortalibus naturâ, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introspicere, modúmq; fortunæ à nullis magis exigere, quàm quos in æquo videre. Cæcina Padum transgressus, tentatâ Othonianorum fide per colloquium & promissa, iisdem peritus, postquam pax & concordia speciosis & irritis nominibus iactata sunt, consilia curaſque in oppugnatione Placentiæ magno terrore vertit:

Sed & ipse mox ab insitanis occiditur.

Pars Italiæ prima pro Vitellio.

Eius miles vlterius penetrat.

* captis

* quin

In quẽ pauci Othoniani ire volunt.

Alacritas, quàm prudentius.

Coërcentur arte quâdam à duce.

Placentia munitur.

Cæcina intercà in Italiam.

* insito

Placentium statim oppugnat.

gnarus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnarus, vt initia belli prouenissent, famam in cetera fore. Sed primus dies, impetu magis quàm veterani exercitus artibus, transactus. Aperti incautique muros subiêre, cibo vinóque prægraues. In eo certamine, pulcherrimum amphitheatri opus, situm extra muros, conflagrauit: siue ab oppugnatoribus incensum, dum faces & glandes ac missilem ignem in obsessos iaculantur, siue ab obsessis, dum regerunt. Municipale vulgus pronum ad suspiciones, fraude illata ignis alimenta credidit, à quibusdam vicinis coloniis, inuidiæ æmulatione, quòd nulla in Italiâ moles tam capax foret. quocumque casu * acciderat, dum atrociora metuebantur, in leui habitum: redditâ securitate, tamquam nihil grauius pati potuissent, mærebant. Ceterùm, multo suorum cruore, pulsus Cæcina. Et nox parandis operibus assumta. Vitelliani pluteos crateíque & vineas suffodiendis muris, protegendíque oppugnatoribus, Othoniani sudes & immensas lapidum ac plumbi æríque moles, perfringendis operibus, obruendíque hostibus expediunt. Vtrimque pudor, vtrimque gloria, & diuersæ exhortationes, hinc legionum & Germanici exercitus robur; inde vrbanæ militiæ, & prætoriarum cohortium decus attollentium. Illi, vt segnem ac desidem, & circo ac theatris corruptum militem; hi, peregrinum & externum increpabant. simul Othonem, ac Vitellium, celebrantes culpantéque, vberioribus inter se probris, quàm laudibus stimulabantur. Vix dum orto die, plena propugnatoribus mœnia, fulgentes armis viríque campi, densum legionum agmen, sparsa auxiliorum manus, altiora murorum sagittis aut saxis incessere, neglecta aut æuo fluxa cominus aggredi. Ingerunt desuper Othoniani pila, librato magis & certo ictu, aduersus temerè subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio, nudis corporibus, super humeros scuta quatientium. Legionarius pluteis & cratibus tectus subruit muros, instruit aggerem, molitur portas. Contrà prætoriani dispositos ad id ipsum molares, ingenti pondere ac fragore, prouoluunt. pars subeuntium obruti: pars confixi, & exsangues aut laceri, cùm augeret stragem trepidatio, eóque acriùs è mœnibus vulnerarentur, redière, infractâ partium famâ. [11] Et Cæcina, famâ & pudore cœptæ temerè oppugnationis, ne irrisus ac vanus iisdem castris assideret, traiecto rursus Pado, Cremonam petere intendit. Tradidêre se abeunti Turullius Cerialis, cum compluribus classicis, & Iulius Briganticus, cum paucis equitum. hic præfectus alæ, in Batauis genitus; ille primipilaris, & Cæcinæ haut alienus, quòd ordines in Germaniâ duxerat. Spurinna, comperto itinere hostium, defensam Placentiam, quæque acta, & quid Cæcina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ ducebat, diffisus paucitati cohortium; ne longius obsidium, & vim Germanici exercitus parum tolerarent. Vbi pulsum Cæcinam pergere Cremonam accepit, ægrè coërcitam legionem, & pugnandi ardore vsque ad seditionem progressam, [13] Bedriaci sistit. Inter Veronam Cremonámque situs est vicus, duabus iam Romanis cladibus notus, infaustúsque. Iisdem diebus, à Martio Macro, haut procul Cremonâ, prosperè pugnatum. Namq; promtus animi Martius, transfectos nauibus gladiatores, in aduersam Padi ripam, repentè effudit. Turbata

Amphitheatrum excussum.

Capacissimũ omnium Italiæ.

* *Ven.* accidit.

Iterata oppugnatio.

Sed strenua oppugnatio.

Et abit Cæcina irritus.

Bedriacum, vicus.

Othonianorum pugna prospera.

bata ibi Vitellianorum auxilia, & ceteris Cremonam fugientibus, cæsi qui restiterant. Sed repressus vincentium impetus, ne nouis præsidiis firmati hostes, fortunam prælij mutarent. Suspectum id Othonianis fuit, omnia, quæcunque facta, praue æstimantibus. Certatim, vt quisque animo ignauus, procax ore, Annium Gallum, & Suetonium Paullinum, & Marium Celsum (nam eos Otho quoque præfecerat) variis criminibus incesserant. Acerrima seditionum ac discordiæ incitamenta, interfectores Galbæ scelere & metu vecordes, miscere cuncta, modò palàm turbidis vocibus, modò occultis ad Othonem litteris. qui humillimo cuique credulus, bonos metuens, trepidabat, rebus prosperis incertus, & inter aduersa melior. Igitur Titianum fratrem accitum, bello præposuit. Interea, Paullini & Celsi ductu, res egregiæ gestæ. Angebant Cæcinam, nequidquam omnia cœpta, & senescens exercitus sui fama. pulsus Placentiâ, cæsis nuper auxiliis, etiam per concursum exploratorum, crebra magis quàm digna memoratu prœlia, inferior: propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, reciperare gloriâ, auidiùs quàm consultiùs, properabat. Ad duodecimum à Cremonâ, [14] locus Castorum vocatur, ferociſſimos auxiliarium imminentibus viæ lucis occultos imponit. equites procedere longiùs iussi, & irritato prœlio sponte refugi, festinationem sequentium elicere, donec insidiæ cooirentur. Proditum id Othonianis ducibus. & curam peditum Paullinus, equitum Celsus, sumsere. Tertiæ decimæ legionis vexillum, quattuor auxiliorum cohortes, & quingenti equites in sinistro locantur. Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes, artis ordinibus obtinuere. [15] Dextrâ frõte prima legio incessit, cum duabus vexillaribus cohortibus, & quingentis equitibus. Super hos è prętorio auxiliíque mille equites, cumulus prosperis, aut subsidium laborantibus, ducebantur. Antequam miscerentur acies, terga vertentibus Vitellianis, Celsus doli prudens, repressit suos. Vitelliani temerè exsurgentes, cedente sensim Celso, longiùs secuti, vltrò in insidias præcipitantur. nam [16] à lateribus cohortes legionum, aduersâ fronte, & subito discursu terga cinxerant equites. Signum pugnæ non statim à Suetonio Paullino peditis datum. Contator naturâ, & cui cauta potiùs cõsilia cum ratione, quàm prospera ex casu placerent. compleri fossas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, satis citò incipi victoriam ratus, vbi prouisum foret ne vincerentur. Eâ contatione, spatium Vitellianis datum, in vineas nexu traducum impeditas, refugiendi. Et modica silua adhærebat, vnde rursus ausi, promtissimos prętorianorum equitum interfecere. vulneratur rex Epiphanes, impigrè pro Othone pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit: protritâ hostium acie, versi in fugam etiam qui subueniebant. Nam Cæcina non simul cohortes, sed singulas acciuerat: quę res in prœlio trepidationem auxit, cùm dispersos, nec vsquam validos, pauor fugientium abriperet. Orta & in castris seditio, quòd non vniuersi ducerentur. Vinctus præfectus castrorum Iulius Gratus, tamquam fratri apud Othonem militanti proditionem ageret: cùm fratrem eius Iulium Frontonem tribunum, Othoniani sub eodem crimine vinxissent. Ceterùm ea vbique formido fuit, apud fugientes, occursantes, in acie, pro vallo, vt deleri cum vniuerso exercitu Cæcinam potuisse,

Qui seditiosi in duces.

Titianus copiis præfectus.

Cæcina insidias ponit.

Quæ detecta Othonianus.

Itaque in ipsum vertêre.

Suetonij cautela & tarditas.

Vitelliani fugantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Suetonius receptui canit: Sed præfestinè.

ni Suetonius Paullinus receptui cecinisset, vtrisque in partibus pererebuerit. Timuisse se Paullinus ferebat, tantum insuper laboris atque itineris, ne Vitellianus miles recens è castris fessos aggrederetur, perculsis nullum retro subsidium foret. apud paucos ea ducis rario probata, in vulgus aduerso rumore fuit. Haut perinde damnum Vitellianos in metum compulit, quàm ad modestiam composuit: nec solùm apud Cæcinam, qui culpam in militem conferebat, seditioni magis quam prœlio paratum, sed Fabij quoque Valentis copiæ (iam enim Ticinum venerat) posito hostium contemtu, & recuperandi decoris cupidine, reuerentiùs & æqualiùs duci parebant. Grauis alioquin seditio exarserat, quam altiori initio (neque enim rerum à Cæcinâ gestarum ordinem interrumpi oportuerat) reperam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecimâ legione digressas, cùm Britanniam peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas rettulimus, superbè agebant, vt cuiusq; legionis tentoria accessissent, coërcitos à se quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipsorum manu sitam iactantes. Contumeliosum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgiis aut rixis disciplina. Ad postremum Valens è petulantiâ, etiam perfidiam suspectabat. Igitur nuntio allato, pulsam Treuerorum alam Tungrosque à classe Othonis, & Narbonensem Galliam circumiri, simul curâ socios tuendi, & militari æstu, cohortes turbidas, ac si vnà forent, prævalidas, dispergendi, partem Batauorum ire in subsidium iubet. Quod vbi auditum, vulgatumque, mærere socij, fremere legiones, *Orbari se fortissimorum virorum auxilio. veteres illos & tot bellorum victores, postquam in conspectu sit hostis, velut ex acie abduci. si prouincia, vrbe & salute imperij potior sit, omnes illuc sequerētur: sin victoriæ sanitas, sustentaculum, columen in Italiâ verteretur, non abrūpendos, vt corpori, validissimos artus.* Hæc ferociter iactando, postquam, immissis lictoribus, Valens coërcere seditionē cœptabat, ipsum inuadūt, saxa iaciunt, fugientem sequuntur. Spolia Galliarū, & Viennensiū aurum, & pretia laborum suorū occultare clamitantes, direptis sarcinis, tabernacula ducis, ipsamq; humū pilis & lanceis rimabātur. nam Valens, seruili veste, apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus præfectus castrorum, deflagrante paulatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumspectare inter se attoniti: & id ipsum quòd nemo regeret pauentes, [27] silentio, patientiâ, postremò precibus ac lacrymis veniam quærebant. Vt verò deformis & flens, & præter spem incolumis Valens processit, gaudium, miseratio, fauor: versi in lætitiam (vt est vulgus vtroque immodicum) laudantes gratantésque, circumdatum aquilis signisque, in tribunal ferunt. Ille, vtili moderatione, non supplicium cuiusquam poposcit: ac ne dissimulans suspectior foret, [28] paucos incusauit: gnarus ciuilibus bellis, plus militibus quàm ducibus, licere. Munientibus castra apud Ticinum, de aduersâ Cæcinæ pugnâ allatum, & propè renouata seditio, tamquam fraude & contationibus Valentis prælio defuissent. Nolle requiem, non exspectare ducē, anteire signa, vrgere signiferos. rapido agmine Cæcinæ iunguntur.

Batauorum iactantia:

Suspecta Valenti.

Diuidere eos parat.

Vnde nata seditio.

Dux comprimere parat: Sed ipsum inuadunt.

Latère egitur. Varus per artem eos sedat.

Valens prodit, lato & gratanti milite.

Qui festinat ad Cæcinam.

Impro-

Improspera Valentis fama apud exercitum Cæcinæ erat: expositos se tanto pauciores integris hostium viribus querebātur, simul in suam excusationem, & aduentantium robur per adulationem attollentes, ne vt victi & ignaui despectarentur. Et quamquam plus virium, propè duplicatus legionum auxiliorúmque numerus erat Valenti, studia tamen militum in Cæcinam inclinabant, super benignitatem animi quâ promtior habebatur, etiam vigore ætatis, proceritate corporis, & quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina, vt [29] fœdum & maculosum: ille, vt vanū ac tumidum, irridebāt. Sed condito odio, eandem vtilitatem fouere, crebris epistolis, sine respectu veniæ, probra Othoni obiectantes: cùm duces partium Othonis, quamuis vberrimâ conuiciorum in Vitellium materiâ, abstinerent. Sanè ante vtriusque exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitiosissimam, meruere, minus Vitellij ignauæ voluptates, quàm Othonis flagrantissimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atque odium cædes Galbæ: contrà, illi initium belli nemo imputabat. Vitellius, ventre & gulâ sibi ipsi hostis; Otho, luxu, sæuitiâ, audaciâ, Reip. exitiosior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valentis copiis, nulla vltrà penes Vitellianos mora, quin totis viribus certarent. Otho consultauit, trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum [30] Suetonius Paullinus, dignum famâ suâ ratus, quâ nemo illâ tempestate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli censere, festinationem hostibus, moram ipsis vtilem disseruit. *Exercitum Vitellij vniuersum aduenisse: nec multum virium à tergo,* [31] *quoniam Galliæ tumeant, & deserere Rheni ripam, irruptoris tam infestis nationibus, non conducat. Britannicum militem hoste & mari distineri: Hispanias, armis non ita redundare: prouinciam Narbonensem, incursu classis, & aduerso prælio contremuisse: clausam alpibus, & nullo maris subsidio, Transpadanam Italiam, atque ipso transitu exercitus vastatam: non frumentum vsquam exercitui, nec exercitum sine copiis retineri posse. Iam Germanos, quod genus militum apud hostes atrocissimum sit, tracto in æstatem bello, fluxis corporibus, mutationem soli cælique haut toleraturos. Multa bella impetu valida, per tædia & moras euanuisse. Contrà, ipsis omnia opulenta, & fida: Pannoniam, Mœsiam, Dalmatiam, Oriētem, cum integris exercitibus: Italiam, & caput rerum vrbem, senatumq; & populum, numquam obscura nomina, & si aliquando obumbrentur: publicas priuatásque opes, & immensam pecuniam, inter ciuiles discordias ferro validiorem: corpora militum aut Italiæ sueta, aut æstibus. Obiacere flumen Padum, tutas viris murisque vrbes, è quibus nullam hosti cessuram, Placentiæ defensione exploratum. proinde duceret bellum.* [32] *Paucis diebus quartamdecimam legionem, magnâ ipsam famâ, cum Mœsiacis copiis affore. Tum rursus deliberaturum, & si prælium placuisset, auctis viribus certaturos.* Accedebat sententiæ Paullini Marius Celsus. Idem placere Annio Gallo, paucos ante dies lapsu equi afflicto, missi qui consilium eius scisciterentur, rettulerant. Otho pronus ad decertandum. Frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus, imperitiâ properantes, fortunam & deos & numen Othonis adesse consilus, affore conatibus testabātur. neu quis obuiam ire sententiæ auderet, in adulationem concesserant. Postquam pugnari placitum, interesse pugnæ imperatorem, an seponi melius foret, dubitauēre.

In quem mitiores valdè pronè.

In Othonem probra.

Comparatio eius cum Vitellio.

Deliberat Otho, an pugnandum.

Negat peritissimus bellorum Suetonius.

Othoni mens alia, & imperitus.

Hi vicerunt:

Etiam hoc, ne Otho interfect.

Paullino & Celso iam non aduersantibus, ne Principem obiectare periculis viderentur, iidem illi deteriores consilij auctores perpulêre, vt [33] Brixellum concederet, ac dubiis prœliorum exemptus, summæ rerum & imperij se ipsum reseruaret. Is primus dies Othonianas partes afflixit. Namque & cum ipso prætoriarum cohortium, & speculatorum, equitúmque, valida manus discessit; & remanentium fractus animus: quando suspecti duces, & Otho, cui vni apud militem fides, dum & ipse non nisi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris vt in ciuili bello transfugiis, & exploratores curâ diuersa scisciandi, sua non occultabant. Quieti intentique Cæcina ac Valens, quando hostis imprudentiâ rueret, quod loco sapientiæ est, alienam stultitiam opperiebantur, inchoato ponte transitum Padi simulantes, aduersus oppositam gladiatorum manum. ac ne ipsorum miles segne otium tereret, naues pari inter se spatio, validis vtrimque trabibus connexæ, aduersum in flumen dirigebantur, iactis insuper anchoris, quæ firmitatem pontis continerent. Sed anchorarum funes non extenti fluitabant, vt augescente flumine, inoffensus ordo nauium attolleretur. Claudebat pontem imposita turris, & in extremam nauem educta: vnde tormentis ac machinis hostes propulsarentur. Othoniani in ripâ turrim struxerant, saxáque & faces iaculabantur. Et erat insula amne medio, in quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebantur. Ac fortè plures transgressos, completis liburnicis, per promptissimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neque ea constantia gladiatoribus ad prœlia quæ militibus, nec perinde nutantes è nauibus, quàm stabili gradu è ripâ, vulnera dirigebant. Et cùm variis trepidantium inclinationibus, immixti remiges propugnatorésque turbarentur, desilire in vada vltrò Germani, retentare puppes, scandere foros, aut cominus mergere quæ cuncta in oculis vtriusque exercitus, quanto lætiora Vitellianis, tanto acriùs Othoniani causam auctorémque cladis detestabantur. Et prœlium quidem, abruptis quæ superfuerant nauibus, fugâ diremptum: Macer ad exitium poscebatur. Iámque vulneratum eminus lanceâ, strictis gladiis inuaserant, cùm intercursu tribunorum centurionúmque protegitur. Nec multò pòst; Vestricius Spurinna, iussu Othonis, relicto Placentiæ modico præsidio, cum cohortibus subuenit. Dein Flauium Sabinum consulem designatum Otho rectorem copiis misit, quibus Macer præfuerat, læto milite ad mutationem ducum, & ducibus ob crebras seditiones, tam infestam militiam aspernantibus. Inuenio apud quosdam auctores, pauore belli, seu fastidio vtriusque Principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies famâ noscebantur, dubitasse exercitus, num posito certamine, vel ipsi in medium consultarent, vel senatui permitterent legere Imperatorem. Atque eò duces Othonianos spatium ac moras suasisse, præcipuè Paullinum: quòd vetustissimus consularium, & militiâ clarus, gloriam nomenque Britannicis expeditionibus meruisset. Ego vt concesserim apud paucos, tacito voto, quietem pro discordiâ, bonum & innocentem Principem, pro pessimis ac flagitiosissimis expetitum: ita neque Paullinum, quâ prudentiâ fuit, speraſſe, corruptissimo sæculo, tantam vulgi moderationem reor,

Vitellianj agunt cautius.

Pontem in Pado struũt.

Leue prœliũ inter gladiatores & Germanos.

Non pro bono illis.

Iracundia militaris in Macrum.

Flauius Sabinus ei subſtituitur.

Fama de ſtudio pacis.

Quam refellit Tacitus.

reor, vt qui pacem belli amore turbauerant, bellum pacis caritate deponerent: neque aut exercitus linguis moribúsque dissonos, in hunc consensum potuisse coalescere: aut legatos ac duces, magnâ ex parte luxus, egestatis, scelerum sibi conscios, nisi pollutum obstrictúmque meritis suis Principem passuros. Vetus ac iam pridem insita mortalibus potentiæ cupido, cum imperij magnitudine adoleuit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facilè habebatur. sed vbi subacto orbe, & æmulis virtibus regibúsve excisis, securas opes concupiscere vacuum fuit, prima inter patres plebémque certamina exarsere. Modò turbulenti tribuni, modò consules prævalidi, & in vrbe ac foro tentamenta ciuilium bellorum. Mox è plebe infimâ, C. Marius, & nobilium sæuissimus L. Sulla, victam armis libertatem in dominationem verterunt. Post quos Gn. Pompeius occultior, non melior. Et numquam postea, nisi de principatu quæsitum. Non discessere ab armis in Pharsaliâ ac Philippis ciuium legiones, nedum Othonis ac Vitellij exercitus sponte posituri bellum fuerint. Eadem illos deûm ira, eadem hominum rabies, eædem scelerum causſæ in discordiam egêre. Quòd singulis velut ictibus transacta sunt bella, ignauiâ Principum factum est. Sed me veterum nouorúmque morum reputatio longius tulit. Nunc ad rerum ordinem venio. Profecto Brixellum Othone, honor imperij penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum præfectum. Celsus & Paullinus, cùm prudentiâ eorum nemo vteretur, inani nomine ducum, alienæ culpæ prætendebantur. Tribuni centurionesque ambigui, quòd spretis melioribus, deterrimi valebant. Miles alacer, qui tamen [34] iussa ducum interpretari quàm exsequi mallet. [35] Promoueri ad quartum à Bedriaco castra placuit, [36] adeò imperitè, vt quamquam verno tempore anni, & tot circùm amnibus, penuriâ aquæ fatigarentur. Ibi de prœlio dubitatum, Othone per litteras flagitante, vt maturarent: militibus, vt Imperator pugnæ adesset poscentibus: plerique copias trans Padum agentes acciri postulabant. Nec perinde diiudicari potest, quid optimum factu fuerit, quàm pessimum fuisse quod factum est. Non vt ad pugnam, sed ad bellandum profecti, [37] Confluentes Padi & Adduæ fluminum XVI. inde milium spatio distantes petebant. Celso & Paullino abnuentibus, militem itinere fessum, sarcinis grauem, obiicere hosti, non admissuro quo minus expeditus & vix quattuor milia passuum progressus, aut incompositos in agmine, aut dispersos, & vallum molientes aggrederetur. Titianus & Proculus, vbi consiliis vincerentur, ad ius imperij transibant. [38] Aderat sanè citus equo Numida, cum atrocibus mandatis, quibus [39] Otho, increpitâ ducum segnitiâ, rem in discrimen mitti iubebat: æger morâ, & spei impatiens. Eâdem die, ad Cæcinam operi pontis intentum, duo prætoriarum cohortium tribuni, colloquium eius postulantes, venerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat, cùm præcipites exploratores adesse hostem nuntiauêre. Interruptus tribunorum sermo. eóque incertum fuit, insidias, an proditionem, vel aliquod honestum consilium cœptauerint. Cæcina dimissis tribunis, reuectus in castra, datum iussu Fabij Valentis pugnæ signum, & militem in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis sortiuntur,

Imperij cupido vetus.

Cui origo, opes.

Plures ſæp. Romæ ad illud adſpirarunt.

Titianus pro Othone copiis præeſt, ſed titulo: Vi Proculus.

Imperitia eorum & lapſus.

Militem feſſum hoſti obiiciunt.

Duorum tribunorum colloquium.

Incertum cuiſnj.

Vitelliani pugnæ ſe aptant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

equites prorupêre, & mirum dictu, à paucioribus Othonianis, quo minus in vallum impingerentur, Italicæ legionis virtute territi sunt. ea strictis mucronibus, redire pulsos, & pugnam resumere coëgit. Disposita Vitellianarum legionum acies, sine trepidatione, & enim (quamquam vicino hoste) aspectus armorum densis arbustis prohibebatur: apud Othonianos pauidi duces, miles ducibus infensus, mixta vehicula & lixæ, & præruptis vtrimque fossis, via quieto quoque agmini angusta. Circumsistere alij signa sua, quærere alij: incertus vndique clamor, [40] accurrentium, * clamantium: & vt cuique audacia vel formido, in primam postremámve aciem prorumpebant, vel reuehebantur. Attonitas subito terrore mentes, falsum gaudium in languorem vertit, repertis qui desciuisse à Vitellio exercitum mentirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellij dispersus, an ipsâ Othonis parte, seu dolo, seu forte surrexerit, parum compertum. Omisso pugnæ ardore, Othoniani vltrò salutauêre. & hostili murmure excepti, pleriſque suorum ignaris, quæ causſa salutandi, metum proditionis fecêre. Tum incubuit hostium acies, integris ordinibus, robore & numero præstantior. Othoniani quamquam dispersi, pauciores, fessi, prœlium tamen acriter sumsêre. Et per locos arboribus ac vineis impeditos, non vna pugnæ facies. cominus, eminusque, cateruis ac cuneis, concurrebant: in aggere viæ, collato gradu, [41] corporibus & umbonibus niti, omisso pilorum iactu, gladiis & securibus galeas loricásque perrumpere, noscentes inter se, ceteris cõspicui, in euentum totius belli certabãt. Fortè inter Padum viáque, patenti campo, duæ legiones congressæ sunt: pro Vitellio Vnaetuicesima, [42] cui cognomen Rapaci, vetere gloriâ insignis: è parte Othonis, prima Adiutrix, non antè in aciem deducta, sed ferox, & noui decoris auida. Primani, [43] stratis Vnaetuicesimanorum principiis, aquilam abstulêre. quo dolore accensa legio, & impulit rursus primanos, interfecto Orpliidio Benigno legato, & plurima signa, vexillaque ex hostibus rapuit. A parte aliâ, propulsa Quintanorum impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium accursu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cæcina ac Valens subsidiis suos firmabant. Accessit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fusâ gladiatorum manu, quam nauibus transuectam, oppositæ cohortes in ipso flumine trucidauerant. ita victores latus hostium inuecti. Et mediâ acie perruptâ, fugêre passim Othoniani Bedriacum petentes. Immensum id spatium. obstructæ strage corporum viæ; quo plus cædis fuit. neque enim ciuilibus prœliis, capti in prædam vertuntur. [44] Suetonius Paullinus, & Licinius Proculus, diuersis itineribus, castra vitauêre. Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum, iræ militum inconsultus pauor obtulit. Multo adhuc die vallum ingressus, clamore seditiosorum & fugacium circumstrepitur. Non probris, non manibus abstinent, desertorem proditoremque increpant, nullo proprio crimine eius, sed, more vulgi, suum quisque flagitium aliis obiectantes. Titianum & Celsum nox iuuit, dispositis iam excubiis, compressisque militibus, quos Annius Gallus precibus, consilio, auctoritate flexerat, ne super cladem aduersæ pugnæ, suismet ipsi cædibus sæuirent. siue finis bello veniſſet, seu resume-

Sine metu, & composite.
Apud Othonianos contrà, turbæ.
Falso nuncio iis impositio.
Tamen acriter pugnatũ.
Duarum legionum certamen.
Duces Othonis profugiunt.
Et mox exercitus.
Qui ducibus infensus, tumultuatur in castris.
Placet Annius Gallus.

resumere arma mallent, vnicum victis in consensu leuamentum. Ceteris fractus animus. Prætorianus miles, non virtute se, sed proditione victum fremebat. Ne Vitellianis quidem incruentam fuisse victoriam, pulso equite, raptâ legionis aquilâ. Superesse cum ipso Othone militum quod trans Padum fuerit: venire Mœsicas legiones: magnam exercitus partem Bedriaci remansisse. hos certè nondum victos, & si ita ferret, honestiùs in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi, extremâ desperatione ad iram sæpiùs, quàm in formidinem, stimulabantur. At Vitellianus exercitus, ad quintum à Bedriaco lapidem consedit, non ausis ducibus eodem die oppugnationem castrorum. Simul voluntaria deditio sperabatur. Sed expeditis & tantum ad prœliũ egressis, munimẽtum fuêre arma & victoria. Posterâ die, haut ambiguâ Othoniani exercitus voluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, missâ legatione, [45] apud duces Vitellianos dubitatum, quo minus pacem concederent. Legati paulisper retenti. ea res hæsitationem attulit, ignaris adhuc an impetrassent. Mox remissâ legatione patuit vallum. Tum victi victoresque in lacrymas effusi, sortem ciuilem armorum miserâ lætitiâ detestantes. Iisdem tentoriis, alij fratrum, alij propinquorum vulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo: certa, funera & luctus. Nec quisquam adeò mali expers, vt non aliquam mortem mæreret. Requisitum Orphidij legati corpus, honore solito crematur. Paucos necessarij ipsorum sepeliuêre. Ceterum vulgus, super humum relictum. Opperiebatur Otho nuntium pugnæ, nequaquam trepidus, & consilij certus. Mœsta primùm fama, dein profugi è prœlio perditas res patefaciunt. Non exspectauit militum ardor vocem Imperatoris. bonum habere animum iubebant. superesse adhuc nouas vires, & ipsos extrema passuros, ausurósque. neque erat adulatio Ire in aciem, excitare partium fortunam, furore quodam & instinctu flagrabant. qui procul astiterant, tendere manus, & proximi prehensare genua, promptissimo [46] Plotio Firmo. Is prætorij præfectus, identidem orabat, *Ne fidissimum exercitum, ne optimè meritos milites desereret:* [47] *maiore animo tolerari aduersa quàm relinqui.* [48] *fortes & strenuos, etiam contra fortunam, insistere spei, timidos & ignauos ad deliberationem formidine properare.* Quas inter voces, vt flexerat vultum, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantùm, proprius Othoni miles, sed præmissi Mœsiâ, eandem obstinationem aduentantis exercitus, [49] legiones Aquileiam ingressas, nuntiabant. vt nemo dubitet potuisse renouari bellum atrox, lugubre, incertum victis, & victoribus. Ipse * versus à consiliis belli, *Hunc*, inquit, *animum, hanc virtutem vestram vltrà periculis obicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus spei ostenditis, si viuere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicem sumus, ego ac fortuna. ne tempus computaueritis,* [50] *difficilius est temperare felicitati, quàm non putes diu vsurum. Ciuile bellum à Vitellio cœpit, & vt de principatu certaremus armis, initium illic fuit. ne plusquam semel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem posteritas æstimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis. mihi non vltione, neque solatijs opus est. Alij diutius imperium tenuerunt; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, sternirursus, &*

Prætorij miles nihil fractus eâ pugnâ.
Vitelliani vicissim castris adpropinquant.
Legati ad eos veniunt pro veniâ.
Et impetrãt.
Detestantur communiter ciuilia bella.
Triſtis hic ad Othonem nuncius.
Quem militares fidissimi erigunt.
Et cum iis Plotius Firmus.
Sed ipse bellum abhorret.
Verbis alij, auersus, Oratio huius rei elegans.
Attendite principes.

Reip.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis. Sed este superstites, nec diu moremur, ego incolumitatem vestram, vos constantiam meam.[55] *Plura de extremis loqui, pars ignauiæ est. præcipuum destinationis meæ documẽtum habete, quòd de nemine queror. Nam incusare deos vel homines, eius est, qui viuere velit.* Talia locutus, vt cuique ætas aut dignitas, comiter appellatos, irent properè, neu remorando iram victoris asperarent, iuuenes auctoritate, senes precibus monebat: placidus ore, intrepidus verbis, intempestiuas suorum lacrymas coërcens. Dari naues ac vehicula abeuntibus iubet. libellos epistolásque, studio erga se, aut Vitellium contumeliis, insignes, abolet. Pecunias distribuit parcè, nec vt periturus. Mox[56] Saluium * Cocceianum fratris filium primâ iuuentâ trepidum, & mærentem, vltrò solatus est, laudando pietatem eius, castigando formidinem. *An Vitellium tam immitis animi fore, vt pro incolumi totâ domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet? Merert se festinato exitu clementiam victoris. Non enim vltimâ desperatione, sed pascente prælium exercitu, remisisse Reipub. nouissimum casum. Satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quæsitum. post Iulios, Claudios, Seruios, se primum, in familiam nouam imperium intulisse. proinde erecto animo capesseret vitam,*[55] *neu patruum sibi Othonem fuisse, aut obliuisceretur vnquam, aut nimium meminisset.* Post quæ, dimotis omnibus, paulum requieuit. atque illum iam supremas curas * agentem repens tumultus auertit, nuntiatâ consternatione ac licentiâ militum. namque abeuntibus exitium minitabantur, atrocissimâ in Verginium vi, quem clausâ domo obsidebant. increpitis seditionis auctoribus regressus, vacauit abeũtium alloquiis, donec omnes inuiolati digrederentur.[54] Vesperascente die, sitim hausto gelidæ aquæ sedauit. Tum[55] allatis * pugionibus, cùm vtrumque tentasset, alterum capiti subdit. Et explorato, iam profectos amicos, noctem quietam, vtque affirmatur, non insomnem egit. Luce primâ, in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis, ingressi liberti, seruique, & Plotius Firmus prætorij præfectus, vnum vulnus inuenêre. Funus maturatum. ambitiosis id precibus petierat, ne amputaretur caput, ludibrio futurum. Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lacrymis, vulnus manúsque eius exosculantes. Quidam militum, iuxta rogum interfecere se, non noxâ neque ob metum, sed æmulatione decoris, & caritate Principis. Ac postea, promiscuè Bedriaci, Placentiæ, aliis in castris, celebratum id genus mortis. Othoni sepulcrum exstructum est, modicum, & mansurum. Hunc vitæ finem habuit septimo & tricesimo ætatis anno. Origo illi è municipio Ferentino. Pater consularis, auus prætorius,[56] maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuuenta, qualem monstrauimus. duobus facinoribus, altero flagitiosissimo, altero egregio, tantundem apud posteros meruit bonæ famæ, quantum malæ. Vt conquirere fabulosa, & fictis oblectare legentium animos, procul grauitate cœpti operis crediderim; ita vulgatis traditísque demere fidem, non ausim. Die quo Bedriaci certabatur, auem inusitatâ specie, apud Regium Lepidum celebri * luco consedisse, incolæ memorant, nec deinde cœtu hominum, aut circumuolitãtium alitum, territam pulsámve, donec Otho se ipse interficeret: tum ablatã ex oculis: & tempora reputãtibus, initium finémque

Sues dimittit.

Cauet omnibus in posterum.

** Cocceium, vicar. Plut.*

Fratris filiũ alloquitur.

Mortis se parat.

** Quidam libri, animo volutantem.*

Impeditur seditione militum: Quam interueniens sedat.

Nocte eâ dormit.

** Libri aliquot, pugionibus duobus,*

Manè se interficit.

Funeratur magno studio.

Milites multi se quoque interficiunt.

Elogia de Othone.

Prodigium ex ave visâ.

** Forte loco*

finemque miraculi, cum Othonis exitu competisse. In funere eius, nouata luctu ac dolore militum seditio. nec erat, qui coërceret. Ad Verginium versi, modò vt reciperet imperium, nunc vt legatione apud Cæcinam ac Valentem fungeretur, minitantes orabant. Verginius per auersam domus portam furtim digressus, irrumpentes frustratus est. Earum, quæ Brixelli egerant, cohortium, preces, Rubrius Gallus tulit. Et venia statim impetrata, concedentibus ad victorem, per Flauium Sabinum, iis copiis quibus præfuerat. Posito vbiq; bello, magna pars senatus extremum discrimen adiit, profecta cum Othone ab vrbe, dein Mutinæ relicta. illuc de aduerso prœlio allatum. Sed milites, vt falsum rumorem aspernantes, quòd infensum Othoni senatum arbitrabantur, custodire sermones, vultum habitúmque trahere in deterius: conuiciis postremò ac probris caussam & initium cædis quærebant. cùm alius insuper metus senatoribus instaret, ne prævalidis iam Vitellij partibus, contanter excepisse victoriam crederentur. Ita trepidi & vtrimque anxij coëunt. nemo priuatim expedito consilio, inter multos,[57] societate culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinensis, arma & pecuniam offerendo, appellabátque Patres Conscriptos, intempestiuo honore. Notabile iurgium inde fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium, vt ambigua differentem, inuasit. Nec ceteri sententias aperiebant. Sed inuisum memoriâ delationum, expositúmque ad inuidiam Marcelli nomen, irritauerat Cęcinam, vt nouus adhuc, & in senatum nuper adscitus, magnis inimicitiis clarescceret Moderatione meliorum diremti. Et rediere omnes Bononiam,[58] rursus consiliaturi. Simul, medio temporis, plures nuntij sperabantur Bononię, diuisis per itinera qui recentissimum quemque percontarentur, interrogatus Othonis libertus caussam digressus, habere se suprema eius mandata respondit. Ipsum viuentem quidem relictum, sed solâ posteritatis curâ, & abruptis vitæ blandimentis. Hinc admiratio, & plura interrogandi pudor. Atque omnium animi in Vitellium inclinauere. Intererat consiliis frater eius L. Vitellius, séque iam adulantibus offerebat, cùm repentè * Cenus libertus Neronis. atroci mendacio vniuersos perculit, affirmans superuentu XIIII. legionis, iunctis à Brixello viribus, cæsos victores, versam partium fortunam. Caussa fingendi fuit, vt[59] diplomata Othonis quæ negligebantur, lætiore nuntio reualescerent. Et Cenus quidem rapidus in vrbem vectus, paucos post dies, iussu Vitellij pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credẽtibus Othonianis militibus vera esse quæ afferebantur. Intendebat formidinem, quòd publici consilij facie, discessum Mutinâ, desertæque partes forent. Nec vltrà in commune congressi, sibi quisque consuluere: donec missæ à Fabio Valente epistolę, demerent metũ. Et mors Othonis, quò laudabilior, cò velociùs audita. At Romæ nihil trepidationis:[60] Cereales ludi ex more spectabantur. vt cessisse vitâ Othonem, & à Flauio Sabino præfecto vrbis, quod erat in vrbe militum sacramento Vitellij adactum, certi auctores in theatrum attulerunt, Vitellio plausere: populus, cum lauru ac floribus, Galbę imagines circum templa tulit, congestis in modum tumuli coronis, iuxta lacum Curtij, quem locum Galba moriens sanguine infecerat.

Iterum seditio militaris.

Senatus discrimen Mutinæ.

Eprius Marcellus accusatur.

Senatus Bononia redit.

Ibi de Othone certa fama.

** Lib. vett. Genenus vera scriptura, Cœnus.*

Liberti Neroniani audax mendacium.

Ex quo periculum Senatui.

Plebs Romana statim ad Vitellium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Senatus honores in Vitellium cumulat.

fecerat. In senatu, cuncta longis aliorum principatibus composita, statim decernuntur. Additę erga Germanicos exercitus laudes, gratęsque, & missa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epistolæ ad consules scriptæ, haut immoderatæ. [61] Gratior Cæcinæ modestia fuit, quòd non scripsisset. Ceterùm Italia grauiùs atque atrociùs, quàm bello afflictabatur. Dispersi per municipia & colonias Vitelliani, spoliare, rapere, vi & stupris polluere, in omne fas nefasq. auidi, aut venales, non sacro, non profano abstinebant. Et fuêre qui inimicos suos specie militum interficerent. ipsiq. milites regionum gnari, refertos agros, ditesque dominos in prædam, aut si repugnatum foret, ad excidium destinabant: obnoxiis ducibus, & prohibere non ausis. Minus auaritiæ in Cæcinâ, plus ambitionis: Valens, ob lucra & quæstus infamis, eóque alienæ etiam culpæ dissimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, [62] tantum peditum equitúmque, vis, damnáque, & iniuriæ, ægrè tolerabantur. Interim Vitellius victoriæ suæ nescius, vt ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat. Pauci veterum militum in hibernis relicti, festinatis per Gallias dilectibus, vt remanentium legionum nomina supplerentur. Cura belli Hordeonio Flacco permissa. Ipse è Britannico dilectu octo millia sibi adiunxit. Et paucorum dierum iter progressus, prosperas apud Bedriacum res, ac morte Othonis concidisse bellum accepit. Vocatâ concione, virtutem militum laudibus cumulat. Postulante exercitu, vt libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, inhonestam adulationem compescuit. Dein, mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter secreta conuiuij largitur: honorauitque Asiaticum anulis, fœdum mancipium, & malis artibus ambitiosum. Iisdem diebus, accessisse partibus vtramque Mauretaniam, interfecto procuratore Albino, nuntij venêre. Luceius Albinus, à Nerone Mauretaniæ Cæsariensi præpositus, additâ per Galbam Tingitanæ prouinciæ administratione, haut spernendis viribus agebat. XVIII. cohortes, quinque alæ, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæso Galbâ, in Othonem pronus, nec Africâ contentus, Hispaniæ angusto freto diremtæ imminebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimam legionem propinquare litori, vt transmissurus iussit. Præmissi centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. Neque arduum fuit, magnâ per prouincias Germanici exercitus famâ. Spargebatur insuper, spreto procuratoris vocabulo, Albinum insigne regis, & Iubæ nomen vsurpare. Ita mutatis animis, Asinius Pollio alæ præfectus, è fidissimis Albino, & Festus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur. Ipse Albinus, dum è Tingitanâ prouinciâ Cæsariensem Mauretaniam petit, appulsus litori, trucidatur. Vxor eius, cùm se percussoribus obtulisset, simul interfecta est: [63] nihil eorum quæ fierent Vitellio anquirente. Breui auditu, quamuis magna transibat, impar curis grauioribus. Exercitum itinere terrestri pergere iubet. Ipse Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, sed vetere egestate conspicuus: donec Iunius Blæsus, Lugdunensis Galliæ rector, genere illustri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamuis odium

Cuius milites mirè pecuiantes.

Hordeonius Germaniæ præfectus.

Asiaticus libertus anulis donatur.

Mauretania vtraque ad Vitellium redit.

In alterâ Albinus, & turbatores, cæsi.

Iunius Blæsus.

Vitellius

Vitellius humilibus blanditiis velaret. Præsto fuêre Lugduni, victricium victarúmque partium duces. Valentem & Cæcinam pro concione laudatos, curuli suæ circumposuit. Mox vniuersum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum, & paludamento opertum, sinu retinens, Germanicum appellauit, cinxitque cunctis fortunæ principalis insignibus. Nimius honos inter secunda, rebus aduersis in solatium cessit. Tum interfecti centuriones promtissimi Othonianorum: vnde præcipua in Vitellium alienatio, per Illyricos exercitus. Simul ceteræ legiones contactu, & aduersus Germanicos milites inuidiâ, bellum meditabantur. Suetonium Paullinum, ac Licinium Proculum, tristi morâ squalidos tenuit: donec auditi, necessariis magis defensionibus, quàm honestis vterentur. Proditionem vltrò imputabant: spatium longi ante prœlium itineris, fatigationem Othonianorum, permixtum vehiculis agmen, ac pleraque fortuita, fraudi suæ assignantes. Et Vitellius credidit de perfidiâ, & fidem absoluit. Saluius Titianus, Othonis frater, nullum discrimen adiit, pietate & ignauiâ excusatus. Mario Celso consulatus seruatur. [64] Sed creditum famâ, obiectúmque mox in senatu Cæcilio Simplici, quòd eum honorem pecuniâ mercari, nec sine exitio Celsi voluisset. Restitit Vitellius, deditque postea consulatum Simplici, innoxium & inemtum. Trachalum aduersus criminantes, Galeria vxor Vitellij protexit. Inter magnorum virorum discrimina (pudendum dictu) Maricus quidam, è plebe Boiorum, insere sese fortunæ, & prouocare arma Romana, simulatione numinum ausus est. Iámque assertor Galliarum, & deus (nomen id sibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat: cùm grauissima ciuitas, electâ iuuentute, adiectis à Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem disiecit. Captus in eo prœlio Maricus, ac mox feris obiectus, quia non laniabatur, stolidum vulgus inuiolabilem credebat, donec spectante Vitellio interfectus est. Nec vltrà in defectores, aut bona cuiusquam, sæuitum. Rata fuêre eorum, qui acie Othonianâ ceciderant, testamenta, aut lex intestatis. Prorsus, si luxuriam temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido. Ex vrbe atque Italiâ, irritamenta gulæ gestabantur, strepentibus ab vtroque mari itineribus. exhausti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum. vastabantur ipsæ ciuitates. degenerabat à labore ac virtute miles, assuetudine voluptatum, & contemtu ducis. Præmisit in vrbem edictum, quo vocabulum Augusti differret, Cæsaris non reciperet, cùm de potestate nihil detraheret. Pulsi Italiâ mathematici. Cautum seuerè, ne equites Ro. ludo & arenâ polluerentur. Priores id Principes, pecuniâ, & sæpiùs vi, perpulerant. Ac pleraque municipia, & coloniæ, æmulabantur corruptissimum quemque adolescentium, pretio illicere. Sed Vitellius, aduentu fratris, & irrepentibus dominationis magistris, superbior & atrocior, occidi Dolabellam iussit, quem in coloniam Aquinatem sepositum ab Othone rettulimus. Dolabella, auditâ morte Othonis, vrbem introierat. Id ei Plautius Varus, præturâ functus, ex intimis Dolabellæ amicis, apud Flauium Sabinum præfectum vrbis obiecit, tamquam ruptâ custodiâ, ducem se victis partibus

Vitellij filium vt Cæsar habetur.

Ipse aduersarios aut punit variè, aut absoluit.

Maritì insania.

Qui pœnas cum suis luit.

Vitellius glutto & ganeo.

Edicta tamẽ eius quædam seuera.

Dolabellæ cædes.

Quem Varus improbè accusat.

tibus ostentasset. Addidit tentatam cohortem, quæ Hostiæ ageret. nec vllis tantorum criminum probationibus, in pœnitentiam versus, * secundam veniam post scelus quærebat. Contantem super tantâ re Flauium Sabinum, Triaria L. Vitellij vxor, vltra feminam ferox, terruit è periculo Principis famam clementiæ affectare. Sabinus suopte ingenio mitis, vbi formido incessisset, facilis mutatu, & in alieno discrimine sibi pauens, ne alleuasse videretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius, metu & odio, quòd Petroniam vxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepisset, vocatum per epistolas, vitatâ Flaminiæ viæ celebritate, diuertere Interamnam, atque ibi interfici iussit. [65] Longum interfectori visum: in itinere ac tabernâ, proiectum humi iugulauit: magnâ cum inuidiâ noui Principatus, cuius hoc primum specimen noscebatur. Et Triariæ licentiam, modestum è proximo exemplum onerabat, Galeria Imperatoris vxor, non minax tristibus: & pari probitate, mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris. Dixisse quin etiam, ad primas filij sui epistolas, ferebatur, non Germanicum à se, sed Vitellium genitum. Nec vllis postea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta, domus suæ tantùm aduersa sensit. Digressum à Lugduno Vitellium, M. Cluuius Rufus assequitur, omissâ Hispaniâ: lætitiam & gratulationem vultu ferens, animo anxius, & petitum se criminationibus ignarus. Hilarius Cæsaris libertus detulerat, tamquam audito Vitellij & Othonis Principatu, propriam ipse potentiam & possessionem Hispaniarum tentasset: eoque diplomatibus nullum Principem præscripsisset. Interpretabatur quædam ex orationibus eius, contumeliosa in Vitellium, & pro se ipso popularia. Auctoritas Cluuij præualuit, vt puniri vltrò libertum suum Vitellius iuberet. Cluuius comitatu Principis adiectus, non ademtâ Hispaniâ, quam rexit absens, exemplo L. Arruntij, quem Tiberius Cæsar ob metum, Vitellius Cluuium nullâ formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britanniâ, ob iracundiam militum. [66] Missus est in locum eius, Vectius Bolanus. E præsentibus, angebat Vitellium victarum legionum haut quaquam fractus animus. Sparsæ per Italiam, & victoribus permixtæ, hostilia loquebantur: præcipuâ quartadecimanorum ferociâ, qui se victos abnuebât. quippe Bedriacensi acie, vexillariis tantùm pulsis, vires legionis non affuisse. Remitti eos in Britanniam, vnde à Nerone exciti erant, placuit, atque interim Batauorum cohortes vnà tendere, ob veterem aduersus quartadecimanos discordiam. Nec diu in tantis armatorum odiis quies fuit. Augustæ Taurinorum, dum opificem quendam Batauus vt fraudatorem insectatur, legionarius vt hospitem tuetur, sui cuique commilitones aggregati, à conuiciis ad cædem tranfiêre. & prœlium atrox arsisset, ni duæ prætoriæ cohortes, caussam quartadecimanorum secutæ, his fiduciam, & metum Batauis fecissent. quos Vitellius agmini suo iungit, vt fidos; legionem, Graiis alpibus traductam, eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent. Namque & Viennenses timebantur. Nocte quâ proficiscebatur legio, relictis passim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambusta: quod damnum, vt pleraque belli mala, maioribus aliarum vrbium cladibus oblitteratum. Quartadecimani, postquam

Galeria, modesta matrona:

Et Sextilia, etiam prudens.

Cluuius clam delatus.

Sed fidenter se purgat.

Vitæ legiones, non pro victis.

Quartadecimani à Batauis dissident.

Ad manus veniunt.

Sed iunguntur.

quam alpibus digressi sunt, seditiosissimus quisque signa Viennam ferebant. consensu meliorum compressi: & legio in Britanniam transuecta. Proximus Vitellio è prætoriis cohortibus metus erat. Separati primùm, deinde, addito honestæ missionis lenimento, arma ad tribunos suos ferebant: donec motum à Vespasiano bellum crebresceret. Tum, resumtâ militiâ, robur Flauianarum partium fuêre. Prima classicorum legio, in Hispaniam missa, vt pace & otio mitesceret. Vndecima ac septima, suis hibernis redditæ. Tertiadecimani, struere amphitheatra iussi. Nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ, spectaculum gladiatorum edere parabant: nunquam ita ad curas intento Vitellio, vt voluptates obliuisceretur. Et quidem partes modestè distinxerat. [67]* Apud victores orta seditio ludicro initio, nisi numerus cæsorum inuidiam bello auxisset. Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribunique, ex moribus Imperatorum seueritatem æmulantur, vel tempestiuis conuiuiis gaudent. perinde [68] miles intentus, aut licentior. Apud Vitellium omnia indisposita, temulenta, peruigiliis ac Bacchanalibus, quàm disciplinæ & castris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, [69] per lasciuiam & certamen luctandi accensis, postquam legionarius prociderat, insultante Gallo, & iis qui ad spectandum conuenerant in studia diductis; erupêre legionarij in perniciem auxilio rum, ac duæ cohortes interfectę. Remedium tumultus fuit, alius tumultus. Puluis procul, & arma aspiciebantur. Conclamatum repentè XIIII. legionem, verso itinere, ad prœlium venire. sed erant agminis coactores. Agniti, demsere solicitudinem. Interim Verginij seruus fortè obuius, vt percussor Vitellij insimulatur. & ruebat ad conuiuium miles, mortem Verginij exposcens. Ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes suspiciones pauidus; de innocentiâ eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti, qui exitium viri consularis, & quondam ducis sui flagitabant. Nec quemquam sæpiùs, quàm Verginium, omnis seditio infestauit. Manebat admiratio viri, & fama: sed oderant, vt fastiditi. Postero die, Vitellius, senatus legatione quam ibi opperiri iusserat, auditâ, transgressus in castra, vltrò pietatem militum collaudauit: frementibus auxiliis, tantum impunitatis atque arrogantiæ legionariis accessisse. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissæ, principium interno simul externóq. bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & primâ statim defectione, [70] inter inania belli assumtus. Ceterùm, vt largitionibus affectæ tamen imperij opes sufficerent, amputari legionum auxiliorúmq. numeros iubet, vetitis supplementis. Et promiscuę missiones offerebãtur. Exitiale id Reip., ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculáque ac labor crebriùs redibant. & vires luxu corrumpebantur: contra veterem disciplinam, & instituta maiorum, apud quos virtute quàm pecuniâ res Romana melius steterit. Inde Vitellius Cremonam flexit, & spectato munere Cæcinæ, insistere Bedriacensibus campis, ac vestigia recentis victoriæ lustrare oculis, concupiuit. Fœdum atq; atrox spectaculum. intra XL. pugnę diem, lacera corpora, trunci artus, putres virorum

In Britanniam transuecti.

Prætoriani honestè missi.

Cetera legiones, aliæ alibi locatæ.

Transpositio adi Com. Seditio Ticini.

A leui causâ,

Inter legionarios & auxiliares.

Composuit eos fama de hoste.

Verginius ad eadem poscitur.

Batani in Germaniam redeunt.

Vitellius militares numeros accidit.

Locum felicis sibi pugnæ spectat.

Fœdum & tristem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

equorúmque formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atque frugibus, dira vastitas. nec minus inhumana [71] pars viæ, quam Cremonenses lauro rosíq; constrauerant, exstructis altaribus, cæsíque victimis, regium in morem. quæ læta in præsens, mox perniciem ipsis fecêre. Aderant Valens & Cæcina, monstrabántque pugnæ locos: hinc erupisse legionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfusas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectíque, sua quisque facta extollentes, falso vera, aut maiora vero miscebant. Vulgus quoque militum, clamore & gaudio, deflectere viâ, spatia certaminum recognoscere, aggerem armorum, strues corporum intueri, mirarique. Et erant quos varia fors rerum, lacrymæque & misericordia subiret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia insepultorum ciuium exhorruit. Lætus vltrò, & tam propinquæ sortis ignarus, instaurabat sacrum diis loci. Exin Bononiæ, à Fabio Valente, gladiatorum spectaculum editur, aduecto ex vrbe cultu. Quantóque magis propinquabat, tanto corruptius iter, immixtis histrionibus & spadonum gregibus, & cetero Neronianæ aulæ ingenio. Namque & Neronem ipsum Vitellius admiratione celebrabat, sectari cantantem solitus, non necessitate quâ honestissimus quisque, sed luxu, & saginæ mancipatus emtúsque. Vt Valenti & Cæcinæ vacuos honoris menses aperiret, coartari aliorum consulatus, [72] dissimulatus * M. Macri tamquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum, destinatum à Galbâ consulem, distulit, nullâ offensâ, sed mitem, & iniuriam segniter laturum. Pedanius Costa omittitur, ingratus Principi, vt aduersus Neronem ausus, & Verginij exstimulator. Sed alias protulit caussas. actæque insuper Vitellio gratiæ, consuetudine seruitij. Non vltra paucos dies, quamquam acribus initiis cœptum, mendacium valuit. Exstiterat quidam, Scribonianum se Camerinum ferens, Neronianorum temporum metu in Histriâ occultatum, quòd illic clientelæ & agri veterum Crassorum, ac nominis fauor manebat. Igitur deterrimo quoque in argumentum fabulæ assumto, vulgus credulum, & quidam militum errore veri, seu turbarum studio, certatim aggregabantur: cùm pertractus ad Vitellium, interrogatúsque quisnam mortalium esset, postquam nulla dictis fides, & à domino noscebatur, conditione fugitiuus, nomine Geta, sumtum de eo supplicium in seruilem modum. Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ secordiæque Vitellio adoleuerit, postquam speculatores Syriâ Iudæáque, adactum in verba eius Orientem nuntiauere. Nam etsi vagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famáque Vespasianus, ac plerumque ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipse exercitúsque, vt nullo æmulo, sæuitiâ, libidine, raptu, in externos mores proruperant. At Vespasianus bellum armáque, procul vel iuxtà sitas vires, circumspectabat. Miles ipsi adeò paratus, vt prœeuntem sacramentum, & fausta Vitellio omnia precantem, per silentium audierint. Muciani animus, nec Vespasiano alienus, & in Titum pronior. præfectus Ægypti Alexander, consilia sociauerat. Tertiam legionem, quòd è Syriâ in Mœsiam transisset, suam numerabat. ceteræ Illyrici regiones, secuturę sperabantur. Namque omnes exercitus flammauerat arrogantia

Milites lati cê ſpecies:

Et Vitellius ſuperſa ſus.

Qui Neronis olim aſſecla.

Honores ſuis diuidit.

**Sextij Macri*

Falsus Scribonianus:

Capite & cruce mendacium luit.

Oriens in Vitellium iurat.

Tamen Veſpaſianus occultè de imperio agitat.

Vires ſuas circūſpicit.

gantia venientium à Vitellio militum, quòd truces corpore, horridi sermone, ceteros vt impares irridebant. Sed inerat à mole belli plerumque contatio, & Vespasianus modò in spem erectus, aliquando aduersa reputabat. *Quis ille dies foret, quo LX. ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret? Esse priuatis cogitationibus *progressum: & prout velint, plus minúsve sumi ex fortunâ. Imperium cupientibus, nihil medium inter summa aut præcipitia.* Versabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum viro militari. *Suas legiones, ciuili bello inexpertas: Vitellij, victrices. & apud victos, plus querimoniarum, quàm virium. Fluxam per discordias militum fidem, & periculum ex singulis. Quid enim profuturas cohortes alasq;, si vnus alterq;, præsenti facinore paratum ex diuerso præmium petat? Sic Scribonianum sub Claudio interfectum; sic percussorem eius Volaginium, è gregario ad summa militiæ prouectum. Facilius vniuersos impelli, quàm singulos vitari.* His pauoribus nutantem, & alij legati amiciq. firmabant, & Mucianus post multos secretósq. sermones, iam & coràm ita locutus. *Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent, an quod inchoatur, Reip. vtile, ipsis gloriosum, aut promtum effectu, aut certè non arduum sit. Simul ipse qui suadet considerandus est, adiciat ne consilio periculum suum: & si fortuna cœptis affuerit, cui summum decus acquiratur. Ego te Vespasiane ad imperium voco, tam salutare Reip. quàm tibi magnificum. Iuxta deos, in tuâ manu positum est. Nec speciem adulantis expaueris, à contumeliâ quàm à laude propius fuerit, post Vitellium eligi. Non aduersus diui Augusti acerrimam mentem, nec aduersus cautissimam Tiberij senectutem, nec contra Caiquidem, aut Claudij, vel Neronis, fundatam longo imperio domum exsurgimus. cessisti etiam Galbæ imaginibus. Torpere vltrà, & polluendam perdendámque Remp. relinquere, sœuor & ignauia videretur, etiam si tibi, quàm inhonesta, tam tuta seruitus esset.* [73] *Abijt iam & transactum est tempus, quo posses videri concupisse. Confugiendum est ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? splendidior origine quàm nos sumus, fateor: sed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus est apud timentem, quisquis timetur. Et posse ab exercitu Principem fieri, sibi ipse Vitellius documento est, nullis stipendiis, nullâ militari famâ, Galbæ odio prouectus. Ne Othonem quidem, ducis arte, aut exercitus vi, sed præpropera ipsius desperatione victum, iam desiderabilem & magnum Principem fecit. Cùm interim spargit legiones, exarmat cohortes, noua quotidie bello semina ministrat. si quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comessationibus, & Principis imitatione, deteritur. Tibi è Iudæâ & Syriâ & Ægypto nouem legiones integræ, nullâ acie exhaustæ, non discordiâ corruptæ. sed firmatus vsu miles, & belli domitor externi. Classium, alarum, cohortium robora, & fidissimi reges; & tua ante omnes experientia. Nobis nihil vltrà arrogabo, quàm ne post Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianum socium spreueris, quia æmulum non experiris. me Vitellio antepono, te mihi. Tua domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Absurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus essem, si ipse imperarem. Ceterùm inter nos non idem prosperarum aduersarumque rerum ordo erit. Nam si vincimus, honorem quem dederis habebo: discrimen, ac periculum, ex*

Sperat: ſed interdum & metuit.

**Forti, regeſſum:*

Amici eum firmant:

Inprimis acri & aptâ oratione Mucianus.

æqua

Universidad de Deusto
Biblioteca

æquo partiemur. imò vt melius eſt, tu hos exercitus rege, mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie diſciplinâ, victi, quàm victores agunt. hos ira, odium, vltionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per faſtidium, & contumaciam hebeſcunt. Aperiet & recludet, contecta victrictum partium & tumeſcentia vulnera, bellum ipſum. [74] *Nec mihi maior in tuâ vigilantiâ, parſimoniâ, ſapientiâ, fiducia eſt, quàm in Vitellij torpore, inſcitiâ, ſæuitiâ. Sed & meliorẽ in bello cauſſam, quàm in pace habemus.* [75] *Nam qui deliberant, deſciuerunt.* Poſt Muciani orationem ceteri audentiùs circumſiſtere, hortari, reſponſa vatum, & ſiderum motus referre. Nec erat intactus tali ſuperſtitione, vt qui mox rerum dominus, Seleucum quendam mathematicum, rectorem & præſcium palàm habuerit. Recurſabant animo vetera omina. Cupreſſus arbor in agris eius, conſpicuâ altitudine, repentè prociderat, ac poſterâ die, eodem veſtigio reſurgens, procera & *latior virebat. grande id proſperúmque, conſenſu haruſpicum: & ſumma claritudo iuueni admodum Veſpaſiano promiſſa. Sed primò triumphalia, & conſulatus, & Iudaicæ victoriæ decus, impleſſe fidem ominis videbantur. Vt hæc adeptus eſt, portendi ſibi imperium credebat. Eſt Iudæam inter Syriámque Carmelus, ita vocant montem, deúmque.* [76] *nec ſimulacrum deo, aut templum, (ſic tradidere maiores) aram tantùm & reuerentiam. Illic ſacrificanti Veſpaſiano, cùm ſpes occultas verſaret animo, Baſilides ſacerdos, inſpectis identidem extis, Quidquid eſt,* inquit, *Veſpaſiane quod paras, ſeu domum exſtruere, ſeu prolatare agros, ſiue ampliare ſeruitia, datur tibi magna ſedes, ingentes termini, multum hominum.* Has ambages & ſtatim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quidquam magis in ore vulgi: crebriores apud ipſum ſermones, quanto ſperantibus plura dicuntur. Haut dubiâ deſtinatione diſceſſêre, Mucianus Antiochiam, Veſpaſianus Cæſaream. Illa Syriæ, hæc Iudææ caput eſt. Initium ferendi ad Veſpaſianum imperij Alexandriæ cœptum, feſtinante Tiberio Alexandro, qui kalen. Iul. ſacramento legiones eius adegit. [77] Iſq; primus principatus dies in poſterum celebratus, quamuis Iudaicus exercitus [78] *v. nonas Iul. apud ipſum iuraſſet, eo ardore, vt ne Titus quidem filius exſpectaretur, Syriâ remeans, & conſiliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta: [79] non paratâ cognitione, non coniunctis legionibus, dum quæritur tempus locúſque, quódque in re tali difficillimum eſt, prima vox, dum animo ſpes, timor, ratio, caſus obuerſantur. Egreſſum cubiculo Veſpaſianum, pauci milites ſolito aſſiſtunt ordine, vt legatum ſalutaturi: Imperatorem ſalutauerunt. Tum ceteri accurrere, Cæſarem, & Auguſtum, & omnia principatus vocabula cumulare. Mens à metu ad fortunam tranſierat.* [80] *In ipſo nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primùm tantæ multitudinis offuſam oculis caliginem diſiecit,* [81] *militariter locutus, læta omnia, & affluentia excepit. Iam id ipſum opperiens Mucianus, alacrem militem in verba Veſpaſiani adegit. Tum* [82] *Antiochenſium theatrum ingreſſus, vbi illis conſultare mos eſt, concurrentes, & in adulationem effuſos alloquitur: ſatis decorus etiam Græcâ facundiâ, omniumq; quæ diceret atque ageret, arte quâdam oſtentator. Nihil æquè prouinciam exercitúmque*

Cui omnes ſubſeruiunt.

Incitant & vaticinia:

Sine omina.

latior

Carmelus deus.

Prima Aegyptus Veſpaſiano iurat.

Sequuntur in Iudæâ legiones.

Etiam in Syriâ, operâ Muciani.

túmque accendit, quàm quod aſſeuerabat Mucianus, ſtatuiſſe Vitellium, vt Germanicas legiones in Syriam, ad militiam opulentam quietamque transferret. Contrà, Syriacis legionibus Germanica hiberna, cælo ac laboribus dura mutarentur. Quippe & prouinciales, ſueto militum contubernio gaudebant, plerique neceſſitudinibus & propinquitatibus mixti, & militibus, vetuſtate ſtipendiorum, nota & familiaria caſtra, [83] in modum penatium diligebantur. Ante idus Iul. Syria omnis in eodem ſacramento fuit. Acceſſêre cum regno, Sohemus haut ſpernendis viribus, [84] Antiochus vetuſtis opibus ingens, & inſeruientium regum ditiſſimus. [85] Mox, per occultos ſuorum nuntios, excitus ab vrbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio, celeri nauigatione properauerat. Nec minore animo, regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaque, & ſeni quoque Veſpaſiano magnificentiâ munerum grata. Quidquid prouinciarum alluitur mari, Aſiâ atque Achaiâ tenus, quantúmque introrſus Pontum & Armenios pateſcit, iurauêre. Sed inermes legati regebant, [86] nondum additis Cappadociæ legionibus. Conſilium de ſummâ rerum, Beryti habitum. Illuc Mucianus, cum legatis tribuniſque, & ſplendidiſſimo quoque centurionum ac militum, venit. Et è Iudaico exercitu, lecta decora. Tantum ſimul peditum equitúmque, & æmulantium inter ſe regum paratus, ſpeciem fortunæ Principalis effecerant. Prima belli cura, agere dilectus, reuocare veteranos. deſtinantur validæ ciuitates, exercendis armorum officinis. apud Antiochenſes, aurum argentúmque ſignatur. eáque cuncta per idoneos miniſtros, ſuis quæque locis, feſtinabantur. Ipſe Veſpaſianus, adire, hortari; bonos laude, ſegnes exemplo, incitare ſæpiùs quàm coërcere; vitia magis amicorum, quàm virtutes diſſimulans. Multos, præfecturis & procurationibus; pleroſque, ſenatorij ordinis honore percoluit, egregios viros, & mox ſumma adeptos. quibuſdam, fortuna pro virtutibus fuit. Donatiua militi, neque Mucianus primâ concione, niſi modicè oſtenderat. ne Veſpaſianus quidem, plus ciuili bello obtulit, quàm alij in pace, egregiè firmus aduerſus militarem largitionem, eóque exercitu meliore. Miſſi ad Parthum Armeniúmque legati. prouiſúmque, ne verſis ad ciuile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum inſtare Iudææ, Veſpaſianum obtinere clauſtra Ægypti placuit. Sufficere videbantur aduerſus Vitellium, pars copiarum, & dux Mucianus, & Veſpaſiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatóſq. ſcriptæ epiſtolæ, præceptúmque vt prætorianos Vitellio infenſos, reciperandæ militiæ præmio inuitarent. Mucianus cum expeditâ manu, ſocium magis imperij quàm miniſtrum agens, non lento itinere, ne contari videretur, neque tamen properans, gliſcere famam ipſo ſpatio ſinebat: gnarus modicas vires ſibi, & maiora credi de abſentibus. Sed legio ſexta, & tredecim vexillariorum millia, ingenti agmine ſequebantur. [87] Claſſem è Ponto, Byzantium adigi iuſſerat: ambiguus conſilij, num omiſſâ Mœſiâ, Dyrrachium pedite atque equite peteret: ſimul longis nauibus verſum in Italiam mare clauderet, tutâ pone tergum Achaiâ Aſiaque. quas inermes exponi Vitellio, ni præſidiis firmarentur: atque ipſum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ

Et reges ſeciantur: Sohemus, Antiochus, Agrippa, Berenice.

Beryti conuentus.

Omnia ad bellum parantur.

Honores in amicos Veſpaſianus largitur:

At parcè pecuniam militi.

Titus in Iudæâ manet.

Mucianus it ad bellum.

Claſſem parat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

protegeret, si simul Brundisium Tarentúmque, & Lucaniæ Calabriæque litora, infestis classibus peterentur. Igitur nauium, militum, armorum paratu strepere prouinciæ. Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: eos esse belli ciuilis neruos dictitans Mucianus, non ius aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat. passim delationes, & locupletissimus quisque in præda correpti. quæ grauia atque intoleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace mansêre. ipso Vespasiano, inter initia imperij, [88] ad obtinendas iniquitates haut perinde obstinato: donec, indulgentiâ fortunæ, & prauis magistris, didicit, ausúsque est. Propriis quoque opibus Mucianus bellum iuuit, largitus priuatim, quod auidiùs de Rep. sumeret. Ceteri conferendarum pecuniarum exemplum secuti; rarissimus quisque, eandem in reciperando licentiam habuerunt. Accelerata interim Vespasiani cœpta, Illyrici exercitus studio in partes. Tertia legio exemplum ceteris Mœsiæ legionibus præbuit. Octaua erat ac septima Claudiana, imbutæ fauore Othonis, quamuis prælio non interfuissent: [89] Aquileiam iam progressæ, proturbatis qui de Othone nuntiabant, laceratisque vexillis nomen Vitellij præferentibus, raptâ postremò pecuniâ, & inter se diuisâ, hostiliter egerant. Vnde metus, & ex metu consilium, posse imputari Vespasiano, quæ apud Vitellium excusanda erant. Ita tres Mœsicæ legiones per epistolas alliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. In eo *metu Aponius Saturninus Mœsiæ rector, pessimum facinus audet, misso centurione ad interficiendum Tertium Iulianum, septimæ legionis legatum; ob simultates, quibus caussam partium prætendebat: Iulianus, comperto discrimine, & gnaris locorum adscitis, per auia Mœsiæ vltra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per varias moras susceptum ad Vespasianum iter trahens, & ex nuntiis contabundus, aut properans. At in Pannoniâ x III. legio, ac VII. Galbiana, dolorem irámque Bedriacensis pugnæ retinentes, haut contanter Vespasiano accessêre, [90] vi præcipuâ Primi Antonij. Is legibus nocens, & tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala, senatorium ordinem reciperauerat, præpositus à Galbâ septimæ legioni. scriptitasse Othoni credebatur, ducem se partibus offerens. à quo neglectus, in nullo Othoniani belli vsu fuit. labantibus Vitellij rebus Vespasianum secutus, grande momentum addidit, strenuus manu, sermone promtus, serendæ in alios inuidiæ artifex, discordiis & seditionibus potens, raptor, largitor, pace pessimus, bello non spernendus. Iuncti inde Mœsici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxêre, quamquam consularibus legatis nihil turbantibus. [91] Titus Flauianus Pannoniam, [92] Pompeius Sullanus Dalmatiam tenebant, diuites senes. Sed procurator aderat Cornelius Fuscus, vigens ætate, claris natalibus. primâ iuuentâ, quietis cupidine, senatorium ordinem exuerat. idem pro Galbâ dux coloniæ suæ, eaque operâ procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello facem prætulit. non tam præmiis periculorum, quàm ipsis periculis lætus, pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. Igitur moueré & quatere quidquid vsquam

Pecuniam inprimis.

Acres vbique exactiones:

Et concussiones.

Illyriciani ad Vespasianum transeunt:

moto

Operâ maximè Antonij Primi.

Quid is hominis!

Fax altera, Cornelius Fuscus.

quam ægrum foret, aggreditur. Scriptæ in Britanniam ad quartadecimanos, in Hispaniam ad primanos epistolæ: quòd vtraque legio pro Othone, aduersa Vitellio fuerat. Sparguntur per Gallias litteræ, momentóque temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palàm desciscentibus: ceteris fortunam secuturis. Dum hæc per prouincias, à Vespasiano ducibúsque partium, geruntur: Vitellius contentior in dies segniórque, ad omnis municipiorum villatúmque amœnitates resistens, graui vrbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorum sequebantur, licentiâ corrupta. Calonum numerus amplior, procacissimis etiam inter seruos lixarum ingeniis. tot legatorum amicorúmque comitatus inhabilis ad parendum, etiam si summâ modestiâ regeretur. Onerabant multitudinem, obuij ex vrbe senatotes equitésque: quidam metu, multi per adulationem, ceteri ac paulatim omnes, ne alijs proficiscentibus, ipsi remanerent. Aggregabantur è plebe, flagitiosa per obsequia Vitellio cogniti, scurræ, histriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehonestamentis mirè gaudebat. Nec coloniæ modò, aut municipia, congestu copiarum; sed ipsi cultores, aruáque, matutis iam frugibus, vt hostile solum, vastabantur. Multæ & atroces inter se militum cædes, post seditionem Ticini cœptam; manente legionum auxiliorúmq. discordiâ, vbi aduersus paganos certandum foret, consensu. Sed plurima strages, ad septimum ab vrbe lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos, vt gladiatoriam saginam, diuidebat. Et effusa plebs, totis se castris miscuerat. Incuriosos milites, vernaculâ vrbanitate quidam spoliauere, abscissis furtim baltheis, anaccincti forent rogitantes. Non tulit ludibrium insolens contumeliæ animus. Inermem populum gladiis inuasere. Cæsus inter alios pater militis, cùm filium comitaretur, deinde agnitus. & vulgatâ cæde, temperatum ab innoxiis. In vrbe tamen trepidatum, præcurrentibus passim militibus. Forum maximè petebant, cupidine visendi locum in quo Galba iacuisset. Nec minus sæuum spectaculum erant ipsi, tergis ferarum & ingentibus telis horrentes, cùm turbam populi per inscitiam parum vitarent, aut vbi lubrico viæ vel occursu alicuius procidissent, ad iurgium, mox ad manus & ferrum transirent. Quin & tribuni præfectique, cum terrore & armatorum cateruis volitabant. Ipse Vitellius, à ponte Miluio, insigni equo, paludatus accinctúsque, senatum & populum ante se agens, quo minus vt captam vrbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus, sumtâ prætextâ & compositò agmine incessit. Quattuor legionum aquilæ per frontem, totidémq. circà è legionibus alijs vexilla; mox x II. alarum signa, & post peditum ordines, eques: dein quattuor & xxx. cohortes, vt nomina gentium, aut species armorum forent, discretæ. Ante aquilam præfecti castrorum tribuníque, & primi centurionum, candidâ veste: ceteri, iuxta suam quisque centuriam, armis donisq; fulgentes. Et militum phaleræ torquésq; splendebant. decôra facies, & non Vitellio Principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingressus, atq; ibi matrem complexus, Augustæ nomine honorauit. Posterâ die, tamquam apud alterius ciuitatis senatum populúmque, magnificam orationem de semetipso promsit, industriam temperantiámq.

Alij exercitus item alliciuntur.

Vitellius lentè interèa ad vrbem:

Ingenti agmine.

Cui & vilissimi miscentur.

Italia adeditur, & attenitur.

Plebs vrbana à militeæsa.

Ferocia Germanicorum militum.

Vitellius vrbem init:

Pulcherrimo exercitu.

Concionem habet:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magno applausu vulgi.

suam laudibus attollens: conſciis flagitiorum ipſis qui aderant, omniq; Italiâ, per quam ſomno & luxu pudendus inceſſerat. Vulgus tamen, vacuum curis, & ſine falſi veriſque diſcrimine ſolitas adulationes edoctum, clamore & vocibus adſtrepebat: abnuentique nomen Auguſti, expreſsêre vt aſſumeret, tam fruſtra quàm recuſauerat. Apud ciuitatem

Malum omen Vitellio.

cuncta interpretantem, funeſti ominis loco acceptum eſt, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de cærimoniis publicis xv. kal. Aug. ediſſet, antiquitùs infauſto die Cremerenſi Alienſiq; cladibus. adeò omnis humani diuiniq; iuris expers, pari libertorum amicorúmque ſecordiâ, velut inter temulentos agebat. Sed comitia conſulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro vt ſpectator, in circo vt fautor affectauit. quæ grata ſanè & popularia, ſi à virtutibus proficiſcerentur; memoriâ vitæ prioris, indecora & vilia accipiebantur. Ventitabat in ſenatum, etiam cùm par-

Popularem ſe facit.

Heluidius in eum liberior.

uis de rebus patres conſulerentur. Ac fortè Priſcus Heluidius, prætor deſignatus, contra ſtudium eius cenſuerat. Commotus primò Vitellius, non tamen vltrà quàm Tribunos plebis in auxilium ſpretæ poteſtatis aduocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius verebantur, nihil noui accidiſſe reſpondit, quòd duo ſenatores in

Quod comiter tamen acceptum.

Rep. diſſentirent: ſolitum ſe etiam Thraſeæ contradicere. Irriſere plerique impudentiam æmulationis. aliis id ipſum placebat, quòd non ex præpotentibus, ſed Thraſeam ad exemplar veræ gloriæ legiſſet. [93] Præpoſuerat prætorianis P. Sabinum, ac *præfecturæ cohortis Iulium Priſcum, dum centurio eſſet. Priſcus, Valentis, Sabinus, Cæcinę gratiâ pollebant. Inter diſcordes, Vitellio nihil auctoritatis: munia imperij Cæcina ac Valens obibant, olim anxij odiis, quæ bello & caſtris malè diſſimulata, prauitas amicorum, & fecunda gignendis inimicitiis ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immenſis ſalutantium agminibus contendunt, comparantúrque, variis in hunc aut illum Vitellij inclinationibus. Nec vnquam ſatis fida potentia, vbi nimia eſt. Simul ipſum Vitellium, ſubitis offenſis aut intempeſtiuis blanditiis mutabilem, contemnebant metuebántque. Nec eo ſegniùs inuaſerant domos, hortos, opeſque imperij: cùm flebilis & egens nobilium turba, quos ipſos liberóſque patriæ Galba reddiderat, nullâ Principis miſericordiâ iuuarentur. Gratum primoribus ciuitatis, etiam plebs approbauit, quòd [94] reuerſis ab exſilio iura libertorum conceſſiſſet: quamquam id omnino ſeruilia ingenia corrumpebant, [95] abditis pecuniis per occultos aut ambitioſos ſinus. Et quidam in domum Cæſaris tranſgreſſi, atque ipſis dominis potentiores. Sed miles, plenis caſtris, & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & vrbe totâ vagus, non principia noſcere, non ſeruare vigilias, neque labore firmari: per illecebras vrbis, & inhoneſta dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebat. Poſtremò ne ſalutis quidem curâ, [96] infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. vnde crebrę in vulgus mortes. Et adiacentia Tiberi Germanorum Gallorúmque obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æſtus impatientia labefecit. Inſuper confuſus, prauitate vel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quattuor vrbanę cohortes ſcribebantur, quîs ſingula millia*

Pete veram ſcripturam è Cod.

Diſſidium inter Valentem & Cæcinam.

Qui omnia Romæ poſſunt.

Exſulibus ius libertorum reſtitutum.

Miles Romæ effeminatur:

Atque langueſcit.

Numerus cohortium in urbe augetur.

millia ineſſent. Plus in eo dilectu Valens audebat, tamquam ipſum Cæcinam periculo exemiſſet. ſanè aduentu eius partes conualuerant, & ſiniſtrum lenti itineris rumorem proſpero prœlio verterat: omniſq. inferioris Germaniæ miles Valentem affectabatur. vnde primùm creditur Cæcinæ fides fluitaſſe. Ceterùm non ita ducibus indulſit Vitellius, vt non plus militi liceret. Sibi quiſque militiam ſumſere. quamuis indignus, ſi ita maluerat, vrbanæ militiæ adſcribebatur: rurſus bonis remanere inter legionarios aut alares volentibus, permiſſum. nec deërant qui vellent, feſſi morbis, & intemperiem cæli incuſantes. Robora tamen legionibus aliſq. ſubtracta, conuulſum caſtrorum decus, xx. millibus è toto exercitu permixtis magis quàm electis. Concionante Vitellio, poſtulantur ad ſupplicium Aſiaticus, & Flauius, & Rufinus duces Galliarum, quòd pro Vindice bellaſſent. Nec coërcebat eiuſmodi voces Vitellius, ſuper inſitam animo ignauiam, conſcius ſibi inſtare donatiuum & deëſſe pecuniam, [97] omnia alia militi largiebatur. [98] Liberti Principum, conferre pro numero mancipiorum, vt tributum iuſſi. Ipſe ſolâ perdendi curâ, ſtabula aurigis exſtruere. Circum, gladiatorum ferarúmque ſpectaculis, opplere: tamquam in ſummâ abundâtiâ, pecuniæ illudere. Quin & natalem Vitellij diem, Cæcina ac Valens, editis totâ vrbe vicatim gladiatoribus, celebrauere: ingenti paratu, & ante illum diem inſolito. Lætum fœdiſſimo cuique, apud bonos inuidiæ fuit, quòd [99] exſtructis in campo Martio aris, [100] inferias Neroni feciſſet. Cæſæ publicè victimæ crematæque: faces, Auguſtales ſubdidere: quod ſacerdotium, vt Romulus Tatio regi, ita Cæſar Tiberius Iuliæ genti ſacrauit. Nondum quartus à victoriâ menſis, & libertus Vitellij Aſiaticus, Polycletos, Patrobios, & vetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illâ aulâ, probitate aut induſtriâ certauit: vnum ad potentiam iter, [101] prodigis epulis, & ſumtu Caianæ aquæ ſatiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipſe abundè ratus, ſi præſentibus frueretur, nec in longius conſultans, [102] nouies millies ſeſtertium pauciſſimis menſibus interuertiſſe creditur. Magna & miſera ciuitas, eodem anno Othonem Vitelliúmq. paſſa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Aſiaticos, variâ & pudendâ ſorte agebat; donec ſucceſſere Mucianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nuntiatur, miſſis ab Aponio Saturnino epiſtolis, antequam is quoque Veſpaſiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, vt trepidans re ſubitâ, perſcripſerat; & amici adulantes, molliùs interpretabantur. Vnius legionis eam ſeditionem: ceteris exercitibus conſtare fidem. In hunc modum etiam Vitellius apud milites diſſeruit, prætorianos nuper exauctoratos inſectatus, à quibus falſos rumores diſpergi. nec vllum ciuilis belli metum aſſeuerabat, ſuppreſſo Veſpaſiani nomine, & vagis per vrbem militibus, qui ſermones populi coërcerent. Id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germaniâ Britanniáque & Hiſpaniis exciuit: ſegniter, & neceſſitatem diſſimulans. Perinde legati prouinciæque contabantur. Hordeonius Flaccus, ſuſpectis iam Batauis, anxius proprio bello. Vectius Bolanus, nunquam ſatis quietâ Britanniâ. & vterque ambigui. neque ex Hiſpaniis properabatur, nullo tum ibi conſulari. Trium le-

Idq; confuſè.

Quidam ad ſupplicium poſtulati.

Vitellius vim pecuniæ profudit.

Neroni parentat.

Aula eius corruptiſſima.

Miſeria ciuium.

Nuncij ſuper defectione Vitellio.

Quos ſtultè coërcet ipſe.

Lentè militem colligit.

gionum legati, pares iure, & prosperis Vitellij rebus, certaturi ad obsequium; aduersam eius fortunam, ex æquo detractabant. In Africâ legio cohorté que dilectæ à Clodio Macro, mox à Galbâ dimissæ, rursus iussu Vitellij militiam cœpere. simul cetera iuuentus dabat impigrè nomina. quippe [103] integrum illic ac fauorabilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisúmque Vespasianus egerat: perinde socij de imperio vtriusque coniectabant. sed experimentum contrà fuit. Ac primò Valerius Festus legatus, studia prouincialium cum fide iuuit. mox nutabat, palàm epistolis edictisque Vitellium, occultis nuntiis Vespasianum fouens, & [104] hæc illâve defensurus, prout inualuissent. Deprehensi cum litteris edictisque Vespasiani, per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium missi necantur. plures fefellere, fide amicorum, [105] aut suomet astu occultati. Ita Vitellij paratus noscebantur. Vespasiani consiliorum pleraque ignota. primùm secordiâ Vitellij; deinde Pannonicæ alpes præsidiis insessæ, nuntios retinebant. [106] Mare quoque *Etesiæ flabant. harum flatu in orientem nauigantibus secundum, inde aduersum erat. Tandem irruptione hostium, atrocibus vndique nuntiis exterritus, Cæcinam & Valentem expediri ad bellum iubet. Præmissus Cæcina. Valentem è graui corporis morbo tum primùm assurgentem, infirmitas tardabat. Longè alia proficiscentis ex vrbe Germanici exercitus species. Non vigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, & fluxa arma, segnes equi. impatiens solis, pulueris, tempestatum: quantúmque hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad discordias promtior. Accedebat huc Cæcinæ ambitio vetus, torpor recens, nimiâ fortunæ indulgentiâ soluti in luxum: seu perfidiam meditanti, infringere exercitus virtutem, inter artes erat. Credidere plerique Flauij Sabini consiliis concussam Cæcinæ mentem, ministro sermonum Rubrio Gallo, rata apud Vespasianum fore pacta transitionis. simul odiorum inuidiæque erga Fabium Valentem admonebatur, vt impar ad Vitellium, gratiam vitésque apud nouum Principem pararet. Cæcina, complexu Vitellij multo cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmisit. Mox [107] vexillarij quatædecimæ, & sextædecimæ legionum, dein quinta, [108] & *duodeuicesima secutæ: postremo agmine Vnaetuicesima Rapax, & prima Italica incessere, cum Vexillariis trium Britannicarum legionum, & electis auxiliis. Profecto Cæcinâ, scripsit Fabius Valens exercitui, quem ipse ductauerat, vt in itinere opperiretur: sic sibi cum Cæcinâ conuenisse. qui præsens, eóq. validior, immutatum id consilium finxit, vt ingruéti bello, totâ mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam, pars Hostiliam petere iussæ. Ipse Rauennam diuertit, prætexto Classem alloquendi. Mox Patauij secretum componendę proditionis quæsitum. Namque [109] Lucilius Bassus post præfecturam alæ, Rauennati simul ac Misenensi classibus à Vitellio præpositus, quòd non statim præfecturam prętorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosâ perfidiâ vlciscebatur. Nec sciri potest, traxerit ne Cęcinam, an (quod euenit inter malos, vt & similes sint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerum Flauiâ domo, monumenta

Africa pro eo mouetur.

Sed præses eius occultè pro Vespasiano.

*Longè aliter vulgati. Pete è Com.

Cæcina it ad bellum.

Non cum eodem milite, quem adduxerat.

Dux ipse solutus:

Siue corruptus etiam.

Copiæ eius.

*Vna. duoetvicesima

Proditionem cum Bassò instruit.

Quem, corruptne? an ab eo corruptum

menta huiusce belli composuerunt, curam pacis & amorem Reip. corruptas in adulationem caussas tradidere. Nobis, super insitam leuitatem & prodito Galbâ mox vilem fidem, æmulatione inuidiáque, [110] ne ab aliis apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium videntur. Cæcina legiones assecutus, centurionum militúmq. animos obstinatos, pro Vitellio, variis artibus subruebat. Basso eadem molienti minor difficultas erat, lubricâ ad mutandam fidem classe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

Vterque suos tentat, & immutat: Facilius Bassus.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS
HISTORIARVM LIB. III.

BREVIARIVM LIBRI.

VESPASIANÆ copiæ in Italiam veniunt, duce & instinctore Antonio Primo. Sparsim quædam gesta, & leues pugnæ. Classis Rauennás ad Vespasianum deficit: & proditorem animum Cæcina aperit. sed hic parum prosperè, quia à milite vinctus capitúsq. Prælium inde ad Bedriacum: quo victi Vitelliani. Iterum superuentu nouarum legionum prælium: idque noctu. sed & tunc pulsi Vitelliani. Castra ad Cremonam oppugnantur & tandem expugnantur. vbi magna strages, paullo pòst in ipsâ vrbe omne genus cladium. Vitellius interea in luxu, nec sine sæuitiâ. P. Sabinum vinciri iubet, Iunium Blæsum interficit. Fabius Valens contra Antonium venit: sed pugnâ illâ magnâ cognitâ, cum paucis aufúgit, & in mari oppressus est. Britannia turbata, item Germania, & Dacia. Vespasiani duces Romam petunt. Vitellius insideri Apenninum iubet. sed belli mox pertæsus, pacíscitur cum Sabino Vespasiani fratre. Quod pactum Germanici milites rupêre. Sabinum in Capitolium compulerunt, obsedérunt, expugnarunt, incenderunt. Quædam à L. Vitellio fratre Principis in Campaniâ gesta. Tandem Vespasiani omnes copiæ Romam venêre: per vim & varia prælia ingressæ sunt, omniaq; libidine & cæde fœdarunt. Mors ipsius Vitellij. Gesta vno eodemq; anno.

MELIORE fato fideque Flauianarum partium duces consilia belli tractabant. Petouionem in hiberna Tertiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauêre, placeretne obstrui Pannoniæ alpes, donec à tergo vires vniuersæ consurgerent, an ire cominus, & certare pro Italiâ constantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum videbatur, *Germanicarum legionum vim famámque extollebant, & aduenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: Ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum, & quamquam atrociter loquerentur, minorem esse apud victos animum. Sed insessis interim alpibus, venturum cum copiis Orientis Mucianum. Superesse Vespasiano mare, classes, studia prouinciarum, per quas velut alterius belli molem cieret. Ita salubri morâ, nouas vires affore, & præsentibus nihil perituram.* Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) festinatio-

Vespasianæ duces de bello deliberant.

Quidam id differunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Accelerant alij, & inprimis Antonius.

festinationem ipsis vtilem, Vitellio exitiosam disseruit. *plus secordiæ, quàm fiduciæ, accessisse victoribus. Neq; enim in procinctu & castris habitos: per omnia Italiæ municipia desides, tantùm hospitibus metuendos: quanto ferociùs ante se egerint, tanto cupidiùs insolitas voluptates hausisse. Circo quoque, ac theatris, & amœnitate vrbis emollitos, aut valetudinibus fessos. Sed addito spatio, redituru*m *& his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam, vnde vires; Britanniam freto dirimi, iuxtà Gallias, Hispaniásque. vtrimque viros, equos, tributa: ipsámque Italiam, & opes vrbis. Ac si inferre arma vltrò velint; duas classes, vacuúmque Illyricum mare. Quid tum claustra montium profutura? quid tractum in æstatem aliam bellum? vnde interim pecuniam, & commeatus? Quin potiùs eo ipso vterentur, quòd Pannonicæ legiones deceptæ magis, quàm victæ, resurgere in vltionem properent: Mœsici exercitus, integras vires attulerint. Si numerus militum potiùs, quàm legionum putetur: plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuisse disciplinæ ipsum pudorem. Equites verò, ne tum quidem victos; sed, quamquam rebus aduersis, disiectam Vitellij aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ perrupêre hostem. Nunc* XVI. *alarum coniuncta signa, pulsu sonituque, & nube ipsâ operient ac superfundent oblitos præliorum equites equósque. Nisi quis retinet, idem suasor auctórque consilij ero. Vos, quibus fortuna in integro est, legiones continete, mihi expeditæ cohortes sufficient.* [1] *Iam, reseratâ militiâ, impulsas Vitellij res audietis: iuuabit sequi, & vestigiis vincentis insistere.*

Hæc atque talia, flagrans oculis, truci voce, quo latiùs audiretur, (& enim se centuriones & quidam militum consilio miscuerant) ita effudit,

Quem milites audiunt,

vt cautos quoque ac prouidos permoueret: vulgus, & ceteri, vnum virum ducémque, spretâ aliorum segnitiâ laudibus ferrent. Hanc sui famam câ statim concione commouerat, quâ recitatis Vespasiani epistolis, non, vt plerique, incerta disseruit, huc illuc tracturus interpretationem, prout conduxisset. Apertè descendisse in caussam videbatur: eóque gratior militibus erat, culpæ vel gloriæ socius. Proxima Cornelij Fusci procuratoris auctoritas. Is quoque inclementer in Vitellium inuehi solitus, nihil spei sibi inter aduersâ reliquerat. [2] Titus Ampius Flauianus, naturâ ac senectâ contator, suspiciones militum irritabat, tamquam affinitatis cum Vitellio meminisset. Idémque, quòd cœptante legionum motu profugus, dein sponte remeauerat, perfidiæ locum quæsisse credebatur. Nam Flauianum, omissâ Pannoniâ ingressum Italiam, & discrimini exemtum, rerum nouarum cupido legati nomen resumere, & misceri ciuilibus armis impulerat, suadente Cornelio Fusco, non quia industriâ Flauiani egebat, sed vt consulare nomen surgentibus tum maximè partibus, honestâ specie prætenderetur.

Vt virum, & vt apertum.

Cornelius Fuscus.

T. Flauius.

Confusa & corrupta. Vespasiani copiæ in Italiâ:

[3] Ceterùm vt transmitteret in Italiam impunè, * & eo vsui foret, scriptum Aponio socium reuirescere crederet. [4] Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa, patentibus circùm campis ad pugnam equestrem, quâ prævalebant: simul coloniam copiis validam auferre Vitellio, in rem famámque videbatur. Possessa ipso transitu [5] Vicentia: quod per se parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit. exemplo,

Vicentiam occupant:

Etiam Veronam:

opibúsque,

opibusque partes iuuêre. [6] Et interceptus exercitus per Rhætiam Iuliasque alpes. ac ne peruium illa Germanicis exercitibus foret, * obsepserat. quæ ignara Vespasiano, aut vetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, exspectarique Mucianum iubebat. Adiiciebatque imperio consilium, quando Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumentique ad deditionem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu victoriam, & alia huiuscemodi prætexendo; sed gloriæ auidus, atque omne belli decus sibi retinens. Ceterùm ex distantibus terrarum spatiis, consilia post res afferebantur. Igitur, repentino incursu, Antonius stationes hostium irrupit, tentatisque leui prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cęcina, inter Hostiliam vicum Veronensium, & paludes Tartari fluminis, castra permuniit, tutus loco, cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quòd si affuisset fides, aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus, duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuere: aut retrò actæ, desertâ Italiâ turpem fugam consciuissent. Sed Cæcina, per varias moras, prima hostibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promtum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus, cum legione septimâ Claudianâ aduenit. Legioni tribunus [7] Vipsanius Messalla præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus, laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vulgari mentione, nullâ in Vespasianum contumeliâ. Nihil prorsus, quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces, omissâ prioris fortunę defensione, pro Vespasiano magnificè, [8] pro caussâ fidenter, de exitu securi, Vitellium vt inimici, vt innocuum exercitum Mœsicum celebrare. At ne inermes prouinciæ, barbaris nationibus exponerentur; principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen, in commilitium asciti, plebem quoque, & vim equitum, quâ solâ valent, offerebant. remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur, ac maiore ex diuerso mercede, ius fasq; exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Sueuorum, quibus vetus obsequium erga Romanos, [9] & gens fidei commissæ * patientior: oppositâ in latus auxilia, infestâ Rhætiâ, cui Porcius Septimius procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix [10] cum alâ * Taurianâ & VIII. cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Æni fluminis, quod Rhætos Noricósq; interfluit, missus, [11] nunc illis, aut his prœlium tentantibus, fortuna partium alibi transacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitum ad inuadendam Italiam rapienti, comes fuit [12] Arrius Varus, strenuus bello, quâ gloriam ei dux Corbulo, & prosperæ in Armeniâ res addiderant. Idem, secretis apud Neronem sermonibus, ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde, infami gratiâ, primum pilum adepto, læta ad præsens malè parta, mox in perniciem vertêre. Sed Primus ac Varus, [13] occupantes

Ipso tamen ignaro & dissuadente.

Cæcina expirat ad Hostiliam.

Qui verbis in vlaumanos ferox, re amicus.

Messalla laus.

Cæcina epistolæ parum liberæ.

Liberrima Flauianorũ.

Auxilia externa Vespasiani.

Libri vett. fidei commissior patientior.

Vet. Aurina.

Arrius Varus.

Opitergium, Altinum, Patauium, Ateste, & Flauiani occupata.

Aquileiæ proxima quæque, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium, aduersus classem Rauennatem, nondum defectione eius auditâ. Inde Patauium & Ateste partibus adiunxêre. Illic cognitum, tris Vitellianas cohortes, & [14] alam cui Scribonianæ nomen, ad Forum Alieni, ponte iuncto, consedisse. Placuit occasio inuadendi incuriosos. nam id quoque nuntiabatur. luce primâ, inermes plerosque oppressêre. Prædictum, vt paucis interfectis, ceteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuêre, qui se statim dederent. plures, abrupto ponte, instanti hosti viam abstulerunt. [15] Vulgatâ victoriâ, post principia belli secundùm Flauianos, duæ legiones, septima Galbiana, Tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquilâ legato, Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumti. & [16] Minucius Iustus, præfectus castrorum legionis septimæ, quia *audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ, ad Vespasianum missus est. Defiderata diu res, interpretatione gloriæ, in maius accipitur, postquam Galbæ imagines, discordiâ temporum subuersas, in omnibus municipiis recoli iussit Antonius: [17] decorum pro caussâ ratus, si placeret Galbæ principatus. *Et partes præsumsêre, factâ tribunis & centurionibus retinendi quæ Vitellius indulsisset spe, atque ipsum Cæcinam non obscurè ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidêre fiduciam, quòd submisse Cæcina velut offendere Vespasianum timens, ipsorum duces contemtim, tamquam insultantes Vitellio scripsissent. Aduentu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, octauam Numisius Lupus ducebant, ostentare vires, & militari valle Veronam circumdare placuit. Fortè Galbianæ legioni, in aduersâ fronte valli opus cesserat, & visi procul sociorum equites, vanam formidinem vt hostes fecêre. Rapiûtur arma, [18] & vt proditionis *ira militum in T. Ampium Flauianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuisus, turbine quodam ad exitium poscebatur. propinquum Vitellij, proditorem Othonis, interceptorem donatiui clamitabant. Nec defensioni locus, quamquam supplices manus tenderet, humi plerumque stratus, lacerâ veste, pectus atque ora singultu quatiens. Id ipsum apud infensos incitamẽtum erat, tamquam nimius pauor conscientiam argueret. Obturbabatur militum vocibus Aponius, cùm loqui cœptaret. fremitu & clamore ceteros aspernantur, vni Antonio apertæ militum aures. Nam & facundia aderat mulcendíque vulgum artes, & auctoritas. Vbi crudescere seditio, & à conuiciis & probris, ad tela & manus transibant, iniici catenas Flauiano iubet. Sensit ludibrium miles, discectisq; qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. Oppositurum obtestans: vt quemque notum, & aliquo militari *honore insignem aspexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox conuersus ad signa & bellorum deos, hostium potiùs exercitibus illum furorem, illam discordiam iniicerent, orabat, donec fatisceret seditio, &, extremo die, sua quisque in tentoria dilaberetur. Profectus eâdem nocte Flauianus, obuiis Vespasiani litteris, discrimini exemtus est. Legiones, veluti tabe infectæ, Aponium Saturninum Mœsici exercitus legatum, eò atrociùs*

Legiones duæ iis accedunt.

Lib. opt. adductius

Galbæ imagines restitutæ.

Verona obsessa.

Seditio in castris.

Antonius arte lenire parat.

Quæ detecta.

Igitur auctoritate agit.

** Ex manus. at vulgati, decore*

Et peruincit.

atrociùs aggrediuntur, quòd non, vt priùs, labori, ita ad Vitellium scridio diei exarserant, vulgatis epistolis modestiæque, tunc procacitatis & pepsisse credebatur. vt olim virtutis ... tulantiæ certamen erat; ne minis violenter Aponium, quàm Flauianum, ad supplicium deposcerent. Quippe * Mœsici, adiutam à se Pannoniorum vltionem referentes; & Pannonici, velut absoluerentur alio rum sedi... iterare culpam gaudebant. In hortos, in quibus diuerte- *Et pulsus Saturninus.*
bat Saturninus, pergunt. Nec tam Primus, Aponianus, & Messalla (quamquam omni modo nisi) eripuêre Saturninum, quàm obscuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacâtium fortè balnearum fornacibus abditus. Mox, omissis lictoribus; Patauium concessit. Digressu consularium, vni Antonio vis ac potestas in vtrumque exercium fuit; cedentibus collegis, & obuersis militum studiis. Nec deerant qui crederent, vtramque seditionem fraude Antonij cœptam, vt solus bello frueretur. *Antonius solus omnia regit.*

Ne in Vitellij quidem partibus quietæ mentes. exitiosiore discordiâ, non suspicionibus vulgi, sed perfidiâ ducum turbabantur. Lucilius Bassus, classis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, quòd magna pars Dalmatæ Pannoniique erant, quæ prouinciæ Vespasiano tenebantur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, vt ceteris ignaris, soli in principia defectores coirent. Bassus, pudore seu metu quis nam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi, magno tumultu, Vitellij imagines inuadunt, & paucis resistentium obtruncatis, ceterum vulgus rerum nouarum studio, in Vespasianum inclinabat. Tum progressus Lucilius auctorem se palàm præbet. *classis [19] Cornelium Fuscum præfectum sibi destinat, qui properè accurrit. Bassus, honoratâ custodiâ liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfecto alæ Mennio Rufino, præsidium illic agitante, vincitur. Sed exsoluta statim vincula, interuentu Hormi Cæsaris liberti. is quoque inter duces habebatur. *Bassus classem prodit.*

Hiatus aliquis & defectio.

At Cæcina, defectione classis vulgatâ, primores centurionum, & paucos militum, ceteris per militiæ munera dispersis, [20] secreta castrorum affectans, in principia vocat. Ibi Vespasiani virtutem, virestque partium extollit: [21] transfugisse classem, arcem commeatuum, aduersas Gallias Hispaniasque, nihil in vrbe fidum, atque omnia de Vitellio in deterius. Mox, incipientibus qui conscij aderant, ceteros re nouâ attonitos, in verba Vespasiani adigit. Simul Vitellij imagines direptę, & missi qui Antonio nuntiarent. Sed [22] vbi totis castris in famâ proditio, recurrens in principia miles, præscriptum Vespasiani nomen, proiectas Vitellij effigies aspexit: vastum primò silentium, mox cuncta simul erumpunt. *Cæcina idem conatur de exercitu.*

Indignatio militum.

*Huc cecidisse Germanici exercitus gloriam, vt sine prælio, sine vulnere, victas manus, & capta traderent arma? Quas enim ex diuerso legiones? Nempe victas. & abesse vnicum Othoniani exercitus robur, primanos, quartadecimanosq;. quos tamen iisdem campis illis fuderint strauerintque, vt tot armatorum millia velut grex venalium [23] exsuli Antonio donum darentur. Otio nimirum legiones vnius classis accessionem fore. Id Basso, id Cæcinæ visum, postquam domos, hortos, opes, principi abstulerint, [24] *etiam militibus principem auferre, licet integros incruentósque, Flauianis quoque partibus viles. quid dicturos reposcentibus aut prospera, aut aduersa? Hæc singuli; hæc vni-*

** Ferretus, etiam militem auferre,*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cæcinæ in vincla dant.

...que dolor impulerat, vociferantes, initio à quintâ legione bulum, quintæ legionis legatum, vincla Cæcinæ iniiciunt. Fabium Fastrorum, duces diligunt. Fortè oblatos trium liburnicarum milites, ignaros & insontes trucidant. Relictis castris, ...to ponte, Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt, vt legionibus pri... Italicæ & Vnietvicesimæ Rapaci iungerentur: quas Cæcina ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum præmiserat. Vbi hæc comperta Antonio, ...rdes animis, discretos viribus hostium exercitus aggredi statuit, antequam ducibus auctoritas, militi obsequium, & iunctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem profectum ab vrbe acceleraturumque, cognitâ Cæcinæ proditione, coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum vis, per Rhætiam timebatur: & Britannîâ Galliaque & Hispaniâ auxilia Vitellius acciuerat, immensam belli luem, ni Antonius id ipsum metuens, festinato prœlio victoriam præcepisset. Vniuerso cum exercitu, secundis à Veronâ castris, Bedriacum venit. Postero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missæ, vt specie parandarum copiarum, ciuili prædâ miles imbueretur. Ipse cum quattuor millibus equitum, ad octauum à Bedriaco progressus, quò licentiùs populentur. Exploratores (vt mos est) longiùs curabant. Quinta fermè hora diei erat, cùm citus eques, aduentare hostes, prægredi paucos, motum fremitumque latè audiri, nuntiauit. Dum Antonius, quid nam agendum, consultat, auiditate nauâdæ operæ Arrius Varus cum promtissimis equitum prorupit, impulitque Vitellianos modicâ cæde. nam plurium acerat. nec sponte Antonij properatum, & fore quæ acciderant, rebatur. Hortatus suos, vt magno animo capesserent pugnam, diductis in latera turmis, vacuum in medio reliquit iter, quo Varum equitesque eius reciperet. Iussæ armari legiones, datum per agros signum, vt quà cuique proximum, omissâ prædâ, prœlio occurrerent. Pauidus interim Varus, turbæ suorum miscetur, intulitque formidinem. Pulsi cum sauciis integri, suo metipsi metu, & angustiis viarum conflictabantur. Nullum in illâ trepidatione Antonius constantis ducis, aut fortissimi militis, officium omisit. occursat pauentibus, retinet cedentes. vbi plurimus labor, vnde aliqua spes, consilio, manu, voce insignis hosti, conspicuus suis, eò postremò ardoris prouectus est, vt vexillarium fugientem hastâ transuerberarit. mox raptum vexillum in hostem vertit. quo pudore, haut plures quàm centum equites restitêre. Iuuit locus, arctiore illic viâ, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis, fugam impediebat. Ea necessitas, seu fortuna, lapsas iam partes restituit. Firmati inter se, densis ordinibus, excipiunt Vitellianos temerè effusos. atque illi consternantur. Antonius instare perculsis, sternere obuios. Simul ceteri, vt cuique ingenium, spoliare, capere, arma, equos abripere. Exciti prospero clamore, qui modò per agros fugâ palabantur, victoriæ se miscebant. Ad quartum à Cremonâ lapidem, fulsêre legionum signa, Rapacis atque Italicæ, læto inter initia equitum suorum prœlio, illuc

Cremonam eunt.

Antonius occasione vti properat.

Bedriacum venit.

Subitum ibi prœlium:

Nec Antonius primò prosperum.

Sed rem Antonius restituit,

Nimisquàm animosè.

Adiuuit & casus.

vsque

vsque prouecta. Sed vbi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obuiam ire, vltroque aggredi hostem, tantum per spatium cursu & pugnando fessum. [25] forte victi, haut perinde rebus prosperis ducem desiderauerant, atque in aduersis deesse intelligebant. Nutantem aciem, victor equitatus incursat. Et Vipsanius Messalla tribunus, cum Mœsicis auxiliaribus assequitur, quos militiæ gloriâ legionariis quamquam raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equesque, rupêre legionum agmen. Et propinqua Cremonensium mœnia, quanto plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dabant. Nec Antonius vltrà institit, memor laborum ac vulnerum, quibus tam [26] ancens * belli fortuna, quamuis prospero fine, equites equosque afflictauerat. Inumbrante vesperâ, vniuersum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtque cumulos super, & recentia cæde vestigia incessêre, quasi debellatum foret, pergere Cremonam, & victos in deditionem acciperè, aut expugnare deposcunt. Hæc in medio, pulchra dictu. Illa sibi quisque. *Posse coloniam plano sitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quòd si lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac vulneribus, clementiam & gloriam inania laturos. Sed opes Cremonensium, in sinu præfectorum legatorúmque fore. Expugnatæ vrbis prædam, ad militem; deditæ, ad duces pertinere.* Spernuntur centuriones tribunique, ac ne vox cuiusquam audiatur, quatiunt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inserens se manipulis, vbi aspectu & auctoritate silentium fecerat: *Nan se decus neque pretium eripere tam benè meritis* affirmabat: *sed diuisa inter exercitum duces q. munia. militibus cupidinem pugnandi conuenire; duces prouidendo, consultando, contatione sæpius, quàm temeritate prodesse. Vt pro virili portione, armis ac manu victoriam iuuerit; ratione & consilio, propriis ducis artibus profuturum. Neque enim ambigua esse quæ occurrant, noctem, ignotæ situm vrbis, intus hostes, & cuncta insidiis opportuna. [27] non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die, intrandum. An oppugnationem inchoaturos, ademto omni prospectu, quis æquus locus, quanta altitudo mœnium? tormentis ne, & telis, an operibus, & vineis aggredienda vrbs foret?* Mox conuersus ad singulos, *num secures, dolabras, & cetera expugnandis vrbibus, secum attulissent?* rogitabat. Et cùm abnuerent, *gladiis ne*, inquit, *& pilis, perfringere ac subruere muros, vllæ manus possunt? Si aggerem struere, si pluteis cratibúsve protegi necesse fuerit, vt vulgus improuidum irriti stabimus, altitudinem turrium, & alienæ munimenta mirantes? Quin potius morâ noctis vnius, aduectis tormentis machinísque, vim victoriamq. nobiscum ferimus.* Simul lixas calonesq; cum recentissimis equitum, Bedriacum mittit, copias ceteraque vsui, allaturos: Id verò ægrè tolerante milite, prope seditionem ventum, cùm progressi equites sub ipsa mœnia, vagos ex Cremonensibus corripiunt. quorum indicio noscitur, sex Vitellianas legiones, omnemq; exercitum qui Hostiliæ egerat, eo ipso die triginta millia passuum emensum; compertâ suorum clade, in prœlium accingi, ac iam affore. Is terror obstructas mentes, consiliis ducis, aperuit. Sistere tertiam legionem, in ipso viæ Postumiæ aggere iubet, cui iuncta à læuo septima Galbiana, patenti campo stetit: dein septima Clau-

Vitelliani autem sine duce.

Itaque fugiunt.

* Farn. prœlij

Interea Flauianæ omnes copiæ iunctæ.

Cremonam ire deposcunt? Spe prædæ:

Ducibus etiã inuitis.

Vnus Antonius retinet.

Cremonam Vitelliani omnes conuenêre? Parati prœlio.

Itaque & Flauiani se parant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eorum dispositio.

diana, aggresti fossâ (ita locus erat) præmunita; dextro, octaua per apertum limitem; mox tertiadecima, densis arbustis intersepta. Hic aquilarum signorumq; ordo. Milites mixti per tenebras, vt fors tulerat. prætorianum vexillum, proximum tertianis. cohortes auxiliorum, in cornibus. latera ac terga, equite circumdata. Sido atque Italicus Sueui, cum

Vitelliani inuadunt.

dilectis popularium, primori in acie versabantur. At Vitellianus exercitus, cui acquiescere Cremonæ, & receptis cibo somnoq; viribus, confectum algore atq; inediâ [28] hostem, posterâ die profligare ac proruere,

**Libri mauss. inops.*

ratio fuit: indigus rectoris, * vacuus consilij, tertiâ fermè noctis horâ, paratis, iamq; dispositis Flauianis impingitur. Ordinem agminis disiecti

Quorum ordo incertus.

per iram ac tenebras, asseuerare non ausim: quamquam alij tradiderint quartam Macedonicam, dextro suorum cornu; quintam, & quintamdecimam, cum vexillis nonæ, secundæque, & vicesimæ, Britannicarum legionũ, mediam aciem; sextadecimanos, duoetuicesimanosque, & primanos, læuum cornu complesse. Rapaces atque Italici, omnibus se manipulis miscuerant. Equites, auxiliáque, sibi ipsi locum legêre. Prœlium

Longa & anceps pugna per tenebras.

totâ nocte varium, anceps, atrox; his, rursus illis, exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouisu iuuabant. Eadémque, vtrâque acie, arma. crebris interrogationibus, notum pugnæ signum: permixta vexilla, vt quisque globus, capta ex hostibus, huc vel illuc rapta-

Septima legio afflicta.

bat. Vrgebatur maximè septima legio, nuper à Galbâ conscripta. Occisi sex primorum ordinum centuriones. abrepta quædam signa. Ipsam Aquilam, Atilius Verus primipili centurio, multâ cum hostium strage, & ad extremum moriens, seruauerat. Sustinuit labentem aciem Antonius, accitis prætorianis. qui vbi excepêre pugnam, pellunt hostem, dein pelluntur. Namque Vitelliani, tormenta in aggerem viæ contulerant, vt tela vacuo atque aperto excuterentur, dispersa primò & arbustis

**quintadecimæ*

sine hostium noxâ illisa. Magnitudine eximiâ, [29] * quartadecimæ legionis balista, ingentibus saxis hostilem aciem proruebat: latéque cladem

Duorum militum audax facinus.

intulisset, ni duo milites, præclarum facinus ausi, arreptis è strage scutis, ignorati vincla ac libramenta tormentorum abscidissent. Statim confossi sunt, eóque intercidêre nomina. de facto haut ambigitur. Neutrò inclinauerat fortuna, donec adultâ nocte, luna surgens ostenderet

Luna Flauianos iuuat.

acies, falleretque. Sed Flauianis æquior à tergo. [30] hinc maiores equorum virorúmque vmbræ, & falso, vt in copora, ictu, tela hostium citrà cadebant. Vitelliani, aduerso lumine collucentes, velut ex occulto iaculantibus, incauti offerebantur. Igitur Antonius, vbi noscere suos,

Antonius imprimis, qui eos erigit.

noscique poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes spe promissisq; accendens, [31] *cur * rari sumsissent arma?* Pannonicas legiones interrogabat. *Illos esse campos, in quibus abolere labem prioris ignominiæ, vbi reciperare gloriam possent.* Tum ad Mœsicos conuersus, principes auctoresque belli ciebat: *Frustrà minis & verbis prouocatos Vitellianos, si manus eorum oculósque non tolerent.* Hæc vt quosque

**cur resumsissent.*

accesserat. Plura ad Tertianos, veterum recentiumque admonens: vt

Tertianorum laus.

sub M. Antonio Parthos, sub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepulissent. Mox infensus prætorianis: *Vos*, inquit, *nisi vincitis pagani, quis alius Imperator, quæ castra alia excipient?* [32] *Illic signa armáque vestra*

sunt, & mors victis. Nam ignominiam consumsistis. Vndique clamor. & [33] orientem solem (ita in Syriâ mos est) Tertiani salutauere. [34] Vagus

Callidum Antonij commentum.

inde, consilio ducis, subditus rumor, aduenisse Mucianum, exercitus inuicem salutasse. gradum inferunt, quasi recentibus auxiliis aucti, ratione iam Vitellianorum acie, vt quos, nullo rectore, suus quemque impetus vel pauor [35] contraheret, deducerétve. Postquam pulsos sensit Antonius, denso agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur. nec restitui quiuere, impedientibus vehiculis, tormentisque. Per limitem viæ

Patrem filius interficit.

sparguntur, consectandi festinatione, victores. eo notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit. Rem nominaque, auctore Vipsanio Messallâ, tradam. Iulius Mansuetus, ex Hispaniâ, Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus, inter septimanos à Galbâ conscriptus, oblatum fortè patrem & vulnere stratum, dum semianimem scrutatur, agnitus, agnoscensque, & exanguem amplexus, voce flebili precabatur * piatos patris manes, néve se vt parricidam ad-

**Vulgò, plactos.*

uersarentur. publicum id facinus, & vnum militem quotam ciuilium armorum partem? Simul attollere corpus, aperire humum, supremo erga parentem officio fungi. Aduertêre proximi, deinde plures. hinc per omnem aciem miraculum, & questus, & sæuissimi belli exsecratio. Nec eo segniùs propinquos, affines, fratres trucidatos spoliant. Factum esse scelus loquuntur, faciuntque. Vt Cremonam venêre, nouum immensúmque opus occurrit. Othoniano bello, Germanicus miles mœnibus Cremonensium castra sua, castris vallum circumiecerat. eáque mu-

Ad Cremonam castra.

nimenta rursus auxerat. Quorum aspectu hæsere victores, incertis dubitantes quid iuberent. Incipere oppugnationem, fesso per diem noctemque exercitu, arduum; & nullo iuxtà subsidio, anceps. Sin Bedriacum

Quæ oppugnatio arduæ.

redirent; intolerandus tam longi itineris labor; & victoria ad irritum reuoluebatur. Munire castra; id quoque propinquis hostibus formidolosum, ne dispersos & opus molientes subitâ eruptione turbarent. Quæ super cuncta, terrebat ipsorum miles, periculi quàm moræ patientior. Quippe ingrata quæ tuta, & ex temeritate, spes. omnisque cædes, & vulnera, & sanguis, auiditate prædæ pensabantur. Huc inclina-

Tamen oppugnant.

uit Antonius, cingiuque vallum coronâ iussit. Primò sagittis saxisque eminus certabant, maiore Flauianorum pernicie, in quos tela desuper librabantur. Mox vallum portásque legionibus attribuit, vt discretus labor fortes ignauósque distingueret, atque ipsâ contentione decoris accenderentur. Proxima Bedriacensi viæ, tertiani septimanique sumsêre; dexteriora valli, octaua ac septima Claudiana; tertiadecimanos, ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alij falces, scalásque conuectant. Tum,

Testudinem faciunt.

elatis super capita scutis, densâ testudine succedunt. Romanæ vtrimque artes. pondera saxorum Vitelliani prouoluunt, disiectam fluitantemq; testudinem lanceis contísque scrutantur, donec solutâ compage scuto-

Vitelliani eã disiiciunt.

rum exangues aut laceros prosternerent. [36] Multâ cum strage incesserat * contatio, ni duces fesso militi, & velut irritas exhortationes ab-

**Fortasse, certatio.*

nuenti, Cremonam monstrassent. Hormine id ingenium, vt Messalla tradit, an potior auctor sit C. Plinius, qui Antonium incusat, haut facilè

Sed spe prædæ iterum accendunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

discreuerim: nisi quòd neque Antonius, neque Hormus, à famâ vitaque suâ, quamuis pessimo flagitio, degenerauêre. Non iam sanguis, neque vulnera morabantur, quin subruerent vallum, quaterentque portas, innixi humeris, & super iteratam testudinem scandentes, prehensarent hostium tela brachiaque. integri cum sauciis,* semineces cum exspirantibus voluuntur, variâ pereuntium formâ, & omni imagine mortium. Acerrimum, septimæ, tertiæque legionum, certamen. Et dux Antonius, cum dilectis auxiliaribus, eôdem incubuerat. Obstinatos inter se, cùm sustinere Vitelliani nequirent, & superiecta tela testudine laberentur, ipsam postremò balistam in subeuntes propulêre: quæ vt ad præsens disiecit obruitque quos inciderat, ita pinnas ac summa valli ruinâ suâ traxit. Simul iuncta turris, ictibus saxorum cessit. quâ septimani dum nituntur cuneis, tertianus securibus gladiisque portam perfregit. Primum irrupisse C. Volusium tertiæ legionis militem, inter omnes auctores constat. Is in vallum egressus, deturbatis qui resisterent, conspicuus manu ac voce, capta castra conclamauit. Ceteri, trepidis iam Vitellianis; seque è vallo præcipitantibus, perrupêre. [37] completur cæde, quantum inter castra murósque, vacui fuit. Ac rursus noua laborum facies, ardua vrbis mœnia, saxeæ turres, ferrati portarum obiices, vibrans tela miles, frequens obstrictusque Vitellianis partibus Cremonensis populus, magna pars Italiæ statio in eosdem dies mercatu congregata. quod defensoribus auxilium ob multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob prædam erat. Rapi ignes Antonius, inferrique amœnissimis extra vrbem ædificiis iubet: si damno rerum suarum, Cremonenses ad mutandam fidem traherêtur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egressa, fortissimo quoque militum complet. Illi trabibus, teguliisque, & facibus, propugnatores deturbant. Iam legiones in testudinem glomerantur, & alij tela saxaque incutiebant, cùm languere paulatim Vitellianorum animi, & vt quisque ordine anteibat, cedere fortunæ: ne Cremonâ quoque excisâ, nulla vltrà venia, omnisque ira victoris non in vulgus inops, sed in tribunos centurionesque, vbi pretium cædis erat, reuerteretur. Gregarius miles, futuri secors, & ignobilitate tutior, perstabat. Vagi per vias, in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant, cùm bellum posuissent. Primores castrorum, [38] nomen atque imagines Vitellij amoliuntur. Catenas Cæcinæ (nam etiam tum vinctus erat) exsoluunt, orántque, vt causæ suæ deprecator assistat. Aspernantem tumétemque, lacrymis fatigant extremum malorum: * ac fortissimi viri, proditoris opem inuocantes, mox velamenta & infulas pro muris ostentant. Cùm Antonius inhiberi tela iussisset, signa aquilasque extulêre. Mæstum inermium agmen, deiectis in terram oculis, sequebatur. Circumstiterant victores, & primò ingerebant probra, intentabant ictus. Mox vt præberi ora contumeliis, & positâ omni ferociâ cuncta victi patiebantur, subit recordatio, illos esse, qui nuper Bedriaci victoriæ temperassent. Sed vbi Cæcina, prætextâ lictoribúsque insignis, dimotâ turbâ, consul incessit: exarsêre victores. superbiam, sæuitiamque (adeò inuisa scelera sunt) etiam perfidiam, obiectabant. Obstitit Antonius, datisque defensoribus ad Vespasianum dimisit. Plebs interim Cremonensium, inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberant, cùm precibus ducum mitigatus est miles. Et vocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnificè victores, victos clementer. de Cremonâ in neutrum. Exercitus, præter insitam prædandi cupidinem, vetere odio ad excidium Cremonensium incubuit. Iuuisse partes Vitellianas, Othonis quoque bello, credebantur. Mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos, vt sunt procacia vrbanæ plebis ingenia, petulantibus iurgiis illuserant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcinâ gladiatorum spectaculum, eadem rursus belli sedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæsæ quædam feminæ, studio partium ad prœlium progressæ. Tempus quoque mercatus, ditem alioquin coloniam, maiorum opum specie complebat. Ceteri duces in obscuro, Antonium fortuna famáque omnium oculis exposuerat. Is balneas, abluendo cruori, properè petit. Excepta vox est, cùm teporem incusaret, statim futurum vt incalescerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum vertit, tamquam signum incendendæ Cremonæ dedisset, quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupere, calonum lixarúmque amplior numerus, & in libidinem ac sæuitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat, quo minus stupra cædibus, cædes stupris miscerentur. Grandæuos senes, exactâ ætate feminas, [39] viles ad prædam, in ludibrium trahebant. Vbi adulta virgo, aut quis formâ conspicuus incidisset, vi manibusque rapientium diuulsus, [40] ipsos postremò direptores in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniam, vel grauia auro templorum dona, sibi quisque trahunt, maiore aliorum vi truncabantur. Quidam obuia aspernati, verberibus tormentisque dominorum, abdita scrutari, defossa eruere. Faces in manibus: quas, vbi prædam egesserant, in vacuas domos, & inania templa, per lasciuiam iaculabantur. Vtque exercitu vario linguis, moribus, cui ciues, socij, externi interessent, diuersæ cupidines, & aliud cuique fas, nec quidquam illicitum. Per quatriduum Cremona suffecit. cùm omnia sacra profanaque in igne considerent, solum Mephitis templum stetit ante mœnia, loco, seu numine, defensum. Hic exitus Cremonam habuit, anno CCLXXXVI. à primordio sui. Condita erat [41] Ti. Sempronio & P. Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum aduersus Gallos trans Padum agentes, & [42] si qua alia vis per Alpes rueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, vbere agri annexu, connubiisque gentium adoleuit floruitque, bellis externis intacta, ciuilibus infelix.

[43] Antonius * pudore flagitij, crebrescente inuidiâ, edixit, nequis Cremonenses captiuos detineret. Irritamque prædam militibus effecerat consensus Italiæ, emtionem talium mancipiorum aspernantis. Occidi cœpere. quod vbi enotuit, à propinquis affinibusque occultè redimebantur. mox rediit Cremonam reliquus populus. [44] reposita fora, templaque, magnificentiâ municipum, & Vespasianus hortabatur. Ceterùm assidere sepultæ vrbis ruinis, noxia tabo humus, haut diu permisit. Ad tertium lapidem progressi, vagos pauentesque Vitellianos, sua quemque apud signa componunt. Et victæ legiones, ne manente adhuc ciuili bello ambiguè agerent, per Illyricum dispersæ. In Britanniam inde, & Hispanias, nuntios famamque; in Galliam, Iulium Calenum tribunum; in Germaniam,

Flauiani insensi Cremonensibus.

Variâ de causâ.

Sed primâ & intimâ, ob opes.

Cremona igitur incenditur.

Vexata, spoliata.

Templum Mephitis inuiolatum igni.

Victi, post rem, flagitij Antonij imaginarium edictum pro ciuibus.

Cremona instaurata Vespasiani iussu.

Victores spargunt victos.

* Vat. feminanimes.

Denique perruncunt, & perrumpunt.

Vitelliani in vrbem fugâ feruntur.

Sed & hanc victores aggrediuntur.

Ante vrbis incendium.

Languescunt Vitellianorum primi.

Cæcinam exsoluunt.

* Vat. tot

Victoribus supplicant.

Inermes exeunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

niam, Alpinum Montanum præfectum cohortis, quòd hic Treuir, Calenus Æduus, vterque Vitelliani fuerant, ostentui misêre. Simul transitus Alpium, præsidiis occupati: suspectâ Germaniâ, tamquam in auxilium Vitellij accingeretur. At Vitellius, profecto Cęcinâ, cùm Fabium Valentem paucis pòst diebus ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat: non parare arma, nõ alloquio exercitioq; militem firmare,[45] non in ore vulgi agere, sed vmbraculis hortorum abditus, vt ignaua animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpentq́ue, præterita, instantia, futura, pari obliuione dimiserat. Atq; illum, in nemore Aricino desidem & marcentẽ, proditio Lucilij Bassi, ac defectio classis Rauennatis perculit. Nec multo pòst de Cæcinâ affertur mixtus gaudio dolor, & desciuisse, & ab exercitu vinctum. plus apud secordem animũ lætitia, quàm cura valuit. Multâ cum exsultatione in vrbem reuectus, frequenti concione, pietatem militum laudibus cumulat.[46] P. Sabinum prætorij præfectum, ob amicitiam Cæcinæ vinciri iubet, substituto in locum eius Alpheno Varo. Mox senatum, compositâ in magnificentiam oratione, allocutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinam sententiæ, à L. Vitellio factum. Dein ceteri, compositâ indignatione, quòd consul Rempublicam, dux imperatorem, tantis opibus, tot honoribus cumulatus, amicum, prodidisset, velut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. nulla, in oratione cuiusquam, erga Flauianos duces obtrectatio: errorem imprudentiamq́; exercituum culpantes, Vespasiani nomen suspensi & vitabundi circumibant. Nec defuit, qui vnum consulatus diem (is enim in locum Cæcinæ superat) magno cum irrisu accipientis, tribuentisque, eblandiretur. Pridie kalend. Nouemb. Rossius Regulus iniit, eiurauitque. Annotabant periti, nunquam antea non abrogato magistratu, neque lege latâ, alium suffectum. Nam consul vno die & antè fuerat Caninius Rebilus, C. Cæsare dictatore, cùm belli ciuilis præmia festinarentur. Nota per eos dies Iunij Blęsi mors, & famosa fuit; de quâ sic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius, Seruilianis hortis, turrim vicino sitam collucere per noctem crebris luminibus animaduertit. Scisciranti caussam, apud Cæcinam Tuscum epulari multos, præcipuum honore Iunium Blæsum nuntiatur. Cetera in maius, de apparatu, & solutis in lasciuiam animis. Nec defuere, qui ipsum Tuscum & alios, sed criminosiùs Blæsum incusarent, quòd ægro Principe lætos dies ageret. Vbi asperatum Vitellium, & posse Blæsum peruerti, satis patuit iis qui Principum offensas acriter speculantur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille infensus Blęso, æmulatione prauâ, quòd eum omni dedecore maculosum, egregiâ famâ anteibat, cubiculum imperatoris reserat: filium eius sinu complexus, & genibus accidens, caussam confusionis quærenti. *Non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrymasq́; attulisse. Frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot prouinciæ virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immensis spatiis arceat. In vrbe ac sinu cauendum hostem, Iunios Antoniosq́; uos iactantem, qui se stirpe imperatoriâ comem ac magnificum militibus ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumq́; negligens, fouet amulum, principũ labores*

Vitellius interea latet, & iacet.

Nuncij ad eũ de Basso & Cæcinâ.

P. Sabinum in vincla dat.

Senatum habet.

Qui verba torquent & temperant.

Diarius Consul suffectus.

Iunij Blęsi mors.

Ob lętam caussam.

Sed delatores exaggerant:

Et inprimis frater Principis,

Hac oratione vsus.

bores è conuiuio prospectantem. Reddendam pro intempestiuâ lætitiâ mœstam & funebrem noctem; quâ sciat & sentiat viuere Vitellium, & imperare, & si quid fato accidat, filium habere. Trepidanti inter scelus metumque, ne dilata Blæsi mors maturam perniciem, palàm iussa atrocem inuidiam ferret: placuit veneno grassari. Addidit facinori fidem,[47] nobili gaudio, Blæsum visendo. quin & audita est sæuissima Vitellij vox, quâ (ipsa enim verba referam) se pauisse oculos, spectatâ inimici morte, iactauit. Blæso super claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obstinatio fuit. Integris quoque rebus, à Cæcinâ & primoribus partium iam Vitellium aspernantibus, ambitus, abnuere perseuerauit; sanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeò non principatus appetens, vt parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens, multo ac molli concubinarum spadonumq́ue agmine, segniùs quàm ad bellum incedens, proditam à Lucilio Basso Rauennatem classem, pernicibus nunciis accepit. Et si cœptum iter properasset, nutantem Cæcinam præuenire, aut, ante discrimen pugnæ, assequi legiones potuisset. Nec deerant qui monerent, vt cum fidissimis per occultos tramites, vitatâ Rauennâ, Hostiliam Cremonámve pergeret. Aliis placebat, accitis ex vrbe prætoriis cohortibus, validâ manu perrumpere. Ipse, inutili contatione, agendi tempora consultando consumsit. Mox vtrumque consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec prouidit. Missis ad Vitellium litteris, auxilium postulat. Venêre tres cohortes, cum alâ Britannicâ, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens, ne in tanto discrimine quidem, infamiâ caruit, quo minus illicitas rapere voluptates, adulteriisque ac stupris polluere hospitum domus crederetur. Aderant vis, & pecunia, & ruentis fortunæ nouissima libido. Aduentu demum peditum equitumq́ue prauitas consilij patuit, quia nec vadere per hostes tam paruâ manu poterat, etiam si fidissima foret, nec integram fidem attulerant. Pudor tamen, & præsentis ducis reuerentia morabatur, haut diuturna vincula apud auidos periculorum, & decoris securos. Eo metu, & paucis, quos aduersa non mutauerant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipse flexit in Vmbriam, atque inde in Etruriam: vbi cognito pugnæ Cremonensis euentu, non ignauum, &, si prouenissent, atrox consilium iniit, vt arreptis nauibus, in quamcunq; partem Narbonensis prouinciæ egressus,[48] * Gallias & Germaniæ gentes, nouumq́; bellum cieret. Digresso Valente, trepidos, qui Ariminũ tenebant, Cornelius Fuscus admoto exercitu, & missis per proxima litorum liburnicis, terrâ mariq́; circumuenit. Occupatur plana Vmbriæ, & quà Picenus ager Hadriâ alluitur. omnisq; Italia, inter Vespasianũ ac Vitellium, Apẽnini iugis diuidebatur. Fabius Valens è sinu Pisano,[49] sæuitiâ maris, aut aduersante vẽto, Portum Herculis Monœci depellitur. haut procul inde agebat Marius Maturus, alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius sacramẽtum, cunctis circà hostilibus, non exuerat. Is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonensem temerè ingrederetur monẽdo terruit.[50] * simul ceterorum fides metu intacta. Nam circumiectas ciuitates, procurator

Igitur veneno tollitur: Cum turpi Vitellij voce.

Valens parũ militariter it ad bellum.

Trifaria accipit.

Inutiliter cunctatur.

Libidine interea amnẽ fœdat.

In Vmbriam venit.

Consilium eius forte.

Auctior Vit. Gallias & exercitus & Ger.

Flauiani Italiæ prima occupant.

Valerius Paullinus pro Vespasiano.

Valerius Paullinus, strenuus militiæ, & Vespasiano ante fortunam amicus, in verba eius adegerat. Concitisq; omnibus, qui exauctorati à Vitellio bellum sponte sumebant, Foroiuliensem coloniam, claustráque maris præsidio tuebatur: eo grauior auctor, quòd Paullino patria Forum Iulij, & honos apud Prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipsiq; pagani, fauore municipali, & futuræ potentiæ spe iuuare partes annitebantur. quæ vbi paratu firma, & aucta rumore, apud varios Vitellianorum animos increbruere; Fabius Valens cũ quattuor speculatoribus, & tribus amicis, totidem centurionibus ad naues [14] regreditur * maturè: ceterisq; remanere, & in verba Vespasiani adigi volentibus fuit. Cetertùm vt mare tutius Valenti, quàm litora, aut vrbes; ita futuri ambiguus, & magis quid vitaret quàm cui fideret certus, aduersâ tempestate Stœchadas Massilienſium insulas affertur. Ibi eum, missæ à Paullino liburnicæ, oppressêre. Capto Valente, cuncta ad victoris opes conuersa, inirio per Hispaniam à primâ Adiutrice legione orto, quæ memoriâ Othonis infensa Vitellio, decimam quoque ac sextam traxit. Nec Galliæ contabantur. Et Britanniam, inclytus erga Vespasianum fauor, quòd illic secundæ legioni à Claudio præpositus, & bello clarus egerat, non fine motu adiunxit ceterarum: in quibus plerique centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertum iam Principem anxij mutabant. Eâ discordiâ, & crebris belli ciuilis rumoribus, Britanni sustulêre animos, auctore Venusio: qui super insitam ferociam, & Romani nominis odium, propriis in Carthismanduam reginam stimulis accendebatur. Carthismandua Brigãtibus imperitabat, pollens nobilitate: & [15] auxerat potentiam, postquam capto per dolum rege Carataco, instruxisse triumphũ Claudij Cæsaris videbatur. Inde opes, & rerum secundarum luxus. spreto Venusio, is fuit maritus, armigerum eius Vellocatum in matrimonium regnumque accepit. concussa statim flagitio domus. Pro marito, studia ciuitatis: pro adultero, libido reginæ, & sæuitia. Igitur Venusius, accitis auxiliis, simul ipsorum Brigantum defectione, in extremum discrimen Carthismanduam adduxit. Tum petita à Romanis præsidia. & cohortes alæq́ nostræ, variis prœliis, exemêre tamen periculo reginam. Regnum Venusio, bellum nobis relictum. Turbata per eosdem dies Germania, & secordiâ ducum, & seditione legionum. Externâ vi, & perfidiâ sociali, propè afflicta Romana res. Id bellum, cum cauſſis & euentibus (etenim longiùs prouectum est) mox memorabimus. Mota & Dacorum gens, numquam fida, tunc sine metu, abducto è Mœsiâ exercitu. sed prima rerum, quieti speculabantur: vbi flagrare Italiam bello, cuncta inuicem hostilia, accepêre, expugnatis cohortium alarumq́ hibernis, vtrâque Danubij ripâ potiebantur. Iámque castra legionum exscindere parabant, ni Mucianus sextam legionem opposuisset, Cremonensis victoriæ gnarus, ac ne externa moles vtrimque ingrueret, si Dacus Germanúsque diuersi irrupissent. Affuit vt sæpe aliàs, fortuna populi Ro. quæ Mucianum virésque Orientis illuc tulit: & quod Cremonæ interim transegimus. Fonteius Agrippa ex Asiâ (proconsul eam prouinciam annuo imperio tenuerat) Mœsiæ præpositus est: additis copiis è Vitelliano exercitu, quem spargi per prouincias, & externo bello illigari

Valens mare intrat.

* *Emendo & dist.* regreditur. Maturo, ceterisque

Capitur à Paullino.

In Britanniâ rebellio, Duce Venusio.

In Germaniâ turbæ.

Et Daci rebellant.

Sed repressit opportunè Mucianus.

gari, pars consilij, pacísque erat. Nec ceteræ nationes silebant. Subita per Pontum arma, Barbarum mancipium, regiæ quondam classis præfectus, mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus, præpotens olim, & postquam regnum in formam prouinciæ verterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine, adscitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in spem rapinarum egentissimo quoque, haut temnendæ manus ductor, Trapezuntem, vetustam admodum ciuitatem, à Græcis in extremo Ponticæ oræ conditam subitus irrupit. Cæsa ibi cohors, regium auxilium olim. mox donati ciuitate Romanâ, signa armaq́; in nostrum modum, desidiam licentiamq́ue Græcorum retinebant. Classi quoque faces intulit, vacuo mari * eludens, quia lectissimas liburnicarum, omnémq; militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemtiùs vagabantur, fabricatis repentè nauibus, quas [16] cameras vocant, artis lateribus, latâ aluo, sine vinculo æris aut ferri connexâ: & tumido mari, prout fluctus attollitur, summa nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter vndas voluuntur, pari vtrimque prorâ, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiscretum & innoxium est. [17] Aduertit ea res * Vespasiani [animum,] vt vexillarios è legionibus, ducémque Virdium Geminum, spectatæ militiæ, diligeret. Ille incompositum & prædæ cupidine vagum hostem adortus, cogit in naues: effectisque raptim liburnicis, assequitur Anicetum in ostio fluminis Cohibi, tutum sub [18] Sedochezorum regis auxilio, quem pecuniâ donisq; ad societatem perpulerat. Ac primò rex, minis armisq; supplicem tueri. Postquam merces proditionis, aut bellum ostendebatur, fluxâ, vt est Barbaris, fide, pactus Aniceti exitium, perfugas tradidit, belloque seruili finis impositus. Lætum eâ victoriâ Vespasianum, cunctis super vota fluentibus, Cremonensis prœlij nuntius in Ægypto assequitur. Eò properantiùs Alexãdriam pergit, vt fracto Vitellij exercitu, vrbem quoque externæ opis indigam fame vrgeret. Namque & Africam, eodem latere sitam, terrâ marique inuadere parabat, clausis annonæ subsidiis, inopiam, ac discordiam hosti facturus. Dum hac totius orbis mutatione, fortuna imperij transit: Primus Antonius nequaquam pari innocentiâ, post Cremonam agebat. satisfactum bello ratus, & cetera ex facili: seu felicitas, in tali ingenio, auaritiam, superbiam, ceteraq́; occulta mala patefecit. vt captam Italiam persultare, vt suas legiones colere, omnibus dictis factisq́; viam sibi ad potentiam struere. Vtque licentiâ militem imbueret, interfectorum centurionum ordines, legionibus offerebat. eo suffragio turbidissimus quisque dilecti. nec miles in arbitrio ducum, sed duces militari violentiâ trahebantur. quæ seditiosa, & corrumpendæ disciplinæ, mox in prædam vertebat, nihil aduẽtantem Mucianum veritus, quod exitiosius erat quàm Vespasianum spreuisse. Ceterùm propinquâ hieme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæq́; victricium legionum, milites vulneribus aut ætate graues, plerique etiam integri, Veronæ relicti. sufficere cohortes alæq́ue, & è legionibus lecti, profligato iam bello videbantur. Vndecima legio sese adiunxerat, initio contata, sed prosperis rebus, anxia quòd defuisset. Sex millia Dalmatarum, recens dilectus, comitabantur. Ducebat Poppæus

In Ponto bellum, Duce Aniceto liberto,

Is Trapezuntem capit.

Classem incendit.

* *Nec malè illudens.*

Camera, naues.

* *Forte,* Vespasianum, *sed hâc voce inutilis.*

Aniceto à Romanis traditur.

Vespasianus Alexandriã venit.

Antonius immoderatè agit.

Et ambitiosè.

Copias in hostem expedit.

Earum enumeratio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Siluanus consularis. vis consiliorum penes Annium Bassum, legionis legatum. Is Siluanum secordem bello, & dies rerum, verbis terentem, specie obsequij regebat, ad omniaque quæ agenda forent, quietâ cum industriâ aderat. Ad has copias, è classicis Rauennatibus legionariam militiam poscentibus, optimus quisque adsciti. Classem, Dalmatæ supplerê. Exercitus ducesque ad Fanum Fortunæ iter sistunt, de summâ rerum contantes, quòd moras ex vrbe prætorias cohortes audierant, & teneri præsidiis Apenninum rebantur, & ipsos [16] in regione bello attritâ, inopia & seditiosæ militum voces terrebant, [17] Clauarium (donatiui nomen est) flagitantium. nec pecuniam, aut frumentum prouiderant: & festinatio atque auiditas præpediebant, dum quæ accipi poterant, rapiuntur. celeberrimos auctores habeo, tantam victoribus aduersus fas nefasque irreuerentiam fuisse, vt gregarius eques, occisum à se proximâ acie fratrem professus, præmium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem, ius hominum: aut vlcisci, ratio belli permittebat. Distulerant tamquam maiora meritum, quàm quæ statim exsoluerent. nec quicquam vltrà traditur. Ceterùm, & prioribus ciuium bellis, par scelus inciderat. Nam [18] prœlio, quo apud Ianiculum aduersùm Cinnam pugnatum est, Pompeianus miles fratrem suum, dein cognito facinore, seipsum interfecit, vt Sisenna memorat. tanto acrior apud maiores, sicut virtutibus gloria, ita flagitiis pœnitentia fuit. Sed hæc aliaque ex veteri memoriâ repetita, quotiens res locusque exempla recti, aut solatia mali poscent, haut absurdè memorabimus. Antonio ducibúsque partium, præmitti equites, omnemque Vmbriam explorari placuit, si quà Apennini iuga clementiùs adirentur: acciri aquilas signaque, & quidquid Veronę militum foret. Padúmque & mare, commeatibus compleri. Erant inter duces, qui necterent moras. quippe nimius iam Antonius, & [19] certiora de Muciano sperabantur. Namque Mucianus tam celeri victoriâ anxius, & ni præsens vrbe potiretur, expertem se belli gloriæque ratus, ad Primum & Varum media scriptitabat, instandum cœptis, aut rursus contandi vtilitates edisserens: atque ita compositus, vt ex euentu rerum aduersâ abnueret, vel prospera agnosceret. Plotium Griphum, nuper ab Vespasiano in senatorum ordinem additum, ac legioni præpositum, ceterósque sibi fidos, apertiùs monuit. Iique omnes, de festinatione Primi ac Vari sinistrè, & [60] Muciano * volentia scripsêre. Quibus epistolis Vespasiano missis, effecerat, vt non pro spe Antonij, consilia factáque eius æstimarentur. Ægrè id pati Antonius, & culpam in Mucianum conferre, cuius criminationibus coaluissent pericula sua. nec sermonibus temperabat, immodicus linguæ, & obsequij insolens. litteras ad Vespasianum composuit, iactantius quàm ad Principem, nec sine occultâ in Mucianum insectatione. *Se Pannonicas legiones in arma egisse, suis stimulis excitos Mœsiæ duces, suâ constantiâ perruptas alpes, occupatam Italiam, interfecta Germanorum Rhætorumq; auxilia. quòd discordes, dispersasq; Vitellij legiones, equestri procellâ, mox peditum vi, per diem noctémque fudisset, id pulcherrimum, & sui operis. casum Cremonæ, bello imputandum. maiore damno, plurium vrbium excidiis, veteres ciuium discordias reipublicæ stetisse. non se nuntiis neque epistolis, sed manu & armis*

Contentur in viâ.

Pecunia & commeatuũ angustiâ.

Immane scelus militis.

Reliqua copia arcessuntur.

Muciani ambigua scripta.

* Aliàs volenti

Qui alienat Vespasianum ab Antonio:

Ille nec ignaro, nec dissimulante.

Litteræ eius superbæ.

& armis Imperatori suo militare. neque officere gloriæ eorum, qui Asiam interim composuerint: illis Mœsiæ pacem, sibi salutem securitatémque Italiæ, cordi fuisse. suis exhortationibus, Gallias Hispaniásque validissimam terrarum partem, ad Vespasianum conuersas. sed cecidisse in irritum labores, si præmia periculorum soli assequantur, qui periculis non affuerint. Nec fefellere ea Mucianum. Inde graues simultates: quas Antonius simpliciùs, Mucianus callidè, eoque implacabiliùs nutriebat. At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, nuncios cladis occultans, stultâ dissimulatione, remedia potiùs malorum, quàm mala differebat. Quippe confitenti consultantique supererant spes vireſque: cùm è contrario læta omnia fingeret, falsis ingraueſcebat. Mirum apud ipsum de bello silentium. prohibiti per ciuitatem sermones, eóque plures: ac si liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgauerant. Nec duces hostium, augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductosque, vt robora victoris exercitus noscerent, remittendo: quos omnes Vitellius secretò percontatus, interfici iussit. Notabili constantiâ, centurio Iulius Agrestis, post multos sermones quibus Vitellium ad virtutem frustrà accendebat, perpulit, ad vires hostium spectandas, quæq; apud Cremonam acta forent, ipse mitteretur. Nec exploratione occultâ fallere Antonium tentauit, sed mandata imperatoris suumque animum professus, vt cuncta viseret, postulat. Missi qui locum prœlij, Cremonæ vestigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeauit, abnuentique vera esse quæ referret, atque vltrò corruptum arguenti: *Quandoquidem*, inquit, *magno documento opus est, nec alius iam tibi aut vitæ, aut mortis meæ vsus, dabo cui credas.* atque ita digressus, voluntariâ morte dicta firmauit. Quidam iussu Vitellij interfectum, de fide constantiáque eadem tradidere. Vitellius vt è somno excitus, Iulium Priscum, & Alphenum Varum, cum XIIII. prætoriis cohortibus, & omnibus equitum alis obsidere Apenninum iubet. Secuta è classicis legio. tot milia armatorum, lecta equis viriſque, si alius dux foret, in ferendo quoque bello satis pollebant. Ceteræ cohortes, ad tuendam vrbem L. Vitellio fratri datæ. Ipse nihil è solito luxu remittens, & diffidentiâ properus, festinare comitia, quibus consules in multos annos destinabat: fœdera sociis, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare, denique nullâ in posterum curâ, lacerare imperium. Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat, stultissimus quisque pecuniis mercabatur. Apud sapientes cassa habebantur, quæ neque dari, neque accipi, saluâ republicâ poterant. Tandem, flagitante exercitu, [61] qui Meuaniam insederat, magno senatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in castra venit, incertus animi, & infidis consiliis obnoxius. Concionanti (prodigiosum dictu) tantum fœdarum volucrum superuolitauit, vt [62] nube atrâ diem * obtenderent. Accessit dirum omen, [63] profugus altaribus taurus, diſiecto sacrificij apparatu, longè nec vbi feriri hostias mos est, confossus. Sed præcipuum ipse Vitellius ostentum erat, ignarus militiæ, improuidus consilij. quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus vrgendo trahendóve bello modus, alios rogitans, & ad

Quibus mirè Mucianus offensus.

Vitellius eadem dissimulat.

Rumores vetat.

Centurionis memorabile factum.

Tandem Vitellius Apenninum occupat.

Honores Latiar giuntur.

Aut commoda.

In castra venit.

Mirum ei prodigium.

* Ita manus. vulgò, obtinuerent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ad omnes nuntios, vultu quoq; & incessu trepidus, dein temulentus. Postremò tædio castrorum, & auditâ defectione Misinensis classis, Romam reuertit, recentissimum quodque vulnus pauens, summi discriminis incuriosus. Nam cùm transgredi Apenninum integro exercitus sui robore, & fessos hieme atque inopiâ hostes aggredi, in aperto foret; dum dispergit vires, acerrimum militem, & vsque in extrema obstinatum, trucidandum, capiendumque tradidit, peritissimis centurionum dissentientibus, & si consulerentur, vera dicturis. [64] Arcuêre eos intimi amicorum Vitellij. ita formatis Principis auribus, vt aspera quæ vtilia, nec quidquam nisi iocundum & læsurum acciperet. Sed classem Misenensem (tantum ciuilibus discordiis etiam singulorum audacia valet) Claudius Fauentinus centurio, per ignominiam à Galbâ dimissus, ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epistolis pretium proditionis ostentans. præerat classi Claudius Apollinaris, neque fidei constans, neque strenuus in perfidiâ. & Apinius Tiro prætură functus, ac tum fortè Minturnis agens, ducem se defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæque impulsæ, præcipuo Puteolanorum in Vespasianum studio, contrà Capuâ Vitellio fidâ, municipalem æmulationem bellis ciuilibus miscebant. Vitellius, Claudium Iulianum (is nuper classem Misenensem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis dilegit. data in auxilium vrbana cohors, & [65] gladiatores, quibus Iulianus præerat. Vt collata vtrimq; castra, haut magnâ contatione Iuliano in partes Vespasiani transgresso, Tarracinam occupauêre, mœnibus situque magis, quàm ipsorum ingenio tutam. Quæ vbi Vitellio cognita, parte copiarum Narniæ cum præfectis prætorij relictâ, L. Vitellium fratrem, cum sex cohortibus & quingẽtis equitibus, ingruenti per Campaniam bello opposuit. Ipse æger animi, studiis militum & clamoribus populi arma poscentis refouebatur: dum vulgus ignauum, & nihil vltra verba ausurum, falsâ specie, exercitus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) vocari tribus iubet, dantes nomina sacramento adigit. Superfluente multitudine, curam dilectus in consules partitur. Seruorum numerum & pondus argenti senatoribus indicit, equites Romani obtulêre operam pecuniasque, etiam libertinis idem munus vltrò flagitantibus. Ea simulatio, officia metu profecta, verterat in fauorem. Et plerique haut perinde Vitellium, quàm casum locumq; principatus miserebantur. nec deerat ipse vultu, voce, lacrymis, misericordiam elicere, largus promissis, &, quæ natura trepidãtium est, immodicus. Quin & Cæsarem se dici voluit, aspernatus antea. sed tunc, superstitione nominis, & quia in metu consilia prudentium, & vulgi rumor iuxtà audiuntur. Ceterùm vt omnia inconsulti impetus cœpta, initiis valida, spatio langueſcunt, dilabi paulatim senatores, equitesque, primò contanter & vbi ipse non aderat, mox conterriti, mœstiue discrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabantur omisit. Vt terrorem Italię possessa Meuania, ac velut renatum ex integro bellum intulerat; ita haut dubium erga Flauianas partes studium, tam pauidus Vitellij discessus addidit. ereptus Saninis, Peligneusque, & Marsi, æmulatione, quòd Campania præueniſſet, vt in nouo obse-

Romam redit.

Pessimo in omnibus consilio vsus.

Misenensis classis defectio.

Puteolani, pro Vespasiano.

Capuani, pro Vitellio.

Iulianus cũ gladiatoribus trãsit ad Flauianos.

L. Vitellius in eum it.

Tribus Romanæ nomina dant.

Multi Italorũ ad Flauianos deficiunt.

obsequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœdâ hieme per transitum Apennini conflictatus exercitus: & vix quieto agmine niues eluctantibus, patuit quantum discriminis adeundum foret, ni Vitellium retrò fortuna vertisset. quæ Flauianis ducibus non minus sæpe quàm ratio affuit. Obuium illic Petilium Cerialem habuêre, agresti cultu, & notitiâ locorum, custodias Vitellij elapsum. Propinqua affinitas Ceriali cum Vespasiano, nec ipse inglorius militiæ, eóque inter duces assumtus est. Flauio quoque Sabino, ac Domitiano patuisse effugium, multi tradidêre. Et missi ab Antonio nuntij, per varias fallendi artes penetrabant, locum ac præsidium monstrantes. Sabinus inhabilem labori & audaciæ valetudinem caussabatur. Domitiano aderat animus: sed custodes à Vitellio additi, quamquam se socios fugę promitterent, tamquam insidiantes timebantur. Atque ipse Vitellius, respectu suarum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium, vt Carsulas venêre, paucos ad requiem dies sumunt: donec aquilæ, signaque legionum assequerentur. Et locus ipse castrorum placebat, latè prospectans, tuto copiarum aggestu, florentissimis ponè tergum municipiis. Simul colloquia cum Vitellianis decem milium spatio distantibus, & proditio sperabatur. Ægrè id pati miles, & victoriam malle quàm pacem. ne suas quidem legiones opperiebantur, vt prædæ quàm periculorum socias. Vocatos ad concionem Antonius docuit, *Esse adhuc Vitellio vires, ambiguas si deliberarent, acres si desperassent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda, [66] victoriam consilijs & ratione perfici. Iam Misenensem classem & pulcherrimam Campaniæ oram desciuisse, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniámque iaceat. Satis gloriæ prælio Cremonensi partum, & exitio Cremonæ, nimium inuidiæ. ne concupiscerent Romam capere potius, quàm seruare. Maiora illis præmia, & multò maximum decus, si incolumitatem senatui populoq; Rom. sine sanguine quæsissent.* His & talibus mitigati animi. Nec multo pòst legiones venêre. Et terrore famaque aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas centurias turmasque tradere donum victori, & sibi in posterum gratiam certabant. Per eos cognitum est, Interamnam proximis campis præsidio quadringentorum equitum teneri. Missus extemplò Varus, cum expeditâ manu, paucos repugnantium interfecit. plures, abiectis armis, veniam petiuêre. quidam in castra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiásque hostium, quo amissi præsidij dedecus lenirent. Nec vlla apud Vitellianos flagitij pœna: & præmiis defectorum, vera fides. ac reliquum perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorum centurionumq;. Nam gregarius miles indurerat pro Vitellio, donec Priscus & Alphenus, desertis castris ad Vitellium regressi, pudore proditionis cunctos exsoluerent. Iisdem diebus, Fabius Valens, Vrbini, in custodiâ interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus ostentatum, ne quam vltrà spem fouerent. nam peruasisse in Germanias Valentem, & veteres illic nouosque exercitus ciere credebant. Visâ cæde, in desperationem versi. & Flauianus exercitus, immane quantum animo exitium Valentis, vt finem belli, accepit. Natus erat Valens Anagniæ, equestri familiâ, procax moribus,

Hi Apenninũ transeunt.

Cerialis clam Esus.

Domitianus non item.

Castra Carsulis.

Antonius mìlites mitigat.

Præsidium Interamnæ interceptum.

Vitelliani carptim ad victores transeunt.

Valentis cædes.

Vita & mores hominis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

neque absurdus ingenio famam vrbanitatis per lasciuiam petere.[67] Iudicro *Iuuenalium sub Nerone, velut ex necessitate, mox sponte mimos actitauit, scite magis quàm probè. Legatus legionis, & fouit Verginium, & infamauit. Fonteium Capitonem in proditionem corruptum, seu quia corrumpere nequiuerat, interfecit. Galbæ proditor, Vitellio fidus, & aliorum perfidiâ illustratus. Abruptâ vndique spe, Vitellianus miles transiturus in partes, id quoque non sine dedecore, sed sub signis vexillisque in subiectos Narniæ campos descendêre. Flauianus exercitus,[68] vt ad prœlium intentus *armatusq; densis circa viam ordinibus, adstiterat. Accepti in medium Vitelliani. & circumdatos, Primus Antonius clementer alloquitur. pars Narniæ, pars Interamnæ subsistere iussi. relictæ simul è victricibus legiones, neque quiescentibus graues, & aduersus contumaciam validæ. Non omisêre per eos dies Primus ac Varus crebris nuntiis salutem, & pecuniam, & secreta Campaniæ, offerre Vitellio, si positis armis, seq; ac liberos suos Vespasiano permisisset. In eundem modum & Mucianus composuit epistolas: quibus plerumq; fidere[69] Vitellius, ac de numero seruorum, electione *lictorum loqui. Tanta torpedo inuaserat animum, vt si Principem eum fuisse ceteri non meminissent, ipse obliuisceretur. At primores ciuitatis, Flauium Sabinum præfectum vrbis, secretis sermonibus incitabant, victoriæ famæque partem capesseret. *Esse illi proprium militem cohortium vrbanarum. nec defuturas*[70] *vigilum cohortes, seruitia ipsorum, fortunam partium, & omnia prona victoribus. ne Antonio Varoq; de gloriâ concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mœstù vndique nuntiis trepidas. populi, mobilem animum: & si se ducem præbuisset, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore. Ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem, adeò ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli penes eum, qui vrbem occupasset. Id Sabino conuenire, vt imperium fratri reseruaret: id Vespasiano, vt ceteri post Sabinum haberentur.* Haut quaquam erecto animo eas voces accipiebat,[71] inualidus senectâ. Erant qui occultis suspicionibus incesserent, tamquam inuidiâ & æmulatione fortunam fratris moraretur. Namque Flauius Sabinus ætate prior, priuatis vtriusq; rebus, auctoritate pecuniaq; Vespasianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuuisse, domo agrisq; pignori acceptis. Vnde, quamquam manente in speciem concordiâ,[72] offensarum operta metuebantur. Melior interpretatio, mitem virum abhorrere à sanguine & cædibus: eóque crebris cum Vitellio sermonibus de pace, ponendisque per conditionem armis agitare. Sæpe domi congressi. postremò in æde Apollinis, vt fama fuit, pepigêre. Verba voceséque duos testes habebant, Cluuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul visentibus notabantur, Vitellij proiectus & degener, Sabinus non insultans, & miseranti propior. Quòd si tam facilè suorũ mentes flexisset Vitellius, quàm ipse cesserat: incruentâ vrbem Vespasiani exercitus intrasset. Ceterùm vt quisque Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, discrimen ac dedecus ostentantes, & fidem in libidine victoris. *Nec tantam Vespasiano superbiam, vt priuatum Vitellium pateretur:*[73] *ne victos quidem laturos. Ita periculum ex misericordiâ. Ipsum sanè senem, & prosperis aduersisq; satiatum. Sed quod nomen, quem statum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, & fami-*

*Alii, iuuenum

*Cohortium Vitelly deditio.

*Cod. reg. ornatusque.

*Ipsi conditiones propositæ.

*Nec ab eo spretæ.

*lictorum

*Sabinus incitatur ad arma.

*Nec facilè impellitur:

*Et magis de pace annititur.

*Quam Vitellij proximi sirimunt:

*Eumq; ad robur existimulant.

familiam, & beatos Campaniæ sinus promitti. Sed vbi imperium Vespasianus inuaserit, non ipsi, non amicis eius,[74] *non denique exercitibus securitatem, nisi exstincto æmulatu redituram. Fabium illis Valentem, captiuum & casibus dubiis reseruatum, prægrauem fuisse: nedum Primus ac Fuscus, & specimen partium Mucianus, vllam in Vitellium nisi occidendi licentiam habeant. Non à Cæsare Pompeium, non ab Augusto Antonium incolumes relictos. Nisi fortè Vespasianus altiores spiritus gerat,*[75] *Vitellij cliens, cùm Vitellius collega Claudio foret. Quin vt censuram patrus, vt tres consulatus,*[76] *vt tot egregiæ domus honores deceret, desperatione saltem in audaciam accingeretur. perstare militem, superesse studia populi. Denique nihil atrocius euenturum, quàm in quod sponte ruant. moriendum victis, moriendum deditis. id solum referre, nouissimum spiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem.* Surdæ ad fortia consilia Vitellio aures. Obruebatur animus miseratione curaque, ne pertinacibus armis, minùs placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & fessa ætate parens, quæ tamen paucis antè diebus opportunâ morte excidium domus præuênit. nihil principatu filij assecuta, nisi luctum & bonam famam. xv. kal. Ianu. auditâ defectione legionis cohortiumque, quæ se Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœstâ circùm familiâ. Simul ferebatur lecticulâ paruulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempestiuæ. miles minaci silentio. Nec quisquam adeò rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa facies, Romanum Principem, & generis humani paulo antè dominum, relictâ fortunæ suæ sede, per populum, per vrbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant. Repentina vis dictatorem Cæsarem oppresserat; occultæ Caium insidiæ. nox & ignotum rus, fugam Neronis absconderant. Piso & Galba, tamquam in acie cecidêre. in suâ concione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam feminis, pauca & præsenti mœstitiæ congruentia locutus: *Cedere se pacis & Resp. causâ: retinerent tamùm memoriam sui, fratremq;, & coniugem, & innoxiam liberorum atatem miserarentur.* Simul filium protendens, modò singulis, modò vniuersis commendans, postremò fletu præpediente, assistenti consuli (Cæcilius Simplex erat) exsolutum à latere pugionem, velut ius necis vitæq; ciuium, reddebat. Aspernante consule, reclamantibus qui in cõcione adstiterant, vt in æde Concordiæ positurus insignia imperij, domumque fratris petiturus, discessit. Maior hic clamor obsistentium penatibus priuatis, in palatium vocantium. intercluſum alterum iter, idq; solum quod in sacram viam pergeret, patebat. Tum consilij inops, in palatium rediit. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperium. Scripseratque Flauius Sabinus cohortium tribunis, vt militem cohiberent. Igitur tamquam omnis Resp. in Vespasiani sinum cessisset, primores senatus, & plerique equestris ordinis, omnisque miles vrbanus, & vigiles, domum Flauij Sabini compleuêre. Illuc de studiis vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longiùs iam progressus erat, quàm vt regredi posset: & suo quisque metu, ne disiectos, eoque minùs validos, Vitelliani consectarentur, contantem in arma impellebant. Sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumsêre. Circa lacum Fundani, descenden-

*Naturâ ignauum & degenerem. Mater eius obiit.

*Ipse Principatu abiturit.

*Concionem habet.

*Abiectè se gerit.

*Populus & miles in sede eum retinuerunt.

*Sabinus interea Rempublicam susceperat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prælintur cum Vitellianis: Pellitur, Capitolium occupat.

tibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promtissimi Vitellianorum. Modicum ibi prœlium, improuiso rumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus, rè trepidâ, quod tutissimum è præsentibus, arcem Capitolij [77] insedit milite, & quibusdam senatorum equitumque: quorum nomina tradere haut promtum est, quoniam victore Vespasiano, multi id meritum erga partes simulauêre. Subierunt obsidium etiam feminæ: inter quas maximè insignis, Verulana Gracilia, neque liberos, neque propinquos, sed bellum secuta. Vitellianus miles, custodiâ secordi clausos circumdedit, eóque, concubiâ nocte, suos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, [78] in Capitolium acciuit. At Sabinus, misso per neglecta ad Flauianos duces nuntio, qui circumsideri ipsos, nisi subueniretur, arctas res nuntiaret, noctem adeò quietam egit, vt digredi sine noxâ potuerit. Quippe miles Vitellij aduersus pericula ferox, laboribus & vigiliis parum intentus erat. Et hibernus imber repentè fusus, oculos aureisque impediebat. Luce primâ Sabinus, antequam inuicem hostilia cœptarent, Cornelium Martialem è primipilaribus, ad Vitellium misit, cum mandatis & questu, quòd pacta turbarentur. *Simulationem prorsus & imaginem deponendi imperij fuisse, ad decipiendos tot illustres viros. Cur enim è rostris, fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quàm Auentinum & penates vxoris petisset? Ita priuato, & omnem principatus speciem vitanti, conuenisse. Contrà, Vitellium in palatium, in ipsam imperij arcem regressum. Inde armatum agmen emissum, stratam innocentium cædibus celeberrimam vrbis partem. ne Capitolio quidem abstineri. Togatum nempe se, & vnum è senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium prœliis legionum, captiuitatibus vrbium, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hispaniis, Germaniisq;, & Britanniâ, desciscentibus, fratrem Vespasiani mansisse fide, donec vltrò ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam victis vtilia; victoribus tantùm pulchra esse. Si conuentionis pœniteat; non se, quem perfidiâ deceperit, ferro peteret, non filium Vespasiani vix puberem. quantum occisis vno sene, & vno iuuene proficit? Iret obuiam legionibus, de summâ rerum illic certaret. cetera secundùm euentum prœlij cessura.* Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi sui caussâ respondit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori imparem esse modestiam suam. Et monuit Martialem, vt per secretam ædium partem occultè abiret, ne à militibus internuntius inuisæ pacis interficeretur. Ipse neque iubendi neque vitandi potens, non iam imperator, sed tantùm belli caussa erat. Vix dum regresso in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, sibi quisque auctor: cito agmine, forum & imminentia foro templa præteruecti, erigunt aciem per aduersum collem, vsque ad primas Capitolinæ arcis fores. [79] Erant antiquitùs porticus in latere cliui, [80] dextrâ subeuntibus. In quarum tectum egressi, saxis tegulisq; Vitellianos deturbabant. neque illis manus nisi gladiis armatæ, & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum videbatur. Faces in prominentem porticum iecêre, & sequebantur ignem. ambustasque Capitolij fores penetrassent, ni Sabinus reuulsas vndiq; statuas, decora maiorum, in ipso aditu vice muri obiecisset. Tum diuersos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum asyli, & quà Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuisa vtraque vis. pro-

Mittit ad Vitellium expostulatum.

Ille se purgat, milites culpat.

Capitolium oppugnatur.

propior atque acrior per asylum ingruebat. Nec sisti poterant, scandentes per coniuncta ædificia: quæ, vt in multâ pace, in altum edita, solum Capitolij æquabant. Hîc ambigitur, [81] ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obsessi, quæ crebrior fama est, quò nitentes ac progressos depellerent. Inde lapsus ignis in porticus, appositas ædibus. mox [82] sustinentes fastigium Aquilæ, vetere ligno, traxêre flammam, alueruntque. Sic Capitolium, clausis foribus, indefensum & indireptum, conflagrauit. Id facinus post cõditam vrbem luctuosissimum fœdissimumque Pop. Rom. accidit, nullo externo hoste, propitiis, si per mores nostros liceret, deis. Sedem Iouis optimi maximi, auspicatò à maioribus pignus imperij conditam, quam non Porsena deditâ vrbe, neque [83] Galli captâ, * temerare potuissent, furore Principum exscindi? Arserat & antè Capitolium ciuili bello, sed fraude priuatâ. Nunc palàm obsessum, palàm incensum. quibus armorum caussis, [84] quo rantæ cladis pretio * pro patriâ bellauimus? Vouerat Tarquinius Priscus rex, bello Sabino, iecerarque fundamenta, spe magis futuræ magnitudinis, quàm quò modicæ adhuc Pop. Rom. res sufficerent. Mox Seruius Tullius, sociorum studio; deinde Tarquinius Superbus, captâ Suessâ Pometiâ, hostium spoliis exstruxêre. Sed gloria operis, libertati reseruata. Pulsis regibus, Horatius Puluillus iterum consul dedicauit, eâ magnificentiâ, quam immensæ postea Pop. Rom. opes ornarent potiùs, quàm augerent. Iisdem rursus vestigiis situm est, postquam interiecto [85] cccclx v. annorum spatio L. Scipione, C. Norbano Coss. flagrauerat. Curam victor Sulla suscepit, [86] neque tamen dedicauit. hoc solum felicitati eius negatum. [87] Lutatij Catuli nomen, inter tanta Cæsarum opera, vsque ad Vitellium mansit. Ea tunc ædes cremabatur. Sed plus pauoris obsessis, quàm obsessoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neque astu, neque constantiâ, inter dubia indigebat. Ex diuerso, trepidus miles, dux segnis, & veluti captus animi, non linguâ, non auribus competere. neque alienis consiliis regi, neque sua expedire. huc illuc clamoribus hostium circumagi. quæ iusserat vetare, quæ vetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exsequi. postremò abiectis armis, fugam & fallendi artes circumspectabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta sanguine, ferro, flammisq; miscent. Pauci militarium virorum, inter quos maximè insignes, Cornelius Martialis, Æmylius Pacensis, Casperius Niger, Didius Scæua, pugnam ausi obtruncantur. Flauium Sabinum inermem, neque fugam cœptantem, circumsistunt, & Quinctium Atticum consulem, vmbrâ honoris & suâmet vanitate monstratum quòd edicta in populum pro Vespasiano magnifica, probrosa aduersus Vitellium iecerat. Ceteri per varios casus elapsi, quidam seruili habitu, alij fide clientium contecti, & inter sarcinas abditi. Fuêre, qui excepto Vitellianorum signo, quo inter se noscebãtur, vltro rogitantes respondentésve, audaciam pro latebrâ haberent. Dominianus, primâ irruptione apud ædituum occultatus, sollertiâ liberti, lineo amictu turbæ sacricolarum [88] immixtus ignarusq;, apud Cornelium Primum paternum clientem, iuxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum patre, disiecto æditui contubernio, modicum sacellum IOVI CONSERVATORI, aramq; posuit, casusq; suos in marmore expressit. Mox imperium

Incenditur.

Querela super eo.

* *Plerique libri,* tenere

Quis condiderit,

Auxerit.

Reparauerit.

Torpor Sabini.

Consul Atticus.

Multi elapsi.

Inter quos Domitianus.

Qui latebrã suam postea seruauit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rium adeptus, IOVI CVSTODI templum ingens, seque in sinu dei sacrauit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam infesto sermone vultuq; excipiuntur; frementibus, qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ, petebant. Clamore à proximis orto, sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulationesque miscet. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantem, peruicêre vt absisteret. Tum confossum conlaceratumq;, & abscisso capite truncum corpus Sabini, in Gemonias trahunt. Hic exitus viri haut sanè spernendi. Quinque & xxx. stipendia in Repub. fecerat, domi militiæque clarus. Innocentiam iustitiamq; eius, non argueres: sermonis nimius erat. Id vnum septem annis, quibus Mœsiam; duodecim, quibus præfecturam vrbis obtinuit, calumniatus est rumor. in fine vitę, alij segnem, multi moderatum, & ciuium sanguinis parcum credidêre. Quod inter omnes constiterit, ante principatum Vespasiani, decus domus penes Sabinum erat. Cædem eius lætam fuisse Muciano accepimus. Ferebant plerique etiam paci consultum, diremtâ æmulatione inter duos, quorum alter se fratrem Imperatoris, alter consortem imperij cogitaret. Sed Vitellius consulis supplicium poscenti populo restitit, placatus ac velut vicem reddens, quòd interrogantibus quis Capitolium incêdisset, se reum Atticus obtulerat. Eáque confessione, siue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam criménque agnouisse, & à partibus Vitellij amolitus videbatur. Iisdem diebus L. Vitellius, positis apud Feroniam castris, excidio Tarracinæ imminebat: clausis illic gladiatoribus remigibusque, qui non egredi mœnia, neque periculum in aperto audebant. Præerat, vt suprà memorauimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lasciuiâ secordiaq; gladiatorum magis, quàm ducum similes. Non vigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu dieq; fluxi, & amœna litorum personantes, in ministerium luxus dispersis militibus, de bello tantùm inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies, discesserat Apinius Tiro: donisq; ac pecuniis acerbè per municipia conquirendis, plus inuidiæ quàm virium partibus addebat. Interim ad Vitellium seruus Verginij Capitonis perfugit, pollicitúsque si præsidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurum, multâ nocte cohortes expeditas summis montium iugis, super caput hostium sistit. inde miles ad cædem magis, quàm ad pugnam decurrit. sternunt inermes, aut arma capientes, & quosdam somno excitos, cùm tenebris, pauore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. pauci gladiatorum resistentes, neq; inulti cecidêre. Ceteri ad naues ruebant, vbi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euasêre, in quîs præfectus classis Apollinaris: [89] reliquas in litore captas, aut nimio ruentium onere pressas, mare hausit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, & verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. Fuêre, qui vxorem L. Vitellij Triariam incesserint, tamquam gladio militari cincta, inter luctum cladésque expugnatæ Tarracinæ, superbè sæuéque egisset. Ipse lauream prosperè gestæ rei, ad fratrem misit: percontatus statim regredi se, an perdomandæ Campaniæ insistere iuberet. Quod salutare non modò partibus Vespasiani, sed Reipub. fuit. nam si recens

Sabinus confoditur.

Atticus saeuientibus eripitur.

Tarracina obsessa.

Quam gladiatores segniter custodiunt.

Proditur à seruo.

Iulianus occisus.

Famina viriliter lasciuit.

recens victoriâ miles, & super insitam peruicaciam secundis ferox, Romam contendisset, haut paruâ mole certatum, nec sine exitio vrbis foret. quippe L. Vitellio, quamuis infami, inerat industria: nec virtutibus, vt boni, sed quo modo pessimus quisque, vitiis valebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur, digressus Narniâ Vespasiani exercitus, festos Saturni dies, Otriculi per otium agitabat. Caussa tam prauæ moræ, vt Mucianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium suspicionibus arguerent, tamquam dolo contantem, post secretas Vitellij epistolas, quibus consulatum & nubilem filiam, & dotales opes, pretium proditionis, offerebat. Alij, ficta hæc, & in gratiam Muciani composita. Quidam, omnium id ducum consilium fuisse, ostentare potiùs vrbi bellum, quàm inferre: quâdo validissimæ cohortes à Vitellio desciuissent, & abscissis omnibus præsidiis, cessurus imperio videbatur. Sed cuncta festinatione, deinde ignauiâ Sabini corrupta: qui sumtis temerè armis, munitissimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduersus tris cohortes tueri nequisset. Haut facilè quis vni assignauerit culpam, quæ omnium fuit. nam & Mucianus, ambiguis epistolis, victores morabatur; & Antonius, præpostero obsequio, vel dum tegeret inuidiam, crimen meruit. ceterique duces, [90] dum peractum bellum putant, finem eius insigniuêre. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus præmissus, vt transuersis itineribus per agrum Sabinum, Salariâ viâ vrbem introiret, satis maturauerat: donec obsessi Capitolij fama cũctos simul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, serum auxilium venit. Illic interfectum Sabinum, conflagrasse Capitolium, tremere vrbem, mæsta omnia accepit. plebem quoque & seruitia pro Vitellio armari, nuntiabatur. Et Petilio Ceriali equestre prœlium aduersum fuerat. namque incautum, & tamquam ad victos ruentem, Vitelliani interiectus equiti pedes excepêre. [91] pugnatum haut procul vrbe, inter ædificia hortósque, & amfractus viarum. quæ gnara Vitellianis, incomperta hostibus, metum fecerant. neque omnis eques concors, adiunctis quibusdam, qui nuper apud Narniam dediti, fortunam partium speculabantur. capitur præfectus alæ, Tullius Flauianus. ceteri fœdâ fugâ consternantur, non vltra Fidenas secutis victoribus. Eo successu studia populi aucta. Vulgus vrbanum arma cepit. Paucis scuta militaria. plures, raptis quod cuique obuium telis, signum pugnæ exposcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam vrbem prorumpere iubet. Mox vocato senatu, diliguntur legati ad exercitus, vt prætexto Reipub. concordiam pacémque suaderent. Varia legatorum sors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt, extremum discrimen adiere, aspernante milite conditiones pacis. [92] Vulneratur prætor Arulenus Rusticus. auxit inuidiam, super violatum legati prætorisque nomen, propria dignatio viri. Palantur comites. occiditur proximus lictor, dimouere turbam ausus. & ni dato à duce præsidio defensi forent, sacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipsa patriæ mœnia, ciuilis rabies vsque in exitium temerasset. Æquioribus animis accepti sunt, qui ad Antonium venerant, non quia modestior miles, sed duci plus auctoritatis. Miscuerat se legatis Musonius Rufus equestris ordinis, studium philoso-

L. Vitellij ingenium.

Flauiani Saturnalia agitant.

Caussæ eius moræ.

Mox omnes properant ad vrbem.

Equites eorũ victi.

Plebs pro Vitellio se armat.

Legati de pace missi: Sed ferociter excepti.

Musonij importuna sapientia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

losophiæ & placita Stoicorum æmulatus: cœptabátque permixtus manipulis, bona pacis ac belli discrimina differens, armatos monere. Id plerisque ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propellerent proculcarentque, ni admonitu modestissimi cuiusque, & aliis minitantibus, omisisser intempestiuam sapientiam. Obuiæ fuere & virgines Vestales, cum epistolis Vitellij ad Antonium scriptis. Eximi supremo certamini vnum diem postulabant. si moram interiecissent, faciliùs omnia conuentura. Virgines cum honore dimissæ. Vitellio rescriptum, Sabini cæde, & incendio Capitolij, [93] diremta belli commercia. Tentauit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, vt castris iuxta pontem Miluium positis, posterâ die vrbem ingrederentur. Ratio contandi, ne asperatus prœlio miles, non populo, non senatui, ne templis quidem ac delubris deorũ consuleret. Sed omnem prolatationem, vt inimicam victoriæ, suspectabant. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam imbellis populus sequeretur, speciem hostilis exercitus fecerant. Tripartito agmine, pars vt astiterat Flaminiâ viâ, pars iuxta ripam Tiberis incessit, tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. plebs, inuectis equitibus fusa. Miles Vitellianus, trinis & ipse præsidiis occurrit. Prœlia ante vrbem multa, & varia: sed Flauianis consilio ducum præstantibus, sæpius prospera. Ij tantùm conflictati sunt, qui in partem sinistram vrbis ad Sallustianos hortos, per angusta & lubrica viatum flexerant. Superstantes maceriis hortorum Vitelliani, ad ferum vsque diei, saxis pilisque subeuntes arcebant. donec ab equitibus, qui portâ Collinâ irruperant, circumuenirentur. Concurrêre & in campo Martio infestæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties victoria: Vitelliani desperatione solâ ruebant. & quamquam pulsi, rursus in vrbe congregabantur. Aderat pugnantibus spectator populus, vtque in ludicro certamine, hos modò, rursus illos clamore & plausu fouebat: quoties pars altera inclinasset, * abditos in tabernis, aut si quam in domum perfugerant, erui iugularique postulantes, parte maiore prædæ potiebantur. Nam milite ad sanguinem & cædes obuerso, spolia in vulgus cedebant. Sæua ac deformis vrbe totâ facies. alibi prœlia & vulnera, alibi balneæ popinæque. Simul cruor & strues corporum. iuxta scorta, & scortis similes: quantum in luxurioso otio libidinum, quidquid in acerbissimâ captiuitate scelerum: prorsus, vt eandem ciuitatem, & furere crederes, & lasciuire. Conflixerant antè armati exercitus in vrbe, bis L. Sullâ, semel Cinnâ, victoribus, nec tunc minus crudelitatis. nunc inhumana securitas, & ne minimo quidem temporis, voluptates intermissæ, velut festis diebus id quoque gaudium accederet, [94] exsultabant. nullâ partium curâ, malis publicis læti. Plurimum molis in oppugnatione castrorum fuit, quæ acerrimus quisque vt nouissimam spem retinebant. Eò intentiùs victores, præcipuo veterum cohortium studio, cuncta validissimarum vrbium excidiis reperta, simul admouent, testudinem, tormenta, aggeres, faceſque: quidquid tot prœliis laboris ac periculi hausissent, opere illo consummari clamitantes. Vrbem senatui ac pop Rom. templa diis reddita; proprium esse militis decus, in castris. illam patriam, illos penates. ni statim recipiantur, noctem in armis agendam. Contrà Vitelliani, quamquam

Vestales à Vitellio missæ.

Sed miles mora impatiens.

Triplici agmine vrbem adeunt.

Occurritur:

Sed Flauiani vincunt.

Instauratum in campo Martio prœlium:

Sed pari fortunâ:

** Vulgò, abditi Plebis leuitas & sauitia.*

Misera Romæ facies.

Castra Prætoria oppugnata.

quam numero fatoq; dispares, inquietare victoriam, morari pacem, domosaraq; cruore fœdare, suprema victis solatia complectebantur. Multi semianimes, super turres & propugnacula mœnium, exspirauêre. Conuulsis portis, reliquus globus obtulit se victoribus: & cecidêre omnes contrariis vulneribus, versi in hostem. Ea cura etiam morientibus decôri exitus fuit. Vitellius captâ vrbe, [95] per auersam palatij partem, Auentinum in domum vxoris sellulâ defertur: vt si diem latebrâ vitauisset, Tarracinam ad cohortes fratremque perfugeret. Dein mobilitate ingenii, & quæ natura pauoris est, cùm omnia metuenti, præsentia maximè displicerent, in palatium regreditur, vastum desertúmque: dilapsis etiam infimis seruitiorum, aut occursum eius declinantibus. [96] Terret solitudo, & tacentes loci. tentat clausa, inhorresçit vacuis. fessúsque misero errore, & pudendâ latebrâ semet occultans, ab Iulio Placido tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ ponè tergum manus. laniatâ veste, fœdum spectaculum ducebatur, multis increpantibus, nullo illacrymante. deformitas exitus misericordiam abstulerat. Obuius è Germanicis militibus Vitellium infesto ictu, per iram, vel quo maturiùs ludibriis eximeret, an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputauit, ac statim confossus est. Vitellium infestis mucronibus coactum, modò erigere os & offerre contumeliis, nunc cadentes statuas suas, plerumque rostra, & Galbæ occisi locum contueri, postremò ad Gemonias, vbi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulêre. Vox vna non degeneris animi excepta, cùm tribuno insultanti, se tamen Imperatorem eius fuisse respondit. Ac deinde ingestis vulneribus, concidit. Et vulgus eâdem prauitate insectabatur interfectum, quâ fouerat viuentem. Pater illi L. Vitellius. septimum & quinquagesimum ætatis annum explebat. consulatum, sacerdotia, nomen locumq; inter primores, nullâ suâ industriâ, sed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulêre, qui ipsum non nouerant. Studia exercitus, rarò cuiquam bonis artibus quæsita perinde affuêre, quàm huic per ignauiam. Inerat tamen simplicitas ac liberalitas: quæ, ni adsit modus, in exitium vertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum, non constantiâ morum continere putat, meruit magis quàm habuit. * Reip. haut dubiè inteterat, Vitellium vinci. Sed imputare perfidiam non possunt, qui Vitellium Vespasiano prodidêre, cùm à Galbâ desciuissent. [97] * Præcipiti in occasum die, ob pauorem magistratuum senatorúmque, qui dilapsi ex vrbe, aut per domos clientium semet occultabant, vocari senatus non potuit. Domitianum, postquam nihil hostile metuebatur, ad duces partium progressum, & Cæsarem consalutatum, miles frequens, vtque erat in armis, in paternos penates deduxit.

Strenuè pugnatur.

Sed deo inuito.

Vitellius palatium desrit:

Iterum repetit.

Latens capitur.

Ad necem ducitur.

Vox supra eius indolem.

Vita, & mores.

** Abest ea vox à vulgatis: reposuit è Vat.*

** Alij, Præcipitanti*

Domitianus Cæsar salutatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS
HISTORIARVM LIB. IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

FACIES & miseria Romanæ vrbis. L. Vitellius se cum cohortibus dedidit: sed nihilo secius ipse interfectus. Imperium Vespasiano à Senatu firmatur. De Heluidio Prisco accuratiùs, insigni viro. de discidio eius cum Epiro Marcello. Mucianus inter hæc vrbem ingreditur. is Calpurnium Pisonem interfici iubet. Initia & motus Germanici belli: quod, duce Ciuili, Batani primi sumpsêre. Postq; eos, Caninefates. Præsidia & castella Romana eiiciunt aut exscindunt. Aquilium primipilarem, & pòst Mumium Lupercum legatum præliis vincunt. Batauorum veteranæ cohortes ad Ciuilem abeunt. quas transitu arcere Herennius Gallus conatus, item funditur. Castra Vetera à Ciuili obsidentur. Seditio militum Rom. contra Hordeonium. & summa belli Vocula permissa. Is contra Ciuilem duxit: & primò victus, præter spem fortuitò vicit. Iterùm seditio in Hordeonium: quem & interficiunt. Quædam Romæ & apud patres gesta. iurgia: accusationes. Vitellianì milites compositi. aly in prætorium lecti. L. Pisonis in Africâ cædes. Capitolium Romæ restitutum. Treueri & Lingones à Romanis deficiunt, & reliquæ Galliæ mutant. Ipsæ legiones cohortesq; Romanæ parum fidæ, & à Gallis corrumpebantur. Vocula interficitur. Sacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. Idem legiones fecêre, quæ in Veteribus diu obsessa. Nec Agrippinenses vltrà contati, quin se victoribus adiungerent. Lingones interea à Sequanis fusi. At Romæ, imperium periclitari visum: & Domitianus ipse ad hoc bellum accingitur, cum Muciano. Legiones quattuor statim præmissæ. Galli interea deliberant: & pluribus sanioribusq; cum seruitute pax placuit. Petilius Cerealis Treueros magnâ pugnâ vicit. defectores plerique ad Romana signa redîêre. Paullò pòst acre iterùm certamen cum Ciuili & Classico: cuius initio ambiguo, latus Romanis finis fuit. Vespasiani in Ægypto facta, & edita ab eo miracula. itemq; de oraculis & sortibus ad eius imperium. Gesta illo ipso anno, cuius parte postremâ Consules

IMP. VESPASIANVS ITERVM, TITVS FILIVS.

Sæuitum in vrbe:

INTERFECTO Vitellio, bellum magis desierat, quàm pax cœperat. Armati per vrbem victores, implacabili odio, victos confectabantur. plenæ cædibus viæ, cruenta fora templaq́ue, passim trucidatis, vt quemque sors obtulerat. Ac mox, augescente licentiâ, scrutari, ac protrahere abditos: si quem procerum habitu & iuuentâ, prospexerant, obtruncare; nullo militum, aut populi discrimine. quæ sæuitia, recentibus odiis, sanguine explebatur; dein verterat in auaritiam. Nihil vsquam secretum aut clausum sinebant, Vitellianos occultari simulantes. Initium id perfringendarum domuum, vel si resisteretur, caussa cædis. nec deerat egentissimus quisque ex plebe, & pessimi seruitiorum prodere vltrò dites dominos. alij ab amicis monstrabantur. [1] Vbique lamenta, conclamationes, & *fortuna[2] captæ vrbis, adeò vt Othoniani Vitellianiq; militis inuidiosa antea petulantia desideraretur. Duces partium accendendo ciuili bello acres, temperandæ victoriæ impares. Quippe in turbas & discor-

Et prada acta.

*Vertranius, forma
Nec duces militi coercendo.*

diſcordias peſſimo cuique plurima vis, pax & quies bonis artibus indigent. Nomen ſedemq́ue Cæſaris, Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, ſed ſtupris & adulteriis filium Principis agebat. Præfectura prætorij, penes Arrium Varum. Summa potentiæ, in Primo Antonio. is pecuniam familiámque è Principis domo, quaſi Cremonenſem prædam rapere. Ceteri modeſtiâ vel ignobilitate, vt in bello obſcuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & ſeruitio parata, occupari redeuntem Tarracinâ L. Vitellium cum cohortibus, exſtinguiq; reliqua belli, poſtulabat. [2] Præmiſſi Ariciam equites. agmen legionum, intra Bouillas ſtetit. Nec contatus eſt Vitellius, ſeq́ue & cohortes arbitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haut minus irâ, quàm metu abiecit. Longus deditorum ordo, ſeptus armatis, per vrbem inceſſit. Nemo ſupplici vultu, ſed triſtes & truces, & aduersùm plauſus ac laſciuiam inſultantis vulgi immobiles. paucos erumpere auſos, circumiecti preſsêre. ceteri in cuſtodiám conditi. Nihil quiſquam locutus indignum, & quamquam inter aduerſa, ſalua virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in principatu eius vigilantior, nec perinde proſperis ſocius, quàm aduerſis abſtractus. Iiſdem diebus Lucilius Baſſus, cum expedito equite, ad componẽdam Campaniam mittitur: diſcordibus municipiorum animis, magis inter ſemet, quàm contumaciâ aduerſus Principem. Viſo milite, quies, & minoribus coloniis impunitas. Capuæ, legio tertia hiemandi cauſsâ locatur: & domus illuſtres afflictæ, cum contrà Tarracinenſes nullâ ope iuuarentur. Tantò procliuius eſt iniuriæ, quàm beneficio vicem exſoluere: quia gratia oneri, vltio in quæſtu habetur. Solatio fuit ſeruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tarracinenſium diximus, patibulo affixus, in iiſdem annulis, quos acceptos à Vitellio geſtabat. At Romæ ſenatus cuncta principibus ſolita, Veſpaſiano decernit, lætus & ſpei certus. quippe, ſumta per Gallias Hiſpaniaſq; ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, poſtquam Ægyptum, Iudæam Syriamq́ue & omnis prouincias exercituſque luſtrauerant, velut expiato terrarum orbe, cepiſſe finem videbantur. Addidêre alacritatem Veſpaſiani litteræ, tamquam manente bello ſcriptæ. ea, primâ ſpecie, forma. Ceterùm vt Princeps loquebatur, ciuilia deſe, & Republicâ egregia. nec ſenatus obſequium deerat. Ipſi conſulatus cum Tito filio, [3] prætura Domitiano & conſulare imperium decernuntur. Miſerat & Mucianus epiſtolas ad ſenatum, quæ materiam ſermonibus præbuêre. *Si priuatus eſſet, cur publicè loqueretur? potuiſſe eadem, paucos poſt dies, loco ſententiæ dici. ipſa quoque inſectatio in Vitellianos, ſera & ſine libertate. id verò erga Rempublicam ſuperbum, erga Principem contumelioſum, quòd in manu ſuâ fuiſſe imperium, donatumq; Veſpaſiano* iactabat. Ceterùm inuidia, in occulto; adulatio in aperto, erant. Multo cum honore verborum, Muciano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio conſularia, Cornelio Fuſco, & Arrio Varro, prætoria inſignia. Mox deos reſpexêre. reſtitui placuit Capitolium. Eaq́ue omnia Valerius Aſiaticus, conſul deſignatus, cenſuit. [4] Ceteri, vultu manúque; pauci quibus conſpicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compoſitis orationibus aſſentie-

Antonius impotenter ſe gerit.

L. Vitellius ſe dedit.

Iſq; interfectus.

Campania compoſita.

Honores in Veſpaſianum à Senatu.

Qui comites ad eos ſcribit.

Etiam Mucianus:

Sed ſuperbè.

Honores in duces.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Heluidius Priscus.

bantur. Vbi ad Heluidium Priscum prætorem designatum ventum, [5] promsit sententiam, * vt honorificam in bonum Principem. Falsa ab-

attollebatur.

erant, & studiis senatus * attollebantur. Isque præcipuus illi dies, magnæ offensæ initium, & magnæ gloriæ fuit. Res poscere videtur, quia iterum in mentionem incidimus viri sæpius memorandi, vt vitam studiaque eius, & quali fortunâ sit vsus, paucis repetam. [6] Heluidius Priscus, regione Italiæ septimâ, Tarracinæ municipio, Cluuio patre, qui ordinem primipili duxisset, ingenium illustre altioribus studiis iuuenis admodum dedit: [7] non vt plerique, vt nomine magnifico segne otium velarer, sed quò firmior aduersus fortuita, Rempub. capesseret. doctores sapientiæ

Viri magni genus, & ingenium.

Stoïcos amauit.

secutus est, qui sola bona quæ honesta, mala tantùm quæ turpia; potentiam, nobilitatem, ceteraque extra animum; neque bonis neque malis annumerant. [8] Quæstorius adhuc, à Pæto Thraseâ gener dilectus, è moribus soceri nihil æquè ac libertatem hausit. [9] ciuis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemtor, recti peruicax, constans aduersus metus. [10] Erant quibus appetentior famæ videretur: quando etiam sapientibus, cupido gloriæ, nouissima exuitur. Ruinâ

Et famam.

soceri, in exsilium pulsus, vt [11] Galbæ principatu rediit, Marcellum Eprium delatorem Thraseæ accusare aggreditur. Ea vltio, incertum maior an iustior, senatum in studia diduxerat. Nam si caderet Marcellus, agmen reorum sternebatur. Primò minax certamen, &

Actio eius in Marcellum.

[12] egregiis orationibus vtriusque * testatum. Mox dubiâ voluntate Galbæ, multis se-

* *Ita libri. At Rhenano placuit, cessatum.*

natorum deprecantibus, omisit Priscus: variis, vt sunt hominum ingenia, sermonibus, moderationem laudantium, aut constantiam requirentium. Ceterùm eo senatus die, quo de imperio Vespasiani censebant, placuerat mitti ad Principem legatos. Hinc inter Heluidium, & Eprium, acre iurgium. Priscus eligi nominatim à magistratibus iuratis; Marcellus vrnam postulabat, quæ cõsulis designati sententia fuerat. Sed Marcelli studium proprius rubor excitabat, ne aliis electis posthabitus crederetur. Paulatimque, per altercationem, ad continuas & infestas orationes

Cum eodem dissensio super legatis.

Inuehitur in hominem.

prouecti sunt. quærente Heluidio, *Quid ita Marcellus iudicium magistratuum pauesceret? esse illi pecuniam, & eloquentiam, quîs multos anteiret, ni memoria flagitiorum vrgeret. Sorte & vrnâ, mores non discerni: suffragia & existimationem senatus reperta, vt vniuscuiusque vitam famamque penetrarent. pertinere ad vtilitatem Reip. pertinere ad Vespasiani honorem, occurrere illi quos innocentissimos senatus habeat, qui honestis sermonibus aures Imperatoris imbuant. Fuisse Vespasiano amicitiam cum Thraseâ, Sorano,* [13] * *Senecione: quorum accusatores, etiam si puniri non oporteat, ostentari non debere. hoc senatus iudicio, velut admoneri Principem, quos probet, quos reformidet. nullum maius boni imperij instrumentum, quàm bonos amicos.* * *Esse satis Marcello, quòd Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur præmiis & impunitate, Vespasianum melioribus relinqueret:* Marcellus, non suam sententiam impugnari, sed consulem designatum censuisse dicebat, [14] secundùm vetera exempla, quæ sortem legationibus posuissent, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret. *Nihil euenisse cur antiquitus instituta exolescerent, aut Principis honor in cuiusquam contumeliam* * *verteretur. sufficere omnes obsequio. id magis vitandum, ne peruicaciâ quorundam irrita-*

* *Manuss. Senio.*

* *Esset.*

Marcellus cordatè respondet.

* *verteret.*

retur animus nouo principatu suspensus, & vultus quoquè ac sermones omnium circumspectans. Se meminisse temporum, quibus natus sit, quam ciuitatis formam patres auiq; instituerint: vlteriora mirari, præsentia sequi: bonos imperatores voto expetere, qualescumque tolerare. Non magis suâ oratione Thraseam, quàm iudicio senatus afflictum. [15] *Sæuitiam Neronis, per huiusmodi imagines illusisse. nec minus sibi anxiam talem amicitiam, quàm aliis exsilium. Denique constantiâ, fortitudine, Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: se vnum esse ex illo senatu, qui simul seruierit. suadere etiam Prisco, ne supra Principem scanderet, ne Vespasianum senem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præceptis coërceret. Quo modo pessimis imperatoribus sine fine dominationem, ita quamuis egregiis modum libertatis placere.* Hæc magnis vtrimque contentionibus iactata, diuersis studiis accipiebantur. Vi-

Legatè sorte lecti.

eit pars quæ sortiri legatos malebat, etiam mediis patrum annitentibus retinere morem. Et splendidissimus quisq; eôdem inclinabat, metu inuidiæ si ipsi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem questi,

De pecuniâ publicâ dissensio.

modum impensis postulauerant. Eam curam consul designatus, ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, Principi reseruabat. Heluidius, arbitrio senatus agendum censuit. Cùm perrogarent sententias

Et quædam ab Heluidio, non pro seruili statu.

consules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis intercessit, ne quid super tantâ re, Principe absente, statueretur. censuerat Heluidius, vt Capitolium publicè restitueretur, adiuuaret Vespasianus. Eam sententiam modestissimus quisq; silentio, deinde obliuio transmisit. Fuêre, qui & meminissent. Tum inuectus est Musonius Rufus in Publium Celerem, à

Musonius Celerem accusat.

quo Baream Soranum falso testimonio circumuentum arguebat. Eâ cognitione renouari odia accusationum videbantur. sed vilis & nocens reus, protegi non poterat. Quippe Sorani sancta memoria. Celer professus sapientiam, dein testis in Baream, [16] proditor corruptorq; amicitiæ, cuius se magistrum ferebat. Proximus dies, caussæ destinatur. Nec tam Musonius aut Publius, quàm Priscus & Marcellus, [17] ceteriq; motis ad vltionem animis, exspectabantur. Tali rerum statu, cùm discordia inter partes, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, nõ leges, non Principes in ciuitate essent; Mucianus vrbem ingressus cuncta simul in se

Mucianus in vrbem venit.

traxit. fracta Primi Antonij Variq́ue potentia, malè dissimulatâ in eos Muciani iracundiâ, quamuis vultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offensis sagax, verterat se, transtuleratque. [18] Ille vnus ambiri, coli. nec

Ad quem omnes se inclinant.

deerat ipse, stipatus armatis, domos, hortosq; permutans, apparatu, incessu, excubiis, vim Principis complecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnij Galeriani. Is fuit filius C. Pisonis, nihil au-

Calpurnius Piso cæsus.

sus. sed nomen insigne, & decôra ipsi iuuenta, rumore vulgi celebrabantur. Erántque in ciuitate adhuc turbidâ, & nouis sermonibus lætâ, qui principatus manem ei famam circumdarent. Iussu Muciani, custodiâ militari cinctus, ne in ipsâ vrbe conspectior mors foret, ad quadragesimum ab vrbe lapidem, viâ Appiâ, fuso per venas sanguine exstinguitur. Iulius Priscus, prætoriarum sub Vitellio cohortium præfectus, se ipsum interfecit, pudore magis quàm necessitate. Alphenus Varus, ignauiæ infamiæque suæ superfuit. Asiaticus (enim is libertus) malam

Asiaticus, cruci affixus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentiam, seruili supplicio, expiauit. Iisdem diebus, crebrescentem cladis Germanicæ famam, nequaquam mœsta ciuitas excipiebat. cæsos exercitus, capta legionum * [castra] hiberna, desciuisse Gallias, non vt mala loquebantur. Id bellum quibus caussis ortum, quanto externarum sociarumque gentium motu flagrauerit, altiùs expediam. Batauui, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domesticâ pulsi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simulque [19] insulam inter vada sitam occupauêre, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: [20] nec opibus Romanis, societate validiorum attriti, viros tantùm armaque imperio ministrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quas vetere instituto, nobilissimi popularium regebant. Erat & domi dilectus eques, præcipuo nandi studio; [21] arma equosque retinens, integris turmis, Rhenum perrumpere. Iulius Paullus, & Claudius Ciuilis, regiâ stirpe, multò ceteros anteibant. Paullum Fonteius Capito, falso rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili catenæ, missusque ad Neronem, & à Galbâ absolutus, sub Vitellio rursus discrimen adiit, flagitante supplicium eius exercitu. Inde caussæ irarum, spesque ex malis nostris. Sed Ciuilis, vltrà quàm barbaris solitum, ingenio sollers, & Sertorium se aut Hannibalem ferens, simili oris dehonestamento; ne vt hosti obuiam iretur, si à populo Romano palàm desciuisset, Vespasiani amicitiam, studiumque partium prætendit. missis sanè ad eum Primi Antonij litteris, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici specie, retentare legiones iubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præsens monuerat, inclinato in Vespasianum animo, & Reip. curâ, cui excidium aduentabat, si redintegratum bellum, & tot armatorum millia Italiam irrupissent. Igitur [22] Ciuilis * dissidij certus, occultato interim altiore consilio, cetera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit. Iussu Vitellij, Batauorum iuuentus ad [23] dilectum vocabatur: quem suapte naturâ grauem, onerabant ministri auaritiâ ac luxu, senes aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent. rursus * impuberes, sed formâ conspicui (& est plerisque procera pueritia) ad stuprum trahebantur. Hinc inuidia, & compositi seditionis auctores, perpulêre vt dilectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promtissimos vulgi, specie epularum, sacrum in nemus vocatos, vbi nocte ac lætitiâ incaluisse videt, à laude gloriaque gentis orsus, iniurias & raptus, & cetera seruitij mala enumerat. *Neque enim societatem vt olim, sed tanquam mancipia habeti.* [24] *Quando legatum, graui quidem comitatu, & superbo cum imperio, venire? tradi se præfectis centurionibúsque. quos vbi spoliis & sanguine expleuerint, mutari, exquirique nouos sinus, & varia prædandi vocabula. Instare dilectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut supremum diuidantur. Nunquam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hibernis quàm prædam & senes. attollerent tantùm oculos, & inanta legionum nomina ne paueſcerent. esse sibi robur peditum equitúmque; consanguineos Germanos; Gallias idem cupientes: ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunam Vespasiano imputaturos: victoriæ rationem non reddi.* Magno cum assensu auditus, barbaro ritu, & patriis exsecrationibus,

* Abest 2 mss. *Initium belli Germanici. Batauorum regis.*

Et in armis gloria.

Iulius Paullus. Claudius Ciuilis.

Huius solertia.

* In vet. descitcendi.

Dilectus Batauorum.

* Vat. impubes,

Occasio rebellandi.

Ciuilis oratione eos incitat.

Et impellit ad arma.

tionibus, vniuersos adigit. Missi ad Caninefates, qui consilia sociarent. Ea gens partem insulæ colit, origine, linguâ, virtute, par Batauis: numero superantur. Mox occultis nuntiis, pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, missas in Germaniam, vt suprà rettulimus, actum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus, stolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium insigni. pater eius multa hostilia ausus, Caianarum expeditionum ludibrium impunè spreuerat. Igitur [25] ipso rebellis familiæ * nomine placuit, [26] impositusque scuto, more gentis, & sustinentium humeris vibratus, dux diligitur. Statimque accitis Frisiis (transrhenana gens est) [27] duarum cohortium hiberna, proximo occupato Oceano, irrumpit. Nec præuiderant impetum hostium milites: nec si præuidissent, satis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra, dein vagos & pacis modo effusos lixas, negotiatoresq; Romanos, inuadunt. Simul excidiis castellorum imminebant: quæ à præfectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque, & quod militum, in superiorem insulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus, quàm robur. Quippe [28] viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Neruiorum Germanorumque pagis segnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo grassandum ratus, incusauit vltrò præfectos, quòd castella deseruissent: se cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compressurum. illi sua quisque hiberna repeterent. Subesse fraudem consilio, & dispersas cohortes faciliùs opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, sed Ciuilem esse patuit: erumpentibus paulatim indiciis, quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerant. Vbi insidiæ parum cessêre, ad vim transgressus, Caninefates, Frisios, Batauos propriis cuneis componit: directa ex diuerso acies, haut procul à flumine Rheno, & obuersis in hostem nauibus, quas incensis castellis illuc appulerant. nec diu certato, Tungrorum cohors signa ad Ciuilem transtulit: perculsique milites improuisâ proditione, à sociis hostibúsque cædebantur. Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tamquam imperitiâ, officia nautarum propugnatorúmque impediebant. mox contrà tendere, & puppes hostili ripæ obiicere. ad postremum gubernatores centurionesque, nisi eadem volentis, trucidant. donec vniuersa quattuor & viginti nauium classis, transfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria in præsens, in posterum vsui: armaque & naues, quibus indigebant, adepti, magnâ per Germanias Galliásque famâ, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ statim misêre legatos, auxilia offerentes. Galliarum societatem, Ciuilis arte donisque affectabat, captos cohortium præfectos suas in ciuitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent datâ potestate. manentibus, honorata militia; digredientibus, spolia Romanorum offerebantur. Simul, secretis sermonibus, admonebat malorum, quæ tot annis perpessi, *Miseram seruitutem falsò pacem vocarent. Batauos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepisse. primâ acie, fusum victúmque Romanum: quid si Galliæ iugum exuant? quantum in Italiâ reliquum? prouinciarum sanguine, prouincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent: Batauo equite, protritos Aeduos Aruernósque. fuisse inter*

Caninefates quoque.

Brinio dux.

* omine, vt in edit. Rhen.

Hiberna Romana capit.

Dolus Ciuilis.

Et mox aperta vis.

Prælium cum Romanis.

Qui produnt, & vinciuntur.

Germaniæ Ciuilis sibi iungit: Conatur & Gallias.

Composità oratione.

: Verginij

Universidad de Deusto
Biblioteca

Verginij auxilia, Belgas. vereq. reputantibus, Galliam suismet viribus concidisse. Nunc eadem omnium partes, addito si quid militaris disciplinæ in castris Romanorum viguerit. esse secum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirēt Syria Asiáque, & suetus regibus Oriens: [29] *multos adhuc in Galliâ viuere, ante tributa genitos. Nuper certè, cæsō Quinctilio Varo, pulsam è Germaniâ seruitutem. Nec Vitellium Principem, sed Cæsarem Augustum bello prouocatum. Libertatem naturâ, etiam mutis animalibus, datam. Virtutem proprium hominis bonum. Deos fortioribus adesse. Proinde arriperent vacui, occupatos; integri, fessos. dum alij Vespasianum, alij Vitellium foueant, patere locum aduersus vtrumque.* Sic in Gallias Germaniasq; intentus, si destinata prouenissent, validissimarum ditissimarumq; nationum regno imminebat. At Flaccus Hordeonius, primos Ciuilis conatus, per dissimulationem aluit. Vbi expugnata castra, deletas cohortes, pulsum Batauorum insulâ Romanum nomen, trepidi nuntij afferebant: Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis præerat) egredi aduersus hostem iubet. Lupercus legionarios è præsentibus, Vbios è proximis, Treuerorum equites, haut longè agentes, raptim transmisit: additâ Batauorum alâ, quæ iam pridem corrupta, fidem simulabat, vt proditis in ipsâ acie Romanis, maiore pretio fugeret. Ciuilis captarum cohortium signis circumdatus, vt suo militi recens gloria ante oculos, & hostes memoriâ cladis terrerentur, matrem suam sororesque, simul omnium coniuges paruosque liberos, consistere à tergo iubet: hortamenta victoriæ, vel pulsis pudorem. Vt virorum cantu, feminarum vlulatu, sonuit acies: [30] nequaquam parà legionibus, cohortibusque redditur clamor. Nudauerat sinistrum cornu Batauorum ala transfugiens, statimque in nos versa. sed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordinesque retinebat. Vbiorum Treuerorúmque auxilia, fœdâ fugâ dispersa, totis campis palantur. Illuc incubuêre Germani. Et fuit interim effugium legionibus, in castra, quibus Veterum nomen est. Præfectus alæ Batauorum, Claudius Labeo, opidano certamine æmulus Ciuili, ne interfectus inuidiam apud populares, vel si retineretur, semina discordiæ præberet, in Frisios auehitur. Iisdem diebus Batauorum & Caninefatium cohortes, cùm iussu Vitellij in vrbem pergerent, missus à Ciuile nuntius assequitur. Intumuêre statim superbiâ ferociáque, & pretium itineris, donatiuum, duplex stipendium, augeri equitum numerum, promissa sanè à Vitellio, postulabant; nō vt assequerentur, sed causam seditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat, quàm vt acriùs exposcerent, quæ sciebant negaturum. Spreto Flacco, inferiorem Germaniam petiuere, vt Ciuili iungerentur. Hordeonius, adhibitis tribunis centurionibúsque, consultauit, num obsequium abnuentes vi coërceret. Mox insitâ ignauiâ, & trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus, & subito dilectu suppletæ legiones angebant, statuit continere intra castra militem. Dein pœnitentiâ, & arguentibus ipsis qui suaserant, tamquam secuturus, scripsit Herennio Gallo, legionis primę legato, qui Bonnam obtinebat, vt arceret transitu Batauos: se cum exercitu, tergis eorum hæsurum. Et opprimi poterant, si hinc Hordeonius, inde Gallus, motis vtrimq; copiis, medios clausis-

Hordeonius segniter it obuiam.

Lupercus in eum missus.

Ciuilis animosè occurrit.

Et insigniter vincit.

Romani in castra Vetera fugiunt.

Batauorum cohortes corruptæ à Ciuili.

Ad eum tendunt. Hordeonius impedire vult, nec vult.

clausissent Flaccus omisit inceptum, aliisque litteris Gallum monuit, ne teneret abeuntes. Vnde suspicio, sponte legatorum excitari bellum: quin cuncta quæ acciderant, aut metuebantur, non inertiâ militis, neque hostium vi, sed [31] fraude ducum euenire. Batani, cùm castris Bonnensibus propinquarent, præmisêre qui Herennio Gallo mandata cohortium exponerent. *Nullum sibi bellum aduersus Romanos, pro quibus toties bellassent. Longâ atque irritâ militiâ fessus, patriæ atque otij cupidinem esse. Si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occurrant, ferro viam inuenturos.* Contantem legatum milites perpulerant, fortunam prœlij experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum lixarumque ignaua, sed procax ante periculum manus, omnibus portis erumpunt, vt Batauos numero impares circumfundant. Illi veteris militiæ memores, in cuneis congregantur, densi vndique, & frontem tergáque ac latus tuti. Sic tenuem aciem nostrorum perfringunt. Cedentibus Belgis, pellitur legio, & vallum portásque trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ corporibus fossæ: nec cæde tantùm & vulneribus, sed ruinâ, & suis plerique telis interière. Victores, coloniâ Agrippinensium vitatâ, nihil cetero in itinere hostile ausi, Bonnense prœlium excusabant: tamquam petitâ pace, postquam negabatur, sibimetipsi consuluissent. Ciuilis aduentu veteranarum cohortium, iusti iam exercitus ductor, sed consilij ambiguus, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in verba Vespasiani adigit. Mittitque legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsæ in Vetera castra concesserant, vt idem sacramentum acciperent. Redditur responsum, neque proditoris, neque hostium se consilius vti. Esse sibi Vitellium Principem, pro quo fidem & arma vsque ad supremū spiritum retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris pœnas exspectaret. Quæ vbi relata Ciuili, incensus irâ, vniuersam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencterique, & excita nuntiis Germania, ad prædam famamque. Aduersus has belli concurrentis minas, legati legionum, Mumius Lupercus, & Numisius Rufus, vallum murósque firmabant. subuersa longæ pacis opera, haut procul castris in modum municipij exstructa, ne hostibus vsui forent. [32] Sed parum prouisum, vt copiæ in castra conueherentur; rapi permisêre. Ita paucis diebus per licentiam absumta sunt, quæ aduersus necessitates in longum suffecissent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum obtinens, [33] [*vtramque] Reni ripam, quo truculentior visu foret, Germanorum cateruis complet, assultante per campos equite. Simul naues in aduersum amnem agebantur. Hinc veteranarum cohortium signa, inde [34] depromtæ siluis *lucisque ferarum imagines, vt cuique genti inire prœlium mos est, [35] iuxta belli ciuilis externique facie obstupefecerant obsessos. & spem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus situm, vix quinque millia armatorum tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbatâ pace illuc congregata, & bello ministra aderat. Pars castrorum, in collem leniter assurgens, pars æquo adibatur. quippe illis hibernis, obsideri premique Germanias Augustus credidérat: neque vnquam id malorum, vt oppugnatum vltrò legiones nostras

Bonnam veniunt.

Innoxium transitum petunt.

Sed resistitur.

Illi ferro viam inueniunt.

Ciuilis Vespasiano callidè iurat.

Copias contrahit & auget.

Ad Veteræ venit.

*Deest cod. Budensis.

Alij, iugisque

Eorum descriptio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

venirent. Inde non loco, neque munimentis labor additus. Vis & arma satis placebant. Batani, Transrhenanique, quo discreta virtus manifestius spectaretur, sibi quæque gens consistunt, eminus lacessentes. Post vbi pleraque telorum turribus pinnisque mœnium irrita * hærebant, & desuper saxis vulnerabantur; clamore atque impetu, inuasêre vallum. Appositis plerique scalis, alij per testudinem suorum, scandebant iam quidam; cùm gladiis & armorum incussu præcipitati, fudibus & pilis obruuntur, præferoces initio, & rebus secundis nimij. Sed * tum prædæ cupidine, aduersa quoque tolerabant. Machinas etiam, insolitum sibi, ausi. nec vlla ipsis solertia: perfugæ captiuique docebant struere materias in modum pontis, mox subiectis rotis propellere: vt alij superstantes, tamquam ex aggere prœliarentur: pars intus, occulti muros subruerent. Sed excussa balistis saxa, strauere informe opus. & crates vineásque parantibus, adactæ tormentis ardentes hastæ. vltróque ipsi oppugnatores ignibus petebantur: donec desperatâ vi, verterent consilium ad moras, haut ignari paucorum dierum inesse alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopiâ proditio, & fluxa seruitiorum fides, ac fortuita belli sperabantur. Flaccus interim, cognito castrorum obsidio, & missis per Gallias qui auxilia concirent, lectos legionibus Dillio Voculæ duoetvicesimæ legionis legato tradit, vt quàm maximis per ripam itineribus celeraret. [36] Ipse pauidus torpere, inuisus militibus. neque enim ambiguè fremebant, *Emissas à Maguntiaco Batauorum cohortes, dissimulatos Ciuilis conatus, acciri in societatem Germanos. non Primi Antonij, neque Muciani ope Vespasianum magis adoleuisse.* [37] *aperta odia, armaq; palàm depelli: fraudem & dolum, obscura, eoq; ineuitabilia. Ciuilem stare contrà, struere aciem; Hordeonium, è cubiculo & lectulo, iubere quidquid hosti conducat. Tot armatas fortissimorum virorum manus, vnius senis valetudine regi. Quin potius interfecto traditore, fortunam virtutemq; suam malo omine exsoluerent.* [38] His inter se vocibus insistentes, flammauere insuper allatæ à Vespasiano litteræ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitauit: vinctósque qui attulerant, ad Vitellium misit. Sic mitigatis animis, Bonnam, hiberna primæ legionis ventum. Infensior illic miles, culpam cladis in Hordeonium vertebat: eius iussu directâ aduersus Batauos aciem, tamquam à Magontiaco legiones sequerentur: eiusdem proditione cæsos, nullis superuenientibus auxiliis. Ignota hæc ceteris exercitibus, neque Imperatori suo nuntiari: cùm accursu tot prouinciarum, exstingui repens perfidia potuerit. Hordeonius exemplaria omnium litterarum, quibus per Gallias Britanniamque & Hispanias auxilia orabat, exercitui recitauit: [39] instituitque pessimum facinus, vt epistolæ Aquiliferis legionum traderentur, à quis antè militi quàm ducibus * legebantur. Tum è seditiosis vnum vinciri iubet, [40] magis vsurpandi iuris, quàm quia vnius culpa foret. Motusque Bonnâ exercitus, in Coloniam Agrippinensem; affluentibus auxiliis Gallorum, qui primò rem Romanam enixè iuuabant. Mox valescentibus Germanis, pleræque ciuitates aduersum nos armatæ, spe libertatis; &, si exuissent seruitium, cupidine imperitandi. Gliscebat iracundia legionum, nec terrorem vnius militis vincula indiderant. quin idem ille arguebat vltrò conscientiam ducis: ram-

Oppugnantur:

** Vat. pendebant. Frustrà.*

** Forn. tamen*

Machinæ admouentur:

Frustrà.

Igitur obsidium placuit.

Vocula ad id soluendum mittitur.

Milesin Hordeonium fremit.

Ille se purgat.

** Puto, legantur.*

Galli auxiliantur stremè Romanis.

tamquam nuntius inter Ciuilem Flaccumque, falso crimine, testis veri opprimeretur. Conscendit tribunal Vocula, mirâ constantiâ, prehensumque militem ac vociferantem duci ad supplicium iussit. Et dum mali pauent, optimus quisque iussis paruêre. Exin, consensu, ducem Voculam poscentibus, Flaccus summam rerum ei permisit. Sed discordes animos multa efferabant, inopia stipendij frumentique, & simul dilectum tributaque Galliæ aspernantes: Rhenus, incognitâ illi cælo siccitate, vix nauium patiens: arti commeatus: dispositæ per omnem ripam stationes, quæ Germanos vado arcerent: eâdémque de causâ minus frugum, & plures qui consumerent. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipsa aquarum penuria, tamquam nos amnes quoque, & vetera imperij munimenta, desererent. quod in pace, fors, seu natura: tunc fatum & ira dei, vocabatur. Ingressis Nouesium, * tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarum, Herennius Gallus, legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco, Gelduba nomen est, castra fecêre. Ibi struendâ acie, muniendo vallandóque, & ceteris belli meditamentis militem firmabant. Vtque prædâ ad virtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui societatem Ciuilis acceperant, ductus à Voculâ exercitus. Pars cum Herennio Gallo permansit. Fortè nauem, haut procul castris, frumento grauem, cùm per vada hæsisset, Germani in suam ripam trahebant. Non tulit Gallus, misitque subsidio cohortem. Auctus & Germanorum numerus, paulatimque aggregantibus se auxiliis, acie certatum. Germani, multâ cum strage nostrorum, nauem abripiunt. Victi (quod tum in morem verterat) non suam ignauiam, sed perfidiam legati culpabant. Protractum è tentorio, scisâ veste, verberato corpore, quo pretio, quibus consciis, prodidisset exercitum, dicere iubent. Redit in Hordeonium inuidia. Illum auctorem sceleris, hunc ministrum vocant: donec exitium minitantibus exterritus, proditionem & ipse Hordeonio obiecit. Vinctusque, aduentu demum Voculæ, exsoluitur. Is posterâ die, auctores seditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuersitas inerat, licentiæ, patientiæque. Haut dubiè gregarius miles, Vitellio fidus: splendidissimus quisque, in Vespasianum proni. inde scelerum ac suppliciorum vices, & mixtus obsequio furor: vt contineri non possent, qui puniri poterant. [41] At Ciuilem * immensum vniuersa Germania extollebat, societate nobilissimis obsidum firmatâ. Ille, vt cuique proximum, vastari Vbios Treuerósque, & aliâ manu Mosam amnem transire iubet, vt Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent. Actæ vtrobique prædæ. Infestius in Vbiis, [42] quos genus Germanicæ originis, eiuratâ patriâ, * Romanorum nomine Agrippinenses vocarent. Cæsæ cohortes eorum, in vico Marcoduro, incuriosiùs agentes, quia procul ripâ aberant. Nec quieuere Vbij, quominus prædas è Germaniâ peterent. primò impunè: dein circumuenti sunt, per omne id bellum, meliore vsi fide quàm fortunâ. Contusis Vbiis, grauior & successu rerum ferocior Ciuilis, obsidium legionum vrgebat: intentis custodiis, ne quis occultus nuntius venientis auxilij penetraret. Machinas molemq; operum, Batauis delegat: Transrhenanos prœlium poscentis, ad scindendum vallum ire, detrusósq; redintegrare certamen iubet: superante multitu-

Vocula constanti facinus facium.

Quem omnes ducem deposcunt, & capiunt.

Sed multa Romanis aduersa.

** Vat. 16. Herennius accedit Vocula.*

Fortuitum certamen.

In quo Germani superant.

Diuersi affectus & vota inter Romanos.

** Vulgati, immensis actibus*

Germani prædam è Gallis agunt.

** Malim, Romano*

Vbij ab iis premuntur.

Ciuilis ad Veteras fatagit.

Qui Germanos oppugnatū ea mittit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

dine, & facili damno. nec finem labori nox attulit. Congestis circùm lignis accensisque, simul epulantes, vt quisque vino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe ipsorum tela, per tenebras vana. *Parum consultè.* Romani conspicuam Barbarorum aciem, & si quis audaciâ aut insignibus effulgens, ad ictum destinabant. Intellectum id Ciuili: & restincto igne, misceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum verò strepitus dissoni, casus incerti, neque feriendi, neque declinandi prouidentia. [43] Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus: nihil prodesse virtus, fors cuncta turbare, & ignauorum sæpe telis fortissimi cadere. Apud Germanos, inconsulta ira: Romanus miles periculorum gnarus, ferratas sudes, grauia saxa, non fortè iaciebat. Vbi sonus molientium, aut appositæ scalæ, hostem in manus dederant; propellere vmbone, pilo sequi. multos mœnia egressos, pugionibus fodere. Sic exhaustâ nocte, nouâ aciem dies aperuit. Eduxerant Batani turrim, duplici tabulato, quam prætoriæ portæ (is æquissimus locus) propinquantem, promoti contra validi asseres, & incussæ trabes perfregêre, multâ superstantium pernicie. Pugnatúmque in perculsos, subitâ & prosperâ eruptione. Simul à legionariis peritiâ & arte præstantibus, plura struebantur. Præcipuum pauorem intulit suspensum & nutans machinamentum, quo repentè demisso præter suorum ora, singuli pluresue hostium sublime rapti, verso pondere intra castra effundebantur. Ciuilis omissâ oppugnandi spe, rursus per otium assidebat, nuntiis & promissis fidem legionum conuellens. Hæc in Germaniâ ante Cremonense prœlium gesta, cuius euentum litteræ Primi Antonij docuere, addito Cæcinæ edicto. Et præfectus cohortis è victis, Alpinus Montanus, fortunam partium præsens fatebatur. Diuersi hinc motus animorum. Auxilia è Galliâ, quis nec amor, nec odium in partes, militia sine affectu, hortantibus præfectis, statim à Vitellio desciscunt: vetus miles contabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco, instantibus tribunis, dixit sacramentum, non vultu neque animo satis affirmans: & cùm cetera iurisiurandi verba conciperent, Vespasiani nomen hæsitantes, aut leui murmure, & plerumque silentio transmittebant. Lectæ deinde pro concione epistolæ Antonij ad Ciuilem, * suspiciones militum irritauere, tamquam ad socium partium scriptæ; & de Germanico exercitu hostiliter. Mox allatis Geldubam in castra nuntiis, eadem dicta, factaque: & missus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, vt absisteret bello, [44] néve externa * armis falsis velaret. Si Vespasianum iuuare aggressus foret; satisfactum cœptis. Ad ea Ciuilis primò, callidè: pòst, vbi videt Montanum præferocem ingenio, paratumque in res nouas, orsus à questu periculisque quæ per quinque & viginti annos in castris Romanis exhausisset, *Egregium*, inquit, *pretium laboris cepi, necem fratris, & vincula mea, & sæuissimas huius exercitus voces, quibus ad supplicium petitus, iure gentium pœnas reposco. vos autem Treueri, ceteræq; seruientium animæ, quod pretium effusi totiens sanguinis exspectatis, nisi ingratam militiam, immortalia tributa, virgas, secures, & dominorum ingenia? En ego præfectus vnius cohortis, & Canine fates Batauiq;, exigua Galliarum portio, vana illa castrorum spatia excidimus, vel sepia ferro famèque premimus. denique ausos aut libertas sequetur, aut victi itidem erimus.* Sic accensum, sed * meliora

Turris à Batauis structa:

Sed cõfracta.

Igitur iterũ ad obsidium Ciuilis vertit.

Milites Vespasiano iurare adacti:

Sed verè adacti.

* *Vat.* suspectiones.

Montanus ad Ciuilem, pro pace.

* *Lege*, arma

Sed ipse vltrò eum ad bellũ trahit.

* *Vat.* molliora

liora referre iussum, dimittit. Ille vt irritus legationis rediit, cetera dissimulans, quæ mox erupêre. Ciuilis parte copiarum retentâ, veteranas cohortes, & quod è Germanis maximè promtum, aduersus Voculam exercitumque eius mittit: Iulio Maximo, & [45] Claudio Victore sororis suæ filio, ducibus. Rapiunt in transitu hiberna alæ, Asciburgij sita. adeoque improuisi castra inuolauere, vt non alloqui, non pandere aciem Vocula potuerit. Id solum, vt in tumultu, monuit, subsignano milite media firmare. auxilia passim circumfusa sunt. Eques prorupit, exceptusque compositis hostium ordinibus, terga in suos vertit. Cædes inde, non prœlium. Et Neruiorum cohortes, metu seu perfidiâ, latera nostrorum nudauêre. Sic ad legiones peruentum. quæ, amissis signis, intra vallum sternebantur; cùm repentè, nouo auxilio, fortuna pugnæ mutatur. Vasconum lectæ à Galbâ cohortes, ac tum accitæ, dum castris propinquant, audito prœliantium clamore, intentos hostes à tergo inuadunt, latioremque quàm pro numero terrorem faciunt: aliis à Noueſio, aliis à Magontiaco vniuersas copias aduenisse credentibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis viribus confidunt, suas recepere. Fortissimus quisque è Batauis, quantum peditum erat, funduntur: eques euasit, cum signis captiuisque, quos primâ acie corripuerant. Cæsorum eo die, in partibus nostris, maior numerus & imbellior; è Germanis, ipsa robora. Dux vterque, pari culpâ meritus aduersa, prosperis defuere. Nam Ciuilis, si maioribus copiis instruxisset aciem; circumiri à tam paucis cohortibus nequisset, castraque perrupta excidisset. Vocula, nec aduentum hostium explorauit, eóque simul egressus victusque. dein victoriæ parum confisus, tritis frustrà diebus, castra in hostem mouit. quem si statim impellere, cursumque rerum sequi maturasset; soluere obsidium legionum eodem impetu potuisset. Tentauerat interim Ciuilis obsessorum animos, tamquam perditæ apud Romanos res, & suis victoria prouenisset. Circumferebantur signa vexillaque. ostentati etiam captiui. ex quibus vnus, egregium facinus ausus, clarâ voce gesta patefecit, confossus illic à Germanis. vnde maior indici fides. Simul vastatione incendiisque flagrantium villarum, venire victorem exercitum intelligebatur. In conspectu castrorum constitui signa, fossamque & vallum circumdari Vocula iubet, vt depositis impedimentis sarcinisque expediti certarent. Hinc in ducem clamor pugnam poscentium. & minari assueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompositi fessiq; prœlium sumsere nam Ciuilis aderat non minus vitiis hostium, quàm virtute suorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & seditiosissimus quisque ignauus: quidam recentis victoriæ memores, retinere locum, ferire hostem, seque & proximos hortari. Et redintegratâ acie, manus ad obsessos tendere, ne tempori deessent. Illi cuncta è muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. Ac fortè Ciuilis lapsu equi prostratus, [46] * creditâ per vtrumque exercitum famâ, vulneratum aut interfectum, immane quantum suis pauoris, & hostibus alacritatis indidit. Sed Vocula, omissis fugientium tergis, vallum turresque castrorum augebat, tamquam rursus obsidium immineret: corruptâ totiens victoriâ, non falsò suspectus bellum malle. Nihil æquè exercitus nostros, quàm egestas copiarum

Ciuilis in Voculam mittit.

Quem improuisò pænè opprimunt.

Casus Romanos adiuuat:

Et Batauos cædunt.

Iudicium in vtrumque ducem.

Ciuilis obsessos fraude tentat.

Quam captiuus vnus aperit.

Ad Veteres certatur:

Primò ambiguè:

Mox eruptione, prosperè.

Ciuilis periculum.

* *dedità, siue* didità.

Vocula non vtitur victoriâ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

piarum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turbâ Noueſium miſſa, [47] vt inde terreſtri itinere frumentum adueherent. Nam flumine hoſtes potiebantur. Primum agmen ſecurum inceſſit, nondum ſatis firmo Ciuile. [48] qui reuerſus, miſſos Noueſium frumentatores, dataſque in præſidium cohortes, velut multâ pace, ingredi accepit, ratum apud ſigna militem, arma in vehiculis, cunctos licentiâ vagos, compoſitus inuadit: præmiſſis, qui pontes & viarum anguſta inſiderent. pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prœlium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manentibus vt fuerant caſtris, quæ relictorum illic militum præſidio tenebantur. Non erat dubium, quantum in regreſſu diſcriminis adeundum foret, [49] frumentatoribus onuſtis pauculiſque. Addidit exercitui ſuo Vocula mille dilectos, è quintâ & quartadecimâ legionibus apud Vetera obſeſſis, indomitum militem & ducibus infenſum. Plures quàm iuſſum erat profecti, palàm in agmine fremebant, non ſe vltrà famem, inſidias legatorum toleraturos. At qui remanſerant, deſertos ſe abductâ parte legionum querebantur. Duplex hinc ſeditio, aliis reuocantibus Voculam; aliis redire in caſtra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circumſedit. Vocula Geldubam, atque inde Noueſium conceſſit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haut procul Noueſio, equeſtri prœlio proſperè certauit. Sed miles, ſecundis aduerſiſque, perinde in exitium ducum accendebatur. Et aduentu quintanorũ quintadecimanorumque auctæ legiones donatiuum expoſcunt, comperto pecuniam à Vitellio miſſam. Nec diu contatus Hordeonius, nomine Veſpaſiani dedit. Idque præcipuum fuit ſeditionis alimentum. Effuſi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, veterem in Hordeonium iram renouant. nec vllo legatorum, tribunorúmve obſiſtere auſo, (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum è cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, niſi ſeruili habitu, per tenebras, ignoratus euaſiſſet. Vbi ſedato impetu, metus rediit: centuriones cum epiſtolis ad ciuitates Galliarum miſère, auxilia ac ſtipendia oraturos. Ipſi, vt eſt vulgus ſine rectore præceps, pauidus, ſecors, aduentante Ciuile, raptis temerè armis, ac ſtatim omiſſis, in fugam vertuntur. Res aduerſæ diſcordiam peperere; iis qui è ſuperiore exercitu erant, cauſſam ſuam diſſociantibus. Vitellij tàmen imagines, in caſtris, & per proximas Belgarum ciuitates, repoſitæ, cùm iam Vitellius corruiſſet. Dein mutati in pœnitentiam primani, quartanique, *& duodeuiceſimani, Voculam ſequuntur: apud quem reſumto Veſpaſiani ſacramento, ad liberandum Magontiaci obſidium ducebantur. [50] Diſceſſerant obſeſſores, mixtis ex Cattis, Vſipiis, Mattiacis exercitus, ſattetate prædæ, nec incruentati. [*Ita] diſperſos & neſcios miles noſter inuaſerat. Quin & loricam vallumq; per fines ſuos Treueri ſtruxêre, magniſq; inuicem cladibus cum Germanis certabant. donec egregia erga populum Romanum merita, mox rebelles fœdarẽt. Interea Veſpaſianus iterùm, ac Titus, conſulatum abſentes inierunt, mæſtâ & multiplici metu ſuſpensâ ciuitate. quæ ſuper inſtantia mala, falſos pauores induerat, deſciuiſſe Africam, res nouas moliente L. Piſone. Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues fœuitiâ hiemis prohibebantur, [51] vulgus alimenta in dies mercari ſolitum,

Frumentatores Ro. Ciuilis inuadit.

Ad quos eripiendos copiæ è Veteribus lectæ.

Geldubam Ciuilis capit:

Pecuniam Romani.

Quæ in perniciem datori vertit.

Diſcordia inter ipſos.

Ad Vitellium pars redeunt, iam nullum.

duodeuiceſimani.

Magontiacũ liberatum.

Delenda videtur vocula.

A. V. C. DCCCXXIII. Ealſus ab Africâ meatus. L. Piſo.

tum, cui vna ex rep. annonæ cura, clauſum litus, retineri cõmeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui ſtudium partiũ nondum poſuerant: nec victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles, nulla vnquam ciuilis victoria ſatiauit. Kalen. Ianuariis, in ſenatu, quem Iulius Frontinus prætor vrbanus vocauerat, legatis exercitibuſque, ac regibus laudes grateſque decretæ. Et Tertio Iuliano prætura, quòd tranſgredientem in partes Veſpaſiani, legionem deſeruiſſet, ablata, vt in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equeſtris data. Et mox, eiurante Frontino, Cæſar Domitianus prætoram cepit. Eius nomen epiſtolis edictiſq; proponebatur. Vis penes Mucianum: niſi quòd pleraque Domitianus, inſtigantibus amicis, aut propriâ libidine, audebat. Sed præcipuus Muciano metus è Primo Antonio, Varóque Ario: quos recentes, claróſque rerum famâ, ac militum ſtudiis, etiam populus fouebat, quia in neminem vltra aciem fœuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Craſſum, egregiis maioribus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capeſſendam rempub. hortatus: haut defuturâ conſciorum manu, ni Scribonianus abnuiſſet. ne paratis quidem corrumpi facilis, adeò metuens incerta. Igitur Mucianus, quia propalàm opprimi Antonius nequibat: multis in ſenatu laudibus cumulatum, ſecretis promiſſis onerat, citeriorem Hiſpaniam oſtentans, diſceſſu Cluuij Rufi vacuam. ſimul amicis eius, tribunatus præfecturaſque largitur. Dein, poſtquam inanem animum ſpe & cupidine impleuerat, vires abolet: dimiſsâ in hiberna legione ſeptimâ, cuius flagrantiſſimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remiſſa. Pars exercitus, in Germanias ducebatur. Sic egeſto, quidquid turbidum, redit vrbi ſua forma, legeſque, & munia magiſtratuum. Quo die ſenatum ingreſſus eſt Domitianus, de abſentiâ patris fratriſque ac iuuentâ ſuâ, pauca & modica diſſeruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris confuſio, pro modeſtiâ accipiebatur. Referente Cæſare, de reſtituendis Galbæ honoribus, cenſuit Curtius Montanus, vt Piſonis quoque memoria celebraretur. Patres vtrumque iuſſere. de Piſone irritum fuit. Tum ſorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quique æra legum vetuſtate delapſa noſcerent, figerentque, & qui Faſtos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modumque publicis impenſis facerent. Redditur Tertio Iuliano prætura, poſtquam cognitus eſt ad Veſpaſianum confugiſſe. Gripho honor manſit. Repeti inde cognitionem inter Muſonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatuſque Publius, & Sorani manibus ſatisfactum. Inſignis publicâ ſeueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit. Iuſtum iudicium expleſſe Muſonius videbatur. Diuerſa fama Demetrio Cynicam ſectam profeſſo, quòd manifeſtum reum ambitioſiùs quàm honeſtiùs defendiſſet. [52] Ipſi Publio neque animus in periculis, neque oratio ſuppeditauit. Signo vltionis in accuſatores dato, petit à Cæſare Iunius Mauricus, vt commentariorum principalium poteſtatem ſenatui faceret, per quos noſceret, quem quiſque accuſandum popoſciſſet. Conſulendũ tali ſuper re Principem, reſpondit Senatus, inchoantibus primoribus, [53] iuſiurandũ concepit, quo certatim omnes magiſtratus, ceteri vt ſententiam

Senatus honores diſtribuit.

Domitianus Prætor.

Antonius Muciano ſuſpectus

Spei nouæ

Callidè eum exarmat.

Domitianus Patres benignè alloquitur.

Galbæ memoria reſtituta.

Leges & Faſti, reparata.

P. Celer damnatus.

Iurati patres à calumniâ se purgant.

rogabantur, *Deos teſtes aduocabant, nihil ope ſuâ factum quo cuiuſquam ſalus læderetur, neque ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepiſſe.* trepidis, & verba iuriſiurandi per varias artes mutantibus, quîs flagitij conſcientia inerat. Probabant religionem patres; periurium arguebant. Eaque velut cenſura, in Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum, & Ceſtium Seuerum acerrimè incubuit, crebris apud Neronem delationibus famoſos. Sariolenum & recens crimen vrgebat, quòd apud Vitellium molitus eadem foret. nec deſtitit ſenatus manus intentare Voculæ, donec curiâ excederet. Ad Pactium Africanum tranſgreſſi, eum quoque proturbant tamquam Neroni, [54] Scribonianos fratres concordiâ opibuſq; inſignes, ad exitium monſtrauiſſet. Africanus neque fateri audebat, neque abnuere poterat: in Vibium Criſpum, cuius interrogationibus fatigabatur, vltrò conuerſus, miſcendo quæ defendere nequibat, ſocietate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæque famam [55] Vipſanius Meſſalla adeptus eſt, nondum ſenatoriâ ætate, auſus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum, ſubuerſâ Craſſorum & Orphiti domus, in ſummum odium extulerat. [56] Sponte ex S. C. accuſationem ſubiiſſe iuuenis admodum, nec depellendi periculi, ſed in ſpem potentiæ videbatur. Et [57] Sulpicia Prætextata Craſſi vxor, quattuórque liberi, ſi cognoſceret ſenatus, vltores aderant. Igitur Meſſalla non cauſſam neque reum tueri, ſed periculis fratris ſemet opponens, flexerat quoſdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, cò vſque progreſſus, vt poſt cædem Galbæ, datam interfectori Piſonis pecuniam à Regulo, appetitum morſu Piſonis caput obiectaret. *Hæc certè*, inquit, *Nero non coëgit, nec dignitatem,* [58] *aut ſalutem illâ ſæuitiâ redemiſti. Sanè toleremus iſtorum defenſiones: qui perdere alios, quàm periclitari ipſi maluerunt. Te ſecurum reliquerat exſul pater, & diuiſa inter creditores bona, nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupiſceret Nero, nihil quod timeret. libidine ſanguinis, & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defenſionibus expertum, cæde nobili imbuiſti. cùm* [59] *ex funere reipublicæ, raptis conſularibus ſpolijs,* [60] *ſeptuagies ſeſtertio* dignatus, & ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, illuſtres ſenes, conſpicuas feminas eâdem ruinâ proſterneres: cùm ſegnitiam Neronis incuſares, quòd per ſingulas domos, ſeq; & delatores fatigaret. poſſe vniuerſum ſenatum vnâ voce ſubuerti. Retinete patres conſcripti, & reſeruate hominem tam expediti conſilij, vt omnis ætas inſtructa ſit: & quomodo ſenes noſtri, Marcellum, Criſpum, iuuenes, Regulum imitentur. Inuênit etiam æmulos infelix nequitia. quid ſi floreat vigeátque? Et quem adhuc quæſtorium offendere non audemus, prætorium & conſularem* viſuri ſumus? An Neronem, extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio ſuperſtites fuerunt: cùm interim inteſtabilior, & ſæuior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum: ea principis ætas, ea moderatio. Sed* [61] *diutiùs durãt exempla, quàm mores. Elanguimus P. C. nec iam ille ſenatus ſumus, qui occiſo Nerone, delatores & miniſtros, more maiorum puniendos flagitabat. Optimus eſt, poſt malum Principem, dies primus.* Tanto cum aſſenſu ſenatus auditus eſt Montanus, vt ſpem caperet Heluidius, poſſe etiam Marcellum proſterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orſus, qui perinde diues & eloquentiâ clarus, nulli vnquam ſub

Delatores propulſi.

Meſſalla Regulum eripere tentat.

Curtius eum premit.

* Fabrn. ſiginatus.

* Puto verius, auſurì

Et Senatum permouet. Heluidius iterum in Marcellum.

ſub Nerone periculum faceſſiſſet; crimine ſimul exemploque Eprium vrgebat, ardentibus patrum animis. quod vbi ſenſit [62] Marcellus, velut excedens curiâ: *Imus*, inquit, *Priſce, & relinquimus tibi ſenatum tuum: regna præſente Cæſare.* Sequebatur Vibius Criſpus: ambo infenſi, vultu diuerſo. Marcellus minacibus oculis, Criſpus renidens: donec accurſu amicorum, retraherentur. Cùm gliſceret certamen, hinc multi bonique, inde pauci & validi pertinacibus odiis tenderent; conſumtus per diſcordiam dies. Proximo ſenatu, inchoante Cæſare de abolendo dolore iráque, & priorum temporum neceſſitatibus, cenſuit Mucianus prolixè pro accuſatoribus. Simul eos qui cœptam, dein omiſſam actionem repeterent, monuit ſermone molli, & tamquam rogaret. Patres cœptam libertatem, poſtquam obuiam itum, omiſere. Mucianus ne ſperni ſenatus iudicium, & cunctis ſub Nerone admiſſis, data impunitas videretur: Octauium Sagittam, & Antiſtium Soſianum ſenatorij ordinis, egreſſos exſilium, in eaſdem inſulas redegit. Octauius, Pontiam Poſtumiam ſtupro cognitam, & nuptias ſuas abnuentem, impotens amoris interfecerat: Soſianus, prauitate morũ multis exitioſus. Ambo graui ſenatus conſulto damnati pulſique, quamuis conceſſo aliis reditu, in eâdem pœnâ retenti ſunt. Nec ideo lenita erga Mucianum inuidia. Quippe Soſianus ac Sagitta, viles, etiam ſi reuerterentur: accuſatorum ingenia, & opes, & exercita malis artibus potentia, timebantur Reconciliauit pauliſper ſtudia patrum; habita in ſenatu cognitio, ſecundùm veterem morem. [63] Manlius * Patricius ordinis ſenatorij, [64] pulſatum ſe in [65] coloniâ Senienſi, cœtu multitudinis, & iuſſu magiſtratuum querebatur. nec finem iniuriæ hîc ſtetiſſe: planctum, & lamenta, & ſupremorum imaginem præſenti ſibi circumdata: cum contumeliis & probris, quę in ſenatum vniuerſum iacerentur. Vocati qui arguebantur. Et cognitâ cauſsâ, in conuictos vindicatum. Additúmque S. C. quo Senienſium plebes modeſtiæ admoneretur. Iiſdem diebus Antonius Flamma Cyrenenſibus damnatur, lege repetundarum, & exſilio ob ſæuitiam. Inter quæ, militaris ſeditio propè exarſit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimiſſi, pro Veſpaſiano congregati: & lectus in eamdem ſpem è legionibus miles, promiſſa ſtipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem, ſine multâ cæde, pelli poterant. Ingreſſus caſtra Mucianus, quò rectiùs ſtipendia ſingulorum ſpectaret, ſuis cum inſignibus armíſque victores conſtituit, modicis inter ſe ſpatiis diſcretos. Tum Vitelliani, quos apud Bouillas in deditionem acceptos memorauimus, ceteríque per vrbem, & vrbi vicina conquiſiti, producuntur propè intecto corpore. Eos Mucianus diduci, & Germanicum Britannicumque militem, ac ſi qui aliorum exercituum, ſeparatim aſſiſtere iubet. Illos primus ſtatim aſpectus obſtupefecerat. cùm ex diuerſo, velut aciem telis & armis trucem; ſemet, clauſos nudóſque & illuuie deformes, aſpicerent. Vt verò huc illuc diſtrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tamquam eâ ſeparatione ad cædem deſtinarentur. [66] prenſare commanipularium pectora, ceruicibus innecti, ſuprema oſcula petere, ne deſererẽtur ſoli, neu in pari cauſsâ diſparem fortunam paterentur: modò Mucianum, modò abſentem Principem, poſtremùm

Sed memoria præteritorũ abolita.

Sagitta reiectus in exſilium:

Et Soſianus.

* Vat. Patruitus Punitiqui. Senatorem illuſerant.

Seditio pene noua.

Quam Mucianus comprimit.

Vitellianos produci iubet:

Illi fraudem & cædem timent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed confirmat Mucianus.

cælum ac deos obtestari. donec Mucianus, cunctos eiusdem sacramenti, eiusdem imperatoris milites appellans, falso timori obuiam iret. Namque & victor exercitus, clamore, lacrymas eorum iuuabat. Isque finis illâ die. Paucis pòst diebus, alloquentem Domitianum firmati iam excepere. Spernunt oblatos sibi agros, militiam & stipendia orant. Preces erant, sed quibus contradici non posset. igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iusta stipendia, dimissi cum honore, alij obculpam: sed carptim, ac singuli. quo tutissimo remedio, consensus multitudinis extenuatur. Ceterùm veráne pauperie, an vti videretur, actum in senatu, vt sexcenties sestertium à priuatis mutuum acciperetur. Præpositúsque ei curæ Poppæus Siluanus. nec multo pòst necessitas abiit, siue omissa simulatio. Abrogati inde, legem ferente Domitiano, consulatus quos Vitellius dederat. Funúsque censorium Flauio Sabino ductum: [67] magna documenta instabilis fortunæ, summáque etiam miscentis. Sub idem tempus L. Piso proconsul interficitur. eâ de cæde quàm verissimè expediam, si pauca suprà petiero, ab initio caussisque talium facinorum non absurda. Legio in Africâ auxiliáque, tutandis imperij finibus, sub diuo Augusto Tiberióque principibus, Proconsuli parebant. Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. [68] Silanum obtinentem Africam metuens, ablatam Proconsuli legionem, misso in eam rem legato tradidit. [69] æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis vtriusque mandatis, discordia quæsita auctáque. Prauo certamine, legatorum ius adoleuit, diuturnitate officij, vel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconsulum splendidissimus quisque, securitati magis quàm potentiæ consulebant. Sed tum legionem in Africâ regebat [70] Valerius Festus, sumtuosæ adolescentiæ, neque modica cupiens, sed affinitate Vitellij anxius. Is, crebris sermonibus, tentarítne Pisonem ad res nouas; an tentanti restiterit, incertum. quoniam secreto eorum nemo affuit, & occiso Pisone plerique ad gratiam interfectoris inclinauere. Nec ambigitur, prouinciam & militem, alienato erga Vespasianum animo fuisse. & quidam è Vitellianis vrbe profugi, ostentabant Pisoni nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipsius, & in pace suspectâ tutius bellum. Inter quæ Claudius Sagitta, [71] præfectus alæ Petrinæ, prosperâ nauigatione præuenit Papirium centurionem, à Muciano missum: asseuerauitq. mandata interficiendi Pisonis, centurioni data. Cecidisse Galerianum, consobrinũ eius generúmque. Vnam in audaciâ spem salutis. Sed duo itinera audendi, seu mallet statim arma, seu petitâ nauibus Galliâ, ducem se Vitellianis exercitibus ostenderet. Nihil ad ea motò Pisone, centurio à Muciano missus, vt portum Carthaginis attigit, magnâ voce, læta Pisoni omnia, tamquam Principi continuare: obuios & subitæ rei miraculo attonitos, vt eadem adstreperent, hortari. vulgus credulum, ruere in forum, præsentiam Pisonis exposcere. Gaudio clamoribúsq. cuncta miscebant, indiligentiâ veri, & adulandi libidine. Piso indicio Sagittæ, vel insitâ modestiâ, non in publicum egressus est, neque se studiis vulgi permisit. Centurionémque percontatus, postquam quæsitum sibi crimen cædémque comperit: animaduerti in eum iussit, haut perinde spe vitæ, quàm irâ in percussorem, quòd idem

Iterumq; in Prætorium accipit.

Pecunia conquisita.

De L. Pisonis cæde.

Inermis Proconsul Africæ factus.

Valerius Festus in eâ legatus.

Is Pisonem criminatur.

Centurio ad eadem eius missus.

Qui fraudi egit.

Piso eum interficit.

idem ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati sanguine manus, ad cædem proconsulis rettulisset. Anxio deinde edicto Carthaginensibus increpitis, ne solita quidem munia vsurpabat, clausus intra domum, ne qua motus noui caussa vel fortè oriretur. Sed vbi Festo consternatio vulgi, centurionis supplicium, veráque & falsa, more famæ, in maius innotuere; equites in necem Pisonis mittit. Illi raptim vecti, obscuro adhuc cœptæ lucis, domum proconsulis irrumpunt, districtis gladiis, & magna pars Pisonis ignari: quòd Pœnos auxiliares, Mauróſq; in eam cædem dilegerat. haut procul cubiculo, obuium fortè seruum, quis nam, & vbi esset Piso? interrogauere. Seruus, egregio mendacio, se Pisonem esse respondit: ac statim obtruncatur. nec multo pòst, Piso interficitur. Namque aderat, qui nosceret, Bebius Massa è procuratoribus Africæ: iam tunc optimo cuique exitiosus, & in caussas malorum quæ mox tulimus, sæpiùs rediturus. Festus Adrumeto, vbi speculabundus subsititerat, ad legionem tendit, præfectúmq. castrorum Cetronium Pisanum vinciri iussit, proprias ob simultates: sed Pisonis satellitem vocabat, militésque & centuriones quosdam punit, alios præmiis affecit. neutrum ex merito, sed vt oppressisse bellum crederetur. [72] Mox Ophensium Leptitanorúmq. discordias componit, quæ raptu frugum & pecorum inter agrestes, modicis principiis, iam per arma atque acies exercebantur. Nam populus Ophensis multitudine inferior, Garamantas exciuerat, gentem indomitam, & inter accolas latrociniis fecundam. Vnde arta Leptitanis res, latéque vastatis agris, intra mœnia trepidabant. donec interuentu cohortium alarúmque, fusi Garamantes, & recepta omnis præda, nisi quam vagi per inaccessa mapalium vlterioribus vendiderant. At Vespasiano post Cremonensem pugnam, & prosperos vndique nuntios, cecidisse Vitellium multi cuiusque ordinis pari audaciâ fortunáque hibernum mare aggressi nuntiauêre. Aderant legati regis Vologesi, [73] quadraginta Parthorum equitum millia offerentes. magnificum lætúmq. tantis sociorum auxilijs ambiri, neque indigere. Gratiæ Vologeso actæ, mandatúmq. vt legatos ad senatum mitteret, & pacem esse sciret. Vespasianus in Italiam resq. vrbis intẽtus, aduersam de Domitiano famam accipit: tãquam terminos ætatis, & concessa filio egrederetur. Igitur validissimam exercitus partem Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli perpetrãda. Titum, antequam digrederetur, multo apud patrem, sermone orasse dicebatur, ne criminantium nuntiis temerè accenderetur: integrúmq. se ac placabilem filio præstaret. *Non legiones, non classes, perinde firma imperij munimenta, quàm numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortunâ, cupidinibus aliquando, aut erroribus, imminui, transferri, desinere: suum cuique sanguinem indiscretum. sed maximè Principibus: quorum prosperis & alij fruantur, aduersa ad iunctissimos pertineant, ne fratribus quidem mansuram concordiam, ni pater exemplum præbuisset.* Vespasianus haut æquè Domitiano mitigatus, quàm Titi pietate gaudens, bono esse animo iubet, bellóque & armis rempublicam attollere: sibi pacem domúmque curæ fore. Tùm celerrimas nauium frumento onustas, sæuo adhuc mari committit. Quippe tanto discrimine vrbs nutabat, vt decem haut amplius dierum frumentum in hor-

Et plebem terret.

Festus ad eius cædem mittit.

Serui mira fides.

Festus & alios punit.

Ophenses. Leptitani. Garamantes.

Vespasiano nuncij de victoria.

Legati item à Partho.

Domitianus ei suspectus.

Mitigat Titus.

Frumentum Romam miss.

Quæ periclitabatur à fame.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Capitolium refectum.

in horreis fuerit, cùm à Vespasiano commeatus subuenere.[74] Curam resti tuendi Capitolij in[75] L. Vestinum confert, equestris ordinis virum, sed auctoritate famáque inter proceres. Ab eo contracti haruspices, monuere, vt reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, templum iisdem vestigiis sisteretur. nolle deos mutari veterem formam. Vndecimo kalendas Iulias, serenâ luce, spatium omne quod templo dicabatur, cinctum vittis coronísq.[76] Ingressi milites, quibus fausta* nomina,[77] felicibus ramis. dein virgines Vestales, cum pueris puellísq. patrimis matrimisque,[78] aquâ riuis & fontibus amnibúsque haustâ perluere. Tum Heluidius Priscus prætor, præeunte[79] Plauto Eliano pontifice,[80] lustratâ* boue tauríq. areâ, & super cespitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Miueruam, præsidésq. imperij deos precatus vti cœpta prosperarent, sedésque suas pietate hominum inchoatas, diuinâ ope attollerent, vittas quibus ligatus lapis innexique funes erant, contigit. Simul ceteri magistratus, & sacerdotes, & senatus, & eques, & magna pars populi, studio lætitiáque connixi, saxum ingens traxêre: passimq; iniectæ fundamentis argenti auríq. stipes, & metallorum primitiæ, nullis fornacibus victę, sed vt gignuntur. Prædixere haruspices, ne temeraretur opus saxo auróve in aliud destinato. Altitudo ędibus adiecta. Id solum religio annuere. & prioris templi magnificentiæ defuisse creditum, quo tanta vis hominum retinenda erat. Auditâ interim per Gallias Germaniásq. morte Vitellij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omissâ dissimulatione, in populum Romanum ruere: Vitellianæ legiones externum seruitium, quàm Imperatorem Vespasianum malle. Galli sustulerant animos, eandem vbique exercituum nostrorum fortunam rati. vulgato rumore, à Sarmatis Dacisque Mœsica ac Pannonica hiberna circumsideri, paria de Britanniâ fingebantur. Sed nihil æquè, quàm incendium Capitolij, vt finem imperij adesse crederent, impulerat. Captam olim à Gallis vrbem; sed integrâ Iouis sede, mansisse imperium. Fatali nunc igne, signum cælestis iræ datum. & possessionem rerum humanarum Transalpinis gentibus portendi, superstitione vanâ Druidæ canebant. Incessérátque fama, primores Galliarum ab Othone aduersus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse, ne deessent libertati, si populum Romanum continua bellorum ciuilium series & interna mala fregissent. Ante Flacci Hordeonij cædem, nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, commeauere nuntij inter Ciuilem Classicúmq, præfectum alæ Treuerorum. [81] Classicus, nobilitate opibúsque, *anteibat alios. Regium illi genus, & pace bellóq. clara origo.[82] Ipse, è maioribus suis, hostis populi Rom. quàm socius iactabat. Miscuere sese Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor, ripæ Rheni à Vitellio præfectus: Sabinus, super insitam vanitatem, falsæ stirpis gloriâ incendebatur, proauiam suam diuo Iulio per Gallias bellanti, corpore atque adulterio placuisse. Hi secretis sermonibus, animos ceterorum scrutari. vbi, quos idoneos rebantur, cõscientiâ obstrinxere, in colonià Agrippinensi, in domum priuatam conueniunt. nam publicè, ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Vbiorum, Tungrorúmque. Sed plurima vis penes Treueros, ac

Quo ritu, quáq; cerimoniâ Vuge, omina

*Quâ prece? * Lege, suouetaurilibus*

Aurum & argentũ rude iniectum.

Altius id extructum.

In Germaniâ acriores turbæ.

Et arrecti hostes, ob incendium Capitolij.

Fœdus Ciuilis cum quibusdam Gallis.

**Vat. ante alios*

Cum Treueris primò.

Qui in Vbiis consultant.

Lingonas. Nec tulere moras consultandi, certatim proclamant, *Furere discordiis populum Rom. cæsas legiones, vastatam Italiam, capi cùm maximè vrbem, omnes exercitus suis quemque bellis distineri. si alpes præsidiis firmentur: coalitâ libertate, dispectura Gallias, quem virium suarum terminum velint.* Hæc dicta pariter, probatáque. de reliquiis Vitelliani exercitus dubitauere. Plerique interficiendos censębant, turbidos, infidos, sanguine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi: ne sublatâ spe veniæ, pertinaciâ accenderentur. Alliciendos potiùs in societatem. legatis tantùm legionum interfectis, ceterum vulgus conscientiâ scelerum, & spe impunitatis, facilè accessurum. Ea primi concilij forma. missíq; per Gallias concitores belli. Simulatum ipsis obsequium, quò incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nuntiarent. Sed vires ad coercendum deerant, infrequentibus infidisq; legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hostes, optimum è præsentibus ratus, mutuâ dissimulatione, & iisdem quibus petebatur artibus grassari, in coloniam Agrippinensem descendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus perfugit, pollicitúsque, si præsidium daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad societatem Romanam retracturum: acceptâ peditum equitúmque modicâ manu, nihil apud Batauos ausus, quosdam Neruiorum Bethasiorúmque in arma traxit. Et furtim magis, quàm bello, Caninefates Marsacósque incursabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hostem contendit. Nec procul Veteribus aberat. cùm Classicus ac Tutor per speciem explorandi prægressi, cum ducibus Germanorum pacta firmauere. Tumque primùm discreti à legionibus, proprio vallo castra sua circumdant, obtestante Voculâ, [83] *Non adeò turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt Treueris etiam Lingonibúsque desperatui sit. Superesse fidas prouincias, victores exercitus, fortunam imperij, & vltores deos. Sic olim, Sacrouirum & Aeduos; nuper, Vindicem Galliásque singulis prœliis concidisse. Eadem rursus numina, eadem fata, ruptores fœderum exspectarent. Melius diuo Iulio, diuóque Augusto notos eorum animos. Galbam, & infracta tributa, hostiles spiritus induisse. Nunc hostes, quia molle seruitium: cùm spoliati exutiq; fuerint, amicos fore.* Hæc ferociter locutus, postquam perstare in perfidiâ Classicum Tutorémq; videt; verso itinere, Noueśium concedit. Galli, duûm millium spatio distantibus campis, consedêre. Illuc commeantium centurionum militúmq; emebantur animi: vt (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba iurarent, pignúsque tanti sceleris, nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quamquam plerique fugam suadebant, audendum ratus, vocatâ concione, in hunc modum disseruit. *Numquam apud vos verba feci, aut pro vobis solicitior, aut pro me securior. Nam mihi exitium parari, libens audio: mortémque [84] in tot malis hostium vt finem miseriarum exspecto. Vestri me pudet miserétque, aduersus quos non prœlium & acies parantur. id enim fas armorum, & ius hostium. bellum cum populo Romano vestris semanibus gesturum, Classicus sperat: imperiúmque & sacramentum Galliarum ostentat. Adeò nos, si fortuna in præsens virtúsque deseruit, etiam vetera exempla deficiunt, quoties Romanæ legiones perire præoptauerunt, ne*

Desciunt à Romanis.

De legionibus deliberant.

Ad reliquos Gallos missi tunt: Vocula resciscit, nec punire audet.

Claudius Labeo aliquid pro Romanis tentat.

Treueri & Lingones palàm deficiũt. Vocula increpat.

Et Noueśium abit.

Galli Romanos ipsos ad se alliciunt.

Vocula detortari conatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt, ne loco pellerentur? socÿ sape nostri, exscindas vrbes suas, seq; cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt, neque aliud pretium exitus, quàm fides famáque. Tolerant cùm maximè inoptam obsidiúmq. apud Vetera legiones, nec terrore aut promissis demouentur. Nobis, super arma & viros, & egregia castrorum munimenta, frumentum & commeatus quamuis longo bello pares. [85] *Pecunia nuper etiam donatiuo suffecit: quod siue à Vespasiano, siue à Vitellio datum interpretari mauultis, ab Imperatore certè Romano accepistis. Tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, fuso toties hoste, si paretis aciem, indignum id quidem. Sed est vallum murique, & trahendi arbes, donec è proximis prouinciis auxilia exercitúsque concurrant. Sanè ego displiceam. Sunt alij legati, tribuni, centurio denique, aut miles. ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur, vobis satellitibus, Ciuilem & Classicum Italiam inuasuros. An si ad mœnia vrbis Germani Gallíq. duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitÿ imagine. Tutori Treuero agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorum cateruas supplebitis? quis deinde sceleris exitus? cùm Romanæ legiones contrà direxerint: transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus, inter recens & vetus sacramentum inuisi deis errabitis? Te Iupiter optime maxime, quem per octingentos viginti annos, tot triumphis coluimus; te Quirine Romanæ parens vrbis, precor veneróq;, vt* [86] *si vobis non fuit cordi, me duce hæc castra incorrupta & intemerata seruari: at certè pollui fœdariq; à Tutore & Classico, ne sinatis. Militibus Romanis, aut innocentiam detis, aut maturam, & sine noxâ pœnitentiam.* Varie excepta oratio inter spem metúmque ac pudorem. Digressum Voculam, & de supremis agitantem, liberti seruiq; prohibuêre fœdissimam mortem sponte præuenire. Et Classicus, misso Æmilio Longino desertore primæ legionis, cædem eius maturauit. Herennium & Numisium legatos, vinciri satis visum. Dein sumtis Romani imperij insignibus, in castra venit. Nec illi, quamquam ad omne facinus durato, verba vltrà suppeditauere, quàm vt sacramentum recitaret. Iurauere qui aderant, pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ, altis ordinibus; ceteros, vt quisque flagitium nauauerat, præmiis attollit. Diuisæ inde inter Tutorem & Classicum curæ. Tutor, validâ manu circumdatos Agrippinenses, quantúmq. militum apud superiorem Rhenum ripam, in eadem verba adigit. Occisis Magontiaci tribunis, pulso castrorum præfecto, qui detractauerant, Classicus corruptissimum quemque è deditis pergere ad obsessos iubet, veniam ostentantes si præsentia sequerentur. aliter, nihil spei. Famem, ferrúmque, & extrema passuros. Adiecere qui missi erant, exemplum suum. Obsessos hinc fides, inde egestas, inter deeus ac flagitium distrahebant. Contantibus solita insolitaque alimenta deerant; absumtis iumentis equisque, & ceteris animalibus, quæ profana fœdáque in vsum necessitas vertit. Virgulta postremò & stirpes & internatas saxis herbas vellentes, miseriarum patientiæque documentum fuêre: donec egregiam laudem, fine turpi macularent, missis ad Ciuilem legatis vitam orantes. Neque antè preces admissæ, quàm in verba Galliarum iurarent. Tum pactus prædam castrorum, dat custodes, qui pecuniam, calones, sarcinas retentarent, ac qui ipsos leues abeuntes prosequerentur. Ad quintum ferè lapidem coorti*

Nec proficit multum.

Classici operâ obtinetur.

Legati alij vinciuntur.

Romani Gallis iurant.

Tutor Agrippinenses eôdem adigit.

Obsessi in Veteribus solicitantur.

Quos fames premit.

Et ad pactionem perpelluntur.

orti Germani, incautum agmen aggrediuntur. Pugnacissimus quisque in vestigio; multi, palantes occubuêre. Ceteri retrò in castra profugiunt, querente sanè Ciuile & increpante Germanos, tamquam fidem per scelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere sæuientes nequiuerit, parum affirmatur. Direptis castris, faces iniiciunt. Cunctósque qui prælio superfuerant, incendium hausit. [87] Ciuilis, barbaro voto, post cœpta aduersus Romanos arma, propexum rutilatúmq. crinem, patratâ demum cæde legionum, deposuit. & ferebatur paruulo filio, quosdam captiuorum, sagittis iaculisq. puerilibus figendos, obtulisse. Ceterùm neque se, neque quemquam Batauum, in verba Galliarum adegit: fisus Germanorum opibus; & si certandum aduersus Gallos de possessione rerum foret, inclytus famâ, & potior. Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona missus Velledæ. Ea virgo nationis Bructerq;, latè imperitabat: vetere apud Germanos more, quo pleraque feminarum fatidicas, & augescente superstitione arbitrentur deas. Túncque Velledæ auctoritas adoleuit. nam prosperas Germanis res, & excidium legionum prædixerat. Sed Lupercus, in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorúmque in Galliâ geniti, reseruantur, pignus societatis: Cohortium, alarum, legionum, hiberna, subuersa crematáque: iis tantùm relictis, quæ Magontiaci, ae Vindonissæ sita sunt. Legio XIII. cum auxiliis simul deditis, à Nouesio in coloniam Treuerorum transgredi iubetur, præfinitâ die intra quam castris excederet. Medium omne tempus, per varias curas egêre. ignauissimus quisque, cæsorum apud Vetera exemplo, pauentes; melior pars, rubore & infamiâ, quale illud iter, quis dux viæ, & omnia in arbitrio eorum, quos vitæ necisque dominos fecissent. Alij, nullâ dedecoris curâ, pecuniam aut carissima sibimetipsi circumdare: quidam expedire arma, telísque tamquam in aciem accingi. [88] Hæc meditantibus, aduênit proficiscendi hora, exspectatione tristior. Quippe intra vallum, deformitas haut perinde notabilis: detexit ignominiam campus, & dies. [89] Reuulsæ imperatorum imagines, *innexa signa, fulgentibus hinc inde Gallorũ vexillis, silens agmen, & velut longæ exsequiæ. Dux Claudius Sanctus effosso oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, postquam, desertis Bonnensibus castris, altera se legio miscuerat. Et vulgatâ captarum legionum famâ, cuncti qui paullo antè Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectisque, & vndique effusi, insolito spectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium insultantis vulgi. spretisque Sancti promissis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac fortè obuio interfectore Voculæ Longino, coniectis in eum telis, initium exsoluendæ in posterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuerorum considunt. Ciuilis & Classicus rebus secundis sublati, an Coloniam Agrippinensem diripiendam exercitibus suis permitterent, dubitauere. Sæuitiâ * ingenirâ & cupidine prædæ, ad excidium ciuitatis trahebantur. obstabat ratio belli, & nouum imperium inchoantibus vtilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit; quòd filium eius primo rerum motu in coloniâ Agrippinẽsi deprehensum, honoratè custodierant. Sed Transrhenanis gentibus inuisa ciuitas, opulen-*

Abeuntes Germani præter fas eduntur.

Ciuilis crinẽ ponit, voti damnas.

Sæuitia eius.

Turpi & tristi agmine.

Cod. regius, in horâ Claudius Sanctus dicit.

Illuditur à vulgo.

Alauna abit, & se vindicat.

Agrippinensis colonia in ancipiti.

Ex Vet. scribo, ingenij Sed fatuus

eam seruat.

Germanis valde inuisa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

opulentiâ auctúque. Neque alium finem belli rebantur, quàm si promiscua ea sedes omnibus Germanis foret: aut disiecta, Vbios quoque dispersisset. Igitur Tencteri, Rheno discreta gens, missis legatis, mandata apud concilium Agrippinensium edi iubent. quæ, ferocissimus è legatis, in hunc modum protulit. *Redisse vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus deis, sed præcipuo deorum Marti grates agimus: vobis q; gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cælum quodammodo ipsum, clauserat Romani: vt colloquia congressusq; nostros arcerent: vel, quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi, sub custode & pretio coiremus. Sed vt amicitia societásque nostra in æternum rata sint: postulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta seruitij, detrahatis. etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliuiscuntur. Romanos omnes, in finibus vestris, trucidetis. haut facilè libertas, & domini miscentur. Bona interfectorum, in medium cedant: ne quis occulere quidquam, aut segregare caussam suam possit. Liceat nobis vobisque vtramque ripam colere, vt olim maioribus nostris.* [90] *quomodo lucem noctemq; omnibus hominibus; ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Instituta cultúmque patrium resumite,* [91] *abruptis * voluptatibus, quibus Romani plus aduersus subiectos, quàm armis valent. sincerus & integer, & seruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut aliis imperitabitis.* Agrippinenses, sumto consultandi spatio, quando neque subire conditiones metus futuri, neque palàm aspernari conditio præsens sinebat, in hunc modum respondent. *Quæ prima libertatis facultas data est, auidiùs quàm cautiùs sumsimus, vt vobis ceteri sque Germanis consanguineis nostris tungeremur. Muros ciuitatis, congregantibus se cum maximè Romanorum exercitibus, augere nobis, quàm diruere tutius est. Si qui ex Italiâ aut prouinciis alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellum absumsit: vel in suas quisque sedes refugêre.* [92] **Eductis olim, & nobiscum per connubium sociatis, quiq; mox prouenêre, hæc patria est. Nec vos adeò iniquos existimamus, vt interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros velitis. Vectigal & onera commerciorum, resoluimus. Sint transitus incustoditi. sed diurni & inermes: donec noua & recentia iura,* [93] *in vetustatem consuetudine vertantur. Arbitrum habebimus Ciuilem & Velledam, apud quos pacta sancientur.* Sic lenitis Tencteris, legati ad Ciuilem & Velledam missi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinensium perpetrauere. Sed coràm adire, alloquíq; Velledam negatum. Arcebantur aspectu, quò venerationis plus inesset. [94] Ipsa editâ in turre. dilectus è propinquis, consulta responsaque, vt internuntius numinis, portabat. Ciuilis societate Agrippinensium auctus, proximas ciuitates affectare, aut aduersantibus bellum inferre statuit. Occupatísque Sunicis, & iuuentute eorum per cohortes compositâ: quominus vltrà pergeret, Claudius Labeo Bethasiorum Tungrorúmque & Neruiorum tumultuariâ manu restitit. fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat. Pugnabaturque in angustiis ambiguè, donec Germani tranantes, terga Labeonis inuasere. Simul Ciuilis, ausus an ex composito, intulit se agmini Tungrorum, & clarâ voce, *Non ideo*, inquit, *bellum sumsimus, vt Batani & Treueri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia, accipite societatem. transgredior ad vos,* [95] *seu me ducem, seu militem mauultis.*

B quis Tencteri Vbios adeunt.

Horridè affantur.

**Vulgò, vitigabbm,*

Vbij ambiguè & callidè respondent.

** Deductis*

Vellede auctoritas:

Eiusq; fastidium.

Labeo oppouit se Ciuili.

Sed vincitur.

mauultis. Mouebatur vulgus, condebántque gladios; cùm Campanus, ac Iuuenalis, ex primoribus Tungrorum, vniuersam ei gentem dedidêre. Labeo, antequam circumueniretur, profúgit. Ciuilis Bethasios quoque ac Neruios in fidem acceptos, copiis suis adiunxit: ingens rerum, perculsis ciuitatum animis, vel sponte inclinantibus. Interea [96] Iulius Sabinus, [97] proiectis fœderis Romani monumentis, Cæsarem se salutari iubet: magnámque & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detractauêre certamen. Fortuna melioribus affuit. [98] Fusi Lingones. Sabinus festinatum temerè prœlium, pari formidine deseruit. Vtque famam exitij sui faceret, villam in quam perfugerat, cremauit. illic voluntariâ morte interisse creditus. Sed quibus artibus latebrísque, vitam per nouem mox annos traduxerit, simul amicorum eius constantiam, & [99] insigne [100] Epponinæ vxoris exemplum, suo loco reddemus. Sequanorum prosperâ acie, belli impetus stetit. Respiscere paullatim ciuitates, fásq; & fœdera respicere, principibus Remis: qui per Gallias edixere, vt missis legatis in commune consultarent, libertas an pax placeret. At Romæ cuncta in deterius audita Mucianum angebant. [101] * Nequaquam egregij duces, iam enim Gallum Annium & [102] Petilium Cerialem dilegerat, * summam belli parum tolerare. Nec relinquenda vrbs, sine rectore. & Domitiani indomitæ libidines timebantur: suspectis, vti diximus, Primo Antonio, Varóque Ario. Varus prætorianis præpositus, vim atque arma retinebat. Eum Mucianus pulsum loco, ne sine solatio ageret, annonæ præfecit. Vtque Domitiani animum, Varo haut alienum, delineret: Arretinum Clementem, domui Vespasiani per affinitatem innexum, & gratissimum Domitiano, prætorianis præposuit, patrem eius sub Caio Cæsare egregiè functum eâ curâ dictitans. Lætum militibus idem nomen. atque [103] ipsum quamquam senatorij ordinis ad vtraque munia sufficere. Assumuntur è ciuitate clarissimus quisque, & alij per ambitionem. Simul Domitianus Mucianúsque accingebantur, dispari animo, ille, spe ac iuuentâ properus; hic, moras nectens, quîs flagrantem retineret, ne ferociâ ætatis, & prauis impulsoribus si exercitum inuasisset, paci bellóque malè consuleret. Legiones victrices VI. & XVIII. Vitellianarum vnaetvicesima, è recens conscriptis secunda, Peninis Octauianisq. alpibus, pars monte Graio, traducuntur. XIIII. legio è Britannia, III ac prima ex Hispaniâ accitæ. Igitur venientis exercitus famâ, & suopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenere. Treuerorum legatio illic opperiebatur, acerrimo instinctore belli Tullio Valentino. Is meditatâ oratione, cuncta magnis imperiis obiectari solita, contumeliásq. & inuidiam in populum Romanum effudit: turbidus miscendis seditionibus, & plerisque gratus vecordi facundiâ. At Iulius Auspex è primoribus Remorum, vim Romanam, pacísque bona dissertans, & sumi bellum etiam ab ignauis, strenuissimi cuiusque periculo geri, iámque super caput legiones: sapientissimum quemque reuerentiâ fidéque, iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, consilium Auspicis sequebantur. Cõstat obstetisse Treueris Lingonibúsque apud Gallias, quòd Vindicis motu

Tungri deduntur.

Bethasij, & Neruij.

Sabini varietas, qui Cæsarē se fecit.

Sequanos inuadit.

Fugit, latet.

Concilium Galliarum, super summa rei.

**Nec, quamquam*

** Farn. summa*

Varo præfectura Prat. adempta.

Clementi data.

Domitianus vnà cũ Mutiano ad bellũ expediunt.

Legiones contrahunt.

Remis deliberant Galli.

Tullius in arma eos trahit.

Iulius retinet.

Vide per deũ, quæ in plurium imperio eueniant.

cum Verginio steterant. Deterruit plerosque prouinciarum æmulatio, quod bello caput? vnde ius auspicium q̃ peteretur? quam, si cuncta prouenissent, sedem imperio legerent? Nõdum victoria, iam discordia erat: aliis fœdera, quibusdam opes virésque, [104] aut vetustatem originis, periurgia iactantibus. Tædio futurorum, præsentia placuere. Scribuntur ad Treueros epistolæ, nomine Galliarum, vt abstinerent armis; impetrabilem venią, & paratis deprecatoribus ignoscerent. Restitit idem Valentinus, obstruxitq; ciuitatis suæ aures, haut perinde instruendo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treueri neque Lingones, ceteræue rebellium ciuitates, pro magnitudine suscepti discriminis agere. Ne duces quidem, in vnum consulere. Sed Ciuilis, auia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonem capere, aut extrudere emittit. Classicus, segne plerumq; otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit superiorem Germaniæ ripam, & [105] arduas alpium prætidiis claudere. Atq; interim vnaetvicesima legio Vindonissâ, Sextilius Felix cum auxiliariis cohortibus per Rhętiam irrupêre. Accessit ala Singularium, excita olim à Vitellio, deinde in partes Vespasiani transgressa. Præerat Iulius Briganticus, sorore Ciuilis genitus, vt fermè acerrima proximorum odia sunt, inuisus auunculo infensúsque. Tutor, Treuerorum copias, recẽti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, veterano pedite atq; equite firmauit, corruptis spe, aut metu subactis legionariis. qui primò cohortem prænãssam à Sextilio Felice, interficiunt. mox vbi duces exercitúsq. Romani propinquabant, honesto transfugio redire: secutis Trubocis, Vangionibusq; & Caracatibus. Tutor, Treueris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium contendit, fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. sed incursu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto vado, proditus fusúsque. Hâc clade, perculsi Treueri. & plebes omissis armis, per agros palatur. quidam principum, vt primi posuisse bellum viderentur, in ciuitates quæ societatem Romanam nõ exuerant, perfugerunt. Legiones à Nouesiũ Bonnaq. in Treueros, vt suprà memorauimus, traductæ, se ipsas in verba Vespasiani adigunt. Hæc Valentino absente gesta. qui vbi aduehitabat furens, cunctaq. rursus in turbas & exitium conuersurus: legiones in Mediomatricos, sociam ciuitatem, abscessere. Valentinus ac Tutor, in arma Treueros retrahunt: occisis Herennio ac Numisio legatis, quo minore spe veniæ cresceret vinculum sceleris. Hic belli status erat, cùm Petilius Cerialis Magontiacum venit. eius aduentu, erecte spes. Ipse pugnæ auidus, & contemnendis quàm cauendis hostibus melior, ferociâ verborum militem incendebat: vbi primùm congredi licuisset, nullam prœlio moram facturus. Dilectus per Galliam habitos, in ciuitates remittit, ac nuntiare iubet sufficere imperio legiones, socij ad munia pacis redirent, securi velut confecto bello, quod Romanæ manus excepissent. Auxit ea res Gallorum obsequium. nam receptâ iuuentute, faciliùs tributa toleraũêre, proniores ad officia quòd spernebãtur. At Ciuilis & Classicus, vbi pulsum Tutorem, cæsos Treueros, cuncta hostibus prospera accepêre: trepidi ac properantes, dum dispectas suorum copias conducunt, crebris interim nuntiis Valentinum monuêre, ne summæ rei peri-

Galli Romanum iugum præferunt.

Interea hostes segniter agunt.

Romani vndique irrumpunt.

Iulius Briganticus proditi.

Legionarij Treueros deserunt: Aliíq; plures.

Tutor victus.

Perculsi Treueri.

Tamen iterũ animos & arma recipiũt.

Cerialis ingenium.

Ciuilis & Classicus accelerant.

culum faceret. Eo rapidius Cerialis, missis in Mediomatricos, qui breuiore cursu tenere legiones in hostem verterent, contracto, quod erat militum Magontiaci, quantúmque secum transuexerat, tertius castris [105] * Rigodulum venit, quem locum, magnâ Treuerorum manu, Valentinus insederat, montibus aut Mosellâ amne septum. & addiderat fossas, obicésque saxorum. Nec detrectârе ea munimenta Romanum ducem, quo minus peditem perrumpere iuberet; equitum aciem, in collem erigeret; sprẽto hoste, quem temerè collectum, haut ita loco iuuarũ, vt non plus suis in virtute foret. Paulum moræ in ascensu, dum missilia hostium præuehuntur. Vt vẽtum ad manus; deturbati, ruinæ modo, præcipitantur. Et pars equitum, æquioribus iugis circumuecta, nobilissimos Belgarum, in quîs ducem Valentinum, cepit. Cerialis, postero die, coloniam Treuerorum ingressus est, auido milite eruendæ ciuitatis. *Hanc esse Classici, hanc Tutoris patriam, horum scelere, clausas cæsasq; legiones. Quid tantum Cremonam meruisse, quam è gremio Italiæ raptam, quia vnius noctis moram victoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram sedem, spolis exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret prædã in fiscum. Ipsis sufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot castrorum excidia penſarentur.* [107] Cerialis metu infamię, si licentiâ sæuitiáq; imbuere militem crederetur, pressit iras. & paruere; posito ciuili bello ad externa modestiores. Conuertut inde animos, accitarum è Mediomatricis legionum miserabilis aspectus. Stabant conscientiâ flagitij mœstæ, fixis in terram oculis. Nulla inter coëuntes exercitus consalutatio. neque solantibus hortantibúsve respõsa dabant, abditi per tentoria, & lucem ipsam vitantes. nec perinde periculum aut metus, quàm pudor ac dedecus obstupefecerat: attonitis etiam victoribus, qui vocem precésq. adhibere non ausi, lacrymis ac silentio veniam poscebant. donec Cerialis mulceret animos, fato acta dictitans, quæ militum ducúmve discordiâ, vel fraude hostium euenissent. Primum illum stipendiorum & sacramenti diem haberent: priorum facinorum neque Imperatorem, neque se meminisse. Tunc recepti in eadem castra, & edictum per manipulos, ne quis in certamine iurgióve seditionem aut cladem commilitoni obiectaret. Mox Treueros ac Lingonas, ad concionem vocatos, ita alloquitur. *Neque ego vnquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem armis affirmaui. Sed quia apud vos verba plurimùm valent, bonáque ac mala non suâ naturâ, sed vocibus seditiosorum æstimantur: statui pauca disserere, quæ profligato bello, vtilius sit vobis audisse, quàm nobis dixisse. Terram vestram, ceterorúmque Gallorum, ingressi sunt duces Imperatorésque Romani, nullâ cupidine, sed maioribus vestris inuocantibus, quos discordiæ vsque ad exitium fatigabant. & accîti auxilio Germani, socios pariter atque hostibus seruitutem imposuerant. Quot prœlijs aduersus Cimbros Teutonósque, quantis exercituum nostrorum laboribus, quó ve euentu Germanica bella tractauerimus, satis * clarum. Nec ideò Rhenum insedimus, vt* [108] *Italiam tueremur: sed ne quis alius Ariouistus, regno Galliarum potiretur. An vos cariores Ciuili Batauísq; & Transrhenanis gentibus creditis, quàm maioribus eorum patres auiq; vestri fuerunt? Eadem semper causſa Germanis transcendendi in Galliãs, libido atque auaritia, & mutandæ sedis amor:*

Sed prælium Cerialis.

Vo. Ridogutinum

Valentinum inuadit.

Aliosfugat

Ipsum capit.

Treueris exitium imminebat.

Sed Cerialis discussit.

Legiones nuper deditæ

Veniam impetrant.

Cauetur ne quis infamiæ.

Cerialis, ita me Deus, facunda & sapiens oratio.

Vt re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt relictis paludibus & solitudinibus suis, fecundissimum hoc solum, vosq; ipsos possiderent. Ceterùm libertas, & speciosa nomina praetexantur. nec quisquam alienum seruitium, & dominationem sibi concupiuit, vt non eadē ista vocabula vsurparet. Regna bellaq; per Galliās semper fuere, donec in nostrū ius concederetis. Nos, quamquam totiens lacessiti, iure victoriae id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium, sine armis; neque arma, sine stipendiis, neque stipendia, sine tributis haberi queunt. Cetera in communi sita sunt. Ipsi plerumque legionibus nostris praesidetis: ipsi has aliasque prouincias regitis. Nihil separatum, clausúmve. Et[108] *laudatorum Principum vsus ex aequo, quamuis procul agentibus: saeui proximis ingruunt.*[109] *quomodò sterilitatem, aut nimios imbres, & ceteras naturae mala; ita luxum, vel auaritiam dominantium tolerare. Vitia erunt, donec homines. sed neque haec continua; & meliorum interuentu pensantur. nisi forte Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperium speratis: aut minoribus quàm nunc tributis, parabuntur exercitus, quibus Germani Britanniq; arceantur. Nam*[110] *pulsis (quod dij prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter se gentium exsistent? Octingentorum annorum fortunâ disciplinaq;, compages haec coaluit: quae conuelli, sine exitio conuellentium, non potest. Sed vobis maximum discrimen, penes quos aurum & opes, praecipuae bellorum causſae. Proinde pacem & vrbem, quam victi victorésque eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant vos vtriusque fortunae documenta, ne contumaciam cum pernicie, quàm obsequium cum securitate malitis.* Tali oratione grauiora metuenteis composuit, erexitque. Tenebantur victore exercitu Treueri, cùm Ciuilis & Classicus misere epistolas ad Cerialem, quarum haec sententia fuit. Vespasianum, quamquam *nuntios occultarent, excessisse vitâ: Vrbem atque Italiam, interno bello consumtam. Muciani & Domitiani, vana & sine viribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit, ipsos finibus ciuitatum suarum contentos: si praelium malleт, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Classico nihil: eum qui attulerat ipsas epistolas, ad Domitianum misit. Hostes diuisis copiis aduenere vndique. Plerique culpabant Cerialem passum iungi, quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossâ vallóq; circumdedit: quis temerè antea intutis confederat. Apud Germanos, diuersis sententiis certabatur. Ciuilis opperiendas Transrhenanorum gentes, *Quarum terrore fracta Po. Ro. vires obtererentur. Gallos quid aliud quàm praedam victoribus? & tamen quod roboris sit, Belgas, secum palàm, aut voto stare:* Tutor cōtatione crescere rem Romanam affirmabat, coëuntibus vndique exercitibus. *Transiectam à Britanniâ legionem: accitas ex Hispaniâ: aduentare ex Italiâ: nec subitum militem, sed veterem, expertúmque belli. Nam Germanos, qui ab ipsis sperentur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere. Pecuniámque ac dona, quis solis corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeò in arma promtum, vt non idem pretium quietis quàm periculi malit. quòd si statim congrediamur, nullas esse Ceriali, nisi ex reliquiis Germanici exercitus, legiones, fœderibus Galliarum obstrictas. Idq; ipsum, quòd inconditam nuper Valentini manum contra spem suam fuderint, alimentum illis ducique temeritatis. Ausuros rursus, venturósq; in manus, non imperiti adolescentuli verba & conciones, quàm ferrum & arma meditan-*

Treueris ignotum.

*Farn. nuncij quod probo.

Ciuilis & Classicus adueneré.

Ille pugnam differri censet.

Tutor maturat.

meditantis, sed Ciuilis & Classici: quos vbi aspexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemq;, ac totiens captis precariam vitam, neque Treueros, aut Lingonas benevolentiâ contineri: nesumturos arma, vbi metus abscesserit. Diremit consiliorum diuersitatem, approbatâ Tutoris sententiâ Classicus. statimque exsequuntur. Media acies Vbiis Lingonibúsque data, dextro cornu cohortes Batauorum, sinistro Bructeri Tenctique. pars montibus, alij viam inter Mosellámque flumen, tam improuisi assiluêre, vt in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul, vincique suos audierit, increpans pauorem nuntiantium, donec vniuersa clades in oculis fuit. Perrupta legionum castra, fusi equites: Medius Mosellae pons, qui vlteriora Coloniae annectit, ab hostibus insessus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens, intecto corpore promtus inter tela, felici temeritate, & fortissimi cuiusque accursu, reciperatum pontem lectâ manu firmauit. Mox in castra reuersus, palantes captarum apud Nouesium Bonnámque legionum manipulos, & ratum apud signa militem, ac propè circumuentas aquilas videt. Incensus irâ, *Non Flaccum*, inquit, *Non Voculam deseritis. Nulla hîc proditio. neque aliud excusandum habeo, quàm quòd*[111] *vos Gallici fœderis oblitos* [*praedixerim,] memoriam Romani sacramenti tenere credidi. *Annumerabor Numisiis & Herennijs; vt omnes legati vestri, aut militum manibus, aut hostium ceciderint.*[112] *Ite, nuntiate Vespasiano, vel quod propius est Ciuili & Classico, relictum à vobis in acie ducem. venient legiones, quae neque me inultum, neque vos impunitos patiantur.* Vera erant. & à tribunis praefectísque eadem ingerebantur. Consistunt per cohortes, & manipulos. neque enim poterat patescere acies effuso hoste, & impedientibus tentoriis sarcinisque, cùm intra vallum pugnaretur. Tutor, & Classicus, & Ciuilis, suis quisque locis pugnam ciebant: Gallos pro libertate, Batauos pro gloriâ, Germanos ad praedam instigantes. Et cuncta pro hostibus erant. donec legio vicesima prima, patentiore quàm ceteraе spatio conglobata, sustinuit ruentes; mox impulit. Nec sine ope diuinâ, mutatis repentè animis, terga victores vertêre. Ipsi territos se cohortium aspectu ferebant, quae primo impetu discectae, summis rursus iugis congregabantur, ac speciem noui auxilij fecerant. Sed obstitit vincentibus prauum inter ipsos certamen, hoste omisso spolia consectandi. Cerialis, vt incuriâ propè rem afflixit, ita constantiâ restituit. Secutúsq; fortunam, castra hostium eodem die capit exscindítque. Nec in longum quies militi data. Orabāt auxilium Agrippinenses, offerebántq; vxorem ac sororem Ciuilis, & filiam Classici, relicta sibi pignora societatis. Arq; interim dispersos in domibus Germanos trucidauerant. Vnde metus & iustae preces inuocantium, antequàm hostes reparatis viribus, ad spem, vel ad vltionem accingerentur. Namq; & Ciuilis illuc intenderat, non inualidus,[113] flagrātissimâ cohortium suarum integrâ, & è Chaucis Frisiisq; compositâ.[114] Tolbiaci, in finibus Agrippinensium, agebat. Sed tristis nuntius auertit, delectam cohortem dolo Agrippinensium: qui largis epulis vinóque sopitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto, cremauere. Simul Cerialis propero agmine subuenit. Circumsteterat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio, ad

Et sum eo Classicus.

Romanos inuadunt imprudè.

Fœdè fugant.

Cerialis mira constantia.

Milites increpat.

*Memo vt sic persit ea vox.

Iidē animum recipiunt.

Mox fugant hostem.

Nimis prædæ intentum.

Vbij auxilium petunt.

Cohortem Ciuilis dolo necant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iunctâ Britannicâ classe, afflictaret Batauos, quà Oceano ambiuntur. Sed legionem, terrestri itinere, Fabius Priscus legatus, in Neruios Tungrósq; duxit. Eæque ciuitates in deditionem acceptæ. Classem vltro Canefates aggressi sunt: maiórq; pars nauium deprelsa, aut capta. Et Neruiorum multitudinem sponte commotam, vt pro Romanis bellum caperet, iidem Caninefates fudêre. Classicus quoque aduersus equites Nouesium à Certiale præmissos, secundum prælium fecit. quæ modica, sed crebra damna, famâ victoriæ nuper parte laterabant. Iisdem diebus, Mucianus Vitellij filium interfici iubet: mansuram discordiam obtendens, nisi senilia belli restinxisset. Neque Antonium Primum adsciri inter comites à Domitiano passus est: fauore militum anxius, & superbiâ viri, æqualium quoq; adeò superiorum intolerantis. Profectus ad Vespasianum Antonius, vt non pro spe suâ excipitur, ita neque auerso Imperatoris animo. Trahebatur in diuersa. hinc, meritis Antonij, cuius ductu confectum haut dubie bellum erat: inde, Mucianj epistolis. simul ceteri, vt infestum tumidúmq; insectabantur, adiunctis prioris vitæ criminibus. neque ipse deerat arrogantiâ vocare offensas, nimius commemorandis quæ meruisset. Alios vt imbelles, Cæcinam vt captiuum ac dediticium increpat. Vnde paulatim leuior viliórq; haberi, manente tamen in speciem amicitiâ. Per eos menses, quibus Vespasianus Alexandriæ *stetisset, *æstiuis flatibus dies, & certa maris, opperiebatur, multa miracula euenêre, quis cælestis fauor & quædam in Vespasianum inclinatio numinum ostenderetur. Ex plebe Alexandrinâ quidam, oculorum tabe notus, genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis exposcens gemitu, monitu Sarapis dei, quem dedita superstitionibus gens ante alios colit, precabatúrq; Principem, vt genas & oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo auctore, vt pede ac vestigio Cæsaris calcaretur, orabat. Vespasianus primò irridere, aspernari: atque illis instantibus, modò famam vanitatis metuere, modò obsecratione ipsorum & vocibus adulantium in spem induci. postremò æstimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas, ope humanâ superabiles forent. Medici variè disserere. Huic non exesam vim luminis, & redituram si pellerentur obstantia: illi elapsos in prauum artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari. Id fortasse cordi deis, & diuino ministerio Principem electum, deniq; patrati remedij gloriam, penes Cæsarem; irriti, ludibrium penes miseros fore. Igitur Vespasianus cuncta fortunæ suæ patêre ratus, nec quidquam vltrà incredibile, læto ipse vultu, erectâ quæ astabat multitudine, iussa exsequitur. Statim conuersa ad vsum manus, ac cæco reluxit dies. Vtrumque qui interfuere [116]nunc quoque memorant, postquam nullum mendacio pretium. Altior in Vespasiano cupido adeundi sacram sedem, vt super rebus imperij consuleret. Arceri templo cunctos iubet, atque ingressus, intentúsq; numini, respexit ponè tergum [117]è primoribus Ægyptiorum, nomine Basilidem: quem procul Alexandriâ plurium dierum itinere, & egro corpore detineri haut ignorabat. Percontatur sacerdotes, num illo die Basilides templum iniisset? percontatur obuios, num in vrbe visus sit? deniq; missis equitibus explorat, illo temporis momento, octoginta millibus passuum abfuisse. Tunc diuinam

Classis Romana fusa.
Item Neruij, eorum fœdus.
Antonius Primus ad ad Vespasianum venit.
Cuius moues non ad aulam.
Neque vilescit.
Miracula Vespasiano edita.
Cæcum sanat.
Manum sanat.
Sarapidis templũ adit.
Omen illic ei factum.

De Sarapide ipso excursus.

diuinam speciem, & vim responsi ex homine Basilidis, interpretatus est. Origo dei nondum nostris auctoribus celebrata: Ægyptiorum antistites, sic memorant. Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Ægypti opes firmauit, cùm Alexandriæ recens conditæ mœnia, templa, & religiones adderet, oblatum per quietē decore eximio & maiore quàm humanâ specie iuuenem, qui moneret, vt fidissimis amicorum in Ponticum mittis, effigiem suam acciret: lætum id regno, magnamq; & inclutam sedem fore quæ excepisset. simul visum eiusdem iuuenem in cœlum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, sacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos visus aperit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris, Timotheum Atheniensem cognitæ Eumolpidarum, quem vt antistitem cærimoniarum Eleusi exciuerat, quæ numina superstitio, quod numen interrogat. Timotheus, quæsitis qui in Ponticum mare essent, cognoscit vrbem illic Sinopen, haec procul templum vetere inter accolas famâ Iouis Ditis. Namque & muliebrem effigiem assistere, quam plerique Proserpinam vocent. Sed Ptolemæus, vt sunt ingenia regum, pronus ad formidinem, vbi securitas redit, voluptatum quàm religionum appetens, negligere paulatim, aliaq; ad curas animum vertere: donec eadem species terribilior iam & instantior, exitium ipsi regnóq; denuntiaret, ni iussa patrarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensibus imperitabat) expediri iubet, præcipitq; nauigaturis, vt Pythium Apollinem adeant. Illis mare secundum, Sors oraculi haut ambigua. Irent, simulacrúmq; patrias sui reueherent, fororis relinquerent. Vt Sinopen venêre, munera, preces, mandata regis sui Scydrothemidi allegant. Qui diuersus animi, modò numen pauescere, modò minis aduersantis populi terreri, sæpe donis promissisque legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto, Ptolemæus non studium, non preces omittere. Dignitatem legatorum, numerum nauium, auri pondus, augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne destinata deo vltrà moraretur. Contantem varia pernicies, morbíque & manifesta cælestium ira, grauiórq; in dies fatigabat. Aduocatâ concione, iussa numinis, suos Ptolemæúq; visus, ingruentia mala exponit. Vulgus aduersari regem, inuidere Ægypto, sibi metuere, templúmque circumsidere. Maior hinc fama tradidit, deum ipsum appulsas litori nauis sponte conscendisse. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emensi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine vrbis exstructum, loco cui nomen Rhacotis, fuerat illic sacellum, Sarapidi atque Isidi antiquitus sacratum. Hæc de origine & aduectu dei, celeberrima. Nec sum ignarus, esse quosdam qui Seleuciâ vrbe Syriæ accitum, regnante Ptolemæo, quem tertia ætas tulit, alij auctorem eundem Ptolemæum, sedem ex quâ transierit, Memphim perhibent, inclytam olim, veteris Ægypti columen. Deum ipsum multi Æsculapium, quod medeatur ægris corporibus, quidam Osirim, antiquissimâ illis gentibus numen, plerique Iouem, verum omnium potentem; plurimi Ditem patrem, vultu gestuque quæ in ipso manifesta, aut per ambages coniectant. At Domitianus Mucianusque, antequâ alijs oriretur, prosperis rerum in Treueris gestarum nuntios accepere. Præcipua victoriæ fides, dux

Demitianus victoriæ nuntium accipit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hostium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos spiritus gessisset, vultu ferebat. Auditus ideo tantùm, vt nosceretur ingenium eius, damnatúsque inter ipsum supplicium, exprobranti cuidam patriâ eius captam, Accipere se solatium mortis respondit. Sed Mucianus quod diu occultauerat, vt recens expromsit. *Quoniam benignitate deûm fractæ vires hostium forent: parum decorè Domitianum, confecto prepè bello, alienæ gloriæ interuenturum. Si status imperij, aut salus Galliarum in discrimine verteretur, debuisse Cæsarem in acie stare. Canine fates Batauosq; minoribus ducibus delegandos. Ipse Lugduni vim fortunamq; principatus è proximo ostentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus.* Intelligebantur artes. sed pars obsequij in eo, ne deprehenderentur. Ita Lugdunum ventum. Vnde creditur Domitianus, occultis ad Cerialem nuntiis, fidem eius tentauisse, an præsenti sibi exercitum imperiúmque traditurus foret. [118] quâ cogitatione bellum aduersus patrem cogitauerit, an opes viresq; aduersus fratrem, in incerto fuit. Nam Cerialis, salubri temperamento elusit, vt vana pueriliter cupientem. Domitianus sperni à senioribus iuuentam suam cernens, modica quoque & vsurpata antea munia imperij omittebat. Simul simplicitatis ac modestiæ imagine, in altitudinem conditus: studiúmq; litterarum & [119] amorem carminum simulans, quò velaret animum, & fratris æmulationi subduceretur, cuius disparem mitioremque naturam contrà interpretabatur.

Valentinus damnatus.

Mucianus Domitianũ fouit.

Elicit res nouas tentat.

Nec perpetrat.

Otium & poëtam simulat.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS
HISTORIARVM LIB. V.
BREVIARIVM LIBRI.

TITI *in Iudæos vrbemq; sacrani expeditio. Eâ occasione, de gentis origine, moribus, religione, vrbisq; ipsius opere & situ, accuratiùs & vberiùs dictum. Germanici belli progressus. prælia aliquot inter Ciuilem & Cerialem. quæ denique pax (ita appâret ex fine admutilati libri) excepit.*

Titus in Iudæa rem gerit.

IVSDEM anni principio, Cæsar Titus perdomandæ Iudææ dilectus à patre, [1] * & priuatis vtriusque rebus militiâ clarus, maiore tum vi famáque agebat, certantibus prouinciarum & exercituum studiis. atque ipse, [2] vt * superior sui iam crederetur, decôrum se promtúmque in armis ostendebat, comitate & alloquiis officia prouocans: ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore.

Quibus copiis

Tres eum in Iudæâ legiones, quinta, & decima, & quintadecima, vetus Vespasiani miles excepêre. Tradidit & Syria duodecimam, & adductos Alexandriâ duoetuicesimanos tertianósque. Comitabantur viginti soci æ cohortes, octo equitum alæ; Simul Agrippa, Sohemúsq. reges, & auxilia

a Var. prelatis. b Aut preliatis. c Super fortunam

auxilia regis Antiochi, validaque & solito inter accolas odio infensa Iudæis Arabum manus. Multi, quos vrbe atque Italiâ sua quemque spes acciuerat, occupandi Principem adhuc vacuum. His cum copiis fines hostium ingressus, composito agmine, cuncta explorans, paratusq; decernere, haut procul Hierosolymis castra facit. Sed quia famosæ vrbis supremum diem traditurus sum, congruens videtur primordia eius aperire. Iudæos Cretâ insulâ profugos, nouissima Libyæ insedisse memorant, quâ tempestate Saturnus vi Iouis pulsus cesserit regnis. Argumentum è nomine petitur. Inclytum in Cretâ, Idam montem. accolas, Idæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos vocitari [* quasi Idæos.] quidam regnante Iside, exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hierosolymo ac Iudâ, proximas in terras exoneratam. Plerique Æthiopum prolem, quos rege Cepheo, metus atque odium mutare sedes perpulerit. Sunt qui tradant, Assyrios conuenas, indigum agrorum populum, parte Ægypti potitos, ac mox proprias vrbes Hebræasq; terras, & propiora Syriæ coluisse. Clara alij Iudæorũ initia: [3] Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ vrbi Hierosolymam nomen è suo fecisse. Plurimi auctores cõsentiunt, [4] ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret: [5] regem * Occhorim, adito Hammonis oracvlo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum vt inuisum deis, alias in terras auehere iussum. Sic conquisitum collectumq; vulgus, [6] postquam vastis locis relictum sit; ceteris per lacrymas torpentibus, Mosen vnum exsulum monuisse, ne quam deorum hominúmve opem exspectarẽt, ab vtrisque deserti, sed sibimet vt duci cælesti crederent, [7] * primo cuius auxilio credentes, præsentes miserias pepulissent. Assensêre, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè, quàm inopia aquæ fatigabat. Iamque haut procul exitio, totis campis procubuerant: cùm grex asinorum agrestium, è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses, coniecturâ herbidi soli, largas aquarum venas aperit. Id leuamen. & continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus, obtinuêre terras in quibus vrbs & templum dicata sunt. Moses, quo sibi in posterum gentem firmaret, nouos ritus contrariosq; ceteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta. [8] Effigiem animalis, quo monstrante errorem sitimq; depulerant, penetrali sacrauere: cæso ariete, velut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Ægyptij Apin colunt. Sue abstinent, memoriâ cladis, quòd ipsos scabies quondã turpauerat, cui id animal obnoxiũ. Longam olim famem, crebris adhuc ieiuniis fatentur. Et raptarum frugum argumentũ, panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die, otium placuisse ferunt: quia is finem laborum tulerit. dein blandiente inertiâ, septimum quoque annum ignauiæ datum. Alij honorem eum Saturno haberi: seu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis accepimus: seu quòd è septem sideribus, quis mortales reguntur, altissimo orbe & præcipua potentiâ stella Saturni feratur: ac pleraque cælestium, [9] vim suam & cursum septimos per numeros conficiant. Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cetera instituta sinistra, fœda, prauitate

Hierosolyma adsidet.

De Iudæorum ortu:

Varia & vana.

a Gloss. ma est: & abest à Vat.

b Ita vet. at vulgò, Borchorim,

Moses.

a Suspectus locus & parum cohærens.

Aquæ inopia.

Religio gentis.

Asinus id (falsum) sacer.

Sabbathi quies.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uitate valuere. Nam peſſimus quiſque, ſpretis religionibus patriis, tributa & [10] ſtipes illuc congerebant. Vnde auctæ Iudæorum res: & quia apud ipſos fides obſtinata, miſericordia in promtu, ſed aduerſus omnes alios hoſtile odium. Separati epulis, diſcreti cubilibus, proiectiſſima ad libidinem gens, alienarum cõcubitu abſtinent. inter ſe nihil illicitũ. Circumcidere genitalia inſtituere; vt diuerſitate noſcantur. Tranſgreſſi in morem eorum, idem vſurpant. nec quidquam prius imbuuntur, quàm contemnere deos, [11] exuere patriam: parentes, liberos, fratres, vilia habere. [12] Augendæ tamen multitudini conſulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis, nefas: animaſque prœlio aut ſuppliciis peremtorum, æternas putant. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere, quàm cremare, è more Ægyptio. Eademq; cura, & de infernis perſuaſio. cæleſtium contrà. Ægyptij pleraque animalia effigieſq; compoſitas venerantur. [13] Iudæi mente ſolâ, vnumq; numen intelligunt. Profanos qui deũm imagines, mortalibus materiis, in ſpecies hominum effingant. Summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla ſimulacra vrbibus ſuis, nedũ templis ſunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæſaribus honor. Sed quia ſacerdotes eorum tibiâ tympaniſq; concinebant, hederâ vinciebantur, vitiſque aurea templo reperta: Liberum patrem coli, domitorem Orientis quidam arbitrati ſunt, nequaquam congruentibus inſtitutis. quippe Liber feſtos lætoſque ritus poſuit: Iudæorum mos abſurdus ſordiduſque. Terra fineſque, quà ad Orientem vergunt, Arabiâ terminantur: à meridie, Ægyptus obiacet: ab occaſu, Phœnices & mare: Septentrionem à latere Syriæ longè proſpectant. Corpora hominum ſalubria, & ferentia laborum. rari imbres, vber ſolum. [14] [*Exuberant] fruges noſtrum ad morem. præterq; eas, [15] Balſamum: & Palmæ. palmetis proceritas, & decor. Balſamum, modica arbor. vt quiſque ramus intumuit, [16] ſi vim ferri adhibeas, pauent venæ: fragmine lapidis, aut teſtâ aperiuntur. humor in vſu medentium eſt. Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumque niuibus. Idem amnem Iordanem alit, funditque. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed [17] vnum atque alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenſo ambitu, ſpecie maris, ſapore corruptior, grauitate odoris accolis peſtifer, neque vento impellitur, neque piſces aut ſuetas aquis volucres patitur. [18] Incertæ vndæ ſuperiecta, vt ſolido feruntur, periti imperitique nandi, perinde attolluntur. [19] Certo anni, bitumen egerit: cuius legendi vſum vt ceteras artes, experientia docuit. Ater ſuapte naturâ liquor, & ſparſo aceto concretus, innatat. hunc manu captum, quibus ea cura, in ſumma nauis trahunt. Indè nullo iuuante influit, oneratq;, donec abſcindas. nec abſcindere ære ferróve poſſis: fugit cruorem veſtemq; infectam ſanguine, quo feminæ per menſes exſoluuntur. Sic veteres auctores. Sed gnari locorum tradunt, vndantes bitumine moles pelli, manuque trahi ad litus: mox vbi vapore terræ, vi ſolis inaruerint, ſecuribus cuneiſque vt trabes aut ſaxa diſcindi. Haut procul inde campi, quos ferunt olim vberes, magniſq; vrbibus habitatos, [20] fulminum iactu arſiſſe: & manere veſtigia, [21] terramq; ſpecie torridam, vim frugiferam perdidiſſe. Nam cuncta ſponte edita, aut manu

Stipes in templum.

Circumciſio.

Animorum æternitas.

Imaginum deſpretio.

Quidam Liberum iis deũ dant.

Iudæa fines & ſitus.

Suſpicor redundare.

Vbertas, & fruges.

Balſamum.

Iordanes amnis.

Lacus Aſphaltites.

Bitumen in eo.

Campi exuſti.

fata, ſiue herbâ tenus aut flore, ſeu ſolitam in ſpeciem adoleuêre, atra & inania velut in cinerem vaneſcunt. [22] Ego ſicut Iudaicas quondam vrbes igne cæleſti flagraſſe conceſſerim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi ſuperfuſum ſpiritum, eoq; fetus fegetum & autumni putreſcere reor, ſolo cæloq; iuxtà graui. Et Belus amnis Iudaico mari illabitur: [23] circa cuius os conlectæ arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. modicum id litus, ſed egerentibus inexhauſtum. Magna pars Iudææ vicis diſpergitur. habent & opida. Hieroſolyma genti caput. [24] Illic immenſæ opulentiæ templum, & primis munimentis [25] vrbs * deiugis, [26] templum intimis clauſum. ad fores tantùm Iudæo aditus: limine, præter ſacerdotes, arcebantur. Dum Aſſyrios penes Medóſq; & Perſas Oriens fuit; deſpectiſſima pars ſeruientium. poſtquam Macedones præpotuêre, rex Antiochus demere ſuperſtitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus eſt. nam eâ tempeſtate, Arſaces deſciuerat. Tum Iudæi, Macedonibus inualidis, Parthis nondum adultis (& Romani procul aberant) ſibi ipſi reges impoſuêre, qui mobilitate vulgi expulſi, reſumtâ per arma dominatione, fugas ciuium, vrbium euerſiones, fratrum, coniugum, parentum neces, aliaque ſolita regibus auſi, ſuperſtitionem fouebant: quia honor ſacerdotij, firmamentum potentiæ aſſumebatur. Romanorum primus Gn. Pompeius, domuit: templumque iure victoriæ ingreſſus eſt. Inde vulgatum, * nulla intus deũm effigie vacuam ſedem, & inania arcana. Muri Hieroſolymorum diruti, delubrum manſit. [27] Mox bello ciuili interno, poſtquàm in ditionem M. Antonij prouinciæ ceſſerant: rex Parthorum Pacorus Iudæâ potitus, interfectuſque à P. Ventidio, & Parthi trans Euphratem redacti. Iudæos [28] C. Soſius ſubegit. Regnum ab Antonio Herodi datum, [29] victor Auguſtus ſanxit. Poſt mortem Herodis, nihil exſpectato Cæſare, Simon quidam regium nomen inuaſerat. Is à Quinctilio Varo obtinente Syriam punitus. & gentem coërcitam, liberi Herodis tripartitò rexêre. Sub Tiberio quies. dein, iuſſi à C. Cæſare effigiem eius in templo locare, arma potiùs ſumſêre. quem motum Cæſaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Iudæam prouinciam equitibus Romanis aut libertis permiſit. è quibus Antonius Felix, per omnem ſæuitiam ac libidinem, ius regium ſeruili ingenio exercuit, Druſillâ Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium acceptâ. vt eiuſdem Antonij, Felix progener, Claudius nepos eſſet. durauit tamen patientia Iudæis, vſque ad Geſſium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum. & comprimere cœptantem [30] Ceſtium Gallum Syriæ legatum, varia prœlia ac ſæpius aduerſa excepêre. Qui vbi fato, aut tædio occidit: miſſu Neronis, Veſpaſianus fortunâ famaque & egregiis miniſtris, intra duas æſtates, cuncta camporum, omneſque præter Hieroſolyma vrbes, victore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello intentus, quantum ad Iudæos per otium tranſiit. pace per Italiam partâ, & externæ curæ rediere. Augebat iras, quòd ſoli Iudæi non ceſſiſſent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus noui euentus caſúſve vtile videbatur. Igitur caſtris, vti diximus, ante mœnia Hieroſolymorum poſitis, inſtructas legiones oſtentauit. Iudæi ſub ipſos muros

Belus amnis.

Hieroſolyma vrbs. Ibi templum.

Antiochus Iudæis infeſtus.

Reges iis, vnde & ſacerdotes.

Pompeius vincit.

Alias, nulla i. d. effigies

Parthi vexant.

Varij apud eos reges, & turbæ.

Felix, procurator Iudææ.

Florus ſub quo bellum.

Veſpaſianus eò miſſus.

Titus ibi relictus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtruxere aciem, rebus ſecundis longiùs auſuri; & ſi pellerentur, parato perfugio. Miſſus in eos eques cum expeditis cohortibus, ambiguè certauit. Mox ceſſere hoſtes, & ſequentibus diebus crebra pro portis prœlia ſerebant: donec aſſiduis damnis, intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum verſi. neque enim dignum videbatur, famem hoſtium opperiri. poſcebantque pericula, pars virtute, multi ferociâ, & cupidine præmiorum. Ipſi Tito Roma, & opes, voluptatéſque ante oculos; ac ni ſtatim Hieroſolyma conciderent, morari videbãtur. Sed vrbem arduam ſitu, opera moléſque firmauerant, quîs vel plana ſatis munirentur. Nam duos colles immenſùm editos claudebant muri per artem obliqui, aut introrſus ſinuati: vt latera oppugnantium, ad ictus pateſcerent. Extrema rupis, abrupta. & turres, vbi mons iuuiſſet, in ſexaginta pedes; inter deuexa, in centenos vicenóſque attollebantur. mirâ ſpecie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia, regiæ circumiecta. conſpicuoq; faſtigio turris, Antonia in honorem M. Antonij ab Herode appellata. Templum in modum arcis, propriíque muri, labore & opere ante alios. ipſæ porticus, quîs templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ, cauati ſub terrâ montes: & piſcinæ ciſternæq; ſeruandis imbribus. præuiderant conditores ex diuerſitate morum, crebra bella. inde cuncta, quamuis aduerſus longum obſidium: & à Pompeio expugnatis, metus atque vſus pleraque monſtrauêre. Atque per auaritiam Claudianorum temporum, emto iure muniendi, ſtruxêre muros in pace, tamquam ad bellum: magnâ colluuie, & [11] ceterarum vrbium clade aucti. Nam peruicaciſſimus quiſque illuc perfugerat; eoq; ſeditioſiùs agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latiſſima mœnium, Simon: mediam vrbem, Ioannes, quem & Bargioram vocabant: templum, Eleazarus firmauerat. Multitudine & armis Ioannes, ac Simon; Eleazarus, loco pollebat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipſos, & magna vis frumenti ambuſta. Mox Ioannes, miſſis per ſpeciẽ ſacrificandi, qui Eleazarum manumq; eius obtruncarent, templo potitur. ita in duas factiones ciuitas diſceſſit, donec propinquantibus Ro. bellum externum concordiam pareret. Euenerant prodigia, quæ neque hoſtiis, neque votis piare fas habet gens, ſuperſtitioni obnoxia, religionibus aduerſa. Viſæ per cælum concurrere acies, rutilantia arma, & ſubito nubium igne collucere templum. Expaſſæ repentè delubri fores, & audita maior humanâ vox, Excedere deos. ſimul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metum trahebant: pluribus perſuaſio inerat, antiquis ſacerdotum litteris contineri, eo ipſo tempore fore, vt valeſceret Oriens, profectiq; Iudææ rerum potirentur. quæ ambages Veſpaſianum ac Titum prædixerant. Sed vulgus, more humanæ cupidinis, ſibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne aduerſis quidem ad vera mutabantur. [12] Multitudinem obſeſſorum omnis ætatis, virilis ac muliebris ſexus, *ſexcenta millia fuiſſe accepimus. Arma cunctis, qui ferre poſſent: & plures, quàm pro numero, audebant. Obſtinatio viris feminiſq; par: ac ſi transferre ſedes cogerentur, maior vitæ metus quàm mortis. Hanc aduerſus vrbem gentemque Cæſar Titus, quando impetum & ſubita belli locus abnueret, aggeribus vineiſq; certare ſtatuit. Diuiduntur legionibus munia, & quies prœlio-

Pugnatur ad Hieroſolyma.
Eademq; oppugnantur.
Fruſtrà, quia permunita.
Turris Antonia.
Templum.
Duces Iudæorum; Simon, Ioannes, Eleazarus, Inter ſe diſcordes.
Prodigia ante exitium Iudæorum.
Prædictio de rege regum è Iudæâ.
Mira multitudo obſeſſorum.
Vet. edit. ducenta
Machinis vrbs inuadi-tur.

rum fuit: donec cuncta expugnandis vrbibus reperta apud veteres, aut nouis ingeniis, ſtruerentur. At Ciuilis, poſt malam in Treueris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, apud Vetera conſedit: tutus loco: & vt memoriâ proſperarum illic rerum, augeſcerent Barbarorum animi. Secutus eſt eôdem Cerialis, duplicatis copiis, aduentu ſecundæ & XVI. & XIIII. legionum. Cohortéſque & alæ iampridem accitæ, poſt victoriam properauerant. Neuter ducum contator. Sed arcebat latitudo camporum, ſuopte ingenio humentium. Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu reuolutus amnis, adiacentibus ſuperfunderetur. Ea loci forma, incertis vadis ſubdola, & nobis aduerſa. quippe miles Romanus armis grauis, & nandi pauidus: Germanos fluminibus ſuetos, leuitas armorum, & proceritas corporum attollit. Igitur laceſſentibus Batauis, ferociſſimo cuique noſtrorum cœptum certamen. deinde orta trepidatio, cùm prælatis paludibus arma equíque haurirentur. Germani, notis vadis perſultabant; omiſſâ plerumque fronte, latera ac terga circumuenientes. neq; vt in pedeſtri acie, cominus certabatur; ſed tamquam nauali pugnâ, vagi inter vndas, aut ſi quid ſtabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, vulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem implicabantur. minor tamen quàm pro tumultu cædes: quia non auſi egredi paludem Germani, in caſtra redière. Eius prœlij euentus, vtrumque ducem, diuerſis animi motibus, ad maturandum ſummæ rei diſcrimen erexit. Ciuilis, inſtare fortunæ; Cerialis, abolere ignominiam. Germani, proſperis feroces; Romanos, pudor excitauerat. nox apud Barbaros cantu aut clamore, noſtris per iram & minas acta. Poſterâ luce, Cerialis equite & auxiliariis cohortibus frontem explet: in ſecundâ acie, legiones locatæ: dux ſibi dilectos retinuerat, ad improuiſa. Ciuilis haut porrecto agmine, ſed cuneis aſtitit. Batani Cugerniq; in dextro, læua ac propiora fluminis, Transrhenani tenuêre. Exhortatio ducum, non more concionis apud vniuerſos, ſed vt quoſque eorum aduehebantur. Cerialis *veterem Rom. nominis gloriam, antiquas recentesq; victorias: vt perfidum, ignauum, victum hoſtem, in æternum exſcinderent. vltione magis, quàm prælio opus eſſe. Pauciores nuper cum pluribus certaſſe: attamen fuſos Germanos, quod roboris fuerit. Supereſſe, qui fugam animis, qui vulnera tergo, ferant.* Proprios inde ſtimulos legionibus admouebat, domitores Britanniæ quartadecimanos appellans principẽ Galbam, ſextæ legionis auctoritate factum: illâ primùm acie, Secundanos noua ſigna, nouamq; aquilam dicaturos. Hinc præuectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat, vt ſuam ripam, ſua caſtra ſanguine hoſtium reciperarent. Alacrior omnium clamor, quîs vel è longâ pace prœlij cupido, vel feſſis bello pacis amor, præmiáque & quies in poſterum ſperabantur. Nec Ciuilis* ſilentem ſtruxit aciem, locum pugnæ teſtem virtutis ciens: *Stare Germanos Batauosq; ſuper veſtigia gloriæ, cineres oſſaq; legionum calcantes quocumque oculos Romanus intenderet, captiuitatem, clademq; & dira omnia obuerſari. Ne terrerentur vario Treuerici prælij euentu: [13] ſuam illic victoriam Germanis obſtitiſſe, dum omiſſis telis, prædâ manus impediunt. ſed cuncta mox proſpera, & hoſti contraria euenſſe. Quæ prouideri aſtu ducis oportuerit, prouidiſſe: campos madêtes, & ipſis gnaros, paludes hoſtibus noxias:*

Ciuilis ad Vetera cum copiis.
Cerialis item illuc.
Rhenus in campos effuſus: Pugna tumultuaria in æquis.
Quæ Ciuili pro meliore fuit.
Iterum pugnæ ſed ordinata.
Cerialis ſuos variè hortatur:
* ſilens, aut, ſilenter
Ciuilis item ſuos.
* Vat. maieſtatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rhenum & Germaniæ deos in aspectu, quorum numine capesserent pugnam, coniugum, parentum, patriæ memores. illum diem aut glorioſiſſimum inter maiores, aut ignominioſum apud poſteros fore. Vbi ſono armorum tripudioſq; (ita illis mos) approbata ſunt dicta, ſaxis, glandibuſque & ceteris miſſilibus prœlium incipitur: neq; noſtro milite paludem ingrediente, & Germanis vt elicerent laceſſentibus. Abſumtis quæ iaciuntur, & ardeſcente pugnâ, procurſum ab hoſte infeſtiis, immenſis corporibus, & prælongis haſtis [34] fluitantem labantémque militem eminus fodiebant. ſimul è mole, quam eductam in Rhenum rettulimus, Bructerorũ cuneus tranſnatauit. turbata ibi res: & pellebatur ſociarum cohortium acies, cùm legiones pugnam excipiunt, ſuppreſſaq; hoſtium ferociâ, prœlium exæquatur. Inter quæ, perfuga Batauus adit Cerialem, terga hoſtium promittens, ſi extremo paludis eques mitteretur: ſolidum illâ, & Cugernos quibus cuſtodia obueniſſet, parum intentos. Duæ alæ cum perfugâ miſſæ, incauto hoſti circumfunduntur. quòd vbi clamore cognitum; legiones à fronte incubuêre, pulſiq́ue Germani Rhenum fugâ petebant. Debellatum eo die foret, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet. Nec eques quidem inſtitit, repentè fuſis imbribus, & propinquâ nocte. Poſterâ die, decimaquarta legio in ſuperiorem prouinciam Gallo Annio miſſa. Cerialis exercitum, decima ex Hiſpaniâ legio ſuppleuit. Ciuili Chaucorũ auxilia venêre. [35] non tamen auſus opidum *Batauorum armis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris iniecto igni in inſulam conceſſit. gnarus deeſſe naues efficiendo ponti, neque exercitum Ro. aliter tranſmiſſurum. quin & diruit molem à Druſo Germanico factam, Rhenumq; prono alueo in Galliam ruentem, diſiectis quæ morabantur effudit. Sic velut abacto amne, tenuis alueus, inſulam inter, Germanóſque, continentium terrarum ſpeciem fecerat. Tranſière Rhenum Tutor quoque & Claſſicus, & centum tredecim Treuerorum ſenatores: in quibus fuit Alpinus Montanus, quem à Primo Antonio miſſum in Gallias ſuperiùs memorauimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul ceteri miſeratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum auidas. Tantumque belli ſuperfuit, vt præſidia cohortium, alarum, legionum, modicis vicis quadripartita Ciuilis inuaſerit: Decimam legionem, Arenaci, ſecũdam, Batauoduri; & Grinnes Vadamq; cohortium alarumq; caſtra: ita diuiſis copiis, vt ipſe & Verax ſorore eius genitus, Claſſicuſque ac Tutor ſuam quiſque manum traherent: nec omnia patrandi fiduciâ, ſed multa auſis aliquâ in parte fortunam affore. Simul Cerialem, neque ſatis cautum; & pluribus nuntiis huc illuc curſantem, poſſe medio intercipi. Quibus obuenerant caſtra decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati, egreſſum militem & cædendis materiis operatum turbauêre, occiſo prefecto caſtrorum & quinque primoribus centurionum, pauciſque militibus. Ceteri ſe munimentis defendêre. Et interim Germanorum manus, Batauoduri, irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguũ prœlium nox diremit. Plus diſcriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam Ciuilis, Grinnes Claſſicus, oppugnabant. nec ſiſti poterant, interfecto fortiſſimo quoque: in quis Briganticus præfectus alæ ceciderat, quem fidum Romanis, & Ciuili auunculo infenſum diximus. Sed vbi Cerialis cum

Commiſſa acies:

Turbatiſq; initiò Romani.

Mox perfuga ſuggeſtione adiuti.

Hoſtes fugiunt.

Ciuilis in Batauiam ſe condit.

**Forte*, Batauodurum

Molem Druſi diruit.

Primores Galliarum trans Rhenũ fugiunt.

Ciuilis diuerſa præſidia inuadit.

Caſtra decumanorum:

Batauoduri:

Grinnes & Vadam.

cum dilectâ equitum manu ſubuênit, verſa fortuna, præcipites Germani in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petituſq; telis, relicto equo, tranſnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Claſſicumque appulſæ lintres vexêre. Ne tum quidem Romana claſſis pugnæ affuit, vt iuſſum erat. Sed obſtitit formido, & remiges per alia militiæ munia diſperſi. Sanè Cerialis parum temporis ad exſequenda imperia dabat: ſubitus conſiliis, ſed euentu clarus. Aderat fortuna, etiam vbi artes defuiſſent. hinc ipſi exercituique, minor cura diſciplinæ. Et paucos poſt dies quamquam periculum captiuitatis euaſiſſet, infamiam non vitauit. Profectus Noueſium Bonnamque ad viſenda caſtra, quæ hiematuris legionibus erigebantur, nauibus remeabat, diſiecto agmine, incuriоſis vigiliis. Animaduerſum id Germanis, & inſidias compoſuêre. electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente vallum ineunt. Prima cædes aſtu adiuta: inciſis tabernaculorum funibus, ſuiſmet *coriis coopertos trucidabant. Aliud agmen, turbare claſſem, iniicere vincla, trahere puppes. Vtque ad faliendum ſilentio, ita cœptâ cæde, & quò plus terroris adderent, cuncta clamoribus miſcebant. Romani vulneribus exciti, quærunt arma, ruunt per vias, pauci ornati militariter, plerique circum brachia tortâ veſte, & ſtrictis mucronibus. dux ſemiſomnis ac propè intectus, errore hoſtium ſeruatur. Namque prætoriam nauem, vexillo inſignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, vt plerique credidêre, ob ſtuprum Claudiæ Sacratæ, mulieris Vbiæ. vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant, tamquam iuſſi ſilere: ne quietem eius turbarent. ita intermiſſo ſigno, & vocibus, ſe quoque in ſomnum lapſos. Multâ luce reuecti hoſtes, captiuis nauibus, prætoriam triremem, flumine Luppiâ, donum Velledæ traxere. Ciuilem cupido inceſſit, nauale aciem oſtentandi. Complet quot biremium, quæque ſimplici ordine agebantur. [36] Adiecta ingens lintrium vis. tricenis quadrageniſque armamenta liburnicis ſolita: & ſimul captæ lintres, ſagulis verſicoloribus, haut indecorè pro velis iuuabantur. Spatium velut æquoris *captum, vbi [37] Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit. Cauſſa inſtruendæ claſſis, ſuper inſitam genti vanitatem, vt eo terrore commeatus Gallicâ aduentantes interciperent. Cerialis miraculo magis, quàm metu, direxit claſſem: numero imparem, vſu remigum, gubernatorum arte, nauium magnitudine potiorem. Is flumine ſecundo, illi vento agebantur. Sic præuecti, tentato telorum iactu, dirimuntur. Ciuilis nihil vltrà auſus, trans Rhenum conceſſit. Cerialis inſulam Batauorum hoſtiliter populatus, agros villaſq; Ciuilis intactos, notâ arte ducum ſinebat: cùm interim flexu autumni, & crebris pluuialibus imbribus ſuperfuſus amnis, paluſtrem humilémque inſulam in faciem ſtagni oppleuit. nec claſſis, aut commeatus aderant: caſtráque in plano ſita, vi fluminis differebantur. Potuiſſe tunc opprimi legiones, & voluiſſe Germanos, ſed dolo à ſe flexos, imputauit Ciuilis. Neque abhorret vero, quando paucis pòſt diebus deditio inſecuta eſt. Nam Cerialis, per occultos nuntios, Batauis pacem, Ciuili veniam oſtentans, Velledam propinquóſque monebat, fortunam belli tot cladibus aduerſam, opportuno erga populum Rom. merito mutare. *Cæſos Treueros, receptos Vbios, ere-*

Sed vbique repulſus.

Cerialis paru prouidus.

Itaq; fœnèis interceptus.

**Vat.* tenuioribus

Nauibus hoſtes ſuperati.

Nauale certamen tentatum.

**Vat.* electum

Cerialis Batauiam intrat.

In quâ periclitatur ab aquis.

Ad pacem Batauos inuitat.

ptam

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptam Batauis patriam: neque aliud Ciuilis amicitiâ peractum, quàm vulnera, fugas, luctus. exsulem eum & extorrem, recipientibus oneri: & satis peccauisse, quòd toties Rhenum transcenderint. si quid vltrà moliantur, inde iniuriam & culpam, hinc vltionem & deos fore. Miscebantur minis promissa. Et concussâ Transrhenanorum fide, inter Batauos quoque sermones orti, *Non prorogandam vltrà ruinam: nec posse ab vnâ natione totius orbis seruitium depelli. quid perfectum cæde & incendiis legionum, nisi vt plures validioresq; accirentur? Si Vespasiano bellum nauauerint, Vespasianum rerum potiri. sin pop. Rom. armis prouocent; quotam partem generis humani Batauos esse? respicerent Rhætos Noricosq;, & ceterorum onera sociorum: sil inon tributa, sed* [38] *virtutes & viros indicit. proximum id libertati: & si dominorum electio sit; honestiùs Principes Romanorum, quàm Germanorum feminas tolerari.* Hæc vulgus. Proceres, *atrociore Ciuilis rabie semet in arma trusos: illum domesticis malis, excidium gentis opposuisse. tunc infensos Batauis deos, cùm obsiderentur legiones, interficerentur legati, bellum vni necessarium, feraleipsis sumeretur. Ventum ad extrema, ni respiscere incipiant & noxij capitis pœnâ pœnitentiam fateantur.* Non fefellit Ciuilem ea inclinatio, & præuenire statuit. super tædium malorum, etiam spe vitæ, quæ plerumque magnos animos infringit. Petito colloquio, scinditur [39] * Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progressi duces, Ciuilis ita cœpit. *Si apud Vitellij legatum defenderer: neque facto meo venia, neque dicto fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Vespasianum, vetus mihi obseruantia:* [40] *& cùm priuatus esset, amici vocabamur. Hoc Primo Antonio notum, cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gallica iuuentus alpes transcenderet. Quæ Antonius absens, Flaccus præsens mouebat, arma in Germaniâ moui, quæ Mucianus in Syriâ, Aponius in Mœsiâ, * Fabianus in Pannonia.* *

*Atque hi inclinant.

*Rhe. conijcit, inuentutem & viros, nō malè. Ciuilem accusant.

*Ille ad colloquium Ciuilis venit.

*Lego, Flauiano.

AD

AD CLARISSIMVM VIRVM IOANNEM SAMBVCVM PANNONIVM.

VIENNA vestrâ, Clar. Sambuce, inuitus discessi. Tenuit me vrbs ipsa & optimi Imperatoris aula; tenuisti præcipuè tu. Vrbis amœnitatem, aulæ splendorem admiratus sum; in te singularem humanitatem cum singulari eruditione coniunctam dilexi, vel, vt magis propriè loquar, amaui. Cui amori meo testificando hos Taciti duo libros, alterum De moribus Germanorum, alterum De vitâ Cn. Agricolæ, & incerti scriptoris tertium De Oratoribus sui temporis, nomini tuo inscripsi & beniuolentiæ perpetuæ MON. LIB. MER. D. D. Tenue munus, fateor, & quod nullam partem sit gratiæ exsoluendæ: sed in quo spero te facturum quod benigni creditores solent, vt hac quasi particulâ soluti debiti tantisper sustenteris, dum meliore ingenij mei prouentu sortem ipsam cum vsuris dependam. Id quod breui, si Musæ adnuent, futurum confido. Vale.

C. CORNELII TACITI [1] DE SITV, MORIBVS ET POPVLIS GERMANIÆ LIBELLVS.

GERMANIA omnis à Galliis Rhætiisque & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus; à Sarmatis Dacisque, [2] mutuo metu aut montibus separatur. Cetera Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia complectens, [3] nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhæticarum alpium inaccesso ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem versus, septentrionali Oceano miscetur. Danubius molli & clementer edito [4] montis Abnobæ iugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpat. septimum enim os paludibus hauritur. Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium aduentibus & hospitiis mixtos: quia nec terrâ olim, sed classibus aduehebantur qui mutare sedes quærebant: & immensus vltrà, [5] vtque sic dixerim, aduersus Oceanus raris ab orbe nostro nauibus aditur. Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris, Asiâ, aut Africâ, aut Italiâ relictâ, Germaniam peteret? informem terris, asperam cælo, tristem cultu aspectúque, nisi si patria sit. [6] Celebrant carminibus antiquis (quod vnum apud illos memoriæ & annalium genus est) Tuistonem deum terrâ editum & filium Mannum, originem gentis conditoresque. Manno tris filios assignant, è quorum nominibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

proximi Oceano Ingæuones, medij Herminones, ceteri Istæuones vocentur. Quidam autem licentiâ vetustatis plureis deo ortos, pluresque gentis appellationes, Marsos, Gambriuios, Sucuos, Vandalios affirmât: eaque vera & antiqua nomina. Ceterum [7] Germaniæ vocabulũ recens, & nuper *additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, [8] nunc Tungri, nunc Germani vocati sint. ita nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim, [9] vt omnes primùm à victore ob metum, mox [10] à seipsis inuento nomine Germani vocarentur. Fuisse apud eos & Herculem memorant, [11] primumq; omnium virorum fortium. ituri in prœlia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu [12] quem Barditum vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augurantur, terrent enim, trepidántve, prout sonuit acies. [13] Nec tam vocis ille, quàm virtutis cõcentus videtur. affectatur præcipuè asperitas soni, & fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior & grauior vox repercussu intumescat. Ceterùm & [14] Vlixem quidã opinantur longo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adisse Germaniæ terras, Asciburgiumq;, quod in ripâ Rheni situm hodieque incolitur, ab illo constitutum, [15] nominatumq; ἀσκιβούργιον. Aram quinetiam Vlixi consecratam, adiecto Laërtę patris nomine, eodem loco, olim repertam: monumentáq;, & tumulos quosdam [16] Græcis litteris inscriptos in confinio Germaniæ Rhætiæq; adhuc exstare. quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo est: ex ingenio suo quisque demat, vel addat fidem. Ipse eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis [*aliis] aliarum nationum connubiis infectos, [17] propriam & sinceram & tantùm sui similem gentem exstitisse arbitrantur. Vnde habitus quoque corporum, quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, [18] rutilæ comæ, [19] magna corpora, & tantùm ad impetum valida. laboris atque operum non eadem patientia; minimeque sitim æstumque tolerare, frigora atque inediam cælo solóve assuescuerunt. [20] Terra & si aliquanto specie differt, in vniuersum tamen aut siluis horrida, aut paludibus fœda: humidior quà Gallias, [21] ventosior quà Noricum ac Pannoniam aspicit: satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, [22] pecorum fœcunda, sed *plerumque improcera. ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis. numero gaudent. eaque solæ & gratissimæ opes sunt. Argentum & aurũ propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentum aurúm ve gignere. quis enim scrutatus est? possessione & vsu haut perinde afficiuntur. Est videre apud illos argentea vasa, legatis & principibus eorum muneri data, non in aliâ vilitate, quàm quæ humo finguntur: quamquam proximi ob vsum commerciorũ aurum & argentum in pretio habent, formasque quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt, atq; eligunt: interiores simplicius & antiquius permutatione mercium vtuntur. [23] Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bigatósque. Argentum quoque magis quàm aurum sequuntur, nullâ affectione animi, sed quia numerus argenteorum facilior vsui est promiscua ac vilia mercantibus. Ne ferrum quidem suppetit, sicut ex genere telorum colligitur. [24] Rari gladiis, aut maioribus lanceis vtuntur. [25] hastas, vel, ipsorum vocabulo

*Lege, audiũt.

*Redundat.

*pleraque

framcas

framcas gerunt, angusto & breui ferro, sed ita acri & ad vsum habili, vt eodẽ telo, prout ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnent. & eques quidem scuto frameaq; contentus est. pedites & missilia spargunt, pluraque singuli, atq; in immensum vibrant, nudi aut sagulo leues. nulla cultus iactatio: scuta tantùm lectissimis coloribus distinguunt. paucis loricæ: vix vni alterive cassis, aut galea. Equi non formâ, non velocitate conspicui. sed nec variare gyros in morem nostrum docentur. In rectum aut vno flexu dextros agunt, ita cõiuncto orbe, vt nemo posterior sit. In vniuersum æstimanti, plus penes peditem roboris: eóque mixti prœliantur, aptâ & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni iuuentute dilectos ante aciem locant. Definitur & numerus: centeni ex singulis pagis sunt: idq; ipsum inter suos vocantur. & quod primò numerus fuit, iam nomen & honor est. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rursus instes, consilij quàm formidinis arbitrantur. Corpora suorum etiam in dubiis prœliis referunt. Scutum reliquisse præcipuum flagitium. nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas. multíque superstites bellorum, infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt. Nec regibus infinita aut libera potestas; & duces exemplo potius quàm imperio, si promti, si conspicui, si ante aciem agant admiratione præsunt. Ceterùm [26] neque animaduertere, neque vincire, neque verberare quidem nisi sacerdotibus permissum: non quasi in pœnam nec ducis iussu, sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt: effigiesque, & signa quædam detracta lucis in prœlium ferunt. Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum est, non casus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiæ & propinquitates. & in proximo pignora: vnde feminarum vlulatus audiri, vnde vagitus infantium. hi cuique sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges vulnera ferunt: [27] nec illæ numerare, aut *exsugere plagas pauent. Cibósque & hortamina pugnantibus gestant. Memoriæ proditur, quasdam acies inclinatas iam & labantes à feminis restitutas, constantiâ precum & obiectu pectorum, & monstratâ cominus captiuitate. quam longè impatientius feminarũ suarum nomine timent: adeò vt efficaciùs obligentur animi ciuitatum, quibus [28] inter obsides puellæ quoque nobiles imperantur. Ineste quinetiã sanctum aliquid, & prouidum putant: [29] nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus sub diuo Vespasiano [30] Velledam, diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed & olim [31] Auriniam, & complureis alias venerati sunt, non adulatione, nec tamquam facerent deas. [32] Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, [33] humanis quoque hostiis litare fas habent. [34] Herculem ac Martem conceptis animalibus placant: pars Sueuorum & Isidi sacrificat. Vnde caussa & origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quòd signum ipsum in modum liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Ceterùm nec cohibere parietibus deos, neque in vllam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine cælestium arbitrantur: [35] lucos ac nemora consecrant, deorúmque nominibus appellant secretum illud, quod solâ reuerentiâ vident. Auspicia, sortésque vt qui maximè obseruant. Sortium consuetudo

*Fam. exigere

simplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

simplex. virgam frugiferæ arbori decisam, in surculos amputant, eósque notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè ac fortuitò spargunt. mox si publicè consulatur, sacerdos ciuitatis; sin priuatim, ipse paterfamiliæ precatus deos, cælumque suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundùm impressam antè notam interpretatur. Si prohibuerunt; nulla de eâdem re in eundem diem consultatio. Sin permissum; auspiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidem etiam hîc notum, auium voces, volatusque interrogare. [16] Proprium gentis, equorum quoq; præsagia ac monitus experiri. publicè aluntur iisdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps ciuitatis comitantur, hinnitusq; ac fremitus obseruant. Nec vlli auspicio maior fides non solùm apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes. Se enim ministros deorum, illos conscios putant. Est & alia obseruatio auspiciorum, quâ grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis cum quâ bellum est, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorũ, patriis quemque armis committunt. victoria huius vel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus rebus principes cõsultant, de maioribus omnes. ita tamen, vt ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. Coëunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cùm aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt. Nec dierum numerum vt nos, sed noctium computant. Sic constituunt, sic condicunt. nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quòd [17] non simul, nec iussi conueniunt, sed & alter, & tertius dies contatione coëuntium absumitur. Vt turbæ placuit, considunt armati. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coërcendi ius est, imperatur. Mox rex vel princeps, [18] prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis quàm iubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur: sin placuit, frameas concutiunt. Honoratissimum assensus genus est, armis laudare. Licet apud concilium accusare quoque, & discrimen capitis intendere. Distinctio pœnarum ex delicto. proditores & transfugas arboribus suspendunt. [19] ignauos, & imbelles & *corpore infames, cœno ac palude, iectâ insuper crate, mergunt. Diuersitas supplicij illuc respicit, tamquam scelera ostendi oporteat dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorúmque numero conuicti multantur. pars multæ regi vel ciuitati, pars ipsi qui vindicatur vel propinquis eius exsoluitur. [20] Eliguntur in iisdem conciliis & principes, qui iura per pagos vicósque reddunt. [21] Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas, adsunt. [22] Nihil autem neque publicæ neque priuatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere non ante cuiquam moris, quàm ciuitas sufficturum probauerit. Tum in ipso concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus [23] scuto frameaque iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos: ante hoc domus pars videntur, mox reipublicæ. Insignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adolescentulis assignant. [24] *Ceteris robustioribus ac iampridem probatis aggregantur. nec rubor inter comites aspici. Gradus quinetiam & ipse comitatus habet, iudicio eius quem sectantur. Magnaque & comitum æmulatio, quibus primus apud principem suum locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno semper electorum iuuenum globo circumdari, in pace decus, in bello præsidium. Nec solùm in suâ gente cuique, sed apud finitimas quoque ciuitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsâ plerumque famâ bella profligant. Cùm ventum in aciem, turpe principi virtute vinci; turpe comitatui, virtutem principis non adæquare. Iam verò infame in omnem vitam ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoq; fortia facta gloriæ eius assignare, [25] præcipuum sacramentum est. Principes pro victoriâ pugnant: comites pro principe. Si ciuitas, in quâ orti sunt, longâ pace & otio torpeat; plerique nobilium adolescentium petunt vltrò eas nationes, quę tum bellum aliquod gerũt. quia & ingrata genti quies, & faciliùs inter ancipitia clarescunt, magnumque comitatum [26] non nisi vi bellóque tueantur. exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricémque frameam. Nam epulæ, & quamquam incomti largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt. Materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, aut exspectare annũ, tam facilè persuaseris, quàm vocare hostes & vulnera mereri. pigrum quinimmo & iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. [27] Quotiens bella non ineunt, [*non] multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno, cibóque. Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegatâ domus & penatium & agrorum curâ feminis senibusque, & infirmissimo cuique ex familiâ. [28] Ipsi hebẽt: mirâ diuersitate naturæ, cùm iidem homines sic ament inertiam, & oderint quietem. [29] Mos est ciuitatibus vltrò ac viritim conferre principibus vel armẽtorum vel frugum, *quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subuenit. Gaudent præcipuè finitimarum gentium donis, quæ non modò à singulis, sed publicè mittuntur: electi equi, magna arma, phaleræ, torquésque. Iam & pecuniam accipere docuimus. Nullas Germanorum populis vrbes habitari, satis notum est; ne pati quidem inter se iunctas sedes. Colunt discreti ac diuersi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit. Vicos locant, non in nostrum morem, connexis & cohærentibus ædificiis: suam quisque domum spatio circumdat, siue aduersus casus ignis remediũ, siue insciția ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum vsus. Materiâ ad omnia vtuntur informi, & citra speciem aut delectationem. Quædam loca diligentiùs illinunt terrâ ita purâ ac splendente, vt picturam ac lineamenta colorum imitetur. [30] Solent & subterraneos specus aperire, eósq; multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum eiusmodi locis molliunt: & si quando hostis aduenit, aperta populatur. abdita autem & defossa, aut ignorantur, aut eo ipso fallunt, quòd quærenda sunt. Tegumen omnibus sagum, fibulâ; [31] aut, si desit, spinâ consertum. Cetera intecti, totos dies iuxta focum atque ignem agunt. [32] Locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante,

* Componit

* Ceteri

* Deleo negationem, quæ malè repetita

Universidad de Deusto
Biblioteca

sicut Sarmatæ ac Parthi, sed strictâ & singulos artus exprimente. Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligêter, vlteriores exquisitiùs, vt quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & [53] detracta velamina spargunt maculis, pellibusque belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. Nec alius feminis quàm viris habitus, nisi quòd [54] feminæ sæpius lineis amictibus velantur, eósque purpurâ variant, partémque vestitus superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos. sed & proxima pars pectoris patet. Quamquam seuera illic matrimonia. Nec vllam morum partem magis laudaueris. nam propè soli barbarorum singulis vxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. [55] Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæsita, nec quibus noua nupta comatur, sed boues & frenatum equum, & scutum cum frameâ, gladióque. In hæc munera vxor accipitur: atque inuicem ipsa armorum aliquid viro affert. hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne se mulier extrà virtutum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonij auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumq; sociam, idem in pace, idem in prœlio passuram ausuramque. hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic viuendum, sic pereundum. [56] accipere se quæ liberis inuiolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rursúsque ad nepotes referant. Ergo septâ pudicitiâ agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corruptæ. Litterarum secreta viri pariter ac feminæ ignorant. Pauciſſima in tam numerosâ gente adulteria, [57] quorum pœna præsens, & maritis permissa. [58] Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. [59] publicatæ enim pudicitiæ nulla venia. non formâ, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Nemo enim illic vitia ridet: [60] nec corrumpere & corrumpi, sæculum vocatur. [61] Melius quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantùm virgines nubunt, & cum spe votóque vxoris semel transigitur. Sic vnum accipiunt maritum quo modo vnum corpus, vnamque vitam; ne vlla cogitatio vltrà, ne longior cupiditas, ne tamquam meritum, sed tamquam matrimonium ament. [62] Numerum liberorum finire, aut quemquam exagnatis necare, flagitium habetur. plúsque ibi boni mores valent, quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac sordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excrescunt. Sua quemque mater vberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac seruum nullis educationis deliciis dignoscas. Inter eadem pecora, in eâdem humo degunt; donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat. Sera iuuenum Venus, eóque inexhausta pubertas. nec virgines festinantur. eadem iuuenta, similis proceritas. pares validiq; miscentur. ac robora parentum liberi referũt. Sororum filiis idem apud auunculum, qui apud patrem honor. Quidam sanctiorem artioremque hunc nexum sanguinis arbitrãtur, & in accipiendis obsidibus magis exigunt, tamquam ij & animum firmiùs & domum latiùs teneant. Heredes tamen successoresq; sui cuique liberi: & nullum testamentum. Si liberi non

non sunt; proximus gradus in possessione, fratres, patrui, auũculi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gratiosior senectus. nec vlla orbitatis pretia. Suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui, quàm amicitias necesse est. Nec implacabiles durant. luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem vniuersa domus, vtiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hospitiis non alia gens effusiùs indulget. Quemcunque mortalium arcere tecto, nefas habetur. pro fortunâ quisque apparatis epulis excipit. Cùm defecerit, qui modò hospes fuerat, monstrator hospitij & comes, proximam domum non inuitati adeunt. nec interest. pari humanitate accipiuntur. Notum ignotúmque, quantum ad ius hospitij, nemo discernit. Abeunti, si quid poposceris, concedere moris. & poscendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus. sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis. Statim è somno, quem plerumque in diem extrahunt, lauantur, sæpius calidâ, vt apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt. [63] separatæ singulis sedes, & sua cuique mensa. Tum ad negotia, nec minus sæpe ad conuiuia procedunt armati. [64] Diem noctémque continuare potando, nulli probrum. Crebræ vt inter vinolentos rixæ, rarò conuiciis, sæpius cæde & vulneribus transiguntur. Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungendis affinitatibus, & adsciscendis principibus, de pace denique ac bello plerumque in conuiuiis consultant: tamquam nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalescat. Gens non astuta nec callida, aperit adhuc secreta pectoris, licentiâ loci. [65] Ergo detecta & nuda omnium mens, posterâ die retractatur: & * salua vtriusque temporis ratio est. Deliberant, dum fingere nesciunt: constituunt, dum errare non possunt. Potui humor ex ordeo aut frumento, in quandam similitudinem vini corruptus. Proximi ripæ, & vinum mercantur. Cibi simplices, agrestia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem. aduersus sitim, non eadem temperantia. Si indulseris ebrietati, suggerendo quantum concupiscunt; [66] haut minus facilè vitiis, quàm armis vincentur. Genus spectaculorum vnum atque in omni cœtu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atque infestas frameas saltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars decorem. non in quæstum tamen aut mercedem. quamuis audacis lasciuiæ pretium est, voluptas spectantium. Aleam (quod mirere) sobrij inter seria exercent, tantâ lucrandi perdendive temeritate, vt cùm omnia defecerunt, extremo ac [67] nouissimo iactu de libertate & de corpore contendant. Victus voluntariam seruitutem adit. Quamuis iunior, quamuis robustior, alligari se ac venire patitur. Ea est in re prauâ peruicacia: ipsi fidem vocant. Seruos conditionis huius per commercia tradunt, vt se quoque pudore victoriæ exsoluant. Ceteris seruis, non in nostrum morem descriptis per familiam ministeriis, vtuntur. Suam quisque sedem, suos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut vestis, vt colono iniungit: & seruus hactenus paret. Cetera domus officia, vxor ac liberi exsequuntur. Verberare seruum, ac vinculis & opere coërcere, rarum.

* Dato leg. & sua

Occi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Occidere ſolent, non diſciplinâ & ſeueritate, ſed impetu & irâ, vt inimicum, niſi quod impunè. Liberti non multum ſupra ſeruos ſunt, rarò aliquod momentum in domo, numquam in ciuitate, exceptis dumtaxat iis gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & ſuper ingenuos & ſuper nobiles aſcendunt. Apud ceteros, impares libertini libertatis argumentum ſunt.
[68] Fenus agitare & in vſuras extendere, ignotum: ideóque magis ſeruatur, quàm ſi veritum eſſet. [69] Agri pro numero cultorũ ab vniuerſis per vices occupantur, quos mox inter ſe ſecundùm dignationem partiũtur. facilitatem partiendi, camporũ ſpatia præſtant. Arua per annos mutant, & ſupereſt ager. nec enim cum vbertate & amplitudine ſoli labore contendunt, vt pomaria conſerant, & prata ſepiant, & hortos rigent. ſola terræ ſeges imperatur. Vnde annum quoque ipſum non in totidem digerunt ſpecies. Hiems & ver & æſtas intellectum ac vocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funerum nulla ambitio. Id ſolùm obſeruatur, vt corpora clarorum virorum certis lignis crementur. Struem rogi, nec veſtibus, nec odoribus cumulãt. ſua cuique arma, quorundam igni & equus adiicitur. Sepulcrum cæſpes erigit. Monumentorum arduum & operoſum honorem, vt grauem defunctis, aſpernantur. Lamenta ac lacrymas citò, dolorẽ & triſtitiam tardè ponunt. [70] Feminis lugere honeſtum eſt: viris meminiſſe. Hæc in communè, de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc ſingularũ gentium inſtitutâ, ritúſque quatenus differant: quæ nationes è Germaniâ in Gallias commigrauerint, expediam. Validiores olim Gallorũ res fuiſſe ſummus auctorum diuus Iulius tradit. eóque credibile eſt, etiam Gallos in Germaniam tranſgreſſos. Quantulũ enim amnis obſtabat, quo minus, vt quæque gens eualuerat, occuparet permutarétque ſedes promiſcuas adhuc, & [71] nullâ regnorum potentiâ diuiſas? Igitur inter Hercyniam ſiluam, Rhenúmque & Mœnum amnes, Heluetij; vlteriora Boij, Gallica vtraque gens, tenuêre. [72] Manet adhuc Boiemi nomen, ſignificatque [73] loci veterem memoriam, quamuis mutatis cultoribus. Sed vtrũ Arauiſci in Pannoniam ab Oſis Germanorum natione, an Oſi ab Arauiſcis in Germaniam commigrauerint, cùm eodem adhuc ſermone, inſtitutis, moribus vtantur, incertum eſt: quia pari olim inopiâ ac libertate, eadem vtriuſque ripæ bona malaq; erant. Treueri & Neruij circa affectationem Germanicæ originis vltrò ambitioſi ſunt, tam quã per hanc gloriam ſanguinis, à ſimilitudine & inertiâ Gallorũ ſeparentur. Ipſam Rheni ripam haut dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Treboci, Nemetes. Vbij quidem, quamquam Romana colonia eſſe meruerint, ac libentiùs [74] Agrippinenſes conditoris ſui nomine vocentur, [75] origine *erubeſcunt, tranſgreſſi olim, & experimento fidei ſuper ipſam Rheni ripam collocati, vt arcerent non vt cuſtodirentur. Omnium harum gentium virtute præcipui Bataui, non multum ex ripâ, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondã populus, & ſeditione domeſticâ in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos, & antiquæ ſocietatis inſigne. nam [76] nec tributis *conténuntur, nec publicanus atterit. exemti oneribus & collationibus, & tantùm in vſum prœliorũ ſepoſiti, velut tela atque arma, bellis reſeruantur. Eſt in eodem obſe-

*Vitetur inimitenda vox, non trubeſcunt,

*Scribe, contunduntur, aut, continentur,

obſequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani vltra Rhenum, vltraq; veteres terminos imperij reuerentiam. Ita ſede finibuſque in ſuâ ripâ, mente animóque nobiſcum agunt, cetera ſimiles Batauis, niſi quòd ipſo adhuc terræ ſuæ ſolo & cælo acriùs animantur. Non numerauerim inter Germaniæ populos, quamquã trans Rhenum Danubiumque conſederint, eos [77] qui Decumates agros exercent. Leuiſſimus quiſque Gallorum, & inopiâ audax, dubiæ poſſeſſionis ſolum occupauêre. Mox limite *acto promotiſque præſidiis, ſinus imperij, & pars prouinciæ habentur. Vltra hos Catti initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoant, non ita effuſis ac paluſtribus locis, vt ceteræ ciuitates, in quas Germania pateſcit. durant ſiquidem colles, paulatimq; rareſcunt: & Cattos ſuos ſaltus Hercynius proſequitur ſimul atque deponit. Duriora genti corpora, ſtricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. Multum (vt inter Germanos) rationis ac ſolertiæ: præponere electos, audire præpoſitos, noſſe ordines, intelligere occaſiones, differre impetus, diſponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare: [78] quodq; rariſſimum, nec niſi ratione diſciplinæ conceſſum, plus reponere in duce quàm in exercitu. omne robur in pedite, quem ſuper arma ferramentis quoque & copiis onerant. Alios ad prœlium ire videas, Cattos ad bellum. rari excurſus & fortuita pugna. Equeſtrium ſanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas iuxta formidinem, contatio propior conſtantiæ eſt. Et aliis Germanorum populis vſurpatum, rara & priuata cuiuſque audentia, apud Cattos in conſenſum vertit, vt primùm adoleuerint crinem barbamq; ſummittere, [79] nec niſi hoſte cæſo exuere votiuum obligatumq; virtuti, oris habitum. Super ſanguinem & ſpolia, reuelant frontem, ſeque tum demum pretia naſcendi rettuliſſe, dignóſque patriâ ac parentibus ferunt. Ignauis & imbellibus manet ſqualor. Fortiſſimus quiſque ferreum inſuper annulum (ignominioſum id genti) velut vinculum geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſoluat. Plurimis Cattorum hic placet habitus: iamque canent inſignes & hoſtibus ſimul, ſuiſq; monſtrati. omnium penes hos initia pugnarum. hæc prima ſemper acies, viſu noua. Nam ne in pace quidem *vultu mitiore manſueſcunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura, prout ad quemque venêre aluntur, prodigi alieni, contemtores ſui, donec exſanguis ſenectus tam duræ virtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iam alueo Rhenum, quique terminus eſſe ſufficiat, Vſipij ac Tencteri colunt. Tencteri ſuper ſolitum bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic inſtituêre maiores, poſteri imitantur. Hi luſus infantium, hæc iuuenum æmulatio; perſeuerant ſenes. inter familiam, & penates, & iura ſucceſſionum, equi traduntur. excipit filius, non vt cetera maximus natu, ſed prout ferox bello & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios immigraſſe narratur, pulſis Bructeris ac penitus exciſis, vicinarum conſenſu nationũ, ſeu ſuperbiæ odio, ſeu prædæ dulcedine, ſeu fauore quodam erga nos deorum. nam ne ſpectaculo quidem prœlij inuidere. ſuper LX. milia non armis teliſque Romanis, ſed, quod magnificentius eſt, oblectationi oculiſq;

*Lg. auctо

*Libri, vultu

Universidad de Deusto
Biblioteca

liſque ceciderunt. Maneat queſo, durétque gentibus ſi non amor noſtri, at certè odium ſui: [86] quando vrgentibus imperij fatis nihil iam præſtare fortuna maius poteſt, quàm hoſtium diſcordiam. Angriuarios & Chamauos à tergo Dulgibini, & Chaſuari cludunt, aliæque gentes haut perinde memoratæ. à fronte Friſij excipiunt. Maioribus minoribuſq; Friſiis vocabulum eſt, ex modo virium; vtræque nationes vſque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immenſos inſuper lacus, & Romanis claſſibus nauigatos. Ipſum quinetiam Oceanum illà tentauimus. & ſupereſſe adhuc Herculis columnas fama vulgauit: ſiue adiit Hercules, ſeu quidquid vbique magnificum eſt, [87] in claritatem eius referre conſenſimus. Nec defuit audentia Druſo Germanico, ſed obſtitit Oceanus in ſe ſimul atq; in Herculem inquiri. Mox nemo tentauit: ſanctiuſq; ac reuerentius viſum, de actis deorum credere, quàm ſcire. Hactenus in Occidentem, Germaniam nouimus. In Septemtrionem, ingenti flexu redit. Ac primò ſtatim Chaucorum gens, quamquam incipiat à Friſiis, ac partem litoris occupet, omnium quas expoſui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos vſque ſinuetur. tam immenſum terrarum ſpatium non tenent tantùm Chauci, ſed & implent: populus inter Germanos nobiliſſimus, quique magnitudinem ſuam malit iuſtitiâ tueri. ſine cupiditate, ſine impotentiâ, quieti ſecretique, nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. Idque præcipuum virtutis ac virium argumentum eſt, quod vt ſuperiores agant, non per iniurias aſſequuntur. Promta tamen omnibus arma. ac ſi res poſcat exercitus, plurimum virorum equorumque. & quieſcentibus eadem fama. In latere Chaucorum, Cattorumque, Cheruſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nutrierunt. idque iocundius, quàm tutius fuit. quia inter impotentes & validos falsò quieſcas: vbi manu agitur, modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt. Ita qui olim boni æquique Cheruſci, nunc inertes ac ſtulti vocantur: Cattis victoribus fortuna in ſapientiâ ceſſit. Tacti ruinâ Cheruſcorum & Foſi contermina gens, aduerſarum rerũ ex æquo ſocij, cùm in ſecundis minores fuiſſent. Eundem Germaniæ ſinum proximi Oceano Cimbri tenent, parua nunc ciuitas, ſed gloriâ ingens. veteriſque famę latè veſtigia manent vtrâque ripâ caſtra, ac ſpatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molẽ manuſq; gentis, [82] & tam magni exercitus fidem. Sexcenteſimum & quadrageſimum annum vrbs noſtra agebat, cùm primùm Cimbrorũ audita ſunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coss. Ex quo ſi ad alterum Imperatoris Traiani conſulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi æui ſpatio, multa inuicem damna, non Samnis, non Pœni, non Hiſpaniæ, Galliæve; ne Parthi quidem ſæpius admonuere. quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cędem Craſſi, amiſſo & ipſe Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Caſſio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione, M. quoque Manlio fuſis vel captis, quinque ſimul conſulares exercitus Populo Romano, Varum treſque cum eo legiones etiam Cæſari abſtulerunt. nec impune C. Marius in Italiâ, diuus Iulius in Galliâ, Druſus ac Nero & Germanicus in ſuis eos ſedibus perecu-

perculerunt. Mox ingentes C. Cæſaris minæ in ludibrium verſæ. Inde otium, donec occaſione diſcordiæ noſtræ & ciuilium armorũ, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectauêre: ac rurſus pulſi inde, [83] proximis temporibus triumphati magis quàm victi ſunt. Nunc de Sueuis dicendum eſt, quorum non vna vt Cattorum Tencterorúmve gens: maiorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibuſq; diſcreti, quamquam in commune Sueui vocentur. [84] Inſigne gentis, obliquare crinem, nodóque ſubſtringere. Sic Sueui à ceteris Germanis: ſic Sueuorum ingenui à ſeruis ſeparantur. Sic in aliis gentibus ſeu cognatione aliquâ Sueuorum, ſeu (quod ſæpe accidit) imitatione, rarum & intra iuuentæ ſpatium: apud Sueuos vſque ad canitiem horrentem capillũ retrò ſequuntur, ac ſæpe in ipſo ſolo vertice religant. principes & ornatiorem habent. Ea cura formæ, ſed innoxiæ. Neq; enim vt ament amentúrve: in altitudinem quandam, & terrorem adituri bella comti, [85] vt hoſtium oculis, ornantur. Vetuſtiſſimos ſe [86] nobiliſſimoſq; Sueuorum Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. Stato tempore in ſiluam [87] auguriis patrum & priſcâ formidine ſacram, omnes eiuſdem ſanguinis populi legationibus coëunt, cæſóque publicè homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. Eſt & alia luco reuerentia. Nemo niſi vinculo ligatus ingreditur, vt minor, & poteſtatem numinis præ ſe ferens. ſi fortè prolapſus eſt, attolli & inſurgere haut licitum. per humum euoluuntur. eóque omnis ſuperſtitio reſpicit, tãquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera ſubiecta atq; parentia. Adiicit auctoritatem fortuna Semnonum. centum pagis habitatur: magnóque corpore efficitur, vt ſe Sueuorũ caput credant. Contra [88] Longobardos paucitas nobilitat, quòd plurimis ac valentiſſimis nationibus cincti, non per obſequiũ, ſed prœliis & periclitando tuti ſunt. Reudigni deinde & Auiones, & Angli, & Varini, & Eudoſes, & Suardones, & Nuithones fluminibus aut ſiluis muniuntur. nec quidquam notabile in ſingulis, niſi quòd [89] in commune Herthum, id eſt, Terram matrem colunt, eámque interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur. Eſt in inſulâ Oceani Caſtum nemus, dicatũ in eo vehiculum veſte contectum, attingere vni ſacerdoti cõceſſum. Is adeſſe penetrali deam intelligit, vectamque bubus feminis multâ cum veneratione proſequitur. Læti tunc dies, feſta loca, quæcumque aduentu hoſpitióque dignatur. Non bella ineunt, non arma ſumunt, clauſum omne ferrum. pax & quies tunc tantùm nota, tunc tantùm amata, donec idem ſacerdos ſatiatam conuerſatione mortalium deam templo reddat. mox vehiculũ & veſtes, & ſi credere velis, numen ipſum ſecreto lacu abluitur. Serui miniſtrãt, quos ſtatim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, ſanctáque ignorantia, quid ſit illud quod tantùm perituri vident. Et hæc quidem pars Sueuorum in ſecretiora Germaniæ porrigitur. Propior (vt quo modo paulo antè Rhenum, ſic nunc Danubium ſequar) Hermundurorum ciuitas, fida Romanis, eóque ſolis Germanorum non in ripâ commercium, ſed penitus, [90] atque in ſplendidiſſimâ Rhætiæ prouinciæ coloniâ paſſim ſine cuſtode tranſeunt, & cum ceteris gentibus arma modò caſtráque noſtra oſtendamus, his domos, villaſque patefecimus, non concupiſcentibus. In Her-

Universidad de Deusto
Biblioteca

munduris Albis oritur flumen inclitum & notum olim: nunc tantùm auditur. Iuxta Hermunduros Nariſci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt. Præcipua Marcomanorum gloria virêſque, atque ipſa etiam ſedes pulſis olim Boiis virtute parta. Nec Nariſci Quadive degenerant. Eaq; Germaniæ velut frons eſt, [91] quatenus Danubio prætexitur. Marcomanis, Quadiſve vſque ad noſtram memoriam reges manſerunt, ex gente ipſorum, nobile Marobodui & Tudri genus. iam & externos patiuntur. Sed vis & potentia regibus, ex auctoritate Romanâ. rarò armis noſtris, ſæpius pecuniâ iuuãtur. Nec minus valent retrò Marſigni, [92] Gothini, Oſi, Burij: terga Marcomanorum, Quadorumq; claudunt. è quibus Marſigni, & Burij ſermone cultuq; Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Oſos Pannonica lingua coarguit non eſſe Germanos & quòd tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi vt alienigenis imponunt: Gothini, quò magis pudeat, & ferrum effodiunt. omneſque hi populi pauca campeſtrium, ceterùm ſaltus & vertices montium iugumq; inſederunt. Diuimit enim ſcinditq; Sueuiam continuũ montium iugum, vltra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latiſſimè patet Lygiorum nomen in plures ciuitates diffuſum. Valentiſſimas nominaſſe ſufficiet, Arios, Helueconas, Manimos, Elyſios, Naharualos. Apud Naharualos antiquæ religionis lucus oſtenditur. Præſidet ſacerdos muliebri ornatu, ſed deos interpretatione Romani Caſtorem Pollucémque memorant. Eius numinis nomen Alcis. nulla ſimulacra, nullum peregrinæ ſuperſtitionis veſtigium. vt fratres tamen, vt iuuenes venerantur. Ceterùm Arij ſuper vires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedũt, truces, inſitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra ſcuta, tincta corpora, atras ad prœlia noctes legunt: ipſaque formidine atque vmbrâ feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hoſtium ſuſtinente nouum ac velut infernum aſpectum. nam primi in omnibus prœlus oculi vincuntur. Trans Lygios Gothones [93] regnantur, paulo iam addictiùs quàm ceteræ Germanorum gentes, nondum tamen ſupra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij: omniumq; harum gentium inſigne, rotunda ſcuta, breues gladij, & erga reges obſequium. Suionũ hinc ciuitates, ipſo in Oceano, præter viros armaq; claſſibus valent. forma nauium eò differt, quòd vtrimque prora paratam ſemper appulſui frontem agit: [94] nec velis * miniſtrantur, nec remos in ordinem lateribus adiungunt. Solutum vt in quibuſdam fluminũ, & mutabile vt res poſcit, hinc vel illinc remigium. Eſt apud illos & opibus honos. eóque vnus imperitat, nullis iam exceptionibus, nõ precario iure parendi. nec arma vt apud ceteros Germanos in promiſcuo, ſed clauſa ſub cuſtode & quidem ſeruo: quia ſubitos hoſtium incurſus prohibet Oceanus. otioſa porrò armatorum manus facilè laſciuiunt. enim verò neque nobilem neque ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia vtilitas eſt. Trans Suionas aliud mare, pigrum, ac propè immotum, quo cingi cludiq; terrarum orbem hinc fides: quòd extremus cadentis iam ſolis fulgor in ortus edurat, ad ò clarus, vt ſidera hebetet. [95] Sonum inſuper * emergentis audiri, formaſq; deorum, & radios capitis aſpici perſuaſio adiicit. Illuc vſque (& fama vera) tantum natura. Ergo iam dextro Sueuici maris litore Æſtyo-

* Stribo, miniſtrant,

* Ergo, ſe mergentis

Æſtyorum gentes alluuntur: quibus ritus habitúſque Sueuorum, lingua Britannicæ propior. Matrem deûm venerantur. inſigne ſuperſtitionis, formas aprorum geſtant. [96] Id pro armis * omniúmque tutelâ, ſecurum deæ cultorem etiam inter hoſtes præſtat. Rarus ferri, frequens fuſtium vſus. Frumenta ceteróſque fructus patientiùs quàm pro ſolitâ Germanorum inertiâ laborant. [97] Sed & mare ſcrutantur. ac ſoli omnium ſuccinum, quod ipſi Gleſum vocant, inter vada atque in ipſo litore legunt. Nec quæ natura quæve ratio gignat, vt Barbaris, quæſitum compertúmve. diu quinetiam inter cetera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria noſtra dedit nomen. ipſis in nullo vſu, rude legitur: informe perfertur, pretiumq; mirantes accipiunt. Succum tamen arborum eſſe intelligas: quia terrena quædam atque etiam volucria animalia plerumque interlucent, quæ implicata humore, mox dureſcente materiâ, cluduntur. Fecundiora igitur nemora lucóſque, ſicut Orientis ſecretis, vbi thura balſamaque ſudantur, ita Occidentis inſulis terriſq; ineſſe crediderim, quæ vicini Solis radiis expreſſa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempeſtatum in aduerſa litora exundant Si naturam ſuccini admoto igne tentes; in modum tedæ accenditur. alitq; flammam pinguem & olentem: mox vt in picem reſinámve lenteſcit. Suionibus Sitonũ gentes cõtinuantur. Cetera ſimiles, vno differunt, quòd femina dominatur: in tantum non modò à libertate, ſed etiam à ſeruitute degenerant. hîc Sueuiæ finis. Peucinorum, Venedorúmque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis aſcribam dubito: quamquam Peucini, quos quidam Baſtarnas vocant, ſermone, cultu, ſede, ac domiciliis, vt Germani agunt. ſordes omnium ac torpor. procerum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multum ex moribus traxerunt. Nam quidquid inter Peucinos Fennóſque ſiluarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant. hi tamen inter Germanos potiùs referuntur, quia & domos figunt, & ſcuta geſtant, & pedum vſu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diuerſa Sarmatis ſunt, in plauſtro equóque viuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas. non arma, non equi, non penates: victui herba, veſtitui pelles, cubile humus. ſola in ſagittis ſpes, quas inopiâ ferri oſſibus aſperant. Idemque venatus viros pariter ac feminas alit. Paſſim enim comitantur, partémque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbrium que ſuffugium, quàm vt in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt iuuenes, hoc ſenum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, ſuas alienaſq; fortunas ſpe metuq; verſare. Securi aduerſus homines, ſecuri aduerſus deos, rem difficillimam aſſecuti ſunt, vt illis ne voto quidem opus ſit. Cetera iam fabuloſa: Helluſios & Oxionas ora hominum vultuſque, corpora atque artus ferarum gerere, quod ego vt incompertum, in medium relinquam.

* omniſque male.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[1]IVLII AGRICOLAE VITA, SCRIPTORE CORNELIO TACITO.

CLARORVM virorum facta moresq; posteris tradere antiquitus vsitatum, ne nostris quidem temporibus quamquam incuriosa suorum ætas omisit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est vitium paruis magnisq; ciuitatibus commune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed apud priores vt agere memoratu digna pronum, magisq; in aperto erat: ita celeberrimus quisque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam sine gratiâ aut ambitione, bonæ tantùm conscientiæ pretio ducebatur. Ac pleriq; suam ipsi vitam narrare, fiduciam potiùs morum, quàm arrogantiam arbitrati sunt.[2] nec id Rutilio & [3] Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit. adeò virtutes iisdẽ temporibus optimè æstimantur, quibus facillimè gignuntur. At mihi nunc narraturo vitam defuncti hominis, veniâ opus fuit. quam non petissem,* ni incursaturus tam sæua & infesta virtutibus tempora. [4] Legimus cùm Aruleno Rustico Pætus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Heluidius laudati essent, capitale fuisse: neque in ipsos modò auctores, sed in libros quoque eorum sæuitum, delegato triumuiris ministerio, vt monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. Scilicet illo igne vocem Po. Ro. & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulsis insuper sapientiæ professoribus, atque omni bonâ arte in exsilium actâ, ne quid vsquam honestum occurreret. Dedimus profectò grande patientiæ documentum, & sicut vetus ætas vidit, quid vltimum in libertate esset, ita nos quid in seruitute, [5] ademto per inquisitiones & loquendi audiendiq; commercio. Memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in nostrâ potestate esset obliuisci quàm tacere. Nunc demum redit animus, & quamquam primo statim beatissimi sæculi ortu Nerua Cæsar res olim dissociabiles miscuerit, principatum ac libertatem,[6] augeatque cottidie facilitatem imperij Nerua Traianus; nec spem modò ac votum Securitas publica, sed ipsius voti fiduciam, ac robur assumserit: naturâ tamen infirmitatis humanæ, tardiora sunt remedia quàm mala. & vt corpora lentè augescunt, citò exstinguuntur; sic ingenia studiaq; oppresseris faciliùs, quàm reuocaueris. [7] Subit quippe etiam ipsius inertiæ dulcedo: & inuisa primò desidia, postremò amatur. Quid si per quindecim annos, grande mortalis æui spatium, [8] multi fortuitis casibus, promtissimus quisque sæuitiâ Principis interciderunt? Pauci, &, vt ita dixerim, non modò aliorum sed etiam nostri superstites sumus, exemtis è mediâ vitâ tot annis, quibus iuuenes ad senectutem, senes propè ad ipsos exactæ ætatis terminos per silentium venimus. non tamen pigebit vel inconditâ ac rudi voce [9] memoriam prioris seruitutis,

tis, ac testimonium præsentium bonorum composuisse. Hic interim liber honori Agricolæ soceri mei destinatus, professione pietatis, aut laudatus erit, aut excusatus.

[10]CNÆVS Iulius Agricola vetere & illustri Foroiulienſium coloniâ ortus, vtrumq; auum procuratorem Cæsarum habuit: quæ equestris nobilitas est. pater [11] Iulius Græcinus senatorij ordinis, studio eloquentiæ sapientiæque notus, iisque virtutibus iram Caij Cæsaris meritus. Namque Marcum Silanum accusare iussus, & quia abnuerat, interfectus est. Mater Iulia Procilla fuit, rara castitatis. in huius sinu indulgentiaque educatus, per omnem honestatum artium cultum pueritiam adolescentiamque transegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipsius bonam integramque naturam, quòd statim paruulus sedem ac magistram studiorum Massiliam habuerat, locum Græcâ comitate & prouinciali parcimoniâ mistum, ac benè compositum. Memoriâ teneo solitum ipsum narrare, se in primâ iuuentâ studium philosophiæ *acrius vltra quàm concessum Rom. ac senatori hausisse, ni prudentia matris incensum ac flagrantem animum coërcuisset. scilicet sublime & erectum ingenium, pulchritudinem ac speciem excelsæ magnæque gloriæ vehementiùs quàm cautè appetebat: mox mitigauit ratio & ætas: retinuitque, quod est difficillimum, ex sapientiâ modum. Prima castrorum rudimenta in Britanniâ Suetonio Paullino diligenti ac moderato duci approbauit, electus, quem contubernio æstimaret. Nec Agricola licenter more iuuenum, qui militiam in lasciuiam vertunt, neque segniter ad voluptates & commeatus, titulum tribunatus & inscitiam rettulit: sed noscere prouinciam, nosci exercitui, discere à peritis, sequi optimos, [12] nihil appetere ob iactationem, nihil ob formidinem recusare, simulque anxius & intentus agere. Non sanè aliàs exercitatior magisque in ambiguo Britannia fuit. trucidati veterani, [13] incensæ coloniæ, intercepti exercitus. tum de salute, mox de victoriâ certauêre. Quæ cuncta & si consiliis ductuque alterius agebantur, ac summa rerum & reciperatæ prouinciæ gloria in ducem cessit; [14] artem & vsum & stimulos addidêre iuueni: intrauitque animum militaris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus siniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magnâ famâ, quàm ex malâ. Hinc ad capessendos magistratus in vrbem digressus, Domitiam Decidianam splendidis natalibus ortam sibi iunxit. idque matrimonium ad maiora nitenti, decus ac robur fuit. vixeruntque mirâ concordiâ, per mutuam caritatem, & inuicem se anteponendo, nisi quòd in bonâ vxore tanto maior laus, quantò in malâ plus culpæ est. Sors quæsturæ prouinciam Asiam, proconsulem Saluium Titianum dedit. quorum neutro corruptus est: quamquam & prouincia diues ac parata peccantibus, & proconsul in omnem auiditatem pronus, quantalibet facilitate redemturus esset mutuam dissimulationem mali. Auctus est ibi filiâ in subsidium, & solatium simul. Nam filium antè sublatum, breui amisit. Mox inter quæsturam, ac tribunatum plebis, atque etiam ipsum tribunatus annum quiete & otio transit, gnarus sub Nerone temporum, quibus inertia pro sapientiâ fuit. Idem præturæ tenor, & silentium. nec enim iurisdictio obuenerat.

*Lege, acrius vltraque concessum

Ludos,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ludos, & inania honoris, modo rationis atque abundantiæ duxit, vti longè à luxuriâ, ita famæ propior. Tum electus à Galbâ ad dona templorum recognoſcenda, diligentiſſimâ conquiſitione fecit, ne cuius alterius ſacrilegium reſp. quàm Neronis ſenſiſſet. Sequens annus graui vulnere animum domumque eius afflixit. nam claſſis Othoniana licenter vaga [15] dum in templo (Liguriæ pars eſt) hoſtiliter populatur, matrem Agricolæ in prædiis ſuis interfecit: prædiaque ipſa, & magnam patrimonij partem diripuit, quæ cauſſa cædis fuerat. Igitur ad ſolennia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati à Veſpaſiano imperij deprehenſus, ac ſtatim in partes tranſgreſſus eſt. Initia principatus ac ſtatum vrbis Mucianus regebat, admodum iuuene Domitiano, & ex paternâ fortunâ tantùm licentiam vſurpante. Is miſſum ad dilectus agendos Agricolam, integréque ac ſtrenuè verſatum, viceſimæ legioni tardè ad ſacramentum tranſgreſſæ præpoſuit, vbi deceſſor ſeditiosè agere narrabatur: quippe legatis quoque conſularibus nimia ac formidoloſa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum ſuo an militum ingenio: ita ſucceſſor ſimul & vltor electus, rariſſimâ moderatione maluit videri inueniſſe bonos quàm feciſſe. Præerat tunc Britanniæ Vectius Bolanus, placidiùs quàm feroci prouinciâ dignum eſt. temperauit Agricola vim ſuam, ardorémque compeſcuit, ne increſceret, peritus obſequi, erudituſque vtilia honeſtis miſcere. Breui deinde Britannia conſularem Petilium Cerialem accepit. [16] Habuerunt virtutes ſpatium exemplorum. *Sed primò Cerialis modò labores & diſcrimina, mox & gloriam communicabat: ſæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copiis ex euentu præfecit nec Agricola vmquam in ſuam famam geſtis exſultauit, ad auctorem & ducem, vt miniſter fortunam referebat: ita virtute in obſequendo; verecundiâ in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Veſpaſianus inter patricios aſciuit, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præpoſuit, ſplendidæ in primis dignitatis adminiſtratione, ac ſpe conſulatus cui deſtinarat. Credunt plerique militaribus ingeniis ſubtilitatem deeſſe, quia caſtrenſis iuriſdictio ſecura & obtuſior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentiâ, quamuis inter togatos, facilè iuſtéque agebat. Iam verò tempora curarum remiſſionumque diuiſa. vbi conuentus ac iudicia poſcerent; grauis, intentus, ſeuerus, & ſæpius miſericors: vbi officio ſatisfactum, nulla vltrà poteſtatis perſona. triſtitiam & arrogantiam, & auaritiam exuerat: nec illi, quod eſt rariſſimum, aut facilitas auctoritatem, aut ſeueritas amorem deminuit. Integritatem atque abſtinentiam in tanto viro referre, iniuria virtutum fuerit. Ne famam quidem, cui etiam ſæpe boni indulgent, oſtentandâ virtute, aut per artem quæſiuit: procul ab æmulatione aduerſus collegas, procul à contentione aduerſus procuratores. & vincere inglorium, & atteri ſordidum arbitrabatur. Minus triennium in eâ legatione detentus, ac ſtatim ad ſpem Conſulatus reuocatus eſt, comitante opinione Britanniam ei prouinciâ dari, nullis in hoc ſuis ſermonibus, ſed quia par videbatur. haut ſemper errat fama, aliquando & eligit. Conſul egregiæ tum ſpei filiam iuueni mihi deſpondit, ac poſt conſu-

conſulatum collocauit, & ſtatim Britanniæ præpoſitus eſt, adiecto pontificatus ſacerdotio. Britanniæ ſitum populóſq; multis ſcriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingenii ve referam; ſed quia tum primùm perdomita eſt. itaque quę priores nondum comperta, eloquentiâ percoluere, rerum fide tradentur. Britannia inſularum quas Romana notitia complectitur maxima, ſpatio ac cælo in Orientem Germaniæ, in Occidentem Hiſpaniæ obtenditur: Gallis in Meridiem etiam inſpicitur: Septentrionalia eius, nullis cõtrà terris, vaſto atque aperto mari pulſantur. Formam totius Britanniæ Liuius veterum, Fabius Ruſticus recentium, eloquentiſſimi auctores, oblongæ ſcutulæ vel bipenni aſſimilauere. & eſt ea facies citra Caledoniã, vnde & in vniuerſum fama eſt tranſgreſſa. ſed immenſum & enorme ſpatium procurrentium extremo iam litore tertarum, velut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouiſſimi maris tunc primùm Romana claſſis circumuecta, inſulam eſſe Britanniam affirmauit, ac ſimul incognitas ad id tempus inſulas, quas Orcadas vocant, inuenit, domuitque. [17] diſpecta eſt & Thyle, quam hactenus nix, & hiems abdebat. ſed mare pigrum & graue remigantibus perhibent. ne ventis quidem proinde attolli: credo quòd rariores terræ montéſque, cauſſa ac materia tempeſtatum, & profunda moles continui maris, tardiùs impellitur. Naturam Oceani atque æſtus neque quærere huius operis eſt, ac multi rettulere. vnum addiderim: nuſquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenus accreſcere aut reſorberi, ſed influere penitus atque ambire, etiam iugis atque montibus inſeri velut in ſuo. Cetertim Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, vt inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum varij: atque ex eo argumenta. namque [18] rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem aſſeuerant. Silurum colorati vultus, & torti plerumque crines, & poſitu contra Hiſpaniam, Iberos veteres traieciſſe, eáſq; ſedes occupaſſe fidem faciunt. proximi Gallis, & ſimiles ſunt: ſeu durante originis vi; ſeu procurrentibus in diuerſa terris, poſitio cæli corporibus habitum dedit. in vniuerſum tamen ęſtimanti, Gallos vicinum ſolum occupaſſe, credibile eſt. Eorum ſacra deprehendas, ſuperſtitionum perſuaſione. Sermo haut multum diuerſus. in depoſcendis periculis eadem audacia; & vbi aduenere, in detractandis eadem formido. plus tamen ferociæ Britanni præferunt, vt quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoque in bellis floruiſſe accepimus. mox ſegnitia cum otio intrauit, amiſsâ virtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim victis euenit, ceteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur, quædam nationes & curru prœliantur. honeſtior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & ſtudiis trahuntur. nec aliud aduerſus validiſſimas gentes pro nobis vtilius, quàm quòd in commune non conſulunt. Rarus duabus tribúſque ciuitatibus, ad propulſandum commune periculum *conuentus: [19] ita dum ſinguli pugnant, vniuerſi vincuntur. Cælum crebris imbribus ac nebulis fœdum. aſperitas frigorum abeſt. [20] Dierum ſpatia vltra noſtri orbis menſuram, & nox clara, & extremâ Britanniæ parte breuis, vt finem atque initium lucis exiguo diſcri-

* Vel. conſinſus

Universidad de Deusto
Biblioteca

mine interno ſcas. Quòd ſi nubes non officiant, aſpici per noctem Solis fulgorem, nec occidere & exſurgere, ſed tranſire affirmant: ſcilicet extrema & plana terrarum humili vmbrâ non erigunt tenebras, infraque cælum & ſidera nox cadit. Solum præter oleam vitemque & cetera calidioribus terris oriri ſueta, patiens frugum, fecundum. tardè miteſcunt, citò proueniunt. eademque vtriuſque rei cauſſa, multus humor terrarum, cęlique. Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, pretium victoriæ. gignit & Oceanus margarita, ſed ſubfuſca ac liuentia. Quidam artem abeſſe legentibus arbitrantur. nam in rubro mari viua ac ſpirantia ſaxis auelli, in Britanniâ prout expulſa ſint colligi. ego faciliùs crediderim naturam margaritis deeſſe, quàm nobis auaritiam. Ipſi Britanni dilectum, ac tributa, & iniuncta imperij munera impigrè obeunt, ſi iniuriæ abſint: has ægrè tolerãt, iam domiti vt pareant, nondum vt ſeruiãt. Igitur primus omnium Romanorum D. Iulius cum exercitu Britanniam ingreſſus, quamquam proſperâ pugnâ terruerit incolas, ac litore potitus ſit, poteſt videri oſtendiſſe poſteris non tradidiſſe. Mox bella ciuilia, & in rempublicam verſa Principum arma, ac longa obliuio Britanniæ etiam in pace.[21] Conſilium id diuus Auguſtus vocabat, Tiberius præcipuè. Agitaſſe C. Cæſarem de intrandâ Britanniâ ſatis conſtat, ni velox ingenio, mobilis pœnitentiâ, & ingentes aduerſus Germaniam conatus fruſtrà fuiſſent. Diuus Claudius auctor operis, tranſuectis legionibus auxiliiſque, & aſſumto in partem rerum Veſpaſiano. quod initium venturę mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti reges, & monſtratus fatis Veſpaſianus. Conſularium primus Aulus Plautius præpoſitus, ac ſubinde Oſtorius Scapula, vterque bello egregius: redactáque paullatim in formam prouinciæ proxima pars Britanniæ. addita inſuper veteranorum colonia. quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. is ad noſtram vſque memoriam fidiſſimus manſit, vetere ac iam pridem receptâ populi Romani cõſuetudine, vt haberet inſtrumenta ſeruitutis & reges. Mox Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum caſtellis in vlteriora promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Didium Veranius excepit, iſque intra annum exſtinctus eſt. Suetonius hinc Paullinus biennio proſperas res habuit, ſubactis nationibus firmatisque præſidiis: quorum fiduciâ Monam inſulam vt vires rebellibus miniſtrantem aggreſſus, terga occaſioni patefecit. Namque abſentia legati remoto metu, Britanni agitare inter ſe mala ſeruitutis, conferre iniurias, & interpretando accendere. *Nihil profici patientiâ, niſi vt grauiora tamquam ex facili tolerantibus imperentur. ſingulos ſibi olim reges fuiſſe, nunc binos imponi; è quibus legatus in ſanguinem, procurator in bona ſæuiret. æquè diſcordiam præpoſitorum, æquè concordiam ſubiectis exitioſam:* [22] * *alterius manus centuriones,* * *alterius vim & contumelias miſcere: nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum. in prælio fortiorem eſſe qui ſpoliet, nunc ab ignauis plerumque & imbellibus eripi domos, abſtrahi liberos, iniungi dilectus, tamquam moritantùm pro patriâ neſcientibus. quantum enim tranſiſſe militum, ſi ſeſe Britanni numerent? ſic Germanias excuſſiſſe iugum, & flumine non Oceano defendi: ſibi patriam, coniuges, parentes; illis auaritiam & luxuriam cauſſas belli eſſe. receſſuros vt diuus Iulius receſſiſſet, modò virtutes maiorum ſuorum æmularentur:*

* Leg. alterum
* alterum

larentur: nêve prælij vnius aut alterius euentu paueſcerent. plus impetus, maiorem conſtantiam penes miſeros eſſe. iam Britannorum etiam deos miſereri, qui Romanum ducem abſentem, [23] *qui relegatum in aliâ inſulâ exercitum detinerent: iam ipſos, quod difficillimum fuerit, deliberare. porrò in eiuſmodi conſilius periculoſius eſſe deprehendi, quàm audere.* His atque talibus inuicem inſtincti, Voadicâ generis regij feminâ duce, (neque enim ſexum in imperiis diſcernunt) ſumſêre vniuerſi bellum: ac ſparſos per caſtella milites conſectati, expugnatis præſidiis, ipſam coloniam inuaſêre, vt ſedem ſeruitutis. nec vllum in Barbaris ſæuitiæ genus omiſit ira & victoria. Quòd niſi Paullinus, eo cognito prouinciæ motu, properè ſubueniſſet, amiſſa Britannia foret: quam vnius prœlij fortunâ veteri patientiæ reſtituit, tenentibus arma pleriſque, quos conſcientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat. Hic cùm egregius cetera, arroganter in deditos, & vt ſuæ quoque iniuriæ vltor, duriùs conſuleret; miſſus Petronius Turpilianus tamquam exorabilior, & delictis hoſtium nouus, eóque pœnitentiæ mitior. compoſitis prioribus nihil vltrà auſus, Trebellio Maximo prouinciam tradidit. Trebellius ſegnior, & nullis caſtrorum experimentis, comitate quâdam curandi prouinciam tenuit. Didicêre iam Barbari quoque ignoſcere vitiis blandientibus. & interuentus ciuilium armorum præbuit iuſtam ſegnitiæ excuſationem. ſed diſcordiâ laboratum, cùm aſſuetus expeditionibus miles otio laſciuiret. Trebellius fugâ ac latebris vitatâ exercitus irâ, indecorus atque humilis, precariò mox præfuit: ac velut pacti, exercitus licentiam, dux ſalutem, hæc ſeditio ſine ſanguine ſtetit. Nec Vectius Bolanus, manentibus adhuc ciuilibus bellis, agitauit Britanniam diſciplinâ. [24] eadem inertia erga hoſtes, ſimilis petulantia caſtrorum: niſi quòd innocens Bolanus, & nullis delictis inuiſus, caritatem parauerat loco auctoritatis. Sed vbi cum cętero orbe Veſpaſianus & Britanniam reciperauit, magni duces, egregij exercitus, minuta hoſtium ſpes: & terrorem ſtatim intulit Petilius Cerialis, Brigantum ciuitatem, quæ numeroſiſſima prouinciæ totius perhibetur, aggreſſus. multa prœlia, & aliquando non incruenta: magnámque Brigantum partem aut victoriâ amplexus, aut bello. Et cùm Cerialis quidem alterius ſucceſſoris curam famámque obruiſſet, ſuſtinuit quoque molem Iulius Frontinus vir magnus quantum licebat, validámque & pugnacem Silurum gentem armis ſubegit, ſuper virtutem hoſtium locorum quoque difficultates eluctatus. Hunc Britanniæ ſtatum, has bellorum vices mediâ iam æſtate tranſgreſſus Agricola inuênit, cùm & milites velut omiſſâ expeditione ad ſecuritatem, & hoſtes ad occaſionem verterentur. Ordouicum ciuitas haut multo ante aduentum eius, alam in finibus ſuis agentem, propè vniuerſam obtriuerat: eóque initio erecta prouincia, [25] vt quibus bellum volentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animum opperiri. Tum Agricola, quamquam tranſacta æſtas, ſparſi per prouinciam numeri, præſumta apud militem illius anni quies, tarda & contraria bellum inchoaturo, & pleriſque cuſtodiri ſuſpecta potius videbatur, ire obuiam diſcrimini ſtatuit: contractiſq; legionum vexillis & modicâ auxiliorum manu, quia in æquũ digredi Ordouices non audebant, ipſe ante agmen,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quò ceteris par animus simili periculo esset, erexit aciem. cæsáque propè vniuersâ gente, non ignarus instandum famæ, ac prout prima cessissent, fore vniuersa. Monam insulam, cuius possessione reuocatum Paullinum rebellione totius Britanniæ suprà memoraui, redigere in potestatem animo intendit. Sed vt in dubiis consiliis, naues deerant, ratio & constantia ducis transuexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vsus, quo simul séque & arma & equos regunt, ita repente immisit, vt obstupefacti hostes qui classem, qui naues, qui mare exspectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint sic ad bellum venientibus. Ita petitâ pace, ac deditâ insulâ, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per ostentationem aut officiorum ambitum transigunt, labor & periculum placuisset. Nec Agricola prosperitate rerum in vanitatem vsus, expeditionem aut victoriam vocabat, victos continuisse: ne laureatis quidem gesta prosecutus est, sed ipsâ dissimulatione famæ famam auxit, æstimantibus quantâ futuri spe tam magna tacuisset. Ceterùm animorum prouinciæ prudens, simúlque doctus per aliena experimenta, parum profici armis si injuriæ sequerentur, caussas bellorum statuit exscindere. à se suísque orsus, primam domum suam coërcuit, quod plerisque haut minùs arduum est, quàm prouinciam regere: nihil per libertos seruósque publicę rei: non studiis priuatis, nec ex commendatione aut precibus centurionum milites ascire, sed optimum quemque fidelissimum putare: [16] omnia scire, non omnia exsequi: paruis peccatis veniam, magnis seueritatem commodare: nec pœnâ semper, sed sæpiùs pœnitentiâ contentus esse: * officiis & administrationibus potiùs non peccaturos, quàm damnare cùm peccassent. [17] Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumcisis quæ in quæstum reperta, ipso tributo grauiùs tolerabantur. namque per ludibrium assidere clausis horreis, & emere vltrò frumenta, ac vendere pretio cogebantur. deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, paucis lucrosum fieret. Hæc primo statim anno comprimendo, egregiam famam paci circumdedit; quæ vel incuriâ, vel tolerantiâ priorum, haut minus quàm bellum timebatur. Sed vbi æstas aduenit, contracto exercitu, militum in agmine laudare modestiam, dissectos coërcere: loca castris ipse capere, æstuaria ac siluas ipse prætentare: & nihil interim apud hostes quietum pati, quo minus subitis excursibus popularetur. atque vbi satis terruerat, parcendo rursus * irritamenta pacis ostentare. Quibus rebus multę ciuitates quę in illum diem ex æquo egerant, datis obsidibus iram posuere, & præsidiis castellísque circumdatæ, tantâ ratione curáque, vt nulla antè Britanniæ noua pars illacessita transierit. Sequens hiems saluberrimis consiliis absumta. namque vt homines dispersi ac rudes, eóque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent: hortari priuatim, adiuuare publicè, vt templa, fora, domus exstruerent, laudando promtos, & castigando segnes. ita honoris æmulatio, pro necessitate erat. Iam verò principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum studiis Gallorum anteferre,

* Deest vox, præficere, aut similis.

* Vel, inuitamenta

ferre, vt qui modò linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiscerent. inde etiam habitus nostri honor, & frequens toga. paullatímque discessum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars seruitutis esset. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, vastatis vsque ad Taum (æstuario nomen est) nationibus. quâ formidine territi hostes quamquam conflictatum sæuis tempestatibus exercitum, lacessere non ausi. ponendíque insuper castellis spatium fuit. Adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorum sapientiùs legisse, nullum ab Agricolâ positum castellum aut vi hostium expugnatum, aut pactione ac fugâ desertum. crebræ eruptiones. nam aduersus moras obsidionis, annuis copiis firmabantur. ita intrepida ibi hiems, & sibi quisque præsidio, irritis hostibus, eóque desperantibus, quia soliti plerumque damna æstatis hibernis euentibus pensare, tum æstate atque hieme iuxtà pellebantur. Nec Agricola vnquam per alios gesta auidus intercepit; seu centurio, seu præfectus, incorruptum facti testem habebat. Apud quosdam acerbior in conuiciis narrabatur, vt bonis comis, ita aduersus malos iniucundus. ceterùm ex iracundiâ nihil super erat. secretum & silentium eius non timeres. honestius putabat offendere, quàm odisse. Quarta æstas obtinendis quæ percurrerat insumta. ac si virtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipsâ Britanniâ terminus. Nam Glota & Bodotria diuersi maris æstu per immensum reuecti, angusto terrarum spatio dirimuntur. quod tum præsidiis firmabatur: atque omnis propior sinus tenebatur, summotis velut in aliam insulam hostibus. Quinto expeditionum anno naue primâ transgressus, ignotas ad id tempus gentes crebris simul ac prosperis prœliis domuit: eámque partem Britanniæ quæ Hiberniam aspicit, [18] copiis instruxit, in spem magis quàm ob formidinem. si quidem Hibernia medio inter Britanniam atque Hispaniam sita, & Gallico quoque mari opportuna, valentissimam imperij partem magnis inuicem vsibus miscuerit. Spatium eius si Britanniæ comparetur angustius, nostri maris insulas superat. Solum cælúmque & ingenia cultúsque hominum haut multum à Britanniâ differunt. meliùs aditus portúsque per commercia & negotiatores cogniti. Agricola expulsum seditione domesticâ vnum ex regulis gentis exceperat, ac specie amicitiæ in occasionem retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione vnâ & modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam posse. Idque etiam aduersus Britanniam profuturum, si Romana vbique arma, & velut è conspectu libertas tolleretur. Ceterùm æstate quâ sextum officij annum inchoabat, amplâ ciuitate trans Bodotriam sita, quia motus vniuersarum vltrà gentium, & infesta hostili exercitu itinera timebantur; portus classe explorauit: quæ ab Agricolâ primùm assumta in partem virium, sequebatur egregiâ specie, cùm simul terrâ, simul mari bellum impelleretur: ac sæpe iisdem castris pedes equesque & nauticus miles mixti copiis & lætitiâ, sua quisque facta, suos casus attollerent: ac modò siluarum & montium profunda, modò tempestatum ac fluctuum aduersa, hinc terra & hostis, [19] hinc auctus Oceanus militari iactantiâ comparentur. Britannos quoque, vt ex captiuis

Universidad de Deusto
Biblioteca

audiebatur, visa classis obstupefaciebat, tamquam aperto maris sui secreto vltimum victis perfugium clauderetur. Ad manus & arma conuersi Caledoniam incolentes populi paratu magno, maiore famâ, vti mos est de ignotis, [30] * oppugnasse vltrò, castella adorti, metum vt prouocantes addiderant: regrediendúmque citra Bodotriam,& excedendum potiùs, quàm pellerentur, specie prudentium ignaui admonebant. cùm interim cognoscit, hostes pluribus agminibus irrupturos. Ac ne superante numero, & peritiâ locorum circumirétur, diuiso & ipse in tres partes exercitu incessit. Quod vbi cognitum hosti, mutato repentè consilio, vniuersi nonam legionem vt maximè inualidam, nocte aggressi inter somnum ac trepidationem cæsis vigilibus irrupêre. Iámque in ipsis castris pugnabãt, cùm Agricola iter hostium ab exploratoribus edoctus, & vestigiis insecutus, velocissimos equitum peditúmque assultare tergis pugnantium iubet, mox ab vniuersis adiici clamorem. & propinquâ luce fulsere signa. ita ancipiti malo territi Britanni: & Romanis redit animus, ac securi pro salute, de gloriâ certabant. vltrò quinetiam irrupêre. & fuit atrox in ipsis portarum angustiis prœliũ, donec pulsi hostes, vtroque exercitu certante, his vt tulisse opem, illis ne eguisse auxilio viderentur, quod nisi paludes & siluæ fugientes texissent, debellatum illâ victoriâ foret. Cuius constantiâ ac famâ ferox exercitus: nihil virtuti suæ inuium, penetrandam Caledoniam, inueniendúmque tandem Britanniæ terminum continuo prœliorum cursu fremebant: atque illi modò cauti ac sapientes, promti post euentum ac magniloqui erant. iniquissima hæc bellorum cõditio est, prospera omnes sibi vindicant, aduersa vni imputantur. [31] At Britanni non virtute sed occasione & arte ducis * rati, nihil ex arrogantiâ remittere, quò minus iuuentutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac sacrificiis conspirationem ciuitatum sancirent. atque ita irritatis vtrimque animis discessum. Eâdem æstate [32] cohors Vsipiorum per Germanias conscripta, in Britanniam transmissa, magnum ac memorabile facinus ausa est. Occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis exemplum & rectores habebantur, tres liburnicas adactis per vim gubernatoribus ascendêre: & vno remigrante, suspectis duobus eóque interfectis, nondum vulgato rumore vt miraculum prouehebantur. mox hàc atque illà rapti, & cum plerisque Britannorum sua defensantium prœlio congressi, ac sæpe victores, aliquando pulsi, eò ad extremum inopiæ venêre, vt infirmissimos suorum, mox sorte ductos vescerentur. atque ita circumuecti Britanniam, amissis per insciti am regendi nauibus, pro prædonibus habiti, primùm à Sueuis, mox à Frisiis intercepti sunt. ac fuêre quos per commercia venum datos, & in nostram vsque ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti casus illustrauit. Initio æstatis Agricola domestico vulnere ictus, anno antè natum filium amisit. Quem casum neque vt plerique fortium virorum ambitiosè, neque per lamenta rursus ac mœrorem muliebriter tulit. & in luctu, bellum inter remedia erat. Igitur præmissâ classe quæ pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu cui ex Britannis fortissimos & longâ pace exploratos addiderat, ad montem

* Forte, oppugnauere

* Dett. ver. victos, aut alii alia.

montem Grampium peruenit, quem iam hostes insederant. Nam Britanni nihil fracti pugnæ prioris euentu, & vltionem aut seruitium exspectantes, [33] tandémque docti commune periculum concordiâ propulsandum, legationibus & fœderibus omnium ciuitatum vires exciuerant. Iámque super triginta milia armatorum aspiciebantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac viridis senectus, clari bello, ac sua quisque decora gestantes. cùm inter plures duces virtute & genere præstans, nomine Galgacus, apud contractam multitudinem prœlium poscentem, in hunc modum locutus fertur. *Quottens causſas belli & necessitatem nostram intueor, magnus mihi animus est, hodiernum diem, consensúmque vestrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & vniuersi seruitutis expertes: & nullæ vltrà terræ, ac ne mare quidem securum, imminente nobis classe Romanâ. ita prœlium atque arma, quæ fortibus honesta, eadem etiam ignauis tutissima sunt. Priores pugnæ, quibus aduersus Romanos variâ fortunâ certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant: quia nobilissimi totius Britanniæ, eóque in ipsis penetralibus siti, nec seruientium litora aspicientes, oculos quoque à contactu dominationis inuiolatos habebamus. [34] Nos terrarum ac libertatis extremos, recessus ipse ac sinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum, pro magnifico est. Sed nulla iam vltrà gens, [35] nihil nisi fluctus & saxa: & interiores Romani, quorum superbiam frustra per obsequium & modestiam effugeris. raptores orbis, postquam cuncta vastantibus defuêre terræ, & mare scrutantur: si locuples hostis est, auari: si pauper, ambitiosi. quos non Oriens, non Occidens, satiauerit: soli omnium, opes atque inopiam pari affectu concupiscunt. auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium; atque vbi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse voluit: hi per dilectus alibi seruituri auferuntur. Coniuges sororésque & si hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hospitum polluuntur. Bona fortunásque, in tributum egerunt; in annonam, frumentum, corpora ipsa ac manus, siluis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. [36] Nata seruituti mancipia semel veneunt, atque vltrò à dominis aluntur: Britannia seruitutem suam cottidie emit, cottidie pascit. Ac [37] sicut in familiâ recentissimus quisque seruorum & conseruis ludibrio est: sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, noui nos & viles in excidium petimur. [38] Neque enim arua nobis, aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reseruemur. Virtus porrò ac ferocia subiectorum, ingrata imperantibus. & longinquitas ac secretum ipsum, quò tutiùs, eò suspectiùs. Ita sublata spe veniæ, tandem sumite animum, tam quibus salus, quàm quibus gloria carissima est. Brigantes, feminâ duce, exurere coloniam, expugnare castra; ac nisi felicitas in secordiam vertisset, exuere iugum potuêre. [39] nos integri & indomitâ & libertatem non in * præsentiâ laturi, * primo statim congressu vnde ostendamus quos sibi Caledonia viros seposuerit. An eamdem Romanis in bello virtutem, quam in pace lasciuiam adesse creditis? Nostris illi discessionibus ac discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt: quem contractum ex diuersissimis gentibus, vt secundares tenent, ita aduersæ dissoluent. nisi si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorũ pleroſq; dominationi alienæ sanguinem cõmodantes, diutius tamẽ hostes quàm seruos, fide & affectu teneri

putatis:

Universidad de Deusto
Biblioteca

putatis: metus & terror est, infirma vincula caritatis. [41] *quæ vbi remouerus, qui timere desierint, odisse incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt: nullæ Romanos coniuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi sunt: aut nulla pleriſque patria, aut alia est:* [42] *paucos numero circùm trepidos ignorantiâ, cælum ipsum ac mare & siluas ignota omnia circumspectantes,* [43] *clausos quodammodo ac vinctos* *aliy nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neq; vulnerat. In ipsâ hostium acie inueniemus nostras manus. agnoscent Britanni suam caussam. recordabuntur Galli prtorem libertatem. deserent illos ceteri Germani, tamquam nuper Vspij reliquerunt. Nec quidquam vltrà formidinis, vacua castella, senum coloniæ, inter malè parentes & iniustè imperantes, ægra municipia & discordantia. hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla, & ceteræ seruientium pœnæ, quas in æternum proferre, aut statim vlcisci, in hoc campo est. Proinde ituri in aciem & maiores vestros, & posteros cogitate.* Excepêre orationem alacres, & barbari moris cantu & fremitu clamoribúsque dissonis. Iámque agmina, & armorum fulgores, audentissimi cuiusque procursu: simul instruebantur acies. cùm [44] Agricola quamquam lætum & vix * monitis coërcitum militem * adhuc ratus, ita disseruit. [45] *Octauus annus est, commilitones, ex quo virtute & auspicijs imperij Rom. fide atq; operâ vestrâ Britanniam vicistis. tot expeditionibus, tot prælijs seu fortitudine aduersus hostes, seu patientiâ ac labore pænè aduersus ipsam rerum naturã opus fuit. Neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egressi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non famâ nec rumore, sed castris & armis tenemus. Inuenta Britannia, & subacta. Equidem in agmine, cùm vos paludes montesve & flumina fatigarent, fortissimi cuiusque vocem audiebam, Quando dabitur hostis, quando acies? Veniunt à latebris suis extrusi. &* [46] *vota virtúsque in aperto, omniáque prona victoribus, atque eadem victis aduersa. Nam vt superasse tantum itineris, siluas euasisse, transisse æstuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculosissima, quæ hodie prosperrima sunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem abundantia: sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum est, neque exercitum neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vitâ potior, & incolumitas ac decus, eodem loco sita sunt. nec inglorium fuerit, in ipso terrarum ac naturæ fine cecidisse. Si nouæ gentes atque ignota acies constitisset: aliorum exercituum exemplis vos hortarer. nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. Ij sunt quos proximo anno, vnam legionem furto noctis aggressos, clamore debellastis: ij ceterorum Britannorum fugacissimi. ideóque tamdiu superstites. Quomodo siluas saltúsque penetrantibus, fortissimum quodque animal robore, pauida & inertia ipsô agminis sono pelluntur: sic acerrimi Britannorum iam pridem ceciderunt: reliquus est numerus ignauorum & metuentium. quos quòd tandem inuenistis, non restiterunt, sed deprehensi sunt nouissimi, & extremo metu corpora defixêre in his vestigijs, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis. Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem, approbate Reip. nunquam exercitui imputari potuisse,* [47] *aut moras belli, aut caussas debellandi.* Et alloquente adhuc Agricolâ militum ardor eminebat, & finem orationis ingens alacritas consecuta

* Scribo, dij

* munimentis. q. liber.

consecuta est, statímque ad arma discursum. instinctos ruentésq; ita disposuit, vt peditum auxilia quæ octo milia erant, mediam aciem firmarent: equitum tria milia, cornibus affunderentur. legiones pro vallo stetere, ingens victoriæ decus citra Romanum sanguinem bellanti, & auxilium si pellerentur. Britannorum acies in speciem simul ac terrorem editioribus locis constiterant: ita vt primum agmen æquo, ceteri per accline iugum connexi velut insurgerét: media campi couinarius & eques strepitu ac discursu complebat. Tum Agricola superante hostium multitudine veritus, ne simul in frontem, simul & latera suorum pugnaretur, diductis ordinibus, quamquam porrectior acies futura erat, & arcessendas plerique legiones admonebant, promtior in spem, & firmus aduersis, dimisso equo pedes ante vexilla constitit. Ac primo cõgressu eminus certabatur. simul constantiâ, simul arte Britanni, ingentibus gladijs & breuibus cetris, missilia nostrorum vitare, vel excutere, atque ipsi magnam vim telorum superfundere: donec Agricola tres Batauorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus est, vt rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipsis vetustate militiæ exercitatum, & hostibus inhabile parua scuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladij sine mucrone complexum armorum, & in aperto pugnam non tolerabant. Igitur vt Bataui miscere ictus, ferire vmbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obstiterant, erigere in colles aciem cœpere; ceteræ cohortes æmulatione & impetu commistæ proximos quósque cæderè. ac plerique semineces aut integri festinatione victoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugêre, couinarij peditum se prœlio miscuêre: & quamquam recentem terrorem intulerant, densis tamen hostium agminibus & inæqualibus locis hærebant: miniméque equestris ea pugnæ facies erat, cùm in gradu stantes simul equorum corporibus impellerentur. ac sæpe vagi currus, exterriti sine rectoribus equi, vt quemque formido tulerat, transuersos, aut obuios incursabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ expertes summa collium insederant, & paucitatem nostrorum vacui spernebant, digredi paullatim & circumire terga vincentium cœperant: ni idipsum veritus Agricola quattuor equitum alas ad subita belli retentas, venientibus opposuisset; quantóque ferociùs accurrerant, tanto acriùs pulsos in fugam disiecisset. Ita consilium Britannorum in ipsos versum. transuectæque præcepto ducis à fronte pugnantium alæ, auersam hostium aciem inuasêre. Tum verò patentibus locis grande & atrox spectaculum: [48] sequi, vulnerare, capere, atque eosdem oblatis aliis trucidare. Iam hostium, prout cuique ingenium erat, cateruæ armatorum paucioribus terga præstare, quidam inermes vltrò ruere, ac se morti offerre. Passim arma, & corpora, & lacerti artus, & cruenta humus: & aliquando etiam victis ira virtúsque. postquam siluis appropinquarunt, collecti, primos sequentium incautos & locorum ignaros circumueniebant. Quod ni frequens vbique Agricola, validas & expeditas cohortes indaginis modo, & sicubi artiora erant, partem equitum dimissis equis, simul rariores siluas equitem persultare iussisset, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Ceterùm vbi compositos firmis ordinibus sequi rursus vidêre, in fugam

 versi,

Universidad de Deusto
Biblioteca

versi, non agminibus vt prius, nec alius alium respectantes, rari, & vitabundi inuicem, longinqua atque auia petiêre. finis sequendi nox & satietas fuit. cæsa hostium ad decem milia: nostrorum trecenti quadraginta cecidêre, in quîs Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore & ferociâ equi hostibus illatus. Et nox quidem gaudio prædáque læta victoribus: Britanni palantes mixtóque virorum mulierúmque ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deserere domos, ac per irâ vltrò incendere: eligere latebras, & statim relinquere: [49] miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare: aliquando frangi aspectu pignorum suorum, sæpius concitari. satísque constabat sæuisse quosdam in coniuges ac liberos, tamquam misererentur. Proximus dies faciem victoriæ latiùs aperuit. vastum vbique silentium, secreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obuius. quibus in omnem partem dimissis, vbi incerta fugæ vestigia, neque vsquam conglobari hostes compertum, & exactâ iam æstate spargi bellum nequibat, in fines Horestorum exercitum deducit. Ibi acceptis obsidibus, præfecto classis circumuehi Britanniam præcepit. datæ ad id vires, & præcesserat terror. ipse peditem atque equites lento itinere, quò nouarum gentium animi ipsâ transitus morâ terrerentur, in hibernis locauit. Et simul classis secundâ tempestate ac famâ Trutulensem portum tenuit, vnde proximo latere Britanniæ lecto * omni redierat. [50] Hunc rerum cursum, quamquam nullâ verborum iactantiâ, epistolis Agricolæ * actum, vt Domitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum è Germaniâ triumphum, emtis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum speciem formarentur: at nunc veram magnámque victoriam, tot millibus hostium cæsis, ingenti famâ celebrari. Id sibi maximè formidolosum, priuati hominis nomen supra Principis attolli: frustra studia fori, & ciuilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam alius occuparet: & cetera vtcumque faciliùs dissimulari, ducis boni imperatoriam virtutem esse. Talibus curis exercitus, quódque sæuæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus, optimum in præsentiâ statuit reponere odium, donec impetus famæ & fauor exercitus langueſceret. nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur [51] triumphalia ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata, decerni in senatu iubet: addíque insuper opinionem, Syriam prouinciam Agricolæ destinari, vacuam tum morte Atilij Rufi consularis, & maioribus reseruatam. Credidêre plerique libertum ex secretioribus ministeriis missum ad Agricolam, codicillos quibus ei Syria dabatur tulisse, cum præcepto, vt si in Britanniâ foret, traderentur: eúmque libertum in ipso freto Oceani obuium Agricolæ, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeasse. siue verum istud, siue ex ingenio Principis fictum ac compositum est. Tradiderat interim Agricola successori suo prouinciam quietam tutámque. Ac ne notabilis celebritate & frequentiâ occurrentium introitus esset, vitato amicorum officio, noctu in vrbem, noctu in palatium, ita vt præceptum erat, venit: exceptúsque breui osculo & nullo sermone, turbæ seruien-

*omnis

*Forti auctum.

tium immixtus est. Ceterùm vt militare nomen, graue inter otiosos, aliis virtutibus temperaret, tranquillitatem atque otium penitus auxit, cultu modicus, sermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus: adeò vt plerique, quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspectóque Agricolâ, quærerent famam, pauci interpretarentur. Crebrò per eos dies apud Domitianum absens accusatus, absens absolutus est. caussa periculi non crimen vllum, aut querela læsi cuiusquam, sed infensus virtutibus Princeps, & gloria viri, ac [52] pessimum inimicorum genus, laudantes. Et ea insecuta sunt reipublicæ tempora, quæ sileri Agricolam non sinerent: tot exercitus in Mœsiâ Daciáque, & Germaniâ Pannoniáque, temeritate aut per ignauiam ducum amissi: tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti. nec iam de limite imperij & ripâ, sed de hibernis legionum & possessione dubitatum. Ita cùm damna damnis continuarentur, atque omnis annus funeribus & cladibus insigniretur, poscebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis vigorem, constantiam, & expertum bellis animum, cum inertiâ & formidine eorum. Quibus sermonibus satis constat Domitiani quoque aures verberatas, dum optimus quisque libertorum amore & fide, pessimi malignitate & liuore, pronum deterioribus Principem exstimulabant. Sic Agricola simul suis virtutibus, simul vitiis aliorum, in ipsam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus quo [53] proconsulatum Asiæ & Africæ sortiretur, & occiso Ciuicâ nuper, nec Agricolæ consilium deerat, nec Domitiano exemplum. Accessere quidam cogitationum Principis periti, qui iturus ne esset in prouinciam, vltrò Agricolam interrogarent. ac primò occultiùs quietem & otium laudare, mox operam suam in approbandâ excusatione offerre: postremò non iam obscuri, suadentes simul terrentésque, pertraxêre ad Domitianum. qui paratus simulatione, in arrogantiam compositus, & audiit preces excusantis, & cùm annuisset, agi sibi gratias passus est: nec erubuit beneficij inuidiâ. [54] Salarium tamen proconsulari solitum offerri, & quibusdam à seipso concessum, Agricolæ non dedit: siue offensus non petitum, siue ex conscientiâ, ne quod vetuerat videretur emisse. [55] Proprium humani ingenij est, odisse quem læseris: Domitiani verò natura præceps in iram, & quò obscurior eò irreuocabilior, moderatione tamen prudentiáque Agricolæ leniebatur. quia non contumaciâ, neque inani iactatione libertatis, famam fatúmque prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari, posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse: obsequiúmque ac modestiam, si industria ac vigor adsint, [56] eò laudis excedere, quò plerique per abrupta, sed in nullum * rei pòst vsum, ambitiosâ morte inclaruerunt. Finis vitæ eius nobis luctuosus, amicis tristis, extraneis etiam ignotísque non sine curâ fuit. Vulgus quoque, & hic aliud agens populus, & ventitauêre ad domum, & per fora & circulos locuti sunt: nec quisquam auditâ morte Agricolæ, aut lætatus est, aut statim oblitus est. Augebat miserationem constans rumor, veneno interceptum. Nobis nihil comperti affirmare ausim. ceterùm per omnem valetudinem eius, crebriùs quàm ex more principatus per nũtios visentis, & libertorum primi, & medicorum intimi venêre: siue cura illud, siue

*Vtr. reip. id est reipublicæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquisitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis per dispositos cursores nuntiata constabat, nullo credente sic accelerari, quæ tristis audiret. Speciem tamen doloris animo vultúque præ se tulit, securus iam odij, & qui facilius dissimularet gaudium quàm metum. Satis constabat lecto testamento Agricolæ, quo coheredem optimæ vxori & piissimæ filiæ Domitianum scripsit, lætatum eum, velut honore iudicióque: tam cæca & corrupta mens assiduis adulationibus erat, vt nesciret à bono patre non scribi heredem, nisi malum Principem[57]. Natus erat Agricola Caio Cæsare tertium consulibus. Iuniis: excessit sexto & quinquagesimo anno decimo kalen. Septemb. Collegâ Priscóque Coss. Quòd si habitum quoque eius posteri noscere velint, decentior quàm sublimior fuit. nihil metus in vultu: gratia oris supererat. bonum virum facilè crederes, magnum libenter. Et ipse quidem, quamquam medio in spatio integræ ætatis ereptus, quantum ad gloriam longissimum æuum peregit. Quippe & vera bona, quæ in virtutibus sita sunt, impleuerat; & Consularibus ac Triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adstruere fortuna poterat? Opibus nimiis non gaudebat, speciosæ contigerant. filiâ atque vxore superstitibus, potest videri etiam beatus incolumi dignitate, florente famâ, saluis affinitatibus & amicitijs futura effugisse. Nam sicuti durare in hac beatissimi sæculi luce, ac[57] Principem Traianum videre, augurio votisque apud nostras aures ominabatur: ita festinatę mortis grande solatium tulit, euasisse postremum illud tempus, quo Domitianus non iam per interualla ac spiramenta temporum, sed continuo & velut vno ictu rempublicam exhausit. Non vidit Agricola obsessam curiam, & clausum armis senatum, & eâdem strage tot consularium cædes, tot nobilissimarum feminarum exsilia & fugas.[58] Vnâ adhuc victoriâ Carus Metius censebatur, & intra Albanam villam sententia Messallini strepebat, &[59] Massa Bebius iam tum reus erat.[60] Mox nostræ duxêre Heluidium in carcerem manus:[61] nos Maurici, Rusticique visus, nos innocenti sanguine Senecio perfudit. Nero tamen subtraxit oculos, iussitque scelera, non spectauit. præcipua subDomitiano miseriarum pars erat, videri & aspici: cùm suspiria nostra subscriberentur: cùm denotandis tot hominum palloribus sufficeret[62] sæuus ille vultus & rubor, à quo se contra pudorem muniebat. Tu verò felix Agricola non vitæ tantùm claritate, sed etiam opportunitate mortis. vt perhibent qui interfuerunt nouissimis sermonibus tuis, constans & libens fatum excepisti, tamquam pro virili portione innocentiam Principi donares. Sed mihi filiæque, præter acerbitatem parêtis erepti, auget mœstitiam, quòd assidere valetudini, fouere deficientem, satiari vultu, complexu, non contigit.[63] excepissem certè mandata voceſque, quas penitus animo figeremus. Noster hic dolor, nostrum vulnus: nobis tam longæ absentiæ conditione ante quadriennium amissus es. Omnia sine dubio, optimâ parentum assidente amantissimâ vxore, superfuere honori tuo: paucioribus tamen lacrymis compositus es, & nouissimâ in luce desiderauere aliquid oculi tui. Si quis piorum mânibus locus, si, vt sapientibus placet, non cum corpore exstinguuntur magnæ animæ; placidè quiescas, nos domum tuam ab infirmo desiderio, & muliebribus lamentis ad contemplationem

plationem virtutum tuarum voces, quas neque lugeri, neque plangi fas est: [64] admiratione te potius * temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, * militum decoramus. Is verus honos, ea coniunctissimi cuiusque pietas. Id filiæ quoque vxorique præceperim, sic patris, sic mariti memoriam venerari, vt omnia facta dictáque eius secum reuoluant, famámque ac figuram animi magis quàm corporis complectantur. non quia intercedendum putem imaginibus quæ marmore aut ære finguntur: sed vt vultus hominum, ita simulacra vultus imbecilla ac mortalia sunt, forma mentis æterna quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis. Quidquid ex Agricolâ amauimus, quidquid mirati sumus, manet, mansurúmque est in animis hominum, in æternitate temporum, famâ rerum. Nam multos veterum velut inglorios & ignobiles obliuio obruet, Agricola posteritati narratus & traditus, superstes erit.

FABII QVINCTILIANI,

VT VIDETVR, DIALOGVS;

AN SVI SÆCVLI ORATORES ANTIQVIS ET QVARE, CONCEDANT:

CORN. TACITO VVLGO INSCRIPTVS.

SÆPE ex me requiris, Iuste Fabi, cur cùm priora sæcula tot eminentium oratorum ingeniis gloriáque efloruerint, nostra potissimùm ætas deserta, & laude orbata, vix nomen ipsum oratoris retineat. neque enim ita appellamus nisi antiquos: horum autem temporum diserti, causidici, & aduocati, & patroni, & quiduis potius quàm oratores vocantur. Cui percontationi tuæ respondere, & tam magnæ quæstionis pondus excipere, [1] vt aut de ingeniis nostris malè existimandum sit, si idem assequi non possumus, aut de iudiciis, si nolumus; vix hercule auderem, si mea sententia proferenda, ac non disertissimorum vt nostris temporibus hominum sermo repetendus esset. quos eandem hanc quæstionem pertractantes, iuuenis admodùm audiui. Ita non ingenio, sed memoriâ ac recordatione opus est, vt quæ à præstantissimis viris & excogitata subtiliter, & dicta grauiter accepi, [2] cùm singuli diuersas vel easdem, sed probabiles causas afferrent, dum formam sui quisque & animi, & ingenij redderet, iisdem nunc numeris, iisdémque rationibus persequar, seruato ordine disputationis. neque enim defuit, qui diuersam quoque partem susciperet, ac multum vexatâ & irrisâ vetustate, nostrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis anteferret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nam postero die quàm [1] accuratiùs Maternus Catonem recitauerat, cùm offendisse potentium animos diceretur, tamquam in eo tragœdiæ argumento sui oblitus, tantùm Catonem cogitasset, eaque de re per vrbem frequens sermo haberetur, venerunt ad eum M. Aper & Iulius Secundus, celeberrima tum ingenia fori nostri: quos ego in iudicijs non vtroque modò studiosè audiebam, sed domi quoque & in publico affectabar, mirâ studiorum cupiditate, & quodam ardore iuuenili, vt fabulas quoque eorum & disputationes, & arcana semotæ dictionis penitus exciperem. quamuis malignè plerique opinarentur, nec Secundo promtum esse sermonem, & Aprum ingenio potius & vi naturæ, quàm institutione & litteris famam eloquentiæ consecutum. Nam & Secundo purus, & pressus, &, in quantum satis erat, profluens, sermo non defuit: & [4]Aper communi eruditione imbutus, contemnebat potiùs litteras quàm nesciebat. tamquam maiorem industriæ & laboris gloriam habiturus, si ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur. Igitur vt intrauimus cubiculum Materni, [5] sedentem ipsum, quem pridie recitauerat librum intra manus habentem, deprehendimus. Tum Secundus: Nil ne te, inquit, Materne, fabulæ malignorum terrent, [6] quo minus offensas Catonis tui ames? [7] An ideo librum istum apprehendisti, vt diligentiùs retractares, & sublatis si quæ prauam interpretandi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem meliorem, sed tamen securiorem? Tum ille, [8] Leges tu quidem si volueris & agnosces quæ audisti. quòd si qua omisit Cato, [9] sequenti tractatione Thyestes dicet. Hanc enim tragœdiam disposui iam, & intra me ipse formaui. Atque ideo maturare libri huius editionem festino, vt dimissâ priore curâ, nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Adeò te tragœdiæ istæ non satiant, inquit Aper, quo minus [10] omissis orationum & curarum studiis omne tempus modò circa Medeam, ecce nunc circa Thyestem consumas? cùm tot amicorum caussæ, tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum vocent, quibus vix sufficeres, etiam si non nouum tibi ipse negotium importasses, Domitium, & Catonem: id est, nostras quoque historias, & Romana nomina, Græcorum fabulis aggregares. Et Maternus, Perturbarer hâc tuâ seueritate, nisi frequens ac assidua nobis contentio iam propè in consuetudinem vertisset. Nam nec tu agitare & insequi poëtas intermittis, & [11] ego cui desidiam aduocationum obiicis, cotidianum hoc patrocinium [12] defendendæ aduersus te poëticæ exerceo. Quo lætor magis oblatum nobis iudicem, qui me vel in futurum vetet versus facere, vel quod iam pridem opto, suâ quoque auctoritate compellat, vt omissis forensium Musarum angustiis, in quibus satis mihi superq; sudatum est, sanctiorem istam & angustiorem eloquẽtiam colam. Ego verò, inquit Secundus, ante quàm me iudicem Aper recuset, faciam quod probi & modesti iudices solent, vt in his cognitionibus excusent, in quibus manifestum est, alteram apud eos partem *gratiæ prçualere. Quis enim nescit, neminem mihi coniunctiorem esse & vsu amicitiæ, & assiduitate contubernij quàm Saleium Bassum, cùm optimũ virum tum absolutissimum poëtam? porrò si poëtica accusatur, non alium video reum locupletiorẽ. Securus sit, inquit Aper, & Saleius Bassus, & quisquis alius studium

* gratiâ

studium poëticæ & carminum gloriam fouet, cùm caussas agere non possit. [13] & ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar, [14] * Maternum sollicitè plurimum defendi. sed & [15] ipsum solum apud eos arguam, quòd natus ad eloquentiam virilem & oratoriam, quâ parare simul & tueri amicitias, adsciscere nationes, complecti prouincias possit, amittit studium, quo non aliud in ciuitate nostrâ vel ad vtilitatẽ fructuosius, vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbis famam pulchrius, vel ad totius imperij atque omnium gentium notitiam illustrius excogitari potest. Nam si ad vtilitatem vitæ omnia [16] consilia, facta nostra dirigenda sunt; quid erit tutius quàm eam exercere artem, quâ semper armatus præsidium amicis, opem alienis, salutem periclitantibus, inuidis verò & inimicis metum & terrorem vltrò feras, ipse securus & velut quadam perpetuâ potentiâ ac potestate munitus? [17] cuius vis & vtilitas rebus propè fluentibus, aliorum * præsidio & tutelâ intelligitur. [18] sin proprium periculum increpuit; non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentum, quàm reo & periclitanti eloquentiæ præsidium simul & telum, quo propugnare pariter & incessere, vel in iudicio, siue in senatu, siue apud Principem possis. Quid aliud infestis patribus nuper Eprius Marcellus, quàm eloquentiam suam opposuit? qui accinctus & minax disertam quidem sed inexercitatam & eiusmodi certaminum rudẽ Heluidij sapientiâ elusit. Plura de vtilitate non dico, [19] cui parti minimè contradicturum Maternum meum arbitrer. Ad voluptatem oratoriæ eloquentiæ transeo, cuius iucunditas non vno alióve momento, sed omnibus propè diebus & propè omnibus horis contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo, & ad voluptates honestas nato, quàm videre plenam semper & frequentem domum concursu splendidissimorum hominum? idque scire, non pecuniæ, non orbitati, neque officij alicuius administrationi, sed sibiipsi dari? illos quinimmo [20] orbos & locupletes & potentes venire plerumque ad iuuenem & pauperem, vt aut sua aut amicorum discrimina commendent. Vlláne tanta ingentium opum ac magnæ potentiæ voluptas, quàm spectare homines veteres, & senes, & [21] totius orbis gratiâ subnixos, in summâ omnium rerum abundantiâ confitentes id quod optimum sit se non habere? Iam verò qui togatorum comitatus & egressus? quæ in publico species? quæ in iudiciis veneratio? quod gaudium consurgendi assistendique intertacentes, in vnum conuersos? coire populum, & circumfundi coràm, & accipere affectum quemcumque orator induerit? Vulgata dicentium gaudia, & imperitorum quoque [22] oculis exposita, percenseo. Illa secretiora, & tantùm ipsis orantibus nota, maiora sunt. Siue accuratam meditatámque affert orationem; est quoddam sicut ipsius dictionis, ita gaudij pondus & constantia. siue nouam & recentem curam nõ sine aliquâ trepidatione animus attulerit; ipsa sollicitudo commendat euentum, & lenocinatur voluptati. Sed extemporalis audaciæ, atque ipsius temeritatis vel præcipua iucunditas est. Nam ingenio quoque, sicut in agro, quãquam alia diu serantur atque elaborentur, gratiora tamẽ quæ suâ sponte nascũtur. Equidem vt de me ipso fatear, non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clauus oblatus est, vel quo homo nouus & in ciuitate minimè fauorabili

* præsidium & tutelâ.

natus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

natus,quæſturam, aut tribunatum, aut prætu ram accepi:quàm eos quibus mihi pro mediocritate huius quantulæcumque in dicendo facultatis, aut reum proſperè defendere, aut apud centumuiros cauſſam aliquam feliciter orare, aut apud Principem ipſos illos libertos & procuratores Principum tueri & defendere datur. Tum mihi ſupra tribunatus & prætu ras & conſulatus aſcendere videor, [11] tum * abire: quod ſi non in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cum gratiâ venit. Quæ fama & laus cuiuſuis artis cum oratorum gloriâ comparanda eſt, qui non illuſtres in vrbe ſolùm apud negotioſos & rebus intentos, ſed etiam apud iuuenes & adoleſcentes, [14] quibus morum indoles eſt & bona ſpes ſui? Quorum nomina priùs parentes liberis ſuis ingerunt? quos ſæpius vulgus imperitum & tunicatus hic populus tranſeunteis nomine vocat, & digito demonſtrat? Aduenæ quoque & peregrini,iam in municipiis & coloniis ſuis auditos, cùm primùm vrbem attigerunt, requirunt ac vultus agnoſcere concupiſcunt. Auſim contendere Marcellum hunc Eprium, de quo modò locutus ſum, & Criſpum Vibium (libentiùs enim * nouis & recentibus quàm remotis & oblitteratis exemplis vtor) [15] non minus eſſe in extremis partibus terrarum, * quàm Capuæ aut Vercellis,vbi nati dicuntur. [16] nec hoc illis alterius ter millies ſeſtertium præſtat, quamquam ad has ipſas opes poſſunt videri eloquentiæ beneficio veniſſe. Ipſa eloquentia, cuius numen & cæleſtis vis multa quidem omnibus ſæculis exempla edidit, ad quantam vſque fortunam homines ingenij viribus peruenerint. [17] Sed hæc, vt ſuprà dixi, proxima, & quæ non auditu cognoſcenda ſed oculis ſpectanda habemus. Nam quo ſordidiùs & abiectiùs nati ſunt, [18] quóque notabilior paupertas & anguſtia rerum naſcentes eos circumſteterunt,eò clariora & ad demonſtrandam oratoriæ eloquentiæ vtilitatem illuſtriora exempla ſunt.quòd ſine commendatione natalium, ſine ſubſtantiâ facultatum, neuter moribus egregius,alter habitu quoque corporis contemtus, per multos iam annos [19] potentiſſimi ſunt ciuitatis ac donec libuit principes fori, nunc principes in Cæſaris amicitiâ agunt ferúntq; cuncta: atque ab ipſo Principe cum quadâ reuerentiâ diliguntur. Quia Veſpaſianus venerabilis ſenex & patientiſſimus veri, bene intelligit, ceteros quidẽ amicos ſuos niti iis quæ ab ipſo acceperint,quæque ipſi accumulare, & in alios congerere promtum eſt: Marcellum autem & Criſpum,attuliſſe ad amicitiâ ſuam, quod non à Principe acceperint,nec accipi poſſit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent [20] imagines,ac tituli & ſtatuę.quæ neq; ipſa tamen negligũtur: tam hercule quàm diuitiæ & opes,quas facilius inuenies qui vituperet quàm faſtidiat. His igitur & honoribus, & ornamentis, & facultatibus,refertas domos eorum videmus,qui ſe ab ineunte adoleſcentiâ cauſſis forenſibus & oratorio ſtudio dederunt. Nam carmina & verſus, quibus totâ vitam Maternus inſumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neque dignitatẽ vllam auctoribus ſuis conciliant,neq; vtilitates alunt: voluptatẽ autem breuem, laudem inanẽ & infructuoſam conſequuntur. Licet hæc ipſa,& quæ deinde dicturus ſum, aures tuæ ô Materne reſpuãt, [21] cui bono eſt ſi apud te Agamemnon aut Iaſon diſertè loquitur? quis ideo domũ defenſus,& tibi obligatus redit? Quis Salcium

noſtrum

* aetis

noſtrum egregium poëtam, vel (ſi hoc honorificentius eſt) præclariſſimum vatem deducit,aut ſalutat,aut proſequitur? Nempe ſi amicus eius, ſi propinquus, ſi denique ipſe in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secundum recurret,aut ad te Materne,non quia poëta es, neque vt pro eo verſus facias. hi enim Baſſo domi naſcuntur, pulchri quidem & iucundi. quorum tamen hic exitus eſt, vt cùm toto anno, per omnes dies, magnâ noctium parte, vnum librum extudit & elucubrauit, rogare vltrò & ambire cogatur,vt ſint qui dignentur audire: & ne id quidem gratis.nam & domum mutuatur, & auditorium exſtruit, & ſubſellia conducit,& libellos diſpergit:& vt [31] beatiſſimus recitationem eius euentus proſequatur; omnis illa laus intra vſum aut alterum diem velut in herbâ vel flore pręcepta,ad nullam certam & ſolidam peruenit frugem: nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut manſurum in animo cuiuſquam beneficium, ſed clamorem vagum, & voces inanes, & gaudium volucre. Laudauimus nuper vt miram & eximiam Veſpaſiani liberalitatem,quòd quingenta ſeſtertia Baſſo donaſſet. Pulchrum id quidem, indulgentiam Principis ingenio mereri; quantò tamen pulchrius, ſi ita res familiaris exigat,[33] ſe ipſum colere,ſuũ genium propitiare,ſuam experiri liberalitatem? Adiice quod poëtis,ſi modò dignum aliquid elaborare & efficere velint, relinquenda conuerſatio amicorum, & iucunditas vrbis, deſerenda cetera officia, vtque ipſi dicunt, in nemora & lucos,id eſt, in ſolitudinem recedendum eſt. Nec opinio quidem & fama cui ſoli ſeruiunt, & quod vnum eſſe pretium omnis ſui laboris fatentur, æquè poëtas quàm oratores ſequitur.quoniam mediocreis poëtas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rariſſimarum recitationum fama [34] in totam vrbem penetrat? nedum vt per tot prouincias innoteſcat. Quotus quiſque cùm ex Hiſpaniâ vel Aſiâ, ne quid de Gallis noſtris loquamur, in vrbem venit, Salcium Baſſum requirit? atque adeò ſi quis requirit & ſemel vidit,tranſit & contentus eſt: vt ſi picturam aliquam vel ſtatuam vidiſſet. Neque hunc meum ſermonem ſic accipi volo, tamquam eos quibus natura ſua oratorum ingenium denegauit, deterream à carminibus, ſi modò in hac ſtudiorum parte oblectare otium & nomen inſerere poſſunt famæ. ego verò omnem eloquentiam omneſque eius partes ſacras & venerabiles puto. nec ſolùm cothurnum veſtrum, aut heroïci carminis ſonum, ſed lyricorum quoque iucunditatem, & elegorum laſciuias,& iamborum amaritudinem,epigrammatum luſus, & quamcumque aliam ſpeciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium ſtudiis credo. ſed tecum mihi Materne res eſt, quòd cum natura tua in ipſam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis,& ſumma adeptus, in leuioribus ſubſiſtis. Vt ſi in Græciâ natus eſſes, vbi ludicras quoque artis exercere honeſtum eſt, ac [35] tibi Nicoſtrati robur ac vires dij dediſſent,non paterer immanes illos ad pugnam natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu diſci vaneſcere: ſic nunc te ab auditoriis & theatris,in forum & ad cauſas,& ad vera prœlia voco.cùm præſertim ne ad id quidem conſurgere poſſis,quod pleriſque patrocinatur, tamquam minus obnoxium ſit offendere poëtarum quàm oratorum ſtudium. Efferueſcit enim vis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, ſed

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod periculosius est, pro Catone offendis. nec excusatur offensa necessitudine officij, aut fide aduocationis, aut fortuitæ & subitæ dictionis impetu: meditatus videris elegisse personam notabilem, & cum auctoritate dicturam. [36] Sentio quid responderi possit. hinc ingentis ex his assensus, hinc in ipsis auditoriis præcipuè laudari, & mox omnium sermonibus ferri. Tolle igitur quietis & securitatis excusationem, cùm tibi sutomas aduersarium superiorem. nobis satis sit priuatas & nostri sæculi controuersias tueri, [37] in quibus expressis si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorum aures offendere, & probata sit fides, & libertas excusata. Quæ cùm dixisset Aper acriùs, vt solebat, & intento ore: remissus & subridens Maternus, Paraui, inquit, me non minus diu accusare oratores quàm Aper * laudat. Fore enim arbitrabar vt à laudatione eorum degressus detractaret poëtas, atque carminum studium prosterneret: arte quâdam mitigauit, concedendo his qui causas agere non possent, vt versus facerent. Ego autem sicut in causis agendis efficere aliquid & eniti fortasse possum, ita recitatione tragœdiarum ingredi famam auspicatus sum, tum quidem cùm in Nerone improbam & studiorum quoque sacra profanantem vaticinij potentiam fregi. [38] hodie si quid in nobis notitiæ ac nominis est, magis arbitror carminum quàm orationum gloriâ partum. ac iam me deiungere à forensi labore constitui, nec comitatus istos & egressus aut frequentiam salutationum concupisco: non magis quàm æra & imagines, quæ etiam me nolente in domum meam irruperunt. [39] Nam statum * cuiusque ac securitatem melius innocentiâ tueor quàm eloquentiâ. nec vereor, ne mihi vnquam verba in senatu nisi pro alterius discrimine facienda sint. Nemora verò, & luci, & secretum ipsum quod Aper increpabat, tantam mihi afferũt voluptatem, vt inter præcipuos carminum fructus numerem, quòd nec in strepitu, nec sedente ante ostium litigatore, nec inter sordes ac lacrymas reorum componuntur, sed secedit animus in loca pura atque innocentia, fruiturque sedibus sacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia: hoc primùm habitu cultuq; * commoda mortalibus, in illa casta & nulla contacta vitiis pectora influxit. sic oracula loquebantur. Nam [40] lucrosæ huius & sanguinantis eloquentiæ vsus, recens, & malis moribus natus, atque, vt tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Ceterùm felix illud, &, vt more nostro loquar, aureum sæculum, & oratorum & criminum inops, poëtis & vatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui malè admissa defenderent. [41] Nec vllis aut gloria maior, aut augustior honor: primùm apud deos, quorum proferre responsa & interesse epulis ferebantur: deinde apud illos diis genitos sacrosque reges, inter quos neminem causidicorum, sed Orphea ac Linum, ac si introspicere altiùs velis, ipsum Apollinem accepimus. vel si hæc fabulosa nimis & composita videtur, illud certè mihi concedis Aper, non minorẽ honorem Homero quàm Demostheni apud posteros: nec angustioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, quàm Lysiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam, quàm Virgilij detractent. Nec vllus Asinij aut Messallæ liber tam illustris est, quàm [42] Medea Ouidij, aut Varij Thyestes. Ac ne fortunam quidem vatum, & illud felix contuber-

* Fortè laudare.

* huc vsque

* commodata, vel compta.

nium, comparare timuerim cum inquietâ & anxiâ oratorum vitâ. licet illos certamina & pericula sua ad consulatus euexerint: malo securum & secretum VIRGILII secessum, in quo tamen neq; apud diuum Augustum gratiâ caruit, neque apud populum Romanum notitiâ. Testes Augusti epistolæ, testis ipse populus, qui auditis in theatro versibus Virgilij, surrexit vniuersus, & forte præsentem spectantemque Virgilium veneratus est, sic quasi Augustum. Ne nostris quidem temporibus, Secundus Pomponius Afro Domitio, vel dignitate vitæ, vel petuitate famæ, cesserit. Nam Crispus & Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac præsenti fortunâ concupiscendum? an quòd timent, an quòd timentur? [43] quòd cùm cottidie aliquid rogentur, hi quibus præstant indignantur? quòd alligati cum adulatione, nec imperantibus vmquam satis serui videntur, nec nobis satis liberi? Quæ hęc summa eorum potentia est? tantum posse liberti solent. Me verò dulces, vt Virgilius ait, Musæ, remotum à sollicitudinibus, & curis, & necessitate cottidie aliquid contra animum faciendi, in illa sacra illoque fontes ferant: nec insanum vltrà & lubricum forum famamque palam me vocas, quid habent in hac præsenti fortunâ concupiscendum? an quòd timent, an quòd timentur? [43] quòd cùm cottidie aliquid rogentur, hi quibus præstant indignantur? quòd alligati cum adulatione, nec imperantibus vmquam satis serui videntur, nec nobis satis liberi? Quæ hęc summa eorum potentia est? tantum posse liberti solent. Me verò dulces, vt Virgilius ait, Musæ, remotum à sollicitudinibus, & curis, & necessitate cottidie aliquid contra animum faciendi, in illa sacra illoque fontes ferant: nec insanum vltrà & lubricum forum famamque palam lentem trepidus experiar. non me fremitus salutantium, nec anhelans libertus excitet: nec incertus futuri, testamentum pro pignore scribam: nec plus habeam, quàm quod possim cui velim relinquere, quandocumque fatalis & meus dies veniet. statuarque tumulo non mæstus & atrox, sed hilaris & coronatus: & [44] pro memoriâ mei, nec consulat quisquam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus & velut instinctus, cùm [45] Vipsanius Messalla cubiculum eius ingressus est, suspicatusque ex ipsâ intentione singulorum, altiorem inter eos esse sermonem: Num parum tempestiuus, inquit, interuêni, secretum consilium & causæ alicuius meditationem tractantibus? Minimè, minimè, inquit Secundus, atque adeò vellem maturiùs interuenisses. delectasset enim te & Apri nostri accuratissimus sermo, cùm Maternum vt omne ingenium ac studium suum ad causas agendas conuerteret, exhortatus est: & Materni pro carminibus suis læta, vtque poëtas defendi decebat, audentior, poëtarum quàm oratorum similior oratio. Me verò, inquit, & sermo ipse infinitâ voluptate affecisset, atque id ipsum delectat, quòd vos viri optimi & temporum nostrorum oratores, non forensibus tantùm negotiis, & declamatorio studio ingenia vestra exercetis, sed eiusmodi etiam disputationes adiungitis, quæ & [46] ingenium alunt & erudition: & litterarum iucundissimum oblectamentum, cùm vobis qui illa disputatis, afferunt, tum etiam his ad quorum aures peruenerint. Itaque hercule non minus probari video in te Secunde, quòd Iulij Asiatici vitam componendo, spem hominibus fecisti plurium eiusmodi librorum, quàm in Apro quòd nondum à scholasticis controuersiis recessit; & otium suum mauult nouorum rhetorum more, quàm veterum oratorum consumere. Tum Aper, Non desinis Messalla vetera tantùm & antiqua mirari, nostrorum autem temporum studia irridere atq; contemnere. Nam hunc tuum sermonem sæpe excepi, [47] cùm oblitus & tuę & fratris tui eloquẽtiæ, [48] neminem hoc tempore oratorem esse contenderes. * Antiquis eò credo audaciùs, quòd maligni in iis opinionem non

* Atque si

Universidad de Deusto
Biblioteca

verebaris, cùm eam gloriam quam tibi alij concedunt, ipse tibi denegare. Neque illius, inquit, sermonis mei pœnitentiam ago, neque aut Secundum, aut Maternum, aut teipsum Aper, (quamquam interdum in contrarium disputes) aliter sentire credo. Ac velim impetratum ab aliquo vestrûm, vt caussas huius infinitæ differentiæ scrutetur ac reddat, quas mecum ipse plerumque conquiro. & quod quibusdam solatio est, mihi auget quæstionem, quia video etiam Graiis accidisse, vt [49] longiùs absit Æschine & Demosthene Sacerdos iste Nicetes, & si quis alius Ephesum vel Mitylenas contentus scholasticorum clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut vos ipsi à Cicerone aut Asinio recessistis. Magnam, inquit Secundus, & dignam tractatu quæstionem mouisti: sed quis eam iustiùs explicauerit quàm tu, ad cuius summam eruditionem & præstantissimum ingenium cura quoque & meditatio accessit? Et Messalla, Aperiam, inquit, cogitationes meas, si illud à vobis antè impetrauero, vt vos quoque sermonem hunc nostrum adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exsequemur partes, quas intellexerimus te non tam omisisse quàm nobis reliquisse. Aprum enim solere dissentire, & tu paullo antè dixisti, & ipse satis manifestus est iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefensum sæculum nostrum patiar hâc vestrâ conspiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam oratorum ætatem *significatione istâ determinetis? Ego enim cùm audio antiquos, quosdam veteres & olim natos intelligo, ac mihi versantur ante oculos Vlysses & Nestor, quorum ætas mille ferè & CC. annis sæculum nostrum antecedit: vos autem Demosthenem & Hyperidem profertis; quos satis constat Philippi & Alexandri temporibus floruisse; ita tamen vt vtrique superstites essent. Ex quo appâret, non multò plures quàm CCC. annos interesse inter nostram & Demosthenis ætatem. quod spatium temporis, si ad infirmitatem corporum nostrorum referas, fortasse longum videatur: si ad naturam sæculorum & respectum huius immensi ævi, perquàm breue, & in proximo est. Nam si, sicut Cicero in Hortensio scribit, is est magnus & verus annus, quo eadem positio cæli siderumque, quæ cùm maximè est, rursum exsistet, isque annus horum quos vocamus annorum XII. ∞ DCCCLIV. complectitur: incipit Demosthenes vester quem vos veterem & antiquum fingitis, [50] non solùm anno quo nos, sed ferè eodem mense extitisse. Sed transeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium vt puto Agrippam, qui potest videri antiquus, nostrorum temporum disertis antepotius adscribatis quàm nostris, non video. nam vt de Cicerone ipso loquar, Hirtio nempe & Pansâ consulibus, vt Tiro libertus eius scripsit, [51] VII. Idus Decemb. occisus est, quo anno diuus Augustus in locum Pansæ & Hirtij se & Q. Pedium Coss. suffecit. statue VI. & L. annos, quibus mox diuus Augustus Remp rexit: adiice Tiberij tres & viginti, & prope quadriennium Cai, ac bis quaternosdenos Claudij & Neronis annos,

*signatione Rom. edit.

annos, atque ipsum Galbæ & Othonis, & Vitellij vnum annum, ac sextam iam felicis huius principatus stationem, quâ Vespasianus Remp. fouet, C. & XX. anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, vnius hominis ætas. Nam ipse ego in Britanniâ vidi senem, qui se fateretur & pugnæ interfuisse, quâ Cæsarem inferentem arma Britanniæ, arcere litoribus, & pellere aggressi sunt. Ita sieum qui armatus C. Cæsari restitit, vel captiuitas, vel voluntas, vel fatum aliquod in vrbem pertraxisset, idem Cæsarem ipsum & Ciceronem audire potuit, & nostris quoq; actionibus interesse. Proximo quidē congiario ipsi vidistis plerosque senes, qui se à diuo quoque Augusto semel atque iterum accepisse congiarium narrabant. ex quo colligi potest, & Coruinum ab illis & Asinium audiri potuisse. Nam Coruinus in medium vsque Augusti principatum, Asinius pænè ad extremum durauit. Nec diuidatis sæculum, & antiquos ac veteres vocetis oratores, quos eorundem hominum aures agnoscere ac velut coniungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, vt si qua ex horum oratorum famâ gloriaque laus temporibus adquiritur; eandem docerem in medio sitam, & propiorem nobis quàm Ser. Galbæ, C. Carboni, quosque alios antiquos meritò vocaremus. Sunt enim horridi, & impoliti, & rudes, & informes: & quos vtinam imitatus non esset Caluus vester aut Cœlius, aut ipse Cicero? Agere enim fortiùs iam & audentiùs volo, si illud antè prædixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Sicut Catoni seni comparatus C. Gracchus, plenior & vberior: sic Graccho politior & ornatior, Crassus: sic vtroque distinctior & vrbanior & altior, Cicero: Cicerone mitior Coruinus & dulcior, & in verbis magis elaboratus. Nec quæro quis disertissimus. hoc interim probasse contentus sum, non esse vnum eloquentiæ vultum, sed in illis quoque quos vocatis antiquos, plures species deprehendi: nec statim deterius esse quod diuersum est: vitio autem malignitatis humanæ vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse. Num dubitamus inuentos, qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur? Satis constat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuisse, quibus inflatus & tumens, nec satis pressus, supra modum exsultans & [52] superfluens, & parum *antiquus videretur. [53] Legisti vtique & Calui, & Bruti, ad Ciceronem missas epistolas. ex quibus facile est deprehendere, Caluum quidem Ciceroni visum exsanguem, & attritum, [54] Brutum autem otiosum atque disiunctum. Rursumque Ciceronem à Caluo quidem malè audiuisse, tamquam solutum & eneruem: à Bruto autem, vt ipsius verbis vtar, tamquam fractum atque elumbem. Si me interroges, omnes mihi videntur verum dixisse. sed mox ad singulos veniam, *nec mihi cum vniuersis negotium est. Nam quatenus antiquorum admiratores hunc velut terminum antiquitatis constituere solent, quem vsque [55] ad Cassium Seuerum faciunt, quem primum affirmant flexisse ab illâ vetere, atque dicendi viâ directâ: *non infirmitate ingenij, nec insciti litterarum, transtulisse se ad id dicendi genus contendo, sed iudicio & intellectu. Vidit namque, vt paullo antè dicebam, cum conditione temporum ac diuersitate aurium formam quoque ac speciem orationis esse mutandam. Facilè perferebat prior iste populus, vt imperitus & rudis, imperitissima-

*Attico-

*nunc

Universidad de Deusto
Biblioteca

tissimarum orationum spatia: atque id ipsum laudi dabatur, si dicendo quis diem eximeret. Ita verò longa principiorum præparatio, & narrationis altè repetita series, & multarum diuisionum ostentatio, & [56] mille argumentorum gradus, & quidquid aliud aridissimis Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & si quis odoratus philosophiam, atque ex eâ locum aliquem orationi suæ insereret, in cælum laudibus ferebatur. Nec mirum. erant enim hæc noua & incognita: & ipsorum quoque oratorum pauciſſimi, præcepta rhetorum aut philosophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatis iam omnibus, [57] cùm vix in cortinâ quisquam assistat, qui elementis studiorum & si non instructus, at certè imbutus sit, nouis & exquisitis eloquentiæ itineribus opus est, per quæ orator fastidium aurium effugiat, vtique apud eos iudices qui vi aut potestate non iure & legibus cognoscunt, & nec accipiunt tempora sed constituunt, nec exspectandum habent oratorem dum illi libeat de ipso negotio dicere, sed sæpe vltrò admonent, atque aliò transgredientem reuocant & festinare se testantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis suæ præfantem? qualia sunt ferè principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros exspectauerit? Quis de exceptione & formulâ perpetietur illa immensa volumina, quæ pro M. Tullio aut A. Cæcinâ legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & nisi aut cursu argumentorum, aut colore sententiarum, aut nitore & cultu descriptionum inuitatus & corruptus est, auersatur dicentem. Vulgus quoque assistentium, & affluens & vagus auditor, assueuit iam exigere lętitiam & pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudiciis tristem & impexâ antiquitatem, quàm si quis in scenâ Roscij, aut [58] Turpionis Ambiuij exprimere gestus velit. Iam verò iuuenes & in ipsâ studiorum incude positi, qui profectus sui caussâ oratores sectantur, non solùm audire, sed etiam referre domum aliquid illustre & dignum memoriâ volunt. Tradúntque inuicem, ac sæpe in colonias ac prouincias suas scribunt, siue in *suis aliquis argutâ & breui sententiâ effulsit, siue locus exquisito & poëtico cultu enituit. Exigitur enim iam ab oratore etiam poëticus decor, non Attij aut Pacuuij veterno inquinatus, sed ex Horatij & Virgilij, & Lucani sacrario prolatus. Horum igitur auribus & iudiciis obtęperans nostrorum oratorum ætas, pulchrior & ornatior exstitit. Neque ideò minùs efficaces sunt orationes nostræ, quia ad aures iudicantium cum voluptate perueniunt. Quid enim si infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cæmento, & informibus tegulis exstruuntur, sed marmore nitent & auro radiantur? Equidem fatebor vobis simpliciter, me in quibusdam antiquorum vix risum, in quibusdam autem vix somnum tenere, [59] nec vnũ de populo. * Canuti aut Aride Furnio & Toranio, quíq; alios in eodẽ valetudinario hęc ossa & hanc maciem probant. Ipse mihi Caluus cùm vnum & viginti, vt puto, libros reliquerit, vix in vnâ aut alterâ oratiunculâ satisfacit. nec dissentire ceteros ab hoc meo iudicio video. quotus enim quisq; [60] Calui in Asitium aut in Drusum legit? at hercule in hominũ studiosorũ manibus versantur accusationes, quæ in Vatinium * conscribuntur, ac præcipuè secunda ex his oratio. est enim

*sensibus, forte.

*inscrib.

enim verbis ornata, & sententiis, auribus iudicum accommodata: vt scias ipsum quoque Caluum intellexisse quid melius esset, nec voluntatem quin sublimiùs & cultiùs diceret, sed ingenium ac vires defuisse. Quid ex Cœlianis orationibus? [61] nempe hæ placent siue in vniuersâ * parte factum in quibus nitorem & altitudinem horum temporum agnoscimus. Sordes autem verborum, & hians compositio & inconditi sensus redolent antiquitatem. nec quemquam adeò antiquarium puto, vt Cœlium ex eâ parte laudet, quâ antiquus est. Concedamus sanè C. Cæsari, vt propter magnitudinem cogitationum & occupationes rerum, minus eloquentiâ effecerit, quàm diuinum eius ingenium postulabat: tam hercule quàm Brutum philosophiæ suæ relinquamus. Nam in orationibus minorem esse famâ suâ, etiam admiratores eius fatentur. nisi fortè quisquam aut Cæsaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, [62] ceteroſque eiusdem lentitudinis ac teporis libros legit, nisi qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, & in Bibliothecas rettulerunt, non meliùs quàm Cicero, at feliciùs, quia illos feciſſe pauciores sciunt. Asinius quoque, quamquam propioribus temporibus natus sit, videtur mihi inter Menenios & Appios studuisse. Pacuuium certè, & Attium, non solùm tragœdiis, sed etiam orationibus suis expressit. adeò durus & siccus est. Oratio autem, sicut corpus hominis, ea demum pulchra est, in quâ non eminent venæ, nec ossa numerantur: sed temperatus ac bonus sanguis implet membra & exsurgit toris, ipsos quoque neruos rubore tegit & decòre commendat. Nolo Coruinum insequi, quia non per ipsum stetit quo minus lætitiam nitoremque nostrorum temporum exprimeret. [63] viderimus * inquam iudicio eius vis aut animi aut ingenij suffecerit. Ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum æqualibus suis fuit, quæ mihi vobiscum est. Illi enim antiquos mirabantur, ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat. nec vllâ re magis eiusdem ætatis oratores præcurrit, quàm iudicio. Primus enim excoluit orationem, primus & verbis dilectum adhibuit, & compositioni artem: locoſque lætiores attentauit, & quasdam sententias inuenit: vtique in his orationibus quas senior iam & iuxta finem vitę composuit, id est, postquam magis profecerat, vsúque & experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus est. Nam priores eius orationes, non carent vitiis antiquitatis. lentus est in principiis, longus in narrationibus, otioſus circa exceſſus: tardè commouetur, rarò incalescit: [64] pauci sensus opt. & cum quodam lumine terminantur. [65] nihil excerpere, nihil referre possis: & velut in rudi ædificio, firmus sanè paries & duraturus, sed non satis expolitus & splendens. Ego autem oratorem, sicut [66] locupletem ac * laudatum patrem familiæ, non eo tantùm volo tecto tegi, quod imbrem ac ventum arceat, sed etiam quod visum & oculos delectet: non eâ solùm instrui supellectile quæ necessariis vsibus sufficiat. sed sit in apparatu eius, & aurum, & gemmæ, [67] vt sumere in manus, & aspicere sæpius liceat: quædam verò procul arceantur, vt iam oblitterata & olentia: nullum sit verbum velut rubigine infectum, nulli sensus tardâ & inerti structurâ, in morem Annalium, componantur: fugiat fœdam & insulsam scurrilitatem, variet compositionem, nec omnes clausulas

*in quantum

*lautum

vno

Universidad de Deusto
Biblioteca

vno & eodem modo terminet. Nolo irridere *Rotam fortunæ*, & *Ius Verrinum*, & illud tertio quoque sensu in omnibus pro sententiâ positum, *Esse videatur*. [68] Nam & hoc inuitus rettuli, & plura omisi, quæ tamen sola mirantur atque exprimunt [69] hi qui se antiquos oratores vocabant. neminem nominabo, genus hominum signasse contentus: sed vobis vtique versantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Bassi, aut Seruilij Noniani, ex comparatione Sisennæ aut Varronis sordet: qui rhetorum nostrorum commentarios fastidiunt, oderunt, Calui mirantur: quos more prisco apud iudicem fabulantes, non auditores sequuntur, non populus audit, vix denique litigator perpetitur. [70] adeò mœsti & inculti, illam ipsam quam iactant sanitatem, infirmitate & ieiunio consequuntur. Porrò ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quæ animi anxietate contingat. parum est ægrum non esse, fortem & lætum & alacrem volo: propè abest ab infirmitate, in quo sola sanitas laudatur. Vos verò disertissimi, vt potestis, vt facitis, illustrate sæculum nostrum pulcherrimo genere dicendi. Nam & te Messalla, video lætissima quæque antiquorum imitantem: & vos Materne ac Secunde, ita grauitati summum nitorem & cultum verborum miscetis; ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quotiens caussa poscit, vbertas; ea quotiens permittitur, breuitas; is compositionis decor, [71] sententiarum planitas; sic exprimitis affectus, sic libertatem temperatis: vt ètiam si nostra iudicia malignitas, & inuidia tardauerit, verum de vobis dicturi sint posteri nostri. Quæ cùm Aper dixisset, Agnoscitis ne, inquit Maternus, vim & ardorem Apri nostri? quo torrente, quo impetu sæculum nostrum defendit? quàm copiosè ac variè vexauit antiquos? quanto non solùm ingenio ac spiritu, sed etiam eruditione & arte, ab ipsis mutuatus est, per quæ mox ipsos incesseret? Tuum tamen Messalla promissum immutasse non debes. neque enim defensores antiquorum exigimus, nec quemquam nostrorum, quamquam modò laudati sumus, his quos insectatus est Aper, comparamus. ac ne ipse quidem ita sentit, sed [72] more veteri & * aliis vestris philosophis sæpe celebrato, sumsit sibi contradicendi partes. Exprime nobis non laudationem antiquorum, satis enim illos fama sua laudat, sed caussas cur intantum ab eloquentiâ eorum recesserimus; cùm præsertim centum & x x annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Messalla: Sequar à te præscriptam formam Materne. neque enim diu contradicendum est Apro, qui primùm, vt opinor, [73] nominis controuersiam mouit, tamquam parum propriè antiqui vocarentur, quos satis constat ante centum annos fuisse. Mihi autem de vocabulo pugna non est, siue illos antiquos, siue maiores, siue quo alio mauult nomine appellet: dummodò in confesso sit, eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuisse. Ne illi quidem parti sermonis eius repugno, [74] si comminus fatetur plures formas dicèdi etiam iisdem sæculis, nedum diuersis exstitisse. Sed quomodo inter Atticos oratores primæ Demostheni tribuuntur, proximum autem locum Æschines & Hyperides & Lysias, & Lycurgus obtinent, omnium autem consensu hæc oratorum ætas maximè probatur: sic apud nos Cicero quidem

* aliis

quidem ceteros eorumdem temporum disertos antecessit: Caluus autem & Asinius & Cæsar & [75] Cœlius & Brutus * sic iure & prioribus & sequentibus anteponuntur. nec refert quòd inter se specie differant, cùm genere consentiant. At strictior Caluus, numerosior Asinius, splendidior Cæsar; amarior Cœlius, grauior Brutus, vehementior & plenior & valentior Cicero; omnes tamen eamdem sanitatem eloquentiæ ferunt: [76] vt si omnium pariter libros in manum sumseris, quamuis in diuersis ingeniis, esse quandam iudicij ac * voluminis similitudinem & cogitationem. Nam quòd inuicem se obtrectauerunt, & supersunt aliqua epistolis eorum inserta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non est oratorum vitium, sed hominum. Nam & Caluum & Asinium & ipsum Ciceronem credo solitos & inuidere, & liuere, & ceteris humanæ infirmitatis vitiis affici. solum inter hos arbitror Brutum, nõ malignitate nec inuidiâ, sed simpliciter & ingenuè iudicium animi sui detexisse. an inuideret Ciceroni, qui mihi videtur ne Cæsari quidem inuidisse? Quod ad Ser. Galbam & C. Lælium attinet, & si quos alios antiquorum agitare non destitit, non exigit defensorem, cùm fatear quædam eloquentiæ eorum, vt nascenti adhuc nec satis adultæ defuisse. Ceterùm si omisso optimo illo, & perfectissimo genere eloquentiæ, eligenda sit forma dicendi; malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem, quàm calamistros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis. adeò melius oratorem, vel hirtâ togâ induere, quàm fucatis & meretriciis vestibus insignire. Neque enim oratorius iste, immò hercule ne virilis quidem cultus est, quo [77] plerique temporum nostrorum actores ita vtuntur, vt lasciuiâ verborum & leuitate sententiarum, & licentiâ compositionis, histrionales modos exprimant. quodque vix auditu fas esse debeat, laudis & gloriæ, & ingenij loco plerique iactant, cantari saltariique commentarios suos. Vnde oritur illa fœda & præpostera, sed tamen frequens quibusdam exclamatio, vt [78] oratores nostri tenerè dicere, histriones disertè saltare dicantur. Equidem non negauerim Cassium Seuerum, quem solum Aper noster nominare ausus est, si his comparetur qui postea fuerũt, posse oratorem vocari, quamquam in magnâ parte librorum suorum plus vis habeat quàm sanguinis. Primus enim contemto ordine rerum, omissâ modestiâ, ac pudore verborum, ipsis etiam quibus vtitur armis incompositus, & [79] studio feriendi plerumque * deiectus non pugnat, sed rixatur. Ceterùm, vt dixi, sequentibus comparatus, & varietate eruditionis, & lepôre vrbanitatis, & ipsarum virium robore, multum ceteros superat. quorum neminem Aper nominare, & velut in aciem educere sustinuit. Ego autem exspectabam, vt incusato Asinio, & Cœlio, & Caluo, [80] aliud nouum agmen produceret, pluriſque vel certè totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæsari, singulis demum singulos opponeremus. Nunc detractasse nominatim antiquos oratores contentus, neminem sequentium laudare ausus est, nisi in publicum & in commune. veritus credo ne multos offenderet, si paucos excerpsisset. quotus enim quisque scholasticorum non hac suâ persuasione fruitur, vt se ante Ciceronem numeret, [81] sed planè post Gabinianum? At ego non verebor nominare singulos, quo faciliùs propositis ex-

* detectaq.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis exemplis appareat quibus gradibus fracta sit & deminuta eloquentia. Appropera, inquit Maternus, & potiùs exsolue promissum. neque enim hoc colligi desideramus, disertiores esse antiquos, quod apud me equidem in confesso est, sed causas exquirimus, quas te solitum tractare, [82] paullo antè, planè mitiore eloquentiâ & temporum nostrorum, * miratus, antequam te Aper offenderet maiores tuos lacessendo. [83] Non sum, inquit, offensus Aprinâ disputatione, nec vos offendi decebit, si quid fortè aures vestras perstringet, cùm sciatis hanc esse eiusmodi sermonum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre. [84] Perge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiquâ libertate, à quâ vel magis degenerauerimus, quàm ab eloquentiâ. Et Messalla, Nõ reconditas Materne causas requiris, nec aut tibi ipsi, aut huic Secundo, vel [85] huic Apro ignotas, & iam mihi partes assignatis proferẽdi in medium, quæ omnes sentimus. Quis enim ignorat & eloquentiam & ceteras artes desciuisse ab istâ vetere gloriâ, non inopiâ hominum, sed desidiâ iuuentutis, & negligentiâ parentum, & inscientiâ præcipientium, & obliuione moris antiqui? quæ mala primùm in vrbe nata, mox per Italiam fusa iam in prouincias manant: quamquam nostra nobis notiora sunt. Ego de vrbe & his propriis ac vernaculis vitiis loquar, quæ natos statim excipiunt, & per singulos ætatis gradus cumulantur, si priùs de seueritate ac disciplinâ maiorum circa educandos formandosque liberos pauca prædixero. Iamprimùm suus cuique filius ex castâ parente natus, non in cellâ emtæ nutricis, sed gremio ac sinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum, & inseruire liberis. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis spectatisque moribus, omnis cuiusquam familiæ suboles committeretur, coram quâ neque dicere fas erat quod turpe dictu, neque facere quod inhonestum factu videretur. [86] Ac non studia modò curásque, sed remissiones etiam lususq; puerorum, sanctitate quadam ac verecũdiâ temperabat. Sic Corneliam Gracchorum, sic Aureliam Cæsaris, sic Attiam Augusti matrem præfuisse educationibus, ac produxisse Principes liberos accepimus. quæ disciplina ac seueritas eò pertinebat, vt sincera & integra & nullis prauitatibus detorta vniuscuiusq; natura, toto statim pectore arriperet artes honestas: & siue ad rem militarem, siue ad iuris scientiam, siue ad eloquentiæ studium inclinasset, id solum ageret, id vniuersum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur vnus aut alter ex omnibus seruis plerumque vilissimus, nec cuiquam serio ministerio accommodatus. horum fabulis & erroribus, teneri statim & rudes animi imbuuntur. Nec quisquã in totâ domo pensi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes nec probitati [87] neque modestiæ paruulos assuefaciunt, sed lasciuiæ & libertati. per quæ paullatim impudentia irrepit, & sui alienique contemtus. Iam verò propria & peculiaria huius vrbis vitia pẽnè in vtero matris concipi mihi videntur, histrionalis fauor, & gladiatorum equorumque studia. quibus occupatus & obsessus animus quantulum loci bonis artibus relinquit? quotum quemque inueneris qui domi quidquam aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermones excipimus, si quando audi-

auditoria intrauimus? Nec præceptores quidem vllas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent. colligunt enim discipulos non seueritate disciplinæ, nec ingenij experimento, sed ambitione salutantium, & illecebris adulationis. Transeo prima discentium elementa, in quibus & ipsis parum elaboratur. nec in auctoribus cognoscendis, nec in euoluendâ antiquitate, nec in notitiam vel rerum vel hominum, vel temporum satis operæ insumitur. sed expetuntur quos Rhetoras vocant: quorum professio quando primùm in hanc vrbem introducta sit, [88] quamq; nullam apud maiores nostros auctoritatem habuit, statim de * curiis. Referam necesse est animũ ad eam disciplinam, quâ vsos esse eos oratores accepimus, quorum infinitus labor & cottidiana meditatio, & in omni genere studiorum exercitationes, ipsorum etiam continentur libris. Notus est vobis vtique Ciceronis liber qui Brutus inscribitur, in cuius extremâ parte, (nam prior commemorationem veterum oratorum habet,) sua initia, suos gradus, suæ eloquentiæ velut quandam educationem refert. se apud Q. Mucium ius ciuile didicisse, apud Philonem Academicum, apud Diodotum Stoicum omnis philosophiæ partes penitus hausisse: neq; his doctoribus contentum, quorum ei copia in vrbe contigerat, Achaiam quoque & Asiam peragrasse, vt omnem omnium artium varietatem complecteretur. Itaque hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non geometriæ, non musicæ, non grammaticę, non denique vllius ingenuæ artis scientiam ei defuisse. Ille dialecticæ subtilitatem, ille moralis partis vtilitatem, ille rerum motus causasq; cognouit. ita enim est, optimi viri, ita, ex multâ eruditione, ex pluribus artibus, & omnium rerum scientiâ, exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neque oratoris vis & facultas, sicut ceterarum rerum, angustis & breuibus terminis cluditur: sed is est orator, qui de omni quæstione pulchrè & ornatè & ad persuadendum aptè dicere, pro dignitate rerum, ad vtilitatem temporum, cum voluptate audientium possit. Hæc sibi illi veteres persuadebant. ad hæc efficienda intelligebant opus esse, non vt rhetorum scholis declamarẽt, nec vt fictis nec vllo modo ad veritatem accedentibus controuersiis linguam modò & vocem exercerent, sed vt his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honesto ac turpi, de iusto & iniusto disputatur. Hæc enim est oratori subiecta ad dicendum materia. Nam in iudiciis ferè de æquitate, in deliberationibus de honestate dicimus, ita vt plerumq; hæc ipsa inuicem misceantur. de quibus copiosè & variè & ornatè nemo dicere potest, nisi qui cognouit naturam humanam, & vim virtutum, prauitatémque vitiorum, & intellectum eorum quæ nec in virtutibus neque in vitiis numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, vt facilius iram iudicis vel instiget vel leniat, [89] qui scit quid ira: promptiùs ad misérationem impellat, qui scit quid sit misericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibúsque versatus orator, siue apud infestos, siue apud cupidos, siue apud inuidentes, siue apud tristes, siue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiusque natura postulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni instrumento, & ad omnem vsum reposito. Sunt apud quos astrictum, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

collectum, & singula statim argumenta concludens dicendi genus, plus fidei meretur. apud hos dedisse operam dialecticæ proficiet. Alios fusa, & æqualis, & ex communibus ducta sensibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos [90] mutuabimur aliquid à Peripateticis. hi aptos & in omnem disputationem paratos iam locos dabunt: Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem. ne Epicuri quidem & Metrodori honestas quasdam exclamationes assumere, hisque, prout res poscit, vti, alienum erit oratori. neque enim sapientem informamus, neque Stoicorum ciuitatem; sed [91] eum qui non quasdam artes *audire, sed omnes liberaliter debet. Ideóque & iuris ciuilis scientiam veteres oratores comprehendebant, & grammaticâ, musicâ, & geometriâ imbuebantur. Incidunt enim caussæ plurimæ quidem ac pænè omnes, quibus iuris notitia desideratur: pleræque autem, in quibus hæ quoq; scientiæ requiruntur. Nec quisquam respondeat: sufficit vt ad tempus simplex quiddam & vniforme doceamur. Primùm enim aliter vtimur propriis, aliter commodatis: longéque interesse manifestum est, possideat quis quæ profert, an mutuetur. Deinde ipsa multarum artium scientia etiam aliud agentes nos ornat, atque vbi minimè credas, eminet & excellit. Idque non doctus modò & prudens auditor, sed etiam populus intelligit: ac statim ita laude prosequitur, vt legitimè studuisse, vt per omnes eloquentiæ numeros isse, vt denique oratorem etiam fateatur. quem non posse aliter exsistere, nec exstitisse vmquam confirmo, nisi eum qui tamquam in aciem omnibus armis instructus, sic in forum omnibus artibus armatus exierit. quod adeò negligitur ab horum temporum disertis, vt in actionibus eorum sex quoque cottidiani sermonis, fœda ac pudenda vitia deprehendantur, vt ignorent leges, non teneant S.C., ius ciuitatis vltrò derideant: sapientiæ verò studium & præcepta prudentium penitus reformident: in pauciſſimos sensus & angustas sententias detrudant eloquentiam, velut expulsam regno suo: vt quæ olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumcisa & amputata, sine apparatu, sine honore, pænè dixerim sine ingenuitate, quasi vna ex sordidissimis artificiis discatur. Ergo hanc primam & præcipuam caussam arbitror, cur tantum ab eloquentiâ antiquorum oratorum recesserimus. Si testes desiderantur, quos potiores nominabo quàm apud Græcos Demosthenem? quem studiosissimum Platonis auditorem fuisse memoriæ proditum est. Et Cicero his vt opinor verbis, *quidquid in eloquentiâ effecerit, id se non rhetorum, sed Academiæ spatiis consecutum.* Sunt aliæ caussæ magnæ & graues, quas à vobis aperiri æquum est, quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod mihi in consuetudine est, satis multos offendi: qui si fortè hoc *audirent, certum habeo dicturos, me, dum iuris & philosophiæ scientiam tàquam oratori necessariam laudo, ineptiis meis plausisse. Et Maternus, Mihi quidem, inquit, susceptum à te munus adeò peregisse nondum videris, vt inchoasse tantùm, & velut vestigia ac lineamenta quædam ostendisse videaris. Nam quibus instrui veteres oratores soliti sint, dixisti, differentiamque nostræ desidiæ & inscientiæ aduersus acerrima & fecundissima eorum studia demonstrasti; cetera exspecto, vt quemadmodum

*audire,

*audierint,

modum exte didici quid aut illi scirent, aut nos nesciamus, ita hoc quoque cognoscam, quibus exercitationibus iuuenes iam & forum ingressi confirmare & alere ingenia sua soliti sint. neq; enim arte & scientiâ, [92] sed longè magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi significare vultu videntur. Deinde cùm Aper & Secundus idem annuissent, Messala quasi rursus incipiens: Quoniam initia & semina veteris eloquentiæ satis demonstrasse videor, docendo quibus artibus antiqui oratores institui eruditique soliti sint, persequar nunc exercitationem eorum: quamquam ipsis artibus inest exercitatio, nec quisquam percipere tot reconditas aut tàm varias res potest, nisi vt scientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati vis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eamdem esse rationem, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis. sed si cui obscuriora hæc videntur, isque scientiam ab exercitatione separat, id certè concedet, instructum & plenum his artibus animum, longè paratiorem ad eas exercitationes venturum; [93] quæ propriæ circa oratoriam videntur. Ergo apud maiores nostros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domesticâ disciplinâ, refertus honestis studiis, deducebatur à patre, vel à propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat. hunc sectari, hunc prosequi, [94] huius omnibus dictionibus interesse, siue in iudiciis, siue in concionibus assuescebat, ita vt altercationes quoque excipere, & iurgiis interesse, vtque sic dixerim, pugnare in prœlio disceret. magnus ex hoc vsus, multum constantiæ, plurimum iudicij iuuenibus statim contingebat, in mediâ luce studentibus atq; inter ipsa discrimina, vbi nemo impunè stultè aliquid, aut cõtrariè dicit, quo minus & iudex respuat, & aduersarius exprobret, ipsi denique aduocati aspernentur. Igitur verâ statim & incorruptâ eloquentiâ imbuebantur: & quamquam vnum sequerentur, tamen omnes eiusdem ætatis patronos in plurimis & caussis & iudiciis cognoscebant: [95] habebantq; ipsius populi diuersissimarum aurium copiam, ex quâ facilè deprehendebatur quid in quoque vel probaretur vel displiceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electissimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præstaret: nec aduersarij & [96] æmuli, ferro non rudibus dimicantes: sed auditorium semper plenum, semper nouum, ex inuidis & fauentibus, [97] vt nec bene dicta dissimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam, non minus in diuersis subsellìis parari quàm suis; quin immò constantiùs surgere ibi, fideliùs corroborari. Atque hercule sub eiusmodi præceptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum discipulus, fori auditor, sectator iudiciorum, eruditus & assuefactus alienis experimentis, cui cottidie audienti notæ leges, non noui iudicum vultus, frequens in oculis consuetudo concionum, sæpe cognitæ populi aures, siue accusationem susceperat, siue defensionem, [98] solus statim & vnus cuicumque caussæ par erat. Nonodecimo ætatis anno L. Crassus C. Carbonem, vno & vicesimo Cæsar Dolabellam, altero & x x. Asinius Pollio C. Catonem, non multò ætate antecedens Caluus Vatinium, iis orationibus insecuti sunt, quas hodieque cum admiratione legimus. At nunc adolescentuli nostri [99] deducuntur in scenas scholasticorum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

corum, qui rhetores vocantur: quos paullo ante Ciceronis tempora exſtitiſſe, nec placuiſſe maioribus noſtris ex eo manifeſtum eſt, quòd Marco Craſſo & Domitio cenſoribus eludere, vt ait Cicero, ludum impudentiæ iuſſi ſunt. Sed, vt dicere inſtitueram, deducimur in ſcholas, quibus non facilè dixerim vtrúm ne locus ipſe, an condiſcipuli, an genus ſtudiorum plus mali ingeniis afferant. Nam in loco nihil reuerentiæ, ſed in quem nemo niſi imperitus æquè intrat. In condiſcipulis nihil profectus, cùm pueri inter pueros, & adoleſcentuli inter adoleſcentulos pari ſecuritate dicant & audiantur. Ipſæ verò exercitationes magnâ ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetores tractantur, ſuaſoriæ, & controuerſiæ. [100] Ex iis ſuaſoriæ quidem etſi tamquam planè leuiores & minus prudentiæ exigentes pueris delegantur; controuerſię robuſtioribus aſſignantur, quales per fidem, & quàm incredibiliter compoſitę! Sequitur autem vt materię abhorrenti à veritate declamatio quoque adhibeatur. Sic fit vt tyrannicidarum præmia, aut [101] vitiatarum electiones, aut peſtilentiæ remedia, aut inceſta matrum, aut quidquid in ſcholâ cottidie agitur, in foro vel rarò vel nunquam, ingentibus verbis perſequantur; [102] cùm ad veros iudices ventum eſt * rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, ſicut flamma materiâ alitur, & motibus excitatur, & vrendo clareſcit. Eadem ratio in noſtrâ quoq; ciuitate antiquorum eloquentiam prouexit. Nam etſi horum quoque temporum oratores ea conſecuti ſunt, quæ compoſitâ & quietâ & beatâ Rep. tribui fas erat: tamen iſtâ perturbatione ac licentiâ plura ſibi aſſequi videbantur. cùm mixtis omnibus & moderatore vno carentibus, tantum quiſque orator ſaperet, quantum erranti populo perſuaderi poterat. Hinc leges aſſiduæ, populare nomen, [103] hinc conciones magiſtratuum pęnè pernoctantium in roſtris, hinc accuſationes potentium reorum, & aſſignatæ etiam domibus inimicitiæ, hinc procerum factiones & aſſidua ſenatus aduerſus plebem certamina. quæ ſingula etſi diſtrahebant Rempublicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiam, & magnis cumulare præmiis videbantur. Quia quantò quiſquę plus dicendo poterat, tantò faciliùs honores aſſequebatur; tantò magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat; tantò plus apud Principes gratiæ, plus auctoritatis apud patres, [104] plus notitiæ ac nominis apud plebem * probabat. hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant. hos ituri in prouincias magiſtratus reuerebantur, hos reuerſi colebant, hos & præturæ & conſulatus vocare vltrò videbantur. hi ne priuati quidem ſine poteſtate erant, cùm & populum & ſenatum conſilio & auctoritate regerent. quinimmo ſibi ipſi perſuaſerant, neminem ſine eloquentiâ aut aſſequi poſſe in ciuitate, aut tueri conſpicuum & eminętem locum. nec mirum, cùm etiam inuiti ad populum producerętur: cùm parum eſſet in ſenatu breuiter cenſere, niſi * qui ingenio & eloquentiâ ſententiam ſuam tueretur: cùm in aliquam inuidiam aut crimen vocati, ſuâ voce reſpondendum haberent; [105] cùm teſtimonia quoq; in publicis non abſentes nec per tabellam dare, ſed coràm & præſentes dicere cogerentur. Ita ad ſummam eloquentiæ præmia magna etiam neceſſitas accedebat, & commoda. Diſertum haberi pulchrum

* parabat.

* quis

chrum & glorioſum, ſed cõtrà, mutum & elinguem videri, deforme habebatur. Ergo non minus rubore quàm pręmiis ſtimulabantur. ne clientulorum loco potiuſquàm patronorum numerarentur: ne traditæ à maioribus neceſſitudines ad alios tranſirẽt: ne tamquam inertes & non ſufficturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos malè tuerentur. Neſcio an venerint in manus veſtras hæc vetera, quæ & antiquorum bibliothecis adhuc manent, & nunc maximè à Muciano cõtrahuntur: ac iam vndecim, vt opinor, Actorum libris, & tribus Epiſtolarum compoſita, & edita ſunt. Ex his intelligi poteſt Gn. Põpeium & Marcum Craſſum non viribus modò & armis, ſed ingenio quoq; & oratione valuiſſe: Lentulos, & Metellos, & Lucullos, & Curiones, & ceteram procerum manum, multum in his ſtudiis operæ curæque poſuiſſe: nec quemquam illis temporibus magnam potentiam, ſine eloquentiâ conſecutum. His accedebat ſplendor rerum, & magnitudo cauſſarum, quæ & ipſa plurimùm eloquentiæ præſtant. Nam multum intereſt vtrúm ne de furto, aut formulâ & interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis ſociis, & ciuibus trucidatis. quæ mala ſicut non accidere melius eſt, iſque optimus ciuitatis ſtatus habendus eſt, quo nihil tale patimur: ita cùm acciderent, ingentem eloquentiæ materiam ſubminiſtrabant. Creſcit enim cum amplitudine rerum vis ingenij, nec quiſquam claram & illuſtrem orationem efficere poteſt, niſi qui cauſſam parem inuenit. Non, opinor, Demoſthenem orationes illuſtrant, quas aduerſus tutores ſuos compoſuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quintius defenſus aut Licinius Archias faciunt: Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius, hanc illi famam circumdederunt: non quia tanti fuit R. P. malos ferre ciues, vt vberem ad dicendum materiam oratores haberent: ſed, vt ſubinde admoneo, quęſtionis meminerimus, ſciamuſq; nos de eâ re loqui, quæ faciliùs turbidis & inquietis temporibus * exſtitit. Quis ignorat vtilius ac melius eſſe frui pace, quàm bello vexari? Plures tamen bonos prœliatores bella quàm pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nam quò ſæpius ſteterit tamquam in acie, quoque plures & intulerit ictus & exceperit, quò maior aduerſarius, [106] eò acrior qui pugnas ſibi aſperas deſumſerit, tantò alcior & excelſior & illis nobilitatus criminibus, [107] in ore hominum agit, [108] quorum ea natura eſt vt ſecura nolint. Tranſeo ad formam & conſuetudinem veterum iudiciorum: [109] quæ & ſi nunc aptior eſt ita * erit eloquentia, tantò illud forum magis exercebat, in quo nemo intra pauciſſimas horas perorare cogebatur, & liberæ comperendinationes erant, & modum dicendi ſibi quiſque ſumebat; & numerus neq; dierum neque patronorũ finiebatur. [110] Primus tertio conſulatu Gn. Pompeius aſtrinxit impoſuitq; veluti frenos eloquentiæ, ita tamen vt omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prętores gerentur: apud quos quanto maiora negotia olim exerceri ſolita ſunt, quod maius argumẽtum eſt, quàm quòd cauſſæ centumuirales quę nunc primum obtinent locum, adeò ſplendore aliorum iudiciorum obruebantur, vt neq; Ciceronis, neque Cæſaris, neque Bruti, neq; Cœlij, neq; Calui; non deniq; vllius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis [111] orationibus Aſinij, quæ pro hæredibus Vrbiniæ

* exſtitit.

inſcri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

inscribuntur, ab ipso tamen Pollione mediis diui Augusti temporibus habitæ, postquam longa temporum quies, & continuum populi otium, & assidua senatus tranquillitas, & maximi Principis disciplina, ipsam quoque eloquentiam sicut omnia alia pacauerat? Paruum & ridiculum fortasse videtur quod dicturus sum, dicam tamen vel ideo vt rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse pænulas istas, quibus astricti & velut inclusi cum iudicibus fabulamur? quantum virium detraxisse orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus iam ferè plurimæ caussæ explicantur? Nam quo modo nobiles equos cursus & spatia probant; sic est aliquis oratorum campus, per quem nisi liberi & soluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipsam quinimmò curam & diligentem styli anxietatem contrariam experimur: quia sæpe interrogat iudex; quando incipias; & ex interrogatione eius incipiendum est. frequenter probationibus & restibus, silentium patronus indicit. vnus inter hæc dicenti ac alter assistit, & res velut in solitudine agitur. Oratori autem clamore plausuque opus est, & velut quodam theatro. qualia cottidie antiquis oratoribus contingebant: cùm tot pariter ac tam nobiles forum coartarent: cùm clientelæ quoque, & tribus, & municipiorum legationes, ac partes Italię periclitantibus assisterent: cùm in plerisque iudiciis crederet populus Romanus suâ interesse quid iudicaretur. Satis constat C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Bestiam, & P. Vatinium, concursu totius ciuitatis & accusatos & defensos. vt frigidissimos quoque oratores, ipsa certantis populi studia, excitare & incendere potuerint. Itaque hercule eiusmodi libri exstant, vt ipsi quoque qui egerunt, non aliis magis orationibus censeantur. Iam verò conciones assiduæ, & datum ius quoque potentissimum quemque vexandi, atque ipsa inimicitiarum gloria, cùm se plurimi disertorum, ne à P. quidem Scipione, aut Syllâ, aut Gn. Pompeio abstinuerint, & ad incessendos principes viros, vt est natura inuidiæ, populi quoque histriones auribus vterentur, quantum ardorem ingeniis, quas oratoribus faces admouebant? Non de otiosâ & quietâ re loquimur, & quæ probitate & modestiâ gaudeat: sed est magna ista & notabilis eloquentia, alumna licentiæ, quam *stulti libertatem vocabant, comes seditionum, effrenati populi incitamentum, sine obsequio, sine seruitute, contumax, temeraria, arrogans, quæ in bene constitutis ciuitatibus non oritur. [112] Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretensem accepimus? quarum ciuitatum seueriſſima disciplina, & seueriſſimæ leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Persarum, ac vllius gentis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus. Rhodij quidam, Athenienses plurimi oratores exstiterunt: apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia, vt sic dixerim, omnes poterant. Nostra quoque ciuitas donec errauit, donec se partibus, & dissensionibus, & discordiis confecit, donec nulla fuit in foro pax, [113] nulla in senatu concordia, nulla in iudiciis moderatio, nulla superiorum reuerentia, nullus magistratuum modus: tulit sine dubio valentiorem eloquentiam, sicuti indomitus ager habet quasdam herbas lætiores. Sed nec tanti Reipublicæ Gracchorum eloquentia fuit, vt pateretur & leges: nec bonæ formam eloquentiæ

*Aulæ.

quentiæ Cicero tali exitu pensauit. Sic quoq. quod supereſt antiquis oratoribus, *forum [114] non emendare, nec vsquam ad votum cõpositæ ciuitatis argumentũ est quidem, quòd nemo nos aduocat, nisi aut nocens aut miser. quod municipium in ciuitatem nostram venit, nisi quod aut vicinus populus, aut domestica discordia agitat? quam prouinciam tuemur, nisi spoliatam vexatámque? Atqui [115] melius fuisset non queri, quàm iudicari. Quòd si inueniretur aliqua ciuitas in quâ nemo peccaret, superuacuus esset inter innocentes orator, sicut inter sanos medicus. Quo modo tamen minimum vsus minimúmq; profectus ars medentis habet in his gentibus, quæ firmissimâ valẽtudine ac saluberrimis corporibus vtuntur: sic minor oratorum obscuriorque gloria est inter bonos mores, & in obsequium regẽtis paratos. Quid enim opus est longis in senatu sententiis, [116] cùm optimi citò consentiant? Quid multis apud populum concionibus, cùm de republicâ non imperiti & multi deliberent, sed sapientissimus & vnus? Quid voluntariis accusationibus, cùm tam rarò & tam parcè peccetur? Quid inuidiosis & excedentibus modum defensionibus, cùm clementia cognoscentis obuiam periclitantibus eat? Credite optimi, & in quantum opus est disertissimi viri, si aut vos prioribus sæculis, aut isti quos miramur, his nati essent, ac deus aliquis vitas vestras, vestra tempora repentè mutasset: nec vobis summa illa laus & gloria in eloquentiâ, neque illis modus & temperamentum defuisset. Nunc quoniam nemo eodem tempore assequi potest magnam famam & magnam quietem, bonis sęculi sui quisque, citra obtrectationem alterius, vtatur. Finierat Maternus. Tum Messalla: Erant quibus contradicerem, erant de quibus plura dici vellem, nisi iam dies esset exactus. Fiet, inquit Maternus, postea arbitratu tuo, & si qua tibi obscura in hoc meo sermone visa sunt, de his rursus conferemus. Ac simul assurgens, & Aprum complexus, Ego, inquit, te poëtis; Messalla, antiquariis, criminabimur. At ego vos rhetoribus & scholasticis, inquit. Cùm adrisissent, discessimus.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX ALPHABETICVS IN CORNELIVM TACITVM.

A.

ABbarus Arabum Rex. pag.131
Abnoba,mons 337
Acte,liberta Neronis 149,161,165
Adgandestrius Chattorum princeps 50
Adiabeni 184
Adiutrix legio 254,284
Adoptionis fictæ mos prauus 188
Adrana fl. 18
Adulterij pœna apud Getmanos 342
Aedui populi 62,229
Aegyptus 217,236,2444
Aegyptiâ Iudaicaq; superstitione infecti pelluntur Italiâ 50
Aelia Petina 128
Aelius Gallus 98
Aelius Scianus 71. eius genus,vita,& mores 74. Liuiam Drusi vxorem adulterio polluit ibid. venenum parat Druso 76,77
Aemilia Lepida 57 eius mors 113
Aenus fl. 273
Aesculapius deus 327
Aestyorum gentes 349
Afranius Burrhus. Vide Burrhus.
Africa 42,217,285
M. Agrippa 2,219
Agrippa Postumus vnicus nepos Augusti 2. eius cædes 3
Agrippa Postumus falsus,Clemens nomine 37. interfectus ibid.
Agrippina Augusta, Germanici vxor, neptis Augusti 12,22,51,77,90. eius mors 107
Agrippina Iulia,Germanici filia, mater Neronis 42,96 & seq. nubit Claudio Imp. 129.& seq. eius lasciuia 150,165
Agrippinæ insidiæ parantur à filio 165,166 occiditur 167
Agrippina Colonia,Vbiorum opidum 231, 305,317,318,319.& seq. sic dictum ab Agrippinâ Iuliâ, ibi genitâ 134
Agrippinenses 231.& seq. 307,318,& 320,325
Albani 110,216
Albis fl. 32,348
Albium Intemelium 245
Albucilla, vxor Satrij secundi, multorum amoribus famosa 115
Alexandria 285,327
Alienus Cæcina. Vide Cæcina.
Aliso fl. 29
Allobroges 233
Alpes Iuliæ 273
Alphenus Varus 250,254,282,287,289,301
Alpinus montanus 308,334
Altinum 274
Amisia fl. 21,29
Amphitheatrum Placentinum conflagrat 248
Amphitheatrum cœptum apud Fidenam, cadit, maximâ strage hominum 92,93
Ancilium conditio 241
Andecaui pop. 62
Angli 347
Angriuarij 29,32,345
Anicetus, Polemonis libertus 165,167. eius mors 285
Annæus Lucanus 196. occiditur 203
Annæus Seneca 130. rector Neronis 147. accusatur 179.& seq. eius cædes 200.& seq.
Annius Bassus 286
Annius Faustus 244. damnatus ibid.
Annius Gallus 239,245,248.& seq.254.
Annus magnus & verus.
Ansibarij 372
Anteius 263
Antiochia 208
Antiochense ium theatrum 264 ibid.
Antiochus rex ibid.
Antistius Sosianus 154,177.& seq.208,313
Antium colonia 329
Antona fl. 189
Antonia turris 135
M. Antonius 332
Antonius Felix. Vide Felix.
Antonius Flamma 39,42
Antonius Nouellus 313
Antonius Primus 266.& seq.271,274.& seq.279, & seq.286,289,291,295,299,311,321,326
Apenninus 283,286,288,289
Apicata, Seiani vxor 74.& seq.
Apinius Tito 288,294
Apis idolum 229
Aponius Saturninus,Mœsiæ præfectus 238, 266,269. & seq.273.274
L. Apronius,inferioris Germaniæ propræror 93.
Apuleia Varilia sororis Augusti neptis 40
Aquileia 273
Aquilius primipilaris 303
Aquilius Regulus 312
Arabes Iudæis infensi. 329
Arauisci pop. 344
Araxis 158
Archelaus Cappadociæ rex,inuisus Tiberio 38. eius mors ibid.
Arduenna saltus 63
Aricinum nemus 334
Arij 282
348.& seq.
Ariobar-

Ariobarzanes Medus 28
Ariouistus rex 323
Armenij 28,42,43,139,157.& seq.172.& seq.
Armenia 27,43,158.& seq.
Arminius,Cheruscorum princeps 18,29.& seq. 39,& seq. occiditur 50
Arnus fl. 24
Arpus,Chattorum princeps 29
Arrius Varus 273.& seq.276.& seq.299.& seq. 311.& seq.321
Arruntius Stella 153
Arsaces,Armeniæ rex 109.& seq.
Arsacidarum gens 27.& seq.110
Arsametes fl. 187
Artabanus Parthorum rex 28,43,110,111,113. & seq.
Artauasdes Armeniorum rex 28.& seq.
Artaxata,vrbs Armeniæ 43,110,141,& seq.148. combusta,deleta,& solo æquata ibid.
Artaxias,Artauasdis filius 28
Artaxias Zenonis Polemonis filius rex datus Armeniis à Germanico 43. defunctus 45,109
Asciburgium 309,338
Asinius Gallus 4,6.& seq.55.& seq.95. eius mors 107
Asinius Pollio 5,84
Asphaltites lacus 330
Asyla 68 & seq.
Athenæ 42
Atestæ 274
Auenticum Hel.caput 234
Aufidienus Rufus 8.& seq.
Augurium aquilarum 31
Augusta Taurinorum 260
Augustales ludi 7,18
Augustani equites 169
Augustus Cæsar 1. & seq. eius testamentum 4. mors 3. funus 4.& seq.
Augustodunum Aeduorum caput 63.& seq.
Auiones pop. 347
Auitus Didius. Vide Didius Auitus.
Aulus Vitellius. Vide Vitellius.
Auspicia, sortes & præsagia Germanorum 340

B.

BAduhennæ lucus 96
Batauus lacus 166
Balsamum 330
Bardanes rex Parthorum,eiusque mors 119
Basilides Aegyptius sacerdos 326
Bassus Lucillius. Vide Lucillius Bassus
Bataui 28.& seq.231,233,250.& seq.260.& seq. 302.& seq.305,309.& seq.333,354.& seq.
Batauorum insula 28,335.& seq.
Batauodurum 334
Bedriacum 248,253.& seq.277
Belgæ 12,62,305
Belus amnis 331
Berenice regina 241,265
Bessi 317,321
Bibaculi carmina 84
Bingium 322
Blæsus Iunius. Vide Iunius Blæsus
Boij 344
Bolocalus Ansibarius 165
Bonna 304,306,335
Boodicia Prasutagi vxor vitam veneno finit 174.
Bracha tegmen barbarum 247
Brigantes Britanniæ populi 136,355
Brinio Caninefas nobilis 303.& seq.
Britanni 135.& seq.175.& seq. 353.& seq.
Britanniæ descriptio 272,351.& seq.
Britannicus Claudij Cæs. & Messallinæ filius 120.126.& seq. Britannico Domitium anteponit Claudius 134. Britannico venenum paratur à Nerone 150. eius mors 151. sepultura ibid.
Brixellum 252,253
Bructeri 17,20.& seq.163,334,345
Burij pop. 348
Burrhus Afranius rector Neronis 147.& seq. 167.& seq. eius mors 178
Byzantium 42,144.& seq.265,285

C.

CAecilius Simplex,Consul 259,291
Cæcina Alienus 11,16,17.& seq.21,22.& seq.28.& seq. 230, 232, 233.& seq.241.& seq.245,247.249.& seq.253.& seq. 262,269 270,273.& seq.281
Cælius mons 93.& seq.
Cæsarea 264
Cæsia silua 16
Caledonia 358.& seq.
Cales prouincia 81
Caligula Germanici filius militari vocabulo sic appellatus 14
Calistus Claudij libertus 125,128
Calpurnius Asprenas 244
Calpurnius Galerianus C. Pisonis filius 301. eius mors ibid.
Calpurnius Piso 35,80.& seq.196
Calpurnius Repentinus, centurio 231. eius mors ibid.
Caluisius Sabinus legatus 228
Camalodunum, colonia 236,174.& seq.
Cameræ, naues Ponticæ 285
Campania 299
Campaniæ laus 215
Canopus 44
Candidati præturæ duodecim 7.& seq.
Caninefates 96 & seq.303,304.& seq. 317,326
Capito Fonteius. Vide Fonteius Capito.
Capitolij structores 293
Capitolij conflagratio ibid.
Capitolij restitutio ibid.
Cappadoces 43
Cappadocia 244
Capreæ insula 93
Capua 288,299
Caracates pop. 322
Caractacus rex Britanniæ 136,284.& seq.
Carioualda,Brauorum dux 30
Carmelus mons 264
Carsulæ 289
Carthismandua, Brigantum regina 136,284

Universidad de Deusto
Biblioteca

Caſpiarum claustro 216
Caſpia via 110
Caſſius Chærea 12
Caſſius Seuerus exsul 80
Caſtorum lucus 249
Caſtum nemus 347
Catualda nobilis iuuenis 44
Catulli carmina 84
Catumerus Chattorum Princeps 121
Celenderis Ciliciæ caſtellum 48
Celſus Marius. Vide Marius Celſus.
Cenchrius amnis 68
Centuriones verberibus multantur à militibus 11
Cenus Neronis libertus 257
Cerialis Petilius. Vide Petilius Cerialis.
Cerius Seuerus tribunus 223
Ceſellius Baſſus Fœnus 205
eius mors ibid.
Ceſtius Gallus Syriæ legatus 333
Ceſtius Seuerus 312
Cethegus Labeo legatus 96
Chaldææ artis peritus Tiberius 106
Chamaui 163, 345. & ſeq.
Charicles medicus 115
Chaſuari pop. 346
Chatti 18. 29, 33, 134, 163, 310, 345
Chauci 13, 20, 121, 334. & ſeq. 346
Cheruſci 18, 20, 21, 32, 39, 121. & ſeq. 135, 246. & ſeq.
Chriſtus 193
Chriſtiani ibid.
Ciceronis carmina 375
Ciceronis libri 379
Cilices 38
Cilices agreſtes Clitæ dicti 142
Cimbri 323, 346
Cingonius Varro 216
Cinithij 41
Circenſes ludi 120
Ciuilis Claudius. Vide Claudius Ciuilis
Clanis flu. 25
Clarij Apollinis oraculum 42
Claſſicus præfectus alæ Treuerorum 146, 316. & ſeq. 319, 325, 334.
Clauarium donatiui nomen 286
Claudia M. Silani filia, C. Cæſaris vxor 106, 114
Claudia Pulchra, ſobrina Agrippinæ 89
Claudius Apollinaris 288
Claudius Tiberius Cæſar 116. & ſeq. 120, 124.
Claudio nubit Agrippina Iulia, mortuâ Meſſallinâ 129.
Claudij ſæuitia 143.
Claudius temulentus ibid.
Claudio venenum paratur dolo Agrippinæ 145.
moritur ibid. eius funus 147
Claudius Ciuilis Batauorum Princeps 302. & ſeq. 316, 319, 333, 336. & ſeq.
Claudius Coſſus legatus 234
Claudius Druſus. Vide Druſus.
Claudius Fauentinus Centurio 288
Claudius Iulianus ibid.
Claudius Labeo Præfectus alæ Batauorum 304, 317, 320
Claudius Sagitta 314
Claudius ſanctus 329
Claudius Seuerus 234
Claudius Timarchus Cretenſis, reus agitur 189
Claudius Victor 309
Clemens Iulius Centurio 9
Clemens poſtumi Agrippæ ſeruus 37. & ſeq.
Clitarum natio 113
Clodius Macer 216, 270
Cluuius Rufus 216, 236, 258, 260. & ſeq.
Cocceius Nerua 204.
abſtinentiâ moritur 208
Coctianæ alpes 321
Codicilli Liuiæ 85
Codicilli Piſonis 55
Cœlaletæ pop. 62
Cœlius orator 373
Cœlianæ orationes 375
Cogidunus rex 354
Cohibus fl. 285
Coſ 78, 143
Colonia Agrippina. Vide Agrippina Colonia.
Comageni 38, 43
Cometes ſidus 171, 196
Comitia conſularia 25
Comitia è campo tranſlata ad patres 7
Comitia magiſtratuum habenda in quinquennium 36
Coniuratio in Neronem 196. & ſeq.
eiuſdem coniurationis proditio è domo Sceuini 198. & ſeq.
& coniuratorum ſupplicia. 202. & ſeq.
Conſi ara 134
Conſulum diſcordia 98
Cora Etruriæ promontorium 37
Corbulo Domitius 60. & ſeq. 121. & ſeq. 148. & ſeq. 158. & ſeq. 171. & ſeq. 183. & ſeq. 191. & ſeq. 273
Corcyra inſula 51
Cornelius Dolabella 64, 70, 240.
eius mors 259. & ſeq.
Cornelius Fuſcus 266, 272, 283
Cornelius Laco 216, 218. & ſeq. 224, 225.
eius mors 227
Cornelius Martialis 292. & ſeq.
Cornelius Sylla 153, 161. eius mors 180
Cornelius Tacitus de ſuis Annalibus 83. & ſeq.
Cornelius Tacitus ſacerdos Quindecimuiralis, & prætor ſub Domitiano 120
Corſica 246
Cotta Meſſallinus 69, 98, 161
Cottiæ alpes 240
Cotys rex Thracum 45. occiditur ibid.
Cotys rex minoris Armeniæ 119
Cremona 147. & ſeq. 261. & ſeq. 270. & ſeq. 276. 277, 278. 279. & ſeq. oppugnatur 279. Cremonæ excidium, &c. 282
Cremutius Cordus 83.
eius mors 84. eius libri ibid.
Creſcens Neronis libertus 236
Creticus Sullanus rector Syriæ 28, 38
Criſpinus Centurio 231
Crupellarij 63
Cruptoricis villa 96
Cugerni 233. & ſeq.
Cincia lex 118
Curtius Montanus 321, 322. & ſeq.
Curtius Rufus 122
Curtius lacus 226, 157
Cuſus flu. 45
Cyclopes 68

D

Dacorum gens 215, 284
Dahæ pop. 27
Dalmatæ 275, 285
Danubius flu. 284, 337
Decimus Pacarius. Vide Pacarius.
Decumana porta 22
Demetrius Cynicus 213
Dianæ Limenetidis templum 86
Diana Perſica 68. & ſeq.
Dicendi formæ & genera mutantur cum temporibus 373
Didius Auitus 137, 162. & ſeq.
Dillius Vocula. Vide Vocula.
Dinis Thracum dux 89
Diuodurum, Mediomatricum opidum 232
Domitia Neronis amita 144
Domitianus, Veſpaſiani filius 289. & ſeq. 292.
Cæſar conſaluratus à militibus 297.
eius ſtupra, adulteria, & indomitæ libidines 299, 321. & ſeq.
præturam capit 311. & ſeq.
imperij munia omittit 328
Gn. Domitius 96, 100
L. Domitius, Gn. Domitij Ænobarbi & Iuliæ Agrippinæ filius 120, 129.
ei deſponſetur Octauia Claudij filia 130. & ſeq.
adoptatur à Claudio 134
Domitius Afer 89, 93
Domitius Balbus 176
Domitius Celer 48
Domitius Corbulo. Vide Corbulo.
Domitius Sabinus 223
Donatius Valens 231. eius mors ibid.
Druidæ 173, 316
Druſilla Germanico genita 105
Druſus Claudius priuignus Auguſti, Germanici pater 2, 12, 39, 52
Druſus Germanici frater 6, 10. & ſeq. 25, 38, 41, 44, 51. & ſeq. 56. & ſeq. 58. & ſeq. 67, 75.
Druſo venenum parat Scianus 76.
Druſi mors ibid. funus ibid.
Druſus Germanici filius 74, 79
eius mors 107
Druſus Germanici filius falſus 99
Dulgibini pop. 346

E

Ducatio prætia 378. & ſeq.
Edui, ſenatorum in vibe ius adepti 124 & ſeq.
Eleazarus, Iudæorum dux 332
Eloquentiæ vtilitas 366. & ſeq.
Elyſij pop. 348
Emeritenſes 239
Ennia Macronis vxor 114
Epheſij 68
Epicharis 197. & ſeq. eius mors 199
Epiphanes rex 149
Eporedia 234
Epponina vxor Iulij Sabini 321
Eprius Marcellus. Vide Marcellus Eprius.
Equeſtris Fortunæ ædes apud Antium 71
Etato regina Armeniorum 28
Euphrates fl. 111
Eudemus medicus Liuiæ 74. & ſeq.
Eudoſes pop. 347
Ezates 131

F.

Fabius Maximus 31
eius mors ibid.
Fabius Priſcus 326
Fabius Valens 216, 229, 231, 249, 250, 258. & ſeq. 261. & ſeq. 268, 270. & ſeq. 283. & ſeq.
capitur 284. interficitur 289. eius vita & mores ibid.
Fabricius Veiento 178
Fanum Fortunæ 286
Faſti adulatione temporum fœdati 311
Fatónean ſorte voluantur res mortalium 289
Felix Iudææ præfectus 142, 331. & ſeq.
Feminæ ob lacrymas damnatæ 103
Feminarum libido coërcita 50
Feminarum pœna quæ ſeruis coniunguntur 142
Feminarum vitia 60
Fenius Rufus 153, 179, 180, 208
Fenni pop. 349. & ſeq.
Filius patrem interficit 279
Flaccus Hordeonius 217, 231. & ſeq. 258, 269. & ſeq. 304. & ſeq. interficitur 310.
Flamen Dialis 67, 78. & ſeq.
Flauianus. Vide Titus Ampius Flauianus.
Flauius Arminij frater 29, 121
Flauius Sabinus. Vide Sabinus.
Flauius Veſpaſianus. Vide Veſpaſianus.
Fleuum caſtellum 95
Fonteius Agrippa 34, 284
Fonteius Capito 84. & ſeq. 216, 229. & ſeq.
Forum Iulij 284
Forciulienſis colonia 246, 284, 352
Foſſ pop. 346
Friſij 95, 122, 163, 303. & ſeq. 346
Fucinus lacus 142
Fuſius conſul 97
Fulcinius Trio celebris accuſator 34, 53. & ſeq. 112. & ſeq.
Furius Camillus 41. & ſeq.
Fundani lacus 191
Funera Germanorum 344
Furnius 89

G.

Galatia 244
Galba 214. & ſeq. occiditur 226. eius vita, mores, &c. 228. & ſeq.
Galbiani 229
Galeria vxor Vitellij 260

Universidad de Deusto
Biblioteca

Galerius Trachalus 241,259
Galgacus dux 359
Galilæi 142
Galli 338.& seq.
Galli Rhenum accolentes Galbianis aduersi 259. & seq.
Galli rebellionem cœptant 62. & seq.
Galli in Germaniam transgressi 344
Gallia 218.
Gallia Comata 123
Gallia Narbonensis 133,240
Galuia Crispinilla, magistra libidinum Neronis 235
Gambriuij 338
Garamantæ 80,315
Garamantum rex prædarum receptor 80
Gannascus Chaucorum dux, Caninefas natione, Germaniam inferiorem incursat, & Gallorum oram vastat 121. eius mors 122
Gelduba, loci nomen 307.& seq.
Germani milites 252,271. læti bello 303. fluminibus sueti 333. custodes Imperatoris 9. Germanorum armatura 30. Germanorum patrius mos in bello 248. Germanorum obnoxia morbis corpora 268
Germaniæ situs, mores & populi 337.& seqq. vsque ad finem libelli.
Germaniæ inferioris legiones 217,229
Germaniæ superioris legiones 218,230
Germaniæ turbatio 284
Germanicus Cæsar Claudij Drusi filius 2.& seq. 12.& seq. 16.& seq. 38,41.& seq. moritur 46. eius funus 47. honores illi post mortem decreti 49
Gessius Florus procurator Iudææ 331
Gindes flu. 119
Glesum 249
Gotarzes Parthorum rex 119,131.& seq. moritur 132
Gothini pop. 348
Gothones pop. ibid.
Gracchus prætor 105
Graiæ alpes 234
Graius mons 321
Granius Marcellus 24
Grinnes 334
Gugerni 307

H.

HAdria 285
Hæmus mons 62
Hammonis oraculum 329
Haruspicum collegium 220
Q. Haterius 6. eius mors. 92
Haterius Agrippa 25,41,65.& seq. 161
Helius Gracilis Belgicæ legatus 162
Hellusij pop. 349
Heluecones pop. 348
Heluerij Gallica gens 234,344.& seq.
Heluidius Priscus 141,300
Hercules apud Aegyptios celebris 44
Herculis columnæ 246
Herculis oraculum 331
Herculi sacra silua 30
Hercynia silua 59,345.& seq.
Herennius Gallus 307, 318
eius mors 322
Herminones 338
Hermunduri 235,163,348.& seq.
Herodes rex Iudææ 332
Hertum, id est, terram matrem colunt Germani 347 347
Hiberi 110
Hierosolyma 329,331.& seq.
Hispalienses 237
Histriones 25,78
Hordeonius Flaccus. Vide Flaccus Hordeonius.
Hortalus nobilis iuuen. 36.& seq.
Hostilia vicus Veronensium 273,276
Hyberi 139.& seq.
Hyrcani 172

I.

ICelus Galbæ libertus, Martialis vocitatus 218,224
Iceni pop. 135,173
Idistauisus campus 31
Ignes terrâ editi 164
Illyricum 39,217
Illyricus exercitus 223.& seq.267
Ingæuones pop. 338
Inguiomerus Arminij patruus 20.& seq.
Interamna 290
Ioannes Bargiora dux Iudæorum 332
Iordanis fl. 330
Isichi 157
Isis 329,339
Istæuones pop. 338
Italus Cheruscorum dux 121
Iuba Maurorum rex 75
Iubillius Hermundurorum rex 135
Iudæi 142,329
Iuhonum ciuitas 164
Iulia Agrippina. Vide Agrippina.
Iulia Augusta Tiberij mater 69. moritur 97. eius ætas, genus, vita, &c. ibid.
Iulia Augusti filia 17. eius mors ibid.
Iulia Augusti neptis 95. eius mors ibid.
Iulia Drusi filia 59,108
Iuliates 131
Iulius Agrestis 287.& seq.
Iulius Agricola 250. & seq. vsque ad finem libri
Iulius Alpinus 234
Iulius Atticus 224
Iulius Auspex 321
Iulius Briganticus 248,322
Iulius Burdo 231
Iulius Calenus 281
Iulius Carus 226
Iulius Celsus 104
Iulius Ciuilis 231
Iulius Classicus. Vide Classicus.
Iulius Cordus 236
Iulius Florus Treuir 62. eius mors ibid.
Iulius Frontinus 311.& seq.
Iulius Fronto 220,249

Iulius Gratus 249
Iulius Mansuetus à filio cæsus 279
Iulius Martialis 222,238
Iulius Maximus 309
Iulius Paullus 302
Iulius Pelignus, procurator Cappadociæ 141
Iulius Placidus 297
Iulius Postumus 77
Iulius Priscus 268,287. eius mors 301
Iulius Sabinus 316,321. eius mors ibid.
Iulius Sacrouir Aeduus 62. eius mors 64
Iulius Secundus 366
Iulius Tutor, Treuir 316,318,322.& sequen. 334.& sequen.
Iulius Vindex 216.& seq. 229.& seq.
Iunia Silana 120,152
Iunius Blæsus legatus legionum Pannonicarum 7.& seqq. proconsul Africæ 61.& seq. 67, 72.& seq.
Iunius Blæsus, Lugdunensis Galliæ rector 232, 259. eius mors 282. eius genus & mores 283
Iunius Gallio 103,204
Iunius Mauricus 311
Iunius Rusticus 98
Iunius Silanus proconsul Asiæ 146.& seq.
Iuris & legum principia 58.& seq.
Iuuenales ludi 169,192,290

L.

LAco. Vide Cornelius Laco.
Langobardi 39.& seq.347
Laodicea vrbs 172
Latinius Latiaris 94,101
Latinius Pandus proprætor Mœsiæ 45.& seq.
Legum Principia & varietates 58.& seq.
Lemouij pop. 348
Lentulus Getulicus 109
Lepida mater Messallinæ 127,144
M. Lepidus 6,80.& seq. eius mors 108
Leptitani 315.& seq.
Leucorum ciuitas 233
Libanus mons 330
Libelli vecordes 34
Liber pater 330
Libertatis atrium 223
Libo Drusus 34
eius mors 35
Licinius Mucianus. Vide Mucianus.
Licinius Proculus 227,238.& seq.255,259
Ligij pop. 135,349
Ligures 246
Lingones 230.& seq.321.& seq.
Linus Thebanus 120
Litteratum formæ 120
Liuia Augusta 2.& seq.12
Liuia Drusi vxor, soror Germanici 39,50,74
adultera Sciani 76,85
Liuineius Regulus 170
Locusta venefica mulier 145,151
Lollia Paullina 128,133
M. Lollius 64
Londinium 174
Lucceius Albinus 258. eius mors ibid.
Lucullius Bassus 270,275,282,299
Lucullius centurio, Cedo alteram, dictus 5
Luco, municipium Voconiorum 234
Ludi sæculares 120
Lugdunum 231,328
Lugdunensis colonia 229
Lugdunenses & Viennenses discordes 201
Luna languescens claro cælo 10
Luppia flu. 20,29,335
Lusitani 234
Lustrale certamen 206
Lutorius Priscus 64. eius mors 65
Lyris amnis 142
Lygdus Spado 76.& seq.

M.

MAcer Martius 248,252
Macro libertus Tiberij 112.& seq.
Magi 34
Magius Cæcilianus 62
Maguntiacum 303,310,319
Maiestatis lex 23.& seq.
Maleficiorum diuersa genera 46
Malorix Frisiorum princeps 162.& seq.
Malouendus Marsorum dux 33
Mamercus Scaurus 6,109. eius mors ibid.
Manlius Patricius 313
Manlius Valens 233
Manimi pop. 348
Mannus Tuistonis filius 337
Marcellus sororis Augusti filius 2,219
Marcellus Eprius 257,300,313,367
Marcodurum vicus 307
Marcomanni 40,44,348
Mardi pop. 172
Margarita subfusca & liuentia gignit Oceanus 354
Maricus Boius, Deus Galliarum 259. feris obiectus, sed non laniatus ibid. interfectus Vitellio spectante ibid.
Marius Celsus 218,223.& seq. 235.& seq.249. & seq.253.& seq.259
Marius Maturus 245,283
Maroboduus Marcomannorum rex 39.& seq. 44.& seq.
Marsaci 317
Marsi 17.& seq.33,338
Marsigni 348
Martianus Icelus. Vide Icelus.
Martius Macer. Vide Macer.
Marus flu. 45
Mathematici 33,141,221,259
Mattiaci 310,345
Mattiacus ager 122
Mattium Chattorum caput 18
Mauri 41.& seq.258
Mauretaniæ duæ 217,258
Mazippa 41
Mediolanum 234
Mediomatrici 323
Meherdates filius Phrahatis 230.& seqq. victus 132
Mella eques Romanus 209
Memmius Regulus 177
Memnonis saxea effigies 44

Universidad de Deusto
Biblioteca

Memphis 327
Menapij 307
Mennius Rufinus castrorum præfectus 13,175
Mephitis templum 281
Mesopotamia 111
Messalla Valerius 4
Messallina vxor Claudij 117. eius adulter C. Silius 120. nubit C. Silio 124. accusatur apud Claudium ibid. eius mors 127
Messallinus Cotta. Vide Cotta Messallinus.
Mæuius Pudens 221
Milichus 198,200,203
Miluius pons 161,240,296
Minucius Iustus 274
Miracula 256,326
Misenensis classis 244,288
Mithradates Armeniæ rex occiditur 118,132
Mœsia 140
Mœsiacæ legiones 236
Mona insula 251,272
Montanus Alpinus. Vide Alpinus Montanus.
Morini 307
Mosa flu. 28,307
Mosella flu. 162,325
Moses 329
Mucianus 217,243,262. & seq. 273,285,291. 299,311. & seq. 321. & 324
Mumius Lupercus interfectus 304. & seq.
Munatius Plancus 319
Musonius Rufus. 13,14
Musulani 695,301,311
81

N.

NAbalia siue Vahalis flu. 336
Naharuali 348
Nar flu. 25
Narbonensis prouincia 236,245
Natisci pop. 348
Narcissus Claudij libertus ad mortem adigitur 125,128,145
Narnia 147
Nauportum 290,291
Neapolis 8
Nemetes pop. 192
Nero filius Germanici 134,344
Nero filius Gn. Domitij Aenobarbi & Iuliæ Agrippinæ 138. & seqq. Octauiam Claudij filiam in matrimonium accipit 143. Imperator consalutatur 146. lupanaria peregrat, &c. 153. exturbat Octauiam, & Poppææ coniungitur 181. denubit Pythagoræ 193
Nero falsus 244. interfectus ibid.
Nerujj 303,309,325,344
Nola vrbs 3. & seq.
Nonius Asprenas 312
Nonius Receptus 331.
eius mors ibid.
Norici 235,273.
Noricum 235
Nouaria 234
Nouesium 307. & seq. 319,335
Nythones pop. 347
Numisius Rufus 305 eius mors 322
Numisius Lupus 237,274
Nymphidius 204
Nymphidius Sabinus oppressus 216,222
Nynos vrbs Assyriæ 231

O.

OCcia Vestalis 50
Occhorus rex 329
Oceanus tumescit maximè impulsu Aquilonis, simul sidere æquinoctij 23. violentior ceteto mati
Octauia Claudij filia Britannici soror 128,129 despondetur Domitio 143
Octauius Augusti pater 4
Octauius Fronto 35
Octauius Sagitta 160
Odrusæ pop. 62
Olennius 95
Onomastus 222
Ophensis populus 315
Opitergium 274
Oppiæ leges 61. & seq.
M. Opsius 95
Oratio Agrippinensium 320
Oratio Caractaci 136
Oratio C. Cassij 177
Oratio Cerialis 323. & seq. 332,333
Oratio Ciuilis 308,333,336
Oratio Claudij 123
Oratio Curtij Montani 312
Oratio Galbæ 218,219
Oratio Galgaci 359. & seq.
Oratio Germanici 14. & seq.
Oratio Hortali 36. & seq.
Oratio Iulij Agricolæ 361
Oratio Iuliæ Agrippinæ 154,155
Oratio M. Lepidi 65
Oratio Muciani 262. & seq.
Oratio Neronis 180. & seq.
Oratio Othonis 225,239,255. & seq.
Oratio Pæti Thraseæ 189
Oratio Pisonis 212. & seq.
Oratio Segestis 18. & seq.
Oratio Senecæ 179
Oratio Tencterorum legati 323
Oratio Tiberij 53,54,84,85
Oratio Vitellij 129,130
Oratio Vologesis 184
Oratio pulchra quæ 375
Orationis forma ac species mutanda cum conditione temporum ac diuersitate aurium 373
Orator qualis esse debeat 375
Oratorum dignitas 382
Oratorum vitia 377
Orcades insulæ 353
Ordouices 356,355
Orientis regna mota 27
Ornospades dux 111
Orodes filius Artabani regis ibid.
Orphidius Benignus interficitur 254
eius corpus crematur 255
Osi pop. 344,348
Ostorius proprætor Britanniæ 135. & seq. eius mors 137
Ostorius Scapula 178,208.
eius mors 209
Osyris 327
Otho 218. & seq. 221. & seq. Imperator consalutatus 222. eius fallæ virtutes 235. luxu, sæuitiâ, audaciâ exitiosus Reipub. 251. eius mors 256. sepulchrum ibid. eius ætas, genus, mores, &c. ibid.
Oxiones pop. 349

P.

PAcarius Decimus 246. eius mors 247
Pacorus rex Parthorum 331
Pacorus, Vologesis frater 187
Pactius Africanus 312
Pactius Primi pili centurio 156,157,187
Padus flu. 234,247,251,254,285
Pætus Cesennius 185. & seq. 191
Pætus Thrasea 161,211. & seq. 300. & seq.
Pallas Claudij libertus 125. & seq. 129. & seq. 134. & seq. 145,147. & seq. eius mors 183
Palmæ 330
Pamphilia 244
Panda flu. 134
Pandateria insula 182
Pannonij 7,186,246,275
Pannonicæ alpes 270
Pantomimi 24,25,171
Paphiæ Veneris templum 242
Papyrius centurio 314. & seq.
Papia Poppæa lex 58
Paris histrio 152
Parthi 110. & seq. 118. & seq. 131,139,148, 156. & seq. 172,184,190. & seq.
Patauium 274
Paullinus Suetonius. Vide Suetonius Paullinus.
Pecuniæ, nerui ciuilis belli 266
Pedaneus Secundus à seruo interfectus 176
Peninæ alpes 240
Percennius 7. eius mors 11
Petilius Cerialis 289,295, 323,328. & seq. 333,334
Petronia vxor Vitellij 260
Petronius Turpilianus 176,204,355. eius mors 216
Petronius procurator 235
C. Petronius 209. eius vita & mores 209
Peucini 349
Pharasmanes, Hiberiæ rex, Mithradatis frater 110,111. & seq. 139
Philippopolis 62
Phœnix auis 108
Phrahates rex 27
Phrahates, Phrahatis filius 110. eius mors ibid.
Phryxus 111
Picenus ager 183
Pirenæum 221
Gn. Piso, Pisonis filius, Syriæ præfectus 39,42. & seq. accusatur Germanicum deuotionibus & veneno peremisse 53,54. Pisonis mors 55. eius codicilli 55. eius filij 56
L. Piso proconsul Africæ præfectus 320,314. interficitur ibid.
L. Piso Hispaniæ citerioris prætor 87. eius mors ibid.
L. Piso Pontifex 103. fato obit ibid.
Piso Licinianus 218. eius genus & mores ibid. adoptatur à Galbâ ibid. trucidatur 226
Placentia 247. oppugnatur à Cæcinâ 248.
Plancina vxor Gn. Pisonis 39,43,54. eius mors 108
Plautius Siluanus 80
Plautius Aelianus pontif. 316
Plautus Rubellius 171,207. eius mors 180,181
Plinius Germanicorum bellorũ scriptor 22,279
Plotius Firmus 227,238,255
Plotius Griphus 286,311
Poëticæ laus 370
Poëticus decor ab Oratore exigitur 375
Pomerium vrbis auxit Claudius 134
Pompeia Paullina Senecę vxor 200
Pompeius Longinus 223
Pompeius Propinquus, procurator Belgicæ 217. interfectus 231.
Pompeij theatrum igne fortuito haustum 71
Pomponia Græcina 155
Pomponius Flaccus 45. eius mors 108
Pontes longi 22
Pontius Pilatus 195
Pontus 244
Poppæa Sabina scortum 160,165,218,221. coniungitur Neroni, exturbatâ Octuiâ 181. eius mors 206
Poppæus Sabinus 26,87. eius mors 112. eius origo & vita ibid.
Poppæus Siluanus 285,314
Poppæus Vopiscus 236
Porcius Septimius 273
Portus Herculis Monœci 233
Prætores ærarij 302
Primus Antonius. Vide Antonius Primus.
Prasutagus Icenorum rex 173
Priscus Heluidius. Vide Helvidius Priscus.
Priscus Iulius. Vide Iulius.
Proculus Licinius. Vide Licinius Proculus.
Procuratorum potestas 143
Prodigia 144,168,240,332
Proserpina 287
Pseudophilippus rex Macedonum 244
Ptolemæus Mathemat. 221
Ptolemæus rex 81,327
Publicani 162
Publius Celer 301,311
Puteoli vetus opidum in Italiâ 172
Puteolani 161,288
Pyramides 44
Pyramus fl. 46
Pythagoræ Nero nubit 193
Pythius Apollo 327

Q.

QVadi 348
Quæstores 123. & seq. 155
Querquetulanus mons 93
Quinctilius Varus 18. eius mors ibid.
Quinctus Atticus 293
Quinquennale ludicrum 170,205

Universidad de Deusto
Biblioteca

R.

Rapax legio 224,276
Rauenna 270
Remi 321
Reudigni pop. 347
Rhascotis 327
Rhadamistus, Pharasmanis filius 119.& seq. 148,157
Rhenus flu. 28.& seq.163,202,305.& seq.335
Rhescuporis Thraciæ rex 45.
interficitur 46
Rheti 232.& seq.
Rhetia 15,217,273
Rhetica iuga 234
Rhodanus flu. 162
Rhœmetalces Thraciæ rex 46
Rigodulum 323
Roma oppugnatur & capitur 296
Romæ incendium 114
Romæ incendium sub Nerone 193.& seq.
Romanus Hispo 24
Romilius Marcellus 231.
occisus ibid.
Roscius Cælius 232
Rubellius Plautus. Vide Plautus.
Rufus Crispinus 138,160,203
eius mors 209
Rufus Heluius 57
Rugsj pop. 248
Ruminalis arbor 264

S.

Sabinus Flauius 227,259,289,292.& seq.
eius mors 294
Sabinus Titius. Vide Titius Sabinus.
Sabrina flu. 135
Saleius Bassus 366
Sallustius Crispus 3,37. eius mors 59
Sallustiani horti 161,296
Salonina vxor Cæcinæ 247
Saluius Cocceianus 256
Saluius Titianus. Vide Titianus.
Samaritæ 142
Samij 78
Sardiani 90
Sardinia 246
Sariolenus Vocula 312
Sarmatæ 210,237 & seq.
Sarmatæ Iazyges 135,273
Saturnus 329
Saturni dies festi 295
Scitinum insula 244
Scribonia na ala 274
Scriboniani fratres 312
Scribonianus Camerinus falsus 262
Scribonianus Crassus 311
Scydrothenis Sinopensium rex 327.& seq.
Seditio militaris 237.250,313
Sedochezorum rex 285
Segestes 18. & seq.
Segimerus Segestis frater 23
Segimundus Segestis filius 19
Seianus. Vide Aelius Seianus.
Seleucenses 113.
Seleucia 113,119.& seq.
Seleucus mathematicus 264
Sellarij 100
Semnones 347
Sempronius Densus 226
Sempronius Gracchus pernicax adulter 17.
eius mors ibid.
Senatorum adulatio 69,204
Senatu depelluntur famosi probris 124
Seneca. Vide Annæus Seneca.
Senia lex 124.
Senicnsis colonia 313
Gn. Sentius 47
Sequani 12,63,321
Seruius Galba. Vide Galba.
Serapis deus 326.& seq.
Serui Germanorum 343
Seruile bellum motum per Italiam 81
Seruilia, Seruij Sorani filia 213.& seq.
Seruius Maluginensis, flamen Dialis 67
Sestius Pagonianus 102
Sextilia Vitelliorum mater 260
Sextilius Felix 273
Sextil. Papinij repentinus & informis exitus 115
Sex Vestilius 103
Sibyllæ libri 104,195
Sido & Italicus Suevorum reges 273,278
Silanus 58,69.& seq.
Silia 210
Silius legatus inferioris Germanicæ legionis 11, 28,33,63 eius mors 79
Silius consul 118. adulter Messallinæ 120, 125. tribunali admotus 126
Silures 336,353
Simon Iudæorum dux 332
Sinnaces 110
Sinope, Ponti vrbs 327
Sisenna 244
Sitones pop. 349
Smyrnæi 90
Sohemus rex 265
Sophonius Tigellinus. Vide Tigellinus.
Soranus, proconsul Asiæ 210
Sosia Galla Silij vxor 79
Sosibius Britannici educator 117
Spectaculum gladiatorum 123
Spelunca, nomen villæ 91
Spintriæ 100
Spurinna Vestricius 146.& seq.253
Statius Murcus speculator 216
Stertinius 29.& seq.
Stœchades, Massilienſium insulæ 284
Suardones pop. 347
Subrius Dexter 223
Subrius Flauius 202. eius mors ibid.
Succinum 249
Suedius Clemens 240,245.& seq.
Suetonius Paullinus 240,249.& seq. 254,259, 354,355
Sueuia 348
Sueui 15,39.& seq.215.& seq.278,338,347& seq.
Sugambri 43,137
P. Sulius, quæstor Germanici 82. accusatur sub Claudio 117.& seq.159.& seq. insulas Baleares pellitur 160.
Suiones 349
Sulpicius Florus 226
Sulpicius Quirinus 64
Sunici 320
Suouetaurilia 11
Sylla Cornelius. Vide Cornelius Sylla
Syllani 234,247
Syria 38,217,243,264.& seq.
Syriæ legiones 217,236,244

T.

Tabularum publicarum cura 154
Tacfarinas Numida 41,56,60,80,81
eius mors ibid.
Tacitus. Vide Cornelius Tacitus.
Tanais flu. 132
Tanfanæ templum celeberrimum Marsis 17
Tarpeia rupes 292
Tarracina 288,289,295
Tarracinenses. 295
Tartarus flu. 273
Taunus mons 28,153
Tauriana ala 273
Taurina ala 232
Taurina colonia 260
Taurus mons 113,185
Tencteri 163,245
M. Terentius, eques Ro. 102
Termestina natio 87
Tertæ motus in Asiâ 40
Tertius Iulianus 266,312
Teutoburgiensis saltus 20
Thebæ veteres 44
Thraces 87. & seq.
Thrasea Pætus 161,210.& seq.300
Thubuscum opidum 81
Thuscus vicus 93
Thyle 353
Tiberis 25,240
Tiberius Alexander 191,217
Tiberius Nero priuignus Augusti 2.& seq. 14, 23.& seq.27,37,44,52.& seq.60. libellis accusatorum insumit operam, in securitatē compositus 63. in Campaniam proficiscitur 91. abdit se in insulam Capreas 93. eius libidines & scelera 100. eius mors 216.& seq. eius ætas, genus, mores, &c. ibid.
Ticinum 247,250
Tigellinus Sophonius Neronis corruptor & proditor 235. eius inhonestus exitus 235. eius genus, vita & mores 179,180,235
Tigranes Armeniæ rex 28. eius mors 112
Tigranes Cappadox, à Archelai regis nepos 172, 183.
Tigranocerta 172,184
Timotheus antistes cærimoniarum 327
Tingitana prouincia 258
Tiridates Vologesi frater 110,141,157,172,184
Titianus Saluius, frater Othonis 241,249.251, 259.
Titius Sabinus eques Rom. 79,94.
eius mors 94,95
Titius Ampius Flauianus 266,273.& seq.
Titus Liuius 83
Titus Vespasianus 241,298,321,325,326
Titus Vinius 214.& seq. 224. eius cædes 226. ætas, genus, vita, &c. 228
Togonius Gallus 101
Tolbiacum 325
Transalpinæ gentes 316
Transpadanæ regionis municipia 234
Transrhenani 306,307
Trapezus, ciuitas Græciæ 158,285.
Thrasullus, scientiæ Chaldæorum magister 106. & seq.
Trebellius Maximus 232,260,355
Treboci pop. 344
Trebonius Garucianus. 216
Treueri 63,230,146,304,307,321,316,321. & seq. 344
Triaria, L. Vitellij vxor 260,294
Triboci 322
Tribunicia potestas 67
Trinobantes 173
Trio Fulcinius. Vide Fulcinius Trio.
Tubantes 27,163
Tuisto deus 337
Tullius Flauianus 295
Tullius Valentinus 321.& seq. capitur 323. occiditur 328
Tungri 146,303,316,337
Turonij 62
Turullius Cerialis 248
Tutor. Vide Iulius Tutor.

V.

Vacationes militares remissæ 227
Vada, castrum 334
Valens. Vide Fabius Valens.
Valentinus Tullius. Vide Tullius Valentinus.
Valerius Asiaticus 117,232,299. eius mors 117
Valerius Festus 270,314
Valerius Paullinus 284.& seq.
Valerius Ponticus 176.
Vandalij 338
Vangio & Sido reges Suevorum 135.& seq.
Vangiones 135,322,344
Vannius, Quadorum rex 45
Vannius, Suevorum rex 135
Varini pop. 347
Varius Crispinus 237. obtruncatur 238
Varus Alphenus. Vide Alphenus Varus.
Varus Arrius. Vide Arrius Varus.
Vascones 309.
Vaticani infames loci 268
Vatinius 192.& seq.
Vbij 304.& seq.316.& seq.
Vbiotum ara 13
Vbiorum ciuitas 23.& seq.134.
Vide & Agrippina Colonia.
Vectigalia 162.
Vectius Bolanus, Britanię præfectus 260,269,355
Vedius Aquila 254,274.
Velinus lacus 25
Velius Gallus 98
Velleda virgo fatidica nationis Bructeræ 319. & seq.
Vellocatus Carthismanduæ adulter 284.

Venedi 349
Venusius Brigantum rex 284.& seq.
Ventidius Cumanus Galilææ præpositus 142
Verania, Pisonis vxor 228
Vercellæ 234
Verginius 217.& seq. 229,236.& seq. 257.& sequen.261
Vetona 248,272
Vertitus Frisiorum princeps 162
Verulamium municipium 174
Verulana Gracilia, femina insignis 292
Vespasianus 217,229,236,242. & seq.262. & seq.299.& seq.310,315,332.& seq.
Vestales virgines 296,316
Vestinus 316.& seq. eius mors ibid.
Vestricius Spurinna. Vide Spurinna.
Vesuuius mons 93
Vetera castra 7,305,310,318,333
Veterani 172
Veturius Optio 221
Vibius Crispus 313
Q.Vibius Serenus 82
Vibulenus Agrippa eques Rom. venenum haurit 112
Vibulenus miles gregarius 8. eius mors 11
Vicentia 272
Vienna 261
Viennenses 233
Vindex Iulius. Vide Iulius Vindex.
Vindonissa 319
Vinius. Vide Titus Vinius.
Vipsania M.Agrippæ filia 6
Vipsanius Messalla 173,312
Virdius Geminus dux 285
Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus 62
Visurgis flu. 23,29,30
Vitellitani motus initia & causæ 229
A.Vitellius 217,228.& seq.256. & seq.282. & seq. capitur 297. occiditur ibid. eius genus, vita, mores, &c. ibid.
L.Vitellius,A. Vitellij pater 217,297
L.Vitellius,A. Vitellij frater 240,282,288.& seq.294.& seq. interficitur 299. eius mores ibid.
P.Vitellius 98
Vmbria 283
Vmbricius haruspex 222. & seq.
Vocetius mons 234
Vocontij 333
Vocula dux 306,307,317.& seq. eius mors 318
Vologeses, Parthorum rex 139,141,149,157,183.& seq.187,315
Vonones, Phrahatis filius,Arsacidarum rex 27. & seq. eius mors 46
Votienus Montanus 86
Vrgulania 35,36,80
Vsipetes 17
Vsipij 245,310,358
Vspe vibs 132

Z.

ZEnobia vxor Rhadamisti 141
Zenon Polemonis regis Pontici filius 42,43
Zeugma opidum 133

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Coell Segon
Cmed

Universidad de Deusto
Biblioteca